

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 9241

CALL No. BP 98 / Fau. .

D.G.A. 79

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS

OF

GOTAMA BUDDHA.

9241

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBOLL

VOL. V.

BP a 8
Fau

LONDON

KEGAN PAUL TRENCH TRÜBNER & CO., Ltd.

1891.

[All Rights Reserved.]

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. 2947 9241

Date 3. 8. 57

Call No. Bpa 8

Fau

TO
THE ENERGETIC STARTER AND SUPPORTER OF THE PĀLI TEXT SOCIETY

T. W. RHYS DAVIDS,

Ph. D., L. L. D., Professor,

AND

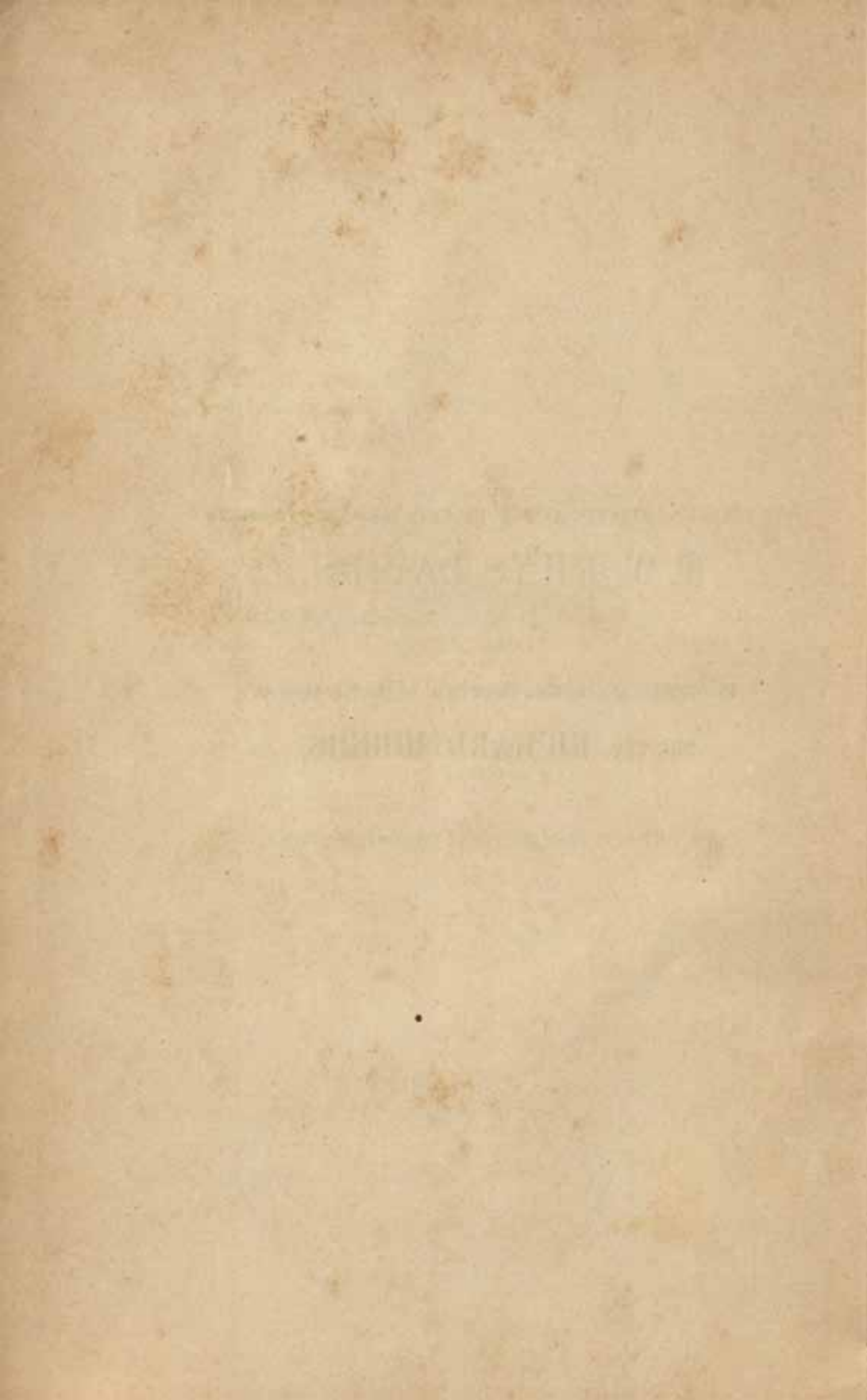
THE STRENUOUS AND INGENIOUS INTERPRETER OF THE PĀLI LANGUAGE

THE REV. RICHARD MORRIS,

M. A., D. D., L.

THIS VOLUME IS DEDICATED WITH PROFOUND RESPECT.

PRELIMINARY REMARKS 6.

I have done my utmost by abbreviations to compress the text, still it has not been possible to finish the book in 5 vols, as originally computed, because of the many verses that appear in the latter Jātakas and take up so much space. In the remaining part of the book there are also many verses, but by employing local abbreviations, if I may say so, I mean abbreviations in each separate Jātaka besides the general ones, I hope to finish the whole of it in two more volumes.

For the Cullahamsajātaka I have had one extra MS. written in Siamese characters procured for me by Doctor Sofus Deuntzer at Bangkok and marked S^{dr}. From the Various Readings it will be seen that this MS., in most instances, agrees with B in opposition to C.

Kopenhagen, 29 June 1891.

V. Fausbell.

ADDITIONAL ABBREVIATIONS.

A. after ti means attho.

Ā. — āha.

Bā. — Bārāṇasī.

Bhi. — bhikkhave.

Dh. — dhammaṃ.

J. — Jetavane.

Ta. — tattha.

Dh. d. — dhammaṃ desesi.

G. ā. — gātham āha.

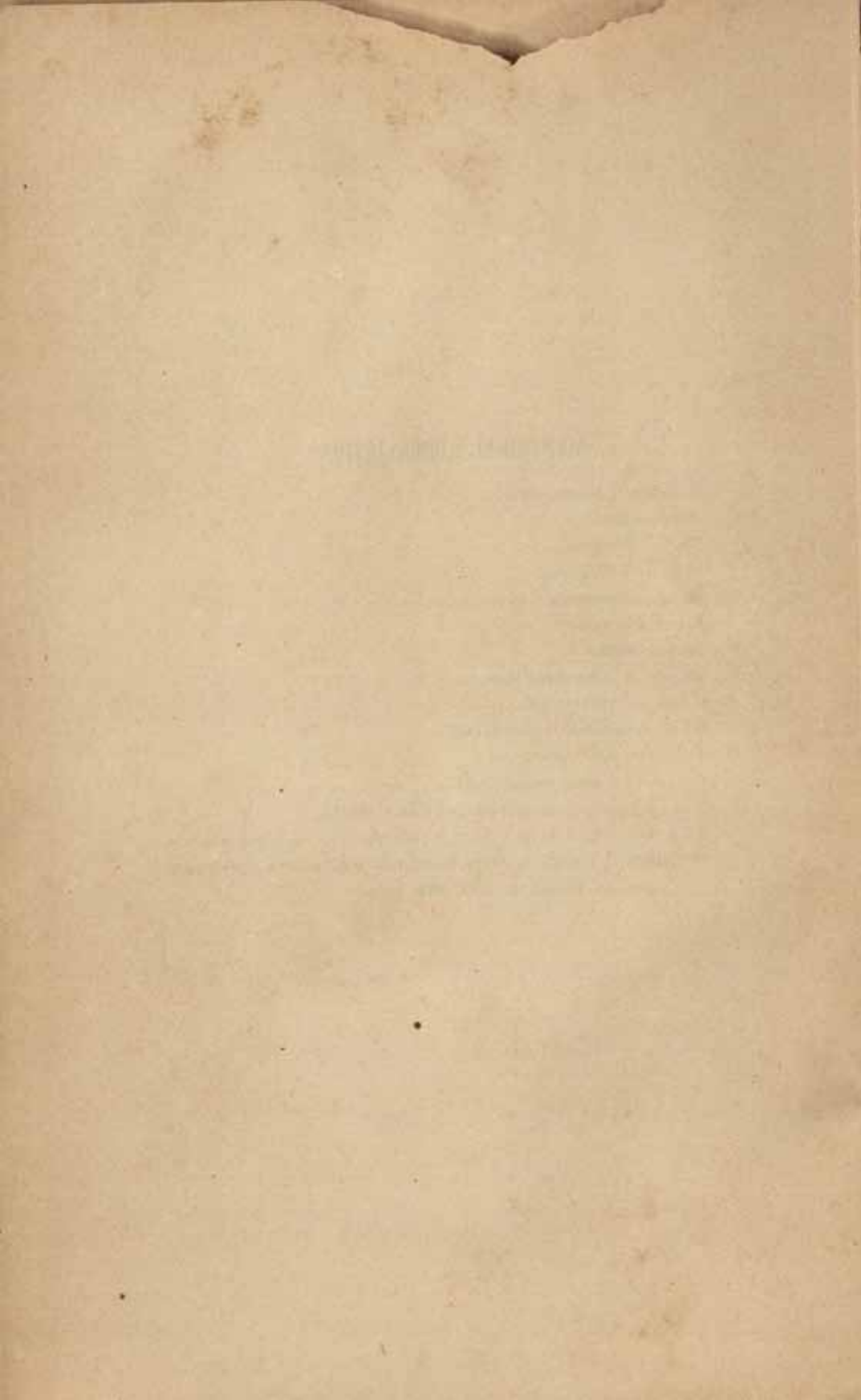
J. s. — jātakam samodhānesi.

T. a. — tass' attho.

I. v. h. — idaṃ vuttaṃ hoti.

T. a. p. S. — tam attvaṃ pakāseto Satthā.

K. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. — kāya nu 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sannisinā ti pucchitvā imāya nāmā
ti vutte na bhikkhave idān' eva pubbe.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 48 l. 29 read „idha āvāṭaṃ khaṇṭvā tasmīṃ etc.
 — 65 l. 24 add (= Sumaṅgala- 1132) after tathā.
 — 87 l. 24 read Indassa vākyena hi Samvaro.
 — 93 l. 24 read paridevamānaṃ.
 — 109 l. 2 cfr. Senart, Mahāvastu I p. 282.
 — 123 l. 15 cfr. Mahāvastu I p. 281.
 — 140 l. 17 cfr. Sumaṅgala- I 126
 17.
 — 180 l. 21 read karuṇā.
 — 354 l. 9 read Saṃyamassa for Seyyassa.
 — 364 l. 24 read Rārāṇasāraṇā pana Saṃyamena.
 — 372 l. 25 read buddhabhūvaṃ.
 — 384 l. 27-29 read „Sāmi, paṇḍuvaṇṇo si jāto, kin nu te kāci cintā atthi,
 udāhu rājā -- taṇhā uppannā -- taṇhā -- naṃ. (Neglect of the
 compositor in the last proof)
 — 387 l. 12 cfr. Mahāvastu II p. 49 sq.

- Vol. IV Page 5 l. 36 13. 14 read Ck.
 — — 48 l. 16 read niddhāpaye, cfr. 41 III 281 28.
 — — 57 l. 2 read na asmase.
 — — 64 l. 8 cfr. Feer, Saṃyutta- I p. 18 sq.
 — — 71 l. 18 cfr. III 213
 10.
 — — 89 l. 1 read rājā sattho.
 — — 95 l. 14 read ekadā.
 — — 132 l. 15 read ayapattē' eva, cfr. V 359
 4.
 — — 141 l. 1 read patidissati.
 — — 163 l. 11 read modathavho.
 — — 166 l. 1 cfr. Milindap. p. 422.
 — — 177 l. 5 read gāmakūṭakammaṃ vā piṇḍakammaṃ vā.
 — — 192 l. 27 read appaṭivekkhītvā.
 — — 239 l. 22 read sammantaṃ.
 — — 266 l. 23 read me.
 — — 285 l. 8 read paribhāsenti.
 — — 357 l. 24 read vedayittho.
 — — 398 l. 6 cfr. Saṃyutta- I p. 2.
 — — 499 l. 26 read: 1 Bd Ck

XVI. TĪMSANIPĀTA.

1. Kimchandajātaka.

Kimchando kimadhippāyo ti. Idam S. J. v. uposatha-
kammam ā. k. Ekadivasam hi S. bahū¹ upāsake ca upāsikāyo ca
uposathike dhammasavanatthāya āgantvā dhammasabbhāyam nisinne
„uposathik' attha upāsakā“ ti pucchitvā „āma bhante“ ti vutte
„sādhū vo kataṃ uposatham karontehi, porāṇakā upaḍḍhuposatha-
kammassa nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhiṃsū“² 'ti vatvā tehi
yācito a. ā.:

A. B. Brahmadaṭṭo dhammena r. kārento saddho³
ahosi dānasīluposathakammesu appamatto. So sese pi
amaccādayo ānādisu samādapesi⁴. Purohito pan' assa para-
piṭṭhimaṃsiko⁵ lañcakhādako kūtavinicchayiko⁶ ahosi. Rājā
uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā „uposathikā hothā“
'ti āha. Purohito uposatham na samādiyi, atha naṃ divā
lañcam gahe tvā kūtattam⁷ katvā upatṭhānam āgataṃ rājā
„tvam⁸ uposathiko“ ti amacce pucchanto „tvam pi⁹ ācariya
uposathiko“ ti pucchi. So „āmā“¹⁰ 'ti musāvādam katvā
pāsādā otari. Atha naṃ eko amacco „nanu tumhe na uposa-
thikā“ ti codesi¹¹. So āha: „aham velāyam eva bhuñjīṃ,
geham pana gantvā mukhaṃ vikkhāletvā uposatham adhiṭṭhāya

¹ Ck Bā -u. ² Bā su-. ³ Ck -dā-. ⁴ Bā adda viya. ⁵ Ck Bā ku-. ⁶ Bā
tumhe. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā omit pl. ⁹ Ck ce-

sāyaṃ na bhuñjissāmiti, rattiṃ silaṃ rakkhissāmi¹, evaṃ me
 upadādhuposathakammaṃ bhavissatīti². „Sādhū ācariyā“³ti. So⁴
 gehaṃ gantvā tathā akāsi. Pun' ekadivasaṃ tasmīṃ vinicchaye
 nisinne aññatarā sīlavatī itthi attāṃ karonti⁵ ghaṛaṃ gantum
 5 alabhamānā „uposathakammaṃ nātikkamissāmiti“ upakaṭṭha-
 kāle⁶ mukhaṃ vikkhāletum ārabhi. Tasmīṃ khaṇe brāhma-
 ṇassa supakkānaṃ ambānaṃ⁷ ambapiṇḍi⁸ āhariyittha⁹. So
 tassā uposathikabhāvaṃ ūtvā „imaṃ¹⁰ khāditvā uposathikā
 hohīti“ adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kam-
 10 maṃ. So aparabhāge kālaṃ katvā Himavantapadesa Kosiki-
 gaṅgāya¹¹ tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge so-
 bhaggappatte kanakavimāne alaṃkatasirisayane suttappa-
 buddho viya nibbatti alaṃkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasa-
 saḥassadevakaññāparivāro, so rattiṃ yeva taṃ sirisampattiṃ
 15 anubhoti, vemānikapetaabhāvena hi 'ssa kammassa sarikkhako¹²
 vipāko ahosi, tasmā aruṇe uggacchante¹³ ambavanaṃ pavisati,
 pavitṭhakkhaṇe yev' assa dibbattabhāvo antaradhāyati, asīti-
 tālahatthappamāṇo¹⁴ attabhāvo nibbattati¹⁵, sakalasarīraṃ
 jhāyati, supupphitakiṃsuko viya hoti, dvīsu hatthesu ekekaṃ va-
 20 aṅguli, tattha¹⁶ mahākuddālapamāṇā¹⁷ nakhā honti, tehi
 nakhehi attano piṭṭhimamsaṃ phāletvā uddharitvā khādanto
 vedanāmatto¹⁸ mahāravaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Suriye
 atthamente¹⁹ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati,
 alaṃkatapaṭiyattā dibbanāṭakiyo²⁰ nānāturīyāni gahetvā pari-
 25 vārenti, so mahāsampattiṃ anubhavanto ramaṇīye ambavane
 dibbapāsādaṃ abhirūhati²¹. Iti so uposathikāya itthiyā amba-
 phaladānassa²² nissandena tiyojanikaṃ²³ ambavanaṃ paṭilabhi,
 lañcaṃ gahetva kūtattakāraṇanissandena pana piṭṭhimamsaṃ

¹ Bā - mā ti. ² Ckz omit so. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bds - kathe-. ⁵ Bā
 ambaphalānaṃ. ⁶ Ckz - itthi, Bā - i. ⁷ Ckz - riyittha, Ckz - rayittha, Bā - ra-. ⁸ Bā
 imāni. ⁹ Ckz - sa-. ¹⁰ Ckz - kammassasariikkhako, Ckz - kammassari-, Bā - sarikkhako.
¹¹ Bā upaga-. ¹² Bds asītihatthātālakkhandhappa-. ¹³ Bā nippatti. ¹⁴ Bā
 hatthā. ¹⁵ Bā - na. ¹⁶ Bds - nappatto. ¹⁷ Ckz - mante, Bds atthaṅgamite taṃ.
¹⁸ Bā - kitthiyo. ¹⁹ Bā - hi. ²⁰ Ckz - naini, Ckz - na. ²¹ Ckz - kū.

uppāṭetvā khādati, upaddhuposathassa nissandena¹ rattim
 rattim² yasaṃ anubhoti³ soḷasasahassanāṭakiparivuto⁴ [pari-
 vāreti⁵]. Tasmiṃ kāle Bārāṇasirājā kāmesu dosaṃ disvā
 isipabbajjāṃ pabbajitvā Adhogaṅgāya ramaṇiye bhūmippadese
 pannaśālam kāretvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Ath' eka- 5
 divasaṃ tamhā ambavanā mahāghatappamāṇaṃ ambapakkaṃ
 Gaṅgāya patitvā sotena vuyhamāṇaṃ tassa tāpasassa pari-
 bhogatitthābhīmukhaṃ āgami⁶, so mukhaṃ dhovanto taṃ
 majjhe nadiyā āgacchantāṃ disvā udakaṃ taranto gantvā
 ādāya assamapadaṃ āharitvā agyāgāre⁷ ṭhapetvā satthakena 10
 phāletvā yāpanamattaṃ khādितvā sesaṃ kadalipannehi patiechā-
 detvā punappuna divase divase⁸ yāva parikkhayā khādi. Tasmiṃ
 pana khīne aññaṃ⁹ phalāphalam khādituṃ nāsakkhi, rasa-
 taṇhāya bajjhितvā „tam eva ambapakkaṃ khādissāmīti“ nadi-
 tīraṃ¹⁰ gantvā nadiṃ olovento „ambaṃ alabhitvā na utṭha- 15
 hissāmīti“¹¹ sanniṭṭhānaṃ katvā nisīdi. So tattha nirāhāro
 ekam pi divasaṃ dve pi tīṇi catupaṇcachadivasāni¹² vātāta-
 pena parisussanto olovento nisīdi, atha sattame divase nadi-
 devatā āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ūtvā „ayaṃ tāpaso taṇhāva-
 siko hutvā sattāhaṃ nirāhāro Gaṅgaṃ olovento pi nisīdi, 20
 imassa ambapakkaṃ adātuṃ¹³ na yuttaṃ, alabbhanto marissati,
 dassāmi 'ssa¹⁴ 'ti āgantvā Gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena
 saddhiṃ sallapaṇṭi paṭhamāṃ gāthāṃ āha:

1. Kīṃchando kīmadhippāyo eko sammasi ghammani,

kīṃ patthayāno kīṃ esaṃ kena atthena brāhmaṇā 'ti. 1. 25

Tattha chando ti ajjhāsayo, adhippāyo ti cittaṃ, sammasi ti acchaśi,
 ghammanīti glmbe, esaṃ ti esanto, brāhmaṇā 'ti pabbajitattā tāpasāṃ
 ālapati, idam vuttaṃ hoti: brāhmaṇa tvaṃ kīmadhippāyo kīṃ cīntento kīṃ
 patthento kīṃ gavesanto ken' atthena imasmiṃ Gaṅgātīre Gaṅgaṃ olovento
 nisīno ti. 30

¹ C² omits pana - - nissandena. ² B⁴ only one rattī. ³ C² -bhonti. ⁴ C² -tā.
⁵ B⁴ -si, C² parivāreti corr. to -cāreti. ⁶ B⁴ -māsi. ⁷ C² agya-. ⁸ C² only
 one di-. ⁹ C² -a. ¹⁰ B⁴ -re. ¹¹ B⁴ upaṭha-. ¹² C² dvepi nīṇja divasāni.
¹³ C² ā-. ¹⁴ B⁴ tassā.

Tam sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi:

2. Yathā mahā vāridharo kumbho supariṇāmavā
tathūpamaṃ ambapakkam vaṇṇagandharasuttamaṃ. 2.
3. Tam vuyhamānaṃ sotena disvā¹ amalamaṃjhime
pāṇīhi naṃ gahetvāna agyāyatanam āharim. 3.
4. Tato kadalipattesu nikkhipitvā sayam ahaṃ
satthena naṃ vikappetvā khuppipāsaṃ² ahāsi me. 4.
5. So³ 'haṃ apetadaratho⁴ vyantibhūto dukhakkhama
assādaṃ nādhigacchāmi phalesv-aññesu kesuci'. 5.
6. Sasetvā nūna⁵ maraṇaṃ taṃ mamaṃ āvahissati
ambam y'assa⁶ phalaṃ sāduṃ⁷ [yam uddharim⁸] vuyhamānaṃ
[udadhismā⁹] mahañṇave. 6.
7. Akkhātan te mayā sabbam yasmā upavasāma¹⁰ aham,
ramamaṃ pati nisinna 'smi, puthulomāyutā puthū¹¹. 7.
8. Tvaṃ ca kho me va akkhāhi attānam apalāyini,
kā vā tvam asi kalyāni, kissa vā tvam sumajjhime. 8.
9. Ruppapattapalimatthiva¹² vyagghiva girisānujā
yā santi¹³ nariyo¹⁴ deveṣu devānaṃ paricārīkā 9.
10. Yā ca manussalokasmiṃ rūpen¹⁵ anvāgatitthiyo¹⁶ —
rūpe te sadisi n' atthi
deveṣu¹⁷ gandhabbamanussaloke¹⁸,
putthāsi me, cārupubbaṅgi brūhi,
akkhāhi me nāmaṃ ca bandhave cā 'ti. 10.

Tattha vāridharo kumbho ti udakaghaṭo, supariṇāmavā ti susaṇ-
25 thito¹⁷, vaṇṇagandharasuttamaṃ ti vaṇṇagandharasehi uttamaṃ, disvānā
'ti disvā, amalamaṃjhime ti nimmalamaṃjhe, devataṃ ālapanto evam āha,
pāṇīhi hatthehi, agyāyatanam āharim ti attano aggihuttasālaṃ āharim,
vikappetvā ti vicchinditvā¹⁸, vikantetvā ti pi pāṭho, khādin ti pāṭhaseso,
abhāsi me ti taṃ jivhagge thapitamattam eva sattarasaharaṇisatāni¹⁹ pharitvā

¹ Ck -va. ² Ck yo. ³ Ck -dharato. ⁴ Cks -pi. ⁵ Cks sasetvā nūna, Bđ sasetvā nanu. ⁶ Bđ passa. ⁷ Ck -dhuṃ. ⁸ Ck sam-. ⁹ Ck -samū, Bđ -sammā. ¹⁰ Bđ -u. ¹¹ Ck -palimatthima, Bđ rūpapataplamatti. ¹² ruppapattapalimatthiva. ¹³ Ck yassanti. ¹⁴ Bđ nā-. ¹⁵ Bđ rūpenānvā-. ¹⁶ Cks deveṣi. ¹⁷ Bđ gandhabbesu-. ¹⁸ Bđ -saṇṭhāno. ¹⁹ Ck chin-. ²⁰ Bds -piṣa-hassāni.

mama khudañ ca pipāsāñ ca hari. apetaḍaratho ti vigatakkāyacittadaratho,
 sudhābhojanāñ bhuttassa viya hi tassa tañ sabbadarathāñ apāharī, vyanti-
 bhūto ti tassa ambapakkassa vigaṭanto jito, parikkhīṇambapakko hutvā ti
 attho, dukkhakkhamo ti dukkhena asātena kāyakkhamena c' eva cittakkha-
 mena¹ ca samannāgato, aññesu² kaḍalīpanasādisu phalesu parittakam pi³ 5
 assādam⁴ nūdhigacchāmi, sabbāni⁵ jīvāya (hapitamattāni tittān' eva sampajja-
 nīti dīpeti, sosetvā⁶ ti nirāharatāya sosetvā⁷ sukkhāpetvā, tañ mamañ⁸ ti
 tañ mamañ⁹, yassā¹⁰ 'ti yañ assa, yañ¹¹ ahoṣīti attho, idañ vuttañ hoti: yañ
 phalañ mama sādum ahoṣi yañ ahañ gambhīre¹² puthulauḍakakkhandha-
 saṃkhāte mahānave vuyhamānañ tato udadhismā uddharim¹³ ambath mama 10
 maraṇaṃ āvahlissatīti maññāmi, mayhañ¹⁴ tañ alabhantassa jīvitañ na-ppa-
 vattissatīti, upavasāmiti khuppiāsāhi upagato¹⁵ vasāmi¹⁶, rammañ pati
 nisīno smīti ramaṇiyañ nadim pati ahañ nisīno, puthulomāyutā
 puthū ti yañ nadī puthulomehi macchehi āyutā, puthū ti vipulā, api nāma
 me ito sotthi¹⁷ bhavēyā¹⁸ 'ti adhippāyo, apalāyinitī apalāyitvā mama sam- 15
 mukhe¹⁹ thite ti devatāñ ālapati, apalāpinitī²⁰ pi pātho, palāparabhe²¹ ana-
 vajjasarīro ti attho, kissa vā ti kissa vā kāraṇā idhāgato sīti pucchati,
 rūppapattapalimatthivā²² 'ti suttupalimatthakāṇḍanapattasādisā²³, vy-
 agghivā²⁴ 'ti Hīvilāsena taruṇavyagghapotikā viya, devānañ ti channañ²⁵
 kāmāvacaradevānañ, yā ca manussalokaśmin ti yā ca manussaloke, rū- 20
 penanvāgatitthiyo²⁶ ti rūpena anvāgatā²⁷ itthiyo, natthīti attano sam-
 bhāvanāya evam āha, tava rūpasādisāya nāma na bhavitabban ti hi 'ssa adhip-
 pāyo, gandhabbamanussaloke ti mūlagandhādīnissītesu²⁸ gandhabbesu ca
 manussaloke²⁹ ca, cārupubbañgīti cārunā pubbañgeta varalakkhaṇena³⁰
 samannāgato, nāmañ ca bandhave eā³¹ 'ti attano nāma gottañ ca bandhave 25
 ca mayhañ akkhāhīti vadati.

Tato³² devatā attha gāthā abhāsi:

11. Yañ tvañ pati nisīno si rammañ brāhmaṇa Kosikim
 sāhañ³³ bhusālayā vutthā³⁴ varavārivahoghasā. 11.
12. Nānādumagaṇākiṇṇā bahukā³⁵ girikandarā 30
 manī³⁶ eva pamukkhā honti, abhisandanti pāvuso³⁷. 12.

¹ Ck² cittakīlamathena. ² B² adds paṇa. ³ Ck² B² -da. ⁴ B² adds me. ⁵ Ck²
 sosetivānā, B² sosetivā. ⁶ all three MSS soṣi-. ⁷ Ck² man. ⁸ B² mama. ⁹
 Ck² omits yañ. ¹⁰ B² -ra. ¹¹ B² -ritāñ. ¹² B² mayhe. ¹³ Ck² upā-. ¹⁴ Ck²
 -miti. ¹⁵ B² sotthi. ¹⁶ B² samukhañ. ¹⁷ so B²; B² apalāpinitī. ¹⁸ Ck² apalā-
 yitvā, C² apalāyinitī. ¹⁹ B² mālayarabhe. ²⁰ B² rūppapattapalimatthivā, B² rūppa-
 pattapalimatthivā. ²¹ Ck² -sañ. B² -si, B² -sī. ²² Ck² cha. ²³ B² -nānvā-. ²⁴
 Ck² -ta. ²⁵ B² -khandhā-. ²⁶ B² -esu. ²⁷ B² urulak-. ²⁸ B² add sā. ²⁹
 B² ahañ. ³⁰ B² vutthā, B² vuttā. ³¹ B² adds na. ³² B² -se.

13. Atho bahū vanato 'dā' nīlavārivahindharā
bahukā nāgavittodā abhisandanti vārinā. 13.
14. Tā ambajambulabujā nipā tālā c' udumbarā²
bahūni phalajātāni āvahanti abhiṇhaso. 14.
- 5 15. Yam kiñci ubhatotīre phalaṃ patati ambuni
asaṃsayam tam sotassa phalaṃ hoti vasānugam. 15.
16. Etad aññāya medhavi puthupañña suṇohi me,
mā rocaya-m-abhisāṇgam paṭisedha janādhīpa. 16.
17. Na vāhaṃ³ vaddhavam maññe yam tvaṃ raṭṭhābhivaddhana
āceyyamāno⁴ rājisi maraṇam abhiṇamkhasi. 17.
- 10 18. Tassa⁵ jānanti pitaro gandhabbā ca sadevakā
ye cāpi isayo loke saññatattā yasassino,
asaṃsayan te⁶ jānanti vaddhabhūtā⁷ yasassino ti. 18.

Tattha Kosikin ti yam tvaṃ brāhmaṇa māmam Kosikigaṇḍi patin-
15 sinno, bhuzālayā vuttthā⁸ ti bhuse⁹ caṇḍasote¹⁰ ālayo yassa vimānassa
tasmīṃ addhivatthā, Gaṇḍaṭṭhakavimānavāsiniṭi attho, varavārivahoghasā ti
varavārivahena oghena samannāgatā, pamukkhā ti tā vuttappakārā gīrikandārā
maṃ pamukham karonti, ahaṃ tīsaṃ pāmokkhā homiṭi dasseti, abhisandan-
tīti sandanti pavattanti, tato āgantvā maṃ Kosikigaṇḍam pavasantīti attho,
20 vanatodā¹¹ ti na kevalam kandarā va atha kho bahū vanatodā tamhā tamhā
vanambhā¹² udakāni pi bahūni pavasanti¹³, nīlavārivahindharā ti mañi-
vagnena nīlena vārinā yutte udakakkhandhasamkhatē vāhe dhūrayantiyo, nāga-
vittodā ti nāgānaṃ vittakarena¹⁴ vanasamkhatena¹⁵ udakena samannāgatā,
vārinā ti evarūpā hi bahunadiyo maṃ vārinā va abhisandanti pūrentiṭi dasseti,
25 tā ti tā nadiyo, āvahantiṭi etāni ambādīni ākadḍhanti, sabbāni hi etāni
upayogatthe paccattavacanāni, atha vā tā ti upayogabahuvacanam, āvahantiṭi
imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti¹⁶ upagacchantiṭi attho, evaṃ upagatāni
pana maya sotam pavasantiṭi addhippāyo, sotassā¹⁷ ti yam ubhatotīre jāta-
rukkhehi phalam mama ambuni patati sabbam tam mama sotassā¹⁸ eva vasānugam
30 hoti, n' atth' ettha samusso ti, evaṃ ambapakkassa nadīsotena āgamanakāraṇam
kathesi, medhavi puthupañña¹⁹ ti ubhayam ālapanam eva, mā rocaya²⁰ ti
evaṃ taṇhābhisaṇgam mā rocaya²¹, paṭisedhā²² ti paṭisedha²³ nan ti rājānam
ovadati, vaddhavan ti paññāvaddhabhavam paṇḍitabhavam, raṭṭhābhi-

¹ B^d dhanatodā, C^k vanatodā, read vanat' odā or vanato 'dā? ² B^d -talamudum-
parā. ³ C^k cāham. ⁴ B^d adds hutvā. ⁵ C^k tatthā. ⁶ B^d adds pi, C^k vi. ⁷
B^d saṇhābhūtā. ⁸ B^d vuttthā. ⁹ C^k bhūye, B^d bhūse. ¹⁰ B^d -tena. ¹¹ C^k -jā.
¹² C^k vanamānā. ¹³ C^k tīti. ¹⁴ B^d vittakamraṇena, C^k vittikarena. ¹⁵ B^d
dhana-, C^k adds vā. ¹⁶ B^d ākadḍhanti. ¹⁷ B^d rocatha. ¹⁸ B^d -dhehi.

vaddhanā 'ti tatthassa abhivaddhana, ācēyyamāno ti māṃsalohitehi
 ācīyanto¹ vaddhanto² taruno va hutvā ti attho. rājisīti taṃ ālapati, idaṃ
 vuttam hoti: yaṃ tvaṃ nīrahīratāya suseamāno taruno va samāno ambalobhena
 maraṇaṃ abhikāṃkhaṇi na ve ahaṃ tava³ paṇḍitabhāvaṃ maññāmi, tassā
 'ti yo puggalo taṇhāvasiko hoti tassa taṇhāvasikabhāvaṃ, pitaro ti saṃkhā- 5
 gatā brāhmaṇā ca saddhīm kāmāvacaraṇevehī gandhabbā ca vuttapakāra dībba-
 cakkuhā isayo ca asaṃsayaṃ jānanti, anacchariyaṃ e' etaṃ yaṃ te iddhimanto⁴
 jāneyyuth: asuko nāma taṇhāvasiko ti⁵, tesam bhāsamānānaṃ vacanaṃ sutvā ye
 pi tesam vaddhabhūtā⁶ yasassino paricārīkā⁷ te pi jānanti, pāpaṃ⁸ karontassa
 hī raho nāma n' atthīti tāpasassa saṃvegā uppadenti evaṃ āha. 10

Tato tāpaso catasso gāthā abhāsi:

19. Evaṃ viditvā vidū sabbadhammaṃ
 viddhamsaṇaṃ cavanaṃ⁹ jīvitassa
 na cīyati¹⁰ tassa narassa pāpaṃ
 sace na ceteti vadhāya tassa. 19. 15
20. Isipūgasamaññāte evaṃ loka¹¹ viditā sati¹²
 anariyaparisaṃbhāse pāpakammaṃ jīgīsasi¹³. 20.
21. Sace ahaṃ marissāmi tīre te puthusussoṇi
 asaṃsayaṃ asīloko mayi pete¹⁴ āgamissati. 21.
22. Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ rakkhass' eva sumajjhome 20
 mā taṃ¹⁵ sabbo jano pacchā pakatthāsi¹⁶ mayi mate ti. 22.

Tattha evaṃ viditvā ti yathā ahaṃ sīlaṃ ca aniccataṃ ca jānāmi evaṃ
 jānitvā tīhitaṃ, vidū ti viduno, sabbadhammaṃ ti sabbam sucaritadhammaṃ,
 tividdham sucaritāṃ hi idha sabbadhammo ti adhippetam. viddhamsaṇaṃ
 ti bhāṇaṃ, cavanaṃ ti eutthi, jīvitassa¹⁷ ti āyuno, idaṃ vuttam hoti: evaṃ 25
 viditvā tīhitaṃ paṇḍitaṃ sabbasucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jānaṃ-
 tassa evarūpassa narassa pāpaṃ na cīyati na vadāhati, sace na ceteti
 vadhāya tassā¹⁸ ti¹⁹ saṃkham gataṃ parapuggalaṃ vadhāya na ceteti na
 kappeti, n' eva parapuggalaṃ vadhāya ceteti nāpi parasantakaṃ nāseti²⁰, ahaṃ
 ca kassaci vadhāya acetetva kevalam ambapakkhe āsati²¹ katvā Gaṇṇaṃ olokeno 30
 nisīno, tvaṃ²² mayhaṃ kiṃ nāma akusalaṃ passaṃti, isipūgasamaññāte

¹ ? C² B^d ac-, C² ajīyanto. ² C² vaddhanto. ³ B^d adds idam. ⁴ C² -te. ⁵ B^d hoti ti
 gūṇa. ⁶ B^d paṇḍitabhūtā. ⁷ C² -vārakā. ⁸ B^d pāpakammaṃ. ⁹ all three MSS.
 vacanaṃ. ¹⁰ C² nāciyati, B^d na jīyati. ¹¹ C² -a. ¹² B^d viditā ti. ¹³ C²
 jīgīsati, B^d jīgīsasi. ¹⁴ B^d mate. ¹⁵ B^d tvaṃ. ¹⁶ C² -katvāsi, B^d pakvat-
 thāsi. ¹⁷ B^d adds tassā. ¹⁸ C² puggalānaṃ pissa saṃtikāṃ vināseti. ¹⁹ C²
 āsaṃgaṃ katvā. ²⁰ B^d add oloken ti.

ti isiganeṇa sutṭhu aññāte isloaṇṇa sammate¹, evaṃ lokyā ti tvaṃ nāma
pāpavāhanena lokassa hitā ti evaṃ viditvā, satṭi² satṭi³ sobhane uttame
ti ālapanam etaṃ, anariyapaṭisambhāse ti tassa jñānti pitaro ti ādikāya⁴
asundarāya paribhāsāya samannāgate⁵, jigimsasīti⁶ mayi pāpe avijjante pi
5 maṃ⁷ paribhāsanti maramānaṃ⁸ ajjhupekkhanti ca attano⁹ pāpekammaṃ
gavesasi uppādesi, tīre te ti tava tīre, puthusussoṇṇi puthulāya sunda-
rāya sogiyā samannāgate, pete¹⁰ ti ambapakkam slabbhivā paralokaṃ gate,
mate ti attho, pakatthāsīti¹¹ akkoṇi garahi nindī, paecakkhāsīti¹² pi pātho.

Taṃ sutvā devadhītā pañca gāthā abhāsī:

- 10 23. Aññātaṃ etaṃ avisayhasāhi,
attānaṃ ambaṃ ca dadāmi te taṃ
yo duccaje kāmagaṇe pahāya
santiṃ ca dhammaṃ ca adhiṭṭhito si. 23.
24. Yo hitvā pubbasamyogaṃ pacchā saṃyojane ṭhito
15 adhammaṃ c' eva carati pāpaṃ c' assa pavaḍḍhati. 24.
25. Ehi, taṃ pāpayissāmi, kāmam¹³ appossuko bhava,
upanayāmi¹⁴ sītasmiṃ, viharāhi anussuko. 25.
26. Taṃ puppharasamattehi vakkaṇṇehi arindama,
koṇcā mayūṛā diviyā koyatṭhimadhusāliyā
20 kūjitā haṃsapūgehi kokil' ettha pabodhare. 26.
27. Amb' ettha vippasūnaggā palālakkhalasannibhā
kosumbhasalaṇṇipā pakkatālavilambino ti. 27.

Tattha aññātametan ti garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya
vadasīti etaṃ kīraṇaṃ¹⁵ mayā ñātaṃ, avisayhasāhīti rājāno nāma dussaham
25 sahaṇṭīti¹⁶ tena nam ālapanāti evaṃ āha, attānaṃ ti taṃ ālīngitvā ambavanam
nayanāti attānaṃ ca te dadāmi taṃ ca ambaṃ. kāmagaṇe ti kaṇṇanamāla-
setacchattapaṭimajjite vatthukāme, santiṃca dhammaṃcā¹⁷ ti dussāliyapa-
mena¹⁸ santisamikkhātāṃ sīlāṃ c' eva sucaritadhammaṃ cū¹⁹ ti, adhiṭṭhitoṣīti
yo²⁰ tvaṃ ime gaṇe upagato etesu vā patiṭṭhito sīti attho, pubbasamyogaṃ
30 ti purimabandhanaṃ, pacchāsaṃyojane ti pacchimabandhane, idaṃ vuttam
hoti: ambho tvam tāpasa yo mahantaṃ rajjastirivibhavaṃ²¹ pahāya amba-

¹ B^d sammame. ² B^d patīti. ³ B^d pati. ⁴ B^d adda kathā. ⁵ B^d -ro. ⁶ C^k
jigimsasīti. B^d jigīsati. ⁷ B^d add evaṃ. ⁸ B^d caṇṇamaraṇaṃ. ⁹ C^k -na.
B^d adda ca. ¹⁰ B^d mate. ¹¹ C^k pakatvā. B^d pakvatthā. ¹² B^d pakvatvā.
¹³ B^d komaṃ. ¹⁴ B^d upā-. ¹⁵ B^d adda mahāyana. ¹⁶ B^d sahaṇṭi. ¹⁷ B^d
dussālavūpasamena. ¹⁸ C^k so. ¹⁹ C^k rajjaṃ.

pakkamatte rasatanhāya bajjhivā vātūpaṇṇaṇ aganetvā naditire sussaṇṇo
 nisīdati so mahāsamuddaṇṇaṇ taritvā velante saṃsīdanapuggalasādiso, yo puggalo
 rasataghāvasāko adhammaṇ e' eva carati rasataghāvasena kariyamāṇaṇ pāpaṇ¹ e'
 aasa pavaḍḍhatīti, iti sō tāpasasā garahantī evaṇ āha, kōmaṇ appossukko
 bhavā 'ti ekasāsen' eva ambapakke nirūlayo hohi², sītale ambavane etan ti
 evaṇ vadamānā devatā tāpasasā ālūgītvā ure nipajjāpetvā ākāse pakkhantā³,
 tiyojanikaṇ dībbasā ambavanāṇ disvā sakūṇasaddaṇ ca sutvā tāpasasā
 āelkkhantī ehi taṇ⁴ ti⁵ āha, puppharasamattehi puppharasahi mattehi,
 vakkāṇgehi vakkāṇgehi sakūṇehi abhināditu ti attho, idāni te sakūṇe
 āelkkhantī koṇe ti ādim āha, tattha diviyā ti dībbā⁶, koyaṭṭhimadhuzā-
 liyā⁷ ti koyaṭṭhisakūṇā⁸ ca nāma suvaṇṇasālikasakūṇā⁹ ca ete dībbasakūṇā
 ettha vasantīti dasseti, kūjītā haṃsapūgehi haṃsapūgehi upakūjītā¹⁰
 virāvasaṃghatitā¹¹, kokilettā pabodhare ti ettha ambavane kokilā
 vasantīyo attānaṇ pabodhenti nāpenti, ambettā ti ambā ettha, vip-
 pāsūnaggā ti phalabhārena uddhumātasākhaggā¹², palālakkhalasānibbā ti
 pupphasānīcayena sālīpalālakkhalasādisā¹³, pakkatāvilambīno ti pakkatā-
 phalāvilambīno¹⁴, evarūpā rukkhā ca ettha atthīti ambavanāṇ vaṇṇeti

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasasā tattha otaretvā „imasmiṇ
 ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṇ pūrehīti“ vatvā
 pakkāmi. Tāpasō ambāni khādītva taṇhaṇ pūretvā vissamītvā
 ambavane vicaranto taṇ petāṇ dukkhaṇ anubhantaṇ disvā
 kiñci vattuṇ nāsakkhi, suriye paṇ' atthamite¹⁵ taṇ nātaka-
 parivāritāṇ dībbasampattīṇ anubhavamānaṇ disvā tisso
 gāthā abhāsi:

25. Mālī tirīṭī kāyūrī āṇadī candanussado
 rattīṇ tvaṇ paricāresi divā vedesi vedanaṇ. 28.
 29. Soḷas' itthisahassāni yā te 'mā¹⁶ paricārikā,
 evaṇ mahānubhāvo si abbhuto lomahaṇsano. 29.
 30. Kim kammaṇ akarī pubbe pāpaṇ attadukkhāvahaṇ
 yaṇ karitvā manussesu piṭṭhimāṇsāni khādasīti. 30.

Tattha mālīti dībbamālādharo, tirīṭīti dībbaveṇṇaṇaṇ¹⁷, kāyūrīti
 dībbābharanapattimaṇḍito, āṇadīsi dībbāṇḍasasamānāgato, candanussado

¹ Bā kayīramāṇaṇ-. ² Bā hotīti. ³ Ck -ti, Bā -ti. ⁴ Ck etan, Bā taṇ. ⁵ Bā
 adda evaṇ. ⁶ Ck divya. ⁷ Ck koyaṭṭhi-. Bā kopaṭhi-. ⁸ Ck koe- ⁹ Bā
 -sāliyā-. ¹⁰ Ck pak-. ¹¹ Ck -saṃghātika, Bā saṃghatitā. ¹² Bā onamita
 sū-. ¹³ Bā omīta khala. ¹⁴ Ck omīta phala. ¹⁵ Bā atāṇamite. Bā atthagamite.
¹⁶ Ck yāmāte. ¹⁷ Ck -vedhana-, Bā -vettana-.

ti dibbacandanavilitto, paricāraṣīti indriyāni dibbavissayesu cāresi¹, divā ti divā pana mahādukkhaṃ anubhosi, yā te mā ti yā te ima, abbhuto ti manussaloke abhūtapubbo, lo mahāmaṇaṇo ti ye taṃ passanti tesāṃ lomāni haṃsanti, pubbe ti purimsabhava, attadukkhāvaṇa ti attano dukkhāvaṇaṃ, 5 manussesū² ti yaṃ³ manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimāṃsāni khādasi⁴ti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā „tumhe maṃ na⁵ sañjānātha, ahaṃ pana tumhākaṃ purohito ahoṣiṃ, idaṃ me rattiṃ sukhānubhavaṇaṃ tumhe nissāya katassa upaḍḍhuposathassa nissan-
10 dena laddhaṃ, divā dukkhānubhavaṇaṃ pana mayā katapāpass⁶ eva nissando⁷, ahaṃ hi tumhehi vinicchaye ṭhapito kūtattāṃ karitvā lañcaṃ gaḥetvā parapiṭṭhimāṃsiko hutvā tassa divā katassa kammassa nissandena idaṃ dukkhaṃ anubhavāmi⁸“ vatvā gāthadvayam āha:

- 15 31. Ajjhenāni patiggayha kāmesu gathito⁹ ahaṃ,
acarim dīgham addhānaṃ paresaṃ ahitāy¹⁰ ahaṃ. 31.
32. Yo piṭṭhimāṃsiyo¹¹ hoti evaṃ ukkacca khādati
yathāham ajja khādāmi piṭṭhimāṃsāni attano ti. 32.

Tattha ajjhenānīti vede, patiggayhā¹²ti patiggahetvā adhiṭṭvā, acarim 20 ti patipajji, ahitāyahaṇ ti¹³ attanāsanāya ahaṃ, yo piṭṭhimāṃsiko ti yo puggalo paresaṃ piṭṭhimāṃsakhādako piṇḍo hoti, ukkaccā¹⁴ti ukkantitvā¹⁵.

Idāṇ ca pana vatvā tāpasam pucchi: „tumhe kathaṃ idhagatā¹⁶“ ti. Tāpaso sabbaṃ vitthārena kathesi. „Idāni pana bhante idh¹⁷ eva vasissatha gamissathā¹⁸“ ti. „Na vasissāmi,
25 assamapadam yeva gamissāmi¹⁹“. Peto „sādhu bhante, ahaṃ vo²⁰ nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahissāmi²¹“ vatvā attano ānubhāvena assamapade yeva otāretvā „anukkaṇṭhantā idh²² eva vasathā²³“ ti patiññāṃ gaḥetvā gato²⁴. Tato paṭṭhāya nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribbuḍḍjanto
30 kaṣiṇaparikkammaṃ jhānābhīññaṃ²⁵ nibbattetvā Brahmalo-
parāyano ahoṣi.

¹ Bde vicā. ² Bde omits yaṃ. ³ Ck maṃ nana, Bde ma na. ⁴ Bde -ena. ⁵ Bde giddhito. ⁶ Bde -iko. ⁷ Bde adds ahitāya. ⁸ Bde ukkantitvā. ⁹ Bde te. ¹⁰ Ck omits gato. ¹¹ Bde -ā.

S. upāsakānaṃ i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino: „Tadā devatā¹ Uppalavannā ahoṣi, tāpaso aham evā²” ti. Kimchandaajātakam.

2. Kumbhajātaka.

Ko pāturāsīti. Idam S. J. v. Visākhāya saḥāyikā surā- 5
pāyikā³ pañcasatā itthiyo ā. k. Sāvatthiyaṃ kira surācchaṇe ghuṭṭhe⁴
tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇakīlāvasāne tikkhasuram paṭi-
yādetvā⁵ „chaṇaṃ kilissāmā⁶” ti sabbāpi Visākhāya santikaṃ gantvā
„saḥāyike chaṇaṃ kilissāmā⁷” ti vatvā⁸ „ayaṃ surācchaṇo, aham
suram na pivissāmi⁹” vutte „tumhe Sammāsambuddhassa dānaṃ 10
detha, mayam chaṇaṃ karissāmā¹⁰” ti āhaṃsu. „Sādhū¹¹” ti sam-
paṭicchitvā tā¹² uyyojetvā S-ram nimantāpetvā mahādānaṃ datvā
bahum¹³ gandhamālaṃ ādāya sāyaṇhasamaye dhammakathaṃ sotum tāhi
parivāritā¹⁴ Jetavanam agamāsi. Tā paṇ¹⁵ itthiyo suram¹⁶ pivanamanā¹⁷
va¹⁸ tāya saddhim gantvā dvārakotṭhake ṭhatvāpi¹⁹ suram pivitvā va 15
tāya saddhim Satthu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā S-ram vanditvā
ekamantaṃ nisīdi. itarāsu ekaccā Satthu santike yeva naccimisu
ekaccā gāyimsu ekaccā hatthakukkucapādakukkucāni²⁰ ekaccā
kalahaṃ akaṃsu. S. tāsāṃ saṃvegaṃ²¹ jananattāya²² bhamukalo-
mato raṃsīm²³ vissajjesi, andhakāratimisā²⁴ ahoṣi. Tā bhūtā²⁵ ahesuṃ 20
maraṇabhayaṇṭajjitā. tena tāsāṃ surā jiri²⁶. S. nisīnapallamke
antarāhito²⁷ Sinerumuddhani ṭhatvā uppalomato raṃsīm vissajjesi,
candasahassuggamanam²⁸ viya ahoṣi. S. tattha ṭhito va tāsāṃ saṃ-
vegajanantāyā

Ko nu hāso kim ānando niccam pajjalite snti, (Dhp. p. 118.) 25

andhakārena onaddhā padīpaṃ na gavessathā²⁹ ti

imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatāpi sotāpattiṭṭhale
paṭiṭṭhahimsu. S. āgantvā gandhakuṭicchāyāya Buddhāsane nisīdi.
Atha naṃ Visākhā vanditvā „bhante idam hirottappabhedanaṃ surā-
pānaṃ nāma kadā³⁰ uppannaṃ” ti puechi. So tassā ācikkhanto a. ā. 30

¹ Bā devadhītā. ² Bā surāpitā. ³ Bā saṃghuṭṭhe. ⁴ Bā pati-. ⁵ Bā gatvā. ⁶ Cā tam. ⁷ Cā -u. ⁸ Bā -vutā. ⁹ Cā -ram. ¹⁰ Cā pīvamānā, Cā pīvamānā corr. to pīvamānā, Bā pīvamānā. ¹¹ Bā ca. ¹² Bā omīte pi. ¹³ Cā -ecā-pāda-, Bā -ecā-pādakukkucā. ¹⁴ Cā -ga, Bā -vega. ¹⁵ Bā janantāyā. ¹⁶ all three MSS. -i. ¹⁷ Bā -sā. ¹⁸ Cā Bā bli-. ¹⁹ Cā si- corr. to bli-. ²⁰ Bā jiri. ²¹ Bā -hino. ²² Bā candasurīyasahassa-. ²³ Bā adda kāle.

A. B. Br. r. k. eko Kāsiratthavāsī¹ Suro nāma vanacarako
 bhaṇḍapariyesanattāya Himavantaṃ agamāsi. Tatth' eko
 rukkho uggantvā porisamatte thāne tidhākappo ahosi, tassa
 tinnaṃ kappānaṃ antare surācāṭṭippamāṇo² āvāto ahosi, so
 5 deve vassante udakena pūri³. Taṃ parivāretvā harittakī⁴
 āmalakī maricagaccho ca ahosi, tesāṃ pakkāni phalāni⁵
 chijjītvā⁶ patanti. Tassāvidūre sayaṇjāto⁷ va⁸ sāli. Tato
 suvā⁹ sālisīsāni āharitvā¹⁰ tasmiṃ rukkhe nisīditvā khādanti,
 tesāṃ khādamānānaṃ patito¹¹ sāli pi taṇḍulāpi tattha patanti,
 10 iti taṃ¹² udakaṃ suriyātapena¹³ paccamānaṃ¹⁴ salohita-
 vaṇṇaṃ¹⁵ ahosi. Nidāghasamaye pipāsītā sakunagaṇā¹⁶ taṃ
 pīvitvā mattā¹⁷ patitvā¹⁸ rukkhamūle thokaṃ niddāyitvā
 vikūjamānā¹⁹ pakkamanti, rukkhasunakhamakkaṭṭādisu pi es'
 eva nayo. Vanacarako taṃ disvā „sace idaṃ viśaṃ bhaveyya
 15 ime mareyyuṃ²⁰, ime pana thokaṃ niddāyitvā yathāsukhaṃ
 gacchanti²¹, na idaṃ²² viśaṃ²³ ti²⁴ sayāṃ pīvitvā matto hutvā
 māṃsaṃ²⁵ khādītukāmo ahosi, tato aggim katvā²⁶ rukkhamūle
 patite²⁷ tittirakukkuṭṭādayo²⁸ māretvā māṃsaṃ aṅgāresu pacitvā
 ekena hatthena naccanto ekena māṃsaṃ²⁹ khādanto ekāha-
 20 dvīhaṃ tatth' eva ahosi. Tato pana avidūre eko Varuṇo
 nāma tāpaso vasati. Vanacarako aṇṇadāpi³⁰ tassa santikaṃ
 gacchati. Ath' assa etad ahosi: „idaṃ pānaṃ³¹ tāpasena
 saddhiṃ pīviṣṣāmīti³² so ekaṃ veḷunāḷikaṃ³³ pūretvā pakka-
 mānsena saddhiṃ haritvā³⁴ paṇṇasālaṃ gantvā „bhante imaṃ

¹ so all three MSS. -i. ² B^d sucāti-. ³ B^d pūrito. ⁴ B^d harittakī. ⁵ C^k vaṇṇā. ⁶ B^d add tattha. ⁷ B^d sayasi jāta. ⁸ B^d omits va. ⁹ B^d suvakā.
¹⁰ B^d haritvā. ¹¹ C^k -tāya, B^d patita. ¹² C^k tā, omitting iti. ¹³ B^d -yasantā-
 penna. ¹⁴ B^d -na. ¹⁵ C^k sasalo-, B^d lo-, B^d sasalo-. ¹⁶ B^d -gaṇāgantvā. ¹⁷
 B^d adds upari, B^d upariśākhā. ¹⁸ C^k patipatitvā. ¹⁹ C^k viku-, B^d vikuṇca-
²⁰ B^d mā-. ²¹ B^d kūjītvā utthāya pakkaman ti in the place of y. g. ²² B^d
 yidaṃ. ²³ B^d adds tato thokaṃ gahetvā. ²⁴ B^d māṃsādi, B^d māṃsāni. ²⁵
 B^d adds nippajji, B^d pajjalitvā. ²⁶ B^d patita. ²⁷ C^k tittura-, B^d tittihira-. ²⁸
 B^d omits ma-. ²⁹ B^d aṇṇe divase. ³⁰ C^k pana. C^k pana corr. to pānaṃ, B^d
 pīpānaṃ. ³¹ C^k -nalakaṃ, C^k -nālīkaṃ corr. to -nalakaṃ. ³² B^d gahetvā.

pānaṃ¹ pīvathā² 'ti vatvā ubho pi māṃsaṃ khādantā pī-
viṃsu. Iti Sureṇa ca Varuṇeṇa ca ditṭhataṃ tassa pānassa
„surā“ ti ca „vāruṇīti“³ ca nāmaṃ jātaṃ. Te ubho pi „atth'
eso⁴ upāyo“⁵ ti veḷunāliyo pūretvā kācenādāya⁶ paccantana-
garaṃ gantvā „pānāgārikā“⁷ nāma āgatā⁸ ti raṇṇo ārocāpesuṃ. 5
Rājā pakkosāpesi, te tassa pānaṃ upanesuṃ, rājā dve tayo
vāre pivitvā majji, tassa taṃ⁹ ekāhadvīhamattam eva ahosi.
Atha ne „aṇṇaṃ pi atthīti“¹⁰ pucchi, „atthi devā“¹¹ 'ti, „kuhiṃ“
ti, „Himavante devā“¹² 'ti, „teṇa hi ānetthā“¹³ 'ti. Te gantvā¹⁴
ekadvevāre¹⁵ ānetvā „nibaddhaṃ“¹⁶ gantuṃ na sakkhissāmā¹⁷ 'ti 10
sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa tacāṃ ādiṃ katvā
sabbasambhāre¹⁸ parikkhipitvā¹⁹ nagare suraṃ karīṃsu. Nāgarā
suraṃ pivitvā pamādam āpannā duggatā ahesuṃ, nagaraṃ
suṇṇaṃ viya ahosi. Te pānāgārikā²⁰ tato palāyitvā Bārāṇasīṃ
gantvā „pānāgārikā“²¹ āgatā²² ti raṇṇo ārocāpesuṃ. Rājā 15
pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsi, tatthāpi suraṃ akāṃsu, taṃ
pi nagaraṃ tath' eva vinassi. Tato palāyitvā Sāketāṃ²³ Sāke-
tato Sāvattihīṃ agamaṃsu²⁴. Tadā Sāvattihīyaṃ Sabbamitto
nāma rājā ahosi²⁵, so tesāṃ saṃgahaṃ katvā „kena vo
attho“²⁶ ti pucchitvā „sambhāramūlena c' eva sālipiṭṭheṇa“²⁷ 20
pañcah' eva ca²⁸ cāṭisatehīti²⁹ vutte sabbaṃ dāpesi. Te pañ-
casu cāṭisatesu suraṃ saṇṭhāpetvā³⁰ cāṭirakkhanatthāya³¹ eke-
kāya cāṭiyā santike ekekaṃ bilālaṃ³² bandhiṃsu, te³³ paccitvā³⁴
uttaranakāle³⁵ cāṭikucchiṃ paggharantaṃ suraṃ pivitvā mattā
niddāyīṃsu³⁶, mūsikā āgantvā tesāṃ³⁷ kaṇṇanāsikadāṭhikanāṃ- 25
guttṭhe khādītva agamīṃsu³⁸. „Bilālā“³⁹ suraṃ pivitvā matā⁴⁰

¹ C¹ naṃ, C² naṃ corr. to pānaṃ. ² B¹ varuṇo ti. ³ B² eko. ⁴ B¹ kāje.

⁵ B¹ pānaṃkārikā. ⁶ B¹ omits taṃ. ⁷ B¹ atthiṇatthīti. ⁸ C¹ āg-. ⁹ B¹ ekadvevāraṃ. ¹⁰ B¹ nibaddhaṃ. ¹¹ B¹ -raṃ. ¹² B¹ pakkhi-. ¹³ B¹ pānāka-
guṇā. ¹⁴ C¹ -ke. C² -ko. B¹ pānākārikā, B² pānākārikā. ¹⁵ C¹ -ta, B¹ omits
sāketāṃ. ¹⁶ B¹ āg-. ¹⁷ B¹ hoti. ¹⁸ B¹ add ca. ¹⁹ C¹ pañcameva, omitting
ca, C² pañcameva ca, B¹ pañcahi, omitting eva ca. ²⁰ C¹ B¹ santha-, B² add
mūsikā bhayena. ²¹ B¹ -ṇa-. ²² C¹ bilā-, C² bilā corr. to bilā-, B¹ bilāraṃ.
²³ B¹ bilārā te. ²⁴ C¹ pañḍitvā, B¹ pacitvā, B² muḍḍitvā. ²⁵ B¹ uttāraṇa-,
B² uttānakāye. ²⁶ B¹ nicāṭiyaṃ. ²⁷ B¹ ne-. ²⁸ āg. ²⁹ B¹ rājā bilārā.

ti āyuttakapurisā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā „visakārakā ete bhavissantīti“ dvinnāṃ pi janānaṃ sīsāni chindāpesi, te „surāṃ detha“, madhuraṃ dethā¹ “ti vadentā² va marimsu³. Rājā te mārāpetvā „cāṭiyo bhindathā“⁴ ti āgāpesi. Bilālāpi⁵ surāya jinnāya utṭhahitvā kilantā vicariṃsu. Te disvā raṇṇo ārocesuṃ⁶. Rājā „sace viṣaṃ assa ete mareyyoṃ, madhuren⁷ eva⁸ bhavitabbaṃ, pivissāma⁹ naṃ“ ti nagaraṃ alamkārapetvā¹⁰ rājāṅgaṇe maṇḍapaṃ kāretvā¹¹ alamkatamaṇḍape samussita-setacchatte¹² rājapallāṃke nisīditvā amaccagaṇaparivuto surāṃ pātuṃ ārabhi. Tadā Sakko devarājā „ke nu kho mātu-paṭṭhānādīsu appamattā tīṇi sucaritādīni pūrentīti“ lokāṃ volokento¹³ taṃ rājānaṃ surāṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā „sa¹⁴ āyaṃ surāṃ pivissati sakala-Jambudīpo nassissati, yathā na pivati¹⁵ tathā naṃ karissāmiti“ ekaṃ surāpuggaṃ kumbhaṃ hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā raṇṇo sammukhatṭhāne ākāse ṭhatvā „imaṃ kumbhaṃ kiṇṭha imaṃ kumbhaṃ kiṇṭhā“¹⁶ ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ ākāse ṭhitaṃ disvā „kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatīti“ tena saddhiṃ sallapanto¹⁷ tisso gāthā abhāsi:

1. Ko pātur āsi tidivā nabhamhi
obhāsayaṃ saṃvarinā candimā va,
gattehi te rasmiyo niccharanti
sateratā¹⁸ vijju-r-iv¹⁹ antalikkhe. 33.
2. So chinnavātaṃ²⁰ kamaṣi aghamhi²¹,
vehāsayaṃ gacchasi tiṭṭhasi ca,
iddhi nu te vatthukatā²² subhāvitā
anaddhagūṇāṃ api²³ devatānaṃ. 34.
3. Vehāsayaṃ saṃkammāgamma²⁴ tiṭṭhasi
“kumbhaṃ kiṇṭhā”²⁵ ti yam etam atthaṃ

¹ Bḍ deva. ² Bḍ devā. ³ Bḍ viravantā, ⁴ Bḍ mā-. ⁵ Bḍ bilār-. ⁶ Bḍ -cāpesuṃ. ⁷ Ck -renekena. ⁸ Bḍ -mi. ⁹ Bḍ -karetvā. ¹⁰ Bḍ kārāpetvā. ¹¹ Bḍ omīta seta. ¹² Bḍ olo-. ¹³ Bḍ pivissati. ¹⁴ Bḍ -pento. ¹⁵ Bḍ -ri-. ¹⁶ Ck jinnā-, Bḍ channa-. ¹⁷ Bḍ agghasmi. ¹⁸ Ck -thā. ¹⁹ Bḍ andhagnāmasi. ²⁰ Ck saṃtamamāg-, Ck saṃkamamāg-, Bḍ saṃgamamāg-.

ko vā tuvaṃ¹ kissa vatāya² kumbho
akkhāhi me brāhmaṇa etam atthan ti. 35.

Tattha ko pāturāsīti kuto pātubbhūto kuto āgato sīti attho, tidivā nabhambīti kīṃ Tāvatisabbhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākaṇo jāto sīti pucchati, saṅkharin ti rattinā, sateratī³ ti evaṃnūmikā⁴, so ti so tvaṃ. 5
chīṇavātan ti valāhako pi tāva vātena kamati, tassa pana so pi vāto n' atthi, ten' evaṃ āha, kamasīti pavattasi, aghamhīti⁵ appaṭighe ākāse, vatthukatā⁶ ti vatthu viya patitthā viya katā, anaddhagūṇāmapī⁷ devatānaṃ ti yā va padasā addhānaṃ agamanena⁸ anaddhagūṇaṃ⁹ devānaṃ¹⁰ iddhi yā api¹¹ tava subhāvītā ti pucchati, vohāsayāṃ saṅkammāgammā¹² ti 10
ākāse pavattapadaṃvithārah¹³ paṭicca nissāya ca¹⁴ tiṭṭhasi¹⁵, imassa ko vā tuvaṃ¹⁶ ti iminā sambandho, evaṃ ditthamāno ko vā¹⁷ tvaṃ ti attho, yaṃ etam atthan ti yaṃ¹⁸ etam¹⁹ vadasi imissa²⁰ kissa vatāyaṃ ti iminā sambandho, yaṃ etam kumbham kiṇāthā²¹ ti vadasi²² kissa vā te ayaṃ kumbho ti attho. 15

Tato Sakko „tena hi suṇāhīti“ vatvā surāya dose das-sento āha:

4. Na sappikumbho na pi telakumbho
na phānitassa na madhussa kumbho,
kumbhassa vajjāni anappakāni, 23
dose bahū kumbhagate²³ suṇātha. 36.
5. Gaḷeyya yaṃ²⁴ pītvā²⁵ pate papātāṃ
sobbhaṃ guhaṃ candaniyoligallaṃ²⁶
bahum pi bhuñjeyya abhojaneyyaṃ
tassā punṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 37. 25
- a. Yaṃ²⁸ pītvā²⁷ cittaṃ²⁸ anesamāno
āhiṇḍatī go-r-iva bhakkhasārī²⁹

¹ C² tvaṃ, B² tuvā. ² C² tāya, C² cutāya, B² vatāyaṃ. ³ B² -ri-. ⁴ so C², B² -mako. ⁵ B² agghasmi. ⁶ C² -thā. ⁷ C² -bhūṇāmapī, B² anantagūṇamasi.
⁸ B² yā padasā andhāna andhāgamanaṃ, B² addhāgamanaṃ. ⁹ C² anandabhū-
naṃ, C² anaddhabhūnaṃ corr. to anaddhagūṇaṃ, B² anandhagūṇaṃ. ¹⁰ C²
devāna, B² devatānaṃ. ¹¹ read: sā api? B² iddha va yā asi. ¹² C² saṅ-
kamamāgammā, B² saṅgammamāgammā. ¹³ B² pavattamāpa. ¹⁴ B² omits ca.
¹⁵ B² -siti. ¹⁶ C² tvaṃ. ¹⁷ B² nāma. ¹⁸ B² param. ¹⁹ B² evaṃ. ²⁰ B²
imassa. ²¹ B² -ti. ²² B² -ghaṇe. ²³ C² gaḷeyyam, omitting yaṃ, B² gaḷeyyaṃ,
omitting yaṃ. ²⁴ B² pītvā. ²⁵ C² -hiṇḍi-. ²⁶ C² yaṃ. ²⁷ B² pītvā,
B² ve pītvā. ²⁸ C² -smiṃ. ²⁹ C² -sāvi.

- anāthamāno¹ upagāti² naccati³
 tassā punṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 38.
7. Yaṃ ve⁴ pivitvā acelo va naggo
 careyya gāme visikhantarāni
 5 sammūlharitto ativelasāyī⁵
 tassā punṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 39.
8. Yaṃ⁶ pītvā⁷ uttāya pavedhamāno
 sīsaṃ ca bāhaṃ⁸ ca pacālayanto
 so naccatī dārukaṭallako va etc. 40.
- 10 9. Yaṃ ve⁴ pivitvā aggidaḍḍhā sayanti
 atho sigālehi pi⁹ khādītāse
 bandhaṃ vadhaṃ bhogajāniṃ c¹⁰ upenti etc. 41.
10. Yaṃ⁶ pītvā¹⁰ bhāseyya abhāsaneyyaṃ
 sabbhāya āsīno¹¹ apeta vattho
 15 sammakkhito vanta gato vyasanno etc. 42.
11. Yaṃ⁶ pītvā¹¹ ukkaṭṭho āvilakkho¹²
 mama¹³ eva sabbā puthavīti¹⁴ maññe
 na me samo cāturato pi rājā etc. 43.
12. Mānātimānā¹⁵ kalahāni¹⁶ pesuṇāni¹⁷
 20 dubbhaṇṇiṇi naggaṇiṇi palāyini
 corāna¹⁸ dhuttānaṃ gatī niketo etc. 44.
13. Iddhāni phītāni kulāni assu
 anekasāhassadhaṇāni¹⁹ loke
 ucchinnadāyajakatān²⁰ imāya etc. 45.
- 25 14. Dhañṇaṃ dhaṇaṃ rajataṃ jātarūpaṃ
 khettaṃ gavaṃ yattha vināsayanti
 ucchedāni vīttavataṃ²¹ kulānaṃ etc. 46.

¹ Bā adda va. ² Bā -gāyati. ³ Bā adda ca. ⁴ Cks yañce. ⁵ Cks -sāsi. ⁶ Cks
 yam. ⁷ Bā pivitvā, Bā ve pivitvā. ⁸ Bā bāhaṃ. ⁹ Cks -lepihi, Bā atho piṇḍagalehi.
¹⁰ Bā yaṃ ve pivitvā. ¹¹ Cks āsi-, Bā abhāsamāsīno. ¹² Bā ve pivitvā, adding
 bhāseyya. ¹³ Bā ava-. ¹⁴ Bā patha-. ¹⁵ Bā mānātimāno. ¹⁶ Cks kalahā. ¹⁷
 Bā paresuṇi, Bā pesuṇi. ¹⁸ all three MSS. -naṃ. ¹⁹ Cks -sasāhassadhaṇāni,
 Cks -sāhassagāṇāni, Bā -sahassāni dhaṇāni, Bā -sāhassadhaṇāni. ²⁰ Bā
 vattatani.

15. Yañ ce pītvā¹ dīttarūpo va² poso
akkosati pītarāṃ mātarañ ca
sassum pi³ gañheyya atho pi suṇhaṃ etc. 47.
16. Yañ ce pītvā¹ dīttarūpā va nārī
akkosati sasurāṃ sāmikañ ca
dāsam pi gañhe paricārakam pi etc. 48.
17. Yañ ce pītvāna⁴ hañeyya poso
dhamme tītaṃ samaṇaṃ⁵ brāhmaṇaṃ vā
gacche apāyam pi⁶ tatonidānaṃ etc. 49.
18. Yañ ce pītvā¹ duccaritaṃ caranti
kāyena vācāya ca cetasā ca
nīrayaṃ vajanti⁷ duccaritaṃ caritvā etc. 50.
19. Yañ yācamānā⁸ na labhanti pubbe
bahuṃ hiraṇṇam pi pariccajantā
so taṃ pītvā alikaṃ bhaṇāti etc. 51.
20. Yañ pīvitvā⁹ pesane pesiyanto¹⁰
accāyike karaṇīyaṃhī jāto¹¹
attham pi so na-ppajānāti vutto etc. 52.
21. Hirīmaṇāpi ahirīkabbhāvaṃ
pātumkaronti¹² madirāya¹³ mattā,
dhīrāpi santā bahukaṃ bhaṇanti etc. 53.
22. Yañ ce¹⁴ pītvā¹⁵ ekathūpā¹⁶ sayanti
anāsakā¹⁷ thaṇḍiladukkhaseyyā¹⁸
dubbaṇṇiyaṃ āyasakkaṃ¹⁹ c²⁰ upenti etc. 54.
23. Yañ ce pītvā²⁰ pattakkhandhā [sayanti]
gāvo kūṭahatā-r-iva²¹

¹ Bā yañ ve pīvitvā. ² Bā ca. ³ Bā sassurampi. ⁴ Bā yañ ve pītvā. ⁵ Cā -pa. ⁶ Bā -yañhi. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cā yā yācamānā, Cā yā yācamānā, Bā yañ yācamānā. ⁹ so Bā; Cā yañ pītvā. ¹⁰ Cā pesi-, Bā pīsi-, Bā pesa-. ¹¹ Bā -te. ¹² Cā -pātuk-. ¹³ Bā madanāya. ¹⁴ Bā yañ ve. ¹⁵ all three MSS. pīvitvā. ¹⁶ Bā -thupā. ¹⁷ Bā -sanā. ¹⁸ Cā -yya, Bā -yyaṃ. ¹⁹ Cā -kkā, Bā ayyasayyaṃ. ²⁰ Bā yañ ve pīvitvā. ²¹ Bā -tāriva.

- na hi vāruniyā vego¹
narena susaho-r-iva². 55.
24. Yaṁ manussā vivajjenti³
sappam̐ ghoravisam̐⁴ iva⁵
taṁ loke visasamānam̐
ko naro pātum arabati. 56.
25. Yaṁ ce pivtvā⁶ Andhakaveṇhuputtā⁷
samuddatīre paricārayantā
upakkamum̐ musalehi⁸ aññamaññam̐ etc. 57.
- 10 26. Yaṁ ce pītvā⁹ pubbadevā pamattā
tidivā cutā sassatiyā samāyā
taṁ tādisaṁ majjam̐ imaṁ nirattbhakaṁ
jānam̐ mahārāja katham̐ pipeyya¹⁰. 58.
- 15 27. Na imasmi kumbhasmiṁ¹¹ dadhi vā madhum̐ vā
evam̐ abhiññāya kiṇāhi rāja.
evam̐ hi mam̐kumbhagatā mayā te,
akkhātārūpaṁ tava Sabbamittā¹² 'ti. 59.

Tattha vajjānti ādinavā, galeyyā 'ti gacchanto pade pade pari-
vaṭṭeyya¹³, yaṁ pītvā¹⁴ pate ti yaṁ pītvā pateyya, sobbhan ti āvātam̐,
20 candaniyoḷigallan ti candanikaṁ¹⁵ ca oḷigallaṁ¹⁶ ca, abhojaneyyan ti
bhuñjitum̐ syuttam̐, anesamāno ti anissaro, gorivā 'ti goṇo viya, bhakkha-
sārīti¹⁷ purāpakasāṭṭhādako¹⁸, yathā so tattha tattha bhakkham̐¹⁹ sampari-
yesanto āhiṇḍati²⁰ evam̐ āhiṇḍatiṭi attho, anāthamāno ti nīravassayo anātho
viya, upagāyatiṭi aññam̐ gāyantam̐ disvā upagantvā va²¹ gāyati, acelo vā 'ti
25 acelako viya, visikkhantarāniti antaravithiyā, ativelasūyiti²² aticiram̐²³
pi niddam̐ okkameyya, ativelacāriti pi pātho, ativelacāri hutvā careyyā 'ti attho,
dārukataḷḷako vā 'ti dārumayayantarūpakam̐ viya, bhogajāniñcupentiṭi
bhogajāniṇi ca upenti pāpātipātādini katvā dandapūḷitā dhanajāniṇi ca aññāṇ
c' eva²⁴ vadhabandhādiddukkham̐ pāpuṇantiṭi attho, vantagato ti attano²⁵

¹ B² samvego. ² B² narakesussūbhoriva. ³ B² -jjanti. ⁴ B² ghoravi-. ⁵ C²
eiva, C² miva, B² -visamiva. ⁶ B² yaṁ ve pītvā. ⁷ C² -kāvēṇu-, C² -ka-
veṇu-, B² -kāvēṇa-. ⁸ so all three MSS. for musale or -leh? ⁹ B² pive-.
¹⁰ B² na himasmi kumbham̐, C² na imasmiṇi-, read n' imasmi kumbhe. ¹¹
B² paripateyya. ¹² C² pītvā, B² pītvā. ¹³ B² -yañ. ¹⁴ C² oli-. ¹⁵ C²
-sāviti. ¹⁶ C² surākasāṭṭe-. ¹⁷ B² -ā. ¹⁸ B² omits āh-. ¹⁹ B² omits va. ²⁰
C² -sāsiti. ²¹ B² atirekataram. ²² C² aññam̐. ²³ C² -nā.

vantasmimā gato, vyasanne¹ ti vyasanāpanno, visanno² ti pi pāṭho, tasmim
 vante csaṇno³ ti attho, ukkaṭṭho ti ayaṁ mahāyodhako⁴ mayā sadiso atthāti
 evaṁ ukkaṁsagato butvā, āvilakkho ti rattakkho, sabbā paṭhavīti sabbā
 paṭhavi, sabbā puthavīti pi pāṭho, cāturato ti catuṣamuddantāya⁵ paṭha-
 viyū⁶ issaro, mānātimānā ti mānakārikā, sesapadeṣu pi eṣa⁷ eva nayo, gaṭṭi⁸
 nipphatti⁹, niketo ti nivāso, tassā punṇaṁ ti yā evarūpā tassā punṇaṁ¹⁰
 yattha vināsayantīti yaṁ nissāya yattha paṭiṭṭhāti evaṁ bahum pi dhañṇā-
 disāpateyyaṁ¹¹ nāsenti kapaṇā¹² honti, iddhānti samiddhānti¹³, pītānti
 vatthulāmkārabbhaṇḍehi¹⁴ pupphitāni, ucehinnaḍāyajjakatānti ucehuna-
 ḍāyājāni niddhanāni katāni¹⁵, dittarūpo ti gabbitarūpo¹⁶, gaṇheyyā¹⁷ ti
 bhariyasaññāya¹⁸ kilesavasena hatthena gaṇheyya, dāsaṃpi gaṇhe ti attano
 dāsaṃ pi kilesavasena sāmiko me ti gaṇheyya, pīvitvānā ti pīvitvā, duc-
 caritaṃ caritvā ti evaṁ tīhi dvārehi dasavidham pi akusalāni katvā, yaṁ
 yācamānā ti yaṁ purisaṃ pubbe suraṃ apivantaṃ, bahum hiraññaṃ parice-
 jantāpi musāvādaṃ karohīti yācamānā na labhanti, pītvā¹⁹ ti pīvitvā tīto²⁰
 nappajānāti vutto ti ken' atthena²¹ gatasīti vutto sāsanassa duggahitattā²²
 taṃ²³ atthaṃ²⁴ na jānāti, hiraṇyapīti hiriṇyuttacittāpi, ekathūpā²⁵ ti
 sūkarapotaḥ viya hiraṇyoccehi²⁶ saddhim ekarāsī hutvā, anāsakā ti nirāhārā²⁷,
 thaṇḍiladukkhaṣeyyaṇ ti bhūmīyaṃ dukkhaṣeyyaṇ sayanti, āyasaḥkan²⁸
 ti garahaṇ, pattaḥkhaṇḍhā ti paṭṭaḥkhaṇḍhā, kūṭahatā²⁹ ti gīvāya bad-
 dhena kūṭena haṭṭā³⁰ gāvo viya³¹, yathā tā³² tiṇaṃ akkhāntiyo pāṇīyaṃ api-
 vantiyo sayanti tathā sayanti³³ attho, ghoraviṣammiṇvā³⁴ ti ghoraviṣaṃ
 viya, viṣasamānaṇ ti viṣasadiṣaṇ, Andhakaveṇhuputtā³⁵ ti dasabhūṭika-
 rājāno, upakkamun ti paharissu, pubbadevā ti Asurā, tīdivā ti Tāva-
 tiṇṇadevalokā³⁶, sassaṭṭiā ti sassaṭṭā³⁷ dighāyukabhāvena³⁸ niccasammatā³⁹
 ti attho, samāyā ti saddhim asuraṃyāhi⁴⁰, jānaṇ ti evaṃ ni-
 ratthakam etaṇ⁴¹ ti jānanto tumbhādiso paṇḍitapuriso kathaṃ piṇḍe⁴², kum-
 bhagatā mayā⁴³ ti kumbhagataṃ mayi⁴⁴ ayaṃ eva vā pāṭho, akkhāta-
 rūpaṇ ti sabhāvato akkhātāṃ.

Taṃ sutvā rājā surāya ādicavaṃ ūatvā⁴⁵ tuṭṭho Sakkassa⁴⁶
 thutim karonto dve gāthā abhāsi:

¹ C² vyaccannā. ² B² viphaṇno, C² visatto. ³ C² osanto. ⁴ B² -yodhako. ⁵ C²
 -tā, B² cāturasamuddantā. ⁶ C² sabbapa-. ⁷ C² B² nipphatti. ⁸ yā evarūpā tassā
 punṇaṃ wanting in C². ⁹ C² yaṃñādi-. ¹⁰ all three MSS. -nā. ¹¹ C² -ddhā.
¹² B² -kārahappabbhaṇḍehi. ¹³ C² repeat katāni. ¹⁴ B² dippata-, B² dappita-.
¹⁵ B² -yyā-. ¹⁶ B² pīvitvā vā. ¹⁷ B² tenartheṇā. ¹⁸ C² -tthā. ¹⁹ C² nam.
²⁰ C² omits atthaṃ. ²¹ C² -thupo, B² -thupā. ²² B² -ena. ²³ C² nira-
 bhārā. ²⁴ B² -sanyan. ²⁵ C² ku-, B² kūṭahatā. ²⁶ B² haṭṭā. ²⁷ B² omits
 viya. ²⁸ B² omits tā. ²⁹ B² omits tathā - - ti. ³⁰ B² -visamivā. ³¹ C²
 -vennu-, C² -vephu-, B² -veṇḍu-. ³² C² -ke. ³³ B² -ti. ³⁴ B² -kābhavena.
³⁵ C² tiḍasamattā? B² niccasammatā. ³⁶ C² -ko. ³⁷ C² -yābhi. ³⁸ C² patan.
³⁹ B² piṇḍe-. ⁴⁰ B² mīyā. ⁴¹ B² -gatā mayā. ⁴² C² add divā.

28. Na me pitā vā athavāpi mātā
etādisā yādisako tuvaṃ si,
hitāoukampī paramatthakāmo
so 'ham karissam vacanam tav' ajja. 60.

5 29. Dadāmi te gāmarāni pañca
dāsīsataṃ satta gavaṃ satāni
ājaññayutte ca rathe dasā ime,
ācariyo hosi mam' atthakāmo ti. 61.

Tattha gāmarānīti brāhmaṇa ācariyāssa nāma ācariyabbhūgo lechi-
10 tabbo saṃvacchare sataṣaṣṣaṭṭhānake tuyham pañca gāme dadāmiti vadati,
dasā ime ti dasa¹ ime purato tūte kañcanavicittarathe² dassento evam āha.

Taṃ sutvā Sakko devadattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ
jānapento ākāse thatvā dve gāthā abbāsi:

30. Tav' eva dāsīsataṃ atthu rāja³,
15 gāmā ca gāvo ca tav' eva hontu,
ājaññayuttā ca rathā tav' eva,
Sakko 'ham asmī tidasānam indo. 62.

31. Mamsodanaṃ sappipāyāsaṃ bhuñja,
khādassu⁴ ce⁵ tvaṃ madhunā apūpe⁶,
20 evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato janinda
anindito saggam upehi tñānaṃ ti. 63.

Tattha evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato ti evaṃ tvaṃ nānaggarasau-
bhojanaṃ bhuñjanto surāpānavirato tūti dūccaritāni pahāya tividhasucarita-
dhamme⁸ rato hutvā kenaci anindito saggatñānaṃ⁹ upehiti¹⁰.

25 Iti Sakko tassa ovādaṃ datvā saggatñānaṃ eva gato.
So pi suraṃ apivītvā surābhājanoṇi bhindāpetvā silaṃ samā-
dāya dānaṃ datvā saggapārāyano ahosi. Jambudīpe pi anukka-
mena surāpānaṃ vepullappattaṃ jātaṃ.

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā rājā Anando ahosi, Sakko aham evā¹¹ 'ti.
30 Kumbhajātakaṃ.

¹ Bā ime dasa. ² Bā -tte rathe. ³ Cks rāja. ⁴ Cks -dassa. ⁵ so all three MSS. for ea? ⁶ Bā sapūve. ⁷ Cks tvaṃ. ⁸ Bā -mma. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ C² -hūti, Bā upehi.

3. Jayaddisajātaka.

Cirassam¹ vata me ti. Idam S. J. v. mātīposaka-
bhikkhum² ā. k. Paccuppannavatthum Sāmajātake vatthusadisam.
Tadā pana S. „porāṇakapaṇḍitā kaṭṭhanamālā setacchattaṃ pahāya
mātāpitara posesun“ ti vatvā a. ā.:

5

Atīte³ Kampillarattthe Uttarapañcālanagare Pañcālo
nāma rājā ahosi. Tassa aggamahesi gabbhaṃ paṭilabhivā
puttaṃ vijāyi. Tassā purimabbhave ekā sapattikā⁴ kujjhivā
„tuyhaṃ jātaṃ pajāṃ khādītum samatthā bhavissāmīti“ pat-
thanaṃ ṭhapetva yakkhinī ahosi. Sā tadā okāsaṃ labhivā⁵ 10
tassā passantiyā va⁶ taṃ allamaṃsapesivaṇṇaṃ kumārakaṃ⁷
gahetvā murumurā⁸ ti khādīvā pakkāmi. Punavāre⁹ pi tath’
eva akāsi. Tatiyavāre pana tassā sūtigaharaṃ pavittakāle
gehaṃ parivāretvā gālhaṃ¹⁰ ārakkaṃ akāmsu. Vijātaḍḍhase
yakkhinī āgantvā puna dārakaṃ gahesi¹¹. Devī „yakkhinīti“ 15
mahāsaddam akāsi. Āvudhahatthā purisā āgantvā deviyā
dinnasaññāya¹² yakkhinīm anubandhimsu. Sā khādītum okā-
saṃ alabhantī palāyivā udakaniddhamansaṃ pāvīsi. Dārako
mātusaññāya¹³ tassā thanaṃ¹⁴ mukhena gaṇhi, sā puttasiṇhaṃ
uppādetvā susānaṃ gantvā dārakaṃ pāsāṇalene¹⁵ katvā¹⁶ paṭi- 20
jaggi. Ath’ assa anukkamena vaddhamānassa [manussamaṃsa-
saṃ āharitvā adāsi, ubho pi manussamaṃsaṃ khādīvā vasiṃsu.
Dārako attano manussabhāvaṃ na jāvāti, „yakkhinīputto
'smīti“ saññāya¹⁷ attabhāvaṃ jahivā antaradhāyītum na
sakkoti. Ath’ assa sā antaradhānatthāya ekaṃ mūlaṃ adāsi. 25
So mūlanubhāvena antaradhāyivā¹⁸ manussamaṃsaṃ khādanto
vicarati. Yakkhinī Vessavaṇamahārājassa veyyāvaccatthāya
gatā¹⁹ tatti’ eva kalam akāsi. Devī pi catutthe²⁰ vāre aññaṃ

3. Cfr. Cariyāp. p. 90. ¹ Ck -ssa. ² Bā mātū-. ³ Bā adda kira. ⁴ Bā omits
kā. ⁵ Bā bhavessanti. ⁶ Bā ga. ⁷ Bā -raṃ. ⁸ Bā murumurā, Cā murū
corr. to murumurā. ⁹ Bā dutiyavāre. ¹⁰ Bā dālhaṃ. ¹¹ Bā agga-. ¹² Bā
dinnāya sa-, Cā diyaḍḍhināsaññāya. ¹³ Bā mātā ti saññāya. ¹⁴ Bā thanāṃ. ¹⁵
Bā -lene. ¹⁶ Bā kapetvā, Bā ṭhapetvā. ¹⁷ Cā asaṃñāya. ¹⁸ Bā -yi. ¹⁹ Bā
gantvā. ²⁰ Bā -a.

puttaṃ vijāyī, so yakkhiniyā matattā¹ ārogo² ahosi³, tassa paccāmittaṃ yakkhimiṃ jinitvā jātattā Jayaddisakumāro ti⁴ nāmaṃ akaṃsu⁵. So vayappatto sabbasippe⁶ nipphattiṃ patvā chattaṃ ussāpetvā rājjaṃ⁷ anusāsi. Tadā Bo. tassa
 5 aggamahesiya⁸ kucchismiṃ⁹ nibbatti, Alīnasattukumāro ūssa nāmaṃ karimsu. So vayappatto uggahitasabbasippo uparājā ahosi. So pi¹⁰ yakkhiniputto aparabbhāge pamādena taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyituṃ asakkonto dissamānarūpo
 10 āgantvā rañño upakkosimsu¹¹ „deva eko yakkho dissamānarūpo¹²“ susāne manussamaṃsaṃ khādanti, so anukkamena nagaraṃ pavisitvā manusse māretvā khādissanti, taṃ gāhāpetuṃ¹³ vaṭṭatīti¹⁴. Rājā „sādhū“¹⁵ ti paṭisunitvā „gaṇhatha¹⁶“ na¹⁷ ti ānāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā atthāsi.
 15 Yakkhiniputto naggo uggarūpo¹⁸ maraṇabhayaabhīto viravanto manussānaṃ antaraṃ¹⁹ pakkhandi. Manussā „yakkho“ ti maraṇabhayaabhītā dvidhā bhijjimsu. So pi tato palāyitvā araṇṇaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgañchi²⁰. So ekaṃ mahāvattaniāvaṃ²¹ nissāya maggapaṭipannesu manussesu
 20 ekekaṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā māretvā khādanto ekasmiṃ nigrodharukkhamūle vāsaṃ kappesi. Ath’ eko satthavāha-brāhmaṇo aṭavipālānaṃ sahasaṃ datvā pañcahi sakaṭasatehi taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi. Bhītā manussā ure nipajjimsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palā-
 25 yanto khāṇunā²² viddho aṭavipālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ chaḍḍetvā²³ gantvā attano vasanarukkhamūle nipajji. Tassa tattha nipannassa sattame divase Jayaddisarājā migavaṃ²⁴ ānāpetvā nagarā nikkhami. Taṃ²⁵ nagarā nikkhantamattam

¹ B^d mutattā, B^e vuttattā. ² B^d a-. ³ B^d -siti. ⁴ B^d tissa. ⁵ B^d karimsu.
⁶ B^d -āni. ⁷ B^d -am. ⁸ B^d -imhi. ⁹ B^d onits pl. ¹⁰ B^d ārocesi. ¹¹ C^k -rūpena. ¹² B^d ga-. ¹³ B^d -hā-. ¹⁴ B^d ubbhiggatarū-, B^e uggata-. ¹⁵ B^d -re. ¹⁶ C^k āgañji, B^d āgañchi. ¹⁷ C^k -vīyaṃ, B^d -vī, B^e mahāaṭavā. ¹⁸ B^d add pāde. ¹⁹ C^k ja-, B^d chaṭṭe-. ²⁰ B^d adda vadhāya. ²¹ C^k naṃ.

eva¹ Takkasila-vāsi² Nando nāma mātīposakabrāhmaṇo³ catasso
satārahā gāthā ādāya āgantvā⁴ addasa. Rājā nivattitvā
„suñissāmīti“ tassa nivāsagehaṃ⁵ dāpetvā nigavaṃ gantvā
„yassa passena⁶ migo palāyati tass' eva' gīvā“ ti āha. Ath'
eko pasadamigo uttbahitvā rañño abhimukhaṃ gantvā palāyi. 5
Amaccā parihāsaṃ karimsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ
anubandhitvā tiyojanamatthake patvā⁷ khaggena paharitvā dve
khaṇḍāni kāce katvā⁸ āgacchanto manussayakkhassa nisin-
natthānaṃ⁹ patvā dabbatīnesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā
gantvā ārabhi. Atha naṃ so uttbhāya „tiṭṭha kubiṃ gacchasi, 10
bhakkho me si¹¹“ ti¹² hatthe gahetvā paṭhamāṃ gāthāṃ āha:

1. Cirassaṃ vata me¹³ udapādi ajja
bhakkho mahā sattamibhattakāle¹⁴,
kuto si ko vāsi tad imgha brūhi,
ācikkha jātīm vidito¹⁵ yathāsīti. 64.

Tattha bhakkho mahā ti mahābhakkho, sattamibhattakāle¹⁴ ti
pātipadato paṭṭhāya nīrūhārassa sattamiyaṃ bhattakāle, kuto sīti kuto igato si.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrukhambhaṃ¹⁶ patvā¹⁷ palā-
yitvā nāsakkhi, dhītīm pana paccupaṭṭhāpetvā dutiyaṃ
gāthāṃ āha: 20

2. Pañcālarājā migavaṃ pavuttho¹⁸
Jayaddiso nāma yadi-ssuto te
carāmi kacchāni¹⁹ vanāni cāhaṃ,
pasadam²⁰ imaṃ khāda, mam ajja muñcā 'ti. 65.

Tattha migavaṃ pavuttho¹⁸ ti migavadhathāya²¹ rajjhā nikkhanto, 25
kacchānīti¹⁹ pabbatassā 'ti²².

¹ B^d nikkantameva. ² all three MSS. -i. ³ B^d mātu-. ⁴ B^d adda taṃ. ⁵
B^d nivesana-. ⁶ C^k passeva. ⁷ C^k add so. ⁸ B^d gantvā. ⁹ B^d kījēnādāya,
B^d kījēnādāya. ¹⁰ B^d nīpanna-. ¹¹ B^d si me. ¹² C^k omīti ti. ¹³ so all
three MSS. for cirassa ve me? ¹⁴ B^d -me-. ¹⁵ C^k vidhito, B^d viditvā. ¹⁶
C^k ūrukhamāṃ, B^d urukhamāṃ. ¹⁷ B^d katvā. ¹⁸ B^d pavittho. ¹⁹ B^d ga-.
²⁰ C^k visa-. ²¹ B^d migavādhaya. ²² B^d pappatapassāni, adding pasadanti
sarabhamigam.

Taṃ sutvā yakkho tatiyaṃ gātham āha:

a. Sen¹ eva tvaṃ paṇasī² sassamāno³,
mam⁴ esa bhakkho pasad⁵ āyaṃ⁶ vadesi,
taṃ khādiyānaṃ⁷ pasadaṃ dighaññaṃ⁸
5 khādissam⁹ pacchā, na vilāpakālo¹⁰ ti. 66.

Tattha senevā¹ ti mama santaken² eva, paṇasīti³ voharasi⁴ attānāy
vikkiṇasi, sassamāno¹⁰ ti himsamāno¹¹, taṃ khādiyānaṃ¹² ti taṃ paṭha-
mam¹³ khādītva, pasadan ti pasadamigam, dighaññaṃ¹⁴ ti ghasitukāmo
'smi¹⁵, khādissam¹⁶ ti tasmā etaṃ pacchā khādissāmi, na vilāpakālo ti
10 mā vilāpi¹⁷ nāyaṃ vilāpakālo ti vadati.

Taṃ sutvā rājā Nandabrāhmaṇaṃ saritvā catuttham
gātham āha:

4. Na c¹ atthi makkho mama nikkayena
gantvāna paccāgamanāya² paṇhe³
15 taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁵
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 67.

Tattha na catthīti na¹⁰ ce mayhaṃ nikkayena vinimayena¹¹ makkho
atthi, gantvāna ti evaṃ sante aṃṇaṃ migam¹² khādītva mama nagaraṃ
gantvā paṇhe¹³ ti¹⁴ page¹⁵ yeva sva tava pātarissakāle paccāgamanatthāya¹⁶
20 paṭṭhānaṃ gantvā ti adhippāyo, taṃ saṃgaram¹⁷ ti mayā dhanan te dassamīti
brāhmaṇassa saṃgare¹⁸ kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttam saccāna
anurakkhanto ahaṃ puna āgamissāmīti¹⁹ attho.

Taṃ sutvā yakkho pañcamam gātham āha:

c. Kim kammajātaṃ anutappatī taṃ¹
25 pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rāja²,
ācikkha me taṃ, api sakkunemu
anujānitum āgamanāya paṇhe³ ti. 68.

¹ Bā palasi. ² Cā sassamāno. ³ Bā sayamāno. ⁴ Cā pasadayam, Bā pasadoyam, read pasado, omitting yam? ⁵ Bā -na. ⁶ Bā ji-; C. tator jighaccham? ⁷ Bā -disam. ⁸ Bā -je. ⁹ Bā palāsiti. ¹⁰ Cā Bā -hā-. ¹¹ Cā sassamāno, Bā sayamāno. ¹² Bā vihasayamāno. ¹³ Bā -hā. ¹⁴ Bā pasadamaham. ¹⁵ Bā al. ¹⁶ Cā vilapa, Bā lapī. ¹⁷ Bā pacchā-. ¹⁸ Cā pañhe. ¹⁹ Bā saṅka-. ²⁰ Bā -gassasampadāya. ²¹ Bā sa. ²² Bā pi na vi in the place of vi-. ²³ Bā migamāhsam. ²⁴ Cā pañhe, Cā pañhe. ²⁵ Cā su, Cā omits ti. ²⁶ Bā padose. ²⁷ Bā punāga-. ²⁸ Bā tvaṃ. ²⁹ Cā Bā rāja.

Tattha kammameva kammajātaṃ, anutappatīti¹ anutappatī, pattaṃ
ti upagataṃ, api sakkunemū² 'ti api nāma taṃ tava sokkārānaṃ sutvā pāto
va āgamanāya taṃ anujānītuṃ sakuṇeyyāma³ 'ti attho.

Rājā taṃ kārānaṃ kathento chaṭṭhaṃ gātham āha:

6. Katā mayā⁴ brāhmaṇassa dhanāsā⁵,
taṃ saṃgaram⁶ paṭimokkham⁷ na muttam,
taṃ saṃgaram⁸ brāhmaṇassa-ppadāya⁹
saccānurakkhī punar āvajissan¹⁰ ti. 69.

Tattha paṭimokkham⁷ na muttam ti catasso satārāhā gāthā sutvā
dhanan te dassāmīti paṭināya mayā attanī paṭimuṇḍetvā tṭhapitaṃ na pana 10
muttam dhanassa adinnatā.

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gātham āha:

7. Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā¹¹
taṃ saṃgaram¹² paṭimokkham¹³ na muttam,
taṃ saṃgaram¹⁴ brāhmaṇassa-ppadāya¹⁵
saccānurakkhī punar āvajassū¹⁶ 'ti. 70.

Tattha punarāvajassū¹⁶ 'ti puna āgacchassu¹⁷.

Evaṃ cā pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena vissat-
tho „tvam mā cintaya¹⁸, ahaṃ pāto va āgamiṣāmīti“ vatvā
magganimitthāni sallakkhanto attano balakāyaṃ upagantvā¹⁹
balaparivuto nagaram pavisitvā Nandabrāhmaṇaṃ pakkosā-
petvā mahārahe āsane nisīdāpetvā tā gāthā sutvā cattāri
sahassāni datvā yānaṃ āropetvā „imaṃ Takkaṣilaṃ eva
nethā“²⁰ 'ti manusse peṣetvā²¹ brāhmaṇaṃ uyyojetvā²² dutiyadivase
paṭigantukāmo hutvā puttaṃ āmantetvā anusāsi.²³

Tam atthaṃ dīpento S. dve gāthā abhāsi:

8. Mutto ca so purisādassa²⁴ haṭṭhā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmi

¹ B² tappatīti. ² B² mahū. ³ C² -sa, read: -nassa-dhanāsā? ⁴ B² saṅka-
⁵ B² jati-. ⁶ B² -nassasampadāya. ⁷ C² -jissu. ⁸ C² -sa. ⁹ B² -mukham.
¹⁰ C² -jissu, C² āvapussu, B² āvajassu. ¹¹ C² -jassu. B² punarājavassu. ¹²
C² āgacchessu. ¹³ B² -yi. ¹⁴ C² datvā. ¹⁵ C² uyyedetvā, C² uyyodetvā,
B² uyoṭvā. ¹⁶ C² purisodassa.

tañ saṅgarañ¹ brāhmaṇassa-ppadāya²

āmantayī puttañ Alīnasattun³: 71.

9. Ajj⁴ eva rajjañ abhisecayassu.

dhammañ cara⁵ sesu⁶ paresu cāpi.

5 adhammakāro te māhu raṭṭhe.

gacchān⁷ ahañ porisādassa ñatte⁸ ti. 72.

Tattha Alīnasattun³ ti evaḍḍhānākañ kumārakañ⁹ Pāliyañ¹⁰ pana
Alīnasattun¹⁰ ti likhitañ, ajjeva rajjan ti putta rajjañ te dammi tvañ ajj⁴
eva muddhañ abhisekañ abhisecayassu¹¹, ñatte¹² ti ty-ante¹³ sante ti attho.

10 Tañ sutvā kumāro dasamañ gātham āha:

10. Kīm kamma kubbañ tava deva pāde

nārādhayañ, tad icchāmi sotuñ

yam ajja rajjañhi udassaye¹⁴ tvañ¹⁵,

rajjañ pi n¹⁶ iccheyyañ¹⁷ tayā vinā ahañ ti. 73.

15 Tattha kubbañ ti karonto, yamajjā¹⁸ ti yena anārādhana¹⁹ kamma
ajja mañ rajjañhi tvañ udassaye¹⁴ usasāpesi²⁰ tam me ācikkha, ahañ hi²¹
tayā vinā rajjañ pi na icchāmi attho:

Tañ sutvā rājā anantarañ gātham āha:

11. Na kammanā²² vā²³ vacasā va²⁴ tāta

20 aparādh²⁵ ito²⁶ hañ tuyhañ²⁷ sarāmi,

sandhiñ ca²⁸ katvā purisādakena

saccānurakkhī pun²⁹ ahañ³⁰ gamissan ti. 74.

Tattha aparādhito²⁵ ti aparādhāñ²⁶ ito, tuyhañ ti²⁷ tava santakañ³¹,
idañ vuttañ hoti: tāta ahañ ito tava kammato vā vacanato vā kiñci³² mama
25 appiyañ aparādhāñ²⁵ na sarāmi, sandhiñca katvā ti mañ pana mī-

¹ B^d saṅka-. ² B^d -assa sampadāya. ³ B^d alīnasattun. ⁴ B^d care. ⁵ B^d sesa. ⁶ C^e ñatetta. B^d ñante, B^e dassu sante. ⁷ B^d alīna-. ⁸ B^d -rañ. ⁹ C^e pāliyam, C^e pāliyam. ¹⁰ C^e ālīnasattun, B^d arindasattun, B^e adīna-sattun. ¹¹ C^e abhiseka abhiseka, C^e abhisekañ abhisekañcayāñ, B^d abhisekañ abhisecassu, B^e abhiseceyyuñ. ¹² B^d ñante, B^e sante. ¹³ C^e ñante, C^e omits ti tyante. ¹⁴ B^e udi-. ¹⁵ C^e tvañ, C^e tvā. ¹⁶ C^e na iccheyya. ¹⁷ C^e -dhane, B^d -dhanāñ. ¹⁸ B^d usasāpesi, C^e assasāpesi. ¹⁹ B^d ahañhi. ²⁰ B^d -unā, ²¹ vā wanting in all three MSS. ²² B^d ca. ²³ C^e ava-. ²⁴ B^d yantuvyañ in the place of hañ tuyhañ. ²⁵ B^d saddhiñca. ²⁶ C^e purāhañ, B^d punarā. ²⁷ B^d hantuvyanti in the place of tuyhanti. ²⁸ B^d -ti-. ²⁹ B^d adda tava santikañ.

gavaṇ¹ gataṇ eko yakkho khādisseamīti gaṇhi athāhaṇ brāhmaṇassa dhamma-kuthaṇ sutvā tassa saṅkārāṇ katvā eva tava pātārāsakūle āgamissāmīti tena purisādakena sandhīm² katvā āgato tasmā taṇ saccāṇ anurakkhanto puna tattha gamissāmīti³ tvaṇ rajjaṇ kurehīti vadati.

Taṇ sutvā kumāro gātham āha:

12. Ahaṇ gamissāmi, idh⁴ eva hohi,
n⁵ atthi tato jīvato vippamokkho,
sace tvaṇ⁶ gacchasi yeva rāja
aham pi gacchāmi, ubho na homā⁷ ti. 75.

Tattha idheva⁸ ti tvaṇ idh⁹ eva hohi, tato ti tassa santikā jīvantassa¹⁰ mokkho nāma n¹¹ atthi, ubho ti evaṇ sante¹² ubho pi na bhavissīma.

Taṇ sutvā rājā gātham āha:

13. Addhā hi tāta satāṇ¹³ esa¹⁴ dhammo,
maraṇā ca me dukkhatarāṇ tad assa¹⁵
kammāsapādo taṇ yadā pacitvā¹⁶
pasayha¹⁷ khāde hitarukkhasūle¹⁸ ti. 76.

Tassa¹⁹ attho: addhā²⁰ esa tāta satāṇaṇ paṇḍitāṇaṇ dhammo sabhāvo yuttaṇ tvaṇ vadasi²¹, api ca kho pana mayhaṇ maraṇato p²² etaṇ²³ dukkha-taraṇ assa yadā taṇ so kammāsapādo hitarukkhasūle²⁴ ti tikkhaṇarukkha-sūle²⁵ hitvā²⁶ pacitvā²⁷ pasayha balaṅkārena khādeyyā²⁸ ti.

Taṇ sutvā kumāro gātham āha:

14. Pāṇena te pāṇaṇ ahaṇ nimissaṇ,
mā tvaṇ agā porisādassa ṇatte²⁹,
evaṇ ca³⁰ te pāṇaṇ ahaṇ nimissaṇ,
tasmā mataṇ jīvitassa vaṇṇemīti. 77.

Tattha nimissāṇ ti ahaṇ idh³¹ eva tava pāṇena mama pāṇaṇ parivattessaṇ³², tasmā ti yasmā³³ etaṇ pāṇaṇ tava pāṇenāhaṇ nimissaṇ tasmā³⁴

¹ Bā - vadhaṇvanāṇ. ² Cā saddhīm, Bā saddhīm saccāṇ. ³ Bā - ssāmi. ⁴ Cā tvaṇ. ⁵ Cā omit ubho ti evaṇ sante. ⁶ Cā sutanessa. ⁷ Bā tavassa. ⁸ Bā pasayha. ⁹ so Cā; Cā hirutakkha-, Bā bhīdārukkha-, Bā tīdārukkha-. ¹⁰ Bā add ekamissena. ¹¹ Bā - desi. ¹² Bā metāṇ. ¹³ Cā hitarukkhamūle, Bā bhīdārukkhamūle. ¹⁴ Cā tīnarukkha-, Bā tikkhaṇesukkhārukkhasūle. ¹⁵ Bā bhītvā. ¹⁶ Bā omits pa-. ¹⁷ Bā ṇatte. ¹⁸ Bā etaṇca. ¹⁹ Bā - eyyaṇ. ²⁰ Cā yatasmā, Bā omits ti yasmā. ²¹ Cā omit tasmā.

tava jivitassa atthāya mama maraṇaṃ¹ vappemi, maraṇam eva vāremi² lechāmīti atthe.

Taṃ sutvā rājā puttassa balaṃ³ jānanto „sādhu tāta, gacchā 'ti sampatīcchi. So mātāpitaro vanditvā nagarā
5 nikkhami.

Tam atthaṃ pakāseto S. upadḍhagātham āha:

12^a. Tato have⁴ dhitimā rāja-putto
vandittha⁵ mātuc ca pituc ca pāde ti.

Tattha pāde ti pāde vanditvā nikkhanto ti atthe.

10 Ath' assa mātāpitaro pi bhaginī pi bhariyāpi amacca-
janāpi⁶ saddhiṃ yeva⁷ nikkhamiṃsu. So nagarā nikkhamitvā
pitaraṃ maggaṃ pucchitvā suṭṭhu vavatthapetvā⁸ sesānaṃ
ovādaṃ datvā asambhūto kesarasīho viya maggaṃ āruya
yakkhāvāsaṃ⁹ pāyāsi. Taṃ gacchantāṃ disvā mātā saka-
15 bhāvena saṇṭhātum¹⁰ asakkonti paṭhaviyaṃ papati¹¹. Pitā
bhāḥ paggayha mahantena saddena kandati.

Tam pi atthaṃ pakāseto S.

16^b. Dukkhī 'ssa mātā nipatī¹² pathavyā.

pit' assa paggayha bhujāni kandatīti 78.

20 upadḍhagātham vatvā tassa pitarā payuttaṃ āsiṃsaṃ¹³ mātibhagi-
nibhariyāhi¹⁴ kataṃ¹⁵ saccakiriyaṃ pakāseto aparāpi cata-
so gāthā abhāsi:

26. Taṃ gacchataṃ¹⁶ tāva¹⁷ pitā viditvā

parammukho vandati pañjalī so:

25 Somo ca rājā Varuṇo ca rājā

Pajāpati candimā sūriyo ca¹⁸ —

etehi gutto purisādakambhā

anuññāto¹⁹ sotthi paccehi²⁰ tāta. 79.

¹ Bā maraṇa. ² Bā omits maraṇameva vāremi. ³ Bā phalaṃ. ⁴ C² bha-
⁵ C² -tva, Bā -tvā. ⁶ Bā -parijanāpi. ⁷ Bā āeva. ⁸ C² Bā -tta-, C² -tva- corr.
to -ttha-? ⁹ Bā yakkha-. ¹⁰ Bā sandhāretum. ¹¹ Bā pati. ¹² C² -tā, Bā -ti.
¹³ C² -sa, Bā tāsisavādaṃ, B² āsiṃsavāda. ¹⁴ Bā mārā-, C² -yāya, C² mat-
yāya. ¹⁵ C² katā, C² katā corr. to kataṃ. ¹⁶ C² -ti. ¹⁷ C² teva. ¹⁸ C²
va. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Bā muñcehi.

17. Yam Daṇḍakāraṇṇagatassa¹ mātā
Rāmass' akā² sotthānaṃ sugattā³
tan te⁴ ahaṃ sotthānaṃ karomī,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁵ sotthi paccehi⁶ putta⁷. 80. 5
18. Āvī raho pi manopadosaṃ
nāhaṃ sare jātum Ālīnasatte⁸,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁹ sotthi paccehi¹⁰ bhātā¹¹. 81. 5
19. Yasmā ca me anadhimano¹² si¹³ sāmi
na cāpi me manasā appiyo si,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto sotthi paccehi¹⁴ sāmiti. 82. 10

Tattha parammukho ti ayam me putto parammukho gacchatīti taṃ
viditvā¹⁵, pañjalīti tasmiṃ kāle sīrasi añjalīti thepavā vandati devatā na-
massati, purisāḍakambhā 'ti purisāḍakassa santikā tena anuññāto sotthinā
paccehi¹⁶, Rāmassakā¹⁷ ti Rāmassa akāsi, eko kira Bārāṇasivāsī¹⁸ Rāmo
nāma mātuposako¹⁹ mātāpitare patijagganto vohārathāya gato Daṇḍakiraṇṇo
vijite Kumbhavatinagaraṃ gantvā navavidhena vassena sakalārathā viṇāsiya-
māne mātāpitunnā²⁰ gupāṃ sari, aha naṃ mātupatthānadhammassa²¹ balena²² 20
devatā sotthinā ānāyitvā mātu adāseu, taṃ kāraṇaṃ sutivasena²³ āharitvā evaṃ
ēha, sotthānaṃ ti sotthibbhāvaṃ²⁴ pana kiñcāpi devatā karisṃ mātupatthānaṃ
nissāya nibbattatā pana mātā akāsi vuttam, taṃ te²⁵ ahaṃ ti ahaṃ pi te
tath' eva sotthānaṃ²⁶ karomī, maṃ nissāya tath' eva²⁷ sotthibbhāvo hotū 'ti
attho, aha vā karomīti lechamī, etena saccena²⁸ 'ti sace devatāhi tassa 25
sotthinā ānābhāvo sacco etena saccena mātāpitunnā²⁹ sarantu devā, Rāmaṃ
viya taṃ pi ānetvā mama dassetū 'ti attho, anuññāto ti porisāḍena gacchā
'ti anuññāto devatānaṃ ānubhāvena sotthi³⁰ patijagaccha puttā 'ti vadati,
jātum ālīnasatte³¹ ti jātu³² Ālīnasatte³³ mama bhōtike ahaṃ sammukhā
vā parammukhā vā manopadosaṃ na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso kata- 30
pubbo pi³⁴, evaṃ assa kaniṭṭhā saccam akāsi, yasmā ca me anadhimano

¹ B^d -kīraṇṇo-. ² B^d akosi, B^s akāsi. ³ B^d sugutto, B^s suguttā. ⁴ B^d bhante.

⁵ so all three MSS. ⁶ B^d muñcehi. ⁷ C^k puttāṃ. ⁸ C^k jāmadīna, B^d jātum-

ālīnasatte. ⁹ B^d -āto. ¹⁰ B^d muñcehi, C^k pañjehi. ¹¹ C^k hoti. ¹² B^d -māno.

¹³ B^d pi. ¹⁴ B^d muñcehi. ¹⁵ B^d adda mātāpitare vanditvā gacchatīti iti etam

taṃ parammukkhā gacchantam puttam dāvaṃ in the place of taṃ viditvā. ¹⁶

B^d muñcehi. ¹⁷ B^d -kāsi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ B^d mātu-. ²⁰ B^d -tu.

²¹ B^d -kammassa. ²² B^d phalena. ²³ B^d suta-. ²⁴ B^d add taṃ. ²⁵ B^d bha-

te. ²⁶ B^d tameva sotthānaṃ. ²⁷ B^d tattheva. ²⁸ B^d mamapi puttam. ²⁹ all

three MSS. -l. ³⁰ C^k jātumādīna-, B^d jātumādālisatte. ³¹ B^d add ekaṃsena.

³² C^k ādi-, B^d ālīnasatte, B^s ālīna-. ³³ B^d ti.

s i sāmīti mama sāmī Alīnasattu¹ yasmā tvaṃ adhimāṇo² mañ³ adbhavitvā⁴
atikkamitvā aññāṃ manena na patthesi⁵, na cāpi me manasā appiyo sīti
mayham pi ca⁶ manasā tvaṃ⁷ appiyo na hosi, aññamaññāṃ piyasūhvasā va
mayan ti evaṃ aṣṣa aggamaheṣi saccam akāsi.

5 Kumāro pi⁸ pitarā akkhātanayena yakkhāvāsamaggaṃ paṭi-
pajji. Yakkho pi⁹ „khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti
kiṃ bhavissatīti“ rukkhaṃ abhirūhitvā rañño āgamanam¹⁰
olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantam disvā „pitaraṃ
nivattetvā¹¹ putto āgato bhavissati¹², n' atthi me bhayaṃ“ ti
10 otaritvā tassa piṭṭhiṃ dassento nisīdi. So āgantvā tassa purato
atṭhāsi. Atha¹³ yakkho g. ā.:

20. Brahmā¹⁴ ujū cārumukho kuto si,
na mañ pajānāsi vane vasantaṃ,
luddaṃ mañ ñatvā purisādako ti
15 ko sotthim ājānam idhāvajeyyā¹⁵ ti. 83.

Tattha ko sotthimājānam idhāvajeyyā¹⁵ ti kumārako nāma puriso
attano sotthibhāvaṃ jānanto icchanto¹⁶ idhāgaccheyyā¹⁶, ājānanto āgato maññe ti.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

21. Jānāmi ludda: purisādako tvaṃ,
20 na taṃ na¹⁷ jānāmi vane vasantaṃ,
aham pi¹⁸ putto 'smi Jayaddisassa,
mam ajja khāda pituno pamokkhā¹⁹ ti. 84.

Tattha pamokkhā ti pamokkhaheṭṭu²⁰, ahaṃ pitu jīvitaṃ datvā idhā-
gato, tasmā taṃ²¹ muñca mañ khāda²² ti attho.

25 Tato yakkho gātham āha:

22. Jānāmi: putto ti²³ Jayaddisassa,
tathā hi vo makkhavaṇṇo ubhinnaṃ,

¹ Bā alinda-. ² Bā anadhimāno. ³ Bā nāma. ⁴ Bā abhībha-. ⁵ Bā patthesi.
⁶ Bā omīta ca. ⁷ Bā adda pi. ⁸ Cā omīta pi. ⁹ Bā adda evaṃ cintesi. ¹⁰
Bā ga-. ¹¹ Bā āgamanamaggaṃ? ¹² Bā -itvā. ¹³ Bā -tīti. ¹⁴ Bā athassa, Bā
atha naṃ. ¹⁵ Cā brū-? Bā brahmā. ¹⁶ Bā omīta ic-. ¹⁷ Bā add tvaṃ. ¹⁸
Cā Bā omīta na. ¹⁹ Bā ahañca. ²⁰ Bā -o, Bā pamukkhā. ²¹ Bā -kkhā-. ²²
Cā tvaṃ. ²³ Bā si.

sudukkaram c' eva kataṃ tavēdaṃ
yo maccum¹ icche pituno pamokkhā² ti. 85.

Tattha tathā hi vo ti tādiso va³ vo tumhākaṃ ubhinnaṃ pi sadiṣo va
mukhavaṇṇo ti attho, kataṃ tavedaṃ ti idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro g. ā.:

23. Na dukkaram kiñci-m-ah' ettha maññe
yo maccum⁴ icche pituno pamokkhā
mātu⁵ ca hetū paraloka gamya⁶
sukhena saggena ca sampayutto ti. 86.

Tattha kiñci mahettha maññe ti kiñci ahaṃ ettha na maññāmi, idaṃ 10
vuttaṃ hoti: yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya⁷ mātu vā⁸ hetu⁹
paralokaṃ gantvā sukhena¹⁰ sagge nibbattanasukhena¹¹ sampayutto bhavitum
maccum icche¹² maritum icchati, tasmā ahaṃ ettha mātāpitunnaṃ atthāya
jīvītapariccege kiñci dukkaraṃ na maññāmi.

Taṃ sutvā yakkho „kumāra maraṇassa abhayanakasatto¹³ 15
nāma n' atthi, tvam kasmā na bhāyasīti“ pucchi. So tassa
kathento dve gāthā abhāsi:

24. Ahaṃ ca kho attano pāpakiriyaṃ
āvi¹⁴ raho vāpi¹⁵ sare na jātu,
saṃkhātajātimaraṇo¹⁶ ham asmi, 20
yath' eva me idha tathā parattha. 87.
25. Khād' ajja man dāni mahānubhāva,
karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ,
rukkhassa vā te papatāmi¹⁷ aggā,
chādayamāno¹⁸ me yaṃ¹⁹ tvam adesi maṃsaṃ ti. 88. 25

Tattha sare na jātu 'ti ekasāsen' eva na²⁰ sarāsi, saṃkhātajāti-
maraṇohamasmi²¹ ahaṃ ānena supari hīnaajātimaraṇo jūtasatto²² amara-
nadhammo nāma n' atthi ti jānāmi, yatheva me idhā 'ti yath' eva²³ mama

¹ Bā mattam. ² B² pamukkhā. ³ C³ ca. ⁴ Bā matthum. ⁵ so all three MSS.
for matuc-? ⁶ Bā -kaṃ gantvā. ⁷ Bā pamukkhā-. ⁸ B² adda pitu vā. ⁹ Bā
atthāya. ¹⁰ Bā sukha saggena ti. ¹¹ Bā nippatta-. ¹² Bā mattumicche ti. ¹³
C³ abhā-. ¹⁴ C² Bā āvi. ¹⁵ C² cōpi. ¹⁶ all three MSS. -jāti-. ¹⁷ C² pi-
patāmi, Bā omits pi. ¹⁸ so C²; Bā chādayamāno. ¹⁹ C² me ya, Bā mayhaṃ.
²⁰ C² omit na. ²¹ C² -jāti- asmiṃti, Bā -jātimaraṇo, omitting hamasmiṃti.
²² Bā ti attho in the place of jā-. ²³ C² tatheva.

idha tathā paraloke tathā idhāpi maranato mutti¹ nāma n' atthi² idam me³
 āpēna supariicchinnam, karassu kieccānti iminā sarirena kattabbakiccāni
 kara⁴, imam te mayā nissattāham sariram, chādayamāno⁵ me yantvama-
 desimamsan⁶ ti mayi rukkhaggā pativā mate mama sarirato⁷ tvaṃ chāda-
 5 yamāno⁸ rocayamāno yaṃ yaṃ icchasi taṃ taṃ mamsam adesi⁹ khādeyyā-
 sīti attho.

Yakkho tassa vacanam sutvā bhūto butvā „na sakkā imassa
 mamsāni khādituṃ, upāyena naṃ palāpessāmīti“ cintetvā

26. Idaṃ ca¹⁰ te ruccati rājaputta:

10 cajāsi¹¹ pāpam pītuno pamokkhā¹²,
 tasmā hi so¹³ tvaṃ taramānarūpo
 sambhañja kaṭṭhāni jalehi¹⁴ aggim ti ā. 89.

Tattha jalehi¹⁵ arañham pavisitvā sārādārūni āharitvā aggim jaletvā¹⁶
 niddhūme¹⁷ āgāte kara tattha te mamsam pacitvā khādessāmīti dīpeti.

15 So tathā katvā tassa santikam agamāsi.

Tam kāraṇam pakāseto S. itaram gātham āha:

27. Tato have¹⁸ dhitimā rājaputto
 dārū samāhatva¹⁹ mahantam aggim²⁰
 sandipayitvā²¹ paṭivedayittha²²:
 20 ādipito dāni mahāyam aggiti²³. 90.

Yakkho aggim katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā „ayaṃ
 purisaśiḥo²⁴, maraṇena²⁵ pi 'ssa bhayaṃ n' atthi, mayā etta-
 kam kālam evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭhapubbo²⁶ ti loma-
 hamsajāto kumāraṃ punappuna²⁷ olokeno nisīdi. Kumāro
 25 tassa kiriyaṃ disvā g. ā.:

28. Khād' ajja man dāni²⁸ pasayhakārī²⁹,
 kiṃ maṃ muḥam pekkhasi hatṭhalomo,

¹ B^d mutto. ² B^d mama. ³ B^d karana. ⁴ B^d khādamāno. ⁵ C^k yantvaṃ
 mandesi-, C^e yantvaṃ madesi-, B^d mayham tvamadesi mamsam in the place
 of me-. ⁶ C^k sarīro. ⁷ B^d khādayamāno. ⁸ B^d khādesi. ⁹ so all three
 MSS. for ce? ¹⁰ C^k carāsi, C^e echāsi. ¹¹ B^d o. ¹² C^k han, C^e bha. ¹³ B^d jā-.
¹⁴ B^d nanidhū-. ¹⁵ C^k bha-. ¹⁶ C^k -bhatva, B^d -hantvā. ¹⁷ all three MSS. -i.
¹⁸ C^k sandhi-, B^d sannī-. ¹⁹ C^k -ittho, B^d pati-. ²⁰ B^d mahāyakkhamaggiti. ²¹
 B^d -soattho viya. ²² B^d harajā. ²³ B^d -naṃ. ²⁴ B^d maddāni. ²⁵ C^k B^d -ri.

tathā tathā tuyham ahaṃ karomi
yathā yathā maṃ chādamāno¹ adesīti. 91.

Tattha muhuṃ ti punappuna, tathā tathā tuyhamahan ti ahaṃ
tuyham tathā tathā² vacanaṃ karomi, idāni³ karissāmi yathā yathā maṃ
chādayamāno⁴ adesī khādisasī, tasma khād' ajja man ti.

Ath' assa⁵ vacanaṃ sutvā yakkho g. ā.:

29. N' etādisaṃ⁶ arabati khādītāye⁷

dhamme t̥hitam saccavādīṃ vadaññuṃ,

muddhāpi tassa vipphaleyya⁸ sattadhā

yo tādisaṃ saccavādīṃ adeyyā⁹ ti. 92.

Tam sutvā kumāro „sace maṃ na khādītukāmo si atha
kasmā dārūni¹⁰ bhañjāpetvā aggim kāresīti¹¹“ vatvā „palā-
yissati nu kho no ti tava parigaṇhatthāyā¹²“ ti vutte „tvaṃ
idāni maṃ kathaṃ parigaṇhissasī, so¹³“ haṃ tiracchānayaṇiyaṃ
nibbatto Sakkassa¹⁴ devarañño attānaṃ parigaṇhītuṃ¹⁵ na¹⁶
adāsīn¹⁷ ti vatvā

a. Indaṃ¹⁸ hi so brāhmaṇaṃ¹⁹ maññamāno (vol. III p. 21.)

saso²⁰ avāsesi²¹ sake sarire,

ten' eva so candimā devaputto

sasatthuto²² kāmāduh' ajja²³ yakkho ti ā. 93.

Tass' attho: Indaṃ²⁴ hi so sasapaṇḍito brāhmaṇo eso ti brāhmaṇaṃ
maññamāno ajja imas sariraṃ khādītva idha vasa²⁵ ti²⁶ evaṃ sake sarire attano
sariraṃ dātum avāsesi²⁷ vāsūpesiti²⁸ attho sariraṃ c' assa bhakkhatthāya adāsī,
Sakko pabbatarasūṃ piḍetvā adāya candamaṇḍale sasalakkaṇaṃ akūsi, tato
pātthāya ten' eva sasalakkaṇena so candimā devaputto sasi sasi evaṃ sa-
satthuto²⁹ lokassa kāmāduho³⁰ pemavaddhano³¹ ajja³² yakkho virocati,
kappatthiyaṃ h' etaṃ³³ pātthāriyaṃ ti.

¹ B² khāda-; read chādamāno? ² C² omits one tathā. ³ B² adds kith. ⁴ C²
cā-, B² khā-, adding rocamamāno, B² adds rocamamāno. ⁵ B² kumārassa in
the place of aṭṭhassa. ⁶ B² ke tū-. ⁷ B² -tāse. ⁸ C² vipa-, C² vipha-, B²
phaleyyuṃ. ⁹ all three MSS -uni. ¹⁰ B² karesīti, C² karohīti. ¹¹ B² yo.
¹² B² sakka. ¹³ C² -run. ¹⁴ B² omits na. ¹⁵ so C²; B² idam, C² na idam.
¹⁶ B² -no. ¹⁷ B² yaso. ¹⁸ C² B² ā-, C² ā- corr. to a-. ¹⁹ B² sasatthako.
²⁰ B² -ruhaḥja. ²¹ C² Indam corr. to idam, B² idam, C² na idam. ²² B² hl.
²³ C² āva-, C² āvā-. ²⁴ C² va-. ²⁵ C² sasuttharo, B² sasatthuko. ²⁶ B² -ruho.
²⁷ B² -vadhano. ²⁸ B² ajjāpi. ²⁹ B² kappatthiyaṃhetam, C² kappatthiyaṃ-

Taṃ sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento

31. Cando yathā Rāhumukhā pamutto

virocate pannarase va bhānumā

evam tuvaṃ¹ porisādā pamutto

3 viroca Kampilla mahānubhāva²

āmodayaṃ³ pitaraṃ mātaraṃ ca,

sabbo ca te nandatu nātīpakkho⁴ ti ā. 94.

Tattha bhānumā ti suriyo, i. v. h.: yathā⁵ pannarase Rāhumukhā pamutto cando vā bhānumā vā virocati evam tuvaṃ pi mama santikā motto
10 Kampillaratthe viroca mahānubhāva⁶ 'ti, nandatu⁷ 'ti tussatu⁸.

„Gaccha mahāvīra“⁹ 'ti M-aṃ uyyojesi. So pi taṃ nibbisevanam katvā pañcasīlāni¹⁰ datvā „yakkho nu kho eso no“ ti parigaṇhanto „yakkhānaṃ akkhini rattāni honti animi-sāni, chāyā na paññāyati, asaṃbhūtā honti, nāyaṃ yakkho, manusso esa, mayhaṃ kira pitu“ tayo bhātaro yakkhiniyā
15 gahitā, tesu tāya¹¹ dve khādītā bhavissanti eko¹² puttasiṇhehena paṭijaggito bhavissati¹³, iminā tena bhavitabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu¹⁴ ācikkhitvā rajje paṭitṭhāpessāmīti¹⁵ cintetvā „evam¹⁶ bho, na tvaṃ yakkho, pitu me jetṭhabhātiko si, ehi
20 mayā saddhiṃ gantvā kulasantake rajje chattaṃ ussāpehīti“ vatvā itarena „nāhaṃ manusso“ ti vutte „na tvaṃ mayhaṃ saddhasi, atthi pana so yassa saddhasi“ pucchitvā „atthi asukaṭṭhāne dībbacakkhutāpaso¹⁷“ ti vutte taṃ ādāya tattha agamāsi. Tāpaso tam disvā va „kiṃ karonto“ pitāputtā
25 araṇṇe carathā¹⁸ 'ti vatvā tesaṃ nātībhāvaṃ kathesi. So¹⁹ porisādo tassa saddahitvā „tāta tvaṃ gaccha, ahaṃ ekasmiṃ yeva“²⁰ attabhāve dvidhā²¹ jāto, na me rajjen²² attho, pabbajjissāma²³ ahaṃ“ ti tāpasassa santike isipabbajjaṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaram agamāsi.

¹ Ckz tvam. ² Ckz -vā. ³ Bā amodaya. ⁴ Ckz pamokkhā. ⁵ Bā tathā. ⁶ Bā adda vā. ⁷ Bā -lādi. ⁸ Bā -tuno. ⁹ Bā omits tūya. ¹⁰ Ckz eko, Ckz eko corr. to eko. ¹¹ Bā -tūti. ¹² Bā ehi. ¹³ Bā -kkuṭṭhā. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā -omits so. ¹⁶ Bā -ññeva. ¹⁷ Ckz dvidhā. Ckz dvi- corr. to dvi-, Bā dvidho.

Tam atthaṃ pakāsento S.¹

22. Tato have² dhitimā rājaputto
katañjali paggayha³ porisādaṃ
anuññāto sotthi sukhi arogo
paccāga⁴ Kampillam Alinasatto⁵ ti 95.

gātham vtvā tassa nagaram gataṃ negamādihi katakiriyaṃ das-
sento osānagātham ā.:

23. Tam negamā jānapadā ca sabbe
hatthāroha rathikā pattikā ca
namassamānā pañjalikā-m-upāgamuṃ⁶:
nam⁷ attha te, dukkarakārako sīti. 96.

Rājā⁸ „kumāro kirāgato“ ti sutvā paccuggamanam akāsi.
Kumāro mahājanaparivāro gantvā rājānam vandi. Atha nam
so pucchi: „tāta katham tādīsā porisādā mutto sīti“. „Tāta
nāyaṃ yakkho, tumhākaṃ jeṭṭhabhātā⁹ esa mayhaṃ petteyyo“
ti sabbapavattim¹⁰ ārocetvā „tumhehi mama petteyyaṃ datṭhuṃ
vaṭṭatīti“ āha. Rājā tam khapaṃ āeva bherim carāpetvā
mahantena parivārena tāpasānam santikaṃ¹¹ agamāsi. Mahātā-
paso tassa¹² yakkhīniyā ānetvā akhādītvā positakāraṇaṃ ca
yakkhabhāvākāraṇaṃ ca¹³ tesam ātibhāvaṃ ca sabbaṃ vitthā-
rena kathesi. Rājā „ehi bhātika, rajjaṃ kārehi“ āha.
„Alaṃ mahārājā“ ti. „Tena hi etha¹⁴, uyyāne vasissatha,
aham vo catupaccayehi¹⁵ upatṭhahissāmi“ „Nāgacchāmi¹⁶
mahārājā“ ti. Rājā tesam assamato¹⁷ avidūre ekaṃ pabba-
tantaram¹⁸ khandhāvāram¹⁹ bandhītvā mahantaṃ talākaṃ
kāretvā kedāre sampādetvā mahādhanam²⁰ kulasahassam ānetvā²¹
mahāgāmaṃ²² nivesetvā²³ tāpasānam bhikkhābāram²⁴ patṭha-
pesi. So gāmo Cullakammāsadammanigamo²⁵ jāto. Suta-

¹ B² adda āha. ² C² bha-. ³ B² -hā, C² pariyaḡā. ⁴ B² paccāgamā. ⁵ B² -luna-. ⁶ read: namassamānā añj-? B² pañjaligatā up-. ⁷ C² rāja. ⁸ B² -tikko. ⁹ B² sabbam-. ¹⁰ B² -ke. ¹¹ B² tassā. ¹² C² omits yakkha-. ¹³ B² etha. ¹⁴ B² catūhi-. ¹⁵ B² na āg-, C² na ga-. ¹⁶ B² asamāpadato. ¹⁷ C² pabbatattaram? B² pappantaram. ¹⁸ C² omits kha-. ¹⁹ B² mahantaṃ. ²⁰ B² adda mahādhanam kulasahassam. ²¹ B² omits mahā. ²² B² nivesetvā. ²³ B² -ācāraṃ. ²⁴ B² khuddakak - - nāma.

soṇamahāsattena porisāḍassa damitapadeso¹ Mahākammāsa-
dammaṃ² nāmā³ 'ti veditabbo.

S. i. d. ā. v. p. j. s. (Succapariyosāne mātuposakatthero⁴ sotā-
pattiphale patitṭhahī): „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ,
3 tāpaso Sāriputto, porisādo Aṅgulimālo, kaṇṭṭhā Uppalavannā, agga-
mabesā Rāhulamātā, Alīnasattukumāro⁵ aham evā⁶ 'ti. Jayaddisa-
jātakam.

4. Chaddantajātaka.

Kinnu socasīti. Idaṃ S. J. v. ekaṃ daharabhiḅkkhunim
10 ā. k. Sā kira Sāvattṭhiyaṃ ekā kuladhītā gharāvāse ādinavaṃ diavā
pabbajjivā ekadivasaṃ bhikkhunhi saddhim dhammasavanāya gantvā
alaṃkatadharmāsane nisiditvā dhammaṃ desentaṃsa Dasabalassa
aparimāṇapuṇṇappabbhāvanibbattaṃ uttamarūpasampattiyuttaṃ atto-
bhāvaṃ eloketvā „paricīṇṇapubbā⁷ nu kho me bhavaṃhi carantiyā⁸
15 imassa purisassa pādapariḅārīkā⁹ ti cīntesi. Ath' assā taṃ khaṇaṃ
ñeva jātissaraṇūñāṇaṃ uppajji: „Chaddantavāraṇakāle ahaṃ imassa
purisassa pādapariḅārīkā bhūtapubbā¹⁰ 'ti. Ath' assā sarantiyā
mahantaṃ pūtipāmojjaṃ uppajji. Sā pūtivegena mahāhasitaṃ hasitvā
puna cīntesi: „pādapariḅārīkā nāma sāmikānaṃ hitajjhāsaya¹¹ hi¹²
20 appakā¹³ ahitajjhāsaya¹⁴ va bahutarā, hitajjhāsaya¹⁵ nu kho ahaṃ imassa
purisassa ahoṣiṃ ahitajjhāsaya¹⁶ ti sā anussaramānā „ahaṃ appa-
mattakaṃ¹⁷ dosaṃ hadaye ṭhapetvā viśamratanasatikāṃ Chaddanta-
mahāgaṇissaraṃ Sonuttaraṃ nāma nesādaṃ pesetvā viśapītasallena¹⁸
vijjhāpetvā jīvitaḅkkhayaṃ pāpesi¹⁹ ti addasa. Ath' assā soko
25 udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahoṣi, sā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
assaṃsitvā passasitvā²⁰ mahāsaddena parodi. Taṃ diavā S. sitaṃ
pātukaṃritvā²¹ „ko nu kho bhante hetu²² sitassa pātukammāyā²³ 'ti
bhikkhusaṃghena puṭṭho *, bhikkhave ayaṃ daharabhiḅkkhunī pubbe
mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodīti²⁴ vatvā a. ā.:

¹ B* adds pana. ² B* dammanigama. ³ B* māro. ⁴ B* alina. ⁵ C*
-cīna. ⁶ C* parimāṇa. ⁷ B* paricīṇṇa. ⁸ B* paricīṇṇa. ⁹ B* vīka. ¹⁰ B* so
all three MSS. for -cīriyā? ¹¹ B* omits hi. ¹² C* omits appakā. ¹³ B* -kampi.
¹⁴ B* viśayantena sallena. ¹⁵ C* -sen. B* -sā. ¹⁶ B* omits pa. ¹⁷ B* pātuka.
¹⁸ B* adds ko parrayo. ¹⁹ B* rodariti.

Atte Himavati¹ Chaddanta-daham upanissāya atthasa-
hassā hatthināgā vaṁṁsu iddhimanto vehāsayaṁgamā². Tada
Bo. jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahosi
rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto³ atthāsiti-
hatthubbedho ahosi viṣaṁbratanasatāyāmo⁴ atthapaṇṇāsahatthāya
rajatadāmasadisāya soṇḍāya samannāgato, dantā paṇ' assa
parikkhepato paṇṇarasabattā ahesuṁ dīghato tiṁsahattā⁵
chabbannāhi rasmihi⁶ samannāgatā. So atthannam nāga-
hassānaṁ jeṭṭhako ahosi, paccakabuddhe⁷ pūjesi. Tassa dve
aggamahesiyo ahesuṁ Cullasubhaddā Mahāsuhaddā cā 'ti.
Nāgarājā atthasahassanāgaparivāro Kaṇṇanaguhāyaṁ vasati.
So pana Chaddantadaho āyāmato ca vitthārato ca paññāsa-
yojano hoti, tassa majjhe dvādasayojanappamāṇe thāne sevānaṁ
vā paṇakam⁸ vā n' atthi, maṇikkandhavannaṁ udakam eva
santiṭṭhati. Tadanantaraṁ yojanavitthataṁ suddham kalla-
hāvanam⁹ taṁ udakam parikkhipitvā thitam. Tadanantaraṁ
yojanavitthataṁ eva suddham¹⁰ niluppalavanam taṁ parikkhi-
pitvā thitam, yojanayojanavitthatān¹¹ eva rattuppalasetuppala-
rattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṁ purimaṁ pa-
rikkhipitvā thitāni, imesaṁ pana sattannaṁ vanānaṁ anantaraṁ
sabbesaṁ pi tesam kallahārādivasena¹² omīssakavanam yojana-
vitthataṁ eva tāni parikkhipitvā thitam. Tadanantaraṁ nā-
gānaṁ patiṭṭhappamāṇe¹³ udake yojanavitthataṁ eva rattasāli-
vanam. Tadanantaraṁ udakapariyante nilapitalohitodātasura-
bhisukhumakusumasamākiṇṇam khuddakagacchavanam. Iti
imāni dasa vanāni yojanayojanavitthatān¹⁴ eva. Tato khuddaka-
rājamahārājamāsamuggavanam. Tadanantaraṁ tipusaelālūkalā-
būkakumbhaṇḍavallivanāni¹⁵. Tato pūgarukkhappamāṇam¹⁶
ucchuvanam. Tato hatthidantappamāṇam¹⁷ kadaliphalam

¹ Bā -vante. ² Bā vehāsati-. ³ Bā vuḍhi-. ⁴ Bā viṣa ra-. ⁵ Bā casa-. ⁶ Bā
rasmihi. ⁷ Bā pañcasate paccaka-. ⁸ Cā pāna-, Cā paṇna-. ⁹ Bā kallā-. ¹⁰
Cā suddha. ¹¹ Bā kallahārādivasena. ¹² Bā kaṭṭippa-. ¹³ Bā -vanam.
¹⁴ Cā puga-, Bā pugga-. ¹⁵ -ḍaṇḍa-, adding phalam.

- kadalivanam. Tato sālivanam. Tadanantaram cāṭippamāṇa-
phalam¹ panasavanam. Tato madhuraphalam ciñcavanam.
Tato kavittāhavanam². Tato omisako mahāvanasando³. Tato
venuvanam. Ayam assa tasmim kāle sampatti, Saṃyuttattha-
⁵ kathāya pana idāni vattamānasampatti yeva kathitā. Veṇu-
vanam⁴ pana parikkhipitvā sattapabbatā⁵ ṭhitā, tesaṃ bāhira-
tato⁶ paṭṭhāya paṭhamo Cullakālapabbato⁷ nāma, duttiyo
Mahākālapabbato⁸ nāma, tato Udakapabbato⁹ nāma, tato
Candapassapabbato nāma, tato Suriyapassapabbato nāma, tato
¹⁰ Manipassapabbato nāma, tato¹⁰ sattamo Suvannapassapabbato
nāma, so ubbedhato sattayojaniko Chaddantadaham parikkhi-
pitvā pattassa mukhavatṭi viya ṭhito, tassa abbhantarimappaṇṇam
suvannavannaṃ, tato nikkhantena obhāsena Chaddantadaho
¹⁵ samuggatabālasuriyo viya hoti, bāhirimappabbatesu¹⁰ pana eko
ubbedhato cha yojanāni eko pañca eko cattāri eko tīni eko
dve eko yojanam. Evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana
tassa dahassa pubbuttarakange udakavātapaharaṇokāse mahā-
nigrodharukkho¹¹, tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko
ubbedhato sattayojaniko, catūsu disāsu catusso sākā chayo-
²⁰ janikā, uddham ugghatasākhāpi chayojanikā va, iti so mūlato
paṭṭhāya ubbedhena terasayojaniko sākānam orimantato yāva
pārimantā dvādasayojaniko¹² atṭhahi pārohasahashehi¹³ paṭi-
maṇḍito Muṇḍamanipabbato viya vilasamāno¹⁴ tiṭṭhati. Chad-
dantadahassa pana pacchimadisābhāgena¹⁵ Suvannapabbate
²⁵ dvādasayojanikā Kañcanaguhā. Chaddanto¹⁶ nāgarājā vassā-
ratte atṭhasahassanāgaparivuto Kañcanaguhāyaṃ vasati, gimha-
kāle udakavātaṃ sampañcicchamāno mahānigrodhamūle pāro-
hantare¹⁷ tiṭṭhati. Ath' assa ekadivasam „mahāsālavanam
pupphitan“ ti ārocayimsu, so saparivāro „sālakīlaṃ kilissāmiti“

¹ Cā - nam-. ² Bā kanītha-, B² kapittha-. ³ Bā soṇḍo. ⁴ Bā tato veḷuvanam.

⁵ Bā -rantarato. ⁶ C² -kāla-, Bā ca'la-. ⁷ C² -kāla-. ⁸ C² udakapassapab-.

⁹ C² Bā omī tato. ¹⁰ so C²; Bā bāhirapa-. ¹¹ Bā add atṭhi. ¹² Bā -kā.

¹³ C² roha-, Bā poro-. ¹⁴ C² Bā vilā-, C² villa- corr. to vilā-. ¹⁵ C² Bā -ge.

¹⁶ Bā adda nāma. ¹⁷ Bā poro-.

tañ sālavanam gantvā ekañ supupphitañ sālārukkhañ kumbhena pahari. Tada¹ Cullasubhaddā uparivātapasse thitā, tassā sarīre sukkhadandakamissāni² purāpapaññāni c' eva tambakipillikāni ca patiṃsu. Mahāsubhaddā pana³ adhovātapasse thitā, tassā sarīre pupphareṇukiñjakkhapattāni patiṃsu. 5 Cullasubhaddā⁴ „attano piyabbariyāya upari pupphareṇukiñjakkhapattāni pātesi, mama sarīre sukkhadandakamissāni purāpapaññāni c' eva tambakipillikāni ca⁵, hotu jānissāmīti“ Mahāsatte veram bandhi. Aparam pi divasañ nāgarājā saparivāro nahānatthāya Chaddantadahañ otari, atha dve taruṇa- 10 nāgā soṇḍehi usirakalāpe gahetvā Kelāsakūṭaṃ majjantā viya nahāpesuṃ, tasmim nahātvā uttiṇṇe dve kaṇeruyo⁶ nahāpesuṃ, tāpi uttaritvā M-assa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassanāgā sarañ otaritvā ndakakīlañ kījtvā sarato nānāpupphāni āharitvā rajatathūpañ alaṃkarontā⁷ viya M-añ alaṃkaritvā 15 pacchā dve kaṇeruyo⁸ alaṃkarīṃsu. Ath' eko batthi sare vicaranto sattuddayamahāpadomañ⁹ labhivā āharitvā M-assa adāsi. So tañ soṇḍāya gahetvā reṇuñ kumbhe okiritvā jetthikāya¹⁰ Mahāsubhaddāya adāsi. Tañ disvā itarā „idam pi sattuddayamahāpadomañ¹¹ attano piyabbariyāya eva dadāti 20 na mayhan“ ti puna pi tasmim veram bandhi. Ath' ekadivasañ B-tte madhuraphalāni c' eva bhisamuḷālāni¹² ca pokkharamadhucā yojetvā pañcasate paccekabuddhe bhojente¹³ Cullasubhaddā⁴ attanā laddhaphalāphalañ paccekabuddhānañ datvā „ito dāni cavitvā Maddarājakule nibbattitvā Subhaddā nāma 25 rājakaññā hutvā vayappattā Bārāṇasirañño aggamaheśibhāvañ patvā tassa piyā manāpā tañ attano rocim karetuñ samatthā hutvā tassa ācikkhitvā ekañ luddakam¹⁴ pesetvā imañ hatthim visapītena kaṇḍena vijjhāpetvā jivitakkhayañ pāpetvā

¹ Ck omitt. ² Bd rukha - - missakāni. ³ Ck omitt pana. ⁴ Bd cūla-. ⁵ Bd adda pātesi. ⁶ Bd kaṇerukāya. ⁷ Bd -to, C² -ti corr. to -to. ⁸ Bd -ddayañ nāma mahā-. ⁹ Ck jetthitā ti, C² jetthitā ni. ¹⁰ Bd -yañmahā-. ¹¹ Bd -mūlāni. ¹² C² -to corr. to -te. Bd -jante. ¹³ Bd luddam.

chabbannaramsī vissajjente yamakadante āhārāpetum samatthā
 homīti¹ patthanam thapesi. Sā tato patthāya gocaram aga-
 hetvā sussitvā nacirass' eva kālam katvā Maddaratthe rāja-
 mahesiyā kucchismiṃ nibbatti, Subhaddā ti 'ssā nāman
 5 karimsu. Atha naṃ vayappattam Bārānasiraṇṇo adamsu, sā
 tassa piyā ahosi manāpā soḷasannam itthisahassānam jetthikā,
 jātissaraṇṇānam patilabhi. Sā cintesi: „samiddhā me patthanā,
 idāni tassa nāgassa yamakadante āhārāpessāmīti“. Tato sarīram
 telena makkhetvā kiliṭṭhavattham nivāsetvā gilānākāram das-
 10 setvā² mañcake nipajji. Rājā „kuhiṃ Subhaddā“³ ti vatvā
 „gilānā“⁴ ti sutvā sirigabbham pavisitvā mañcake nisīditvā
 tassā piṭṭhiṃ parimajjanto paṭhamam g. ā.:

1. Kin nu socasi anujjaṅgi⁵, paṇḍu sī varavaṇṇini,
 milāyasi visālakkhi, mālā va parimadditā ti. 97.

15 Tattha anujjaṅgitī⁶ kañcānasaṃbhasarīre, mālā va parimadditā
 ti hatthehi parimadditapadumamālā viya.

Tam sutvā sā itaram gātham āha:

2. Dohaḷo me mahārāja supinanten' upaccagā,
 na so sulabharūpo va yādiso mama dohaḷo ti. 98.

20 Tattha na so ti yādiso mama supinanteṇa upaccagā supinaṃ passantiyā
 mayā diṭṭho dohaḷo so sulabharūpo viya na hoti dullabho so, mayham pana
 tam⁷ alabbantiyā jīvitam n' attheti avoca⁸.

Tam sutvā rājā gātham āha:

3. Ye keci mānusa kāmā idhalokasmiṃ nandane
 25 sabbe te pacurā mayham, ahan te dammi dohaḷan ti. 99.

Tattha pacurā ti bahū sulabhā⁹.

Tam sutvā devī „mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na
 naṃ idāni kathemi, yāvatakā pana vo¹⁰ vijite luddā te sabbe

¹ B⁴ adda sirigabbham pavisitvā. ² B⁴ cūḷasu-. ³ B⁴ -caṅgi. ⁴ B⁴ -caṅgitī.

⁵ B⁴ tañca. ⁶ B⁴ -caṃ. ⁷ B⁴ adda bhadde subbeddā idhalokasmi manussa
 kāmā manussehi paṭhiyamānā ye keci sattaratanaṃ nandane manussehi ye keci
 pañca kimsuṇā atthi sabbe te vattukāmakilesakāme ahaṃ te tuyham daddāmi
⁸ B⁴ te.

sannipātāpetha¹, tesam majjhe kathessāmīti² dipentī anan-
taram g. ā.:

4. Luddā deva samāyantu ye keci vijite tava,

etesan aham akkhissam yādiso mama dohaḷo ti³. 100.

Rājā „sādhū“⁴ 'ti sīrigabbhā nikkhamitvā „yāvaticā“⁵ 5
tiyojanasatike Kāsiraṭṭhe luddā te sabbe⁶ sannipātentū⁷ 'ti⁸
bheriṇ carāpethā⁹ 'ti amacce ānāpesi, te tathā akāmsu.
Nacirass' eva Kāsiraṭṭhavāsino¹⁰ luddā yathābalaṃ paṇṇākāraṃ
gahetvā¹¹ āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesuṃ, te sabbe pi satthi-
sabassamattā abesuṃ. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ñatvā vāta- 10
pāne thito hattham pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā
kathento

5. Ime te luddakā devi katahatthā visāradā

vanaññū ca migaññū ca, mama te¹² cattaṭṭhā ti ā. 101.

Tatha ime te ti ye tvaṃ sannipātesīṃ ime te, katahatthā ti vijjhana- 15
chedane sukatahatthā kusalaṃ susikkhitā, visāradā ti nibbhayā, vanaññū ca
migaññū ca 'ti vanaṃ ca mige ca jananī, mama te¹³ ti sabbe pi te mama¹⁴
cattaṭṭhā, yam aham¹⁵ lekhāmi taṃ karontīti.

Taṃ sutvā devī te āmantetvā itaram g. ā.:

6. Luddaputtā nisāmetha yāvant' ettha samāgatā:

20

chabbisāṇaṃ¹⁶ gajaṃ setaṃ addasaṃ supinen¹⁷ ahaṃ¹⁸,
tassa dantehi me attho, alābhe n' atthi jīvitaṃ ti. 102.

Tatha nisāmethā ti supātha, chabbisāṇaṃ ti chabbasnavisāṇaṃ.

Taṃ sutvā luddaputtā

7. Na no pituṇaṃ na pitāmahānaṃ

25

diṭṭho suto kuṇjaro chabbisāṇo

¹ B^d -pātetha. ² B^d add tatha deva ye keci tava vijitā yattakā luddā ahaṃ
sabbe te luddā samāyanti pakkoṃsu ahaṃ yādiso mama dohaḷo etesan luddā-
dānaṃ akkhissam akkhissāma taṃ. ³ B^d -vattakā. ⁴ B^d saṃ. ⁵ B^d sannipā-
tāthāya in the place of san-. ⁶ B^d kāsiraṭṭha-. ⁷ B^d add āgantvā. ⁸
C² omits te, B^d has hatthe. ⁹ C² mama te corr. to mamatthe, B^d mamatte.
¹⁰ B^d pi ca ete mamatte. ¹¹ B^d -tā yam ahaṃ. ¹² C² B^d -naṃ. ¹³ B^d
supine ahaṃ.

yam addasā¹ supine rājaṇuttī,
akkhāhi no yādiso hatthināgo² ti bhāsimsu. 103.

Tattha pītunnaṃ ti karaṇatthe sāmivacanaṃ. I. v. h.: u' eva amhākaṃ
pitūhi na pīṭamahehi evarūpo kuṇḍaro diṭṭhapubbo pāgeva amhehi, tasmā attanā
5 diṭṭhalakkhaṇavasena akkhāhi³ no yādiso tayā diṭṭho hatthināgo ti.

Anantaram gāthāpi tehi⁴ yeva vuttā:

8. Disā catasso vidisā catasso⁵ (vol. I p. 401.)

uddham adho, dasa disā⁶ imāyo,

kataman: disaṃ tiṭṭhati nāgarājā

10 yam addasā¹ supine chabbisāṇan ti. 104.

Tattha disā⁷ ti disā⁸, kataman ti eṇasu disāsu katamāya disāya

Evam vutte Subhaddā⁹ sabbe ludde oloketvā tesam
antare patthaṭapādaṃ¹⁰ bhattaputaśadisajamghaṃ¹¹ mahājānuṃ
mahāphāsukaṃ¹² bahalamassuṃ tambadāṭhikaṃ nibbidha-
15 piṇḍalaṃ¹³ dussaṇṭhānaṃ bhībhaccaṃ¹⁴ sabbesaṃ matthaka-
matthakena paṇḍāyamaṇaṃ M-assa pubbe verim Sonuttaraṃ¹⁵
nāma pesādaṃ disvā „esa mama vacanaṃ¹⁶ kātuṃ sakkhissa-
tūti“ rājānaṃ anujānāpetvā taṃ ādāya sattabhūmakapāsādaṃ
nparimatalaṃ āroyha uttarasīhapaṇjaraṃ vivaritvā Uttara-
20 himavantābhīmukhaṃ hatthaṃ pasāretvā catasso gāthā ābhāsi.

9. Ito ujum¹⁷ uttariyaṃ¹⁸ disāyaṃ

atikamma¹⁹ so satta giri²⁰ brahante

Suvaṇṇapasso nāma²¹ giri²² ulāro

supupphito kimpurisaṇuciṇṇo. 105.

25 10. Āroyha selaṃ bhavanaṃ²³ kinnarānaṃ
olokaya²⁴ pabbatapādamūlaṃ,

¹ C² -sā corr. to -sam, B² -sa. ² C² hatthināho. ³ B² bhak-. ⁴ C²
gāthāhi te. ⁵ C² omits vi-. ⁶ C² disā tā. ⁷ C² disatā, C² disātā. ⁸ B²
disāsu. ⁹ B² eṇasu-. ¹⁰ B² parhatha-. ¹¹ C² hatthaputāsādisaṃ-, C²
bha--saṃ-, B² -sadigha-. ¹² C² B² -pā-. ¹³ B² nippaddhaṃ-. ¹⁴ B²
vibhajjaṃ. ¹⁵ C² soṇu-. ¹⁶ C² esa camamadi, C² esa mamamaṇaṃ? ¹⁷ C² -ū.
¹⁸ B² -rā-. ¹⁹ C² atikka-. ²⁰ all three MSS. -ri. ²¹ so all three MSS. for
pi? ²² so all three MSS. for bhavaṃ? ²³ so all three MSS. for -yā?

attha dakkhasi meghasamānavanṇam
nigrodharājam atthasahassapādam¹. 106.

11. Tath' accehati kuṇjaro chabbisāno
sabbaseto² duppasaho parehi³,
rakkhanti nam⁴ atthasahassanāgā
isādantā⁵ vātajavappahārino. 107.

12. Tiṭṭhanti te bhimūla⁶ passasantā,
kuppanti vātassa pi eritassa,
manussabbhūtaṃ pana tattha diṣvā
bhasmaṃ⁷ kareyyuṃ, nāssa⁸ rajo pi tassā⁹ 'ti. 108.

5

10

20

Tattha¹ ito ti imamahā thānā, uttariyaṃ² ti uttarīyaṃ³, uṇṇaro ti mahā⁴ itarehi chahi pabbatehi uccatare, olokayā⁵ 'ti⁶ olokeyyāsi, tatthacchattī tasmā nigrodharukkhāmūle gimhasamaye udakavātāṃ sampajjehanto⁷ tiṭṭhati, duppasaho ti añño⁸ taṃ upagantvā pasayhakārāṃ kītuṃ samattā nōma n' atthāti duppasaho parehi⁹, isādantā ti tatthiṣṣamānadantā, vāta-
javappahārino ti vātajavena gantvā paccimutte paharagatā¹⁰, bhimūlā¹¹ ti
ti bhimisanakamahāuddā nibaddham¹² assasam¹³ mucantā¹⁴, eritassā¹⁵ 'ti
vātassa yaṃ¹⁶ addhūtibaddham eritaṃ calanaṃ kampanaṃ tassa¹⁷ pi kuppanti¹⁸
evaṃ pharusam, nāssa¹⁹ 'ti tassa nāsavāteṇa²⁰ viddhamaitvā bhasmaṃ ka-
tassa²¹ tassa rajo²² pi na²³ bhaveyya.

Taṃ sutvā Sonuttaro²⁴ maraṇabhayaabhīto²⁵

12. Bahū h' ime rājakulamhi santi
pilandhanā²⁶ jātarūpassa devī

¹ so Ck; Fd - poram; read pi for attha? ² so all three MSS. ³ Bd - bhi.
⁴ Ck tam. ⁵ Bd byāsanadantā. ⁶ so Bd for bhimūlā, Ck timūlā. ⁷ Bd
asmī. ⁸ so Ck for na? Bd nasā, B nāsā. ⁹ Bds add bho luddaputta so tvam.
¹⁰ Bd - rā-. ¹¹ Bd - rāya diṣāyaṃ, adding ujum gaccha gacchāhi gantvāna bra-
hante sattagiri atikkama atikkantena tayā pathamameva chapabbate atikkamitvā
suvaṇṇapasso nāma giri kidiso. ¹² Bd mahanto. ¹³ Ck ei. ¹⁴ Bd adds ac-
cehati. ¹⁵ Bds - ehi. ¹⁶ Bd parehi, adding evarūpa kuṇjaro tattha tasmi nigro-
dhamūle gimhasamaye udakavātāṃ sampajjehanto accehati tiṭṭhati ludda attha
sahassanāgā himdisā. ¹⁷ Bd adds evarūpa atthassa nāgā nam rakkhanti. ¹⁸ Bd
bhimūlā, Ck timūlā. ¹⁹ Bd nubandham. ²⁰ Bd - sa passasantā. ²¹ Ck muc-
cantā, Bd mucantā tiṭṭhanti. ²² Bd vātapaharitasā yaṃ. ²³ Bd tassā. ²⁴
Bd adds te nāgā tattha tasmi thāne āgataṃ manussabbhūtaṃ diṣvā. ²⁵ Bd
nassā. ²⁶ Bd nāsavāteṇa. ²⁷ Bd katvā. ²⁸ Bd adds rajaññabhāvam
bhasmaṃ pi kareyyuṃ. ²⁹ Bd omits pīna. ³⁰ Cc Bd soṇu-. ³¹ Bd adds
hotvā. ³² Bd pilandhanā.

muttā maṇī velorīyāmayā ca,
kiṃ kāhasī dāntapilāṇḍhanena¹,
udāhu ghāteṣṣasī luddaputte ti āha. 109.

Tattha pilāṇḍhanā² ti ābharāṇāni, velurīyāmayā ti velurīyāmayāni,
5 ghāteṣṣasīti udāhu pilāṇḍhanapadesena luddaputte ghātāpetukāmmāsīti pucchati³.

Tato devī gātham āha:

14. Sā issitā dukkhitā c' asmi ludda,
uddhañ ca⁴ sussaṃi anussarantī,
karohi me luddaka etaṃ atthaṃ,
10 dassāmi te gāṃavarāni pañcā 'ti. 110.

Tattha sū ti sū ahaṃ, anussarantīti tena vāraṇena⁵ mayi kataṃ
veraṃ anussaramāṇā, dassāmi te ti etaṃhiṃ te atthe nipphādite⁶ saṃ-
varechare satassahassuṭṭhānake pañca gāme⁷ dadāmiṃti.

Evañ ca pana vatvā „samma luddaka 'ahaṃ etaṃ'
15 chaddantahatthiṃ mārapetvā⁸ yamakadante āharāpetuṃ⁹
samatthā homīti¹⁰ paccekabuddhānaṃ dānaṃ datvā patthanam
thapesiṃ, mayā supinantena diṭṭhaṃ¹¹ nāma n' atthi, sā pana
mayā patthitapatthanā samijjhissati, tvaṃ gacchanto mā bhā-
yīti¹² taṃ samassāsesi¹³. So „sādhu ayyo¹⁴“ ti tassā va-
20 canaṃ sampatichhitvā „tena hi me pākaṇaṃ katvā tassa
vasanaṭṭhānaṃ kathehiṃ“ pucchanto

15. Katth' accehatī¹⁵ kattha-m-upeti ṭhānaṃ,
vīthi 'ssa kā mahānagatassa hoti,
kathaṃ¹⁶ hi so nahāyati nāgarājā,
25 kathaṃ vijānemu gatiṃ gajassā 'ti ā. 111.

Tattha katthaccehatīti kattha vassati, katthamupeti ṭhānaṃ ti
kattha diṭṭhatīti attho, vīthiṃssa kā ti tassa mahānagatassa kā vīthi hoti,
kataramaggena nāma¹⁷ gacchatīti¹⁸, kathaṃ vijānemu 'ti tayā akathīte
mayā kathaṃ tassa gajassa gatiṃ vijānassāma, tasmā kathehi no ti attho.

¹ B⁴ pilāṇḍhanena, adding māretukāma kuṇḍaraṇi chabbisāṇaṃ. ² C^{ks} -ṇāni,
B⁴ pilāṇḍhanā. ³ B⁴ pucchati. ⁴ B⁴ uddharā. ⁵ B⁴ adda pūre. ⁶ C^k B⁴
nipphā-. ⁷ B⁴ varagāme te tuyhaṃ dassāmi. ⁸ B⁴ eka. ⁹ B⁴ māretvā. ¹⁰
C^s -tu. ¹¹ B⁴ diṭṭhā. ¹² B⁴ -asāsīti. ¹³ B⁴ -e. ¹⁴ all three MSS. -ti. ¹⁵
C^k kattha, C^s kattha corr. to kathaṃ, B⁴ kathaṃ. ¹⁶ B⁴ adda so. ¹⁷ B⁴ -ati.

Tato sā jātissaraññāgena paccakkhato ditṭhatṭhānaṃ tassa
ācikkhanti dve gāthā abbāsi:

16. Tatth' eva sā pokkharāṇi adūre
rammā sutitthā ca mahodikā¹ ca
sompupphitā bhamaragañānucinnā,
ettha hi so nahāyati nāgarājā. 112. 5
17. Sisaṃ nahāto² uppalamālabhārī
sabbaseto puṇḍarikattacāṃgi³
āmodamāno⁴ gacchati [sa] nīketam
purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan ti. 113. 10

Tattha tatthevā 'ti tassa vasanaṭṭhāne yeva, pokkharasīti Chad-
dantadabham sandhāyāha, sompupphitā ti duvidhehi kumudehi tividhehi
uppalehi pañcavannehi ca padumehi samantato pupphitā, ettha hi so ti so
nāgarājā ettha Chaddantadahe nahāyati, uppalamālahārīti uppalādinam
jalajathalañānaṃ pupphānaṃ mālāṃ bharanto⁵, puṇḍarikattacāṃgi⁶ ti⁷ pu- 15
ṇḍarikasaddisattacabbāvena⁸ odātena aṅgena samannāgato, āmodamāno⁹ ti
sabbabhaddam¹⁰ nāma mahesiṃ purato katvā atṭhahi nāgasahashehi parivuto
attano vasanaṭṭhānaṃ gacchati.

Tam sutvā Sonuttaro „sādhu ayye, ahaṃ tam vāraṇam 20
māretvā dante āharissāmi¹¹“ sampatīcehi. Ath' assa sā
tutṭhā sahasam datvā „geham tāva gaccha, ito sattāhacca-
yena tattha gamissasīti¹²“ tam uyyojetvā kammāre pakkosā-
petvā „tāta¹³“ amhākaṃ vāsipharasukuddālanikhādanamutṭhika-
veḷugumbacchedanasatthiṇalāyanaasilohadaṇḍakāhannakaayasim- 25
ghātakehi attho, sabbam sīgham katvā āharā¹⁴ 'ti āṇāpetvā
cammakāre pakkosāpetvā „tāta amhākaṃ kumbhakāragāhikaṃ¹⁵
cammabhastam¹⁶ kātum vaṭṭati¹⁷“, cammayottavarattahatthipāda-
upāhanacammachattehi¹⁸ pi no attho, sabbam sīgham katvā
āharā 'ti āṇāpesi. Te ubho pi sabbāni tāni sīgham katvā 30

¹ Bā -dikā. ² read nahāt? ³ Ck -i, Bā puṇḍarikattacāṃgi. ⁴ Ck Bā a-. ⁵
Bā dhārento. ⁶ Ck puṇḍarikattha-, Bā puṇḍarikatthacāṃgi. ⁷ Bā puṇḍari-
kasaddisattacabbāvena. ⁸ Ck a-. ⁹ Ck sabbam-. ¹⁰ Ck tāta, Ck tāta corr. to tāta.
¹¹ Bā -gāhakaṃ. ¹² Ck cammam bhastam. ¹³ Ck vaṭṭati. ¹⁴ Ck yottasē-
ratta-. ¹⁵ Ck -upāhanasūca cam-, Bā -yottam varattam - - upāhanam.

āharitvā adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ samividaḥitvā araniss-
 hitaṃ ādiṃ katvā¹ sabbam upakaraṇaṃ ca baddhasattuādikaṃ²
 pātheyyaṃ ca sammabhastāyaṃ pakkhipi, taṃ sabbam pi
 kumbhabhāramattaṃ ahoṣi. Sonuttaro pi attano parivacchaṃ
 5 katvā sattame divase āgantvā devinṃ vanditvā atthāsi. Atha
 naṃ sā „niṭṭhitaṃ te samma³ panthūpakaraṇaṃ⁴, imaṃ⁵ tāva
 pasibbakaṃ gaphā“⁶ ti āha. So pana mahāthāmo paṇcannaṃ
 hatthīnaṃ balaṃ dhāreti, tasmā taṃ pūpapasibbakaṃ⁷ viya
 ukkhipitvā upakacchantare tṭhapetvā rittahattho viya atthāsi.
 10 Cullasubhadda⁸ luddassa dārakānaṃ paribbayaṃ datvā raṇṇo
 ācikkhitvā Sonuttaraṃ uyyojesi. So pi rājānaṃ ca devinṃ ca
 vanditvā rājanivesanā oruḥa rathe tṭhapetvā mahantena pari-
 vāreṇa nagarā nikkhamitvā gāmanigamaparamparāya⁹ paccan-
 taṃ patvā jānapade¹⁰ nivattetvā paccantavāsīhi saddhīṃ
 15 araṇṇaṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsīno
 pi nivattetvā ekako va gacchanto timsayojanikaṃ maggaṃ¹¹
 dabbagahanaṃ kāsagahanaṃ tinagahanaṃ¹² tulasigahanaṃ¹³
 saragahanaṃ¹⁴ tirivacchagahanādīni¹⁵ chakantakagumbaka-
 gahanāni vettagahanaṃ omisakagahanaṃ naḷavanaṣaravana-
 20 gahanasadisāṃ¹⁶ uraṇa pi dubbinivijjhaṃ ghanavanagahanaṃ
 rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ¹⁷ kalalagahanaṃ udakagahanaṃ
 pabbatāgahanaṃ ti atthārasagahanāni paṭipāṭiyā patvā¹⁸ dabbā-
 gahanādīni asitena lāyitva¹⁹ tulasigahanādīni veṇugumbacche-
 danasatthena chinditvā rukke pharasunā koṭṭetvā²⁰ atimahante
 25 nikkādanena vijjhितvā maggaṃ karonto veḷuvane nissenīṃ katvā
 veḷugumbaṃ²¹ āruḥa veḷuṃ chinditvā aparassa veḷugumbassa
 apari pāṭetvā veḷugumbamatthaken²² eva gantvā kalalagahane

¹ Bā āharitvā. ² C² -sattuā-, Bā baddhasattuādikaḍitvā. ³ Bā omits sa-. ⁴ Bā sabbūpa-. ⁵ Bā idani. ⁶ C² pūppasimbakam, Bā tamputlapasippa-. ⁷ Bā omits eulla. ⁸ Bā -nigama janapadamparamparāya. ⁹ Bā ja-. ¹⁰ C² timsayojana, C² timsayojanikaṃ maggaṃ corr. to timsayojanam. ¹¹ Bā adda saragahanaṃ. ¹² Bā tū-. ¹³ C² sarasiga-. ¹⁴ Bā -dīnaṃ vasaṇa. ¹⁵ Bā naḷagahanaṃ asra-. ¹⁶ C² omits rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ. ¹⁷ Bā petvā upagantvā. ¹⁸ Bā palā-. ¹⁹ C² koṭṭhe-, Bā koṭe-. ²⁰ Bā veḷuvanaḡumbam.

sukkhapadaram¹ attharitvā tena gantvā aparam attharitvā
 itaram khipitvā puna porato attharanto tam atikkamitvā
 dopim katvā tāya udakagahanam taritvā pabbatapāde thatvā
 ayasimghāṭakam yottena bandhitvā uddham khipitvā pabbate
 laggāpetvā yottenāruyha vajiraggena lobadandena pabbatam
 vijjhītvā khāṇukam koṭṭetvā tattha thatvā simghāṭakam
 ākaḍḍhitvā puna upari laggāpetvā tattha thito cammayottam
 olambetvā tam ādāya otaritvā hetthimakhāṇuke bandhitvā
 vāmahatthena yottam gabetvā dakkhiṇahatthena muggaram
 ādāya yottam paharitvā khāṇukam nibharitvā puna abhirūhati,
 eten² upāyena pabbatamatthakam āruyha parato³ otaranto⁴
 purimanayen⁵ eva paṭhamapabbatamatthake khāṇukam koṭṭetvā
 cammapasibbake yottam⁶ bandhitvā khāṇuke⁷ veṭhetvā⁸ sayam
 antopasibbake nisīditvā makkatākānam makkatāsuttavissajjanā-
 kārena yottam viniveṭhento otari⁹, cammachattena vātam gāhā-
 petvā sakuno viya otaratiti¹⁰ pi vadanti yeva. Evaṃ tassā
 Subhaddāya vacanam ādāya nagarā nikkhamitvā sattarasa-
 gahanāni atikkamitvā pabbatagahanam patvā tatrāpi cha
 pabbate atikkamitvā Suvannapassapabbatamatthakam abhirūjha-
 bhāvam¹¹ ācikkhanto¹² S. ā.:

12. Tatth¹ eva so uggaḥetvāna vākyam
 ādāya tūṇim ca dhanuṃ ca luddo
 vitureyyati² satta giri³ brahante
 Suvannapassam nāma giriṃ⁴ ulāram. 114.
 13. Āruyha selam bhavanam⁵ kinnarānam
 olokayī⁶ pabbatapādamūlam,
 tatth⁷ addasā meghasamānavannaṃ
 nigrodharājāṃ atthasahassapādam⁸. 115.

¹ B¹ sukharukkhapa-. ² B¹ pu-. ³ B¹ adda itare. ⁴ B¹ yottakam. ⁵ B¹ -kam. ⁶ B¹ pavedhitvā. ⁷ B¹ -riti. ⁸ B¹ otarantiti. ⁹ B¹ abhirūyha. ¹⁰ B¹ avikarento. ¹¹ so C²; B¹ vitariyati. ¹² all three MSS. -l. ¹³ so all three MSS. for pi? ¹⁴ so all three MSS. for bhavam? ¹⁵ all three MSS. -yi ¹⁶ so C²; B¹ -poram; read pi for attha?

20. Tatth' addasā kuṇḍaraṇṇaṃ chabbisāṇaṃ
sabbasetanāṃ duppasahaṇaṃ parehi¹,
rakkhanti naṃ atthasahasasānāga
isādanā² vātajavappahārino. 116.
- 5 21. Tatth' addasā pokkharāṇiṃ adūre
rammaṃ sutitthaṇṇaṃ ca mahodikaṇ³ ca
sompupphitaṃ bhamaragaṇānucinnaṃ
yattha hi so nahāyati nāgarājā. 117.
- 10 22. Disvāna nāgassa gatiṃ tthitā ca
vithi⁴ssa yū nahānagatassa hoti
opātaṃ āgañchi anariyarūpo
payojito cittavasānugāyā⁵ 'ti. 118.

Tattha so ti bhikkhave so luddo tatth' eva sattabhūmikapāśādātale
(hī)kāya tassā⁶ vacanaṃ uggahetvā saratūṭiraṇ⁷ ca mahādhanaṇ⁸ ca ādāya
15 pabbatagahanaṃ patvā kaṭaro nu kho Suvappapassapabbato nāma⁹ 'ti satta
mahāpabbate vitureyyāti¹⁰ tasmīṃ kāle tuletī tīreti, so evaṃ tīrento Suvappa-
passaṃ nāma girivaraṇ¹¹ disvā syaṃ so bhavissatīti cintesi, olokayīti tam
kinnarānaṃ bhavanabhūtaṃ¹² pabbataṃ āruya Subhaddāya dinnasāññāvasena¹³
hetthā¹⁴ olokesi, tatthā¹⁵ 'ti tasmīṃ pabbatapādamūle avidūre yeva tam
20 nigrodhaṃ addasa, tatthā¹⁶ 'ti tasmīṃ nigrodhamūle thitaṃ, tatthā¹⁷ 'ti tatth'
eva antopabbate tassa nigrodhasa avidūre¹⁸ yattha so nahāyati tam pokkha-
raṇiṃ addasa, disvānā¹⁹ ti gāthāyaṃ Suvappapassapabbatā aruya hatthīnaṃ
gatakulē hatthipādakaupāhanaṃ āruya tassa nāgarāṇṇo gatettīhānaṃ nibaddha-
vasanaññānaṃ²⁰ upadhārento iminā maggena gacchati idha nahāyati nahāyitvā²¹
25 uttūṇo idha tīttatīti sabbāṃ disvā ahirīkabhāvena anariyarūpo tāya citta-
vasānugāya payojito tasmā opātaṃ āgañchi²² paṭipojji, āvātaṃ khaṇṭi attho.

Tatthāyaṃ²³ anupubbikathā: so kira M-assa vasanokāsaṃ
sattamāsādhikehi sattehi samvaccharehi²⁴ sattadivasehi patvā
vuttanayena tassa²⁵ vasanokāsaṃ sallakkhetvā idha āvātaṃ
30 khaṇṭvā²⁶, tasmīṃ tthito vārapādhipatiṃ²⁷ vijjhītvā jīvitakkha-
yaṃ pāpessāmīti²⁸ vavatthapetvā araṇṇaṃ pavisitvā thambhā-
dīnaṃ²⁹ atthāya rukkhe chīnditvā dabbasambhāre sajjetvā

¹ B¹ -bhi. ² B² byāsa-. ³ B³ -da-. ⁴ B⁴ adda subhaddāya. ⁵ C⁵ -tuṭhīraṇ.
B⁶ -tuṭhīṇ. ⁶ so C⁶; B⁶ vitariyatīti. ⁷ B⁷ giriṭṭaraṇ. ⁸ C⁸ -nambhū-.
B⁹ -saññāvasena. ¹⁰ C¹⁰ add na. ¹¹ B¹¹ adda patvā. ¹² B¹² nibandhana
vasanaññānaṃ. ¹³ B¹³ nhatvā. ¹⁴ B¹⁴ tasmā upātaṃ āgañchi, C¹⁴ tassā ovādaṃ
āgañchi. ¹⁵ B¹⁵ tatthāyaṃ. ¹⁶ B¹⁶ adda ca. ¹⁷ C¹⁷ tassā, C¹⁷ tassā corr. to tassa.
¹⁸ C¹⁸ B¹⁸ -ṇi-, C¹⁸ -ni-. ¹⁹ B¹⁹ adda viṣapitena kaṇḍena. ²⁰ B²⁰ sambhārdīnaṃ.

hatthīsu nahānatthāya gatesu tassa thānokāse¹ mahākuddālena²
 eaturassam āvātam khaṇitvā uddhatapaṃsuṃ³ bijaṃ vapanto viya
 uduke vikiritvā udukkhalapāsāṇānam upari thambhe patitthā-
 petvā tulā ca kāce⁴ ca datvā padarāni attharitvā kaṇḍappa-
 māṇam chiddam katvā upari paṃsuṃ ca kacavaraṃ ca pakkhi-
 pītvā ekena passena attano pavisanatthānam katvā evaṃ
 nitthite āvāte paccūsakāle yeva paṭṭisakam paṭimuñcitvā
 kāsāvāni paridahitvā saddhim visapītena⁵ sallena dhanom
 ādāya āvātam otaritvā atthāsi.

Tam attham pakāsento S.⁶:

23. Katvāna⁶ kāsūṃ phalakehi chādayi
 attānam odhāya dhanuṃ ca luddo,
 passāgataṃ puthusallena nāgaṃ
 samappayi dukkatakamakārīti vatvā⁷ 119.

24. Viddho ca nāgo⁸ koṇcam anādi ghoram⁹,
 sabbe va¹⁰ nāgā nimadam¹¹ ghorarūpaṃ,
 tiṇṇuṃ ca katthāṃ ca cuppaṃ¹² karontā
 dhāvimīsu te atthadīsā samantato. 120.

25. Vadhiṣṣam etan ti¹³ parāmasanto
 kāsāvam¹⁴ addakki dhaṃ isīnam,
 dukkhena phutṭass¹⁵ udapādi¹⁶ saṇṇā:
 arahaddhajo¹⁷ sabbhī avajjbarūpo¹⁸ ti ā. 121.

Tattha odhāya¹⁹ 'ti odahitvā pavesetvā, passāgatan ti attano²⁰ āvāssa
 passam āgataṃ, so kira dutiyadivase āgantvā nahātvā²¹ uttiṇṇo²² tasmiṃ
 mahaviśālamūlake nāma padese atthāsi, ath²³ assa sarīrato udakam²⁴ nābhippa-
 desena ogaḥitvā²⁵ tena chiddena²⁶ luddassa sarīre pati, taya saṇṇāya so M-assa
 āgantvā thitabbhāvam ātvā tam²⁷ passāgataṃ puthunā sallena samappayi²⁸ vijjhi.
 dukkatakamakārīti tassa M-assa²⁹ kāyikacetasikassa dukkhasa uppā-
 danena dukkatassa kammasa kārako, koṇcamanādi³⁰ koṇcanādam kari, tassa
 kira tam sallam³¹ nābhīya pavasitvā pīhakādīni saṃcuppitvā antāni chinditvā³²

¹ Bā vasānokāsam. ² C² -su, Bā uddhatapaṃsu. ³ Bā -je. ⁴ Bā adds ca. ⁵
 Bā adds āha. ⁶ Bā khaṇitvā. ⁷ C² Bā omit vatvā. ⁸ so all three MSS. for so?
⁹ C² ku-. ¹⁰ Bā ca. ¹¹ so all three MSS. for nadum? ¹² C² rapam. ¹³
 Bā vadhiṣṣamīnantī. ¹⁴ C² -yam. ¹⁵ C² puṭṭh-. Bā puṭh-. ¹⁶ Bā aharad-
 dhajo. ¹⁷ C² avajja-, Bā apajha-. ¹⁸ Bā add ca. ¹⁹ Bā nahatvā. ²⁰ C² -e.
²¹ C² Bā -ka. ²² Bā ogaḥitvā. ²³ C² omit chiddena. ²⁴ Bā omits tam. ²⁵
 C² samappayi, C² sampayi. ²⁶ Bā omits m-assa. ²⁷ Bā sallena.

- piṭṭhībhāgaṃ pharasunā phālentam¹ viya uzzantvā ākāse pakkhandi, bhīṇa-
raṇatatumbbhato rajataṃ² viya pahāramukhena lohitaṃ pagghari, balavavedanā
upparji, so vedanaṃ adhivāsetum asakkonto vedanāmatto akalapabbataṃ eka-
ninnādaṃ karonto tikkhattum mahantaṃ koṭṭanūdaṃ nadi, sabbeva³ 'ti te
5 pi sabbe aṭṭhasahassā nāgā taṃ saddaṃ sutvā maranabhayaabbhīṭṭi ghorarūpaṃ
ninnaduṃ⁴, cūṇaṃ⁵ karontā ti tena saddenāgantvā⁶ chaddantavāraṇaṃ
vedanūmatṭaṃ disvā paccāmittaṃ gaṇhissāma 'ti tiṇaṇa kaṭṭhaṃ ca cūṇa-
cūṇaṃ karontā dhāvissu, vadhissametan ti⁷ bhikkhave so chaddanta-
vāraṇo disā pakkhantesu nāgesu Subhaddāya karenya⁸ passe ṭhatvā sandhāretvā
10 samassāsayaṃānāya vedanaṃ adhivāsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhānaṃ salakkhento⁹
sace imaṃ¹⁰ puratthimadisūdihi āgataṃ bhavissa¹¹ kumbhādīhi pavisaivā pacchi-
makāyādīhi nikkhāmissati imaṃ¹² pana nābhīṃ¹³ pavisaivā ākāsaṃ pakkhantaṃ
tasma paṭhaviyaṃ ṭhitena vossattham¹⁴ bhavissati upadhāretvā ṭhitatthānaṃ
upaparikkhitukāmo ko jānāti kim bhavissati Subhaddaṃ apānetum vattati¹⁵
15 cintetvā bhaddo aṭṭhasahassanāgā mama paccāmittaṃ pariyesantā disā pakkhantā
tvaṃ idha kiṃ karosīti vatvā deva ahaṃ tumhe sandhāretvā samassāsenti¹⁶
ṭhitā khamatha me ti tikkhattum padakkhipaṃ karvā catūsu ṭhānesu vanditvā
tāya ākāsaṃ pakkhantāya bhūmiṃ pādanakkena pahari, padaraṃ uppativā
gataṃ, so¹⁷ chiddena olovento Sonuttaraṃ¹⁸ disvā vadhissam¹⁹ etan ti²⁰ cittaṃ
20 rajatadāmanavaṇṇaṃ sonḍaṃ pavesetvā parāmasanto Buddhādīnaṃ isinaṃ dhaṇaṃ
kāsāvaṃ addakkhi, luddo kāsāvaṃ M-assa hutthe thapesi so taṃ ukkhipitvā
purato thapesi, ath' assa tena²¹ tatharūpenāpi dukkhena phutthassa²² ara-
haddhajo²³ nāma sabbi²⁴ paṇḍitehi avajjharūpo²⁵ aññadatthu²⁶ sakkātabbo
garukātabbo yevā ti ayaṃ saññā udapādi, so tena saddhiṃ sallapanto gātha-
25 dvayaṃ ā :

26. Anikkasāvo kāsāvaṃ yo vatthaṃ paridahessati²⁷

apeto damasaccena na so kāsāvaṃ arahati. 122. (Dhp. 9-13-
Jāt. II. 108. Therag. v. 609.)

27. Yo ca vantakāsāv' assa sīlesu susamāhito

30 upeto damasaccena sa ve kāsāvaṃ arahahīti. 123.

Tass' attho: samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kāsāvehi anikkasāvo
indriyadamanena²⁸ c' eva vacisaccena ca²⁹ anupagato tehi gūnehi kāsāyasa-
pitaṃ kāsāvavattaṃ paridahaṭṭ so³⁰ taṃ kāsāvaṃ nārahati, ananucchaviko³¹ so

¹ Ck pāl-, C² phāl-, B² padāl-. ² Ck B² -naṃ. ³ B² -cā. ⁴ B² ninnādaṃ.
⁵ B² cūṇaṃ, Ck² raṇaṃ. ⁶ B² -na-. ⁷ B² vadhissāminanti. ⁸ B² karenya.
⁹ B² -etvā. ¹⁰ B² idam. ¹¹ B² abha-. ¹² B² -iyā. ¹³ B² viṣattham. ¹⁴ Ck²
-santi. ¹⁵ B² adda taṃ. ¹⁶ Ck² soṇ-. ¹⁷ B² omits tena. ¹⁸ Ck² pu-. ¹⁹ B²
arahattadhajo. ²⁰ Ck² sabba. ²¹ B² abajha-. ²² B² aññadattham. ²³ read
paridhassati. ²⁴ B² -damena. ²⁵ B² adda apeto. ²⁶ B² yo. ²⁷ B² nānu-

tassa vatthassa, yo pana tesam kāsāvaṇaṃ¹ vantattā² vantakasāvo³ assa silesu
susamāhito suppatitthito paripuṇṇasīlācāro so etaṃ kāsāvaṇaṃ araharī nāma⁴ 'ti.

Evam vatvā M. tasmim cittaṃ nibbāpetvā „samma ki-
matthaṃ tvaṃ maṃ vijjhi⁵ attano atthena⁶ udāhu aññena
payojito sīti“ puechi. 5

Tam attham āvikaronto S.⁷

28. Samappito puthusallena nāgo
aduṭṭhacitto luddakaṃ ajjhabhāsi⁸;
kimatthiyaṃ kissa vā samma hetu
mamaṃ vadhī kassa vāyaṃ payogo ti. 124. 10

Tattha kimatthiyaṃ ti āyatim kim patthento, kissa va ti kissa hetu
kena kāraṇena, kim nāma tava mayā saddhim veran ti adhippāyo, kassa vā
ti kassa vā aññassa ayaṃ payogo, kena payojito maṃ vadhīti attho.

Atth' assa ācikkhanto luddo gātham āha:

29. Kāsissa rañño mahesī⁹ bhadante,
sā pūjitā rājakule Subhaddā
[sā] taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi,
dantehi attho ti¹⁰ ca maṃ avocā 'ti. 125. 15

Tattha pūjitā ti aggamahesitthūna¹⁰ pūjitā, addasā ti sā kira taṃ
supiṇena addasa, asaṃsīti sā ca mama sakkāraṃ karetvā Himavanta-padese 20
evarūpo nāma nāgo asukasimim nāma thāne vasīti ācikkhi, dantehīti tassa
nāgassa ehabbaṇṇarahesi samujjaladantā¹¹ tehi mam' attho¹² pīlandhanaṃ
kātukāmo¹³ mhi te me āharā 'ti maṃ avoca.

Taṃ sutvā „idaṃ¹⁴ Cullasubhaddāya kamman“ ti űatvā
M. vedanaṃ adbhivāsetvā „tassā mama dantehi attho n' atthi, 25
māretukāmatāya pana pahinīti“ dipento gāthadvayam ā.:

30. Bahū hi me dantayugā ulārā
ye me pitunnam pi pitāmahānaṃ,
jānāti sā kodhanā rājaṇṇatī,
vadhathikā veram akāsi bālā. 126. 30

¹ Cās -vaṇ. ² Cās vantatā. ³ Bā -kā-. ⁴ Bā vijjasi, adding kim. ⁵ Bā omits
atthena. ⁶ Bā adds iha. ⁷ so all three MSS. for ajjhabhāsi luddam? ⁸ all
three MSS. -i. ⁹ Bā te. ¹⁰ Bā -thāne thapetvā. ¹¹ Cās -lantā. ¹² Bā adds
atthi. ¹³ Bā karetukāma. ¹⁴ Bā imaṃ.

11. Uṭṭhehi tvaṃ ludda, khuraṃ' gahetvā
dante ime chinda purā marāmi,
vajjāsi taṃ kodhanam rājaputtiṃ;
nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 127.

5 Tattha ime ti' tassa kira pitupitāmahanam dantā mā vinassissū 'ti
guhāya sannicetā, te sandhāya evam āha, jānātīti bahunnam vārapānam idha
sannicete dante jānāti, vadhatthikā ti kevalam pana sū maṃ māretukāmā
appamattā¹ dosam badaye thapetvā attano veram akāsi, evaṃupena pharusa-
kammena matthakam pāpesi, khuraṃ' ti kakacam, purā marāmiti yāva na
10 marāmi², vajjāsīti³ vadeyyāsi, handa imassa dantā ti hato so mayū
nāgo, manoratho te matthakam patto, gaṇha ime tassa dantā ti.

So tassa vacanam sutvā nisinnatṭhānā uṭṭhāya⁴ kakacam
ādāya „dante chindissāmīti“ tassa santikam upagato. So pana
ubbedhato atṭhāsītihattho pabbato viya' apaviddho, ten' assa
15 so dantatṭhānam na pāpuni⁵. Atha M. kāyam upanāmento
hetṭhāsīsako⁶ nipajji, tadā nesādo M-assa rajatadāmasadisam
soṇḍam maddanto abhirūhivā Kelāsakūte viya kumbhe thātvā
mukhakoṭimamsam jānunā⁷ paharivā anto pakkhipivā kum-
bhato oruyha kakacam antomukhe paveseṣi. M-assa balava-
20 vedanā uppajji, mukham lohiteṇa pūri. Nesādo ito c' ito ca
sañcārento⁸ kakacena chinditum na⁹ sakkhi. Atha naṃ M.
mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanam adbhivāsetvā „kim samma
chinditum na sakkosīti“¹⁰ pucchi. „Āma sāmīti“¹¹ vutte¹² M.
satim paccupatṭhāpetvā „tena hi samma mama soṇḍam ukkhi-
25 pitvā kakacakoṭiyam¹³ gaṇhāpehi, mama sayam soṇḍam ukkhi-
pitum balam n' atthīti“ āha. Nesādo tathā akāsi. M. soṇ-
ḍāya kakacam gahetvā aparāparam cālesi, dantā kaḷirā viya
chijjimsu. Atha ne āharāpetvā gaṇhitvā „samma luddaputta,
aham ime dante tuyham dadamāno n' eva „mayham appiyā“

¹ Bā kha. ² all three MSS. ime hi. ³ Bā appamattakam. ⁴ Bā adds tāva
ime dantā kacchaṃ kakacam pūretvā chinda te gahetvā kāsipuram gaṇitvā de-
viyā datvā taṃ kodhanam rājaputti. ⁵ Bā vajjāsīti, Ck vājeyyāsīti. ⁶ Bā vu-
thāya. ⁷ Bā adds aṭṭhāsi. ⁸ Bā -vāti. ⁹ Bā hatthā. ¹⁰ Bā jānunā. ¹¹ Ck
sañcārente, Bā sañcārento. ¹² Ck Bā tā. ¹³ Bā nāsakkhīti. ¹⁴ Bā omits vu-
ti.

ti dammi na Sakkatta-Māratta-Brahmādim' patthento, imehi
 pana me dantehi satasahassagunena² sabbaññutaññāpadantā
 va piyatarā³, sabbaññutaññānapaṭivedhāya me idaṃ puññaṃ
 paccayo hotū⁴ 'ti dante datvā „samma tvaṃ imaṃ thānaṃ
 kittakena kālena āgato⁵“ ti pucchitvā „sattamāsaṭṭadivasā- 5
 dhikehi sattasamivaccharehīti“ vutte „gaccha imesaṃ dan-
 tānaṃ ānubhāvena sattaḍḍivasabbhantare yeva Bārāṇasīyaṃ⁶
 pāpuṇissasīti“ vatvā tassa parittaṃ katvā⁷ uyyojesi, uyyo-
 jetvā ca pana anāgatesu⁸ yeva tesu nāgesu c' eva Subhad-
 dāya ca⁹ kālaṃ akāsi. 10

Imaṃ atthaṃ pakāseto S.¹⁰

31. Uṭṭhāya so luddo khuraṃ¹⁰ gahetvā
 chetvāna dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭṭime patbhavyā
 ādāya pakkāmi tato hi khippan ti āha¹¹. 128. 15

Tattha vaggū ti vilāsavante, [subhe ti sundare, appaṭṭime ti imissā
 pothuvīyaṃ aññehi¹² asadisā.

Tasmiṃ pakkante nāgā paccāmittaṃ adisvā āgamiṃsu.

Tam atthaṃ pakāseto S.¹¹

32. Bhayadditā nāgavadhena atṭā
 ye te nāgā atṭha¹¹ disā vidhāvuṃ
 adisva¹² posuṃ gajapaccamittaṃ¹³
 paccāgamuṃ yena so nāgarājā ti āha¹⁴. 129. 20

Tattha bhayadditā ti maraṇabhayena upaddutā, atṭā ti dukkhitā,
 gajapaccamittaṃ¹⁵ ti gajassa paccāmittaṃ, yena so ti yattha mahāvīsāla- 25
 mālake¹⁶ so nāgarājā kālaṃ katvā Kelāsapabbato viya patito taṃ thānaṃ
 paccāgamuṃ ti attho.

¹ Bā sakkasampatti na mārasampatti na brahmasampatti. ² Bā astagunena
 sahassegunena sataśhassagunena. ³ Cā omits sabba -- tarā, Bā omits tarā.

⁴ Cā abato, Bā adds si. ⁵ Bā -si, Cā -sīm. ⁶ Bā adds taṃ. ⁷ Cā āgatesu.

⁸ Bā omits ceva and ca. ⁹ Bā adds āha. ¹⁰ Bā kha-. ¹¹ Bā omits āha. ¹²

Bā add dantehi. ¹³ Bā adds āha. ¹⁴ Cā -ā. ¹⁵ Cā adisvā, Bā adisvāna.

¹⁶ Bā paccā - ¹⁷ Bā omits āha. ¹⁸ Cā -mālake, Bā omits mahā.

Tehi' saddhiṃ Subbhaddāpi āgatā, te sabbe tattha roditvā
 kanditvā M-assa kulūpakapaccekabuddhānam² santikaṃ gantvā
 „bhante tumbhākaṃ paccayadāyako visasallena³ viddho kāla-
 kato, sīvathikadassanaṃ assa āgacchathā“⁴ 'ti vadimsu.
 5 Pañcasatāpi⁵ paccekabuddhā⁶ ākāsenāgantvā mālake⁷ otarimsu.
 Tasmīṃ khane dve taruṇānāgā nāgarañño sarīraṃ dantehi
 ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṃ āropetvā⁸ jhā-
 payimsu. Paccekabuddhā sabbarattīṃ⁹ ālāhane¹⁰ sajjhāyam
 akaṃsu. Aṭṭhasahassā¹¹ nāgā ālāhanaṃ¹² nibbāpetvā nahātva
 10 Subhaddaṃ purato katvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ gamimsu¹³.

Etam atthaṃ pakāśento S.

34. Te tattha kanditvā roditva¹⁴ nāgā
 sīse sake¹⁵ paṃsukaṃ okiritvā
 agamaṃsu¹⁶ te sabbe sakaṃ nīketam
 15 purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan¹⁷ ti ā. 130.

Tattha paṃsukaṃ ti ālāhanapaṃsukaṃ.

Sonuttaro¹⁸ pi appatte yeva sattame divase dante ādāya
 Bāraṇasiṃ pāvisi¹⁹.

Tam atthaṃ pakāśento S.²⁰

20 35. Ādāya dantāni gajuttamaṃ
 vaggū subhe appaṭṭime pathavyā
 suvaṇṇarājīhi samantamodare
 so luddako Kāśipuraṃ upāgami,
 upanesi so rājakaññāya dante:
 25 nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 131.

Tattha suvaṇṇarājīhīti suvaṇṇaramsihi²¹, samantamodare ti sa-
 mantato obhāsente²², sakalavanasaṇḍaṃ suvaṇṇavaggaṃ viya karonte²³,
 upanesi ti Chuddantaṇḍaṇḍassa chabbapaṇḍaṇḍaṃ viya vissajjamāne yamakadante

¹ Cks tena hl. ² Bā -kūṇamāc-. ³ Bā visapītena sa-. ⁴ Bā omīta pl. ⁵ Bā
 adda pl. ⁶ Cks mā-, Bā visūlamālake. ⁷ Ck citam āpetvā, Bā cittakam-.
 Ck Bā ālā-, Bā adding dhammaṃ. ⁸ Bā -a. ⁹ Ck ālā-. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Cks
 -tvā, Bā tvāna. ¹² Ck sisakena, Ck sisakena. ¹³ Bā āgamiṃsu. ¹⁴ read: katvā
 pure sabbabhaddaṃ mahesiṃ? ¹⁵ Ck son-. ¹⁶ Bā -pasiyam sampāpuni. ¹⁷
 Bā adda āha. ¹⁸ Cks -rājīhi. ¹⁹ Bā -sante, Cks -sento ²⁰ Cks -to.

ādāya āgacchāmi¹ nagaraṃ alaṃkārapetū² ti deviyā sāsanaṃ pesetvā tāya rañño
ārocetvā³ devanagare⁴ viya nagare alaṃkārapite Sonuttaro⁵ pi nagaraṃ pavī-
sittvā pāsādaṃ āruya⁶ dante upanesi.

Upanetvā⁷ ca paṇa „ayye yassa kira tumhe appamattakam⁸
dosam hadaye karittha⁹ so nāgo mayā¹⁰ hato mato¹¹ ti¹². „Mata-
bhāvam me āroceyyāsiti¹³ āha. „Tassa matabbhāvaṃ jānātha,
ime tassa¹⁴ dantā¹⁵ ti dante adāsi. Sā M-assa chabbanna-
raṃsivicitte dante¹⁶ maṇitālavanta¹⁷ gahetvā ūrūsu ṭhapetvā
purimabbave¹⁸ attano piyasāmikassa dante olokonti „evarūpaṃ
nāma sobhaggappattam vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitakkha-
yaṃ pāpetvā¹⁹ dante chinditvā²⁰ āgato²¹ ti M-am²² anussaranti
sokaṃ uppādetvā adhivāsetuṃ nāsakkhi, ath' assā tatth' eva
hadayaṃ phali²³, tam divasaṃ eva kālam akāsi²⁴.

Tam uttham-ppakāsento S.²⁵

26. Disvāna dantāni gajuttamassa 15
bhattu-ppiyassa purimāya jātiyā
tatth' eva tassā hadayaṃ aphāli.
ten' eva sā kālam akāsi bālā ti āha. 132.
27. Sambodhipatto va²⁶ mahānubhāvo
sitam akāsi parisāya majjhe, 20
pucchimsu bhikkhū suvimuttacittā,
nākāraṇe pātukaronti buddhā. 133.
28. Yam addasātha²⁷ dahariṃ kumārīṃ
kāśāya vattham anagāriyaṃ²⁸ carantiṃ
sā kho tadā rājakaṇṇā ahosi, 25
aham tadā nāgarājā ahosiṃ. 134.
29. Adāya dantāni gajuttamassa
vaggū subhe appaṭime pathavyā

¹ C² ga-. ² B² -cāpetvā. ³ B² -raṃ. ⁴ C² soṇ-. ⁵ C² oruya, B² āruyhitvā.
⁶ B² upanāmesi upanāmetvā. ⁷ B² -ka. ⁸ B² -ttā ti vadati. ⁹ C² omīti mayā.
¹⁰ C² omīti matoti. ¹¹ B² jānāthā ti hanta tassa ime. ¹² so C²; B² maji-
kālāhatthavaṇṇe, B² maṇitālahatthavaṇṇe. ¹³ B² porāṇaka, B² porānakassa. ¹⁴
B² add ime. ¹⁵ B² add sonuttaro. ¹⁶ B² mahāsuttam. ¹⁷ B² phalitvā. ¹⁸
B² -siti. ¹⁹ B² add āha. ²⁰ B² ca. ²¹ B² -ssatha. ²² B² anagāriyaṃ.

yo¹ luddako Kāsīpuram upāgami
so kho tadā Devadatto ahoṣi. 135.

40. Anāvasūram cirarattasamsitā²
uccāvaca³ caritam idaṃ purāṇam
vītaddaro vītasoko visallo

sayam abhiññāya abbāsi Buddho. 136.

41. Aham vo tena kālena ahoṣim tattha bhikkhavo
nāgarājā tadāhoṣim, evaṃ dhāretha jātakan ti 137.

imā gāthā Dasabalassa guṇe vaṇṇentehi dhaṇḍamasāṅgāyikattherehi
10 ṭhapitā.

Tattha sitam akāsīti āvuso⁴ sambodhippato S. mahānubhāvo⁵ alah-
katadhammāsane parisamajjhe nisīno ekadivasam sitam akāsi, na akāraṇe ti
bhante buddhā nāma akāraṇe sitam na karonti tumhehi⁶ ca sitam kena nu
kho kāranena tam katan ti mahābhikkhū⁷ pucchimsu, yamadā-
15 sātthā⁸ ti evaṃ puṭṭho āvuso S attano sītākāraṇam ācikkhanto ekaṃ dahara-
bhikkhunim dassetvā evaṃ āha: bhikkhave yaṃ etaṃ⁹ daharam yobbanap-
pattam kumārīṇi kāsāyavattham anagāriyam upetaṃ pabbajitvā imasmiṃ sāsaṇe
carantiṃ addasātthā¹⁰ passatha sū tadā vipassāllena¹¹ nāgam¹² gantvā¹³
vadhehi Sonuttaram¹⁴ pesetvā¹⁵ rājakaññā ahoṣi tena gantvā jivitakkhayaṃ
20 pāpito aham tadā¹⁶ nāgarājā ahoṣim ti attho, Devadatto ti bhikkhave idāni
Devadatto tadā so luddo¹⁷ ahoṣi, anāvasūram ti na avasuram anattham
gata:uriyam ti attho, cirarattasamsitan¹⁸ ti ito ciraratte anekavassakoṭi-
matthake samsitā¹⁹ caritam²⁰ anucinnam, i. v. h.: āvuso ito anekavassakoṭi-
matthake samsaritam²¹ pi pubbaṇṇe katan tam divasam eva sāyaṇṇe saranto
25 viya attano caritavasena uccam tāya rājadhītāya ca²² Sonuttarassa²³ ca carita-
tavasena nicattā uccinīcaritā²⁴ idaṃ purāṇam rāgādīnaṃ darānaṃ²⁵ vigata-
tāya²⁶ vītaddaro bhāṭṭhanasokādīnaṃ²⁷ abhāvena vītasoko rāgasallādīnaṃ
vigatattā²⁸ visallo attanā²⁹ jānitvā Buddho abbāsi³⁰, aham vo ti ettha vo ti
nīpātamattam, bhikkhave aham tena kālena tattha Chaddantadahe ahoṣim ti
30 attho, nāgarājā ti bhonto³¹ va³² na añño koci tadā homi, aha kho
nāgarājā homi ti attho, evaṃ dhāretha³³ ti tumhe etaṃ³⁴ jātakaṃ evaṃ dhā-
retha³⁵ pariyaṇuṇātha.

¹ Ck^o so, B^d ya. ² B^d -rattacā samsitarā. ³ Ck^o uccāsi, C^o uccānīcam. ⁴ B^d
so. ⁵ B^d adda alahkatatasāyāṃ. ⁶ Ck^o tumhe. ⁷ B^d -asātthā. ⁸ B^d ekaṃ,
omitting yaṃ. ⁹ B^d adassatha. ¹⁰ B^d -pītena-. ¹¹ B^d nāgarājāṃ, adding
vijhītvā. ¹² B^d gantvā, Ck^o hantvā. ¹³ C^o son-, B^d sonuttarassa. ¹⁴ Ck^o
pesitā. ¹⁵ B^d adda so. ¹⁶ B^d -eko. ¹⁷ B^d -rattiyamsitan. ¹⁸ B^d samsari-
tāṃ. ¹⁹ B^d omits ca. ²⁰ B^d sitam. ²¹ B^d omits ca. ²² Ck^o B^d son-. ²³
B^d -nicamca-. ²⁴ Ck^o dā-, B^d purāṇa, B^e ariṇānaṃ. ²⁵ B^d vigatāya, Ck^o viha-
tatāya. ²⁶ B^d adda pana. ²⁷ B^d omits dhana, Ck^o sokadhanasokā-. ²⁸ C^o
viha-. ²⁹ B^d -no ca. ³⁰ B^d -siti. ³¹ Ck^o homto, B^d hontā. ³² B^d ca. ³³
B^d tam. ³⁴ B^d upadhāretha, adding ganhātha.

Imaṃ ca pana desanaṃ sutvā bahū sotāpannādayo abhesunī, sā
pana bhikkunī pucchā vipassitvā arabhattaṃ puttā ti. Chaddanta-
jātakaṃ.

5. Saṃbhavajātaka.

Rajjaṇca paṭipannasmā 'ti. Idam S. J. v. paṇḍāpāramiṃ 5
ā. k. Paccuppannavatthuṃ Mahāummaggajātaka āvibhavissati.

Atīte pana Kururaṭṭhe Indapattanagare Dhanañ-
jayakora byo nāma¹ rajjaṃ kāreti². Tassa Sucīrato nāma
brāhmaṇo purohito atthadhammānūsāsako ahoṣi. Rājā
dānādāni puññāni karonto dhammena rajjaṃ anusāsi. So ekā- 10
divasaṃ dhammayāgaṃ nāma pañhaṃ abhisamkharitvā Sucī-
rataṃ brāhmaṇaṃ āsane nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā pañhaṃ
pucchanto catasso gāthā abhāsi:

1. Rajjaṃ ca paṭipann³ asmā adhipaccaṃ Sucīrata,
mahattaṃ⁴ pattum icchāmi vijetum paṭhavim imaṃ 138. 10
2. Dhammena no adhammena, adhammo me na ruccati,
kiccō va⁵ dhammo carito rañño hoti Sucīrata, 139.
3. Idha e⁶ evāninditā⁷ yena pecca⁸ yena aninditā
yasaṃ devamanussesu yena pappomu brāhmaṇa. 140.
4. Yo 'haṃ⁹ atthaṃ ca dhammaṃ ca kattum icchāmi brāhmaṇa 20
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
brāhmaṇ¹⁰ akkhāhi pucchito ti. 141.

Tattha rajjan ti ācariya mayaṃ imasmiṃ sattayojanike Indapattanagare
rajjaṃ ca tiyojanasatike Kururaṭṭhe issariyabhāvasamkhātāṃ adhipaccaṃ ca
paṭipannā adhigatā, mahattaṃ² ti idāni mahantabhāvaṃ pattum icchāmi, 25
vijetum ti imaṃ paṭhavim dhammena abhibhavitum sājhottharitam icchāmi,
kiccō³ vā⁴ 'ti avasesajanehi rañño vā⁵ dhammo kiccō⁶ karaṇiyataro, rājā-
nuvattako hi loko, so tasmim dhammike sabbo⁷ dhammiko hoti, tasmā esa
dhammo⁸ rañño vā kiccō ti, idha evāninditā ti yena mayaṃ idha loke

¹ Bds add rājā. ² Bds -si. ³ Ck Bd mahantaṃ, C² mahattaṃ? ⁴ Bd ca. ⁵
Ck idha vevā-. ⁶ Bd pecca. ⁷ C² sohaṃ. ⁸ Bd mahantati. ⁹ Ck kiso. ¹⁰
Bd cā. ¹¹ Bd carito. ¹² Bd adda ca. ¹³ Bds add pi. ¹⁴ Bds add nāma.

ca¹ paraloke ca aninditā, yena pappomū² 'ti yena mayam³ nīrayādīsu
 anibbattitvā deveṣu ca manussesu ca⁴ yasaṃ⁵ iṣṣariyaṃ sobbazaṃ pāpuṇey-
 yāma taṃ⁶ kāraṇaṃ kathehīti, yo haṃ ti brāhmaṇo yo ahaṃ phalavipākasaṃ-
 khātaṃ atthaṃ ca tassa⁷ atthassa herubhūtaṃ dhammaṃ ca kattum samādāya
 5 vattitum uppādetuṃ ca icchāmi, taṃ tvaṃ ti⁸ taṃ⁹ tassa¹⁰ mayhaṃ tvaṃ
 sukheṇ¹¹ eva nibbānagāmimaggaṃ āruya appaṭṭisandhikabhāvaṃ patthentassa taṃ
 atthaṃ ca dhammaṃ ca pucchito akkhāhi me pākaṭaṃ katvā kathehīti brāh-
 maṇaṃ dhammayāgapapāhaṃ puchi.

Ayaṃ pana pañho gambhīro Buddhavisayo, sabbaññu-
 10 buddham ev' etaṃ¹² pucchitum yuttaṃ, tasmīm asati sabbaññu-
 taññāpariyesakaṃ Bodhisattaṃ. Sucīrato pana attano abodhi-
 sattatāya pañhaṃ kathetum nāsakkhi asakkonto ca paṇḍita-
 mānaṃ akatvā attano asamatthabbhāvaṃ kathento

5. Nāññatra¹³ Vidhurā¹⁴ rāja etad akkhātum¹⁵ arahati
 15 yaṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
 kattum icchasi khattiyā 'ti g. ā. 142.

Tass' attho¹⁶: avisayo esa mahārāja pañho mādisānaṃ, ahaṃ hi n' ev'
 assa ādīn na pariyoṣṇaṃ passāmi, andhakūraṃ¹⁷ pavittṭho viya homi, Bārāṇasi-
 rañño pana purohito Vidhuro nama brahmaṇo atthi so etaṃ ācikkheyya,
 20 taṃ tṭhapetvā yaṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca kattum icchasi etad¹⁸ akkhātum
 na añño arahatīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „tena hi brāhmaṇa khippaṃ
 tassa santikam gacchā“ 'ti paṇṇākāraṃ datvā taṃ pesetukāmo

6. Ehi kho pahito gaccha Vidhurassa upantikaṃ,
 25 nikkham imaṃ¹⁹ suvaṇṇassa haraṃ gaccha Sucīrata,
 abhihāraṃ imaṃ dajjā atthadhammānusatthiyā ti g. ā. 143.

Tattha upantikaṃ ti santikaṃ, nikkhaṇ ti paṇḍasasuvannā²⁰ eko
 nikkho, ayaṃ pana rattasuvannassa nikkhasahassaṃ datvā evaṃ āha, imaṃ
 dajjā ti tena imasem dhammayāgapapāhe kathite tassa²¹ atthadhammānu-
 30 satthiyā abhihāraṃ pūjani karonto imaṃ nikkhasahassaṃ dadeyyāsīti²².

¹ B^d omits ca. ² B^d pappe-. ³ B^d mayā. ⁴ B^d ma. ⁵ C^k yaṃ. ⁶ B^d taṃ
 no. ⁷ C^k cassa. ⁸ C^k omits taṃ tvaṃ ti. ⁹ B^d omits taṃ. ¹⁰ C^k omits
 tassa. ¹¹ C^k eveṇaṃ, B^d buddhametaṃ. ¹² C^k naa-. ¹³ B^d vidhūrā. ¹⁴ C^k
 akko-, C^k akkho-. ¹⁵ C^k has etadakkhātum na añño arahatīti in the place of
 khattiyā - - attho. ¹⁶ B^d -ra. ¹⁷ B^d etaṃ. ¹⁸ B^d nikkhañci-. ¹⁹ C^k -e,
 C^e -o. ²⁰ B^d tassa. ²¹ C^k dadeyyāti

Evañ ca pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya
 satasahassagghanikaṃ suvaṇṇapaṭṭaṃ¹ gamanatthāya yānaṃ
 parivāratthāya² balakāyaṃ³ tañ ca paṇṇākāraṃ datvā taṃ
 khaṇaṃ ñeva uyyojesi. So⁴ Indapattanagarā nikkhamitvā
 ujukam eva Bārāṇasim agantvā⁵ yattha yattha paṇḍitā vasanti
 sabbāni tāni ṭhānāni upasaṃkamitvā sakala-Jambudīpe pañ-
 haṃ⁶ vissajjetāraṃ⁷ alabhivā anupubbena Bārāṇasim patvā
 ekasmiṃ ṭhāne nivāsaṃ gahetvā katipayehi⁸ saddhiṃ pātara-
 saṃ⁹ bhuñjanavelāya Vidhurassa¹⁰ nivesanaṃ gantvā āgata-
 bhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare bhuñja-
 mānaṃ addasa.

Tam atthaṃ pakāsento S. suttamaṃ gūtham āha:
 1. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvāja Vidhurassa upantikaṃ.
 tam addasa mahābrahmā asamānaṃ sake ghare ti. 144.

Tattha svādhippāgā¹² ti so Bhāradvājagotto Sucirato adhippāgato¹³ 15
 ti attho, mahābrahmā ti mahābrāhmaṇo, asamānaṃ ti bhuñjamānaṃ.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule ugghatasippo,
 tasmā tena saddhiṃ ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne
 sukhanisino „samma kimatthaṃ āgato sīti“ [puttho āgamana-
 kāraṇaṃ ācikkhanto atthamaṃ g. ā. 20

2. Rañño 'haṃ pahito dūto Korabyassa¹⁴ yasassino,
 'atthaṃ dhammaṃ ca pucchesi' icc-abravī Yudhiṭṭhilo,
 taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
 Vidhur' akkhāhi¹⁵ pucchito ti. 145.

Tattha rañño ti ahaṃ rañño Korabyassa¹⁶ yasassino dūto, pahito¹⁷ ti 25
 tena pesito idhāgamiṃ, pucchesi¹⁸ ti so Yudhiṭṭhilagotto Dhanañjayaṛājā maṃ
 dhammayāgapañhaṃ nāma pucchī, ahaṃ kathetuṃ asakkonto tvaṃ¹⁹ sakkhissa-
 sīti ūtvā tassārocasiṃ²⁰, so paṇṇākāraṃ datvā pañhaṃ pucchanaṭṭhāya maṃ
 tava santikaṃ pesento Vidhurassa²¹ santikaṃ gantvā imassa pañhassa atthaṃ ca
 pāḍidhammaṃ ca puccheyyāsīti iti abravī, taṃ tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhīti. 30

¹ Bā - paṭṭaṇṇa. ² Bā - ranatthāya. ³ Bā - yaṇa. ⁴ Bā adda pana. ⁵ C² Bā
 āg-. ⁶ C² -a. ⁷ Bā panhassa visajjanākāraṃ. ⁸ Bā adda janehi. ⁹ Bā -a. ¹⁰
 Bā -dhū-. ¹¹ C² svādhippākāgā, C² -ppagākā. ¹² C² svādhippākā. ¹³ C²
 adhippāgāhato, B² adhippāgā āgato? ¹⁴ Bā korabbassa. ¹⁵ Bā vidūra-. ¹⁶ C²
 -vyassa. ¹⁷ C² pahī-. Bā pahī-. ¹⁸ C² taṃ. ¹⁹ Bā tassa ā-. ²⁰ Bā vidhūra.

Tadā pana so brāhmaṇo „mahājanassa cittaṃ gaṇhissā-mi¹“ Gaṇgaṃ pidahanto viya vinicchayaṃ vicāreti, nāssa pañhavissajjane okāso atthi².

So tam atthaṃ ācikkhanto navamaṃ gātham āha:

9. Gaṅgaṃ me pidahissanti, na naṃ³ sakkomi brāhmaṇa
apīdhetuṃ mahāsindhuṃ, taṃ kathaṃ so bhavissati,
na te sakkomi akkhātuṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 146.

Tassa⁴ attho: brāhmaṇa mayhaṃ⁵ mahājanassa nānācittagatisaṃkhātāṃ
10 gaṅgaṃ pidahissanti, vyāpāro uppanno, tam ahaṃ mahāsindhuṃ apīdhetuṃ na
sakkomi⁶, tasmā kathaṃ so okāso bhavissati yasmīṃ⁷ te ahaṃ pañhe⁸ viśaj-
jeyyaṃ, iti cittekkagataṃ c⁹ eva¹⁰ okāsaṃ ca alabhanto na te sakkomi akkhātuṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti.

Evaṃ ca pana vatvā „putto me paṇḍito mayā ūpavanta-
15 taro, so te vyākariṣṣati¹¹, tassa santikaṃ gacchā“¹² 'ti vatvā
dasamaṃ gātham āha:

10. Bhadrakāro ca me putto oraso mama atrajo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇa¹³ 'ti. 147.

20 Tattha oraso ti ure samvaddho, atrajo ti attano jāto.

Tam sutvā Sucīrato Vidhurassa¹⁴ gharā nikkhamitvā Bha-
drakārassa bhuttapātārāsassa attano parisāya majjhe nisinna-
kāle nivesanaṃ agamāsi¹⁵.

Tam atthaṃ pakāsento S. ekādasamaṃ g. āha:

- 25 11. Sv-ādhippāgā¹⁶ Bhāradvājo Bhadrakārassa¹⁷ upantikaṃ.
tam addasa mahābrahmā nisinnaṃ samhi vesmanīti. 148.

Tattha vesmanīti ghare. •

So tattha gantvā Bhadrakāramāpavena katāsanaḥbhihāra-
sakkāro nisīditvā āgamanakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ g. āha:

¹ Bā tassa pañhassa vi - - natthi. ² Bā taṃ. ³ Bā pañhataṃ. ⁴ Bā na tam
sakkomi brahmaṇa apīdhetuṃ mahāsindhuṃ. ⁵ Bā yasmā. ⁶ Bā anū. ⁷ Bā
tava. ⁸ Bā - tīti. ⁹ Cā - nā. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Cā svādhippākā

12. Raṇṇo 'haṃ pahito dūto Koravyassa¹ yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
Bhadrakāra brāvihi² me ti. 149.

Atha naṃ Bhadrakāro „tāta ahaṃ imesu divasesu³
paradārakakamme⁴ abhinivīṭṭho, cittaṃ me vyākulaṃ⁵, tena
ty-āhaṃ⁶ vissajjetuṃ na sakkhissāmi, mayhaṃ pana kaniṭṭho
Saṇḍayakumāro⁷ mayā⁸ visadaññaṇṭaro⁹, taṃ pucchā, so te
taṃ pañhaṃ vissajjessatīti¹⁰ tassa santikaṃ pesetuṃ dve
gāthā abhāsi:

13. Maṃsakācaṃ¹¹ avahāya godhaṃ anupatāṃ¹² ahaṃ,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 150.
14. Saṇḍayo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā¹³ ti. 151.

Tattha maṃsakācaṃ¹⁴ ti yathā nāma puriso thūlamigamaṃsaṃ kaccu-
dāya¹⁵ gacchanto antaramagge godhapotakaṃ diṇṇaṃ maṃsakācaṃ¹⁶ chaḍḍetvā taṃ
anubandheyya evaṃ evaṃ¹⁷ attano ghare vasantiṃ¹⁸ bhariyaṃ chaḍḍetvā parassa
rakkhitagopitaṃ¹⁹ itthiṃ anubandhanto homīti dīpento evaṃ āha.

So tasmiṃ yeva khane Saṇḍayassa nivesanaṃ gantvā tena²⁰
katasakkāro āgamanakāraṇaṃ puṭṭho ācikkhi.

Taṃ atthaṃ pakāseto S. dve gāthā abhāsi:

15. Sv-adhippāgā²¹ Bhāradvājo Saṇḍayassa upantikaṃ,
taṃ addassa mahābrāhmā nisinnaṃ sa[mhi] parisati²². 152.
16. Raṇṇo 'haṃ pahito dūto Koravyassa¹ yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca Saṇḍay²³ akkhāhi pucchito ti. 153.

Saṇḍayakumāro pi pana tadā paradāraṃ eva sevati, ath²⁴
assa „so ahaṃ tāta paradāraṃ sevāmi, sevanto ca²⁵ Gaṃgaṃ

¹ B^d -byassa. ² B^d pabrūhi. ³ C^{ks} pā-. ⁴ B^d byā-. ⁵ B^d kyāham. ⁶ B^d sañceyya-. ⁷ B^d mahā. ⁸ B^d ativiyaññaṇṭaro. ⁹ B^d -jaṃ. ¹⁰ B^d kaje-.
¹¹ B^d eva. ¹² B^d vasavattantiṃ. ¹³ B^d -taṃgo-. ¹⁴ C^{ks} -ppakā. ¹⁵ C^k B^d parisati, C^o parisatiṃ. ¹⁶ B^d adda pana.

taritvā paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyaṇ ca pāto ca naḍiṃ
tarantaṃ maccu gilati nāma, tena me cittaṃ vyākulaṃ, na
ty-āhaṃ ācikkhituṃ sakkhiṣāmi¹, kaṇiṭṭho pana me² Sam-
bhavakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko mayā sata-
guṇena saḥassaguṇena³ adhikaṇāpo⁴, so te ācikkhiṣati, gaccha
taṃ⁵ pucchā⁶ 'ti.

Tam atthaṃ pakāseto S. dve gāthā abhāsi:

17. Sadā maṃ gilati⁷ maccu sāyaṃ pāto Sucīrata,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 154.
18. Sambhavo nāma me bhātā kaṇiṭṭho me Sucīrata.
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇa⁸ 'ti. 155.

Taṃ sutvā Sucīrato „ayaṃ paṇho imasmiṃ loke abbhuto
bhavissati, imaṃ vissajjetuṃ samattho nāma n' atthi, maññe"
15 ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

19. Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruccati,
tayo janā pitā puttā te su paññāya no vidu. 156.
20. Na taṃ sakkotha akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchitā,
kathan nu daharo jaṇṇā atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 157.
Tattha nāyan ti ayaṃ pañhadhammo⁹ abbhuto, imaṃ kathetuṃ sa-
matthena¹⁰ nāma na bhavītabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ kumārāṇaṃ kathessaṃti vadesi¹¹
nāyaṃ amhākaṃ ruccati, te sū 'ti ettha sukāro nipātamattaṃ, pitā Vidhuro¹²
putto Bhadrakāro ca Saṇjaya cā 'ti te pi me tayo pitā puttā paññāya imaṃ
dhammaṃ no vidu na vijñanti¹³, aṇṇo ko jāṇissatīti attho, na taṃ ti tumhe
25 tayo janā pucchitā etaṃ akkhātuṃ na sakkotha daharo sattavassikakumāro puc-
chito nu jaṇṇā, kena kāraṇena jāṇituṃ sakkhiṣatīti attho.

Taṃ sutvā Saṇjayakumāro „tāta Sambhavakumāraṃ
daharo ti mā maññāsi, sace pi paṇhaṃ¹⁴ vissajjane n' atthi
ko¹⁵ gaccha taṃ pucchā¹⁶ 'ti atthadīpanāhi upamāhi kumā-
30 rassa vaṇṇam pakāseto dvādasa gāthā abhāsi:

¹ Bā - miti. ² Ck^s omīti me. ³ Bā eḍḍa sataṣaḥassaguṇena. ⁴ Bā - ānataro.
⁵ Bā tvaṃ. ⁶ Bā pucchāhi. ⁷ Bā - te. ⁸ Bā - hā-. ⁹ Ck^s - ttho. ¹⁰ Bā vada-.
¹¹ Bā - dhū-. ¹² Ck^s viditanti, Bā vidu ti. ¹³ Bā paṇhā. ¹⁴ so all three MSS.
for koci? ¹⁵ Ck^s gacchā, omitting taṃ pucchā, Bā gaccha naṃ pucchā.

21. Mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇa. 158.
22. Yathāpi cando vimalo gacchañ ākāśadbātuyā
sabbe tārāgaṇe³ loke ābhāya atirocati 159. 5
23. Evam pi dahar' ūpeto⁴ paññāyogena Sambhavo,
mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇa. 160.
24. Yathāpi rammako⁵ māso gimhānañ hoti brāhmaṇa 10
at' ev' aññehi māsehi dūmapupphehi sobhati 161.
25. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 162.
26. Yathāpi himavā brahme pabbato Gandhamādano
nānārukkhehi sañchanno⁶ mahābhūtagaṇālayo
osadhehi ca dibbehi disā bhāti pavāti ca 163. 15
27. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 164.
28. Yathāpi pāvako brahme accimālī yasassimā
jalāmāno carañ kacce⁷ analo⁸ kaṇhavattani 165.
29. Ghatāsano⁹ dhumaketu uttamāhevanandaho¹⁰
nisithe¹¹ pabbataggasmiñ pahūtedho¹² virocati 166. 20
30. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 167.
31. Javena bhadrañ jānanti balivaddaṇ ca vāhiye¹³
dohena dhenūñ jānanti bhāsamānañ ca paṇḍitañ, 168.
32. Evam pi dahar' ūpeto paññāyogena Sambhavo,
mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇā 'ti. 169. 25

Tattha jaññā ti jāññasi¹⁴, cando ti puṇḍacando, vimalo ti abbhā-
dimalarahito, evampi daharūpeto ti evaṃ Sambhavakumāro daharabhāvena

¹ Bā maññāsi. ² Bā āp-. ³ C² tarāgāṇā, Bā tārāgaṇe. ⁴ C² ūpe-. ⁵ C² rammāko. ⁶ C² sañjanno, C² sañjatto, Bā sacchanno. ⁷ C² varañ kacce, C² varañ kacce, B² vane gacce. ⁸ C² atalo yathā pi pāvako - - - analo wanting in Bā. ⁹ C² -ne. ¹⁰ C² -hemanañcāho, C² -hevanandaho, Bā -hevandanaho. ¹¹ C² -te, Bā nise. ¹² Bā bahutejo. ¹³ C² -se, Bā vāhiye. ¹⁴ C² -ti.

- upeto pi paññāyogena sakale pi! Jambudīpatale avasesapanditehi² atirocati³
bhāsati⁴, rammako ti cittamāso, atevaññehīti ativiya aññehi ekādasahi
māsehi, evan ti evaṃ Sambhavo pi paññāyogena sobhati, himavā ti hima-
pāṭaṃamaye himayutto ti himavā, gimbakāle himaṃ vamaṭṭi⁵ himavā, sampatta-
5 janam⁶ gaudhena madayatiti⁷ Gandhamādano, mahābhūtarānālayo ti
devagunanivāso, disā bhātīti sabbadīsi ekobhāso⁸ viya karoti, pavātīti
gandhena sabbadīsi⁹ pharati¹⁰, evan ti Sambhavo pi paññāyogena¹¹ sabbha-
disā¹² bhātī¹³ c' eva pavāti ca, yasasimā ti tejassampattiya yasasimūhi
acchīhi¹⁴ yutto, jalamāno caram¹⁵ kacche¹⁶ ti kaccasamkhathe¹⁷ mahāvane
10 jalanto carati, analo ti atīto gatamaggassa kaphabhāvena kaphavattani yaññe
āhuttvasena¹⁸ āhutam¹⁹ ghatam āsanūti ghatāsano dhūmaketu kīraṃ assa
sādhēti dhūmaketu, uttamāhevanandabo²⁰ ti ahevanaṃ vuccati
vanasajjo, uttamavanasajjadaho ti²¹ attho, nisīthe²² ti rattibhāge, pabba-
taggasmin ti pabbatasikkhāre, pahūtedho²³ ti bahuindhano²⁴, virocāti²⁵
15 sabbadisāsu obhāsati²⁶, evan ti evaṃ mama kaṇiṭṭho Sambhavamūro pi
paññāyogena virocāti, bhadrān ti bhadrān assājānīyaṃ javassampattiya jñanti
na sarirena, vāhiye²⁷ ti vahiṭṭhe bhāre vati bhāravahantīya²⁸ ayaṃ uttamo
ti²⁹ bahiṭṭadān jñanti, dohetā ti dohasampattiya dhenum sakhirā ti jānanti,
bhāsamānaṃ ti ettha paṭa³⁰ bhāsamānaṃ jānanti missaṃ bālehi paṇḍitaṃ
20 ti suttaṃ āharitabbam.

Sucīrato evaṃ etasmim³¹ Sambhavam³² vaṇṇante „paññaṃ
pucchitvā jānissāmīti“ „khaṃ pana te kumārakaṇiṭṭho“ ti
pucchi. Ath' assa so sīhapañjaram vivaritvā hatthaṃ pasā-
retvā „so esa³³ pāsādadvāre antaravīthiyaṃ kumārakehi sad-
25 dhiṃ suvaṇṇavaṇṇo kilati ayaṃ mama kaṇiṭṭho, upasamkamitvā
naṃ puccha³⁴, Buddhalīlāya te paññaṃ kathessatīti“ āha.
Sucīrato tassa vacanaṃ sutvā pāsādā oruṃha kumārassa
santikaṃ agamāsi, kāya velāyā 'ti kumārasya³⁵ nivatthasāṭakaṃ

¹ B^d sakala. ² B^d -te. ³ B^d atikkamitvā virocāti, C^e atirocati atikkamitvā
virocāti. ⁴ B^d sobhati. ⁵ C^e himaṃ vatiti, B^d himaṃ vamaṭṭi. ⁶ B^d -ttamja-.
⁷ B^d mo-. ⁸ so all three MSS. ⁹ B^d sabbā-. ¹⁰ C^e pa-, B^d vāyati. ¹¹
B^d paññāyo-. ¹² B^d sabbā-. ¹³ B^d bhāsati. ¹⁴ B^d -yā yasasimā acchīmūhi
acchīhi. ¹⁵ B^d vane. ¹⁶ B^d ga-. ¹⁷ C^e āhū-. ¹⁸ C^e āhū-, B^d ahuti. ¹⁹
C^e -naṇḍaho. ²⁰ B^d -sajjadān dāhātīti. ²¹ C^e nisīre, B^d nisīve. ²² C^e bahu-,
C^e bahū-, B^d bahūtejo, B^d pahūtejo. ²³ B^d bahutāddhano, B^d pahūtāddhano.
²⁴ C^e obhāsati. ²⁵ B^d vāhiye. ²⁶ C^e -vahanāya, B^d -vahanāya. ²⁷ C^e
omīti ti. ²⁸ B^d nā. ²⁹ B^d tasmim. ³⁰ B^d esa; all three MSS. so for yo
³¹ B^d tam pucchatha. ³² C^e -re.

mocetvā khandhe' khīpītvā ubhoḥi hatthehi paṃsum gaḥetvā
 ʒitavelāya.

Tam atthaṃ āvīkaronto S.

29. Sv-ādhippāgā² Bhāradvājo Sambhavassa upantikaṃ.

tam addasa mahābrahmā kīḷamānaṃ bahi pure ti g. ā. 170. 5

Tattha bahi pure ti bahi nivesane.

M. pi brāhmaṇaṃ āgantvā purato ʒitaṃ disvā „tāta
 ken' atthenāgato sīti“ pucchitvā „tāta kumāra ahaṃ Jambudī-
 patale āhiṇḍanto mayā pucchitaṃ pañhaṃ kathetuṃ samatthaṃ
 alabbhitvā tava santikaṃ² āgato 'mhīti“ vutte „sakala-Jam- 10
 budīpe kira avinicchito pañho, mama santikaṃ āgato, ahaṃ
 nāṇena mahallako“ ti hiriottappaṃ paṭilabbhitvā hatthagataṃ
 paṃsum chaḍḍetvā khandhato sāṭakaṃ ādāya nivāsetvā „puc-
 cha brāhmaṇa, Buddhaliḷhāya te kathessāmīti“ sabbaññū pavā-
 raṇaṃ pavāresi. Tato brāhmaṇo 15

34. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa yasassino,

'atthaṃ dhammaṃ ca pucchassu' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
 taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca

Sambhav' akkhāhi pucchito ti 171.

gāthāya pañhaṃ pucchi. 20

Tass' attho Sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe punna-
 cando viya pākato ahoṣi. Atha naṃ „tena hi supāhīti“ vatvā
 dhammayāgapañhaṃ vissajjento

35. Taggha⁴ te ahaṃ akkhissaṃ yathāpi kusalo tathā,

rājā ca kho naṃ⁵ jānāti yadi kāhati vā na vā ti g. ā. 172. 25

Tassa antaravīthiyaṃ ʒatvā maḍhurassarena⁶ dhammaṃ
 desentassa saddo dvādasayojanikaṃ sakala-Bārāṇasīnagaraṃ⁷
 avatthari⁸, atha rājā⁹ uparājādayo ca sabbe sannipatiṃsu, M.
 mahājanamajjhe¹⁰ dhammadesanaṃ paṭṭhapesi.

¹ B^d adda kaṇṭhe. ² C^k -ppakā. ³ B^d -ke. ⁴ C^k -ā. ⁵ B^d taṃ. ⁶ B^d -rena
 arena. ⁷ B^d -lambārā-. ⁸ B^d atthari. ⁹ B^d adda ca. ¹⁰ B^d -nassamajjhe.

Tattha tagghā 'ti ekamsavacanān, yathāpi kusalo ti yathā atikusalo
subbaññū Buddhō ñekkkhati tathā ekamsen' eva aham akkhissan ti attho, rājā
ca kho nan' ti aham etam² pañham yathā tumhākaṃ rājā jānitum sakkoti
tathā katheesāmi, tato uttarim rājā evam tam jānāti yadī karissati vā na vā
5 karissati, karontassa hi vā akarontassa vā tass' eva nam² bhavissati mayham
pana doso n' atthīti dīpeti.

Evam imāya gāthāya pañhakathanān patijānitvā idāni
dhammayāgapañham kathento

26. Ajja suve ti samseyya raññā puttṭho Sucrāta
10 mā katvā avasī rājā atthe jāte Yudhiṭṭhilo. 173.
27. Ajjhataṃ ñeva samseyya raññā puttṭho Sucrāta,
kummaggaṃ na niveseyya² yathā mūlho acetaso. 174.
28. Attānaṃ⁴ nātivatteyya, adhammaṃ na samācare,
atitthe na-ppātareyya⁵, anattthe na yuto⁶ siyā. 175.
15 29. Yo ca etāni thānāni kattuṃ jānāti khattiyo
sadā⁷ so vadḍhate rājā sukkapakkhe va candimā. 176.
30. Nātinān ca piyo hoti mittesu ca virocati,
kāyassa bhedā sappañño saggaṃ so upapajjatīti āha. 177.

Tattha samseyyā 'ti katheyya, i. v. h.: tāta Sucrāta sace tumhākaṃ
20 raññā ajja dānaṃ dema silaṃ rakkhāma uposathakammaṃ karomā⁸ 'ti koci
puttṭho mahārāja ajja tāva paṇaṃ hanīma⁹ kāme paribhuñjāma surani pipāma¹⁰
kusalaṃ pana¹¹ karissāma ave ti rañño samseyya¹² tassa atimahantassāpi
amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā Yudhiṭṭhilagotto tathārūpe atthe jāte
tam divasaṃ pamādena vitināmento mā avasī tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ
25 kusalaclitān aparibāpetvā kusalsatīsambhuttaṃ kammaṃ karotu yeva idam assa
katheyyāsīti, evaṃ M. imāya gāthāya 'ajj' eva klecaṃ ātappaṃ ko jāññā mara-
ṇaṃ suve' ti Bhaddekarattasuttaṃ¹³ c' eva 'appamādo amatapadaṃ pamādo mac-
cuno padan' ti Appamādoṇādaṃ ca katheṣi, ajjhataṃ yevā 'ti tāta Sucrāta
Sambhavadappāḍito tayā dhammayāgapañhe pucchite kīn katheṣīti raññā¹⁴ puttṭho
30 samāno tumhākaṃ rañño¹⁵ ajjhataṃ eva samseyya niyakajjhataṃ¹⁶ khatān¹⁷
khandhapañcakaṃ butvā abbhāvāya¹⁸ aniccaṃ ti katheyyāsi, ettāvata M. 'sabbe
saṃkhārā aniccā ti yadī paññāya passati' 'aniccā vata saṃkhārā uppādavaya-
dhammino' ti evam pi bhāsitaṃ aniccatam katheṣi, kummaggaṃ ti brāhmaṇa

¹ Bā tan. ² Bā tan. ³ Bā niveseyya. ⁴ ajja suve -- attānaṃ wanting in C.

⁵ Bā pahāreyya. ⁶ Bā yutto. ⁷ Cā sataṃ. ⁸ Cā karissāmi. ⁹ Bā pakema.

¹⁰ Cā Bā pivā. ¹¹ Cā patata corr. to pana, Cā pana na. ¹² Bā add ka-
theyya. ¹³ Cā -ā. ¹⁴ Cā niyakajjhataṃ khatā, Cā tikajjhata-, Bā niyyakajha.

¹⁵ Bā abbhāvato.

yathā mūlho acetano andhabhāsputhujjano dvāsattiditthigatāsamkhātān kum-
 maggañ sevati etañ tava rājā tañ na seveyya niyyāolkāñ dasakusalakamma-
 pathamaggañ eva sevātū 'ti evaṃ assa vadēyyāsīti, attānañ ti imañ sugatiyañ
 tñitañ¹ attabhāvañ nātivatteyya, yena kammañ tisso kusalesampattiyo sabba-
 kāmamagge² atikkamitvā apāye nibbattati tañ³ kammañ na kareyyā 'ti attho, 5
 adhammañ ti tividhaduccaritasamkhātāñ adhammañ na samācareyya, attitthe
 ti dvāsattihisamkhāte attitthe nappatāreyya⁴, na otāreyyā 'ti pi pātho, attano
 ditthānugatiñ āpajjantañ janañ na otāreyya, anattthe 'ti akāraṇe⁵, yuto⁶
 ti yuttapayutto na siyā, brāhmaṇa yañ te rājā dhammayāgapāñhe vattitu-
 kāmo imasmīñ ovāde vattatū 'ti tassa katheyyāsīti ayam ettha adhippāyo, 10
 sadā ti satatañ, i. v. h.: yo khattiyo etiñi kārāṇāni kātun jīnāti so rājā
 sukkapakkhe⁷ cando viya sadā vadḍhati, virocātīti⁸ mittānaccamañhe attano
 sīlācārānāpādiguñehi⁹ sobhati virocātīti.

Evañ M. gaganatale candañ utthāpento viya Buddhalī-
 hāya brāhmaṇassa pañhe¹⁰ kathesi. Mahājano nadanto selento¹¹ 15
 appoḥento sādhubkārasahassāni adāsi celukkhepe ca aṅguli-
 poṭṭhe ca pavattesi, hatthapilandhanādīni khipi, evañ khitta-
 dhanāñ koṭimattañ ahoṣi. Rājāpi 'ssa tuṭṭho mahantañ yasañ
 adāsi. Sucirato pi nikkhasahassena pūjetvā¹² suvaṇṇapaṭṭe
 jātihiṇḍulakena pañhe¹³ vissajjanañ likhitvā Indapattanagarañ 20
 gantvā rañño dhammayāgapāñhañ kathesi. Rājā tasmiñ
 dhamme vattitvā saggapadañ¹⁴ pūresi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idāñ' eva pubbe pi T. mahāpañbo yevā"
 'ti vatvā j. s.: „Tadā Dhanañjaya-rājā Anando ahoṣi, Sucirato Anu-
 ruddho¹⁵, Vidhuro Kussapo¹⁶, Bhadrakāro Meggallāno¹⁷, Sañjaya- 25
 mānava Sāriputto¹⁸, Sambhava-paṇḍito aham evā" 'ti. Sambhava-
 jātakañ.

6. Mahākapijātaka.

Bārāṇassañ¹⁹ ahū rājā ti. Idāñ S. Veļuvane v. Deva-
 dattassa silāpavijjanañ ā. k. Tena hi dhanuggahe payojetvā apara- 30

¹ Ck² -yatthitañ. ² Ck² -kāmagge, Bđ -kāmasagge. ³ Ck² sam, C² yañ. ⁴ Bđ
 nappakāreyya. ⁵ Bđ -ḡena. ⁶ all three MSS. yutto. ⁷ Ck² adds va. ⁸ Ck²
 -cati. ⁹ Bđ -dīhigu- ¹⁰ Bđ -aṃ. ¹¹ Bđ omits ee-. ¹² Bđ pūjañ katvā.
¹³ Bđ -aṃ. ¹⁴ Bđ -pūrañ. ¹⁵ Bđ adds ahoṣi. ¹⁶ Bđ -syah.

bhāge silāya paviddhāya¹ bhikkhūhi Devadattassa ayaṇṇe kathite S.
„na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhaṃ silaṃ² pa-
vijjhi yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Kāsigāmake³ eko kassakabrāhmaṇo khet-
5 taṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi.
Goṇā ekasmiṃ gacche paṇṇāni⁴ khādantaṃ anukkamena aṭaviṃ
pavisitvā palāyimsu. So velaṃ sallakkhetvā kuddālaṃ ṭha-
petvā goṇe olovento adisvā domanassappatto te pariyesanto
aṭaviṃ⁵ pavisitvā āhiṇḍanto anto⁶ Himavantaṃ pāvisi, so tattha
10 disāmūlho⁷ sattābaṃ nirābhāro vicaranto ekaṃ tiṇḍukarukkhaṃ
disvā abhiruyha phalāni khādanto⁸ parigalitvā⁹ satṭhihatthe
narakapapāte pati, tatr' assa dasadivasā vitivattā. Tadā Bo.
kapiyoniyaṃ nibbattitvā phalāphalāni khādanto taṃ purisaṃ
disvā silāya yoggaṃ¹⁰ katvā taṃ purisaṃ uddhari. So tassa
15 niddāyantassa silāya matthakaṃ padālesi¹¹. M. tassa taṃ
kammaṃ ṇatvā uppatitvā sākhāya nisīditvā „bho purisa, tvaṃ
bhūmiyaṃ¹² gaccha, ahaṃ sākhaggena tuyhaṃ maggaṃ ācik-
khanto gamissāmi¹³“ taṃ purisaṃ araṇṇato niharitvā magge
ṭhapetvā pabbatapādam eva pāvisi. So¹⁴ puriso M-e aparaj-
20 jhitvā kuṭṭhi¹⁵ hutvā diṭṭhadhamme yeva manussapeto ahoṣi,
so sattavassāni dukkhapīlito vicaranto Bārāṇasiyaṃ Migā-
ciraṃ¹⁶ uyyānaṃ pavisitvā pākāraṇṭare kadalipaññaṃ attharitvā
vedanāmatto¹⁷ nipajji. Tadā Bārāṇasirājā uyyānaṃ gantvā
tattha vicaranto taṃ disvā „ko si tvaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ
25 dukkhaṃ patto“ ti pucchi. So pi 'ssa sabbhaṃ vitthārato
ācikkhi.

Tam atthaṃ pakāseto S. āha:

1. Bārāṇassaṃ¹⁷ abhū rājā Kāsinaṃ raṭṭhavaddhano,
mittāmacca-paribbūlho agamāsi Migāciraṃ¹⁸. 178.

¹ B² -vijhāya-. ² C² B² si-. ³ B² -gāme. ⁴ B² tiṇāni. ⁵ B² anto aṭavi. ⁶ B² omits anto. ⁷ B² adds hutvā. ⁸ B² tiṇḍukarukkato. ⁹ B² -ji-. ¹⁰ C² bhoggaṃ. ¹¹ C² pā-. ¹² B² -yā. ¹³ B² adds pi. ¹⁴ C² tuṭṭhi. ¹⁵ so C²; B² migājīnaṃ. ¹⁶ B² -patto. ¹⁷ B² -nasyaṃ.

2. Tattha brāhmaṇam addakkhi setaṃ citraṃ kilāsinam
viddhastaṃ kuviḷāraṃ¹ va kisaṃ dhamanisanthataṃ. 179.
3. Paramakāroṇṇestaṃ pattaṃ disvā kiechagataṃ naraṃ
avaca² vyamhito³ rājā: yakkhānaṃ katamo nu si. 180.
4. Hatthapādā ca te setā, tato setataro⁴ siro, 5
gattaṃ kammāsavaṇṇaṃ te, kilāsabahuḷo c' asi. 181.
5. Vaṭṭhanāvalisaṃkāśā⁵ piṭṭhi te ninnatunnatā,
kāḷā pabbā⁶ ca te aṅgā, nāṇṇaṃ⁷ passāmi edisaṃ. 182.
6. Ugghaṭṭapādo⁸ tasito kiso dhamanisanthato
chāto ātattarūpo⁹ si, kuto nu tvaṃ¹⁰ agacchasi¹¹, 183. 10
7. Duddasā appakāro si dubbaggo bhīmadassano¹²,
janetti yāpi te mātā na taṃ iccheyya passitum, 184.
8. Kiṃ kammam akara¹³ pubbe, kaṃ avajjhaṃ aghātayi¹⁴,
kibbisāṃ yaṃ karitvāna idaṃ dukkhaṃ upāgamīti. 185.

Tattha Bārāṇasā¹⁵ ti Bārāṇasiyaṃ, mittāmacceparibbūhi¹⁶ ti 15
mittehi ca dalhabbatthi amaccehi parivuto, Migāciraṃ¹⁷ ti evaṇṇamakaṃ
uyyānaṃ, setaṃ ti setakuṭṭhena setaṃ kabarakuṭṭhena citraṃ¹⁸ pabhinnena
kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena¹⁹ kilāsinam vedanāmattaṃ²⁰ kadālipaṇṇe nīpannaṃ²¹
addasa, viddhastaṃ kuviḷāraṃ vā²² ti vaṇamukhehi patantena²³ mānsena
viddhastaṃ supupphitakuviḷārasadisāṃ²⁴, kisaṃ ti ekaccesu padessesu atthi- 20
cammamattasariṇaṃ²⁵ sīrājālassantharaṃ²⁶, vyamhito²⁷ ti bhūto vimhaya-
puno²⁸ vā, yakkhānaṃ ti yakkhānaṃ antare tvaṃ katarayakkho nāmo²⁹ ti,
vaṭṭhanāvalisaṃkāśā³⁰ ti piṭṭhikathāne³¹ āvūḍṭvā³² thāpitā vaṭṭhanāvali-
sādisā³³, aṅgā ti kālapabbavallisādisāni³⁴ te aṅgāni, nāṇṇaṃ ti aṇṇaṃ purisaṃ
ca³⁵ edisaṃ na passāmi, ugghaṭṭapādo³⁶ ti rajokinnapādo, ātattarūpo³⁷ 25
ti sukkaṣasāro, duddasāti dukkheṇa passitabbo, appakāro sīti sarirappa-
kāraṇābho, dussanthāno sīti attho, kiṃ kammam akaraṃ³⁸ ti ito pubbe kiṃ
kammam akara³⁹, akāsīti attho, kibbisā⁴⁰ ti dāruṇakammam.

Tatoparaṃ brāhmaṇo āha:

9. Taggha te ahaṃ akkhissaṃ yathāpi kusalo tathā, 30
saccaṇḍim hi⁴¹ lokasmiṃ pasamsant' idha paṇḍitā. 186.

¹ Bā ko-. ² Cā avāṇa. ³ Bā byamitto. ⁴ Bā -raṃ. ⁵ so Cā; Cā vaṭṭhatā-
valli-, Bā vaṭṭanā-, Bā vaḍḍhana-. ⁶ Bā kālapubbā. ⁷ Bā nāṇṇaṃ. ⁸ Bā ug-
ghatha-. ⁹ Cā ātatta-, Bā āditta-. ¹⁰ Cā Bā tvaṃ. ¹¹ Bā kuto si kattha
gacchasi. ¹² Cā hima-, Bā bhīma-. ¹³ Bā -raṃ. ¹⁴ Cā -si, Bā aghātayi. ¹⁵
Bā -syaṇ. ¹⁶ Bā migājīnaṃ. ¹⁷ Bā vici-. ¹⁸ Bā kaṇḍupharanaki-. ¹⁹ Bā -nap-
pattam. ²⁰ Cā tipa-, Bā nippa-. ²¹ Bā paggharaṇ-. ²² Bā puppitam ko-. ²³
Cā Bā -mattaṃ-. ²⁴ Cā -santhavaṃ, Cā -santhavaṃ corr. to -santhataṃ, Bā
sīrājālassanataṃ. ²⁵ Bā by-. ²⁶ Bā vimhayamāpanno. ²⁷ so Cā; Cā vaṭṭhatāvalli-,
Bā vaṭṭanāvalli-. ²⁸ Bā piṭṭhikathāne. ²⁹ Cā kālavalli-, Cā kālapavalli-.
³⁰ Bā -saṃ, omitting ca-. ³¹ Bā attita-, Bā āditta-. ³² so all three MSS. for
-rā? ³³ Bā -raṃ. ³⁴ Cā -dimhi, Bā -di hi.

10. Eko caram gogaveso mūlho¹ accasariṃ vane
araññe iriṇe² vane³ nānakuṇḍjarasevite. 187.
11. Vāḷamigānucarite vippaṇaṭṭho⁴ smi kānane,
acariṃ tattha sattāhaṃ khuppiṇāsaṃappito. 188.
- 5 12. Tattha tiṇḍukaṃ addakkhiṃ visamaṭṭhabubbukkhito
papātaṃ abhilambantaṃ sampannaphaladhāriṇaṃ. 189.
13. Vātasitāni bhakkhesiṃ, tāni rucchiṃsu me bhusaṃ,
atitto⁵ rukkhamaṃ āruhiṃ⁶, 'tattha hessāmi āsito'. 190.
14. Ekaṃ me bhakkhitaṃ āsi dutiyaṃ abhipatthitaṃ,
tato sā bhaṇḍajatha⁷ sākhā chinnā pharasunā viya. 191.
- 10 15. So 'haṃ sahā va sākhāhi uddhapādo⁸ avasiro
appaṭiṭṭhe anālambe giriduggasmi pāpataṃ. 192.
16. Yasmā ca vāri gambhīraṃ tasmā na samabhajjisaṃ⁹,
tattha sesiṃ nirānando anūnā dasa rattiyo. 193.
- 15 17. Ath' ettha kapi-m-āgañchi¹⁰ gonaṅgulo¹⁰ daricaro
sākhā [hi] sākhaṃ vicaranto¹¹ khādamaṇo dumapphalaṃ,
so maṃ disvā kisaṃ paṇḍuṃ kārūṇṇaṃ akaraṃ¹² mayi: 194.
18. Ambho ko nāma so ettha evaṃ dukkhena aṭṭito,
manusso amanusso vā attānaṃ me pavedaya. 195.
- 20 19. Tass' añjalim paṇāmetvā idaṃ vacanaṃ abravim:
manusso 'haṃ vasaṃ patto, sā me n' atthi ito gati,
taṃ vo¹³ vadāmi: bhaddaṃ vo¹³, tvaṃ ca me saraṇaṃ bhava¹⁴, 196.
20. Garusilaṃ¹⁵ gahetvāna vicari pabbate kapi,
silāya yoggaṃ katvāna nisabho etad abravi: 197.
- 25 21. Ehi me piṭṭhiṃ āruya gīvaṃ gaṇhāhi bāhubi¹⁶,
ahan taṃ uddharissāmi giriduggato vegasā. 198.
22. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā vānarindassa sirimato
piṭṭhiṃ āruya dhīrassa gīvaṃ bāhāhi aggahim. 199.
23. So maṃ tato samuṭṭhāsi tejasī¹⁷ balavā kapi
vihanāmaṇo kiechena giriduggato vegasā. 200.
- 30 24. Uddharitvāna maṃ santo nisabho etad abravi:
imgha maṃ samma rakkhassu, passupissaṃ¹⁸ muhuttakaṃ¹⁹. 201.

¹ C^k -e, C^s -a. ² C^k iriṇe, B^d iriṇe. ³ C^k viciṇe, C^s vicine. ⁴ B^d atitto.
⁵ B^d āruhi. ⁶ C^k bhajjita. ⁷ B^d uddham-. ⁸ B^d sampapajjisaṃ. ⁹ C^k
gañji, B^d gacchi. ¹⁰ B^d -guttō. ¹¹ so all three MSS. ¹² so all three MSS.
for -rā? ¹³ B^d te. ¹⁴ C^k -vaṃ, C^s -va. ¹⁵ C^k B^d silaṃ. ¹⁶ C^k -hāhi. ¹⁷
C^k terasi, B^d tejasī. ¹⁸ C^k passa-, B^d passu-. ¹⁹ B^d -tti.

22. Sīhavyagghā¹ ca dīpi² ca acchako kataracchayo
te mañ pamattam himseyyū, te tvañ disvāna³ vāraya. 202.
23. Evam me paritātūna⁴ passupi so muhuttakam;
tadāham pāpikam dīṭṭhim paṭilacchīm ayoniso. 203.
24. Bhakkho ayañ manussānañ yathā c' aññe vane migā,
yañ nūñ imañ vadhitvāna chāto khādeyya vānaram. 204.
25. Āsito⁵ ca gamissāmi mañsam ādāya sambalañ,
kantāram nitthariassāmi, pātheyyam me bhavissati. 205.
26. Tato silaṃ⁶ gahetvāna matthakam sannitālayim⁷,
mama hatthakilantassa⁸ pahāro dubbalo ahu. 206.
27. So ca vegen⁹ udappatto¹⁰ kapi ruhiramakkhito
assupunñehi nettehi rodanto mañ udikkhati. 207.
28. Māyyo¹¹ mañ kari¹², bhaddan te, tvañ ca nāñ edisañ kari,
tvañ ca kho nāma dīghāyu¹³ aññañ¹⁴ vāretuñ arahasi. 208.
29. Aho vata te purisa tāva dukkarakāraka¹⁵
edisā visamā duggā papātā uddhaṭo¹⁶ mayā. 209.
30. Anīto¹⁷ paralokā va dubbheyyaṃ¹⁸ mañ amaññatha,
tañ tena¹⁹ pāpadhammena²⁰ pāpañ pāpena cintitañ. 210.
31. Mā²¹ h' eva tvañ adhammatṭha vedanañ kaṭukañ phusi,
mā h' eva pāpañ kammantañ phalañ veḷuñ va tañ²² vadhi. 211.
32. Tayi me n' atthi viśāso, pāpadhammañ amaññatha²³,
ehi me piṭṭhito gaccha dissamāno va santike. 212.
33. Mutto si hatthā vālānañ²⁴, patto si mānusiñ padañ,
esa maggo adhammatṭha, tena gaccha²⁵ yathā-sukhañ. 213.
34. Idam vatvā gīricaro rahado²⁶ pakkhalya matthakam
assūni sampamajjitvā tato pabbatañ ārubī. 214.
35. So 'hañ tenābhissatto²⁷ 'smi pariābhena aṭṭito²⁸,
ḍayhamānena gattena vāriñ²⁹ pātum upāgamiñ. 215.
36. Aggīnā viya santatto rahado ruhiramakkhito
pubbalohitasamkāso sabbo³⁰ me samapajjatha³¹. 216.

¹ B^d sīhā byagghā. ² all three MSS. -i. ³ B^d -ni. ⁴ C^k -tetuna, C^s -tātūna?
B^d -ttātūna. ⁵ C^k āsino, C^s āsito? B^d asito. ⁶ all three MSS. si-. ⁷ C^s
-layiñ. B^d -layi. ⁸ C^s bhatta-, B^d -gatta-, B^s -gattam-. ⁹ B^d -nadappatto.
¹⁰ C^k māyye. ¹¹ C^s omīti kari. ¹² B^d dīghāyu. ¹³ B^d -e. ¹⁴ C^k -kā, B^d
-rikam. ¹⁵ B^d -to. ¹⁶ C^k anīto, B^d anīto. ¹⁷ C^s dubbheyya. ¹⁸ C^s tetam. ¹⁹
B^d -kamma. ²⁰ C^s me. ²¹ C^s va kañ. ²² C^s asaññata. ²³ C^k vālā-. ²⁴
C^k -e. ²⁵ B^d ruhiram. ²⁶ C^s tenābhissatto, B^d tenābhissitto. ²⁷ C^k aṭṭhi-, B^d
andito. ²⁸ B^d -i. ²⁹ C^s -e. ³⁰ all three MSS. samapij-.

40. Yāvanto udabindūni kāyasmim nipatiṃsu me
tāvanto gaṇḍu¹ jāyetha addhabeluvasādisā². 217.
41. Pabhinna pagghariṃsu me³ kuṇapā pubbaloḥita,
yena yen⁴ eva⁵ gacchāmi gāmesu nigamesu ca 218.
- 5 42. Daṇḍahattā nivārenti itthiyo purisā ca maṃ:
okkita⁶ pūtigandhena māssu orena-m-āgamā⁷. 219.
43. Etādisaṃ idaṃ dukkhaṃ sattavassāni dāni me
anubhomi sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 220.
44. Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo yāvanta⁸ ettha samāgatā: (Dhp. v. 331.)
10 māssu mittānaṃ dubbhittho⁹, mittadubbho¹⁰ hi pāpako. 221.
45. Kuṭṭhi kilāsi bhavati yo mittānaṃ idha¹¹ dubbhati,
kāyassa bhedā mittaddu¹² nirayaṃ [so] upapaṭṭhiti. 222.

Tattha kusalo ti yathā ceko kusalo katheti¹³ tathā¹⁴ kathessāmi, go-
gaveso ti natthagogo¹⁵ gavesanto, accasarin ti manussapathaṃ atikkamitvā
15 Himavantaṃ pāvisiṃ, araṇṇe ti arājake¹⁶ suṇṇe, iriṇe¹⁷ ti sukkhakantāre,
vicine¹⁸ ti vivitte¹⁹, vippanattiho ti maggamūho, bubhukkhito ti saṇ-
jātabubhukkho chātajjhato, papātamabhiṃbantaṃ ti papātaabhiṃkhaṇa²⁰
olambantaṃ, saṃpannaphaladhārin ti madhuraphaladhāriṇaṃ, vātasitāni ti
paṭhamāṃ tāva vātapatitāni khādī²¹, tattha²² heṇṇasāmi ti tasmiṃ rukkhe
20 subhito bhavissāmi ti āruho 'mhi, tato sā²³ ti tassa abhipatthitassa sthāya
hatthe pasārite sā mayā abhirūhasākhā²⁴ pharasunā chinnā viya abbañjatha²⁵,
anālambe ti ālambitattānarahite²⁶, giriduggasmin ti girivisame, sesin
ti sayito 'mhi, kapiṃ āgañchīti²⁷ kapi āgañchi²⁸, gonaṅgule²⁹ ti gunnaṃ³⁰
naṅgutthasaddisaṅguttho, gonaṅguttho³¹ ti pi paṭho, gonaṅguliti pi pathanti,
35 akaraṃ mayiti akari mayi, ambho ti maharāja so kapiṇṇā tasmim Nara-
kapapāte³² mama udakapothanasaddaṃ sutvā madh ambho ti ālapitvā ko
nāma³³ so ti puechi, vasappatto ti vyasanaṃ patto³⁴, papātassa vasam
patto³⁵ ti attho, bhaddaṃ³⁶ vo³⁷ ti tasmā tumhe vadāmi: bhaddaṃ tum-
hākaṃ hotu, garusilaṃ ti maharāja so kapiṇṇā mayā evaṃ vutte mā bhāyīti
50 maṃ assāsetvā paṭhamāṃ tāva garuṃ silaṃ³⁸ gahevā yoggaṃ karonto pabbate

¹ Bds gaṇḍu, Cks anu. ² Bds aḍha- ³ Cks omīti me. ⁴ Bds yena ca. ⁵ Ck
osakkhitā, C^o osakkitā ⁶ Ck onemāgamāṃ, C^o orega-, Bds orena āmāha. ⁷ Bds
dubbi-. ⁸ Cks -dubho. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bds -dubbi. ¹¹ Bds -si. ¹² Bds
add vo. ¹³ Bds natthe-. ¹⁴ Bds araṇṇe ti rājake, Cks araṇṇake ti arājake. ¹⁵
Ck irino, C^o irino, Bds iriṇe. ¹⁶ so C^o; Ck -ṇe, Bds vivane. ¹⁷ Cks -vicitte.
18 Bds -tābhi-. ¹⁹ Bds omīti khā-. ²⁰ Cks omīti tattha. ²¹ Bds sākhi. ²² Bds
-hā sākhi. ²³ Ck abhiṇṇa, C^o abhiṇṇa, Bds abbañcatha-. ²⁴ Bds ālambitabba-.
25 Ck -gacchitī, C^o -gañjīti? Bds -gacchitī. ²⁶ Ck āgacchi, C^o āgañji? ²⁷ Bds
gonaṅguttho. ²⁸ Ck gunnā, C^o gunṇa. ²⁹ Bds omīti go-. ³⁰ Bds -ke-. ³¹ Cks
-mo ³² Cks panno. ³³ Bds omīti va. ³⁴ Cks bhaddam. ³⁵ Bds bhaddante.
36 Ck Bds si-.

vicari, nisabho ti purisanisabho uttamavānarindo papātataṇṇe¹ thatvā mah
 etad² abravī, bāhuhitī³ dvīhi bāhāhi mama gīvaṃ sugahitaṃ gaphi⁴, vegasā
 ti vegena, sirimato ti paññāvantassa, aggahin, ti satthihattamaṃ Narakapa-
 pātama⁵ vātavegena otarivā⁶ udakapitthe thitassa ahaṃ vegena piṭṭhiṃ abhirū-
 hitvā ubbohi bāhāhi gīvaṃ aggahesiṃ, vihaññamāne ti kilanto, kiechenā⁷
 'ti dukkhena santo paṇḍito athavā parisanto kilamanto, rakkhassū⁸ 'ti ahaṃ
 taṃ uddharanto va⁹ kilanto¹⁰ muhuttaṃ vissamanto passupissaṃ tasmā mahā¹¹
 rakkhāhiti, yathā e' aññe¹² vane miḡā ti sīhādhi¹³ aññe pi ye imasmīṃ
 thāne¹⁴ vālamigā, pāliyaṃ pana acchako¹⁵ kataracchayo ti likhanti, pari-
 tātūnaṃ¹⁶ ti mahārāja evaṃ¹⁷ so kapiṛājā maṃ attano parittānaṃ katvā¹⁸
 muhuttaṃ passupī ayoniso manasikārena, bhakkho ti khāditaḥḥayuttako, āsīto
 ti dhūto¹⁹ subho, sambalan ti pāṭheyyaṃ, matthakaṃ sannitālayin²⁰
 ti tassa vānarindassa matthakaṃ paharīṃ²¹, sannitālayin²² ti pi pāṭho, dub-
 bala aḥ²³ 'ti na balavā āsi²⁴ yathādhippāyaṃ na agamāsi, vegena²⁵ 'ti mayā
 pahaṇapāsāpavegena²⁶, udappatto²⁷ ti utthito, māyyo²⁸ ti tena mittadūbbhi-
 purisaṇa²⁹ silāya paviddhāya³⁰ mahācammaṃ chijjivā³¹ olambi, ruhiraṃ pag-
 ghari, M. vedanamatto³² cintesi: imasmīṃ thāne aññe³³ n' atthi, idaṃ bhayaṃ
 imaṃ³⁴ purisaṃ nissāya uppannaṃ ti so maraṇabbayabhito olambantaṃ camma-
 vattin³⁵ hatthena gahetvā uppatitvā sākhāṃ abhiruyha tena pāpēna saddhiṃ
 sallapanto māyyo³⁶ maṃ ti ādim āha, tattha māyyo³⁷ maṃ bhaddante ti mā³⁸
 ayyo³⁹ maṃ bhaddante ti⁴⁰ taṃ nīvareti, tvaṃ nāma evaṃ mayā papātā uddhato⁴¹
 edissaṃ pharusakammaṃ mayi kari aho te ayuttaṃ katan ti, aho vatā⁴² 'ti gara-
 hanto evaṃ āha, tāva dukkarakārakā⁴³ 'ti mayi aparajjhanena atidukkata-
 kammakāraka, paralokā vā⁴⁴ 'ti paralokato vīya ānito, dūbbheyyaṃ⁴⁵ ti dūbbhi-
 tabbaṃ vadhitabbaṃ, vedanaṃ kaṭukan ti evaṃ sante pi tvaṃ adhammattha⁴⁶
 yādisaṃ⁴⁷ ahaṃ phusāmi edisaṃ⁴⁸ vedanaṃ kaṭukaṃ mā phusi, taṃ pāpa-
 kammaṃ phalaṃ veluṃ va taṃ mā vadhi ti maṃ mahārāja piyaputtakaṃ vīya
 auukampi, aha naṃ ahaṃ etad avocaṃ: ayya mayā katan dosāṃ hadaya⁴⁹ mā
 kari, mā maṃ asappurisaṃ evarūpe araññe mārasi⁵⁰, ahaṃ disāmaḥḥo maggaṃ
 na jānāmi, attanā katakammaṃ⁵¹ mā⁵² nāsetha, jīvitaḍānaṃ me detha, araññā⁵³
 nīharitvā manussapathe⁵⁴ thapethā⁵⁵ 'ti evaṃ vutto so mayā saddhiṃ sallapanto
 tayi me n' atthi vissāso ti ādim āha, tattha tayi ti paṭṭhāya mayhaṃ tayi

¹ B^d pabbatapapāte. ² B^d etam. ³ all three MSS. bāhāhiti. ⁴ C^k -a. ⁵ B^d -te. ⁶ C^k notarivā. ⁷ B^d omits va. ⁸ B^d kilamanto. ⁹ B^d nam. ¹⁰ C^k yo cavaññe. ¹¹ so all three MSS. ¹² B^d vane. ¹³ C^k acchā-. ¹⁴ C^k -tātun, B^d parittānā. ¹⁵ B^d omits e-. ¹⁶ B^d khādito. ¹⁷ C^k -tālayin, B^d -talayin. ¹⁸ all three MSS. -ri. ¹⁹ C^k -tālayin, B^d -tālan. ²⁰ B^d asi. ²¹ B^d pahita-. ²² C^k udapa-. ²³ C^k māyye. ²⁴ C^k -dubbi-, C^d -dūbbhi, B^d -dubbi-. ²⁵ B^d pavithāya. ²⁶ B^d bhijjivā. ²⁷ B^d -ppatto. ²⁸ B^d -e. ²⁹ B^d omits i-. ³⁰ B^d cammabandhaṃ. ³¹ C^k B^d -e. ³² B^d omits mā - - ti. ³³ C^k -rikā. ³⁴ B^d dubbh-. ³⁵ B^d adda vedanaṃ. ³⁶ B^d id-. ³⁷ C^k omits dosāṃ hadaya. ³⁸ B^d mā nassa. ³⁹ B^d katan-. ⁴⁰ so all three MSS. for mā maṃ? ⁴¹ B^d -am.

- vissāso n' atthi, ehīti bho purisa ahañ tayā saddhiñ magge na gamissāmi
 tvañ pana ehi mama piṭṭhito avidūre diasamānasarīro va gaccha ahañ ruk-
 khaggen' eva¹ gamissāmi, mutto sīti aha mañ so mahārāja araṇṇā nīharitvā
 bho purisa mutto si vājamigānañ batthā², patto si mānusiñ padan ti
 5 manussupacārañ³ āgato si, esa te maggo etena gacchā 'ti āha, giricaro ti
 giricārīvānaro, paṅkhalyā 'ti dhovivā, tenābhisatto ti so ahañ mahārāja
 tena vānarena abhisatto pāpakamme parigato⁴ tenābhisatto⁵ 'smi ti maññamāno
 evaṃ āha, attiro⁶ ti upadduto, upāgamin ti ekañ rahadañ upagato 'smi,
 samapajjathā⁷ 'ti jāto evarūpo hutvā upaṭṭhasi, yāvanto ti yattakāni,
 10 gaṇḍū⁸ jāyethā 'ti gaṇḍā jāyimsu, so kira pipāsāñ sandhāretuñ asakkonto
 udakañjalim ukkhīpivā⁹ thokañ pivivā sesaṃ sarire siñci¹⁰, aṭṭ' assa tāvad
 eva udabindugaṇānyā adbhabelupakkapamāṇā¹¹ gaṇḍā utṭhahimsu, tasmā
 evaṃ āha, pabbinnā ti te gaṇḍā tañ dīvasaṃ eva bhijjivā kuṇapā¹² pūti-
 gaṇḍhikā hutvā pubbalohitāni paggharimsu, yena 'ti yena¹³ maggena, okkhitā¹⁴
 15 ti¹⁵ pūti-gandhena okiṇā parikkhitā¹⁶ parivāritā, māssu orena āgamā ti¹⁷
 duṭṭhasatta orena māssu āgamā, amhākañ santikañ mā agamāsi¹⁸, evaṃ vadantā
 nivārenti¹⁹ attho, dāni me ti mahārāja tato paṭṭhāya idāni sattavassāni mama
 etthañ kalam sakakammañ anubhomi, iti so attano mittadūbbhikammañ²⁰
 vitthāretvā mahārāja mañ yeva oloketvā evarūpañ kammañ na kenaci kattabban
 20 ti vatvā tañ vo ti ādim āha, tattha tau ti tasmā yasmā evarūpañ kammañ
 evaṃ dukkhavipākāñ tasmā ti attho, kutthi kilāsi bhavati yo mittānañ idha
 dubbhati kīyassa bhedā mittaddu²¹ nirayañ so upapajjatīti²² ayañ abhisam-
 buddhagāthā, bhikkhave yo idha imasmiñ²³ loke mittānañ dubbhati hīneṣi
 so evarūpo hotīti²⁴ attho.
- 25 Tassāpi purisassa raṇṇā saddhiñ kathentassa kathentass'
 eva paṭhavi vivaraṃ adāsī, tañ khaṇaṃ ōeva cavitvā avīcimhi
 nibbatto. Rājā tasmim paṭhaviñ pavitṭhe nyyānā nikkhamitvā
 nagarañ pavitṭho.

- S. i. d. ā „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhañ
 30 silaṃ²⁵ pavijjhi²⁶ yevā²⁷ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mittadūbbhipuriso Deva-
 datto ahoṣi, kapiṛājā ahañ evā²⁸ 'ti. Mahākapijātakañ.

¹ B^d - ggeheva. ² C^k batthā. ³ B^d adda patto. ⁴ B^d -to. ⁵ C^k tena satto.

⁶ C^k atthi-. B^d andi-. ⁷ C^k sammap-. ⁸ C^k andu. B^d gaṇḍu. ⁹ C^k

udakañjalim-. B^d udakañcalikkhīpivā. ¹⁰ B^d -catī. ¹¹ B^d adbhabelupakka-. ¹²

C^k -pa. ¹³ B^d repeats yena. ¹⁴ C^k okkhitā. ¹⁵ C^k add okkhitā. ¹⁶ C^k

-kkhata. C^k -kkhita. B^d -kkhitā. ¹⁷ māssu - - ti wanting in C^k. ¹⁸ B^d -siti.

¹⁹ C^k -retiti. ²⁰ B^d attanā dubbhi-. ²¹ B^d -dubbhi. ²² all three MSS.

uppa-. ²³ B^d emits im-. ²⁴ C^k ahoṣiti. ²⁵ all three MSS. silaṃ. ²⁶ B^d

pavijjhi, cfr. Dbp. p. 279.

7. Dakarakkhasajātaka.

Sace vo vuyhamānānaṃ ti. Dakarakkhasajātakaṃ. Tam
sabbam Mahāummaggajātaka āvibhavissati. Dakarakkhasa-
jātakaṃ.

8. Paṇḍarajātaka.

Vikiṇṇavācan ti. Idam S. J. v. musāvādaṃ katvā Deva-
dattassa paṭhavipavesanaṃ ā. k. Tadā hi S. bhikkhūhi tassa
avaṇṇe kathite „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musā-
vādaṃ katvā paṭhaviṃ pavittṭho yevā" 'ti ratvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. pañcasatavānījā nāvāya samuddaṃ pakkha- 10
ditvā sattame divase 'atiradassaniyāya nāvāya samuddapitṭhe
bhinnāya ṭhapetvā ekaṃ avasesā macchabhattā¹ ahesuṃ. Eko
pana vātavasena² Karambiyapaṭṭanaṃ nāma pāpuni, so sa-
muḍdato uttaritvā naggabhoggo tasmim paṭṭane³ bhikkhāya
cari. Tam enaṃ manussā „ayaṃ samaṇo apiccho santuttṭho" 15
ti sambhāvetvā sakkāraṃ karimsu. So „laddho me jiviko-
pāyo" 4 ti tesu nivāsanaṃ puraṇaṃ⁵ dadantesu⁶ pi na icchi⁷.
Te „n' atthi ito uttarim appiccho samaṇo" 8 ti bhiyyo bhiyyo
pasiditvā tassa assamaṇaṃ katvā tattha naṃ vāsesuṃ⁹.
So karambiyaacelo¹⁰ ti paṇṇāyi. Tassa tattha vasantassa 20
mahālābhasakkāro udapādi, eko nāgarājāpi 'ssa supaṇṇarājā
ca upaṭṭhānaṃ āgacchanti, tesu nāgarājā nāmena Paṇḍaro
nāma. Ath' ekadivasam supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā
vanditvā ekamantaṃ nisinno evam āha: „bhante amhākaṃ
ñātakā nāge gaṇhantā bahu vinassanti, etesaṃ nāgānaṃ 25
gaṇhananiyāmaṃ¹¹ mayam na jānāma, guyhakāraṇaṃ¹² kira
nesaṃ atthi, sakkheyyātha¹³ nu kho tumhe ete piyāyamānā¹⁴

¹ Bds macchakacchapabhakkhā. ² Bd -vegana. ³ Bd adda neva. ⁴ Bd -topāyo.
⁵ Bd -pārappanaṃ. ⁶ Bd dentesu; ahesuṃ eko - - - tesu wanting in Ck. ⁷
Bd icchati. ⁸ Bd vāsāpesuṃ. ⁹ Bd -biyaṃ acelo, Cks -biyavelo. ¹⁰ Bd -tani-
yāmaṃ. ¹¹ Cks guyhaṃ-. ¹² Bds sakkuneyyātha. ¹³ Bd piyamānā.

viya taṃ kāraṇaṃ pucchitun¹ ti. So „sādhū“² 'ti sampat-
 ticchitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante³ nāgarājassa āgata-
 kāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi: „nāgarāja su-
 paṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahu vinassanti, tumhe gaṇhantā
 5 katham gaṇhitum sakkontīti⁴. „Bhante, idaṃ amhākaṃ
 guyhaṃ⁵ rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena nātisaṃghassa mara-
 ṇaṃ ābhataṃ⁶ hotīti⁷. „Kiṃ pana tvaṃ āvuso 'ayaṃ'⁸
 aññassa kathessatīti⁹ evaṃsaññī hosi¹⁰, nāhaṃ aññassa¹¹
 kathessāmi, attanā¹² pana jānitukāmatāya pucchāmi¹³, tvaṃ
 10 mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti¹⁴. Nāgarājā
 „kathemi bhante“ ti vanditvā pakkāmi. Punadivasam¹⁵ pi
 pucchi, tadāpi 'ssa na kathesi. Atha naṃ tatiyadivase
 āgantvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ „ajja tatiyo divaso, mama
 pucchantassa kimatthaṃ na kathesīti¹⁶. „Tumhe aññassa
 15 āeikkhissathā 'ti bhayena bhante“ ti. „Kassaci na kathessāmi,
 nibbhayo kathehīti¹⁷. „Tena hi bhante aññassa mā katha-
 yitthā¹⁸ 'ti paṭiññaṃ gahetvā „bhante mayaṃ mahante mahante
 pāsāṇe gilītvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgamana-
 kāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivaritvā supaṇṇe ḍasitum
 20 gacchāma¹⁹, te āgantvā amhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesam
 amhe garubbhāre hutvā nipanne uddharitum vayamantānaṃ²⁰
 nēva udakaṃ ottharati, te anto udae yeva maranti, iminā
 kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesam amhe gaṇhantānaṃ
 kiṃ sīsena gahitena, bālā naṅguṭṭhe²¹ gahetvā amhe heṭṭhā-
 25 sīsake²² katvā gahitagocaraṃ²³ mukhena chaḍḍāpetvā la-
 huke katvā gantum²⁴ sakkontīti²⁵. Iti so attano rahassa-
 kāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi. Atha tasmiṃ pakkante
 supaṇṇarājā āgantvā karambiyaacelakaṃ²⁶ vanditvā „kiṃ
 bhante pucchitaṃ te nāgarājassa guyhakāraṇaṃ²⁷ ti āha. So

¹ Ck² pakkhante. ² Bā guyha. ³ Bā ahataṃ, Ck² āvātaṃ. ⁴ Bā ahataṃ. ⁵ Bā kathissāmi, B² kathissanti. ⁶ Bā abhosi. ⁷ Bā aññam. ⁸ Bā -no. ⁹ Ck² pucchi. ¹⁰ Bā -se. ¹¹ Bā lechāma. ¹² Bā vāyamaṇa. ¹³ Bā -ena. ¹⁴ Bā sīsa. ¹⁵ Ck² -ti, Bā gahitaṃ. ¹⁶ Ck² add na. ¹⁷ Bā -lani. ¹⁸ Ck² guyhaṃ-.

„āma āvuso“¹ ti vatvā sabbam tena kathitanīyāmen² eva
kathesi. Tam sutvā supanno „nāgarājena ayuttam³ katam⁴,
ñātīnam nāma nassananiyāmo parassa na⁵ kathetabbo, hotu
ajja mayā supannavātam⁶ katvā paṭhamam⁷ evam⁸ eva gahe-
tum vaṭṭatīti“⁹ so supannavātam katvā Paṇḍaranāgarājānam¹⁰
naṅgutthe¹¹ gahetvā heṭṭhāsīsakam¹² katvā gahitagocaram¹³
chaddāpetvā uppatitvā ākāsam pakkhandi. Paṇḍarako¹⁴ ākāse
heṭṭhāsīsakam olambanto „mayā va¹⁵ mama dukkham ābha-
tan“¹⁶ ti paridevanto āha

1. Vikiṇṇavācam¹⁷ anigūḥhamantaṃ¹⁸ 10
asaññataṃ aparicakkhitāraṃ¹⁹
bhayaṃ tam anveti²⁰ sayam abodham²¹
nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supanno. 223.
2. Yo guyhamantaṃ parirakkhaneyyaṃ²² 15
mohā nara saṃsati bhāsamāno²³
taṃ bhinnamantaṃ bhayaṃ²⁴ anveti khippaṃ
nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supanno. 224.
3. Nānumitto garuṃ²⁵ atthaṃ guyhaṃ vedetum arahati
sumitto ca asambuddhaṃ sambuddhaṃ vā²⁶ anathavā. 225.
4. Vissāsam āpajjim²⁷ ahaṃ: acelo 20
samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto,
tassāham akkhiṃ vivariṃ guyhaṃ atthaṃ²⁸,
ātītamatto kapaṇo²⁹ rudāmi. 226.
5. Tassāham paramaṃ brahme guyhaṃ³⁰ 25
vācam³¹ h' imaṃ nāsakki saṃyametuṃ,
tappakkhato hi bhayaṃ āgataṃ mama,
ātītamatto kapaṇo³² rudāmi, 227.

¹ B^d kāraṇanti āmāvuso. ² B^d ak-. ³ B^d omits na. ⁴ B^d -vākad. ⁵ B^d etam. ⁶ ti vatvā --- naṅgutthe wanting in C^k. ⁷ B^d sisam. ⁸ C^k -te-. ⁹ C^k -ra, B^d -ro. ¹⁰ B^d omits va. ¹¹ B^d -guyha-. ¹² B^d aparirakkhi-. ¹³ C^k anve. ¹⁴ C^k akkho-, C^s akho-. ¹⁵ B^d -rakkheyyaṃ. ¹⁶ B^d hā-. ¹⁷ so all three MSS. for bhay? ¹⁸ B^d guru. ¹⁹ C^k ca. ²⁰ B^d -l. ²¹ C^k B^d guyhamattaṃ, C^s guyhamattaṃ for guyhatthaṃ? ²² B^d -paṇi. ²³ so all three MSS. for tassāha brahme paramaṃ guyhatthaṃ?

6. Yo ve naro suhadam maññamāno
guyham attbam saṁsati dukkulīne¹
dosā bhayā athavā rāgaratto
pallittho² bālo asaṁsayam so. 228.
- 5 7. Tirokkhavāco³ asatam pavittho
yo saṁgatissu⁴-m-udireti⁵ vākyam
āśiviso dummukho ty-āhu tam naram,
ārā⁶ arā⁷ saṁyame tādisambhā. 229.
- 10 8. Annam pānam kāsikam⁸ candanam ca
manāpittthiyo mālamucchādanan ca
ohāya gacchāmase sabbakāme,
supaṇṇa pāṇupagatā va ty-ambhā⁹ 'ti. 230.

Tattha vikiṇṇavācan ti patthatavaranam, anigūjhamantan¹⁰ apa-
ticchannamantan, asaṇṇatan ti kīyadvārādini rakkhittum asakkontam, aparī-
15 cakkhitāran¹¹ ti ayan mayā kathitamantan rakkhittum¹² na¹³ sakkhissati
puggalam oloketum upaparikkhittum asakkontam, bhayam tan¹⁴ ti tam imehi
catūhi āṇehi samannāgataṁ abodham¹⁵ nippaṇṇam puggalam sayamkatam eva
bhayam anveti¹⁶ yathā mam Paṇḍarakam nāgam supaṇṇo anvāgato ti, saṁ-
sati bhāsamāno ti rakkhittum asamattassa pāpapurisassa bhāsamāno ka-
20 theti¹⁷, nānumitto ti na anumitto anuvattanamattena¹⁸ yo mitto na hadayena
so guyham¹⁹ attbam jānitum nārabatīti²⁰ paridevati, asambuddham ti asam-
buddham ajānanto, appaṇṇo ti attho, sambuddham ti sambuddham jānanto
ti attho, i. v. h.: yo pi suhadayo mitto appaṇṇo sapaṇṇo pi vā yo²¹ anattavā
anattasaro so pi guyham vedittum [nārabat²² eva²³ 'ti, samāno ayan ti ayan
25 samāno ti ca lokasammato ti ca bhāvitatto ti ca maññamāno aham etasmim
vissasam āpajjim, akkham ti kathesim, atītamatto ti atītattho atikkha-
tattho hutvā idāni kapānam rudāmiti paridevati, tassā²⁴ 'ti tassa acelassa
brahme ti supaṇṇam āapati, saṁyametun ti idam²⁵ guyham vācam ra-
hassakūraṇam²⁶ rakkhittum guyhitum²⁷ na²⁸ sakkhim, tappakkhatohitī idāni
30 idam bhayam mama tassa acelassa pakkhato²⁹ kottāssato santikā āgataṁ iti
atītattho kapānam rudāmiti, suhadan ti suhado me ayan ti maññamāno.

¹ Ck^o -no. ² so C^o; Ck^o pallitto, B^o pallatthito. ³ Ck^o nirukkha-, C^o rika-
rukka-. ⁴ B^o -tisu, Ck^o -tisa. ⁵ B^o sumu-. ⁶ B^o arā. ⁷ C^o arā. ⁸ B^o
-ka. ⁹ B^o -guyha-. ¹⁰ Ck^o parimakkhi-, C^o paricakkhi-, B^o aparirakkhi-. ¹¹
Ck^o add rakkhissati. ¹² B^o nā. ¹³ B^o bhayamanveti. ¹⁴ Ck^o akhodam, C^o
akhodam corr. to abo-. ¹⁵ Ck^o ārocati. ¹⁶ B^o kathesi. ¹⁷ Ck^o -mantena. ¹⁸
C^o B^o -a. ¹⁹ B^o araha-. ²⁰ Ck^o so. ²¹ B^o imam. ²² Ck^o rahassam-. ²³ B^o
rahittum o: gu-. ²⁴ B^o nā. ²⁵ Ck^o ra-.

dukkuḷiṇe ti akuḷiṇe¹ nice, doṣā ti etehi doṣādihi kāraṇehi yo evarūpe²
 guḍhaṃ saṃsati so bālo asaṃsayaṃ pallatthito³ parivattetvā patito⁴ hato yeva
 nāmā⁵ ti attho, tirokkaḥavāco ti attano⁶ vācam bhāsītukāmo⁷ tassa tirokka-
 kattā⁸ paṭicchannavāco⁹, asataṃ pavittito ti asappurisaṇaṃ antaraṃ pa-
 vitthito asappurisesu paṭiyāpanno, saṃgatisu mudireti¹⁰ saṃgatisu udireti¹¹
 yo evarūpo paresaṃ rahassaṃ sutvā parisamajjesu asukena asukaṃ nāma
 kataṃ vā vuttaṃ vā ti vākyam udireti taṃ naraṃ āśīlso dummukho pūti-
 mukho ti āhu, tādisamhā purisā ārā¹² ārā¹³ saṃyame dūrādūrato¹⁴ virameyya,
 parivajjeyyā¹⁵ ti attho, mālamuechādānañcā¹⁶ ti mālā¹⁷ ca dībhaṃ catu-
 jātigandhauechādānaṃ ca¹⁸, ohāyā¹⁹ ti etehi²⁰ dībhaṇṇādayo sabbakāme sija²¹
 mayaṃ ohāya chaḍḍetvā gamissāma, supannaṃ pānupagatāvatyamhā²² ti bho
 supanna paṇehi upagatā va te amhe²³ saraṇaṃ no hohiti.

Evam Paṇḍarako ākāse hetthāsīsako olambanto atthahi
 gāthāhi paridevi²⁴. Supanno tassa paridevanasaddaṃ sutvā
 „nāgarāja attano rahassaṃ acelakassa kathetvā idāmi ki-
 matthaṃ paridevasīti“ taṃ garahitvā

- Ko n' idha tiṇṇaṃ garahaṃ upeti
 asmin dha loke pāṇabhū²⁵ nāgarāja:
 samaṇo supanno athavā tav' eva,
 kiṃkāraṇā Paṇḍaraka-ggahito ti gātham āha. 231. 20

Tattha koṇidhā²⁶ ti idha amhesu tiṣṣu janesu ko ru, asmiṃ²⁷ dhā²⁸ ti
 ettha, idhā²⁹ ti nīpātamatthaṃ, asmiṃ loke ti attho, pāṇabhū³⁰ ti pāṇabhūto,
 athavā tavevā³¹ ti udāhu tava yeva, tattha samaṇaṃ tava mā garaha, so hi
 upāyena taṃ rahassaṃ pucchī, supannaṃ pi mā garaha, ahaṃ pi tava³² pa-
 catthiko. Paṇḍaraka-ggahito ti samma Paṇḍaraka ahaṃ kiṃkāraṇā supannaṃ
 ggahito ti cintetvā pana attānaṃ eva garaha tayā hi rahassaṃ kathentena attanā
 va attano anatto kato ti ayam ettha adhippāyo.

Taṃ sutvā Paṇḍarako itaraṃ gātham āha:

10. Samaṇo ti³³ me sammatatto ahosi
 piyo ca me manasā bhāvitatto, • 20

¹ B^d akusalaḥ, B^e akulaḥ. ² B^d -paṭi. ³ so all three MSS. ⁴ B^d pāpito. ⁵
 C^k add yā. ⁶ B^d kathetu-. ⁷ C^k tirokatatthā, C^e tirokatattā. ⁸ B^d apaṭi-. ⁹
 C^k saṃhatissa-, C^e saṃgatisa-. ¹⁰ B^d arā arā. ¹¹ B^d omits dūra. ¹² all three
 MSS. -yyan-. ¹³ C^k mālāuechā-. ¹⁴ B^d -lam. ¹⁵ B^d -jātiyagandhañca-. ¹⁶
 C^k -ya. ¹⁷ B^d omits hi. ¹⁸ B^d amhaṃ. ¹⁹ B^d -viti. ²⁰ all three MSS.
 asmi. ²¹ B^d tāva. ²² C^k hiyo.

tasmāham¹ akkhiṃ vivariṃ gūyham atthaṃ²,
attitamatto kapaṇaṃ rudāmīti. 232.

Tattha sammatatto ti so samāno mayhaṃ sappuriso ayaṃ ti sammata-
bhāvo³ ahoṣi, bhāvitatto ti sambhāvitabhāvo⁴ ca me ahoṣi.

5 Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi:

11. Na c⁵ atthi satto amaro pathavyā,
paññāvidhā n⁶ atthi na⁷ ninditabbā⁸,
saccena dhammena dhiyā⁹ damena
alabbham avyāharatī naro idha. 233.

10 12. Mātāpitā paramā bandhavānaṃ,
nāssa⁷ tatiyo⁸ anukampak⁹ atthi,
tesaṃ pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 234.

13. Mātāpitā bhaginī bhātaro ca
15 sabhāya vā⁹ yassa honti¹⁰ sapakkhā
tesaṃ pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 235.

14. Bhariyā ce purisaṃ vajjā komārī piyabhānīnī
puttarūpayasūpetā nātisaṃghapurakkhatā
20 tassāpi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno ti. 236.

Tattha amaro ti amarasabbhāvo satto nāma n⁶ atthi, paññāvidhā
natthīti nakāro padasandhikaro, paññāvidhā atthīti attho, i. v. h.: nāgarāja
loke amaro pi n⁶ atthi, paññāvidhāpi atthi, sā aññesaṃ paññākoṭṭhāsasamkhātā
25 paññāvidhā attano jīvītaheṭṭi na ninditabbā⁸ ti, athavā paññāvidhā ti
paññāsaddhā na¹¹ ninditabbā¹² nāma, paññājātidhammā¹³ n⁶ atthi, taṃ
kasmā nindasīti, yesaṃ paṇa paññāvidhānaṃ pi na ninditabbān ti pi pātho
tesaṃ¹⁴ ujukam eva saccenā¹⁵ ti ādisu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca
paññāsamkhātāya dhiyā¹⁶ ca indriyadamanena¹⁷ alabbham dullabhaṃ attha-
30 samāpattipphaṇanibbānasaṃkhātam¹⁸ pi¹⁹ viśesaṃ avyāharatī²⁰ āvāhati taṃ

¹ B⁴ tassā-. ² so all three MSS. for gūyhatthaṃ? ³ C² -tasabhāvo. ⁴ C²
omit na. ⁵ C² nandi-. ⁶ C² viyā, B⁴ dhītiyā for dhīecā, B⁴ dhītiyā. ⁷ B⁴
nassa. ⁸ B⁴ tiyo; read na assa tacco? ⁹ C² sabhāvā, B⁴ sabhāvā. ¹⁰ all three
MSS. -i. ¹¹ C² omits na. ¹² C² nandi-. ¹³ C² aññāchītidhammā, B⁴ aññā-
dhammajāti. ¹⁴ C² tejasā. ¹⁵ C² viyā, B⁴ dhītiyā, B⁴ vīthiyā. ¹⁶ B⁴
-dhammena. ¹⁷ B⁴ -pattimaggaphala-. ¹⁸ C² hi. ¹⁹ B⁴ abyā-.

nippādeti¹ naro idha, tasmā nārahasi² acelaṃ ninditum, attānaṃ eva garaha,
 acelena hi attano paññavanta³ upāyakusalatāya taṃ⁴ vañcetvā tvaṃ⁵ ra-
 hassaṃ gūḥamantaṃ⁶ pucchito ti attho, paramā ti ete ubbo bandhavānaṃ
 uttamabandhavā nāma, nāssa⁷ tattho ti assa puggalassa mātāpitūhi añño
 tatiyo satto anukampako nāma n' atthi mantassa bhedaṃ parisatthakamāno
 paṇḍito, tesaṃ mātāpitunnaṃ pi paramaguyhaṃ na saṃseyya, tvaṃ pana
 mātāpitunnaṃ pi akathetabbaṃ acelassa kathesi⁸ti attho, sabhāya⁹ vā ti suha-
 dayamittā vā, sapakkhā¹⁰ ti petteyyamātulapitucchāmātucchādayo samūna-
 pakkhā nūta¹¹yo, tesampiti nesaṃ¹² pi nūtimittānaṃ na katheyya, tvaṃ
 pana¹³ acelakassa kathesi, attano va kuḍḍassa¹⁴ 'ti dīpeti, bhariyā vā¹⁵ ti 1e
 komāri piyabhāpini¹⁶ puttēhi ca rūpeṇa ca yasena ca upetā evarūpā bhariyāpi
 ce¹⁷ ācikkhāhi me tava guyhaṃ ti vadēyya tassāpi na saṃseyya.

Tatoparā¹⁸:

12. Na guyhaṃ atthaṃ vivareyya rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ,
 na hi pātukato sādhu guyho¹⁹ attho pajānatā²⁰. 237. 15
 16. Thiya²¹ guyhaṃ na saṃseyya amittassa ca paṇḍito
 yo cāmisena²² saṃbhīro²³ hadayatthe no ca yo naro. 238.
 17. Guyhaṃ atthaṃ asambuddhaṃ sambodhayati yo naro
 mantabhedabhayā tassa dāsabhūto titikkhati. 239.
 18. Yāvanto purisass' atthaṃ guyhaṃ jānanti mantinaṃ
 tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyhaṃ na vissaje²⁴. 240. 20
 19. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ,
 rattim giraṃ nātiveḷaṃ pamuñce,
 upassutikā hi supanti mantaṃ,
 tasmā manto khippam upeti bhedaṃ ti 241. 25
- pañca gāthā Ummaggajātaka Pañcapaṇḍitapañhe āvibhavissanti²⁵.

Tatoparāsu:

20. Yathāpi assa²⁶ nagaraṃ mahantaṃ
 ālārakaṃ²⁷ āyasaṃ Bhaddasālaṃ .

¹ Ck Bā nippā-. ² Bā nārahasi. ³ Bā paññavanta. ⁴ Bā omits taṃ. ⁵ Ck
 omits tvaṃ. ⁶ Bā guyha-. ⁷ Bā nassa. ⁸ all three MSS. sahaya. ⁹ Ck saparikkhā.
¹⁰ Ck Bā nūti-. ¹¹ Bā ete-. ¹² Ck adds mātāpitunnaṃ pi akathetabbaṃ. ¹³
 Bā ce-. ¹⁴ Bā adds ti. ¹⁵ Ck me. ¹⁶ Bā adds āha. ¹⁷ Ck -am. ¹⁸
 Bā -to. ¹⁹ Ck piyā, Bā tiyā. ²⁰ Ck -naṃ. ²¹ all three MSS. -hi-. ²² Bā
 vissaje. ²³ Ck -ssati. ²⁴ Bā aya. ²⁵ Bā advār-.

samantakhātāparikhāupetaṃ

evam pi me te idha gūyhamantā. 242.

31. Ye gūyhamantā avikiṇṇavācā

dalhā sadatthesu narā dujivhā¹

5 ārā amittā vyavajanti tehi

āsivisā vā-r-iva sattusaṃghā² ti dvīsu gāthāsu. 243.

Bhaddasālan ti āpanādihi³ sālādihi sampannaṃ, samantakhātā-
parikhāupetan ti samantakhātāhi⁴ parikhāhi upetaṃ⁵, evampi me ti
evam pi mayhaṃ te purisā khāyanti katara ye idha gūyhamantā, i. v. b.: yathā
10 ālādvārakassa⁶ syomayanagorassa manussānaṃ upabhogo⁷ paribhogo anto hoti
na abbhantarimā bahi nikkhamanti na bāhira anto pavisanti aparāparaṃ saṃ-
cāro⁸ chijjati gūlhamantā⁹ purisā evarūpā honti attano gūlhamā¹⁰ attano anto
yeva jirāpeṇti¹¹ na sūṇassa kathentitī, dalhā sadatthesu¹² ti attano atthesu
thirā, dujivhā ti Paṇḍarakāhi¹³ nāgaṃ ālapati, vyavajantitī paṭikkhamanti,
15 āsivisā vāriya sattusaṃghā¹⁴ ti ettha vā¹⁵ ti nipātamattaṃ, āsivisā sattu-
saṃghāriyā¹⁶ ti attho, yathā āsivisato sattusaṃghā¹⁷ jivitukāmā manussa ārā
paṭikkhamanti evam tehi gūyhamantehi narehi¹⁸ ārā amittā paṭikkhamanti¹⁹,
upagantaṃ otāraṃ²⁰ na labhantitī vuttaṃ hoti.

Evam supannaṃ dhamme kathite Paṇḍarako:

20 22. Hitvā²¹ gharaṃ pabbajito acelo

naggo muṇḍo carati²² ghāsaheṭu,

tamhī nu kho vivariṃ²³ gūyham atthaṃ²⁴,

atthā ca dhammā ca avāgat²⁵ amhā²⁶. 244.

23. Kathaṃkaro cā hi²⁷ supaṇṇarāja²⁸

25 kiṃsīlo kena²⁹ vatena vattaṃ

samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni

kathaṃkaro saggam upeti tṭhānaṃ ti āha. 245.

Tattha-ghāsaheṭu³⁰ ti nīsiriko kucchipūranatthāya khūdanīyabhojanīyaṃ³¹
pariyesanto carati, avāgatamhā³² ti apagatā parihīn³³ amhā, kathaṃkaro

¹ B^d dujivā. ² C^k satthu-. B^d satta saṅkhā. ³ B^d āpanādihi sālāhi. ⁴ B^d samantā-. ⁵ B^d upagataṃ. ⁶ so C^k for āla-? C^s āvarakassa. B^d advār-. ⁷ B^d -ga. ⁸ B^d -caro. ⁹ B^d guyha-. ¹⁰ B^d guyham-. ¹¹ C^k B^d jl-. ¹² B^d -ka. ¹³ B^d satta-. B^s santa-. ¹⁴ C^k -gharivā, C^s -ttusaṃgharivā corr. to -gharivā, B^d sattaṃgharivā, B^s santasaṃghā-. ¹⁵ B^d sattaṃsaṅkhā. ¹⁶ B^d na-garehi. ¹⁷ B^d atikkhamanti. ¹⁸ B^d okāsaṃ. ¹⁹ B^d hitvāna. ²⁰ C^k vicarati. ²¹ C^k vicariṃ. ²² C^k B^d gūyhamattaṃ. ²³ B^d apagatamhā. ²⁴ C^s ca hi, B^d hoti. ²⁵ C^k -jā. ²⁶ so all three MSS. for keneva? ²⁷ B^d -ye.

cā¹ ti idaṃ nāgarājā naggassa samaṇābhāvaṃ² ūtvā samaṇapattipattiṃ puc-
chanto āha, tattha kiṃsīlo ti katarena ācārena samannāgato, kena vatenā
'ti katarena³ vatasamādhānena vattanto, samano caran ti⁴ pabbajjaya⁵ sañca-
ranto⁶ taṇhāmamāyitāni⁷ hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti, saggan
ti kathamkaronto ca suṭṭhu aggaṃ devanagaraṃ samaṇo upeti.⁸

Supaṇṇo āha:

24. Hiriyā titikkhāya dāmena khantiyā
akkodhano pesuniyaṃ pahāya
samaṇo caran hitvā mamāyitāni
evaṃkaro saggam upeti tñānan ti. 246.

Tattha hiriyā ti samma nāgarāja ajjhattabāhiddhāsamuttānehi hirottap-
pehi titikkhāsamākhātāya adhiṇṣaṇakhantiyā indriyadāmena ca upeto akujjhana-
sīlo piṣuṇavācaṃ pahāya taṇhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto samaṇo
nāma hoti, evaṃkaro yeva ca etāni hiriādini ca kusalāni karonto saggam
upeti tñānan ti.⁹

Imaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā Paṇḍarako
jīvitam yācanto

25. Mātā va¹ puttāṃ taruṇaṃ tanujjāṃ²
sampaṣṣa taṃ¹⁰ sabbagattaṃ phareti¹¹
evam pi me tvaṃ pāturu abhū dijjindā¹²
mātā va puttāṃ anukampamāno ti gātham āha. 247.

Tass attho: yathā mātā taruṇaṃ¹³ attano sarīrajātāṃ taruṇaputtāṃ sam-
paṣṣaṃ diṣvā taṃ¹⁴ ure nipaṭṭhāpetvā thanaṃ¹⁵ pāyenti puttasaṃphaṣṣena¹⁶
sabbāṃ attano¹⁷ gattaṃ phareti na pi¹⁸ mātā puttato bhāyati na putto
mātito evam pi me¹⁹ tvaṃ pāturu abhū pātubhūto dijjindā²⁰ dijjarāja, tasmā²¹
mātā va puttāṃ mudukena hādayena anukampamāno maṃ passa jīvitam me dehi:²²

Ath' assa supaṇṇo jīvitam dadanto itaraṃ g. ā.:

26. Hand' ajja tvaṃ muñca vadhā dujivha²³
tayo hi puttā na hi añño atthi: .

¹ Cā va. ² Cā assamaṇā-. ³ Bā addh saha. ⁴ Cā caratīti. ⁵ Cā -jjā. ⁶
Bā caranto. ⁷ Bā tamhā. ⁸ Cā ca. ⁹ Bā tanujjāṃ. ¹⁰ Bā -tā. ¹¹ Cā
parehi. ¹² Cā dijjindā. ¹³ Cā -jjāṃ. ¹⁴ Cā sampaṣṣaṃ diṣvā taṃ, Bā
sabbassatā, Bā sampaṣṣa tā, omitting diṣvā. ¹⁵ Bā thaṇṇam. ¹⁶ Cā Bā -sam-
phaṣṣena. ¹⁷ Bā addh va. ¹⁸ Bā hi. ¹⁹ Bā omits me. ²⁰ Cā dijjindā, Bā
dijjindā ti. ²¹ Bā tasmā. ²² Cā di-.

antevāsī dinnako atrajo¹ ca,
rajassu, putt' aññataro me ahoṣīti. 248.

Tattha 'muncā 'ti muñcam², ayam eva vā pātho, dujivhā 'ti tam ālapati, añño ti añño catuttho putto nāma n' atthi, antevāsīti³ sippam vā uggaṇ-
5 hanto⁴ pañham vā supanto santike vuttho⁵, dinnako ti ayam te putto hotū 'ti parehi dinno, rajassū 'ti abhiramassu, aññataro sīti tisu puttesu añña-
taro⁶ antevāsiputto me tvaṃ jāto ti dīpeti.

Evañ ca pana vatvā ākāśā otaritvā tam bhūmiyaṃ
patiṭṭhāpesi.

10 Tam attham pakāseṇto S. dve gāthā abhāsi:

17. Icc-eva⁷ vākyam visajī⁸ supaṇṇo
bhūmyā patiṭṭhāya dījo dujivham⁹:
mutt' ajja tvaṃ sabbabhayātivatto
thalūḍake hohi mayābhigutto. 249.

15 28. Ātamkinam yathā¹⁰ kusalo bhisakko
pipāsītānam [udaka] rahado va sīto¹¹
vesmam yathā himasīratṭitānam¹²
evam pi te saraṇam ahaṃ bhavāmiti. 250.

Tattha icceva vākyam ti iti evam¹³ vacanam vatvā tam nāgarājānam
20 vissajjesi¹⁴, bhūmyā ti so ayam pi bhūmiyaṃ patiṭṭhāya dījo tam dujivham
samassāseṇto mutto ajja tvaṃ ito paṭṭhāya sabbabhayātivatto thale ca uḍake ca
mayā abhigutto rakkhito hohi āha, ātamkinam ti gilānānam, evampi te ti
evam ahaṃ tava saraṇam bhavāmiti

„Gaccha tvaṃ“ ti tam uyyojesi. So¹⁵ nāgabhavanam pāvisi.

25 Itaro pi supaṇṇabhavanam gantvā „mayā Paṇḍarako“ nāgo
sapatham katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisam¹⁷ nu kho mayi
tassa hadayaṃ, vimaṃsissāmi nan“ ti nāgabhavanam gantvā
supaṇṇavātam akāsi. Tam disvā nāgo „supaṇṇarājā maṃ
gahetuṃ āgato bhaviṣṣatīti“ maññamāno vyāmasahassamattam
30 attabhāvaṃ māpetvā pāsāṇe ca vālukaṃ ca gilītvā bhāriko¹⁸

¹ Cks -je. ² Ck muñca, C muñcā. ³ Bds -vāsī dinnako atrajo cā ti. ⁴ Bđ -hamāno. ⁵ Ck Bđ vutto. ⁶ tisu - - - ro wanting in Cks. ⁷ Ck iccesu, C iccesuva. ⁸ Ck visajjī, C visajjīm, Bds vissajjī. ⁹ Cks dijuvham. ¹⁰ so all three MSS for va? ¹¹ Cks sīto, Bđ sīto. ¹² Cks -tṭhitānam, Bđ himasitattitānam; read: himasīratṭitānam or himasitattitānam? ¹³ Bđ etamb. ¹⁴ Bđ vissajjī vissajjesi. ¹⁵ Bđ adds nāgarājā. ¹⁶ Bđ -ka. ¹⁷ Cks -so, Bđ kīṇḍisam. ¹⁸ Bđ -to.

hutvā naṅguṭṭhaṃ heṭṭhā katvā bhogamatthake phanaṃ dhāra-
yamāno¹ nipajjitvā supannarājānaṃ ḍasitukāmo viya ahosi.
Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ g. ā.:

29. Sandhiṃ katvā amittena aṇḍajena jalābuja² (II ³³/₁₅)
vivariya dāṭhaṃ³ sayasi⁴, kuto taṃ bhayam āgatan ti. 251. 5
Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi:
30. Saṃketh⁵ eva⁶ amittasmiṃ, mittasmiṃ pi na vissase, (II ³³/₂₂)
abhayā bhayam uppannaṃ api mūlāni kantati. 252.
31. Kathaṃ nu vissase tyamhi yenāsi kalaho kato,
nīccayattena⁷ thātappaṃ, so disamhi⁸ na rajjati. 253. 10
32. Vissāsaya na ca naṃ⁹ vissaseyya,
asaṃkito¹⁰ ca¹⁰ saṃkito¹¹ bhaveyya,
tathā tathā viññū parakkameyya
yathā yathā bhāvaṃ¹² paro na jaññū ti. 254.

Tattha abhaya ti abhayatthēnabhūtā¹³ mittambā bhayam uppannaṃ jīvita- 15
saṃkhātāni mūlāni eva kantati, tyamhiti tasmiṃ, yenāsi yena saddhiṃ
kalaho kato ahosi, nīccayattena¹⁴ 'ti nīccaṃ paṭiyattena¹⁵, so disamhi
na¹⁶ rajjati so¹⁷ nīccayatto tiṭṭhati¹⁸, so attano sattūhi saddhiṃ vissāsa-
vasena na rajjati. tato tesāṃ yathākāmakaraṇiyo¹⁹ na hoti attho, vissāsaya
ti paraṃ attani vissāsaya, taṃ pana sayāṃ na vissaseyya, parena asaṃkito attā 20
va²⁰ taṃ saṃkito bhaveyya, bhāvaṃ paro ti yathā yathā paṇḍito parakka-
mati tathā tathā tassa²¹ paro bhāvaṃ na jānāti, tasmā paṇḍitena viriyāḥ kat-
tabbaṃ eva 'ti dīpeti.

Iti te aññamaññaṃ sallapitvā samaggā sammodamāṇā
ubho pi acelassa assamaṃ gamimsu. 25

Tam atthaṃ pakāsento S.:

33. Te devavaṇṇī²² sukhumālarūpā
ubho samā²³ sujayo²⁴ puñṇagandhā²⁵

¹ B^d -ri-. ² B^d -jā. ³ B^d -dādhī. ⁴ C^k sayasi, C^s ḍasasi. ⁵ C^k yam-. B^d
saketeva. ⁶ B^d yatthena. ⁷ B^d risappi, B^s risabbhi. ⁸ C^k na, B^d taṃ. ⁹ C^k
āsa-. ¹⁰ C^k omīti ca. ¹¹ C^k add ca. ¹² C^k -va. ¹³ C^k -nambhūtā. B^d
abhatthānabhūtā. ¹⁴ B^d yatthenā. ¹⁵ nīccapaṭiyatthena. ¹⁶ B^d so risabbhi ni.
¹⁷ B^d yo. ¹⁸ B^d nīccayattena abhiṭṭhati. ¹⁹ B^d -kāmaṃ-. ²⁰ C^k atthāva,
B^d attanā ca. ²¹ C^k ssa. ²² C^k -ī, B^d -ā. ²³ C^k omīti samā. ²⁴ so C^k;
B^d -yā. ²⁵ B^d puñṇākandhā.

apāgamuṃ kārāmbiyam¹ acelaṃ
missibhūtā assavāhā va² nāgā ti āha. 255.

Tattha samā ti samānarūpā sadisaṣaṇṭhānā hutvā, sujayo³ ti sucayo⁴
parisuddhā⁵ ayam eva vā pāṭho, puṇṇāgandhā⁶ ti kutakusalatīya puṇṇa-
gandham⁷ vissajjentā viya⁸, missibhūtā ti hatthena hattham⁹ gahetvā kīya-
missibhūvaṃ upagatā, assavāhā va¹⁰ nāgā ti dhurayuttakā¹¹ rathavāhā¹² dve
assā viya purisanāgā¹³ tassa assamaṃ agamathu, gantvā pana supannarājā
cintesi: ayam nāgarājā acelassa jīvitaṃ na daṣseti, etaṃ¹⁴ dussilaṃ na van-
dissimīdi so bahi thatvā nāgarājānaṃ eva tassa santikaṃ pesesi.

10 Tam sandhāya S. itaraṃ gātham āha:

11. Tato have Paṇḍarako acelaṃ
sayam [evam] upāgama¹² idaṃ avoca:
mutt' ajj' ahaṃ sabbabhayātivatto,
na ha¹⁴ nūna tuyhaṃ manaso piy' ambhā ti. 256.

15 Tattha piyamhā ti dussilanaggabhoggamusāvādi nūna mayaṃ tava manaso
na-ppiyā abumbhā ti taṃ paribhāsi.

Tato acelo itaraṃ gātham āha:

20 22. Piyo hi¹⁵ me āsi supannarājā
asaṃsayam Paṇḍarakena saccam,
so rāgaratto¹⁶ va akāsim etaṃ¹⁷
pāpaṃ kammaṃ sampajāno na mohā ti. 257.

Tattha Paṇḍarakenā 'ti tayā Paṇḍarakena so¹⁸ mama piyatara ahoṣi
saccam etaṃ, so ti so ahaṃ tasmā supanne¹⁹ rāgena ratto hutvā etaṃ²⁰
pāpakammaṃ jānanto va akāsim na mohena ajānanto ti.

25 Tam sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi:

26. Na me piyam appiyam vāpi hoti
sappassato lokam imaṃ paraṃ ca, (IV ¹²⁷/₁₇)
susaññatānaṃ hi viyañjanena²¹
asaññato lokam imaṃ carāsi. 258.

¹ C² kasambi-, B² karampi, B³ karapi-. ² C² ca. ³ B² -yā. ⁴ C² aumcayo, B² sujayā. ⁵ C² -o. ⁶ B² -khandhā. ⁷ B² puṇṇākhandhā viya, C² -vi. ⁸ C² ca. ⁹ B² dhure-. ¹⁰ C² -ha. ¹¹ C² -sū-. ¹² C² evam. ¹³ B² sayam-evupāgamaṃ. ¹⁴ B² hi. ¹⁵ C² omit hi. ¹⁶ B² so na rāgaratto. ¹⁷ B² etaṃ in the place of metaṃ. ¹⁸ B² nāgā in the place of so. ¹⁹ B² -ena. ²⁰ B² adde pi. ²¹ C² piyañjanena, B² vibyañj-.

27. Ariyāvakkāso si anariyo cāsi
asaññato saññatasannikāso,
kaṇhābhijātiko¹ si anariyarūpo,
pāpaṃ bahum duccharitaṃ acārīti. 259.

Tattha na me ti ambho dussīlanaggaṃ sāvādi pabbajitassa hi imaṃ ca²
paraṃ ca lokam³ sampassato piyaṃ vā me appiyaṃ vāpi me ti na hoti, tvaṃ
pana sasaññatānaṃ silavantaṇaṃ vyañjanena pabbajitāliṅgena asaññato hutvā
imaṃ lokam vañcento carasi, ariyāvakkāso sīti ariyapatirūpako⁴, asaññato
ti kāyādīhi asaññato si, kaṇhābhijātiko⁵ ti kālakasabbhāvo, anariyarūpo
ti ahirikasabbhāvo, acārīti akāsi. 10

Iti naṃ⁶ garahitvā idāni abhisapanto imaṃ gātham āha:
28. Aduṭṭhassa tuvaṃ⁷ dūbhi⁸ dūbhī⁹ ca piṣuṇo c' asi¹⁰,
etena saccavajjena muddhā [te] phalatu sattadhā ti. 260.

Tass' attho: ambho dūbhi¹⁰ tvaṃ aduṭṭhassa mittassa dūbhī¹⁰ ca piṣuṇo
cāsi, etena saccena muddhā te sattadhā phalatū 'ti. 15

Iti nāgarājassa passantass' eva¹¹ acelassa sīsaṃ sattadhā
phali, nisinnatthāne yev' assa bhūmi vivaraṃ adāsi. So
paṭhaviṃ¹² pavisitvā Avicimhi nibbatti, nāgarājasupannarājāno
pi attano bhavanam eva agamaṃsu¹³.

S. tassa paṭhaviṃ pavitṭhabbhāvam pakāseṇto osānag. ā.:
29. Tasmā hi mittānaṃ na dubbhitabbam,
mittadubbhā¹⁴ pāpiyo¹⁵ n' atthi añño,
āsittasatto¹⁶ nihato pathavyā,
indassa vākyena hi samvaro hato ti. 261. 20

Tattha tasmā ti yasmā mittadubbhikammassa¹⁷ pharusō vipāko tasmā,²⁵
āsittasatto¹⁸ ti āsittavisena satto¹⁸, indassa 'ti nāgindassa vākyena
samvaro ti¹⁹ samvare thito 'smīti paṭiññāya²⁰ sam²⁰ paññato²¹ ājiviko hato.

¹ so all three MSS. for -jacco? ² Cks loka. ³ Bā patirūpako si. ⁴ Cks -yo.
⁵ Bā tam. ⁶ Cks tvaṃ. ⁷ Bā dubbhi, Cks omit dūbhi. ⁸ Bā dubbhi, Ck
dūbhi, C' dubbhaṃ omitting ca. ⁹ B' cāsi. ¹⁰ Cks -i, Bā dubbhi. ¹¹ Bā
sampa-. ¹² C' -vīyaṃ. ¹³ Bā āgamaṃsu. ¹⁴ Bā mittadubbhā. ¹⁵ Cks
-ko. ¹⁶ Bā -patto. ¹⁷ Bā -dubbhi-. ¹⁸ Bā patto. ¹⁹ Bā adde aham. ²⁰
C' eva. ²¹ Bā saññato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musā-vādam katvā pathaviṃ pavittṭho" ti vatvā j. s.: „Tadā acelo Devadatto ahoṣi, nāgarājā Sāriputto, supaṇṇarājā' aham evā" 'ti. Paṇḍara-jātakam'.

9. Sambulajātaka.

Kā vedhamānā ti. Idam S. J. v. Mallikam devim ā. k. Vatthum Kummasapiṇḍajātaka vitthāritam eva. Sā pana T-assa tiṇṇam kummāsapiṇḍakānam' dānānubhāvena tam divasaṃ ōeva raṇṇo aggamahesibhāvaṃ patvā pubbuṭṭhāyikādīhi' pañcabi kalyāṇadhammehi
10 samannāgatā nāpasampannā Buddhūpatṭhāyikā patidevatā ahoṣi, tassā patidevatābhāvo sakalanagare pākaṭo ahoṣi. Ath' ekadivasaṃ dh. k. s.: „āvuso Mallikā devī kira vattasampannā patidevatā" ti. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s." ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' eṣā patidevatā
15 yevā" 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Brahmadattassa raṇṇo So'tthiseno nāma putto ahoṣi, tam' rājā vayappattam uparajje patitṭhāpesi. Sambulā nāma aggamahesī ahoṣi uttamarūpadharā sarīrappabhāsam-pannā, nivāte jalamānā' dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge
20 So'tthisenassa sarīre kuṭṭham' uppajji, vejjā tikiicchitum nā-sakkhimsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikkūlo hutvā vippati-sāram' patvā „ko me rajjen' attho, araṇṇe anāthamarapaṃ marissāmīti" raṇṇo ārocāpetvā itthāgāram' chaḍḍetvā nik-khami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānāpi anivattitvā
25 „aham tam sāmī" araṇṇe paṭijaggissāmīti" vatvā saddhim yeva nikkhami. So araṇṇam pavisitvā sulabhaphalāphale' chāyūdakasampanne' padese paṇṇasālam katvā vāsam kappesi. Rājadhītā tam paṭijaggi, katham: sā hi pāto utthāya assama-padam sammajjitvā pāṇiyam' paribhojanīyam' upatṭhāpetvā

¹ Bā -ppo-. ² Bā paṇḍaranāgarājā-. ³ Bā -piṇḍi-. ⁴ Bā pubbuṭṭhāyikādīhi, C^k pubbuṭṭhakā-, C^s pubbuṭṭhukāyikā-. ⁵ C^k omīti tam. ⁶ C^k jalamā, C^s jalamānā. ⁷ Bā kuṭṭh. ⁸ C^k -ri, C^s -ri. ⁹ C^k itthā-. ¹⁰ Bā sāmikam. ¹¹ Bā sulabhamūlapha-. ¹² Bā chāyo-. ¹³ Bā pāṇiya, C^k pāṇiyam. ¹⁴ C^k Bā -niyam.

dantakatthañ ca mukhadhovanañ ca upanāmetvā mukhe dhote
 nānāosadhāni pimsitvā tassa vane¹ makkhetvā madhurāni
 phalāphalāni khādāpetvā mukhañ vikkhāletvā hatthesu dhotesu
 „appamatto hohi devā“² 'ti vatvā vanditvā³ pacchikhanittiam-
 kuse⁴ ādāya phalāphalathāya araṇṇaṃ pavisitvā phalāphalāni⁵
 āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭena udakaṃ āharitvā nānā-
 cupnehi ca mattikāhi ca sotthisenaṃ nahāpetvā puna madhura-
 phalāphalāni⁶ upanāmetvā⁷ paribhogāvasāne vāsitaṇṇiṃyaṃ
 upanāmetvā⁸ sayam phalāphalāni paribhujjivā padaratthara-
 kaṃ⁹ samvidahitvā tasmim tattha nipanne tassa pāde dhovitvā¹⁰
 sisaparikkammaṇṇipittiparikammaṇṇapādaparikammāni katvā sayana-
 passaṃ upagantvā nipajji¹¹, eten' upāyena sāmikaṃ paṭijaggi.
 Sā ekadivasam araṇṇā¹² phalāphalāni¹³ āharanti¹⁴ ekaṃ giri-
 kaudaraṃ disvā sisato pacchim otāretvā kandaratīre ṭhatvā¹⁵
 „nahāyissāmi“¹⁶ otarivā haliddāya sarīraṃ ubbattetvā¹⁷ na-
 hātvā¹⁸ sudhotasarīrā uttaritvā vākaṭṭhaṃ nivāsetvā kandara-
 tīre atthāsi. Ath' assā sarīrappabhāya vanaṃ ekobhāsaṃ
 ahoṣi. Tasmim khaṇe eko dānavo gocaratthāya caranto taṃ¹⁹
 disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthadvayam āha:

1. Kā vedhamānā girikandarāyaṃ
 ekā tuvaṃ²⁰ tiṭṭhasi saññatūru²¹,
 puṭṭhāsi me pāṇipameyyamajjhe,
 akkhāhi me nāmañ ca bandhave ca. 270.
2. Obhāsayaṃ vanaṃ rammaṃ sībhavyagghaniṣevitaṃ
 kā vā tvam asi kalyāṇi, kassa vā tvaṃ sumajjhime,
 abhivādemi taṃ bhadde, dānav' āhaṃ, nam' atthu te ti. 271.

Tattha²² vedhamānā ti nahātamattatāya²³ sītabhāvena kampamānā,
 aṇṇatūru²⁴ 'ti sampiṇḍitūru²⁵ uttamaṇṇulakkhaṇe²⁶, pāṇipameyya-

¹ Ck vāṇo Bd vane? ² Ck adds samkappesi. ³ Bd -kusako. ⁴ Bd omits phalā-
⁵ Bd -meti. ⁶ Bd upanetvā. ⁷ Bd padarasandharam. ⁸ Bd -iti. ⁹ Ck -a, Bd -e.
¹⁰ Bd -lam. ¹¹ all three MSS -i. ¹² Bd ṭhapetvā. ¹³ Bd uppattitvā. ¹⁴ Ck
 nahatvā, Bd uḥāyitvā. ¹⁵ Ck tā. ¹⁶ Ck ekadhi tvaṃ. ¹⁷ Ck -turu, Ck Bd -turū.
¹⁸ Bd adds kā. ¹⁹ Bd nhāna-. ²⁰ all three MSS. -turū. ²¹ Ck -turu, Bd
 -turū. ²² Ck Bd -uru-.

majjhe ti hatthena minitabbamajjhe¹, kā vā tvaṃ ti kā vā tvaṃ, abhivādemi vandāmi, dānavāhaṇ ti ahaṃ eko dānavo, ayaṃ namakkāro tava atthu, añjalī te paggaṇhātī² avaca.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tisso gāthā abhāsi:

- 5 1. Yo putto Kāsirājassa sotthiseno ti taṃ vidū
tassāhaṃ Sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava,
[abhivādemi taṃ bhante, Sambulāhaṃ, nam' atthu te ti]. 272.
2. Vedehaputto bhaddan te vane vasati āturo,
taṃ ahaṃ rogasammattaṃ³ ekā ekaṃ upatth' ahaṃ. 273.
- 10 3. Ahañ ca⁴ vanam uñchāya⁵ madhumamsaṃ migābilaṃ
yadā harāmi taṃ bhakkho, tassa nūn' ajja nādhātī⁶. 274.

Tattha Vedehaputto ti Vedeharājadhītāya putto, rogasammattaṃ⁷ ti rogaoplītaṃ, upatthahaṇ ti upatthāmi patijaggāmi, upatthitā⁸ ti pl pātho, vanam uñchāya⁹ ti vanam uñchitvā¹⁰ cariyam caritvā, madhumamsaṃ ti
15 nimmakkh'kamadhuṃ ca migābilamamsaṃ ca sīhavyagghamigeḥi khāditaṃ madhūsaṃ
atrittaṃ¹¹ koṭṭhāsaṃ, taṃ bhakkho ti yaṃ¹² āharāmi¹³ taṃ¹⁴ bhakkho va,
20 mama sāmiko, tassa nūn' ajja¹⁵ 'ti tassa maññe ajja āhāraṃ alabbamānassa
sarīraṃ āturo¹⁶ pakkhittapadumaṃ viya nādhātī¹⁷ upatappaṃ milāyati¹⁸.

Tatoparaṃ dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacana-
20 gāthā honti:

4. Kiṃ vane rājaputtana āturena karissasi
Sambule paricippena, ahaṃ bhattā bhavāmi te. 275.
5. Sokatthāya¹⁹ durattāya²⁰ kiṃ rūpaṃ vijjate mama,
aṇṇaṃ pariyesa bhaddan te abhirūpataṃ mayā. 276.
- 25 6. Ehi maṅgirim āruya, bhariyā mayhaṃ catussatā²¹,
tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi²² sabbakāmasamiddhino. 277.
7. Nanu hātakavappābhe²³ yaṃ kiñci manas' icchasi
sabbān taṃ pacuraṃ mayhaṃ, ramasv-ajja²⁴ mayā saha. 278.

¹ Bā namitabba-. ² Ck paggaṇh-. ³ Bā sampattāṃ? ⁴ Ck addhōma in the place of ahaṇca. ⁵ Ck uñjāya, Bā uñcāya. ⁶ Ck nāvātīti. ⁷ Bā -pattan. ⁸ Ck upthitā, Bā upatthitā. ⁹ Ck uñjāyā, Bā uñcāyā. ¹⁰ Bā uñchā. ¹¹ Bā -a. ¹² Bā adda ahaṃ. ¹³ Bā -miti. ¹⁴ Ck omits taṃ. ¹⁵ Bā ātappē. ¹⁶ Ck nāva-, Bā nādhātīti. ¹⁷ Bā adda āha. ¹⁸ Ck sokatthāya. ¹⁹ Ck durattāya. ²⁰ Ck matnessatā, Ck catussatā? ²¹ Bā hohi. ²² Bā tārakāvappābhe, Bā hāritavappābhe. ²³ Ck ramasajja? Ck ramassajja, Bā rammasvajja.

10. No ce tvaṃ¹ maheseyyaṃ Sambule² kārayissasi
alam tvaṃ³ pātaraśāya maññe bhakkhā bhavissasi. 279.
11. Tañ ca sattajaṇo luddo kaḷāro purisādako
vane nāthaṃ⁴ apassantiṃ⁵ Sambulam aggahi bhuje. 280.
12. Adhipannā⁶ piśācena luddenāmisacakkhunā
sā ca sattuvassam pattā⁷ patim evānusocati. 281.
13. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ yaṃ mañ khādeyya rakkhaso
yaṃ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā. 282.
14. Na santi devā, pavasanti nūna, (II ¹²³/₁₃)
na ha⁹ nūna santi idha lokapālā,
sahasā karontānaṃ asaññatānaṃ
na ha⁹ nūna santi paṭisedhitāro¹⁰ ti. 283.

Tattha paricippenā 'ti tena āturena paricippena kiṃ karissasi, so-
kaṭṭhāyā 'ti sokāturāya¹¹, sokatthāyā ti pi pātho soke thitāyā 'ti attho, du-
rattāyā¹² 'ti duggatakapaṇabhāvappattāyā¹³ attabhāvāyā¹⁴, ehi mañ ti mā 15
tvaṃ durattā¹⁵ amhiti¹⁶ cintayī¹⁷, etaṃ mama gīrimhi dībbavimānaṃ ehi, imam
gīrim abhīruya, catussatā ti tasmīṃ me¹⁷ vimāne aparāpi catussatā bhari-
yāyo atthi, sabbantā ti yaṃ kinci upabbhogaparibhogāyā¹⁸ vattābharaṇādi-
kām¹⁹ lechasi sabban taṃ nanu mayhaṃ pacuraṃ bahun sulabhāṃ, tasmā
kapaṇ²⁰ amhiti mā cintayī, ehi mayā saha ramassu 'ti vadati, maheseyyaṃ ti 20
bhadde Sambule no ce me tvaṃ mahesibhavaṃ kāressasi pariyaṭṭa tvaṃ mama
pātaraśāya, tena taṃ balakkārena vimānaṃ nesaṃmi, tatra mañ asanigaphanti
mama eve pāto va bhakkhā²⁰ bhavissasīti, taṃ cā 'ti evaṃ vatvā so kattahi
jaṭṭhi²¹ samannāgato²² dāruṇo nikkhantadanto tasmīṃ vane kinci²³ attano
nāthaṃ apassantiṃ Sambulam bhuje aggahesi, adhipannā²⁴ ti ajjhotthā²⁵, 25
āmisacakkhunā ti kiṭṭhalena, patimevā 'ti attano acintetvā patim eva
anusocati, mano hessati mañ cīrāyantiṃ viditvā aññathā cittaṃ bhavissati²⁶,
na santi devā ti idaṃ sā dānavena bhuje gahitā devatojjhāpanāṃ²⁷ karonti
ūha, lokapālā ti evarūpanāṃ silavantīnaṃ patidevatānaṃ pālākā lokapālā
nūna idhaloke na santi paṭidevatī. 30

¹ Ck² tvaṃ. ² B² -lā. ³ Ck² taṃ. ⁴ Ck² -a. ⁵ B² -l. ⁶ Ck² -am. ⁷ Ck²
pannā, B² satthā. ⁸ C² B² ca. ⁹ C² B² -ca. ¹⁰ Ck² patime-, C² paṭice-. ¹¹ so-
kaṭṭhāyā - - - turāya wanting in Ck². ¹² Ck² durattāyā. ¹³ Ck² -ppatta. ¹⁴
Ck² -vā. ¹⁵ B² durattimhiti. ¹⁶ Ck² cittayī. ¹⁷ B² omits me. ¹⁸ B² -gaṇ.
¹⁹ B² --kiṃ. ²⁰ Ck² -o. ²¹ B² etāhi. ²² B² adds luddako. ²³ so all three
MSS. ²⁴ B² -pattā. ²⁵ Ck² ajjhetthā, C² ajjhotthathā, B² ajhottatā. ²⁶ B²
-titi. ²⁷ B² -kujjhā-

Ath¹ assā silatejēna Sakkabhavanam² kampi, Paṇḍu-
kambalasilāsanaṃ uphākāraṃ dassesi. Sakko āvajjanto taṃ
kāraṇaṃ ñatvā vajiraṃ ādāya vegenāgantvā dānavassa mat-
thake thatvā itaraṃ g. ā.:

- 5 15. Itthiṇaṃ esā pavarā yasassini³
 santā samā aggi-r-iv⁴ uggatejā,
 taṃ ce⁵ tuvaṃ⁶ rakkhasādesi kaṇṇaṃ
 muddhā va⁷ hi sattadhā te phaleyya,
 mā tvaṃ jahi⁸ muñca patibbatā yā 'ti. 284.

- 10 Tattha santā ti upasanta aha vā paṇḍitā ñāpasampannā, samā ti kā-
 yavisamādirahitā⁹, adesiti khāḍasi¹⁰, phaleyyā 'ti iminā¹¹ Indavajirena pa-
 hataṃ bhijjetha, mā tvaṃ jahi¹² tvaṃ imaṃ patibbataṃ mā vāraya.

- Taṃ sutvā dānavo Sambulaṃ vissajjesi. Sakko puna pi
 „so esa¹³ evarūpaṃ kareyyā¹⁴ 'ti cintetvā dānavam¹⁵ devasaṃ-
15 khalikāya bandhitvā puna anāgamaṇāya tatiye pabbatantare
 vissajjesi, rājadhītaraṃ appamādena ovaḍitvā sakatṭhānaṃ eva
 gato. Rājadhītāpi atthamite¹⁶ suriye candālokena assamaṃ
 pāpuṇi.

T. a. p. S. aṭṭha gāthā abhāsi:

- 20 16. Sā ca assamaṃ āgāṇchi pamuttā purisāḍakā
 nīlaṃ¹⁷ phalinasakuṇīva¹⁸ gutasiṅgaṃ¹⁹ va ālayaṃ. 285.
 17. Sā tattha paridevesi²⁰ rājaputtī yasassini²¹
 Sambulā utumattakkhā vane nāthaṃ apassanti: 286.
 18. Samaṇe brāhmaṇe vande sampannacarāṇe ise,
25 rājaputtaṃ apassanti tumhaṃ hi saraṇaṃ gutā. 287.
 19. Vande sihe ca vyagghe ca ye ca āṇe²² vane migā
 rājaputtaṃ etc. 288.
 20. Tīṇatāni²³ osadhyo²⁴ pabbatāni vanāni ca etc. 289.
 21. Vande indavarisāmaṃ²⁵ tattiṃ nakkhattamāliṇiṃ²⁶ etc. 290.

¹C² aggi pi ²C² tace, B² bhance. ³C² tvaṃ. ⁴B² ca. ⁵C² -i, B² dhi
⁶B² -divira-. ⁷C² -ti. ⁸B² adda me. ⁹B² dahiṭṭa. ¹⁰B² omits so esa.
¹¹B² atthaṅga- ¹²B² āgacchi. ¹³B² nīnaṃ. ¹⁴C² palinasakuṇīva, C²
palinasakuṇīva, B² palinaṃ sakunī ca. ¹⁵so C²; B² gavāsīṅga, C² gatasimham.
¹⁶C² B² -vasi. ¹⁷C² canue. ¹⁸B² -tā ca. ¹⁹C² osadhye, C² -ddhyo, B²
osabyo. ²⁰C² indavarah-, C² indisarah-, B² indipari. ²¹B² nikkhitta-.

22. Vande Bhāgīrathīm gaṅgam¹ savantīnam paṭiggaham etc. 291.

23. Vande abam² [pabbata]rājasettḥam.

Himavantaṃ siluccayaṃ etc. 292.

Tattha nīlam³ phalīnasakunīvā⁴ 'ti yathā sakunīkā mukhatuṇḍa-
kena rocaraṃ gaḥetvā kenaci upaddavena sakunapotaḥṇaṃ phalīnatā⁵ 5
phalīnasakunī⁶ nījam⁷ āgaccheyya yathā vā gatasīḅgaṃ ti⁸ nikkhanta-
vacchakam ālayaṃ suññaṃ⁹ vacchakasālaṃ vacchagiddhiṃ dhenu āgaccheyya
evaṃ suññaṃ assamaṃ āgaññhiti¹⁰ attho, tadā hi Soṭṭhiseno Sambulāya
cīrāyamānāya itthiyo nāma lolā paccāmittam pi me gaḥetvā āgaccheyya 'ti
parisaṃkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaraṃ pavisitvā nisīdi, tena 10
vuttaṃ utumattakkhā ti sokavegasamjātena¹¹ unḥautuṇā¹² mattaḷocanā¹³,
apassantīti tasmīṃ vane nūtham attano paṭiṭṭham apassantī ito e' ito ca
sandhāvamanā paridevatī, tattha samaṇe brāhmaṇe ti samīpāpabāhītipāpa-
samanābrāhmaṇena¹⁴ saba silānaṃ¹⁵ atṭhannaṃ samāpattinaṃ varena¹⁶ sam-
pannacaraṇe ise vande ti, evaṃ vatvā rājaputtaṃ apassanti tumbākam sara- 15
naṃ gat' amhi, sace me sāmikassa nisinnatṭhānaṃ jānātha āekkhaṭhā 'ti pari-
devesīti attho, sesagāṭhasu pi es' eva nayo, tīḷalātāni osadhyo¹⁷ ti anto-
pheggubāhisāratiṇāni ca latāni ca¹⁸ antosārasadhiyo ca, lomaṃ gāṭhaṃ tīḷḍisu
nibbattaḍevatā¹⁹ sandhāyāha, indivarisāman ti indivaripupphasamānavappaṃ,
tumbhaṃhīti rattim sandhāya tam pi aham pītu²⁰ āha, Bhāgīrathīm²¹ ti 20
evaṃpariyāyanāmikam gaṅgam, savantīnaṃ ti aññesaṃ²² bahunnaṃ nadīnaṃ
paṭiggāhikagaṅgāya nibbattaḍevataṃ²³ sandhāy' evam āha, Himavante pi es'
eva nayo.

Tam evaṃ paridevamanam disvā Soṭṭhiseno ciutesi: „ayam
atīviya paridevatī, na kho pan' assā bhāvaṃ jānāmi, sace mayi 25
sinehena etaṃ²⁴ karoti hadayam pi 'ssā phaleyya, parigaṇhis-
sāmi tāva nan²⁵ ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sāpi pari-
devamānā paṇṇasāladvāraṃ gantvā tassa pāde vanditvā
„kuhiṃ gato si devā²⁶ 'ti āha. Atha naṃ 'so „bhadde tvaṃ

¹ C² bhāgīrasīgāṅgā, C³ bhāgīrasīgāṅgā, B⁴ bhagīrasīgāṅgā. ² C² ham; read vande 'ham pabbatasettḥam? ³ C² līnaṃ, C³ līnaṃ? B⁴ nīḍḍam. ⁴ C² pā-
līna-, B⁴ pālīna-. ⁵ C² phalīnatthā, C³ phalīnatthā, B⁴ pālīnatthā? ⁶ C²
phalīnasakunam, B⁴ pālīnasakunī, C² add va gatasīḅgaṃ vā. ⁷ B⁴ nīḍḍam. ⁸
so C²; B⁴ yathā gavāsīḅgavanti. ⁹ C² -ā. ¹⁰ B⁴ āgacchati. ¹¹ B⁴ -vegena-
sañjātena. ¹² B⁴ unḥena-. ¹³ B⁴ maṇḍa- or maṇḍa-. ¹⁴ B⁴ -pāpe samaṇe
brahmaṇe dammanacaranāti. ¹⁵ B⁴ silāna. ¹⁶ B⁴ add ca. ¹⁷ C² -ddhyo, B⁴
asabyo. ¹⁸ so B⁴; C² antepheggumhi sāratiṇāni. ¹⁹ B⁴ -ttā. ²⁰ C² tampi
ahamabbhīti, B⁴ tamhi amhīti. ²¹ C² bhāgīrasan, C³ bhāgīrasan, B⁴ bhagīrasan.
²² C² aññesaṃ. ²³ B⁴ -hitaṃ gaṅgāya nibbattaṃ-. ²⁴ C² ekam, B⁴ evam.

aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsīti¹ pucchanto gātham āha:

21. Atisāyaṃ vatāgañchi² rājaṇṇi yasassini,

kena nu 'jja³ samāgañchi⁴, ko te piyataro mayā ti⁵. 393.

5 Atha naṃ sā „ahaṃ⁶ ayyaputta phalāphalāni ādāya āgacchanti⁷ ekam dānavam passim, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā 'sace me vacanam na karosi khādissāmi tan' ti āha, ahaṃ tāya velāya tam űeva anusocanti⁸ evam paridevin⁹ ti vatvā

10 22. Idam kho 'haṃ tadāvocaṃ gahitā tena sattunā, na me¹⁰ idam tathā dukkham yaṃ maṃ khadeyya rakkhaso yaṃ ce¹¹ me ayyaputtassa mano hessati aññathā ti g. ā. 294.

Ath¹² assa sesam pi pavattim ārocenti „tena panāham deva dānavena gahitā attānam vissajjāpetum asakkonti deva-
15 tujjhāpanakammaṃ¹³ akāsim, atha Sakko vajirabhattho āgantvā ākāse thito dānavam santajjētvā maṃ vissajjāpetvā tam¹⁴ deva-
samkhalikāya bandhitvā¹⁵ tatiye pabbatantare khipitvā pak-
kāmi, ev¹⁶ ahaṃ Sakkaṃ nissāya jīvitam labhin¹⁷ ti āha. Tam
sutvā Soṭṭhiseno „bhaddhe hotu, mātugāmassa antare saccam
20 nāma dullabham, Himavante¹⁸ bahū¹⁹ vanacarakatāpasavijjā-
dharādayo vasanti²⁰, ko tuyham saddahissatīti²¹ vatvā gā-
tham āha:

22. Corīnam²² bahubuddhīnam²³ yāsu saccam sudullabham
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 295.

23 Sā tassa vacanam sutvā „ayyaputta²⁴ ahaṃ tam²⁵ asadda-
hantam mama saccabalen²⁶ eva²⁷ tikicchissāmiti²⁸ udakalasaṃ
pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiṇcanti

¹ Bā -gacchi. ² Cks nūnaja. ³ Cks omīti. ⁴ Bā āha. ⁵ Cks -i, Bā gac-
chanti, Bā āgacchantim. ⁶ all three MSS. -i. ⁷ Cks ime. ⁸ Bā ca. ⁹ Ck
tullāna-, Ck tujjhāna-, Bā devakujjhāna. ¹⁰ Cks ta. ¹¹ Bā add tam. ¹²
Bā add hi. ¹³ Ck Bā -u. ¹⁴ Bā santi. ¹⁵ Ck Bā -inam. ¹⁶ Ck -inam, Bā
-vuddhīnam. ¹⁷ Cks -am. ¹⁸ Cks mah. ¹⁹ Bā saccam phaleneva.

27. Tathā mañ saccam pāletu pālayissati ce mamañ
yathāhañ nābhijānāmi aññam piyataram tayā¹,
etena saccavajjena vyādhi te vūpasammātū 'ti g. ā. 296.

Tattha tathāsaddo ce maman ti iminā saddhiñ yojetabbo, i. e. h.: yathā-
hañ vadāmi tathā mama saccam, aha mañ idāni pi pāletu āyatim pi pālessati, 5
idāni me vacanam supa²: yathāhañ nābhijānāmi³, potthakesu pana tathā
mañ saccam pāletūti likhitam tam⁴ Atthakathāyau n' atthi.

Evam tāya saccakiriyañ katvā uduke āsittamatte yeva
Sotthisenassa kuṭṭhañ ambiladhotam viya tambamalam tavad
eva apagañchi⁵. Te katipāhañ tattha vasitvā araññato⁶ nik- 10
khamma Bārāṇasim patvā uyyānam pavimsu. Rājā tesam
āgatabhāvañ natvā uyyānam gantvā tatth' eva Sotthisenassa
chattam ussāpetvā Sambulam aggamaheṣiṭṭhāne abhisināpetvā
nagarañ pavesetvā sayam isipabbajjañ pabbajitvā uyyāne
vāsam kappesi, rājanivesane yeva nibaddham bhuñji. Sotthi- 15
seno pi Sambulāya aggamaheṣiṭṭhānamattam⁷ eva adāsi, na
pana⁸ koci sakkāro ahosi, atthibhāvañ pi 'ssā va na⁹ aññāsi,
aññāh' eva itthiñ saddhiñ abhirami. Sambulā sapattirosena¹⁰
kisā ahosi uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamañisanthatagattā¹¹. Sā
ekadivasañ sokavinodanattam bhuñjitum āgatassa sasurātā- 20
pasassa santikañ gantvā tam katabhattakiccañ vanditvā eka-
mantañ nisīdi. So tam milātindriyañ¹² disvā

28. Ye kuñjarā sattasatā uḷārā

rakkhanti rattindivam uyyutāvudhā¹³

dhanuggahānañ ca satāni soḷasa

kathamvidhe passati bhadde sattavo ti g. ā. 297.

Tass' attho: bhadde Sambule ye amhākañ sattasatā kuñjarā te va
khaggagatānañ¹⁴ yodhānañ ca vasena¹⁵ uyyutāvudhā¹⁶ aparāni ca soḷasa

¹ Ck yathā. ² Bā supātha. ³ Ck Bā -miti. ⁴ so Bā; Ck likhitāya, Bā likhi-
tam. ⁵ Bā -gacchi. ⁶ Bā araññā. ⁷ Bā -thānañ. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā piṣā nī.
¹⁰ Bā yasapatidosena. ¹¹ Ck dhamanasantagatagattā? Bā dhamanisaṇḍatagattā.
¹² Bā milāyati. ¹³ Ck uyyutā-, Bā uyyuttā-. ¹⁴ Bā tesañceva khandhagatānañ,
Bā tesañca gandha-. ¹⁵ Ck yodhānavasena, Bā yodhānavasena. ¹⁶ Bā uyyuttā-.

dhanuggaḥasatāni rattiṇdivaṃ Bārāṇasīṃ rakkhaṇti, evaṃ surakkhite nagare
kathuṇṇavidhe tvaṃ sattavo passasi¹, yassa tava sāsarikā sappatibhaya araṇṇā
āgatakalā² pabbhāsampannaṃ sarīraṃ idāni pana mīlātapandupalāṇavannā³ ati-
viya kilantindriyāsi, kassa nāma tvam bhāyasitī⁴.

5 Sā tassa vacanaṃ sutvā „putto te deva mayi na puri-
masadiso“ ti vatvā pañca gāthā abbhāsi:

29. Alambkatāyo padumuttarattacā
virāgitā passati haṃsagaggarā,
tāsaṃ suṇitvā mitagītavādinam⁵

10 na 'dāni⁶ me tāta tathā yathā pure. 298.

30. Suvannasamkaccadharā⁷ suviggahā
alambkatā mānusiya⁸ accharūpamā
senūpiyā⁹ tāta aninditaṅgiyo
khattiyakaṇṇā paṭilābhayanti¹⁰ nam¹¹. 299.

15 31. Sace ahaṃ tāta tathā yathā pure
patitā uñchāya¹² punā vane bhare
sammānaye maṃ na ca maṃ vimānaye
ito pi me tāta tato varam¹³ siyā. 300.

20 32. Yaṃ annapāne vipulasmi ohite
nārī vimatṭhābharanā alambkatā
sabbaṅgupetā patino va¹⁴ appiyā
ābajja¹⁵ tassā maraṇaṃ tato varam. 301.

25 33. Api ce daḍḍā¹⁶ kapaṇā anālhiyā¹⁷
kāladutṭiyā¹⁸ patino ca sā piyā
sabbaṅgupetāya pi appiyāya
ayam eva seyyā kapaṇāpi yā piyā¹⁹ ti. 302.

Tattha padumuttarattacā ti padumagabbhasadisaṇṇarattacā, sabbasam
sarīrato suvaṇṇābhā niccharantīti²⁰ vā dīpeti, virāgitā ti vilaggasārīra

¹ Bds add bhadde. ² Bds adda pi. ³ C² -pandusūlavannā. ⁴ Bds add pucchī.
⁵ C² -suṇitvāmita-, Bds suṇitvā mitagītavādinam, B² suṇitvāpita-. ⁶ C² idāni.
⁷ Bds -saṅkaccā-. ⁸ Bds seno-. ⁹ Bds -lo-. ¹⁰ C² taṇ. ¹¹ C² patitā uñchāya,
Bds patitā uccāya. ¹² Bds param. ¹³ Bds ca. ¹⁴ C² ābajja, Bds abajja. ¹⁵
Bds dāni-. ¹⁶ C² anālhiyā, Bds adināḥiyā. ¹⁷ C² -siyā, Bds kaḍḍutṭiyā. ¹⁸
C² piyā, Bds mīyāyā, B² piyāyā. ¹⁹ C² Bds nicca-.

tanumajjhā ti attho, haṃsagaggarā ti evarūpā haṃsamadburassarā¹ nāriyo
passati, tāsaṃ ti so tava putto tāsaṃ nārīnaṃ gītādinā² sutvā³ idāni me
tāta yathā pure tathā na vattatīti⁴ vadati, suvaṇṇasaṃkaccadhārā ti su-
vaṇṇamayā⁵ ekacceḷaṃkāradhārā, alaṃkatā ti nānālaṃkārapatimaṇḍitā, mānu-
siyacecharūpamā ti mānusiyo accharūpamā, senūpiyā⁶ ti sayanūpagatā⁷, 5
naṃ ti taṃ⁸ tava puttaṃ paṭilūbhayanti⁹, sace ahaṃ ti tāta yathā pure sace
ahaṃ puna pi taṃ patiṃ tathā¹⁰ eva kuṭṭharogena vanaṃ pavittṭhaṃ uñchāya
tasmīṃ vane bhare puna pi maṃ so¹¹ sammāneyya na vimāneyya¹² tato me
ito pi Bārāṇasirajjato taṃ araṇḍaṃ eva varaṃ siyā ti sapatitrosena¹³ suasantiyā¹⁴
ti dipeti, yamaṇṇapāṇe ti yaṃ aṇṇapāṇe, ohite ti ṭhapite paṭiyatte, iminā 10
bahvaṇṇapāṇaṃ¹⁵ ghaṛaṃ dasseti, ayaṃ kir' assa¹⁶ adhippāyo: yā nārī vipu-
laṇṇapāṇe pi ghare ekikā va asampattisamānā vimaṭṭhābharaṇā nānālaṃkārehi¹⁷
alaṃkatā sabbehi guṇehi upetā patino ca appiṇṇā hoti ābajjha¹⁸ gīvāya valliṃ
vā rajjūṃ vā¹⁹ bandhitvā tassa²⁰ tato gharāvāsato [marapaṃ eva varatarāṃ ti,
anā]hijyā ti na āhikā²¹, kāḷḍutiyā²² ti nipaṇṇanakakāṭasārakadutiyā, 15
seyyā ti kapaṇāpi samānā sā patino piyā ayaṃ eva uttamā ti.

Evam tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite
tāpaso rājānaṃ pakkosāpetvā „tāta Soṭṭhisena tayi kuṭṭharo-
gābhībhūte²³ araṇḍaṃ pavisante tayā saddhiṃ pavisitvā taṃ
upatṭhahanti attano saccabalena tava rogaṃ [vūpasametvā yā 20
te rajjāpatitṭhānakāraṇaṃ²⁴ akāsi tassā nāma tvaṃ n' eva
ṭṭhatṭhānaṃ na nisinnaṭṭhānaṃ jānāsi, ayuttaṃ te kataṃ,
mittadūbhikammaṃ nāṃ²⁵ etaṃ pāpikaṃ²⁶ ti vatvā puttaṃ
ovadanto

34. Sudullabh' itthi purisassa yā hitā, 25
bhatt' itthiyā dullabho yo hito ca²⁷,
hitā ca te silavatī ca bhāriyā,
janinda dhammaṃ cara Sambulāyā²⁸ ti gātham āha. 303.

Tass' attho: tāta yā²⁹ purisassa hitā muducittā anukampikā itthi yo ca
bhattā itthiyā hito katagūṇaṃ jānāti uḥho pi³⁰ te sudullabhā, ayaṃ ca Sambulā 30

¹ B¹ haṃsā viya madhu-. ² B² mihitādinī, B³ mitagītā. ³ B⁴ suṇitvā. ⁴ B⁵ vatta-. ⁵ so all three MSS. ⁶ B⁶ seno-. ⁷ B⁷ soṭṭhisenassa piyā paṭipalobhayanti in the place of sayanūpagatā. ⁸ B⁸ naṃ. ⁹ B⁹ -lo-. ¹⁰ B¹⁰ adds na. ¹¹ B¹¹ mānātimāneyyā, B¹² nūtimāneyya in the place of na vi-. ¹² B¹³ sapatitrosena, B¹⁴ apatitrosena. ¹³ B¹⁵ bahvaṇṇapāṇaṃ. ¹⁴ C¹⁶ tirassa. ¹⁵ B¹⁷ nūnāla-. ¹⁶ B¹⁸ abajha. ¹⁷ B¹⁹ valliṇā vajjuyā vā. ¹⁸ B²⁰ tassā. ¹⁹ B²¹ na āhikā, C²² na anāhikā, C²³ na anāhikā. ²⁰ B²⁴ kaṭadu-. ²¹ C²⁵ -to. ²² B²⁶ rajjē-. ²³ B²⁷ pāpa. ²⁴ C²⁸ hitiṇā. ²⁵ C²⁹ tayā. ²⁶ B³⁰ pe.

tuyhaṃ hitā o' eva sīlasampannā ca, tasmā etisā dhammaṃ cara, katagupam jānitvā mudacitto bho, cittaṃ assā paritosehīti.

Evam so puttassa ovādaṃ datvā uttāhāya pakkāmi. Rājā pītari gate Sambulaṃ pakkosāpetvā „bhadde ettakaṃ kālaṃ
5 mayā katadosaṃ khama', ito patthāya sabbissariyaṃ tuyham eva dammiti" osānagātham āha:

33. Sace tuvaṃ² vipule³ laddhabhoge

issāvatipṇṇā⁴ maraṇaṃ upesi

ahaṇ ca te bhadde imā ca kaṇṇā⁵

10 sabbe va te vacanakarā bhavāma' ti. 304.

Tass' attho: bhadde Sambule sace tvaṃ ratanarāsimbi tvaṃ etvā abhihiṇṇ-
cītvā² aggamahesitthānavasena vipulabhoge³ labhītvāpi issāya otinā maraṇaṃ
upesi ahaṇ ca imā ca rājakaṇṇāyo⁵ sabbe tava vacanakarā bhavāma tvaṃ
yathādhīppāyaṃ imaṃ rajjaṃ vicārehīti sabbissariyaṃ tassā adāsi.

15 Tato patthāya ubho samaggāvāsaṃ vasantā dānādīni puṇṇāni katvā³ yathākammaṃ gamaṃsu. Tāpaso jhānābhiññā¹⁰ nibbattetvā Brahmalekūpago ahosi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Mallikā patidevatā yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā Sambulā Mallikā ahosi, Sothhiseno

20 Kosalarājā, pitā tāpaso aham evā" 'ti. Sambulajātakaṃ.

10. Gaṇḍatindujātaka.

Appamādo ti. Idam S. J. v. rājovādaṃ ā. k. Rājovādo beṭṭhā vitthārito.

Atīte pana Kampillaratthe Uttarapañcālanagare
25 Pañcālo nāma rājā agatigamane tthito adhammena pamatto rajjaṃ kāresi. Ath' aṣṣa amaccādayo sabbe pi adhammikā jātā. Balipīlītā ratthavāsino puttadāre ādāya araṇṇe migā viya carimṣu, gāmatthāne gāmo nāma nāhosi, manussā rāja-

¹ B⁴ khamatha. ² C² tvaṃ. ³ C² vipulama, C² -lam? ⁴ B⁴ issāvatipṇṇā. ⁵ B⁴ imā rājakaṇṇā. ⁶ B⁴ -sittā. ⁷ B⁴ -le-. ⁸ C² -kaṇṇāyo, B⁴ rājakaṇṇā. ⁹ B⁴ karitvā. ¹⁰ B⁴ -āyo.

purisabbhayena divā gehe vasitum na sakkonti, gehāni kaṇṭha-
kasākhāhi parikkhipitvā aruṇe uggacchante yeva araṇṇaṃ pavi-
santi, divā rājapurisā¹ vilumpanti rattim corā². Tadā Bo.
bahinagare gaṇḍatindurukkhe³ devatā hutvā nibbatti, anusam-
vaccharaṃ raṇṇo santikā saḥassagghapakaṃ⁴ balikammaṃ 5
labhati, so cintesi: „ayaṃ rājā pamatto rajjaṃ kāreti, sakala-
ratṭhaṃ vinassati, tṭhapetvā maṃ aṇṇo⁵ rājānaṃ patirūpe
nivesetum samattho nāma n' atthi, upakārako cāpi me anu-
samvaccharaṃ saḥassabalinā pūjesi⁶, ovadisāmi na⁷ ti so
rattibhāge raṇṇo sirigabbhaṃ pavisitvā ussisaḥkapasse tṭhatvā 10
obhāsaṃ vissajjento⁸ ākāse aṭṭhāsi. Rājā taṃ bālasuriyaṃ viya
jalāmānaṃ disvā „ko si tvaṃ, kena vā kāraṇenāgato⁹“ ti pucchi.
So tassa vacanaṃ sutvā „mahārāja ahaṃ tindukadevatā,
tuyhaṃ ovādaṃ dassāmiti āgato mhīti¹⁰. „Kim ovādaṃ nāma
dassasīti¹¹ evaṃ vutte M. „mahārāja, tvaṃ pamatto hutvā 15
rajjaṃ kāresi, tena te sakalaratṭhaṃ bhataviluttaṃ¹² viya vi-
natṭhaṃ, rājāno nāma pamādena rajjaṃ kārentā sakala-
ratṭhassāpi¹³ sāmino na¹⁴ honti, ditṭhe va dhamme vināsaṃ
patvā samparāye pana mahānirāye nibbattanti, tesu ca
pamādaṃ āpannesu antojanā bahijanaṃ pi 'ssa pamattā va 20
honti, tasmā raṇṇā atirekena appamattena bhavitabban¹⁵ ti
vatvā dhammadesanaṃ paṭṭhapento āha:

1. Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padaṃ, (Dhp. v. 21)
appamattā na mīyanti, ye pamattā yathāmatā. 305.

2. Madā pamādo jāyetha, pamādā¹² jāyate khayō, 25
khayā padosā¹³ jāyanti, mā mado¹⁴ bharatūsabha¹⁵. 306.

3. Bahū hi khattiyā jīnā¹⁶ atthaṃ ratṭhaṃ pamādino
atho pi gāmino gāmā anāgārā agārino. 307.

¹ Bā adda pl. ² Bā adda khādanti. ³ Bā gaṇḍatindurukkhā. ⁴ Bā -nikaṃ.
⁵ Ck aṇṇe maṃ, C aṇṇo maṃ. ⁶ Bā -ti. ⁷ Bā viasajjētva. ⁸ Bā -na idhā-
gato si. ⁹ Bā bhataviluppantaṃ. ¹⁰ Bā -ssa. ¹¹ Bā nāma. ¹² Ck Bā -do. ¹³
Ck -de-. ¹⁴ Bā pamādo. ¹⁵ Ck -sabhaṃ. ¹⁶ Ck pītā? Bā jīnā, Bā jānā.

4. Khattiyassa pamattassa ratthasmiñ ratthavaddhana
sabbe bhogā vinassanti, rañño tañ vuccate aghaṃ. 308.
5. N' esa dhammo mahārāja, ativekaṃ pamajjasi,
iddhaṃ¹ phitaṃ² janapadaṃ corā viddhaṃsayanti taṃ³. 309.
6. Na te puttā bhavissanti na hiraññaṃ na dhāniyaṃ,
ratthe vilumpamānamhi sabbabhogehi jīyasi⁴. 310.
7. Sabbabhogaparijñāṃ⁵ rājānaṃ cāpi⁶ khattiya
ñātimittā subhijā ca na naṃ⁷ maññanti khattiyaṃ⁸. 311.
8. Hatthārūhā⁹ anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
tam evaṃ upajīvantaṃ na naṃ⁷ maññanti khattiyaṃ¹⁰. 312.
9. Asaṃvihitakammantaṃ bālaṃ dummantimantitaṃ¹¹
sirī jābati dummedhaṃ jīṇṇaṃ va urago tacaṃ. 313.
10. Susaṃvihitakammantaṃ kāluttāhiyaṃ atanditaṃ —
sabbe bhogaḥhivaḍḍhanti¹² gāvo sausaḥhā-m-iva. 314.
11. Upassutiṃ mahārāja ratthe janapade cara,
tattha disvā ca sutvā ca tato taṃ paṭipajjasiti. 315.

Tattha appamādo ti satiyā avippavāso, amatapadaṃ ti amatassa
nibbānassa padaṃ adhiṇamakāraṇaṃ¹³, maccuno padaṃ ti maraṇassa kīraṇaṃ,
pamatto hi vipassanaṃ avaḍḍhetvā¹⁴ appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattuṃ asakkhonto
20 punaḥ puna saṃsāre jāyati c' eva miyati ca, tasmā pamādo maccuno padaṃ
nāma, na miyanti ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattā puna
saṃsāre anibbattantaṃ na miyanti nāma, ye pamattā ti mahārāja ye puggalā
pamattā te yathāmatā¹⁵ tath' eva dātṭhabbā, tasmā¹⁶ aniccaśādhanaṭṭhā tassāpi¹⁷
hi ahaṃ dānaṃ dassāmi sīlaṃ rakkhissāmi uposathakammaṃ karissāmi kalyāṇa-
25 kammaṃ karissāmi ābhogo¹⁸ vā patthanā¹⁹ vā pariyaṭṭhānaṃ vā n' etthi,
appattaviññāyattā²⁰ pamattassāpi appamādaḥhāvaṃ ti, tasmā ubbo p'ete ekadivasa
va²¹, madā ti mahārāja ārogyayobbanajivitaṃ adāsaṃkhātā tividhā madā²² pa-
mādo nāma jāyati, so pamatto pamādam āpanno pañātipātādāni pāpakammaṃ
karoti, aha naṃ rājāno chindāpenti vā hanāpenti vā sabbassa vā paṇ' assa²³
30 haranti, evaṃ assa pamādo²⁴ nātiddhanajivitaḥhaya jāyati, puna so²⁵ dhana-

¹ Bā idam. ² Cā pitaṃ, Bā pitaṃ. ³ Bā naṃ. ⁴ Cā jiyati, Cā jiyati, Bā jīyasi.
⁵ Cā -junnāṃ, Bā -jinnāṃ. ⁶ Bā vāpi. ⁷ Bā taṃ. ⁸ Bā mandiyāṃ. ⁹ Bā
-ro-. ¹⁰ Bā maññiyaṃ. ¹¹ Cā -naṃ. ¹² Bā bhogo pi vadhanti. ¹³ Bā -gamaṇa-
¹⁴ Cā vaḍḍhetvā, Bā avaḍḍhetvā. ¹⁵ Bā adda te. ¹⁶ Cā Bā kaṃmā. ¹⁷ so Cā;
Bā mataṇṇa pi. ¹⁸ Cā a-. ¹⁹ Cā pattaṇā, Cā pattaṭṭhanā? Bā patthanā. ²⁰ Bā
aparagata. ²¹ so Cā; Bā ekasādivasāva. ²² Cā dā, Bā omits madā. ²³ so Cā;
Bā sabbāsaṃ vā dhanassa. ²⁴ so all three MSS. for -dā? ²⁵ Cā yo.

khayaṃ vā yasakkhayaṃ vā patto jīvitun asakkonto jīvitavuttattthāya kāya-
duccaritādini karoti, lee-assa¹ khayaṃ padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi: mā
mado² bharatūsabha ratthabharanaka³ jetha⁴ Bharatūsabha mā pamejja⁵, mā
pamādi⁶ attho, etthaṃ ratthau ti janapadavāsinaṃ vuddhiṃ c' eva⁷ sakala-
ratthau ca bahū pamādi⁸ jina⁹, tesaṃ vibhāvattthāya Khantivādijātaka-
Mātanga-jātaka-Sarabha-jātaka-Rharujātaka-Cetiya-jātakādini kathetabbāni, gā-
mino ti gāma¹⁰ bhokāpi¹¹ te te gāmino¹² bahupamādadossena jina¹³ parihiṇā
vinattthā, anāgarā agārino ti pabbajitāpi pabbajitapatipattito gihī pi gharā-
vāsato c' eva dhanadhaññādibhi ca bahū jina¹⁴ parihiṇā ti vadati, taṃ vuccate
aghan ti mahārāja bhogaparihāni¹⁵ nāma taṃ rañño dukkhaṃ vuccati, bhoga-
bhāvena hi niddhanassa yaso hīyati, hīnayaso mahantaṃ kāsikacetasikadukkhaṃ
pāpunāti, nesa dhammo ti mahārāja esa porūnakarājūnaṃ dhammo na hoti,
iddhaṃ phītaṃ ti annapānādina hiraññasuvaṇṇādina phītaṃ pupphitaṃ, na
te puttā¹⁶ ti mahārāja pavēpālakā¹⁷ te puttā na bhavissanti, ratthavāsino
hi adhammikarañño esa putto kim amhākaṃ vaddhiṃ¹⁸ karissati nassa chattaṃ¹⁹
dassamā²⁰ ti chattaṃ na denti, evam eva²¹ tesaṃ pavēpālakā²² puttā na
hontī nāma, pari²³ jinnā²⁴ ti parihiṇā rājānaṃ, cāpiti²⁵ sace hi²⁶ so rājā
hoti aha naṃ rājānaṃ samānaṃ pi khattiyaṃ²⁷ ti ayaṃ rājā ti garucittena²⁸
mañetabbam katvā na maññanti, upajīvantā ti upanissāya jīvantāpi ete
ettakā janā garucittena maññitabbam na maññanti, kimkāraṇa: adhammika-
bhāvena, sirīti yasavibhavo²⁹, tacca³⁰ ti yathā urago jinnāṃ taccaṃ
jigucchamaṇo jahati³¹ na puna oloketi evaṃ tādissaṃ rājānaṃ sirī jahati, su-
saṃ vihitakamantaṃ³² ti kāyadvārādhi pāpakammaṃ akarontaṃ³³, abhi-
vaddhantīti abhikukhaṃ gacchantā³⁴ vaddhanti, saṃsabhāmi³⁵ vā ti sa-
usabha³⁶ iva, appamatta³⁷ hi³⁸ usabhajethako³⁹ gogano viya bhoga⁴⁰ vaddhanti,
upassutū ti janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaratthe janapade ca
cara, tatthā⁴¹ ti tasmīṃ ratthe caranto dattabbam disvā sorabbam sutvā
attano gūṇagūṇaṃ paccakkhaṃ katvā tato attano hitapaṭipattiṃ paṭijaggiesasi⁴².

Iti M. ekādasahi gāthāhi rājānaṃ 'ovaditvā „gaccha pa-
pañcaṃ akatvā parigaṇha rattham, mā nāsayiti⁴³ vatvā sa-
katthānaṃ eva gato. Rājāpi tassa vacanaṃ sutvā saṃ-
vegappatto hutvā⁴⁴ punadivase rājāṃ amacce paṭicchāpetvā⁴⁵
purohitena saddhiṃ kālāss' eva pācīnadvārena nagarā nikkha-

¹ Bā imassa. ² Bā pamādo. ³ Cā rattham. ⁴ Cā pajja. ⁵ Bā mā pamā-
damāpajji. ⁶ Bā vuddhicceva, Cā vuddhameva. ⁷ Cā -ne, Bā padāmadino. ⁸
Bā jinnā. ⁹ Bā -bhojanakāpi. ¹⁰ Bā gāma. ¹¹ Bā yasabhoga. ¹² Cā
vuttā. ¹³ Cā pameji. ¹⁴ Bā vuddhi. ¹⁵ Bā eva. ¹⁶ Cā pari²³ jinnā. ¹⁷ Bā
vāpiti. ¹⁸ Bā pi. ¹⁹ Bā mantiyaṃ. ²⁰ Bā tigarukacittena. ²¹ Cā sirini-
yasavibhavo, Cā siritayasavibhavo, Bā sirīti. ²² Cā tan. ²³ Bā hoti. ²⁴ Bā
-kamman. ²⁵ Bā -to. ²⁶ Cā -taṃ. ²⁷ Bā sa usabho jethako. ²⁸ Bā
-pajjiesasi. ²⁹ Bā omite hutvā. ³⁰ Bā -devā.

mitvā yojanamattam gato. Tatth' eko gāmaṇḍasimāhallako
 aṭavito kaṇṭhakasākhā¹ āharitvā gehadvāraṃ parikkhipitvā
 pidahitvā puttadāraṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā sāyaṃ rāja-
 purisesu pakkantesu attano gharaṃ āgacchanto gehadvāre
 5 pāde kaṇṭakena² viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ³ ni-
 haranto

12. Evaṃ vedetu Pañcālo saṃgāme sarasamappito⁴

yathāham ajja vedemī kaṇṭakena⁵ samappito ti 316.

imāya gāthāya rājānaṃ akkosi, taṃ paṇ' assa akkosanaṃ⁶

10 B-ssānubhāven' eva ahosi, B-ttena adbhiggaḥito va so akkosīti
 veditabbo. Tasmiṃ pana samaye rājā ca purohito ca āṇṇa-
 takavesena⁷ tassa santike va aṭṭhaṃsu. Ath' assa vacanaṃ
 sutvā purohito itaraṃ g. ā.:

13. Jinno dubbalacakkhū sī, na rūpaṃ sādhu passasi,

15 kiṃ attha Brahmādattassa

yan taṃ maggheyya⁸ kaṇṭako⁹ ti. 317.

Tattha maggheyya⁷ 'ti vijjheyya⁸, i. v. h.: yadi tvam attano avyatta-
 tāya kaṇṭakena⁹ viddho ko ettha raṇṇo dōso ti yena rājānaṃ akkosasi kiṃ te
 raṇṇā¹⁰ kaṇṭako¹¹ oloketvā ācikkhitabbo ti.

20 Taṃ sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi:

14. Pahottha¹² Brahmādattassa yo¹³ 'haṃ maggo¹⁴ smi brāhmaṇa,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā¹⁵. 318.

15. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁶ bahu adhammiko jano. 319.

25 16. Etādisse bhaṇe tāta bhayaṭṭhā tāva¹⁷ mānavā
 nillanakāni kubbanti vane āhatvā¹⁸ kaṇṭakan¹⁹ ti. 320.

Tattha pahotthā¹⁷ 'A brāhmaṇa yo¹⁸ kassakāṇṭake magge¹⁹ patito
 sannisinno bahū²⁰ ettha Brahmādattassa dōsa²¹, tvam ettakaṃ kalam raṇṇo

¹ Bā kaṇṭhakasākhā. ² Bā kaṇṭha-. ³ Bā saramappito. ⁴ Cā -tati. ⁵ Bā
 -neva. ⁶ Bā yaṃ tvam maggeyya. ⁷ Bā maggeyyā. ⁸ Cā Bā vijjheyya. ⁹ Bā -o.
¹⁰ so C; Cā bhotta, Bā pahettha. ¹¹ Bā so. ¹² so Cā for magge? Bā magga.
¹³ Bā matā. ¹⁴ Bā kuta-, Bā kūta-. ¹⁵ Cā nāna, Cā tāta. ¹⁶ Bā āhantā. ¹⁷
 Bā pahvetthā. ¹⁸ Bā so. ¹⁹ Cā kaṇṭakena maggo. ²⁰ Cā -u. ²¹ Bā -o.

dōsena matra sakaṇṭake magge viestapabbhāvaṃ na jānāsi¹, arakkhitā-pe-
kaṇṭakan ti, tattha khādaṇṭīti vilumpanti, tuṇḍiyā² ti vadhabandhanādihi
piṭetvā adhammabalisūdhakā³, kuḍḍarājassā⁴ ti pāparaṇṇo, adhammiko ti
paṭicchanakammanto, tāṛā⁵ ti purohitam ālapati, mānavā ti manussā⁶,
nillanakānti nīliyanatthānāni, vane āhatvā⁷ kaṇṭakan ti kaṇṭakam 5
āharitva dvārāni pidahitvā gharāṃ chaḍḍetvā puttadāraṃ ādāya vanaṃ pavī-
sivā tasmiṃ vane attano nīliyanatthānāni karonti, athavā vane yo kaṇṭako tam
āharitvā gharāni parikkhipanti, iti raṇṇo dōsen' ev' amhi kaṇṭakena viddho mā
evārūpassa raṇṇo upatthambho hohiti.

Tam sutvā rājā purohitam āmantetvā „ācariya mahallako 10
yuttam bhaṇati, amhākam eva dōso, ehi nivattāma, dhammena
rajjam kāressāmā“ ti āha. Bo. purohitassa sarīre adhi-
muccitvā⁸ purato thatvā⁹ „parigaṇhāma tāva mahārājā“ ti
āha. Te tamhā gāṃhā aṇṇam gāmaṃ gacchantā antarāmagge
ekissā mahallikāya saddam assosum, sā kir' ekā daḍidditthi dve 15
dhītaro vayappattā rakkhamānā tāsam araṇṇam gantum na
deti, sayam araṇṇato dārūni c' eva sākaṃ ca āharitvā dhītaro
paṭijaggi¹⁰. Sā tam divasaṃ ekam gumbaṃ āruyha sākaṃ
gaṇhanti pavatṭamānā¹¹ bhūmiyam patitvā rājānaṃ maraṇena
akkosanti 20

11. Kadāssu nāṃ' ayam rājā Brahmadatto marissati
yassa raṭṭhasmiṃ jīvanti¹² appatitā¹³ kumārīkā ti g. ā. 321.

Tattha appatitā¹² ti assāmikā, sace hi tā assāmikā¹⁴ assu maṃ po-
seyyum, pāparaṇṇo pana rajje abhāṃ dukkhaṃ anubhomi, kadā nu kho esa
marissatīti evaṃ Bodhisattānubhāvena¹⁵ akkosī. 25

Atha naṃ purohito paṭisedbento

10. Dubbhāsitaṃ hi te jammī anattapadakovide,
kuhiṃ rājā¹⁶ kumārīnaṃ
bhattāraṃ pariyasatīti g. ā. 322.

¹ B^d add taassa hi. ² B^d ku-. ³ C^k -sūṭakā, B^d adhammena balissūdhakā.
⁴ B^d kuṭa-, B^e kūṭa-. ⁵ B^d add's pl. ⁶ C^e āgatva, B^d āgantvā, C^k āhatvā. ⁷
B^d -muṇḍe-. ⁸ B^d gaṇṭvā. ⁹ B^d -ggati. ¹⁰ B^d pavatta-. ¹¹ B^d raṭṭhamhi
jīvanti. ¹² B^d appatikā. ¹³ C^k B^d appatikā, C^e appatitīkā corr. to appatikā.
¹⁴ B^d tasamsāmikā. ¹⁵ B^d -neva. ¹⁶ C^e -a.

Taṃ sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi:

10. Na me dubbhāsitaṃ brahme¹, kovid² atthapadā ahaṃ,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 323.
20. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
5 ratthasmiṃ kuḍḍarājassa³ bahu adhammiko jano,
dujjīve dubbhare dāre kuto bhattā⁴ kumāriyo ti. 324.

Tattha kovidatthapadā ti ahaṃ atthapade kārapade⁵ kovidā chekā,
mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasamsi, dujjīve ti dujjīve ratthe⁶ dubbhare dāre
jāte manussesu⁷ bhūtasitesu araṇṇe vasantesu, kuto bhattā kumāriyo ti⁸
10 kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantīti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā „yuttaṃ⁹ kathetīti“ parato¹⁰ gac-
chantā ekassa kassakassa saddaṃ assosun, tassa kira kassan-
tassa Sāliyo¹¹ nāma balivaddo phālena pahaṭo¹² sayi, so rājā-
naṃ akkosanto

- 15 21. Evaṃ sayatu Pañcālo saṅgāme sattiyaṃ hato¹³
yathāyaṃ kapaṇo seti hato phālena Sāliyo ti g. ā. 325.

Tattha yathā ti yathā yaṃ vedanāmatte¹⁴ Sāliyabalivaddo seti evaṃ
sayatū ti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento

- 20 22. Adhammena tvaṃ¹⁵ jamma Brahmadattassa kujjhasi
yo tvaṃ sapasi¹⁶ rājānaṃ aparajjhivāna attanā ti g. ā. 326.

Tattha adhammena ti akāraṇena asabbhavana.

Taṃ sutvā so¹⁷ tisso gāthā abhāsi:

23. Dhammena Brahmadattassa ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa,
25 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 327.
24. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
ratthasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁸ bahu adhammiko jano. 328.

¹ Cs -a. ² Bā kuṭa-. Bz kūta-. ³ Ck batthā, Bā tatthā. ⁴ Bā kāraṇe. ⁵ Cs
addā rattham. ⁶ Cs -sse. ⁷ Cs omits ti. ⁸ ti ahaṃ --- yuttaṃ wanting in
Ck. ⁹ Bā pu-. ¹⁰ Ck sāltassayo. ¹¹ Bā mahato. ¹² Ck bhato. ¹³ Bā
-nāppatto. ¹⁴ Ck tvaṃ. ¹⁵ Ck yapamsi, Cs pasamsi, Bā samasi or sapasi?
¹⁶ Ck omits so. ¹⁷ Bā kuṭa-

22. Sā nūna puna re pakkā vikāle bhattam āhari,
bhattahārim¹ apekkhanto hato phālena Sāliyo ti. 329.

Tattha dhammenā 'ti kārāpen' eva na akhāpena akkosatīti saññān mā
kari, sā nūna puna re pakkā vikāle bhattamākkarīti brāhmaṇa sā mama
bhattahārikā itthi pāto va mama bhattam pacitvā āharanti adhammabalissādhā- 5
kehi Brahmaddattassa diṣehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayham
bhattam pakkam bhavissati, tena kārāpena vikāle bhattam āhari, eja vikāle
bhattam āharīti cintetvā chātājjhato aham tam bhattahārim olokento goṇam
atthāne patodena vijjhim, ten' esa pādam ukkhīptvā² phālena paharanto hato
phālena Sāliyo, tasmā esa mayā hato ti saññān mā kari, pāparaṇño yeva hato 10
nām' esa, mā narass'³ avaggaṇam bhanīti.

Te parato⁴ gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadvase
pāto va ekā kūṭadhenu godohakam pādena paharītvā saddhim
khīrena⁵ pavattesi⁶, so Brahmaddattam akkosanto

23. Evaṃ haññatu Pañcālo saṃgāme asinā dāham⁷ 15
yathāham ajja pahato khīraṇ ca me pavattitan⁸ ti g. ā. 330.
Tam sutvā⁹

24. Yam pasu khīram chaddeti¹⁰ pasu phālaṇ ca himsati
kim tattha Brahmaddattassa yam no garahato¹¹ bhavan ti 331.
brāhmaṇena gāthāya vuttāya puna¹² tisso gāthā abhāsi: 20

25. Gārayho brahme Pañcālo, Brahmaddattassa rājino
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 332.
26. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tundiyā
raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹³ bahu adhammiko jano. 333.
27. Caṇḍā aṭanakagāvi¹⁴ yam pure na duhāmase 25
tam dāni ajja dohāma khīraḥameh¹⁵ upaddutā ti. 334.

Tattha caṇḍā ti pharusā, aṭanakagāvitī¹⁶ palāyanasīlā, khīrakā-
mehitī addhammikaraṇño purisehi bahum khīram āharipentehi upaddutā
duhāma, sace hi so dhammena rajjān kareyya na no evarūpaṃ bhayaṃ
āgaṇcheyyā¹⁷ 'ti. 30

¹ C² bhattagārim, C² -bhārim. ² B² add tena. ³ B² C² tarass. ⁴ B² pu-
⁵ C² sakhīrena. ⁶ B² -ttesi. ⁷ B² hato. ⁸ C² pavattihī. B² pavatti. ⁹
B² add purohito. ¹⁰ B² chaddetvā. ¹¹ so C² for -te? B² -hito. ¹² B²
punaṃ so. ¹³ B² kuṭa-. ¹⁴ C² aṭanakagāvi, B² akatanā-, B² akatanā-. ¹⁵
C² aṭanakagāvitī, B² akatanāti.

Te „yuttaṃ kathetiti“ taṃhā gāṃā nikkhamitvā mahā-
maggaṃ āruyha nagarābhimukkhā gamiṃsu. Ekasmiṃ ca
gāme balisādhakā¹ asikosatthāya ekaṃ taruṇaṃ kabara-
vacchaṃ² māretvā cammaṃ gaṇhiṃsu, vacchakamātā dhenu
5 puttasokena tinaṃ na khādanti pāṇīyaṃ³ na pivati parideva-
mānā āhiṇḍati. Taṃ disvā gāmadārakā rājānaṃ akkosantā

21. Evaṃ kandaṭṭha Pañcālo viputto vippasukkhata
yathāyaṃ kapaṇā gāvī viputtā paridhāvātīti g. ā. 335.

Tattha paridhāvātīti paridevamānā dhāvātīti.

10 Tato purohito itaraṃ gātham āha:

22. Yaṃ pasu pasupālassa⁴ pabbhameyya⁵ raveyya vā
ko n' idha aparādh' atthi Brahmadattassa rājino ti. 336.

Tattha pabbhameyya⁶ raveyya vā ti bhameyya vā viraveyya vā,
i. v. h.: pasu nāma pasupālassa⁷ rakkhantassa⁸ eva dhāvati pi viravati tinaṃ
15 pi na khādanti pāṇīyaṃ pi na pivati, idha rañño ko nu aparādhō ti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsiṃsu⁹:

23. Aparādhō mahābrahṃe Brahmadattassa rājino,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 337.

24. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
20 ratthasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁰ bahu adhammiko jano,
kathaṃ no¹¹ asikosatthā khīrapā haññate pajā ti. 338.

Tattha mahābrahṃe ti mahābrāhmaṇa, rājino ti rañño, kathaṃ no
ti kathaṃ nu kena nāma kāraṇena, khīrapā haññate pajā ti pāparājassa
sevakehi khīrapako vacchako haññati, idān' eva sā dhenu puttasokena paridevatī,
25 so pi rāja ayaṃ dhenu viya paridevatū¹² ti rājānaṃ akkosimṃsu yeva.

Te¹³ „kāraṇaṃ vadathā“¹⁴ 'ti vatvā pakkamiṃsu. Ath¹⁵
antarāmagge ekissā sūkkhapokkharaniyā kākā¹⁶ tuṇḍehi vij-
jhivā maṇḍuke¹⁷ khādanti. Bo. tesu taṃ tṭhānaṃ sampattesu
attano ānubhāvena maṇḍukena

¹ C² balisādhako. ² B² -akam. ³ C² pāṇi-, B² pāṇi-. ⁴ B² -phā-. ⁵ B² samha-. ⁶ C² abhāsum. ⁷ B² kuṭa-. ⁸ B² nu. ⁹ B² add sādhu vo. ¹⁰ C² kāka. ¹¹ C² B² -uke.

25. Evaṃ khajjatu Pañcālo hato yuddhe saputtako
yathāham ajja khajjāmi gāmaṇi¹ araṇṇajo ti 339.
rājānaṃ akkoṣāpesi.

Tattha gāmaṇehi² gāmaṇāhi.

Taṃ sutvā purohito maṇḍukena³ saddhim sallapanto: 5

26. Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ
rājāno maṇḍuka manussaloke,
n⁴ ettāvatā rājā adhammacāri
yaṃ tādisaṃ jīvaṃ adeyyu⁵ dhamkā ti g. ā. 340.

Tattha jīvaṃ ti jīvantaṃ, adeyyuṃ⁶ ti khādeyyuṃ⁷, dhamkā kākā. 10
Ettāvatā rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araṇṇaṃ pavasiṭvā raṇṇā
taṃ rakkhantena caritun ti.

Taṃ sutvā maṇḍuko dve gāthā abhāsi:

27. Adhammarūpo vata brahmacāri
anuppiyaṃ bhāsati khattiyassa, 15
vilumpamānāya puthuppajāya
pūjesi rājā⁸ paramappavādim⁹. 341.

28. Sace imaṃ brahme surajjakam siyā
phītaṃ raṭṭhaṃ muditaṃ vippasaṇṇaṃ
bhutvā balim aggapiṇḍaṃ ca kākā 20
na mādisaṃ jīvaṃ adeyyu dhamkā ti. 342.

Tattha brahmacārīti purohitaṃ garahantaṃ¹⁰ āha, khattiyassa¹¹ ti
evārūpassa pāparaṇṇo, vilumpamānāyā¹² ti vilumpamānāya¹³, ayam eva vā
pātho, puthuppajāyā¹⁴ ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya, pūjesi¹⁵ ti pasamsi¹⁶,
surajjakan ti chandādivasena agantvā¹⁷ dasa rājadhamme akopentena¹⁸ 25
rakkhiyamānaṃ sace [dath surajjam¹⁹ bhaveyya, phītaṃ ti deveṣu²⁰ sammā
dhāraṃ²¹ anupparacchanteṣu²² sampannasassaṃ²³, na mādisaṃ ti²⁴ evaṃ sante
mādisaṃ jīvaṃnaṃ yeva kākā na khādeyyuṃ, evaṃ chasu thāneṣu akkoṣantaṃ
Bodhisattānubhāvena ahoṣi.

¹ Bā -mi-. ² Bā -ehi. ³ Ck adheyya, Bā adeyyuṃ. ⁴ Ck adheyyuṃ. ⁵ Ck
-dhe-. ⁶ Ck Bā rājānaṃ. ⁷ Bā -dānaṃ. ⁸ Bā -to. ⁹ Bā viluppa-. ¹⁰ Ck
vilumpā-. ¹¹ Ck -sayānaṃ, Ck -sayānaṃ. ¹² Bā āg-. ¹³ Bā adda raṇṇā. ¹⁴ Bā
-akānaṃ. ¹⁵ Ck deve-. ¹⁶ Ck samma-. ¹⁷ Bā -va-. ¹⁸ Bā -ssisaṃ. ¹⁹
Ck khādiyaṃ, Ck khādisaṃ.

Tam sutvā rājā ca purohito ca araṇṇe vāsitaracchāna-
maṇḍukaṃ¹ upādāya sabbe amhe yeva akkosantīti. Tato va
nagaraṃ gantvā dhammena rajjaṃ kāretvā M-assa ovāde tthitā
dānādīni puññāni karīṃsu.

- 5 S. Kosalarāṇṇo i. d. ā. „mahārāja raṇṇā nāma agatigamanam
pahāya dhammena rajjaṃ kāretabban“ ti vatvā j. s.: „Tadā gaṇḍa-
tindukadevatā² aham evā“³ ti. Gaṇḍatindukajātakam⁴. Tīm-
saṇi pāta vaṇṇanā nītthitā⁴.

¹ C^{ks} vāsam-. ² B^d gaṇḍutinduka-. ³ B^d gaṇḍutindukajātakam nītthitam. ⁴ B^d
omits timsa - - tā.

XVII. CATTALĪSANIPATA.

1. Tesakunajātaka.

Vessantarantaṃ pucchāmiti. Idam S. J. Kosalarañño
ovādasena¹ kathesi. Tam hi rājānaṃ dhammasavanatthāya āgataṃ
S. āmantetvā „mahārāja rañño nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ. 5
yasmim hi samaye rājāno adhammikā honti rājayuttāpi tasmim² samaye
adhammikā hontīti“ Catukkanipāte āgatayuttanayena³ ovaḍitvā agati-
gamane ca agamane ca ādinavaṇ⁴ ca ānisaṃsaṇ⁵ ca kathetvā supina-
kūpamā⁶ ti ādinā nayena kāmesu ādinavaṇ vitthāretvā⁷ „mahā-
rāja imesaṃ⁸

10

Maccunā saṃgaro⁹ n' atthi laṇcaggāho na vijjati
yuddham n' atthi jayo n' atthi. sabbe maccuparāyanā.
tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ thapetvā attanā katakalyāṇakammaṃ¹⁰
nānā¹¹ patitthā nāma n' atthi. evaṃ ittarapaccupatthānaṃ avassaṃ
pahātabbaṃ, yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ na vaṭṭati¹², appamat- 15
tena¹³ hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati¹⁴, porāṇakarājāno¹⁵
anuppanne pi Buddhē paṇḍitānaṃ ovāde thatvā dhammena r. kāretvā
devanagaraṃ pūrayamānā gamiṃsū¹⁶ ti vatvā tena yācito a. ā.:

A. B. Br-o r. k-o aputtako abosi, patthento puttaṃ vā
dhītaraṃ vā na labhi¹⁷. So ekadivasaṃ mahantena parivārena 20
uyyānaṃ gantvā divasabhāgaṃ uyyāne kilītvā maṅgalasāla-

¹ Bā adda ārabba. ² Bā adda hi. ³ C^k -suttanayena, Bā -vuttanayena. ⁴
C^k -ku-, Bā -kūpamā kāmā. ⁵ Bā vivaretvā. ⁶ Bā -saṇhi. ⁷ Bā saṇika-. ⁸
Bā ketaṃ-. ⁹ C^k aṇiṇaṃ. ¹⁰ C^k vaṭṭatīti. ¹¹ Bā appamattena. ¹² C^k
pārānakā. ¹³ Bā -ati.

rukḥhamūle sayanaṃ attharāpetvā¹ thoḥkaṃ niddāyitvā pabuddho
 sālarukḥhaṃ olovento² tattha saṇḍakulāvakaṃ passi, saha
 dassanen³ ev⁴ assa sineho⁵ uppajji, so ekaṃ purisaṃ pakkosā-
 petvā „imaṃ rukḥhaṃ abhirūhitvā⁶ etasmiṃ⁷ kulāvake kassaci
 5 atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhīti“ āha. „So abhirūhitvā⁸ tattha
 tīpi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. „Tena hi etesaṃ⁹ upari
 nāsāvātaṃ¹⁰ mā vissajjesīti“ vatvā caṃkoṭake¹¹ kappāsapicuṃ
 attharivitvā „tatth¹² etāni¹³ aṇḍakāni ṭhapetvā sanikaṃ otarā¹⁴“ ti
 otarāpetvā caṃkoṭakaṃ¹⁵ hatthena gahetvā „katarasakuṇḍa-
 10 kāni¹⁶ nāma¹⁷ etānīti“ amacce pucchi. Te „mayhaṃ na jānāma,
 nesādā jānissantīti“ vadiṃsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā
 pucchi. Nesādā „mahārāja¹⁸, ekaṃ ulūkaṇḍaṃ¹⁹, ekaṃ sāli-
 kāya aṇḍaṃ, ekaṃ sukaṇḍaṃ²⁰“ ti kathayīṃsu. „Kiṃ pana
 ekasmiṃ kulāvake tinnaṃ saṇḍikānaṃ aṇḍāni hontīti“.
 15 „Āma deva paripantho asati sunikkhittāni na nassantīti“.
 Rājā tussitvā „ime mama puttā bhavissantīti“ tāni tīpi aṇḍāni
 tayo amacce paṭicchāpetvā²¹ „ime mayhaṃ puttā bhavissantī,
 tumhe sādhuḥkaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mama
 āroceyyāthā“ ti āha. Te²² sādhuḥkaṃ rakkhiṃsu. Paṭhamāṃ²³
 20 ulūkaṇḍaṃ bhijji, amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā „itthi-
 bhāvaṃ vā purisaḥbhāvaṃ vā jānāhīti“ vatvā tena vīmamsitvā
 „puriso“ ti vutte rājānaṃ upasaṃkamitvā „putto te deva jāto“
 ti āha. Rājā tutṭho tassa bahū²⁴ dhanāṃ datvā „putta-
 kaṃ²⁵ sādhuḥkaṃ paṭijagga, Vessantaro ti c’ assa nāmaṃ
 25 karohīti“ vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhacca-
 yena sālikāya aṇḍaṃ bhijji, so pi amacco taṃ nesādena vī-
 maṃsāpetvā „itthīti“ sutvā rañño santikaṃ gantvā „dhītā
 deva jātā“ ti āha. Rājā tutṭho tassāpi ūhanaṃ²⁶ datvā

¹ Bā attharivitvā. ² Bā -etvā. ³ Cks sineho. ⁴ Bā -ruhitvā. ⁵ Bā ekasmiṃ. ⁶ Bā tesah. ⁷ Bā nāsa-. ⁸ Bā caṃkoṭake. ⁹ Bā eva. ¹⁰ Bā -āhl. ¹¹ Bā caṃkoṭakaṃ. ¹² Cks -kā. ¹³ Bā adda tesu. ¹⁴ Bā -kaṇḍaṃ. ¹⁵ Bā suvaka-
 aṇḍaṃ. ¹⁶ Bā -detvā. ¹⁷ Bā adda tāni. ¹⁸ Bā tesu pa-. ¹⁹ Cks Bā -u. ²⁰ Bā adda me. ²¹ Bā bahudha-.

„dhītaraṃ me sādhukaṃ paṭijagga, Kuṇḍalinīti c' assā
 nāmaṃ karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi. Puna
 katipāhaccayena sukaṇḍaṃ² bhijji, so pi amacco taṃ ne-
 sādēna vīmaṃsāpetvā „puriso“ ti vutte raṇṇo santikaṃ gantvā
 „putto te deva jāto“ ti āha. Rājā tuṭṭho dhanam³ datvā 5
 „puttassa me mahantena parivārena maṃgalaṃ katvā Jam-
 buko ti⁴ nāma karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi.
 Te tayo pi sakunā tinnaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumāra-
 pariḥārena vaḍḍhanti. Rājā „mama putto, mama dhītā“ ti
 voharati. Atha⁵ amaccā aññamaññaṃ avahasanti⁶: „passatha 10
 raṇṇo kiriyaṃ, tiracchānagate⁷ 'putto dhītā me' ti vadanto
 vicarati“⁸. Rājā cīntesi: „ime amaccā etesaṃ pamānaṃ⁹
 paññāsampadaṃ na jānanti, pākataṃ nesaṃ karissāmīti“.
 Ath' ekaṃ amaccaṃ Vessantarassa santikaṃ pesesi: „tumhe¹⁰
 pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchati“¹¹. 15
 Amacco āgantvā¹² Vessantaraṃ vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi.
 Vessantaro attano paṭijaggakaṃ¹³ amaccaṃ pakkhositvā¹⁴
 „mayhaṃ kira pitā maṃ¹⁵ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhā-
 gatassa sakkāro¹⁶ kātum vaṭṭati“¹⁷, „kadā āgacchatīti“¹⁸.
 pucchi. Amacco „ito sattame divase āgacchatū“¹⁹ ti āha. Taṃ 20
 sutvā Vessantaro „pitā me ito sattame divase āgacchatū“ ti vatvā
 uyyojesi. So gantvā²⁰ raṇṇo ārocesi²¹. Rājā sattame divase
 nagare bheriṃ carāpetvā puttassa vasananivesanaṃ²² agamāsi.
 Vessantaro raṇṇo mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsa-
 kammakarādīnaṃ²³ pi sakkāraṃ kārāpesi²⁴. Rājā Vessantara- 25
 kunassa gehe bhuñjitvā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakani-
 vesanaṃ āgantvā rājamaṇḍapaṃ mahāmaṇḍapaṃ karetvā²⁵ nagare
 bheriṃ carāpetvā alaṃkatamaṇḍape mahājanaparivāro nisīditvā

¹ B^d adds pl. ² B^d suvaṇṇaṃ. ³ B^d bahudha-. ⁴ B^d adds cassa. ⁵ B^d athassa.
⁶ C^k abbhassanti. ⁷ B^d mama puttānaṃ in the place of pamānaṃ. ⁸ B^d
 -hākaṃ. ⁹ B^d -tūti. ¹⁰ B^d gantvā. ¹¹ B^d -naṃ. ¹² B^d pakkosāpetvā. ¹³
 B^d omits maṃ. ¹⁴ B^d -raṃ. ¹⁵ C^k vaṭṭati. ¹⁶ B^d rājā āgacchatūti. ¹⁷
 B^d āg-. ¹⁸ B^d ācikkhi. ¹⁹ B^d omits vasana. ²⁰ B^d -kārānaṃ. ²¹ B^d
 kāresi. ²² B^d kārāpetvā.

„Vessantaraṃ ānetū“¹ 'ti amaccassa santikaṃ pesesi. Amacco Vessantaraṃ suvaṇṇapāṭhe nisīdāpetvā ānesi. Sakuṇo pitu amke nisīditvā pitarā saha kiḷṭtvā gantvā² tatth' eva pīthe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ puc-
 5 chanto paṭhamam gātham āha:

1. Vessantaraṃ taṃ pucchāmi³, sakuṇa⁴ bhaddam atthu te,
 rajjaṃ kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti. 1.

Tattha sakuṇa⁵ 'ti taṃ ālapati, kiṃsū⁶ 'ti katarakiccaṃ, kataṃ varan ti
 uttamaṃ hoti, kathehi me tāta sakalaṃ rājadhammaṃ ti evaṃ kira naṃ⁷
 10 so pucchi.

Taṃ sutvā Vessantaro paṭhamam akathetvā va rājānaṃ
 tāva pamādena codento dutiyaṃ gātham āha:

2. Cirassaṃ vata maṃ⁸ tāto Kamso Bārāṇasiggaho
 pamatto appamattaṃ maṃ pitā puttaṃ acodayiti. 2.

Tattha tāto 'ti pitā, Kamso ti idaṃ tassa nāmaṃ, Bārāṇasiggaho
 ti catūhi saṃgahavatthūhi Bārāṇasīm gahetvā vattanto, pamatto ti evarūpānaṃ
 paṇḍitānaṃ santike vasanto paṇhassa apucchanaṃ pamatto, appamattaṃ ti,
 silādigunapayogena maṃ appamattaṃ, pitā ti posakapitā, acodayiti amaccehi
 tiracchānagata putte katvā voharati⁹ avahasiyamāno pamādaṃ āpajjivā cirassaṃ
 20 aṃa codesi paṭhamam pucchāti vadati.

Imāya gāthāya codetvā „mahārāja raṇṇā nāma tīsu“
 dhammesu thatvā dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ¹⁰ ti vatvā
 rājadhammaṃ kathento āha:

3. Paṭhamam¹¹ eva vitathaṃ kodhaṃ hāsaṃ¹² nivāraye,
 25 tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ¹³ āhu khattiya. 3.
4. Yaṃ tvaṃ tāta tape kammaṃ pubbe katam asaṃsayam
 ratto duttho ca yaṃ kayirā na taṃ kayirā tato punaṃ¹⁴. 4.
5. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana¹⁵
 sabbe bhogā vinassanti, raṇṇo taṃ vuccate aghaṃ. 5.
- 30 6. Sirī ca tāta Lakkhī ca pucchitā etad abravuṃ:
 utthānaviriye¹⁶ pose raṃ¹⁷ āhaṃ¹⁸ anusuyyake. 6.

¹ B^d omits ga-. ² C^{2s} -ma. ³ C^{2s} -gam. ⁴ B^d taṃ. ⁵ B^d me. ⁶ C^k
 nāmātīsu. ⁷ C^k haṃsaṃ, C^s haṃsaṃ. ⁸ B^d vattaṃ. ⁹ C^s B^d puna. ¹⁰ B^d
 -vaddhana. ¹¹ B^d utthāne-. ¹² C^k ramasaṃ, B^d ramamasaṃ.

7. Ussuyyake duhadaye purise kammadussake
kālakaṇṇī mahārāja ramati cakkabhañjaṇī. 7.
8. So [tvam] sabbesam¹ suhadayo sabbesam² rakkhito bhava,
alakkhiṃ³ nuda mahārāja lakkhi⁴ bhava nivesanam. 8.
9. Salakkhi dhitisampanno puriso hi⁵ mahaggato
amittānaṃ Kāsipati mūlaṃ aggaṃ ca chindati. 9.
10. Sakko pi hi bhūtapati uttāhe⁶ na-ppamajjati
sa kalyāṇe dhiṭṭiṃ katvā uttāhe⁷ kurute mano. 10.
11. Gandhabbā pitaro devā sañjīvā honti tādino,
uttahato appamajjato anuttīṭṭhanti devatā. 11.
12. So appamatto akkuṭṭho tāta kiccāni kāraye
vāyamassu ca⁸ kiccesu, nālaso vindate sukhaṃ. 12.
13. Tatth⁹ eva te vattapadā esā ca¹⁰ anusāsani
alaṃ mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ dukkhāya cā¹¹ 'ti. 13.

Tattha paṭhameneva vitathan ti tāta rājā nāma ādito va musāvadam¹²
nivāre, musāvādino hi rañño ratṭhaṃ nirojhaṃ hoti, paṭhaviyā oja¹³ kamma-
karaṇatthūnato sattaratanamattaṃ heṭṭhā bhassati¹⁴, tato āhāre¹⁵ telamadhū-
phāṇitādīsu vā osadhesu¹⁶ oja¹⁷ na hoti, nirojāhārabhojino¹⁸ manussā bhavhā-
būdhā¹⁹ honti, ratṭhe thāṇajalapathe²⁰ āyo n' uppañjati, tasmīṃ anuppañjante
rājāno duggatā honti, te sevake saṃgaṇhītuṃ na sakkonti, asaṃgaṇhīā rājānaṃ²¹
garucittena olokenti, evaṃ tāta musāvādo nāma²² esa nirojo, so jīvitaṭetu pi
na²³ katabbo, saccaṃ pana sādūtarasā²⁴ rasānaṃ ti tad eva pariggahetabbhaṃ,
api ca musāvādo nāma guṇaparidhamsako vipattipariyosāno dutiyakacittavāre
avācīparāyanam karoti, imasmīṃ pan²⁵ atthe 'dhammo have hato hantitī' Cetiya-
jātakaṃ kathetabbhaṃ, kodhaṃ ti tāta rājā nāma paṭhamam eva kuḷḷhanalakkha-
ṇam kodhaṃ pi nivāreyya, tāta aññesaṃ hi kodhaṃ khīpanaṃ matṭhakaṃ na
pāpuṇāti rājūnaṃ²⁶ pāpuṇāti, rājāno nāma vācāvudhā kuḷḷhītvā olokittamatte-
nāpi paresaṃ vināseṇti, tasmā rañña aññehi manussehi atirekatarasā nikkodhena
bhavitabbhaṃ khantimettānuddayasampannena attano piyaṇṇam viya lokam
volokentena, tāta atikodhano hi rājā uppannam yasam rakkhītuṃ na sakkoti,²⁷
imassa pan²⁸ atthassa dīpanattham²⁹ Khantivādijātaka-Culladhammapālejjātakāni
kathetabbhāni. Culladhammapālejjātakasūlāni hi Mahāpatāpano³⁰ rājā puttam

¹ Bā sabbe. ² Cā -ī, Bā -ī. ³ Bā -ī, Bā -khyā. ⁴ Bā ca. ⁵ Cā -no. ⁶ Bā sa. ⁷
Bā va. ⁸ Cā vā. ⁹ Cā oja. ¹⁰ so Cā; Cā hassati, Bā bhavissati. ¹¹ Cā -ro,
Bā -re vā. ¹² Bā addā vā. ¹³ Bā -janā. ¹⁴ Cā bahmā, Bā bahvā. ¹⁵ Bā na
so j. pi musāvādo. ¹⁶ Cā sādūrasa, Cā sādūrasam. ¹⁷ Bā rājānaṃ. ¹⁸ Bā
mahāpatāpano, Jāt. III ¹⁷⁸/₁₉ mahāpatāpo.

- ghāteṭvā¹ puttāsokena hadaye² phalite matāya deviyā sayam pi devin anuso-
canto hadayaphālanen' eva³ marī, atha ne tayo pi ekālāhanen' eva⁴ jhāpesun,
tasmā raññā paṭhamam eva musāvādam vajjetvā dutiyam kodho vajjetabbo,
hāsan⁵ ti hassath⁶, ayam eva vā pāṭho, tesu tesu kiccesu ubbhlāvitacittatāya⁷
5 keḷṣilataṃ parihāsam nivāreyya, tāta raññā nāma keḷṣilena na⁸ bhavittabbaṃ,
aparapattiyena⁹ hutvā sabbakiccāni¹⁰ attapaccakkhen' eva kātābāni, ubbhlā-
vitaritṭe¹¹ hi rājā atuletvā kammāni karonto laddham yasam vināseti, imasmīn
pan' atthe Sarabhaññajātaka purahitassa vacanam gahetvā rañño¹² kisavacce
aparajjhivā saha ratṭhena ucehljijivā¹³ Kukkulanāyase nibbattabbāvo¹⁴ Mā-
10 taññajātaka Mejjharañño brāhmaṇānaṃ katham gahetvā Mātāññajātaka aparaj-
jhivā saha¹⁵ ratṭhena ucehljijivā¹⁶ niraye nibbattabbāvo¹⁷ Ghatajātaka dasa-
bhūtikarājadārakānaṃ lobhamūlhanam¹⁸ Kaṇhadīpāyane aparajjhivā Vāsudeva-
kulassa nāsittabbāvo ca kathetabbo, tato kiccāni kareyyā¹⁹ 'ti evam tāta
paṭhamam musāvādam dutiyam kodhaṃ tatiyaṃ adhammahāsaṃ vajjetvā tato
15 paccā rājā ratṭhaviśinaṃ katābbakiccāni kareyya²⁰, tam vataṃ²¹ āhu
khattiyā 'ti khattiya mahārāja yaṃ mayā vuttam etaṃ rañño vatasamādānaṃ
ti porānakapaṇḍitā kathayimsu, na tam kayirā ti yaṃ tayā rāgādāssena
paccāṭṭapakaraṃ kammam katam hoti tato pubbe katam tato²² puna tādāsaṃ
kammam na kayirā²³ mā kareyyāsi²⁴ tāta 'ti, vuccate ti tam rañño aghaṇ
20 ti vuccati, evam porānakapaṇḍitā kathayimsu 'ti, siri eā 'ti²⁵ Vessantara-
sakūpe²⁶ pubbe Bārāṇasīyaṃ pavattitaṃ kārāṇam āharitvā dassento āha, tattha
abravuṇ ti Suciṭṭhārasaṭṭhinā pucchitā kathayimsu, uṭṭhānaviriye²⁷ ti
yo po so uṭṭhāne ca viriye ca paṭiṭṭhito na ca paresaṃ sampattim diṣvā usuyyati²⁸
tasmīn ahaṃ abhīramamīti²⁹ evam³⁰ tāta Sīri Kathesi, usuyyake³¹ ti Alakkhi
25 pana tāta pucchitā ahaṃ parasampattiusuyyake ducce³² kalyāṇakammadussake,
yo³³ kalyāṇakammam dussento³⁴ applyāyanto aṭṭiyanto³⁵ na karoti tasmīn
abhīramamīti āha, evam ā kālakaṇṇī mahārāja ramati paṭirūpadesavāsādino
kusalacakkassa bhāṇjanī, suhadayo ti sundaracitto hitacittako, nuddā³⁶ 'ti
nīhara³⁷, nīvesanaṃ ti lakṣhyā³⁸ pana³⁹ nīvesanaṃ bhava paṭiṭṭhā hohi,
30 salakkhī dhītisampanno ti mahārāja Kāśipati so puriso paññāya c' eva
viriyeṇa ca sampanno, mahaggato ti⁴⁰ mahajjhāsaya, corānaṃ paricayabhūte
gaṇhanto amittānaṃ mūlaṃ⁴¹ core gaṇhanto amittānaṃ⁴² aggaṃ chīdatiṭi vadati,

¹ Bā ghāte-. ² Ck -ya, C^s -yam. ³ Bā hadayena phaliteneva. ⁴ Bā ekālāhane.

⁵ Bā ha-. ⁶ Bā hā-. ⁷ Bā uppiḷāya cittakāya. ⁸ Ck^s keḷṣilāna nāma. ⁹ Ck^s -patta-. ¹⁰ Bā sabbhāni-. ¹¹ Bā uppiḷāpita-. ¹² Bā dandakirañño. ¹³ Ck^s ucehlinditvā. ¹⁴ Bā add ea. ¹⁵ Bā saka. ¹⁶ Bā moḥa mūlhanam vacanam gahetvā.

¹⁷ Bā ka-. ¹⁸ Bā vattam. ¹⁹ so Bā; Ck^s katara in the place of katam tato.

²⁰ Ck^s -ra. ²¹ Ck^s -rati, C^s -rāti. ²² Bā adda idam, B^s imam. ²³ Bā -po.

²⁴ Bā -ne-. ²⁵ Bā usuyyati. ²⁶ Bā adda āha. ²⁷ Bā add tāva. ²⁸ Bā usuyya.

²⁹ Bā duhadaye. ³⁰ Ck^s so. ³¹ C^s Bā dussanto. ³² Ck^s aṭṭhi-. ³³ Bā aṭṭhi-. ³⁴ Ck^s nuddā. ³⁵ Ck^s add ti. ³⁶ Ck^s -a, C^s lakṣhyā, Bā lakṣhā. ³⁷ Bā ṇanam. ³⁸ Ck^s omīti. ³⁹ Ck^s -le. ⁴⁰ so Bā; Ck^s omīti amittānaṃ.

Sakko ti Indo, bhūtapatīti rājānaṃ ālapatī, utthāne ti utthānaviriye na-
ppamaṃjati¹ sabbakiccāni karoti, sa² kalyāṇe ti so devaṃjā utthānaviriye
manam karonto pāpakammaṃ akatvā kalyāṇe puññakammaṃsmin ſeva dhitim
katvā appamatto utthāne manam karoti, tassa pana kalyāṇakamme viriyakaraṇa-
bhāvadassanattamā³ dvīsu devaḷokesu devatāhi saddhīm Kaviṭṭhārāma⁴ 5
āgantvā pañham pucchitvā dhammassa sutabbhāvo Mahākāṇḍajātake attano ānu-
bhāvena janam tasetvā osakkantassa pavattitabbhāvo ti⁵ evam ādini vatthūni
kathetabbhānti, gandhabbā ti cātummahārājikānaṃ heṭṭhā catuyonikadevā
catuyonikattā yeva kir⁶ ete⁷ gandhabbā nāma jātā, pitaro ti brahmagapadevā⁸
ti uppattivāsena⁹ chakāmāvacarā¹⁰, tādino ti tathāvidhassa kusalābhīratassa¹¹ 10
rañño¹² te sajjivā honti samānājjivikā upajjivātabbā, tādissā hi rājāno dānādini
puññāni karonto¹³ devatānaṃ pattim denti, tā¹⁴ tam pattim¹⁵ anumoditvā
sampaṭicchitvā dibbayasena vaḍḍhanti, anuttitthantīti, tādissā¹⁶ rañño viriyaṃ
karontassa appamādaṃ āpajantassa devatā anuttitthanti anugacchanti¹⁷ dhammika-
rakkham saṃvidahanti, so ti so tvaṃ, vāyamaṃsu cā¹⁸ ti tēni tattha- 15
kiccāni karonto tulanavasena tirapavasena paccakkhakammavasena¹⁹ tesu²⁰ kic-
cesu viriyaṃ karassu, tattheva te vattapadā ti tāta yaṃ maṃ tvaṃ²¹ kiṃ
su²² kiccaṃ kataṃ varaṃ ti pucchi tattha vata²³ pañhe ye²⁴ ete mayā paṭha-
men²⁵ eva vitathan ti ādayo vuttā ete vattapadā vattakoṭṭhāsā ettha vattassu,
esā ti yā te mayā kathitā esā vata²⁶ anusāsani, ājan ti evaṃ vattamāno 20
hi rājā attano mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ ca dukkhāya alaṃ pariyatto²⁷
samatto²⁸ ti.

Evam Vessantarasaṅkheṇa ekāya²⁹ gāthāya rañño pa-
mādaṃ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite Buddha-
līlāya pañho kathito ti. Mahājano acchariyabbhutatittajāto 25
sādhukārasatāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce
āmantetvā „bho³⁰ amaccā mama puttena Vessantarena evaṃ
kathentena kena³¹ kattabbakiccaṃ³² ti³³ „mahāsenagutta³⁴ devā³⁵
ti „tena hi ssa mahāsenaguttatṭhānaṃ³⁶ dammiti³⁷ Vessantaram
ṭhānantare ṭhapesi. So³⁸ tato paṭṭhāya mahāsenaguttatṭhāne³⁹ 30
ṭhito pitu kammaṃ akāsīti. Vessantarapañho niṭṭhito.

¹ B⁴ -rūti. ² C² omitt sa. ³ B⁴ adda sarabhaṇḍajātake. ⁴ B⁴ kaviṭṭhā-. ⁵
B⁴ kira te. ⁶ C² brā-, B⁴ brahmāno devā, B⁴ brāhmagapā-. ⁷ B⁴ upattideva-
vasena. ⁸ B⁴ adda deva. ⁹ B⁴ kusalavasenaḍḍhiratassa. ¹⁰ B⁴ adda tādissassa
rañño viriyaṃ karontassa rañño. ¹¹ so all three MSS. ¹² B⁴ te. ¹³ C²
pavattim. ¹⁴ B⁴ tādissassa. ¹⁵ C² gacchanti. ¹⁶ C² vā. ¹⁷ C² paccakkhaya-
dhammavasena, C² paccakkayadh-. ¹⁸ B⁴ repeat tesu. ¹⁹ B⁴ omitt tvaṃ. ²⁰
B⁴ ki su, C² omitt kiṃ su. ²¹ B⁴ tava. ²² B⁴ yeva. ²³ B⁴ vatava. ²⁴ so B⁴
for samatto? C² -anto. ²⁵ B⁴ ettakāya. ²⁶ B⁴ bhonto. ²⁷ B⁴ kiṃ. ²⁸ C²
omitt mahāsenagutta devā ti tena hiṣsa. ²⁹ B⁴ -senagutta-. ³⁰ C² omitt so.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Kuṇḍaliniyā santikaṃ dūtaṃ pāhetvā¹ sattame divase tattha gantvā paccā-gantvā tath' eva² maṇḍapamajjhe, nisīditvā Kuṇḍaliniṃ ānā-petvā³ suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto

- 5 14. Sakkhī tuvaṃ Kuṇḍalini maññasi khattiyabandhuni:
rajjam karetukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti g. ā. 14.

Tattha sakkhīti mayā puṭṭhaṃ paṇhaṃ kathetuṃ sakkhissasīti pucchati⁴, Kuṇḍaliniṃ salūgato⁵ āgatanāmenālapati, tassā kira dvīsu kaṇṇapīṭhesu kuṇḍalisāṇḍhānā⁶ dve lekhā ahesuṃ, tena tassā⁷ Kuṇḍaliniṃ nāmaṃ kāresi, maññasīti jānissasi mayā puṭṭhapaṇhassa atthaṃ ti, khattiyabandhuniṃ⁸ khattiyassa mahāsenaguttassa⁹ bhaginībhāvena nam'evaṃ ālapati, kasmā paṇ' esa Vessantarasaṅkapaṃ evaṃ apucchitvā imam eva pucchati itthibhāvena, itthiyo hi¹⁰ parittapaṇḍā, tasmā ece sakkoṭi pucchissāmi no ce na pucchissā-mīti¹¹ vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taṃ ēva paṇhaṃ pucchī.

- 15 Sā evaṃ raṇḍā rājadhamme pucchite „tāta maṃ 'itthikā nāma kiṃ kathessatīti' vīmaṃsasi"¹² maññe, sakalan te rāja-dhammaṃ dvīsu yeva padesu pakkhipitvā kathessāmīti¹³ vavā:

15. Dve va tāta padakāni yesu¹⁴ sabbam patitṭhitam
16 aladhassa ca yo lābho laddhassa anurakkhanā¹⁵. 15.
16. Amacce tāta jānāhi dhīre atthassa kovide
anakkh' ākitave tāta asoṇḍe avināsake. 16.
17. Yo ca taṃ tāta rakkheyya dhanam yaṃ c' eva te¹⁶ siyā
sūto¹⁷ va ratham saṃgaṇhe so te kiccāni kāraye. 17.
25 18. Susaṃgahitantaṇaṃ¹⁸ sayam cittam avekkhiya
nidhiṃ ca iṇadānaṃ ca na kare parapattiyā¹⁹. 18.
19. Sayam āyavayaṃ²⁰ jaṇṇā, sayam jaṇṇā katākataṃ,
niggaṇhe niggahārahaṃ, paggaṇhe paggaṇhārahaṃ. 19.

¹ Bā pesetvā. ² Bā tattheva. ³ Bā āharāpe-. ⁴ Bā pucchī. ⁵ Bā tassālū-gato. ⁶ Cā -nam. ⁷ Bā tenassā. ⁸ Bā -senagutta-. ⁹ Cā pi. ¹⁰ Cā -mī. ¹¹ Cā vīmaṃsati. ¹² Cā omī vatvā. ¹³ Bā yattha. ¹⁴ Bā -ṇā. ¹⁵ Cā vane. ¹⁶ all three MSS. su-. ¹⁷ Cā -antaṇaṃ? Cā Bā -atthajano. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā āyavayaṃ, Cā āyavayaṃ.

20. Sayam jānapadam attham¹ anusāsa rathesabha,
mā te adhammikā yuttā dhanam raṭṭhañ ca nāsayam. 20.
21. Mā ca vegena kiccāni kāresi kārayesi vā,
vegasā hi katañ kammañ mando pacchānutappati. 21.
22. Mā te avisare² muñca³ subālham adhikodhitam,
kodhasā hi bahū pi tā kulā akulatañ⁴ gata. 22.
23. Mā tāta issaro⁵ mḥiti anattāya patārāyi,
itthinañ purisānañ ca mā te āsi dukhudrayo⁶. 23.
24. Apetalomahaṃsassa raṇṇo kāmānusrīno
sabbe bhogā vinassanti, raṇṇo tañ vuccate aghaṃ. 24. 10
25. Tatth⁷ eva te vattapadā esā ca⁸ anusāsani,
dakkh⁹ assu dāni puñṇakaro asoṇḍo avināsako,
silav¹⁰ assu¹¹ mahārāja, dussilo vinipātako¹² ti. 25.

Tattha padakāṇṭi kāraṇapadāni, yesu¹³ 'ti yesu dvīsu padesu sabbañ
attham jātañ¹⁴ hitasukkañ¹⁵ patitthitañ, aladdhassā¹⁶ 'ti yo pubbe aladdhassa 15
lābhassa lābho yā ca¹⁷ laddhassa anurakkhañ, tāta anuppannassa hi lābhassa
uppadanañ nāma na¹⁸ bhāro uppannassa pana anurakkhaṇam¹⁹ eva bhāro,
ekacco hi yasañ²⁰ uppādetvāpi yase pamatto mānañ²¹ uppādetvā paṇātipātā-
dīni karoti mahācero hutvā raṭṭhañ vilumpamāno carati, aha nañ rājāno
gāhāpetvā mahāvīnaśaṃ pāpeti, athavā pana²² rūpādisu kāmāgūṇesu pamatto 20
ayoniso dhanam nāseto sabbasāpateye²³ kḥiṇe kapaṇo hutvā cira-kavasano²⁴
kapālam²⁵ ādāya carati, pabbajito vā²⁶ pana gandhadhurādivasena lābhasakkāraṃ
nibbattetvā pamatto hināya vattati, aparo paṭhamajjhānādīni nibbattetvāpi
mutthassatitāya²⁷ tathārūpe ārammaṇe baṇṇhitvā jhāna²⁸ parihāyati, evaṃ uppannassa
yasassa vā jhānādilābhassa vā rakkaṇam²⁹ eva dukkaraṃ, tadattadāpanattham 25
pana³⁰ Devadattassa vatthum Mudulakkhaṇa-Lomasakassapa-Hāritajūṭaka-Sam-
kappaṭṭakāni³¹ ca kathetabbāni, eko pana lābhasakkāraṃ uppādetvā appamāde
thaivā kalyāṇakammañ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe caṇḍo viya pavaḍḍhati,
tasmiṃ mahārāja³² appamatto payogasampattiya³³ thaivā dhammena r. kārento tava
uppannañ yasañ³⁴ anurakkhāhīti, jānāhīti bhaṇḍāgarikakammādikāraṇattham 30
upadhārehi, anakkhākitave ti anakkhe akitave ajūtakare³⁵ c' eva akerāṭike

¹ C² raṭṭhañ, B² janapade attam, B³ attham. ² C² avisara, B² adhisara. ³
C² mucca. ⁴ B² kusala akusala. ⁵ B² asi dukkhindriyo. ⁶ B² va. ⁷ B²
silavāso, C² silavassa. ⁸ B² -tiko. ⁹ B² yatthā. ¹⁰ C² atthajātam, C²
atthajāta. ¹¹ B² hitam. ¹² C² va. ¹³ B² omits na. ¹⁴ B² -nam. ¹⁵ B²
sayam. ¹⁶ B² pamādañ. ¹⁷ B² uppanna. ¹⁸ C² -patiyye. ¹⁹ B² pilotika-
vasano. ²⁰ B² kapalam. ²¹ B² omits vā. ²² B² mutthassatitāya, C² muttha-
satiya. ²³ B² -nam. ²⁴ B² omits pana. ²⁵ B² adde tvañ. ²⁶ C² sayam. ²⁷
B² ajūta-, C² adūta.

ca, asoṇḍe ti pūvasurāgandhamālāsonḍabbhāvarahite, avināsaṅke ti tava
 santakānam dhanadhaññādīnam anūsake¹, yo ti yo amacco tam c' eva² yañ ca
 te ghare dhanam siyā tam rakkheyya, sūto³ vā 'ti rathasārathi viya yathā
 sārathi visamamaggañivāranattham⁴ asse⁵ saṃgaṃphanto ratham saṃgaṃheyya
 5 evaṃ yo saha bhogehi tam rakkhitum sakkoti so te amacco nāma, tādīsam gaheṭvā
 bhaṭṭadāgārikakiccāni⁶ kāraya⁷, sūsaṃgaḥitantaṭṭajano⁸ ti tāta yassa hi rañño
 attano antojano antovalāñjanakapaṭṭajano⁹ ca dānādīhi asaṃgaḥito hoti tassa
 antonivesane suvaṇṇahiraṇñādīhi tesam¹⁰ asaṃgaḥitamānussānam vasesa nassanti,
 antomanto bahi gaecchati¹¹, tasmā tvaṃ¹² suṭṭhugahitaantoṭṭajano¹³ hutvā etta-
 10 kaṃ hi¹⁴ nāma me vittaṃ ti sayam attano dhanam avekkhitvā asukaṭṭhāne
 nāma nidhīm nidhema asukassa imāṃ demā 'ti idam ubbhayaṃ pi, na kare
 parapattiyā¹⁵ ti¹⁶ parapattiyāyitvā¹⁷ mā kaṃ, sabbam¹⁸ attapaccakkhen'
 eva¹⁹ kareyyāsīti vadati, āyavayan²⁰ ti tato uppaṭṭajanakam²¹ āyañ ca²² tesam
 tesam dātābhavayañ ca sayam eva jāneyyāsīti, katākatān ti saṃgaṃme vā
 15 navakamme vā aññesu vā kiccesu iminā idam nāma mayham katam iminā na
 katan ti evaṃ²³ pi sayam eva vā²⁴ jāneyyāsi²⁵ mā parapattiyā²⁶ ahoṣi,
 niggaṃhe ti tāta rājā nāma sandhlecchedakārakam niggaḥārahāṃ ānetvā
 dassitam upaparikkhitvā soḍhetvā porāpakarājūhi ṭhapitadāṇam oloketvā
 doṣānurūpaṃ niggaṃheyya, paggaṃhe ti yo pana paggaḥāraho hoti abhinnaṃ
 20 vā parabalassa bheṭṭi²⁷ bhinnassa vā sakabalassa ārādhako²⁸ aladdhassa vā
 rajassa āharako²⁹ laddhassa vā thāvarakārako yena vā pana jīvitam dinnam
 hoti evarūpaṃ paggaṃheyya³⁰ mahantaṃ sakkārasammānam kareyya, evaṃ hi
 'ssa kiccesu aññesu³¹ pi uram datvā kattaṃbham karissanti, jānapadan ti
 janapadavāsīnam attham yasmā attapaccakkhen' eva anusāsa, adhammikā
 25 yuttā ti adhammikā tattha tattha nīyuttā ayuttakālā ca gaheṭvā vinicchayaṃ
 bhīdantā tava dhanā ca raṭṭhā ca mā nāsayaṃ, iminā kārapena appamatto
 hutvā sayam eva anusāsa, vegenā 'ti sahasā atuletvā atīretvā, vegasā ti
 atuletvā chandādivasena sahasā katam kammaṃ³² na hi sādhuṃ³³ na
 sundaraṃ, kiṃkāraṇa: tādīsam hi katvā mando paccāḥ vippatīsāravasena
 30 idhaloke apāyadukkhāni³⁴ anubhonto³⁵ paraloke ca anutappati³⁶, ayaṃ pan'
 attho³⁷ 'isīnam antaram katvā Bharurājā³⁸ ti me sutān' ti Bharujātakena³⁹

¹ Bds avinā-. ² Bd yañceva. ³ all three MSS. su-. ⁴ Bds -maggaḥitantaṭṭajano.
⁵ Cks aseu. ⁶ Bds -kādikiccāni. ⁷ Bds kareyya, Cks kāraya. ⁸ Ck -attahajano,
 Ck -attajano? Bd -attajano. ⁹ Ck -antojana-, Ck rañño ane antovalāñj-, Bd
 -antojano valāñc-. ¹⁰ Cks tesā. ¹¹ so Cks; Bd anto bahi ca gaecchantā. ¹²
 Bd tam. ¹³ Bd saṃga-. ¹⁴ Bd omits hi. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ Cks omits
 ti. ¹⁷ Ck -patthiyāyitvā, Ck -patthiyādhitvā, Bd -pattiyāpītvā. ¹⁸ Bd tabbām.
¹⁹ Ck -paccavekkheneva, Ck antopaccavekkheneva, Bds attapaccakkhameva. ²⁰
 Cks āya-, Bd ayaṃ. ²¹ Cks -ka. ²² Bd ayañca. ²³ Bd etam. ²⁴ Bd omits vā.
²⁵ Cks -ti. ²⁶ so Bd; Cks -yo. ²⁷ Bd tinno. ²⁸ Bd adhārako. ²⁹ Cks āhā-. ³⁰
 Bds paggaḥārakam paggaḥetvā in the place of paggaṃheyya. ³¹ Cks añño. ³²
 Bd kappāhi. ³³ Ck sādhuṃ. ³⁴ Bd -am. ³⁵ Bd -bhavanto. ³⁶ Bd -tapati.
³⁷ Bd adds ti. ³⁸ Bd garu-, Vol. II ³⁹ Bd garurājāt-.

dīpetabbo, mā te avisare muñca¹ subhāhamadhiḥkodhitaṃ ti tāta tava
 hadayaṃ² kusalaṃ avisarivā³ atikkamivā⁴ pavatte paresaṃ akusaladhammesu⁵
 subhāhaṃ⁶ adhiḥkodhitaṃ kujjhāpitaṃ⁷ butvā mā muñca⁸ mā patitthayaṭṭi⁹ 'ti
 attho, i. v. h.: tāta yadā te vinicchaye thitassa iminā puriso¹⁰ vā hato sandhi
 vā chinno¹¹ ti¹² coraṃ dassenti¹³ tadā te paresaṃ vacanehi sutthū kodhitaṃ¹⁴ 5
 pi hadayaṃ kodhavasena mā muñca⁸ apariggahetvā mā daḍḍaṃ paneṣi¹⁵, kīṃ-
 kāraṇā: acoraṃ pi hi¹⁶ coro ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhivā¹⁷ ubhinnaṃ
 attapaccakkhikānaṃ¹⁸ kathaṃ sutvā sutthū sodhetvā atipaccakkhena tassa
 corabbhāvaṃ ūtvā pavepiyā thapitadaḍḍavasena kattabbaṃ karohi, raññā hi
 uppanne pi koddhe hadayaṃ sīlataṃ akatvā kammaṃ na katabbaṃ, yadā 10
 pan' assa hadayaṃ nibbutaṃ hoti mudukaṃ tadā vinicchayaḥkammaṃ kā-
 tabbaṃ, pharusehi cittehi¹⁹ pakkaṭṭhite²⁰ uduke mukhanimittaṃ viya kīraṇaṃ
 na puññayati, kodhasāhiti²¹ tāta kodhane hi bahūni pi tāni²² rājakulāni
 akulabbhāvaṃ²³ gatāni mahāvīnaṣaṃ eva pattāniti, imassa pan' atthassa dīpa-
 nattham Khantivādijātakaṃ²⁴ Nāṭikerarājassa vatthum sahasasāhu-Ajṇunavatthu- 15
 ādīni²⁵ kathetabbāni. patārayiti tāta ahaṃ pathavissaro ti mā mahājānaṃ
 kāyaduccaritādiānatthāya patārayi²⁶ otārayi, yathā taṃ anattaṃ samādāya
 vattati mā evaṃ akāsiṭi attho, mā te āsiṭi²⁷ tāta²⁸ tava vijjite manussa-
 jātikanāṃ vā tiracehānajatikanāṃ vā itthipurisānaṃ dukkhadrayo²⁹ dukkhuppatti
 mā āsi³⁰, yathā hi adhammikaṛājūnaṃ vijjite manussa kāyaduccaritādiṇi karitvā³¹ 20
 niraye uppajjanti tava paṭṭhavasānaṃ dukkhaṃ yathā na hoti tathā karohiṭi
 attho, apetaḥomahaṃsassa³² 'ti attānuvādādibhayeḥhi nibbhayassa, iminā
 idaṃ dasseti: tāta yo rājā kismiṇci āsāṃkaṃ jekavā attano kammaṃ³³ eva
 anussarati chandavasena yaṃ yaṃ icchati taṃ taṃ karoti vissajjhayaṭṭhi viya
 andho niraṃkuso viya candaḥatthi hoti tassa sabbhe bhogā vinassanti, tassa 25
 taṃ bhogavyasaṇaṃ dukkhaṃ ti vuccati³⁴, tatth' eva te vattapadā ti³⁵
 puriṇmanayeṃ³⁶ eva veditabbaṃ³⁷, dakkhaṃ dāniti tāta tvaṃ imaṃ anuśā-
 sanaṃ³⁸ sutvā idāni dakkho analaso puññānaṃ karaṇena puññakaro sūlā-
 parihaṇaṇa asoḍḍo dīṭṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsaṇena avinā-
 sako bhavyeyyāsi, sīlavaasū³⁹ 'ti sīlavā⁴⁰ ācārasampanno bhava, dasasu rāja- 30
 dhammesu patitthāya r. kārehi⁴¹, dussilo vinipātiko ti dussilo hi mahā-
 rāja⁴² attānaṃ niraye vinipāteṇo vinipātako⁴³ nāma hoti.

¹ C^{ks} mucca, all three MSS. avisare. ² B^d adds dukkhaṃ. ³ B^d adhi-. ⁴ B^d avīti-. ⁵ B^d -kamme. ⁶ B^d suthu-. ⁷ C^{ks} kujjha-, B^d kujjhāmitaṃ. ⁸ C^{ks} mucca. ⁹ so C^{ks}; B^d patiṭṭha. ¹⁰ B^d -sena. ¹¹ B^d chinnaṃ. ¹² B^d ti. ¹³ B^d dassissanti. ¹⁴ C^{ks} kotam. ¹⁵ C^s pane-. ¹⁶ C^s acoraṃhi. ¹⁷ B^d add va. ¹⁸ B^d -paccatthikānaṃ. ¹⁹ C^s ecitte. ²⁰ C^s pakkaṭṭhate, B^d pakkutike, B^s pakkutthiti. ²¹ C^{ks} hi, omitting ti. ²² C^s bahunipitā ti, C^s bahūni, B^d bahūhi pi tāni. ²³ B^d akusala-. ²⁴ C^{ks} -vādajātakaṃ, B^d -dijātaka. ²⁵ B^d -aṇcuna-. ²⁶ C^s adds mā, B^d ha. ²⁷ B^d asiti. ²⁸ B^s adds ahaṃ pathavissaro. ²⁹ C^{ks} dukkhadrayo? B^d dukkhindriyo. ³⁰ B^d dukkhuppatamakāsi. ³¹ B^d -tāni katvā. ³² B^d kāmam. ³³ C^{ks} -anti. ³⁴ C^{ks} omit ti. ³⁵ B^d yajetabbaṃ. ³⁶ B^d -naṃ. ³⁷ C^{ks} -vassā. ³⁸ C^s add ca. ³⁹ C^s ka-. ⁴⁰ B^d adds attā. ⁴¹ B^d -tiko.

Evam Kuṇḍalinī pi ekādasahi gāthāhi dh. desesi. Rājā
 tuttho amacce āmantetvā pucchi: „bho' amaccā mama dhītāya
 Kuṇḍaliniyā evam kathayamānāya kena kattabbakiccam katan"
 ti. „Bhaṇḍāgārikena devā" ti. „Tena hi 'ssā bhaṇḍāgāri-
 5 katthānam dammīti" Kuṇḍaliniṃ² tñānantare tñapesi. Sā
 tato patthāya bhaṇḍāgārikatthāne tñatvā pitu kammaṃ akāsīti.
 Kuṇḍalinipaṇho niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccāyena purimanāyena³ eva Jambuka-
 paṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha
 10 gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato⁴ tath' eva maṇḍapa-
 majjhe nisīdi. Amacco Jambukapaṇḍitaṃ kañcanabaddha-
 piṭhe⁵ nisīdāpetvā piṭhaṃ sīsenādāya āgañchi⁶. Paṇḍito pitu
 aṃke⁷ nisīditvā kilītvā gantvā kañcanapiṭhe yeva nisīdi. Atha
 naṃ rājā paṇhaṃ pucchanto

15 26. Apucchamhāpi⁸ kosikaṃ⁹ Kuṇḍaliniṃ ca tath' eva¹⁰,

Jambuka tvaṃ dāni vadehi¹¹ balānaṃ balaṃ uttamaṃ ti g. ā. 26.

Tassa¹² attho: tāta Jambuka ahaṃ tava bhātaraṃ kosiyagottaṃ Vessantaraṃ
 bhaginiṃ ca te Kuṇḍaliniṃ rājadhamaṃ pucchāmi¹³, te attano balena kathe-
 sum, yathā pana te¹⁴ pucchāmi¹⁵ tath' eva idāni puttāṃ Jambukaṃ pucchāmi,
 20 tvaṃ me rājadhamaṃ ca uttamabalaṃ ca kathehīsi.

Evam rājā M-aṃ paṇhaṃ pucchanto aññesaṃ pucchita-
 niyāmena apucchitvā viśesetvā pucchi. Ath' assa paṇḍito „tena
 hi mahārāja ohitasoto supa"¹⁶, sabbaṃ te kathesāmiti¹⁷ pasārīta-
 hatthe sahasatthavikaṃ tñapento viya dhammadesanaṃ ārabhi:

25 27. Balaṃ pañcavidhaṃ loke purisasmim mahaggaṭṭe,
 tattha bāhābalaṃ¹⁸ nāma carimaṃ vuccate balaṃ,
 bhogabalaṃ ca dighāvu dutiyaṃ vuccate balaṃ, 27.

28. Amaccabalaṃ ca dighāvu tatiyaṃ vuccate balaṃ,
 abhijaccabalaṃ c' eva¹⁹ taṃ catutthaṃ asaṃsayāṃ,
 30 yāni²⁰ c' etāni sabbāni adhigaṇhāti paṇḍito 28.

¹ Bā bhonto. ² Bā -niyāva. ³ Bā pucchā-. ⁴ Bā -bandha-. ⁵ Bā āgacchi. ⁶
 Bā aṅge. ⁷ Cā -hāsi, Bā āpucchāmiha. ⁸ Bā kosiyagottaṃ. ⁹ so all MSS. for
 tattheva ca? ¹⁰ so all three MSS. for vada? ¹¹ Bā āpucchāmihi, Cā pucchi, Cā
 pucchāmi. ¹² Bā panete. ¹³ Bā pucchitā. ¹⁴ Bā supāhi. ¹⁵ Bā -hu-. ¹⁶ Cā
 ahimajjaccabalaṃ, Cā abhijaccabalaṃ, Bā abhijaccabalaṃ. ¹⁷ so all three MSS. for yena?

29. Taṃ balānaṃ balaṃ seṭṭhaṃ aggaṃ paññābalaṃ balaṃ¹,
paññābalen' upatthaddho atthaṃ vindati paṇḍito. 29.
30. Api ce labhati mando phītaṃ dharāṇim² uttamaṃ
akāmassa pasayhaṃ³ vā añño taṃ paṭipajjati. 30.
31. Abhiḍḍato pi ce hoti rajjaṃ laddhāna khattiyo
duppañño hi Kāsipati sabbena pi na jīvati. 31.
32. Paññā sutavinicchini paññā [kitti] silokavaddhanā,
paññāsahito naro idha [api] dukkhe⁴ sukhāni vindati. 32.
33. Paññā ca kho asussūsaṃ na koci adhigacchati
bahussutaṃ anāgamma dhammatṭhaṃ avinibbhujāṃ⁵. 33. 10
34. Yo dhammaṃ ca vibhāgaññū kāluttāyī atandito
anuttahati kālena kammaphalaṃ tassa ijjhati. 34.
35. Nānāyatanaśiḷassa⁶ nānāyatanaśevino⁷
na nibbindiyakāriṣṣa samma-d-attho vipaccati. 35.
36. Ajjhataṇ ca payuttassa tathāyatanaśevino
anibbindiyakāriṣṣa samma-d-attho vipaccati. 36. 15
37. Yogappayogasaṃkhātaṃ sambhatassānurakkhaṇaṃ⁸
tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhayi⁹,
akammaṇā¹⁰ hi dummedho naḷāgāraṃ va sīdatīti. 37.

Tattha mahaggaṭṭe, ti mahārāja imasmīn satta-loke mahajjāsāye purise 20
pañcavidhaṃ balaṃ hoti, bāhābalaṃ¹⁰ ti kāyabalaṃ, carimaṇ ti taṃ atī-
mahantaṃ pi samānaṃ lāmakam eva, kīṃkāraṇā: dandabalaśbhāvena¹¹, sace hi
kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhavēyya vāraṇabalato laṭṭikāya¹² balaṃ khudda-
kaṃ bhavēyya vāraṇabalaṃ pana andhabalaśbhāvena¹³ maraṇassa paccayo
jātaṃ, laṭṭikā¹⁴ attano āṇakusalatāya vāraṇaṃ jīvitaṃ khayaṃ pāpesīti¹⁵, 25
imasmīn paṇ' attho na h' eva sabbattha balena kiccaṃ, 'balaṃ hi bālassa
vadhāya hotīti' suttān āharitabbāṃ, bhogabalaṃ ti upatthambhanavassena
sabbāṃ¹⁶ hiraññasuvannādiupabhoga-jātaṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato
mahantataraṃ, amaccabalaṃ ti abhejjamantassa sūrasa suhadassa¹⁷ amacca-
maṇḍalassa atthitā¹⁸, taṃ balaṃ saṃgāmasūratāya purimehi balehi mahanta- 30
taraṃ¹⁹, abhiḍḍabalaṃ²⁰ ti tiṇi kulāni atikkamitvā khattiyakulavassena

¹ C² -balabala, C² -balambala. ² B² dhā-. ³ C² akāmasā-, B² akāmapakū-
sayhaṃ, B² akāmassa paseyhaṃ. ⁴ C² add pi. ⁵ B² -ijjaṃ. ⁶ B² anāya-.
⁷ C² sambhakassā-, C² samhakassā-, B² sambhūta-. ⁸ B² raddhayi, C² ru-.
⁹ B² -unā. ¹⁰ B² -hu-. ¹¹ B² andabala. ¹² B² le-. ¹³ C² -ba-. ¹⁴ B² -si.
¹⁵ C² sabba. ¹⁶ B² -dayassa. ¹⁷ B² -tāya. ¹⁸ B² C² mahantaraṃ. ¹⁹
B² abhiḍḍa-.

jāṭisampatti, taṃ itarehi balehi mahantataram¹, jāṭisamipannā eva hi yujjhaṇṭi
na itare, yānicetānīti yāni ca etāni² cattāri pi balāni paṇḍito paṇḍānu-
bhāvena³ adhigaṇhāti⁴ abhībhavati taṃ sabbabalānaṃ paṇḍābalānaṃ seṭṭhaṃ ti ca
aggaṃ ti ca⁵ vuccati, kiṃkuraṇā; tena hi balen⁶ upatthaddho paṇḍito atthaṃ
5 vindati vadāhūṃ pāpuṇāti, tadatthajotanatthaṃ 'puṇṇaṃ nadīm yena ca peyya-
māhū' ti Puṇṇanadījātakaṃ Sirikālakappaṇi⁷ Paṇḍapāṇḍitapaṇḍo⁸ Sattu-
bhastajātaka-Sambhava-jātaka-Sarabhaṅga-jātakādīni kathetabbāni, mando ti
mandapaṇḍo bālo, phītan⁹ ti tāta mandapaṇḍo puggalo sattaratana-puṇṇaṃ ce
pi¹⁰ uttamaṃ dharanīṃ labhi¹¹ tassa aniccamānassa¹² eva pasayhakāraṃ¹³ vā
10 pana katvā aṇḍo paṇḍāsampanno taṃ paṭipajjati mando¹⁴ laddham pi¹⁵ yasam
rakkhituṃ kulasantakam vā pana paveṇḍagatam pi r. adhigantuṃ na sakkoti,
tadatthajotanatthaṃ 'addhā Pādañjali sabbe paṇḍāya atirocatīti' Pādañjali-
jātakaṃ¹⁶ kathetabbam, laddhānā¹⁷ ti jāṭisampattiṃ nissāya kulasantakam
r. labhītvāpi, sabbena pīti¹⁸ sakalena pi rajjena (add: na) jīvati anupāya-
15 kusalatāya duggato va hotīti, evaṃ M. ettake (hāne apaṇḍitassa aggaṇaṃ
kathetvā idāṇi paṇḍam¹⁹ pasānanto paṇḍo ti ādīm āha, tattha sutan ti
sutapariyattakam²⁰, taṃ hi paṇḍava²¹ vīlēcchati²², kīṭṭisilokavaddhanīti
kīṭṭighosassa ca lābhasakkārassa ca vaddhanī, sukhāni vindatīti dukkhe
uppanne pi nibbhayo hutvā upāyakusalatāya sukham paṭilabbati, tadatthadipa-
20 natthaṃ 'yassa' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava²³, 'alam etehi jambūhi²⁴
ambehi²⁵ panassehi eā²⁶ ti ādīni jātakaṃ kathetabbāni, asussūsana ti
paṇḍitapuggale apayirupasanto asubhanto, dhammatṭhaṇ ti sabbāvakkāraṇe
thītaṃ, bahussutaṃ anāgamaṃ tassa²⁷ asaddahanto, avinibbhujan²⁸ ti
atthānatthaṃ kārāṇakāraṇaṃ anogāhanto atirento na koci paṇḍam²⁹ adhigacchati
25 tate³⁰, dhammavibhāgaṇḍū³¹ ti dasakusalakammāpathavibhāgakusalo, k-
luṭṭhāyīti viriyam kīṭṭuṃ yuttakāle viriyassa³² kārako, anuttahati ti tasmiṃ
tasmiṃ kāle taṃ taṃ kīcraṃ karoti, taṃ³³ ti³⁴ tassa puggalassa kammaphalaṃ
samijjhati nippajjati, anāyatanasāṭṭhassa³⁵ ti anāyatanam vuccati lābhayasa-
sukkhānaṃ anākaro³⁶ dussīlyakammaṃ³⁷ taṃsaṭṭhassa tena dussīlyakammena sa-
30 manūgatassa anāyatanabhūtaṃ dussīlapuggalaṃ sevantaṃ, kusalaṃ kammassa
kārāṇakāle nibbindiyakārissa³⁸ ti³⁹ nibbinditvā ukkaṇṭhitvā⁴⁰ karontassa,
evarūpassa⁴¹ puggalassa kammānath⁴² attho sammā na vipaccati na sam-
pajjati⁴³, tīni⁴⁴ kulaggāni cha kōmaggāni na upeti⁴⁵ attho, ajjhataṇ ca

¹ B¹ mahantaram. ² C² add ea. ³ B¹ paṇḍānabbhā-, C² yassānu-. ⁴ C²
C² asanigaṇhāti. ⁵ C² omit ea. ⁶ B¹ -am. ⁷ C² jīvitaṃ. ⁸ C² cetipī,
B¹ ce. ⁹ B¹ labhati. ¹⁰ B¹ paseyyākāraṃ. ¹¹ B¹ adda hl. ¹² B¹ omits pi.
¹³ B¹ add vā. ¹⁴ B¹ add tena. ¹⁵ C² paṇḍū. ¹⁶ C² -santakam, B¹
pariyatti. ¹⁷ B¹ paṇḍava. ¹⁸ B¹ -ccchindati. ¹⁹ C² add yasseta tayo dhammā
vānarinda yathā tava. ²⁰ B¹ appehi. ²¹ C² jambehi, B¹ jappuhi. ²² C² vā.
²³ B¹ taṃ. ²⁴ B¹ -bbhajan. ²⁵ C² -ā. ²⁶ C² nāni or tāni. ²⁷ so C² B¹,
asussūsana ti - - - ṇṇū wanting in C². ²⁸ B¹ viya. ²⁹ C² omit tassīti. ³⁰
B¹ anācāro, B¹ anācero. ³¹ C² -an. ³² C² -rissa, omitting ti. ³³ C² ukkaṭṭhi-,
B¹ ukkanitvā corr. to ukkaṇḍi-. ³⁴ B¹ add tāta. ³⁵ B¹ -āni. ³⁶ C² -ti, B¹
omits na sampajjati. ³⁷ C² tīni, C² tīni, B¹ kiṇi. ³⁸ B¹ upanēyyatīti.

'ti attano niyakajjhataṃ aniccabhāvanādivasena payuttassa, tathāyatana-
 sevino ti tath' eva sīlavante puggale sevamānassa, vipaccatīti¹ sampajjati,
 mahantaṃ yassaṃ deti, yogappayogasamakkhātan ti yogayujjitabbayuttake²
 kāraṇe payogakotthāsabbhūtaṃ paññaṃ³, sambhatassū⁴ 'ti rūṣikatassa anu-
 rakkhanam⁵, tāni tvaṃ ti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni⁶ 5
 sabbāni tāta sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhanam
 rakkha, mā⁷ akammāya randhayiti⁸ ayuttena akāraṇena mā randhayi,
 taṃ dhanam mā jhāpayi nū nāsayi, kimkāraṇā: akammaṇū⁹ hīti ayutta-
 kammakāraṇena¹⁰ dummedho puggalo sabbam¹¹ dhanam nāsetvā pacchā dug-
 gato naḷāgāraṃ va sīdatīti¹² yathā naḷāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ 10
 appatīṭṭhaṃ patati evaṃ akāraṇena dhanam nāsetvā apāyesu nibbattatīti.

Evam pi Bo. ettakena ṭhānena pañca balāni vaṇṇetvā
 paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍale¹³ paharanto¹⁴ viya ka-
 thetvā idāni dasaṃ gāthāhi rañño ovādaṃ deti:

32. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya, (IV p. 421.) 15
 idha dhammaṃ caritvāna rāja saggam gamissasi. 38.
39. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya -pe-. 39.
40. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya -pe-. 40.
41. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca -pe-. 41.
42. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca -pe-. 42. 20
43. Dhammaṃ cara mahārāja ratṭhe¹⁵ janapadesu ca -pe-. 43.
44. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇabrāhmaṇesu ca -pe-. 44.
45. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhisu khattiya -pe-. 45.
46. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo¹⁶ sukhāvaho¹⁷,
 idha dhammaṃ caritvāna rāja saggam gamissasi. 46. 25
47. Dhammaṃ cara mahārāja Indo¹⁸ devā sabrahmakā
 sucīṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo¹⁹ ti. 47.

Tattha paṭhamagāthāya tāva dhamman ti mātupatṭhānaṃ pitupatṭhānaṃ,
 dhammaṃ kālaas' eva vuttāya mātāpitunnaṃ mukkhodakadantakapṭhadānaṃ
 ādim katvā sabbam sarirapatiharaṇam²⁰ karonto ca²¹ pūrehi vadati, putta- 30
 dāresū 'ti puttadhītarō tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivesento²² sippam

¹ Ck^o vipajja-. ² Ck^o yoga -- ko, B^d yoga -- tabbake, omitting yutta, B^o yoge-
³ Ck^o paññā. ⁴ B^o sambhū-. ⁵ B^d -pañ. ⁶ Ck^o -kara-. ⁷ B^d adda nam.
⁸ B^d raddha-. ⁹ B^d -unā. ¹⁰ Ck^o -kara-. ¹¹ B^d sakath. ¹² Ck^o sīdati. ¹³
 B^d -lañ. ¹⁴ B^d samha-. ¹⁵ B^d ratṭhesu. ¹⁶ B^d sucīṇṇo. ¹⁷ B^d sukhāmāvahū.
¹⁸ Ck^o B^d indā. ¹⁹ read pamādo, cfr. IV p. 422. ²⁰ B^d sabba sarirapatijagga-
 haraṇam. ²¹ B^d va. ²² B^d nisevanto.

uggaṇhāpento veyyappattakāle patirūpakulavasena¹ āvābavivāhaṃ karonto samān-
vasena² dhammaṃ dento puttesu dhammaṃ carati nāma, bhariyaṃ samānento³
anaticaranto issariyaṃ⁴ vossajjanto alaṃkāraṃ anuppādentō dāresu dhammaṃ
carati nāma, mittāmaccesū 'ti mittāmacce catūhi saṅgahavattūhi saṅgan-
5 hanto⁵ aṇṇamāyento⁶ tesu⁷ dhammaṃ carati nāma, vāhanesu baleṣu
cā 'ti hatthiassādīnaṃ vāhanānaṃ balakāyassa⁸ dātābbayuttakaṃ dento sakkā-
raṃ karonto⁹ hatthiassādayo mahallakakāle kamme¹⁰ ayojento tesu dhammaṃ
carati nāma, gāmesu nigamesu cā 'ti gāmanigamavāsino dandaballhi apli-
lento va tesu dhammaṃ carati nāma, ratthe¹¹ janapadesu cā 'ti ratthaṃ
10 ca janapadaṃ ca akāraṇena kilamanto hitacittāṃ acenupattipapento¹² tattha adham-
maṃ carati nāma apījento pana hitarittena pharanto¹³ tattha dhammaṃ carati
nāma, samaṇabrāhmaṇesu cā 'ti tesu cattāro paccaye dento va tesu
dhammaṃ carati nāma, migapakkhīṣu 'ti sabbacatuppadasakūṇaṃ abhayaṃ
dento tesu dhammaṃ carati nāma, dhammo ciṇṇo¹⁴ ti samacariyadhammo
15 ciṇṇo nisammacariyadhammo ciṇṇo¹⁵, sukhāvaho¹⁶ ti tisu kusalasampadāsu¹⁷
chaso kāmasaggesu sukhaṃ āvhati¹⁸, suciṇṇenā 'ti idha ciṇṇena kāyasa-
caritādīnā suciṇṇena, divaṃ pattā ti deva lokabrahma lokasaṃkṛhūtaṃ divaṃ
gātā, tattha dibbayasapaṭiṭṭhābhīno jātā, mā dhammaṃ rāja pamādo ti
tasmā tvaṃ mahārāja jīvitaṃ jahanto pi dhammaṃ mā pamājjiti.

20 Evaṃ dasa dhammacariyagāthā¹⁹ vatvā uttarim pi ova-
danto osānagātham āha:

48. Tatth' ev' ete²⁰ vattapadā esā ca anusāsani
sappaṇṇe²¹ sevi²² kalyāṇi²³ samattaṃ sāmataṃ²⁴ vidū ti. 48.

Tattha tatthevete²⁵ vattapadā ti idhaṃ purimanāyena²⁶ eva yojetabaṇṇaṃ,
25 sappaṇṇe sevi kalyāṇi²⁷ samattaṃ²⁸ sāmataṃ²⁹ vidū ti mahārāja
taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakāle sappaṇṇo³⁰ puggalaṃ sevi kalyāṇagūṇa-
samantāgato hutvā samattaṃ paripuṇṇaṃ sāmāṃ vidū attapaccakkhato va
jānitrā yathānusiṭṭhaṃ³¹ paṭipajjā 'ti.

Evaṃ M. ākāśagaṃgaṃ otārento viya Buddhaliṭṭhāya db.

30 d. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi sādhu kārasahassāni adāsi.
Rājā tuttho amacce āmantetvā pucchi: „bho amaccā mama

¹ B^d -kusala-. ² so C^k for samena? B^d samaye. ³ B^d adds anavamānento.

⁴ C^k -rāyaṃ. ⁵ B^d omits sam. ⁶ B^d omits avi-. ⁷ B^d etesu. ⁸ B^d adds ca.

⁹ B^d omits s. k. ¹⁰ B^d -esu. ¹¹ B^d -esu. ¹² C^k apaccupa-. ¹³ C^k pa-, B^d

ramanto. ¹⁴ B^d suc-. ¹⁵ B^d sucaritadhammo in the place of sama - - - ciṇṇo.

¹⁶ C^k sukhāvahati, B^d sukhāmāvahati. ¹⁷ B^d adds ca. ¹⁸ B^d -titi. ¹⁹ B^d

-īyo. ²⁰ B^d tattheva te, C^k tatthe. ²¹ so C^k for sappaṇṇa? B^d sappaṇṇu?

²² so all three MSS. ²³ B^d samantāni corr. to sāmāni, B^d sāmāni. ²⁴ C^k

tatthe, B^d tattheva te. ²⁵ B^d adds ti. ²⁶ B^d sāmattaṃ. ²⁷ B^d sāmāni taṃ.

²⁸ so C^k for sappaṇṇa? B^d sappaṇṇu-. ²⁹ B^d -seṭhaṃ.

puttena taruṇajambuphalasamānatuṇḍena¹ Jambukapaṇḍitena
 evaṃ kathentena kena kattabbakiccaṃ katan² ti. „Senāpatinā
 devā“ ti. „Tena hi 'ssa senāpatiṭṭhānaṃ dhammīti“ Jambukaṃ
 ṭhānantare ṭhapesi, so tato patṭhāya³ senāpatiṭṭhāne thatvā
 pitukammāni akāsi. Tiṇṇaṃ sakuṇānaṃ mahanto sakkāro
 ahosi, tayo pi janā⁴ atthañ ca dhammañ ca anusāsimsu.
 Mahāsattass⁵ ovāde thatvā rājā dānādīni puññāni katvā sagga-
 parāyano ahosi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ kāretvā⁶ sakuṇā-
 naṃ ārocetvā „sāmi Jambusakuṇa rājā tumhākaṃ chattaṃ
 ussāpetabbaṃ akāsi⁷“ vadimsu. M. „na mayhaṃ rajjen⁸
 attho, tumhe appamattā r. kārethā“ 'ti mahājanaṃ silesu
 patiṭṭhāpetvā „evaṃ vinicchayaṃ pavatteyyāthā“ 'ti viniccha-
 yadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tass⁹
 ovādo cattālīsa vassasahassāni pavatti¹⁰.

S. rañño ovādasena imaṃ dh. desetvā j. s.: „Tadā rājā
 Anando ahosi, Kuṇḍalīnī Uppalavaṇṇā, Vessantaro Sāriputto, Jambu-
 kasakuṇo aham evā“ 'ti. Tesakuṇajātakaṃ.

2. Sarabhaṅgajātaka.

Alaṃkatā kuṇḍalino suvatthā ti. Idam S. Veḷuvane
 v. Mahāmoggallānatttherassa parinibbānaṃ ā. k. Sāriputtathero¹
 T-taṃ² J. viharantaṃ³ parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā Nālagāmake
 jātovarake⁴ parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā S. Rāja-
 gahaṃ gantvā Veḷuvane vihaṃsi. Tadā thero Isigilipasse Kāḷasīlāyaṃ
 viharati, so pana iddhibalena⁵ koṭippattabhāvena devacārīkaṃ ca
 ussadacārīkaṃ ca gacchati, devaloke Buddhasāvakaṇaṃ mahantaṃ
 issariyaṃ ussadanirayesu ca titthiyasāvakaṇaṃ⁶ mahantaṃ dukkhaṃ
 anubhavantaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā „asukaupāsako asuka-
 upāsikā ca⁷ asukasmīṃ nāma devaloke nibbattitvā mahāsampattim
 anubhavanti⁸ titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca⁹ nirayādisu

¹ C² -pala - - tuccena, C³ -pala - - tudhena. ² B² adds tuṭho. ³ B² adds rañño.

⁴ B² katvā. ⁵ B² -tiayl. ⁶ B² adds hi. ⁷ B² -tena. ⁸ C² -vārake. ⁹ C² -le. ¹⁰ B² asukā va upasikā. ¹¹ C² -vatī. ¹² C² -ko ca, C² omits asukā ca.

- asukaṇḍapāyesu¹ nāma nibbattā² ti manussānaṃ katheti³. Manussā
 sāsane paśidanti tittihīye parivajjenti⁴. Buddhasāvakaṇaṃ sakkāro
 mahanto ahośi, tittihīyānaṃ parihāyati. Te there āghātaṃ bandhivā
 „imasmim jīvante ambhākaṃ upatthākā bhijjanti, sakkāro parihāyati,
 5 mārūpessāma nan⁵“ ti therassa mārapattham samapaguttakassa⁶ nāma
 corassa sahasaṃ adamsu. So „theram māressāmīti“ mahantena pari-
 vārena Kālasilam agamāsi. Thero tam āgacchantam disvā iddhiyā
 uppatitvā pakkāmi. Coro tam divasaṃ theram adisvā nivattitvā
 punadivase pi punadivase pi ti cha divase agamāsi. Thero pi tath⁷
 10 eva iddhiyā pakkāmi. Sattame divase therassa pubbe kataṃ aparā-
 pariavedaniyakammaṃ okāsaṃ labhi⁸, so kira pubbe bhariyāya va-
 canaṃ gahetvā mātāpitaro māretukāmo yānakena araṇṇaṃ netvā
 corānaṃ utthitākāraṃ katvā mātāpitaro potheti pabarati, te cakkhu-
 dubbalatāya rūpadassanarahitā⁹ puttaṃ asaṇḍānantā „corā evā¹⁰“ ti
 15 saṇḍāya „tāta asukā¹¹“ nāma corā no mārenti, tvaṃ pakkamā¹² „ti
 etass¹³“ eva paridevimsu, so cintesi: „ime mayā va¹⁴“ pothiyamānā¹⁵
 mayhaṃ ūeva atthāya paridevanti, ayuttaṃ karomīti¹⁶, aha ne assā-
 setvā corānaṃ palātākāraṃ katvā hatthapāde sambāhivā¹⁷ „amma
 tāta, mā bhāyittha, corā palātā“ ti vatvā puna attano geham eva
 20 ānesi. Tam kammaṃ ettakaṃ kālāṃ okāsaṃ alabbhitvā bhasmā-
 paṭicchanno aggirāsi¹⁸ viya thatvā¹⁹ imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā
 gaṇhi, thero tassa nissandena ākāse uppatitoṃ nāsakkhi. Nando-
 pananda-Damana-Vejayantassa²⁰ kampanasamatthā²¹ pi²² ssa iddhi kamma-
 balena dubbalattaṃ pattā²³. Coro therassa atthiṇi saṇcunṇetvā
 25 palālapitthikakāraṇaṃ²⁴ nāma katvā „mato“ ti saṇḍāya saparivāro²⁵
 pakkāmi. Thero pi²⁶ satim labhitvā²⁷ jhānaveṇṇanena²⁸ sarīraṃ
 veṭhetvā²⁹ uppatitvā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhante āyu-
 samkhāro me ossattho, parinibbāyissāmīti“ parinibbānaṃ anujānāpetvā
 tatth³⁰ eva parinibbāyi. Tam khaṇaṃ ūeva chadevalokaṃ ekakolāhalaṃ
 30 abhesuṃ³¹, „ambhākaṃ kirācariyo³²“ parinibbuto³³ ti dībbagandhamālā-
 vāsadhūpe³⁴ c³⁵ eva³⁶ nānādārūmi³⁷ c³⁸ eva gahetvā āgamiṃsu, ekūna-

¹ B^d -niraye. ² B^d nippatto. ³ B^d -si. ⁴ B^d -vajjanti. ⁵ so C^k; B^d -rattassa.

⁶ B^d -ati. ⁷ C^k -tāya. ⁸ B^d etā. ⁹ C^k -ka. ¹⁰ C^k -mī, B^d pakkamā corr. to

pakkamā. ¹¹ C^k ca, B^d omits va. ¹² B^d adds ca. ¹³ B^d a, me katan ti. ¹⁴

B^d -etvā. ¹⁵ B^d aṇḍārāsi. ¹⁶ B^d adds sinerurājāṃ vijhitvā pathavi nimmuḍḍitvā.

¹⁷ C^k B^d -ta. ¹⁸ C^k -ttham. ¹⁹ C^k patta, C^s pattam. ²⁰ B^d -pītakaraṇaṃ.

²¹ B^d adds yasaparivāro. ²² B^d omits pi. ²³ B^d patila-. ²⁴ B^d -vedhanena.

²⁵ B^d vedhitvā. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ B^d kira ā-. ²⁸ B^d gandha - - dhumehl,

omitting dibba. ²⁹ B^d adds manussā. ³⁰ C^k -dāru, B^d -dārūni.

sataratannacandannacitakā ahoṣi. S. therassa santike jhatvā sarīra-
 nikkhepaṃ kāresi. ājāhanassa samantā yojanammatte pupphavassam
 vassi, devānaṃ antare manussā manussānaṃ antare devā aṭṭhaṃsu¹,
 sattadivasāni sādhuḥkilaṃ kilīṃsu. S. therassa dhātum gāhāpetvā
 Veluvanadvārakotṭhake cetiyaṃ kārāpesi. Tadā dh. k. s. „āvuso 5
 Sāriputtathero T-assa santike aparinibbutattā Buddhānaṃ² santikā
 mahantaṃ sammānaṃ na labhi, Mahāoggallānatthero pana³ samīpe
 parinibbutattā mahāsammānaṃ labhīti⁴“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha
 bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na bhik-
 khave Moggallāno idān' eva mama santikā sammānaṃ labhi⁵ pubbe 10
 pi labhi yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. purohitassa brāhmaṇiyā kucchimihi paṭi-
 sandhiṃ gahetvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātu kuc-
 chimbā nikkhami. Tasmiṃ khaṇe dvādasayojanike Bārāṇasi-
 nagare sabbāvudhāni pajjaliṃsu. Purohito puttassa jātakkhaṇe 15
 bah nikkhamitvā ākāsaṃ olokento nakkhattayogaṃ disvā⁶
 „imīnā nakkhattena jātattā esa kumāro sakala-Jambudīpe dha-
 nuggahānaṃ aggo bhavissatīti“ ūtvā kālāsa⁷ eva rājakulaṃ
 gantvā rājānaṃ sukhasayitabhāvaṃ pucchitvā „kuto me ācariya
 sukhaṃ⁸, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānīti“ vutte „mā 20
 bhāyi deva, na tumbhakaṃ nivesane yeva sakalanagare pi⁹
 pajjaliṃsu yeva, ajja¹⁰ amhākaṃ gehe kumārassa jātattā etad
 ahoṣīti“. „Ācariya evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissa-
 tīti“. „Na kiñci mahārāja¹¹, so pana sakala-Jambudīpe agga-
 dhanoggaho bhavissatīti“. „Sādhu ācariya, tena hi naṃ¹² 25
 paṭijaggitvā vayappattakāle amhākaṃ dasseyyāsīti“ vatvā
 khīramūlaṃ¹³ sabhaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nive-
 sanaṃ gantvā puttassa nāmagahaṇadivase jātakkhaṇe āvudhāni¹⁴
 pajjalitattā Jotipālo ti nāma akāsi. So¹⁵ mahantena pari-
 vārena vaḍḍhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. 30
 Ath' assa pitā sarīrasampattiṃ olokento¹⁶ „tāta Takkasilāṃ

¹ Bds ahesuṃ. ² Bds -assa. ³ Bds omits pana. ⁴ Bds labhati. ⁵ Bds labhati.

⁶ Bds oloketvā. ⁷ Bds omits su-. ⁸ Bds omits pi. ⁹ Bds omits a-. ¹⁰ Bds -jāti.

¹¹ Bds taṃ. ¹² Bds adds tāva. ¹³ so all three MSS. for -naṃ? ¹⁴ Bds adds
 pana. ¹⁵ Bds -etvā.

gantvā disāpāmomokkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhā¹
 'ti āha. So „sādhū“ 'ti ācariyabhāgaṃ gahetvā mātāpitāro
 vanditvā tattha gantvā sahaṣsaṃ datvā sippaṃ paṭṭhāpetvā²
 sattāhen' eva nipphattiṃ pāpuṇi. Ath' assa ācariyo tussitvā
 5 attano santakaṃ khaggaratanaṃ sandhiyuttamenḍakasiṅga-
 dhanuṃ³ sandhiyuttatunhīraṃ⁴ attano sannāhakaṇḍukaṃ⁵
 unhīsaṃ ca datvā „tāta Jotipāla, ahaṃ mahallako, idāni tvaṃ
 ime māṇavake sikkhāpehiti“ pañcasate māṇavake pi tass' eva
 niyyādesi. Bo. sabbaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasim
 10 eva āgantvā mātāpitāro passi. Atha naṃ vanditvā ṭhitāṃ pitā
 avoca: „uggaḥitaṃ te tāta sippaṃ“ 'ti. „Āma tāta“ 'ti. So
 tassa vacanaṃ sutvā rājakulaṃ gantvā „putto me deva sippaṃ
 sikkhitvā⁶ āgaṇo, kiṃ karotīti“⁷ āha. „Ācariya amhākaṃ⁸
 upaṭṭhahatū“ 'ti. „Paribbayam assa jānātha⁹ devā“ 'ti.
 15 „Devasikaṃ¹⁰ sahaṣsaṃ labhatū“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampā-
 tiechitvā gehaṃ gantvā kumāraṃ pakkosāpetvā „tāta rājānaṃ
 upaṭṭhahā“ 'ti āha. So tato paṭṭhāya devasikaṃ sahaṣsaṃ
 labhitvā rājānaṃ upaṭṭhahi¹¹. Rājapādamūlikā ujjhāyimsu¹²:
 „mayā Jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikaṃ sa-
 20 haṣsaṃ gaṇhatī¹³, mayam assa sippaṃ passitukāma¹⁴“ 'ti.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā purohitassa kathesi. Purohito
 „sādhū devā“ 'ti puttassārocesi. So „sādhū tāta, ito sattame
 divase dassessāmi, rājā attano vijite dhanuggahe sannipātāpetū“
 'ti āha. Purohito gantvā tam atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā
 25 nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi¹⁵. Saṭṭhi-
 sahaṣsā dhanuggahā sannipatimsu. Rājā tesāṃ sannipātita-
 bhāvaṃ ātvā va¹⁶ „nagaravāsino Jotipālassa sippaṃ passantū“
 'ti¹⁷ bheriṃ carāpetvā rājāṅgaṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto

¹ Bā gaṇhābhi. ² C² -ap-, Bā upaṭṭha-. ³ Bā sandhimenḍika-. ⁴ C² -tunhī-
 raṇḍi, Bā -yuttam tunhīraṇḍi or tunhīraṇḍi. ⁵ C² -hamukhaṃ, Bā -hakaṇḍukaṃ.
⁶ Bā sikkhāpetvā. ⁷ Bā -tūti. ⁸ Bā ambe. ⁹ so Bā; C² jānāpa, C² jāna.
¹⁰ Bā so de-. ¹¹ Bā -ahati. ¹² C² upajjhā-, Bā ujjhāyimsu. ¹³ Bā -āti. ¹⁴ Bā
 -mamhā. ¹⁵ Bā -pātesī. ¹⁶ Bā omits va. ¹⁷ Bā add nagare.

pallāṃkavare nisīditvā dhanuggahe pakkositvā¹ „Jotipālo
 āgacchatū“² 'ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutuphīra-
 sannāhakañcukauphīṣāni³ nivāsanantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhā-
 petvā pakativesen⁴ eva⁵ rañño santikaṃ gantvā⁶ ekamantaṃ
 atṭhāsi. Dhanuggahā „Jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ⁷
 āgato, dhanuṃ agahetvā⁸ pana āgatattā ambhakaṃ hatthato
 dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nāssa⁹ dassāmā“¹⁰ 'ti katikaṃ
 karimsu. Rājā Jotipālaṃ āmantetvā „sippaṃ dassehi“¹¹ āha.
 So sāṇiṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sātakaṃ apānetvā
 sannāhaṃ sannayha kañcukaṃ pavisitvā¹² uphīsaṃ sīse paṭi-
 muñcitvā meṇḍakasīṇḍagadhanumbi pavālavannaṃ jivaṃ āropetvā
 tuphīraṃ¹³ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ
 nārācaṃ nakhapiṭṭhe parivattento¹⁴ sāṇiṃ vivaritvā paṭhaviṃ
 bhinditvā alaṃkatanāgakumāro viya nikkhamitvā¹⁵ rañño apa-
 citiṃ dassetvā atṭhāsi. Taṃ disvā mahājano vaggatī nadatī¹⁶
 appoṭheti¹⁷. Rājā „dassehi Jotipāla sippaṃ“¹⁸ ti āha. „Deva
 tumbhakaṃ dhanuggaheṣu akkhaṇavedhivālavedhisaddavedhisara-
 vedhino, caturo dhanuggahe pakkosāpehīti“¹⁹. Rājā pakkosā-
 pesi. M. rājaṅgaṇe caturassaparicchedabbhantare maṇḍapaṃ²⁰
 katvā catūsu kaṇṇesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa
 tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike kaṇḍa-
 dāyake ṭhapetvā sayāṃ vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍala-
 majjhe ṭhatvā „mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahārena²¹
 sare khipitvā maṃ vijjhantu“²², etehi khittakaṇḍāni vāressā-
 mīti“²³ āha. Rājā „evaṃ karothā“²⁴ 'ti āṇāpesi. „Mahārāja, mayaṃ²⁵
 akkhaṇavedhivālavedhisaddavedhisaravedhino, Jotipālo taruṇa-
 dārako, na mayaṃ vijjhissāmā“²⁶ 'ti. M. „sace sakkotha vijjhatha
 maṃ“²⁷ ti āha. Te „sādhū“²⁸ 'ti²⁹ ekappahārena³⁰ kaṇḍāni khi-
 pimsu. M.³¹ tāni nārācena paharitvā paharitvāna³² yathā vā

¹ B^d -sāpetvā. ² B^d -tuphīsarassannāhakaccukauphīṣādīni. ³ B^d -na. ⁴ B^d āg-.

⁵ C^s āg-. ⁶ B^d -tiṭi na. ⁷ B^d kaccukaṃ pavesetvā. ⁸ B^d tuphīsaraṃ. ⁹ B^d parivatto galitvā. ¹⁰ B^d add āgahitvā. ¹¹ B^d vagganti nadanti appoṭenti. ¹² B^d maṇḍalaṃ. ¹³ B^d -neva. ¹⁴ B^d add ahaṃ. ¹⁵ B^d adda sampācicchitvā.

¹⁶ B^d bodhisatto. ¹⁷ so C^{ks}; B^d omīta paharitvā pa.

tathā vā pātesi, Bodhisatto koṭṭhakaṃ¹ parikkhipanto viya tālena²
 tālaṃ³ daṇḍakena daṇḍakaṃ vājena vājaṃ anatikkamanto⁴
 khipitvā⁵ saragabbhaṃ akāsi, dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khipāni,
 so tesam khipabhāvaṃ ūtvā saragabbhaṃ avināsento va⁶
 5 uppatitvā⁷ rañño santike aṭṭhāsi. Mahājano unnadanto vag-
 ganto⁸ appoṭhento⁹ mahākolāhalaṃ katvā vatthābharāṇāni
 khipi¹⁰, evaṃ rāsibhūtaṃ aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam ahosi.
 Atha naṃ rājā pucchi: „kiṃ sippaṃ nāma¹¹ etaṃ Jotipālā“¹² 'ti.
 „Sarapaṭibāhanaṃ nāma devā“¹³ 'ti. „Añño p' etaṃ jānanta¹⁴
 10 atthi¹⁵“¹⁶. „Sakala-Jambudīpe maṃ ṭhapetvā n' atthi devā“¹⁷
 'ti. „Aparaṃ dasshehi tātā“¹⁸ 'ti¹⁹. „Deva“²⁰, ete tāva catusu
 kaṇḍesu ṭhatvā cattāro pi janā maṃ vijjhituṃ nāsakkhiṃsu,
 ahaṃ pana te catūsu²¹ kaṇḍesu ṭhite²² eken²³ eva sarena
 vijjhissāmīti²⁴. Dhanuggahā ṭhātuṃ na ussahiṃsu²⁵. M. catūsu
 15 kaṇḍesu catasso kadaliyo ṭhapetvā²⁶ nārācapuṃkha²⁷ ratta-
 suttakaṃ²⁸ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya²⁹ khipi, nārāco
 taṃ³⁰ vijjhi³¹ tato dutiyaṃ tato tatiyaṃ tato catutthaṃ, tato
 paṭhamam³² viddham³³ eva vijjhivā puna hatthe yeva paṭiṭ-
 ṭhahi³⁴, kadaliyo suttaparikkhittā³⁵ aṭṭhaṃsu. Mahājano
 20 nādasahassāni³⁶ pavattesi. Rājā „kiṃ sippaṃ nāma³⁷ etaṃ³⁸
 tātā“³⁹ 'ti. „Cakkaviddhaṃ nāma devā“⁴⁰ 'ti. „Aparaṃ pi dasse-
 hīti“⁴¹. M. saralaṭṭhiṃ nāma sararajjuṃ nāma saraveṇiṃ⁴²
 nāma dassesi, sarapāsādaṃ nāma saramaṇḍapaṃ⁴³ saraso-
 pānaṃ nāma sarapokkharāṇiṃ nāma akāsi, sarapadumaṃ nāma
 25 pupphāpesi, saravassaṃ nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhā-

¹ Ck² bodhi koṭṭhakaṃ. ² Ck² ta-. ³ B² adds vālena vālaṃ. ⁴ B² ati-

⁵ B² repeats khipi-. ⁶ B² omits va. ⁷ B² adds gamitvā. ⁸ Ck² omits va-. ⁹ B²

-ṭento seḷento aeccharaṃ paharanto. ¹⁰ B² khipiṃsu. ¹¹ B² añño eva jānanto.

¹² B² adds vadati. ¹³ B² so. ¹⁴ Ck² pana te catusu, C² pana te casu. ¹⁵ B²

panetesu catūsu kaṇḍesu ṭhitesu. ¹⁶ B² -hanti. ¹⁷ C² ṭhapetvā. ¹⁸ B²

nārācapokhe. ¹⁹ Ck² rattasuttaka. ²⁰ B² kadaliṃbandhaṃ. ²¹ B² adds kadali.

²² Ck² vijjhivā. ²³ Ck² B² patha-. ²⁴ B² vijjham. ²⁵ B² paṭiṭṭhāsi. ²⁶ B² suttakaṃ

parikkhipitvā. ²⁷ B² unnāda-. ²⁸ B² nāmetam sippaṃ. ²⁹ B² dasshehi tātā ti.

³⁰ so Ck²; B² sarapavedhani. ³¹ B² adds sarapākāraṃ nāma.

raṇāni imāni dvādasa sippāni dassetvā puna aūñehi asādhā-
 rane yeva satta mahākāye padālesi, atthaṅgulabahalaṃ udum-
 barapadaraṃ vijjhi, caturaṅgulabahalaṃ asanapadaraṃ duvaṅ-
 gulabahalaṃ tambapaṭṭaṃ¹ ekaṅgulabahalaṃ ayapaṭṭaṃ² ekā-
 baddhaṃ phalakasataṃ vinivijjhivā³ palālasakataṃ vālukasakata- 5
 padarasakataṇaṃ purimabhāge saraṃ khipitvā pacchima-
 bhāgena nikkhāmesi⁴, pacchābhāge⁵ khipitvā purimabhāgena⁶
 nikkhāmesi⁷, uḍake catuusabhaṃ thale atthausabhaṃ thānaṃ⁸
 kaṇḍaṃ⁹ pesesi, vātiṅgaṇasaṇṇāya usabhamatthake vālaṃ
 vijjhi. Tassa ettakāni sippāni dassentass' eva suriyo atthaṃ- 10
 gato¹⁰. Ath' assa rājā senāpatiṭṭhānaṃ paṭijānitvā „Jotipāla,
 ajja vikālo, sve senāpatisakkāraṃ¹¹ gaṇhissasi, massuṃ¹² kāre-
 tvā nahātvā ehīti“ taṃ divasaṃ paribbayatthāya satasahassaṃ
 adāsi. M. „iminā me¹³ attho n' atthīti“ atthārasakoṭṭidhanaṃ¹⁴
 sāmikānaṃ ñeva datvā mahantena parivārena nahāyituṃ 15
 gantvā massuṃ¹⁵ kāretvā nahātvā sabbālaṃkārapatimaṇḍito
 anopamāya siriyā nivesanaṃ pavisitvā nānagarasabhojanaṃ
 bhuñjitvā sirisayanaṃ abhiruyha nipaṇṇo, dve yāme sayitvā
 pacchimayāme pabuddho¹⁶ pallaṃkaṃ ābhuñjitvā¹⁷ sayana-
 piṭṭhe nisīno, attano sippassa ādimajjhapariyosānaṃ olokeno 20
 „mama sippaṃ¹⁸ ādito¹⁹ param maraṇaṃ²⁰ paṇṇāyati, majjhe
 kilesaparibhogo pariyosāne nirayamhi paṭisandhi²¹, pānātipāto
 hi²² kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo²³ niraye paṭi-
 sandhiṃ deti, raṇṇā mayhaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dinnāṃ, mahan-
 taṃ me issariyaṃ bhavissati, bhariyā ca puttadhītaro ca bahū 25
 bhavissanti, kilesavatthutṭhaṃ kho pana vepullagataṃ dueccajaṃ
 hoti, idāṃ' eva nikkhamitvā ekako va²⁴ araṇṇaṃ pavisitvā isi-

¹ Bā -paṭṭanaṃ. ² Bā -vijjhi. ³ Bā nikkhamāpesi. ⁴ Cks -gena, Bā adda saraṃ. ⁵ Bā -ge. ⁶ Cks -bhaṭṭhānaṃ. ⁷ Cks -kaṇḍaṃ, Bā omits ka-. ⁸ Bā aṅgamito. ⁹ Bā -tiṭṭhānaṃsakkāraṃ. ¹⁰ Bā kesamassuṃ. ¹¹ Bā mayhaṃ. ¹² Bā -koṭṭisankhyadhaṇaṃ. ¹³ Bā adda uḍāya. ¹⁴ Cā ābhuj-. ¹⁵ Cks -assa. ¹⁶ Bā adda va. ¹⁷ Cā paratima-, Bā paramā-. ¹⁸ Cks -dhiṃ. Bā adda param-parānaṃ, Bā paravapara. ¹⁹ Bā omits hi. ²⁰ Cks -dā, Bā adhimattappamādo. ²¹ Cks ekena.

pabbajjam pabbajitum yuttam mayhan¹ ti M. sayanato² uṭ-
 ṭhāya kañci³ ajānāpetvā pāsādā oruyha aggadvārena nikkha-
 mitvā ekako va araṇṇam pavisitvā Godhāvaritīre⁴ tiyojanikam
 Kaviṭṭhavanam⁵ sandhāya pāyāsi⁶. Tassa nikkhantabhāvam
 5 nātvā Sakko Vissakammam⁷ pakkosāpetvā „tāta, Jotipālo
 abhinikkhamanam nikkhanto⁸, mahāsamāgamo bhavissati, Go-
 dhāvaritīre Kaviṭṭhavanam⁹ assamam māpetvā pabbajitaparik-
 khāre paṭiyādehīti¹⁰ āha. So tathā akāsi. M. tam ṭhānam
 patvā ekapadikamaggaṃ disvā „pabbajitānam vasanatṭhānena
 10 bhavitabban¹¹ ti tena maggena tattha gantvā kañci apassanto
 pānasālam pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā „Sakko deva-
 rājā mama nikkhamanabhāvam¹² aṇṇāsi, mañṇe¹³ ti cintetvā
 sātakaṃ apanetvā rattavākacīram nivāsetvā ca pārupitvā¹⁴ ca
 ajinacammaṃ ekamsagataṃ¹⁵ akāsi, jaṭamaṇḍalam bandhitvā
 15 khārikājam amse katvā kattaradaṇḍam gahetvā pānasālato
 nikkhamitvā caṃkamaṃ āruyha katipayavāre¹⁶ aparāparam
 caṃkam¹⁷. Pabbajjāsiriyaṃ vanaṃ upasobhayamāno so kasiṇa-
 parikammaṃ katvā pabbajjato¹⁸ sattame divase atṭha samā-
 pattiyo pañca abhiññā ca¹⁹ nibbattetvā uñchacariyāya vana-
 20 mūlaphalāhāro²⁰ eko²¹ va vihāsi. Mātāpitumittasuhajjañāti-
 vaggio²² pi 'ssa tam apassanto rodanto carati²³. Ath' eko
 vanacarako²⁴ Kaviṭṭhaka-assamapade²⁵ M-am disvā sañjānitvā
 tassa mātāpitunnam ārocesi, te raṇṇo ārocayimsu. Rājā „etha,
 nam passissāmā²⁶ 'ti mātāpitaro tassa²⁷ gahetvā mahājana-
 25 parivāro vanacarakadesitena maggena²⁸ Godhāvaritīram pāpuṇi.
 Bo. naditīram āgantvā ākāse nisinno dh. desetvā te sabbe

¹ B^d mahāsatto sayanato, C^h mahāsayanapitṭham. ² B^d kiñci. ³ B^d -rinadi-
 tire. ⁴ C^h kapittha-, B^d kapitthanavanam. ⁵ B^d vāsiyapāvisi, B^e pāvāsi. ⁶ B^d
 visu-. ⁷ C^h nikkhamanto. ⁸ B^d kapittha-, cfr. vol. III p. 463. ⁹ B^d nikkhanta-.
¹⁰ B^d omits mañṇe. ¹¹ B^d pārup-. ¹² B^d ekamsam. ¹³ B^d -pāye-. ¹⁴ B^d
 -itvā. ¹⁵ B^d pappajī tato. ¹⁶ B^d -āyo, omitting ca. ¹⁷ B^d omits vana. ¹⁸
 B^d ekako. ¹⁹ B^d -jjā-- vaggā. ²⁰ B^d -tā rodantā paridevantā vivaranti. ²¹
 B^d adda araṇṇam pavisitvā. ²² B^d kapitṭhaka-- de nisinnath. ²³ B^d omits ta-.
²⁴ B^d vanacarikena maggadesakena.

assamañ pavesesi¹, tatrāpi tesam ākāse nisinnō va kāmesu
 ādīnavañ pakāsetvā dh. d. Rājānañ ādiñ katvā sabbe va
 pabbajiñsu. Bo. isigaṇaparivuto tatth' eva vasi. Ath' assa
 tattha vasanabhāvo sakala-Jambudīpe pākato ahosi. Rājāno²
 ratthavāsīhi saddhiñ āgantvā tassa santike pabbajanti³, sam- 5
 āgamo mahā ahosi, anupubbena anekasahassā⁴ parisā. Yo
 kāmavitakkañ vā⁵ vyāpādavitakkañ vā⁶ vihiṃsāvitakkañ vā⁷
 vitakketi M. gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dh. deseti⁸,
 kaṣiṇaparikkammañ ācikkhati. Tass' ovāde tathvā samāpattiñ⁹
 uppādetvā nipphattiñ pattā Sālissaro Meṇḍissaro Pabbato 10
 Kālādevalo Kisavaccho Anusisso Nārado ti satta jetthante-
 vāsino ahesuñ. Aparabhāge Kavittḥassamo¹⁰ paripūri, isigaṇassa
 vasanokāso n' atthi¹¹. Atha M. Sālissarañ āmantetvā „Sālissara,
 ayañ assamo isigaṇassa na-ppahoti, tvañ imañ isigaṇaṃ¹²
 gahetvāna¹³ Caṇḍapajjotarañño¹⁴ vijite Lambacūlakañ¹⁵ ni- 15
 gamañ upanissāya vasā¹⁶“ 'ti āha. So „sādhū“ 'ti tassa
 vacanañ sampatiṇṇhitvā anekasahassañ isigaṇaṃ gahetvā¹⁷
 tattha gantvā vasañ kappesi. Manussesu āgantvā pabba-
 jantesu puna assamo pūri¹⁸. Bo. Meṇḍissarañ āmantetvā¹⁹
 „imañ isigaṇaṃ ādāya Surattḥajanapadassa²⁰ sīmantare Sāto- 20
 dikā²¹ nāma nadī atthi, tassā tīre vasā²²“ 'ti uyyojesi²³. Eten'
 eva upāyena tatiyavāre Pabbatañ „mahāāṭaviyañ²⁴ Añjana-
 pabbato nāma atthi, tañ upanissāya vasā²⁵“ 'ti pesesi. Ca-
 tutthavāre Kālādevalaṃ „Dakkhiṇāpathe Avantiratṭhe Ghana-
 selapabbato nāma atthi, tañ upanissāya vasā²⁶“ 'ti pesesi. 25
 Puna Kavittḥassamo pūri²⁷, pañcasu tḥānesu anekasahasso²⁸
 isigaṇo ahosi. Kisavaccho pana M-añ āpucchitvā Daṇḍakī-

¹ Cks -setvā. ² Bā aññepl rā-. ³ Bde -jimsu. ⁴ Bā anekasatasahassa. ⁵ Bā omits vā. ⁶ Bā -si. ⁷ Bā -lyo. ⁸ Bā kapiṭhakassa āramo. ⁹ Bā nappahoti.
¹⁰ Bā omits isi. ¹¹ Bā -tvā. ¹² Bā tattha gantvā Mejhakarañño. ¹³ Bā ka-
 lamba-. ¹⁴ Bā vasissāhi. ¹⁵ Cks -tvāna. ¹⁶ Bā paripūri. ¹⁷ Bā adds meṇḍis-
 sara tvañ. ¹⁸ Bā suratta-. ¹⁹ Cks se-. Bā sātodakā. ²⁰ Bā vasāhi. ²¹ Bā
 adds puna kapiṭhaassamo paripūri. ²² Bā pappatamāha aṭṭa-. ²³ Bā pabbatañ
 māha ata-. ²⁴ Bā kapiṭha ka āramo paripūri. ²⁵ Bā -a.

rañño vijite Kumbhavatīnagare senāpatiṃ upanissāya uyyāne vihāsi, Nārado Majjhimadesa¹ Arañjaragirināmake² pabbata-jālantare vihāsi, Anusisso pana M-assa santike va³ ahosi. Tasmiṃ kāle Daṇḍakirājā ekaṃ laddhasakkāraṃ gaṇikam ṭhānā
 5 cāvesi, sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā Kisa-
 vacchatāpasam disvā „ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa sarīre⁴ kalim pavāhetvā nahātvā gamissāmīti“ dantakatṭhaṃ⁵
 khāditvā sabbapaṭhamam tassa⁶ bahalakheḷam niṭṭhubhanti Kisa-
 vacchatāpasassa jaṇantare niṭṭhubhitvā dantakatṭhaṃ⁷ pi
 10 'ssa sīse yeva khipitvā sayam sīsam⁸ nahāyitvā gatā⁹, rājāpi
 tam saritvā¹⁰ pākatikam eva akāsi, sā mohamūlā hutvā „kāla-
 kaṇṇisarīre kalim pavāhetvā mayā yaso laddho“ ti saññam
 akāsi. Tato nacirass¹¹ eva rājā purohitam ṭhānato cāvesi, so
 tassā santikam gantvā „tvam kena kāraṇena puna ṭhānam
 15 labhīti“¹² pucchi. Ath¹³ assa sā „rājuyyāne kālakaṇṇisarīre
 kalissa pavāhitattā“ ti ārocesi. Purohito gantvā tath¹⁴ eva
 tassa sarīre kalim pavāhesi, tam pi rājā puna ṭhāne ṭhapesi.
 Ath¹⁵ assa aparabhāge paccanto kuppi¹⁶, so senāṅgaparivuto
 yuddhāya nikkhami. Atha naṃ mohamūlho purohito „mahā-
 20 rāja tumhe jayam icchatha parājayan“ ti pucchitvā „jayan“,
 ti vutte „tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre
 kalim¹⁷ pavāhetvā yāhīti“. So¹⁸ tassa katham¹⁹ gahetvā „mayā
 saddhim gacchantā uyyāne kālakaṇṇisarīre kalim pavāhentū“
 'ti vatvā²⁰ uyyānaṃ pavisitvā dantakatṭham²¹ khāditvā sabba-
 25 paṭhamam sayam eva tassa jaṇantare khelaṇ ca dantakatṭhaṇ
 ca khipitvā sīsam nahāyi, balakāyo pi 'ssa tathā akāsi. Tasmiṃ
 pakkante senāpati²² gantvā tāpasam disvā dantakatṭhāni nī-
 haritvā sādhuṇam nahāpetvā²³ „rañño kim²⁴ bhavissatīti“
 pucchi²⁵. „Āvuso mayham manopadoso n' atthi, devatā pana

¹ Bā pacchima-. ² Bā añcanagiri-. ³ Cā ca, Bā yeva. ⁴ Bā imassupari. ⁵ Bā daṇḍakotham. ⁶ Bā tassupari. ⁷ Bā omits si-. ⁸ Bā gami. ⁹ Bā adda puna. ¹⁰ Bā labhasīti. ¹¹ Bā kupīto. ¹² Cā -līm. ¹³ Bā adda sutvā. ¹⁴ Cā -hetū ti gantvā. ¹⁵ Cā -tim. ¹⁶ Bā nhāyitvā bhante. ¹⁷ Bā ki rañño. ¹⁸ Cā pucchitvā.

kupitā, ito sattame divase sakalaratṭhaṃ aratṭhaṃ bhavissati,
 tvaṃ siḅhaṃ palāyitvā aññattha yāhīti¹. So bhītatasi to
 gantvā rañño ārocesi. Rājā tassa vacanaṃ agaṇhi². So
 nivattitvā attano gehaṃ gantvā puttadāraṃ ādāya palāyitvā
 aññaṃ ratṭhaṃ agamāsi. Sarabhaṅgasatthā taṃ kāraṇaṃ 8
 ñatvā dve tarunatāpase pesetvā Kisavacchaṃ mañcasivikāya
 ākāseṇa ānāpesi³. Rājā yujjhivā core gahetvā nagaram eva
 paccāgami. Tasmīṃ āgate devatā paṭhamaṃ devaṃ vassa-
 pesuṃ, vassoghena sabbakunāpesu avahātesu⁴ suddhavāluka-
 matthake dibbapupphavassaṃ vassi, pupphamatthake māsa- 10
 vassaṃ, māsakamatthake kahāpaṇavassaṃ, kahāpaṇamatthake
 dibbābharāṇavassaṃ vassi. Manussā somanassappattā hirañña-
 suvaṇṇābharāṇāni gaṇhituṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ sarīre
 pajjalitaṃ⁵ nānappakāraṃ⁶ āvudhavassaṃ vassi, manussā
 khaṇḍākhaṇḍikaṃ chijjiṃsu⁷. Atha nesaṃ upari mahantā 15
 vītaecikaṅgārā paṭiṃsu, nesaṃ upari mahantāni pajjalita-
 pabbatakūṭāni, tesāṃ upari satṭhihatthattāhānaṃ pūrayantaṃ
 sukhumavālukavassaṃ vassi. Evaṃ satṭhiyojanatṭhānaṃ ara-
 tṭhaṃ ahosi, tassa⁸ evaṃ vinatṭhabhāvo⁹ sakala-Jambudīpe
 paññāyi¹⁰. Atha¹¹ assa ratṭhassa antararatṭhādhipatino Kalīṅgo¹² 20
 Atṭhako Bhīmaratho¹³ tayo rājāno cintayimso: „pubbe Bārāṇa-
 siyaṃ Kalābu¹⁴ Kāsīrājā Khantivādītāpase aparajjhivā paṭhaviṃ
 pavittṭho ti sūyati, tathā Nālikīro¹⁵ tāpase sunakhehi khādā-
 petvā sahasasabāhu Ajjuno ca Aṅgīrase aparajjhivā idāni
 Daṇḍakīrājā Kisavacche aparajjhivā saha ratṭhena vināsaṃ 25
 patto ti sūyati, imesaṃ¹⁶ catunnaṃ rājūnaṃ nibbattatṭhānaṃ
 mayaṃ na jānāma, taṃ no tṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ
 añño kathetuṃ samattho¹⁷ n' atthi, taṃ upasaṃkamitvā¹⁸

¹ B^d adds āha. ² so C^k; B^d nagaṇhi. ³ B^d ānehi ānāpesi. ⁴ B^d apaharantesu
 suddhavālukaṃ vassaṃ vassāpesuṃ. ⁵ B^d sampajjalikaṃ. ⁶ B^d -ṇaṃ. ⁷ B^d
 bhijjiṃsu. ⁸ B^d omits tassa. ⁹ B^d omits na. ¹⁰ B^d -yati. ¹¹ B^d ka-. ¹²
 B^d bhīmparaṭho. ¹³ B^d -pu. ¹⁴ B^d nālikarājā. ¹⁵ B^d adds pana. ¹⁶ B^d
 adds nāma. ¹⁷ B^d adds ime pañhe.

pucchissāmā¹ "ti tayo pi mahantena parivārena pañham
 pucchanatthāya nikkhamiṃsu. Te² pana³ „asuko pi nikkhanto“
 ti⁴, „asuko pi nikkhanto“ ti na jānanti⁵, ekeko „aham eva
 gacchāmīti“ maññati, tesam Godhāvarito avidūre samāgamo
 5 ahoṣi, te rathehi otaritvā tayo pi ekam eva ratham abhiruyha
 Godhāvaritiram sampāpuṃsi. Tasmim khaṇe Sakko Paṇḍu-
 kambalasilāsane nisinnō satta pañhe cintetvā „ime pañhe
 ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāram añño sadevake loke kathetum
 samattho nāma n' atthi, tam pañham⁶ pucchissāmi, ime pi
 10 tayo rājāno Sarabhaṅgasatthāram pañham pucchitum Godhā-
 varitiram pattā, etesam pañhe pi aham pucchissāmīti“ dvīsu
 devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Tam divasam
 eva Kisavaccho kālam akāsi, tassa sarīrakiccam kātum catūsu
 ṭhānesu anekasahassā⁷ isigaṇā Kisavacchassa candanacitakam
 15 katvā sarīram jhāpesum, ālāhanassa samantā adbhayaṇamatte
 ṭhāne⁸ dibbakusumavassam vassi. M. tassa sarīranikkhepam
 karetvā⁹ assamam pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi.
 Tesam pi rājūnam naditiram¹⁰ āgatakāle mahāsenāvāhanaturī-
 yasaddo¹¹ ahoṣi. M. tam sutvā Anusissatāpasam āmantetvā
 20 „tāta gantvā tāva jānāhi: kimsaddo nām' eso“¹² ti āha. So
 pāṇiyaghaṭam ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchā-
 vasena paṭhamam g. ā.:

1. Alamkatā kuṇḍalino suvatthā

veluriyamuttā tharukhaggabaddhā

25 rathesabhā tiṭṭhathā, ke¹³ nu tumhe,

katham vo jānanti manussaloke ti. 49.

Tattha veluriyamuttā tharukhaggabaddhā ti veluriyamaṇi c' eva
 muttolambakehi¹⁴ ca alamkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā, tiṭṭhathā
 'ti ekasmim rathe tiṭṭhathā, ke¹⁵ nū 'ti ke¹⁶ nu tumhe, katham vo sañjānantīti.

¹ C² tesam. ² C² omits te pana. ³ C² omits ti, but add tesam pana. ⁴ C² jānāti. ⁵ B² tam ime pañhe. ⁶ B² adds issayo tattheva gantvā pañcasu ṭhā-
 nesu maṇḍappam karetvā anekasahassā. ⁷ C² omits ṭhāne. ⁸ B² -rāpetvā. ⁹
 B² -re. ¹⁰ C² -am, B² adds mahā. ¹¹ B² kim nāmeso saddo. ¹² C² ko.
¹³ B² muttā.

Te tassa vacanaṃ sutvā rathā otaritvā vanditvā atṭhaṃsu.
Tesu Atṭhakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ g. ā.:

1. Aham Atṭhako, Bhīmaratho paṇāyaṃ,

Kālīṅgarājā¹ pana uggato ayaṃ,

susaññatān'² isinaṃ³ dassanāya

5

idhāgatā pucchitāyemha pañhe ti. 50.

Tattha uggato ti cando viya suriyo viya ca pākato paññāto, susaṇṇatānaṃ⁴ isinaṃ⁵ ti bhante na mayā⁶ idha vanakīlādinaṃ atthāya āgatā, atha kho kāyādihi susaṇṇatānaṃ sīlasampannānaṃ isinaṃ dassanattāya idhāgatā, pucchitāyemha pañhe ti Sarabhaṅgasatthāraṃ pañhe pucchitum emha⁷ āgat' amhā 'ti attho, yakāro vyañjanasandhikaro ti veditabbo. 10

Atha te⁸ tāpaso „sādhū mahārāja, āgantabbatṭhānaṃ nēva āgat' attha, tena hi nahātvā vissamitvā assamapadaṃ pavisitvā isiganaṃ vanditvā satthāraṃ⁹ pañhaṃ pucchathā¹⁰ 'ti tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pāṇiyaghaṭaṃ ukkhipitvā udakaccheve¹¹ puñjanto¹² ākāsaṃ oloketvā Sakkaṃ devarājānaṃ devagana-parivāraṃ Erāvaṇakkhandhagataṃ otarantaṃ disvā tena sallapanto tatiyaṃ g. ā.:

3. Vehāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe

pathaddhuno paṇṇarase va cando, (IV $\frac{384}{20}$)

20

pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva:

kathaṃ naṃ jānanti manussaloke ti. 51.

Tattha vehāsayaṃ ti¹³ antalikkhe¹⁴, pathaddhuno ti pathaddhagato, addhapathe gaganamajjhe tṭhito ti attho.

Taṃ sutvā Sakko catutthaṃ g. ā.:

25

4. Yam āhu devesu Sujampatīti (IV $\frac{402}{27}$)

Maghavā ti naṃ¹⁵ āhu manussaloke,

sa devarājā idam ajja¹⁶ patto

susaññatān' isinaṃ¹⁷ dassanāyā 'ti. 52.

¹ Bā ka-. ² Ck² -te, Bā² -tānaṃ. ³ C² isinaṃ. ⁴ Ck² -te. ⁵ Ck² isī-. ⁶ Bā adda idha. ⁷ Bā ne. ⁸ Bā sarabhaṅga-. ⁹ so Ck²; C² udaccheve, Bā udakaccheve. ¹⁰ Bā muñcanto. ¹¹ Bā adda abbhuggamtvā. ¹² Bā adda ākāse tiṭṭhasi. ¹³ Bā taṃ. ¹⁴ Ck² idhamajja. ¹⁵ Ck² -te isinaṃ, C² -te isinaṃ.

Tattha sa devarājā ti so aham Sakko devarājā, idamajja¹ patto ti idam thūnam ajja āgato, dassanāyā 'ti dassanattāya vandanaṭṭhāya Sarabhaṅgasattāraṇ ca pañham pucchanaṭṭhāyā 'ti āha.

Atha nam Anusisso „sādhu mahārāja tumhe pacchā-
 5 gacchathā² 'ti vatvā pāṇiyaghaṭam ādāya assamaṁ pavisitvā
 pāṇiyaghaṭam paṭisāmetvā tinnam rājānam devarājassa ca
 pañhe³ pucchanaṭṭhāya āgatabbhāvaṁ M-assa ārocasi. So isi-
 gaṇaparivuto mahāvisālamālake nisīdi. Tayo rājāno gantvā⁴
 isigaṇam vanditvā ekamantaṁ nisīdimsu. Sakko pi otaritvā
 10 isigaṇam upasāmkamitvā añjaliṁ pagayha⁵ isigaṇam vappetvā
 vandamāno pañcamaṁ g. ā.:

s. Dūre sutā no isayo samāgatā
 mahiddhikā iddhiguṇūpapannā,
 vandāmi te ayire⁷ pasannacitto
 15 ye jīvalok' ettha manussaseṭṭhā ti. 53.

Tattha dūre sutā no ti bhante ambehi tumhe dūre devaloke thitehi
 yeva sutā⁸, mamāyanto evam āha, i. v. l.: ime idha samāgatā amhākaṁ isayo
 dūre sutā yāva Brahmaloḷā vissutā pākāṭā ti, mahiddhikā ti⁹ mahānubhāvā,
 iddhiguṇūpapannā¹⁰ ti pañcaviḍḍhena iddhiguṇena samannāgatā, ayire⁷ ti
 20 ayye¹¹, ye ti¹² ye tumhe imasmīṁ jīvaloke manussaseṭṭhā.

Evaṁ isigaṇam vanditvā Sakko cha nisajjadose pariharanto
 ekamantaṁ nisīdi. Atha nam isīnam adhovāte nisinnaṁ disvā
 Anusisso chaṭṭham g. ā.:

s. Gandho isīnam ciradakkhitānam
 25 kāyā cuto gacchati mālutena,
 ito parakkamma¹³ sahasanetta
 gandho isīnam asuci devarājā 'ti. 54.

Tattha ciradakkhitānam ti cirapabbajitānam, parakkammā¹⁴ 'ti
 parakkama¹⁵ apehi, sahasanettā 'ti ālapanam etaṁ, Sakko hi amacca-
 30 sahassehi¹⁶ cintitaṁ attham¹⁷ ekako¹⁸ va passati, tasmā sahasanetto ti

¹ C^o idhammajja. ² B^d pacchā āg-. ³ B^d -atth. ⁴ B^d -lake. ⁵ B^d āg-. ⁶ B^d adds thito. ⁷ B^d ayyare. ⁸ C^{ks} sutam. ⁹ C^k omits ti. ¹⁰ B^d -guṇo-.

¹¹ C^{ks} ayyā, B^d ayyākā. ¹² C^{ks} yo, omitting ti. ¹³ B^d paṭikkamma. ¹⁴ B^d paṭikkammā. ¹⁵ B^d -ssena. ¹⁶ B^d omits attham. ¹⁷ B^d ekameko.

vuccati, asucīti sedamalādi-paribhāvitattā duggandho, tumbe ca sucikāma, tena vo esa gandho khādati¹.

Tam sutvā Sakko itaram g. ā.:

1. Gandho isīnam ciradakkhitānam
kāyā cuto gacchatu mālutena,
vicitrapuppham² surabhiṃ va mālam
gandham etaṃ paṭikamkhāma bhante,
na h' ettha devā paṭikkūlasaṇṇino ti. 55.

Tattha gacchatū 'ti yathāsukham pavattato, nāsāpuṇam no paharatū 'ti attho, paṭikamkhāmā 'ti icchāma patibhema, etthā 'ti etasmiṃ gandhe devā jeguechasaṇṇino³ na honti, dussile⁴ yeva hi devā jigucchanti na allavante ti. 10

Evaṃ ca pana vatvā „bhante Anusissa, ahaṃ mahantena ussāhena pañham pucchitum āgato, okāsam me karohiti“ āha. So tassa vacanam sutvā utthāyāsanaṃ isigaṇam okāsam karonto gāthadvayam āha:

- a. Purindado bhūtapatī yasassī
devānam indo Maghavā Sujampati
sa devarājā Asura[gaṇa]ppamaddano⁵
okāsam ākamkhati⁶ pañha' pucchitum. 56.
- o. Ko n' ev' imesaṃ⁷ idha paṇḍitānam
pañhe puṭho⁸ nipuṇe vyākarissati,
tiṇṇam ca raṇṇam manujādhipānam
devānam indassa ca Vāsavassā 'ti. 57.

Tattha purindado ti ādini Sakkass' eva gaṇanāmāni, so hi pure dānam dinnattā purindado, bhūtesu¹⁰ jeṭṭhakattā bhūpati, parivārasampadāya yasassī¹¹, 25
paramissaratāya devānam indo, sattatnam vatasamādānānam suṭṭhakatattā Sakko,
purimajātivaseṇa Maghavā, Sujāya¹² paribhāvena Sujampati, raṇṇantāya¹³ rājā,
ko nevā 'ti ko nu eva, nipuṇe ti saṃhasukhumapañhe¹⁴, raṇṇān ti rājū-
nān, imesaṃ catunnam jānānam¹⁵ manam gahetvā ko imesaṃ paṇḍitānam isi-
nam pañham kathessati, pañhe¹⁶ nesaṃ kathetum samattham jānāthā 'ti vadati. 30

¹ C^o khādha-? B^d bādha-. ² B^d vicittam-. ³ B^d jigucchi-. ⁴ B^d -lino. ⁵ B^d asurānappa-. ⁶ C^o -si. ⁷ C^o -he, B^d pañam. ⁸ C^o novimesam, B^d neva-tesam. ⁹ C^o puṭṭho. ¹⁰ C^o santesu. ¹¹ C^o -dāya ssi, C^o -resampadāya sassi, B^d -rasampadāya yassi. ¹² B^d sujātāya asukaṇṇāya. ¹³ C^o raṇṇantāya. ¹⁴ C^o -ham. ¹⁵ B^d rājūnam. ¹⁶ B^d -ham.

Tam sutvā isigaṇo „mārisa Anusissa, tvam paṭhaviyaṃ
tathvā paṭhaviyaṃ apassanto viya kathesi, tathetvā Sarabhaṅga-
satthāraṃ ko añño ete pañhe kathetuṃ samattho“ ti vatvā

10. Ayaṃ isi Sarabhaṅgo tapassī
yato jāto¹ virato methunasamā
ācariyaputto suvinītarūpo
so nesam pañhāni viyākarissatīti g. ā. 58.

Tatha² Sarabhaṅgo ti sate khipitvā ākāse sarapāsādādīni³ katvā puna
ekena sareṇa te sare pātentō bhaggavibhagge⁴ akāṣīti Sarabhaṅgo, methu-
10 nasmā ti methunadhammato, so kira methunaṃ asevitvā va pabbajito, ācari-
yaputto ti rañño ācariyassa purohitassa putto.

Evaṃ ca pana vatvā isigaṇo Anusissam āha: „mārisa
tvam eva satthāraṃ vanditvā isigaṇassa vacanena Sakkena
pucchitapañhaṃ kathanāya okāsaṃ karohīti⁵“. So „sādhū“
15 'ti sampatīcchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ karonto anan-
taraṃ g. ā.:

11. Koṇḍañña pañhāni viyākarohi,
yācanti taṃ isayo sādhurūpā,
Koṇḍañña eso manujesu dhammo
20 yaṃ vaddham⁶ āgacchati esa bhāro ti. 59.

Tattha Koṇḍañña 'ti taṃ gottenālapati, dhammo ti sabbhavo, yaṃ
vaddham⁷ ti yaṃ paññāya vuddham⁸ purisaṃ esa pañham⁹ viśajjanabbhavo¹⁰
nāma āgacchati, esa¹¹ manujesu sabbhavo, tasmā candasuriyassahassaṃ¹² utthā-
pento viya pākatam katvā devarañño pañham katehīti.

25 Tato Mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ g. ā.:

12. Katāvakāsa pucchantu bhonto
yaṃ kiñci pañham manasābhipatthitaṃ,
ahaṃ hi taṃ taṃ vo viyākarissam
ñatvā sayam lokam imaṃ paraṃ cā 'ti. 60.

¹ read: jāto yato? ² B^d adds bhante anusissa. ³ C^k -pāsādīni. ⁴ C^s -ggo,
B^d bhaṅgavibhaṅgo. ⁵ B^d kare-. ⁶ B^d buddham. ⁷ B^d buddhan. ⁸ B^d
buddham. ⁹ B^d -hānam. ¹⁰ B^d -bhāro. ¹¹ B^d eso. ¹² B^d candima-.

Tattha yaṃ kiñcīti na kevaṃ tumbhākam eva saderakassa lokassa yaṃ manasūbhupathitāṃ taṃ maṃ bhavanto pucchantu abhāṃ hi¹ idhalokanissitāṃ vā paralokanissitāṃ vā² sabbapañham³ imaṃ ca paraṃ ca⁴ lokāṃ sayāṃ abhiññāya sacchikatvā kathessāmi ti sabbāññū pavāraṇaṃ pavāresi⁵.

Evam tena okāse kate Sakko attano⁶ abhisamkaṭaṃ pañ-
ham pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

13. Tato ca Maghavā Sakko atthaddassī purindado
apucchi paṭhamāṃ pañhamā yañcāsi abhipatthitāṃ: 61.
14. Kiṃ sū vadhitvā na kadāci socati, 10
kissa-ppahānaṃ⁷ isayo⁸ vaṇṇayanti,
kass⁹ idha vuttaṃ pharusāṃ khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ ti. 62.

Tattha yañcāsi ti yaṃ tassa manasā abhipatthitāṃ āsi taṃ pucchitī
attho, etan ti etam mayā pucchitam atthaṃ akkhāhi me ti ekagāthāya tayo 15
pañhe pucchi.

Tato⁶ pañhamā vyākaraṇto

15. Kodham vadhitvā na kadāci socati,
makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
sabbesaṃ vuttaṃ pharusāṃ khametha, 20
etaṃ khantiṃ uttamam āhu santo ti āha. 63.

Tattha kodham vadhitvā ti socanto hi paṭighacitten¹ eva² socati, kodhā-
bhāvā kuto soko, tena vuttaṃ na kadāci socatīti, makkhappahānaṃ ti
pucchi attano katagunamakkhānaṃ akataññūbhāvasamikkhātassa makkhassa pa-
hānaṃ isayo vaṇṇayanti, sabbesaṃ ti hīnamajjhīmokkappaṭṭhānaṃ¹⁰ sabbesaṃ 25
pharusavacanaṃ khametha, santo ti porāṇakapaṇḍitā evaṃ kathenti.

16. Sakkā hi dvinnāṃ¹¹ vacanaṃ titikkhituṃ
sādisassa vā seṭṭhanarassa vāpi,
kathan nu hīnassa vaco khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ¹². 64. 30
17. Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha
sārambhahetu¹³ pana sādisassa¹⁴,

¹ B^d adds vo. ² C^k omits para- vā. ³ B^d sabbāṃ-. ⁴ C^k para. ⁵ B^d sampā-

⁶ B^d -nā. ⁷ B^d kiṃsu-. ⁸ so all three MSS. for isī? ⁹ B^d tatoparaṃ. ¹⁰

B^d -mukha-. ¹¹ B^d sakkā ubhinnaṃ. ¹² B^d adds: sarabhaṅgo āha. ¹³ C^k B^d

sārabha-. ¹⁴ B^d sa-.

yo c' idha hīnassa vaco kametha

etaṃ khantiṃ uttamam āhu santo ti 65.

evamādināṃ gāthānaṃ vacanapaṭivacanavasena sambandho
veditabbo.

- 5 Tattha akkhāhīti bhante Koṇḍañña tumhehi¹ dve pañhā sukathitā, eko
cittaṃ me² na gaṇhāti kathaṃ sakkā attano³ hīnatarassa vacanaṃ adhiṇvāsetuṃ tam
me akkhāhīti pucchanto evam āha, etaṃ khantiṃ ti yam p' etaṃ jātigottādihi
hīnassa vacanaṃ khamā naṃ, etaṃ khantiṃ uttamaṃ ti porāṇakapaṇḍitā va-
danti, yaṃ paṇ' etaṃ jātiādihi seṭṭhassa bhayena sadisassa kāraṇuttariya-
10 lakkhaṇe sārambhe ādinavadassanena khamanaṃ n' eṣā adhiṇvāsanakhanti nāma
'ti attho.

- Evam vutte Sakko M-am āha⁴: „bhante paṭhamam tumhe
'sabbesaṃ vuttaṃ pharusaṃ khametha etaṃ khantiṃ uttamam
āhu' ti vatvā idāni 'yo c' idha hīnassa vaco khametha etaṃ
15 khantiṃ uttamam āhu' ti vadatha, na vo purimena pacchimaṃ
sametīti“. Atha naṃ M. „Sakka, pacchimaṃ mayā ayaṃ
hīno ti ṇatvā pharusavacanaṃ adhiṇvāsentassa vasena vuttaṃ,
yasmā pana na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādi-
bhāvo ṇātuṃ tasmā purimaṃ⁵ vuttaṃ“ ti vatvā sattānaṃ aṇṇatra
20 saṃvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādi bhāvassa duviññeyyataṃ
pakāsento

19. Kathaṃ vijaññā catumaṭṭharūpaṃ
seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavāpi hīnaṃ,
virūparūpena caranti santo,
25 tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā 'ti g. ā. 66.

Tattha catumaṭṭharūpaṃ ti catūhi iriyāpathehi paṭlechanasabhāvaṃ,
virūparūpenā 'ti virūpanaṃ lāmakapuggalaṇaṃ rūpena uttamagaṇa⁶ santo
pi caranti, imasmiṃ paṇ' atthe Majjhantikatherassa vatthuṃ kathetabbhaṃ.

- Taṃ sutvā Sakko nikkamkko hutvā „bhante etāya na
30 khantiyā ānisaṃsaṃ kathethā“ 'ti yāci. Ath' assa' M.:

19. Na h' etaṃ atthaṃ mahatī pi senā
sarājikā yujjhamānā labhetha

¹ Cks -he. ² Cks omit na. ³ Bd -nā. ⁴ Cks omit āha. ⁵ Bd adda santo. ⁶
Bd -ṇena. ⁷ C² atha.

yaṃ khantimā sappuriso labhetha,
khantībalass' ūpasamanti' verā ti g. ā. 67.

Tattha etamattān ti etān veravūpasamanān nippatighabbhāvasaṃ-
khātān atthān.

Evān M-ena khantiguṇe kathite te rājāno cintayimsu: 5
„Sakko attano pañham² pucchati, ambhakaṃ pucchānokāsaṃ
na dassatīti“. Atha nesaṃ ajjhāsayaṃ viditvā³ attanābhisam-
khaṭe⁴ cattāro pañhe ṭhapetvā va tesān kaṃkhā⁵ pucchanto

20. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
aññaṃ taṃ pucchāmi, tad imgha brūhi, 10
yathā ahū Daṇḍakī Nālikīro
ath' Ajjuno Kalābu cāpi⁶ rājā
tesān gatiṃ brūhi supāpakamminān
katth' ūpapannā isinān viheṭṭhakā ti g. ā. 68.

Tattha anumodiyānaṃ ti idaṃ mayā puṭṭhānaṃ tiṇaṃ pañhānaṃ 15
vissajjanasamkhātān tava subhāsitaṃ anumoditvā, yathā ahū ti yo nāma
ahosi⁷, Kalābu cā 'ti Kalābu ca rājā⁸.

Ath' assa vissajjento⁹ M. pañca gāthā abhāsi:

21. Kīsam pi¹⁰ Vacchaṃ avakiriya Daṇḍakī
ucchinnaṃ mūlo sajano saratṭho 20
Kukkulanāme¹¹ nirayamhi paccati,
tassa pulliṅgāni¹² patanti kāye. 69.
22. Yo saññate pabbajite avaṇcasi¹³
dhammaṃ bhaṇante samāne adūsake
taṃ Nālikīraṃ sunakhā parattha 25
saṅgama khādanti viphandamaṇaṃ. 70.
23. Ath' Ajjuno niraye sattisūle¹⁴
avaṃsiro patito addhapādo

¹ so Cks for ūpasamanti? Bđ upamanti. ² Bđ -e. ³ Bđ adds sakko. ⁴ Bđ attano abhisāṅkhāte. ⁵ Bđ -am. ⁶ read: rāpi kalābu? ⁷ Eđ cattāro janā ca ahesuṃ in the place of yo - ahosi. ⁸ Cks omit rājā. ⁹ Bđ vissajja-. ¹⁰ Bđ kissaṇhi? Cks kissaṇhi. ¹¹ Cks -a. ¹² Cks pull-, Bđ phulli-. ¹³ so Cks; Bđ acchedayi. ¹⁴ Bđ satta-.

Angīrasaṃ Gotamaṃ heṭṭhayitvā
khantiṃ tapassiṃ cirabrahmacāriṃ. 71.

24. Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi
khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ
5 Kalābu vicim upapajja paccati
mahābhitāpaṃ¹ kaṭukaṃ bhayaṇakaṃ. 72.

25. Etāni sutvā nirayāni paṇḍito
aññāni pāpiṭṭhatarāni² c' ettha
dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu,
10 evaṃkaro saggam upeti ṭhānaṃ ti. 73.

Tattha kisaṇ ti appamaṇasahohitattā kisaṇarāmaṃ, avakīriyā¹ 'ti avakiritvā
nuṭṭhubhanadantakaṭṭhapūtanena² tassa sarīre kalim pavāhetvā, uccchinna-
mūlo ti chinna-mūlo hutvā, sajana ti sapariso, Kukkulanāme³ nira-
yamhīti yojanasatappamāne kappena saṇṭhite uṇhachārikāniraye, pulliṅgā-
15 nīti⁴ vitaccikaṇḍārā⁵ tassa kira tattha uṇhakukkule nīmuggassa navahi vana-
mukhehi uṇhachārikā pavasanti⁶. sise mahantamahantā aṇḍārā patanti yesaṃ⁷
patanākūle sariraṃ⁸ dīparukkhō viya jalati, balavedanā vattanti, taṃ⁹ adhi-
vāsetum asakkonto mahāravaṃ ravati, Sarabhaṅgasatthā paṭhaviṃ bhinditvā taṃ
tathā¹⁰ paccamānaṃ dassesi, mahājano bhayasantāsaṃ āpaṇṇi, tassa atita-
20 bhāvaṃ¹¹ ūtvā M. taṃ nirayaṃ antaradhāpesi, dhammaṃ bhāṇante ti
dasakusalakammupathadhammaṃ bhāṇante, samaṇe ti samitapāpe, adūsake
niraparidhe, Nālikīraṇ ti evaṃnāmakarājānaṃ, paratthā¹² 'ti paraloke niraye
nibbattaṃ, saṃgammā¹³ 'ti ito c' ito ca saṃgantaṃ¹⁴ mahantā eunakhā khā-
danti, tasmīṃ kira Kālīṅgaratṭhe Dantapurāṇagare Nālikīre rajjaṃ kīrayamāne
25 eko mahātāpaso pañcasatātāpasaparivuto Himavanta āgama rājuyyāne vasaṃ
kappetvā mahājanassa dhammaṃ desesi, dhammatāpaso uyyāne vasatīti raṇṇo
ārocayīṃsu, rāja pana adhammiko adhammena rajjaṃ kārēti, so amacesu
pasaṇṇantesu aham pi dhammaṃ supissāmiṃti uyyānaṃ gantvā tāpasāṃ vanditvā
nisiḍḍi, tāpaso raṇṇo saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto kiṃ mahārāja dhammena
30 rajjaṃ kīresi janaṃ¹⁵ na¹⁶ pīsesīti āha, so tassa kuṇḍhitvā ayaṃ kūṭajatiḷo
ettakaṃ kālaṃ nāgarānaṃ santike mamaṃ ūeva agupaṃ kaṭhesi maṇṇe hotu
jānissāmiṃti cintetvā eve aṇḍhakaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā¹⁷ 'ti nīmantetvā
punadvase purāṇagūthassa caṭṭiyo pūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesāṃ bhikkhū-
bhūjanāni gūthassa pūrāpetvā dvāraṃ pīdahāpetvā musalāni ca lohadāṇḍe ca

¹ B^d mahāpa-. ² B^d nuṭṭhabhitadanta-. ³ C^{ks} -ma. ⁴ C^{ks} pulli-, B^d phulli-.

⁵ B^d vitaccikāṇḍārā. ⁶ C^{ks} -sati. ⁷ B^d tesāṃ. ⁸ B^d sakalasarīre. ⁹ B^d so.

¹⁰ B^d tattha. ¹¹ so C^{ks} for atibhūta-? B^d ativiyaḥhitabhāvaṃ, C⁴ anibhūta-

bhāvaṃ. ¹² B^d adds chinditvā. ¹³ C^{ks} jana. ¹⁴ B^d na raṭṭhaṃ in the place
of janana.

Evam M-ena ratunnaṃ rājūnaṃ nibbattaṭṭhāne dassite
tayo rājāno nikkamkhā ahesuṃ. Tato Sakko avasese cattāro
pañhe pucchanto g. ā.:

26. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
5 aññaṃ taṃ pucchāmi, tad iṅgha brūhi,
kathaṃvidhaṃ sīlavantaṃ vadanti,
kathaṃvidhaṃ paṇḍavantaṃ vadanti,
kathaṃvidhaṃ sappurisaṃ vadanti,
kathaṃvidhaṃ no¹ siri no jahātīti. 74.
- 10 Tattha kathaṃvidhaṃ no¹ siri no jahātīti kathaṃvidhaṃ nu
purisaṃ paṭiladdhasiri² na jahāti.

Ath' assa vissajjanto M. catasso gāthā abhāsi:

27. Kāyena vācāya ca yo³ ca⁴ saññato
manasā ca kiñci na karoti pāpaṃ
15 na attahetu⁵ alikaṃ bhaṇāti
tathāvidhaṃ sīlavantaṃ vadanti. 75.
28. Gambhīrapaṇhaṃ manasābhicintayaṃ⁶
nāccāhitaṃ kamma⁷ karoti luddaṃ (IV ⁴⁶/₂₄)
kālabhataṃ⁸ atthapadaṃ na riñcati
20 tathāvidhaṃ paṇḍavantaṃ vadanti. 76.
29. Yo ve kataññū⁹ katavedi dhīro
kalyāṇamitto dajhabbatti¹⁰ ca hoti¹¹
dukkhitassa¹² sakkacca karoti kiccaṃ
tathāvidhaṃ sappurisaṃ vadanti. 77.
- 25 30. Etehi sabbehi guṇeh' upeto¹³
saddho mudū saṃvibhāgi vadaññū —
saṃgāhakaṃ sakkhilaṃ¹⁴ saṃhavācaṃ (IV ¹¹⁰/₁₉)
tathāvidhaṃ no siri no jahātīti. 78.

¹ B^d nu. ² B^d -siri, C^{ks} -siriṃ. ³ C^s so. ⁴ E^{ds} dha. ⁵ so all three MSS. for -tū? ⁶ B^d -tiyaṃ. ⁷ B^d -am. ⁸ B^{ds} -gataṃ. ⁹ all three MSS. -u.
¹⁰ C^{ks} -bhanti, B^d -bhitti. ¹¹ so all three MSS. for hoti ca? ¹² B^d dukkhi-, C^s dukkhi- corr. to dukkhi-. ¹³ C^s -hipeto. ¹⁴ C^s sakkhi-.

Tattha kāyenā 'ti ādini tividhasūcaritadvārasena vuttāni, na attahetū
 ti¹ desanāsissam, etaṃ attahetu vā parahetu vā yasahetu vā dhanahetu vā lābha-
 hetu vā alikaṃ na katheti attho, kāmaṃ c' esa² attho vācāsaññato ti iminā va-
 siddho, musāvādino pana akattabbaṃ pāpakammaṃ nāma n' atthi garu-
 bhāvadīpanatthaṃ puna evaṃ āhā 'ti vedītabbo³, gambhīrapaṇhaṃ ti⁴ 5
 atthato ca pālito ca gambhīraṃ gūhaṃ paṭicchannaṃ Sattubhastajātaka-
 Ummagajātakesu āgatasaddisaṃ paṇhaṃ, manasābhicintayan ti manasābhi-
 cintento atthapadam⁵ paṭivijjhivā candasabassam utthāpento viya pākataṃ
 katvā yo katheruṃ sakkoṭti attho, nācāhitan ti na atiahitaṃ⁶ hitātikantaṃ
 luddaṃ pharusam sāhasikakammaṃ ca yo na karoti attho, imassa ca paṇ'⁷ 10
 atthassa vibhāvanatthaṃ

Na paṇḍitā attasukhassa hetu
 pāpūni kammūni samācaranti⁸,
 dukkhena phutthā khalitāpi santā⁹
 chandā ca dosā na jahanti dhamman ti 15

Bhūripaṇho kathetabho, kālābhatan¹⁰ ti tattha dānaṃ dātābbaḥ silaṃ
 rakkhanaḥ¹¹ uposathavāsakāle seṇaṇesu paṭijjhāpabbajjakāle¹² somaṇa-
 dhammakarapākāle vipassanācārasmiṃ yujjanakāle¹³ ca imāni¹⁴ dānāni sam-
 pādento¹⁵ kālābhatan¹⁶ atthapadam na rīceti na galāpeti nāma, tathā-
 vidhaṃ ti sabbaññū Buddhā ca Paṇcekabuddhā ca Bodhisattā ca paṇḍavantaṃ 20
 katherā evarūpaṃ puggalaṃ katherā, yo ve ti gāthāya parena attano kata-
 guṇaṃ jānāti kataññū evaṃ ātvā pana yeṃ assa guṇo kato tassa guṇaṃ
 paṭikaronto katavedi nāma, dukkhitaṃ¹⁷ 'ti attano sahāyassa dukkhappattassa
 dukkhaṃ attani āropetvā yo tassa uppannaṃ kleśaṃ sahatthā sakkaccaṃ karoti
 Buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ katherā, api ca sappurisaṃ nāma kataññū 25
 katavedino honti Satapattajātaka-Cullahamṣa-Mahāhamṣajātakādiṃ¹⁸ kathe-
 tabbāni¹⁹, ete hi sabbehi ti Sakka yo ete hi hetthāvuttehi silādihi sabbehi pi
 guṇehi upeto okappanasaddhāya samannāgato mudu²⁰ piyabhūni²¹ saṃvibhāgi-
 bhīratattā saṃvibhāgi yācakaṃ vacanaṃ ātvā²² dānavasena vadaññū catūhi
 saṃgabavatthūhi tesaṃ tesaṃ saṃgaṇhanato²³ saṃgāhakaṃ madhuraṇatāya 30
 sakhiṇaṃ matṭavacanatāya saṃhavāsaṃ tathāvidhaṃ no puggalaṃ²⁴ adhigata-
 yasaṃbhaggasamkhātā siri no jahāti, nāssa siri vinassatī.

¹ mitto dalha - - - na attahetū ti wanting in C². ² B² ceva. ³ B² adds tam
 puggalaṃ silavantaṃ vadanti. ⁴ B² adds bho sakka yo gambhīrapaṇhaṃ. ⁵
 B² attham. ⁶ C² atthitan. ⁷ C² samāha-. ⁸ B² pīlīti-pi-. ⁹ C²
 khalināntānisannā? ¹⁰ B² kālāga-. ¹¹ C² B² -pa-. ¹²
 B² paṭijhānakāle pabbajjakāle. ¹³ C² puṇjana-. ¹⁴ B² yujjana-. ¹⁵ C² idāni.
¹⁶ B² samādento. ¹⁷ C² B² dukkhi-. ¹⁸ C² -dhi. ¹⁹ C² -bbaṃ. ²⁰ B²
 mudu ti. ²¹ B² adds saṃvibhāgi ti silasaṃvibhāgādina. ²² B² sutvā. ²³
 B² -gaṇhato. ²⁴ B² tathāvidhanti tathāvidhaṃ mudupuggalaṃ.

Evam M. gaganatale candaṃ utthāpento viya cattāro pañhe vissajjesi. Tatoparaṃ sesapañhānaṃ pucchā ca¹ vissajjanaṃ ca hoti:

21. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
 5 aññaṃ taṃ pucchāmi, tad iṃgha brūhi,
 sīlaṃ siri² cāpi sataṃ ca dhammā³
 paññā ca⁴ — kaṃ seṭṭhataraṃ vadanti. 79.
22. Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti (III ²⁴⁸/₁₈)
 nakkhattarājā-r-iva tārakānaṃ,
 10 sīlaṃ siri² cāpi sataṃ ca dhammā³
 anvāyikā paññavato bhavanti. 80.
23. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
 aññaṃ taṃ pucchāmi, tad iṃgha brūhi,
 kathaṃkaro kintikaro kiṃ ācaram (IV ²⁴⁹/₂₃)
 15 kiṃ sevamāno labhatidha paññaṃ,
 paññāya dāni paṭipadaṃ vadehi,
 kathaṃkaro paññavā hoti macco. 81.
24. Seveṭha vaddhe⁵ nipuṇe bahussute,
 uggāhako vā⁶ paripucchako siyā,
 20 suṇeyya sakkacca sabhāsītāni,
 evaṃkaro paññavā hoti macco. 82.
25. Sa paññavā kāmaguṇe avekkhati
 aniccato dukkhato rogato ca,
 evaṃvipassī pajahāti chandasaṃ
 25 dukkhesu kāmesu mahabbhayesu. 83.
26. Sa vītaraṃ pavineyya⁷ dosaṃ,
 mettaṃ⁸ cittaṃ bhāvaye⁹ appamāṇaṃ,
 sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ (IV ⁴⁵²/₂₃)
 anindito Brahmam upeti thānaṃ ti. 84.

¹ C² omitt ca. ² C² siriṃ, C² B² siriṃ. ³ B² -am. ⁴ C² paññā vā, B² paññāna. ⁵ C² -rūṃ, B² -rūṃ. ⁶ B² -o. ⁷ B² buddhe. ⁸ B² -hato ca. ⁹ B² pavineyya. ¹⁰ B² -a. ¹¹ B² -veyya.

Tattha sīlan ti ścārasīlan vā issariyasīlan¹ vā sappurisadhammañ vā
 paññān vā ti imesañ dhammānañ kataradhammañ seṭṭhatarān vadanti² pucchati,
 paññā hīti Sakka etesu catūsu dhammesu yā eṣā paññā nāma sā³ va seṭṭhā
 itī Buddhādayo kusālā vadanti, yathā⁴ hi tārakā candañ parivārenti cando va⁵
 tnesaṃ⁶ uttamo evaṃ sīlan siri⁷ cāpi satañ ca dhammo ti ete tayo pi anvā- 5
 yikā⁸ paññavato bhavanti paññāvantam eva anugacchanti⁹, paññāya eva parivārā
 hontitī attho, kathaṃkaro ti ādini aññamaññāvevacanān' eva¹⁰, kathaṃ
 karonto¹¹ kim nāma kammañ karonto kim ācaranto kim sevamāno bhajamāno¹²
 idhaloke paññān¹³ labhati, paññāyam eva paṭipadañ vadehi, jānītukāmo 'mhi,
 kathaṃkaro macco paññavā nāma hotīti pucchati, vaddhe¹⁴ ti paññāya vud- 10
 dhippatte paṇḍite nipuṇe sukhuma-kārañjānaśasamatthe, evaṃkaro ti¹⁵ yo
 puggalo evaṃvuttappakāre puggale sevati bhajati payirupāsati pālīn uggañhātī
 punappuna atthañ pucchati pāsāṇe lekhañ khaṇanto viya kañcananāliyā siba-
 vasañ paṭicchanto¹⁶ viya obhasato sakkaccañ subhāsītānī supātī ayañ evaṃ-
 karo macco paññavā hotīti evaṃ M. pācīnalokadhātuto suriyañ utthāpento viya 15
 paññāya paṭipadañ kathetvā idāni tassā paññāya gutañ kathento sa paññavā
 ti ādini āha, tattha kāmaguṇe ti kāmakoṭṭhāse hutvā abhāvattīhena¹⁷ añecato
 diṭṭhadhammikasamparāyikānañ dukkhānañ vatthubhāvena dukkhato attha-
 navutiyā rogamukhānañ kāme nissāya uppattisaṃbhāvena rogato avekkhati¹⁸
 oloketi, so evaṃvipassī¹⁹ etehi kāraṇehi kāmānañ añecādītañ passanto kāme 20
 nissāya uppañjanakadukkhānañ²⁰ anto n' atthi kāmānañ pahānañ eva sukhañ
 ti viditvā dukkhesu kāmesu mahabbhāyesu chandañ pajahati, sa vitarāgo ti
 Sakka so puggalo evaṃ vitarāgo navañbhātavattubvasena uppañjanakabhāvañ²¹
 dosañ vinetvā²² mettacittān bhāveyya, appamāpasattā rammaṇattā appamāṇa-
 tañ²³ bhāvetvā aparihīnañjheṇo agarahito Brahma-loke uppañjati. 25

Evam M-e kāmānañ dose²⁴ kathente yeva tesam tiṇṇam
 pi rājūnañ²⁵ sabalakāyānañ tadañgappahānena kāmaguṇarāgo²⁶
 pahīno. Tañ ōatvā M. tesam pahaṃsanavasena

27. Mahiddhiyañ āgamañān ahoṣi

tava-m-Atthakā²⁸ Bhīmarathassa cāpi

Kālīngarājassa ca uggatassa,

sabbesaṃ vo kāmarāgo pahīno ti g. ā. 85.

¹ Bd -yasīri. ² B¹ nāmesā. ³ Cks tathā. ⁴ Bd ca. ⁵ Bd te- ⁶ all three MSS. siriñ.

⁷ Cks -ko. ⁸ Bd omits paññā - - - gacchanti. ⁹ C² aññamaññāvevacanāneva.

¹⁰ Bd -karoti. ¹¹ Bd omits bha-. ¹² Cks -ā. ¹³ Bd vuddhe ¹⁴ Cks omit ti.

¹⁵ C² -channo, C² vaṭicchanto, Bds sampatīchanto. ¹⁶ Bd -tthēna ¹⁷ C² ape-,

C² āve-, Bd avekkhatīti. ¹⁸ Bd -ssati. ¹⁹ C² uppañjanadu-, Bd uppañjamānaka-

²⁰ Bds -kasabbhāvañ. ²¹ Bd viditvā. ²² Bd -nañ, omitting tañ. ²³ Bd -am.

²⁴ Cks -nampi. ²⁵ Bd pañcakā-. ²⁶ all three MSS -ka.

Tattha mahiddhiyaṃ ti mahattham mahāvippaṭṭhāra mahājuttakaṃ, tava maṭṭhakā ti tava Atṭhakā¹, pahīno ti tadāṅgapahīnena pahīno.

Taṃ sutvā mahārājāno M-assa thutim karontā²

38. Evam etaṃ³ paracittavedi:

5

sabbesaṃ no kāmarāgo pahīno,

karoḥi okāsaṃ anuggahāya

yathā gatiṃ te abhisambhavemā⁴ ti g. āhaṃsu. 86.

Tattha anuggahāyā⁵ ti pabbajjattāyā no okāsaṃ karoḥi yathā mayaṃ pabbajjtvā tava gatiṃ nippattiṃ abhisambhavema pāpuneyyāma tayā paṭi-
10 laddhaṃ⁶ guṇaṃ paṭivijjheyyāma⁷ ti vadimāsu.

Atha nesaṃ okāsaṃ karonto M. itaraṃ g. ā.:

39. Karoḥi okāsaṃ anuggahāya

tathā hi vo kāmarāgo pahīno,

pharātha⁸ kāyaṃ vipulāya pītiyā

15

yathā gatiṃ me⁹ abhisambhavethā¹⁰ ti. 87.

Tattha pharāthā¹¹ ti jhānapītiyā vipulāya kāyaṃ pharathā¹² ti.

Taṃ sutvā te¹³ saṃpaṭicchanta¹⁴.

40. Sabbam karissāma tavānusāsanaṃ

yaṃ yaṃ tuvaṃ¹⁵ vakkhasi bhūripaṇṇa,

20

pharāma kāyaṃ vipulāyā pītiyā

yathā gatiṃ te abhisambhavemā¹⁶ ti g. āhaṃsu. 88.

Atha nesaṃ balakāyānaṃ¹⁷ M. pabbajjaṃ dāpetvā isi-
gaṇaṃ uyyojento

41. Katāyaṃ Vacchassa Kisassa pūjā,

25

gacchantu bhonto isayo¹⁸ sādhurūpā,

jhāne ratā bhotha sadā samāhitā,

esā ratī¹⁹ pabbajjitaṃ seṭṭhā²⁰ ti g. ā. 89.

Tattha gacchantū²¹ ti attano attano vasaṇatthānāni gacchantu.

¹ Ck -ka. ² all three MSS. -to. ³ so all three MSS. for evam pi etaṃ?

⁴ B^d paṭividdha. ⁵ B^d -viddhe-. ⁶ B^d phara-. ⁷ C^k gatiṃeva, B^d gati me.

⁸ B^d omits te. ⁹ B^d taṃ- corr. to sam-. ¹⁰ C^k yaṃ tuvaṃ. ¹¹ B^d sabbaba-

¹² so all three MSS. for isi? ¹³ C^k -tiṃ, C^d B^d -ti.

Isayo tassa¹ vacanam sīrasā sampaticehitvā² vanditvā ākāsam uppatitvā sakatthānāni³ gamimsu. Sakko pi utthāyāsanā M-assa thutim katvā añjalim paggayha suriyam namassanto viya M-am namassamāno sapariso pakkāmi.

Etam attham viditvā S. imā gāthā āha⁴:

5

42. Sutvāna gāthā paramatthasamhitā⁵
subhāsītā isinā paṇḍitena
te vedajātā anumodanānā
pakkāmu devā⁶ devapuram yasassino. 90.

43. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā⁷
subhāsītā isinā paṇḍitena,
yo koc⁸ imā atthikatvā suṇeyya
labbetha pubbāpariyam visesam,
laddhāna pubbāpariyam visesam
adassanam maccurājassa gacche ti. 91.

15

Tattha paramatthasamhitā⁹ ti¹⁰ aniccādini dīpanena nibbānanissitā, gāthā imā ti idam S. Sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṃ subhāsitaṃ vaṇṇento āha, tattha atthavatīti nibbānadāyakaṭṭhena paramatthanissitā, suvyañjanā ti superisuddhavyañjanā¹¹, subhāsītā ti sukathitā, atthikatvā ti attano atthikabhāvaṃ katvā atthiko hutvā sakkaccaṃ suṇeyya, pubbāpariyam ti paṭhamajjhānam pubbaviseso dutiyajjhānam aparaviseso tatiyajjhānam aparaviseso ti evam atthasamāpattiratumaggavasena pubbāparabhāvena thitā¹² visesam, adassanam ti pariyoṣāne aparavisesam arahattaṃ labhitvā nibbānam pāpuṇeyya, nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanath gato nāma hotīti.

Evam S. arabattena desanākūṭam gaṇhitvā „na bhikkhave idān’¹³ eva pubbe pi Moggallānassa añjāhane pupphavassam vassīti” vatvā

8. p. j. samodhānento

44. Sāliassaro Sāriputto Meṇḍissaro ca Kassapo

Pabbato Anuruddho ca Kaccāyano ca Devalo

Anusisso ca Anando Kisavaccho ca¹⁴ Kolito¹⁵

30

Sarabhaṅgo Bodhisatto, evam dhāretha jātakan ti āha. 92.

Sarabhaṅga-jātakaṃ.

¹ Bds sarabhaṅgasatthuno. ² Cks paticeh-. ³ Bds sakāni vasanathānāni. ⁴ Bds gāthāyo abhāsī. ⁵ Bds -saññitā. ⁶ so Ck Bds for te? ⁷ Ck -mattham-, Bds -saññitā. ⁸ subhāsītā - - ti wanting in Cks. ⁹ Bds omits su. ¹⁰ Bds tam. ¹¹ Cks pana. ¹² Bds add nārado udāyitthero.

3. Alambusajātaka.

Atha bravīti. Idam S. J. v. purāṇadūtiyikapalobhanam¹ ā. k. Vatthum Indriyajātake vitthāritam eva. S. pana tam bhikkhum „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti² pucchitvā
 5 „saccam bhante“ ti „kena ukkaṇṭhāpito sīti“³ purāṇadutiya-kāyā 'ti vutte „bhikkhu esā itthi tuyham anattakārikā. tvaṃ etaṃ nissāya jhānaṃ nāsetvā tīpi samvaccharāmi mūlho visaṇṇī“⁴ nipajjitvā uppannāya saṇṇāya mahāparidevaṃ paridevīti⁵ vatvā ā. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbat-
 10 titvā vayappatto sabbasippesu⁶ nipphattiṃ patvā isipabbajjāṃ pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Ath' ekā migī⁷ tassa passāvatṭhāne sambhavamissakam tīpaṃ khādi⁸ udakam pivi, ettaken' eva tasmīṃ paṭibaddhacittā gabbhaṃ paṭilabbhitvā tato paṭṭhāya tattha āgantvā⁹ assamasāmaṇṭe¹⁰
 15 yeva carati. M. parigaṇhanto tam kāraṇaṃ aṇṇāsi. Sā aparabhāge manussadārakam vijāyi, M. tam puttasiṇehena paṭijaggi, Isisiṅgo ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Atha naṃ viññūbhāvaṃ pattam¹¹ pabbājetva attano mahallakakāle tam ādāya Nārivaṇaṃ nāma gantvā „tāta imasmīṃ Himavante imehi pupphehi sadisā itthiyo
 20 nāma honti, tā“¹² attano vasagate mahāvināsaṃ pāpenti, tasmaṃ vasaṃ nāma gantum na vaṭṭatīti“ ovaḍitvā aparabhāge Brahma-lokaparāyano ahosi. Isisiṅgo pi jhānakīlaṃ kīlanto Himavanta-padese vasaṃ kappesi ghoratapo, parimāritindriyo ahosi. Ath' assa sīlatejena Sakkabhavanaṃ kampi. Sakko āvajjanto tam
 25 kāraṇaṃ Ňatvā „ayam maṃ Sakkattā cāveyyā“¹³ 'ti „ekam accharaṃ pesetvā sīlam assa bhindāpessāmīti“ sakaladevalokaṃ upaparikkhanto attano aḍḍhateyyakoṭisaṃkhānaṃ¹⁴ paricārikānaṃ majjhe ekam Alambusaṃ nāma accharaṃ ṭhapetvā aṇṇaṃ tassa sīlam bhinditum samatthaṃ adisvā tam pakkosāpetvā
 30 tassa sīlabhedam katum ānāpesi.

¹ B⁴ ukkaṇṭhita-bhikkhum. ² B⁴ sīti. ³ Cks sl. ⁴ B⁴ -o. ⁵ Cks -e. ⁶ B⁴ -ā. ⁷ B⁴ -itvā. ⁸ B⁴ katthaci āgantvā, adding tattheva tīpaṃ khādi. ⁹ B⁴ assamasāsa-. ¹⁰ B⁴ viññūṭappattam. ¹¹ Cks tam. ¹² Cks cāpe-. ¹³ Ck -saṃkhātānaṃ, C⁴ -saṃkhānaṃ, B⁴ -saṃkhātānaṃ.

Etam¹ atthaṃ āvikaronto S. imaṃ² g. ā.:

1. Ath' abravī brahā Indo Vatrabhū³ jayatam pitā
devakaññaṃ parābhetvā Sudhammāyaṃ Alambusan: ti. 93.

Tattha brahā ti mahā, Vatrabhū ti Vatrassa nāma asuraassa abhī-
bhavitā, jayatampitā ti jayantānam sesānaṃ tettiṃsāya devaputtānaṃ piti-
kiccasādhana⁴ pitā, parābhetvā ti hadayaṃ bhinditvā olokeno viya taṃ
paṭibālā ayaṃ ti natvā ti attho, Sudhammāyaṃ ti Sudhammāya devasabbhāya
Paṇḍukambalasīlāsane nisīnno taṃ Alambusaṃ pakkosāpetvā idam āha:

2. Misse devā taṃ⁵ yācanti Tāvatiṃsā saindakā:
isiṃ palobhike gaccha Isisiṅgaṃ Alambuse ti. 94. 10

Tattha Misse ti taṃ ālapati, idam⁶ tassā nāmaṃ, sabbāpi pana itthiyo
purise⁷ kilesamissanena⁸ missanato missā ti vuccanti, tena sādhuṛaṇena nāme-
nālapanto⁹ evam āha, isiṃ palobhike ti isiṇaṃ palobhanasamatthe,
Isisiṅgaṃ ti tassa kira matthake migasiṅgākārena dve cūlā utthahissu, tasmā
evam vuccati. 15

Sakko¹⁰ „gaccha Isisiṅgaṃ upasamkamitvā attano vasaṃ
ānetvā sīlam assa bhindā“ ti Alambusaṃ āpāpesi.

3. Purāyaṃ amhe acceti¹¹ vatavā brahmacariyavā
nibbānābhirato vaddho¹²
tassa maggāni ācara¹³ iti vacanaṃ ā. 95. 20

Tattha purāyaṃ ti ayaṃ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so
kho paṇ' esa dīghāyukatāya nibbānasamkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca
vaddho¹⁴, tasmā yāva esa amhe nātikkamati na abhibhavitvā imambhā thānā
cāveti¹⁵ tāvad eva tvaṃ gantvā tassa devalokagamanāni maggāni ācara¹⁶, yathā
idha nāgacchati evaṃ karohi ti attho. 25

Taṃ sutvā Alambusā gāthadvayam āha:

4. Devarāja kim eva tvam, mam' eva tvaṃ¹⁷ s' ikkhasi¹⁸:
‘isiṃ palobhike¹⁹ gaccha’, santi aññāpi accharā 96.
5. Mādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane,
tāsam pi hotu pariyāyo, tāpi yantu palobhikā ti. 97. 30

¹ Bā tam. ² Bā pathamaṃ. ³ so all three MSS. and Abhidhūnappadīpikā
for -hū -hā? ⁴ Ck² piti-, Bā pitukiccasā-. ⁵ Ck² nañ. ⁶ Bā idaṃca. ⁷ Bā
-sena. ⁸ Bā -missena. ⁹ Bā guṇanāmena-. ¹⁰ Bā iti sakko. ¹¹ Bā nāceti.
¹² Bā buddho. ¹³ Bā āvara. ¹⁴ Bā vu-. ¹⁵ Ck² cāpesi, Bā cāvesi. ¹⁶ Bā ava.
¹⁷ Ck² tvaṃ. ¹⁸ so all three MSS. for yikkhasi? ¹⁹ Bā -bhake, B² -bhane.

Tattha kimeva tvaṃ ti kiṃ nāṃ¹ etaṃ tvaṃ karosīti dīpeti, mameva tuvaṃ² sikkhasīti³ imasmim sakaladevaloke maṃ eva tuvaṃ ikkhasi⁴ aññam na passasīti adhippāyena vadati, sakāro⁵ pan' ettha vyanjanasandhikaro, isim palobhike gacchā⁶ 'ti kimkāraṇaṃ maṃ ñeva evaṃ vadasīti adhippāyo, pavarā⁷ 5 evā⁸ 'ti mayā uttaritarā⁹ c' eva, asoke ti sokarāhite, nandane ti nandī-janake, pariyāyo ti vāro.

Tato Sakko tisso gāthā abhāsi:

- a. Addhā hi saccaṃ bhaṇasī, santi aññāpi accharā,
tādisiyo pavarā¹⁰ c' eva asoke Nandane vane. 98.
- 10 r. Na tā evaṃ pajānanti pāricariyaṃ pumaṃ gatā
yādisaṃ tvaṃ pajānāsi nāri sabbaṅgasobhane¹¹. 99.
- a. Tvam eva gaccha kalyāṇi, itthiṇaṃ pavarā¹² c' asi,
tam eva vaṇṇarūpena vasam ānāmayissasīti¹³. 100.

Tattha pumaṃ gatā ti purisaṃ upasamkantā samānā purisapalobhani-
15 pāricariyaṃ na jānanti, vaṇṇarūpenā¹⁴ 'ti sarīravaggonen' eva ca rūpasampattiyaṃ
ca, ānāmayissasīti¹⁵ tam tāpasam attano vasam ānessasi.

Taṃ sutvā Alambusā dve gāthā abhāsi:

- a. Na v' āhaṃ na gamissāmi devarājena pesitā,
vihemi¹⁶ c' etaṃ āsādum, uggatejo hi brāhmaṇo. 101.
- 20 10. Aneke nirayaṃ pattā isim āsādiya¹⁷ janā
āpannā¹⁸ mohasamsāraṃ, tasmā lomāni haṃsaye ti. 102.

Tattha na vāhan ti. na ve ahaṃ, vihemīti¹⁹ bhāyāmi, āsādum ti āsā-
ditum, i. v. h.: nāhaṃ deva tayā pesitā na gamissāmi, na v' āhaṃ taṃ isim
silābhedanattāya alliyitum²⁰ bhāyāmi, uggatejo hi so ti, āsādiya²¹ ti āsādetvā
25 mohasamsāraṃ ti mohena²² samsāraṃ, mohena isim palobhetvā samsāraṃ
āpannā²³ vattadukkhe patitthitā sattā gaṇanapathaṃ atikkantā, tasmā ti tena
kāraṇenāhaṃ lomāni haṃsaye ti lomāni utthāpemi, tassa kirāhaṃ silāṃ
bhindissāmiti cintayamānya me lomāni haṃsantīti vadati.

11. Idam vatvāna pakkāmi accharā nāma vaṇṇinī
30 missā missetum icchanti Isisiṅgaṃ Alambusā. 103.

¹ Cks tvaṃ. ² so all three MSS. for yikkha-? ³ Cks sikkhasi. ⁴ Cks yakāro.

⁵ Bā -ne. ⁶ Bā ānāyissasīti. ⁷ Cks anā-. ⁸ so Cks for bibhemi? Bā viromi.

⁹ Bā -ya ¹⁰ Cks -a. ¹¹ Bā viromitti. ¹² Bā api cāhan in the place of na

vāhaṃ. ¹³ Ck illi-. ¹⁴ Cks moha. ¹⁵ Ck Bā -a, Ck -a corr. to -ā.

17. Sā ca naṃ¹ vanam ogayha Isisiṅgena rakkhitaṃ
bimbijālakasañchannaṃ samantā addhayaḥjanam 104.
18. Pāto va pātārāsamhi udaṇhasamayam² pati
aggiṭṭham parimajjantaṃ Isisiṅgam upāgamiti 105.
imā abhisambuddhagāthā.

5

Tattha pakkāmiti tena hi devarājā āvajjeyyāsi man ti attano sayana-
gabbhaṃ pavisitvā alamkaritvā Isisiṅgam kilesena missetum icchanti pakkāmi,
bhikkhave sā accharū tassa assamaṃ gatā ti³, bimbijālakasañchannaṃ ti
rattakuravakavarena⁴ sañchannaṃ. pāto va pātārāsamhi bhikkhave pātārā-
savelāya pāto va page yeva kīvape⁵ ti udaṇhasamayam⁶ patiti⁷ suri- 10
yuggamanavelāyam eva, aggiṭṭham ti aggisālam rattipaddhānam⁸ anuyujjivā
pāto va nahātvā udakakiccāni katvā paṇḍasālāya thokaṃ jhānasukkhena vitinā-
metvā nikkhamitvā aggisālam sammajjantaṃ⁹ isim sā upāgami, itthivilāsaṃ
daasenti¹⁰ tassa purato atthasi.

Atha naṃ tāpaso pucchamāno āha:

15

14. Kā nu vijju-r-ivābhāsi osadhī viya tārakā
vicitrabatthābharanā¹¹ āmuttamanikunḍalā 106.
15. Ādiccavaṇṇasaṃkāsā hemacandanagandhani
saññatūrū mahāmāyā kumārī cārudassanā 107.
16. Vilākā mudukā suddhā, pādā te suppatiṭṭhitā,
kamanā¹² kamanīyā te haranti¹³ nēva me mano. 108.
17. Anupubbā va¹⁴ te ūrū nāganāsasamūpamā,
vimaṭṭhā tuyham sussoni akkhassa phalakaṃ yathā¹⁵. 109.
18. Uppalassēva kiṇjakkhā nābhi te sādhusaṇṭhitā
purā kaṇhañjanassēva dūrato patidissati. 110.
19. Duvidhā jātā urajā avanṭā¹⁶ sādhupeccudā¹⁷
payodharā appatitā addhālābusamā¹⁸ thanā. 111.
20. Dīghā kambutalābhāsā¹⁹ gīvā eṇeyyakā yathā
paṇḍarāvaranā vaggu catutthamanasañnibhā. 112.

25

¹ Bā tam. ² Bā uphessa-. ³ Bā omits ti. ⁴ Bā -vaṇṇena. ⁵ Bā atipage. ⁶
Bā udaṇhe-. ⁷ Cks pati. ⁸ Cā rattim-, Bā rattipatanam. ⁹ Bā adds tam. ¹⁰
all three MSS. -i. ¹¹ Bā vicitta-. ¹² Bā gamanā. ¹³ Bā -ti, Cks -tiṭṭhi. ¹⁴
Bā ca. ¹⁵ Bā adds aha naṃ tāpaso pucchamāno. ¹⁶ Bā avanṭā? ¹⁷ Cks
paṇḍu-. ¹⁸ Bā aḍaphālu-. ¹⁹ Bā kappukalā.

21. Uddhaggā ca adhaggā ca dumaggaparimajjitā
duvijā nelasambhūtā dantā tava sudassanā. 113.
22. Apanḍarā lohitantā jīṇjukaphalasannibhā¹
āyatā ca visālā ca nettā tava sudassanā. 114.
- 5 23. Nātidighā susammatthā² kanakaggāsamocitā³
uttamaṅgaruhā tuyhaṁ kesā candanagandhikā⁴. 115.
24. Yāvatā kasigorakkhā vaṇijānaṁ ca yā gati
isīnaṁ ca parakkantaṁ saṇṇatānaṁ tapassināṁ — 116.
25. Na te samasamaṁ passe asmiṁ puthuvimaṇḍale⁵,
10 ko vā tvaṁ kassa vā putto, kathaṁ jānenu taṁ mayan ti. 117.

Tattha vicitrahatthābharanā⁶ ti vicitrehi⁷ hatthābharapehi samannā-
gatā, hemaṇḍanagandhinīti suvaṇṇavaṇṇacandanagandhivilepanā, saṇṇa-
tūrū ti suvaṇṇitaḡhanaṇu sampannaṇulakkhaṇā⁸, vilākā ti saṁkhattamajjhā⁹,
modukā ti modusukhumalā¹⁰, suddhā ti nimmalā, suppatitthitā ti samaṁ
15 pathaviṁ phussantā sutthu patitthitā, Kamanā¹¹ ti gacchamānā¹², kamanīyā
ti kantā kāmētabbayuttakā, haranti¹³ ōeva me mano ti ete evaṇṇūpā¹⁴
paramena itthivīlāsena caṁkamanīyā tava padā mama cittaṁ haranti yeva,
vīmatthā ti visālā, suṣṣoṇīti sundarasonī, akkhassā ti suvaṇṇaphalakaṁ¹⁵
viya visālā te soṇīti vadati, uppalasseva kiṇṇjakkhā¹⁶ ti nīluppalakanaṁ
20 viya, kaṇḍaṇḍjanassevā¹⁷ ti sukhumakapūḷamācittatā evaṁ āha, duvidhā
ti gāthā thane vappaṁ vadanto¹⁸ āha, te hi dve hutvā ure jātā vaṇṇassa abbhāva
avaṇṇā ure laggā eva hutvā sutthu nikkhantatā sādhuṇaccudā¹⁹ payassādha-
ranato²⁰ payodharā, appatitā ti na-ppatitā amīlātāyā²¹ vā anabbhūppatāyā²²
vā na auto²³ pavitthā ti appatitā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇamayavaṇṇā-
25 lābuno²⁴ addhena sadisatāyā addhalābusamānā thanā, eṇeyyakā yathā ti
eṇimigassa hi²⁵ dighā ca vattā ca gīvā sobhati evaṁ tava gīvā²⁶ thokaṁ dighā
kambutalābhāsā²⁷ suvaṇṇāliṅgatalasannibhā gīvā ti attho, paṇḍarāvarena
ti dantāvaranā, catutthamanasannibhā ti catutthamano vuccati catuttha-
vatthubhūtā²⁸ jivhā, abhīratthabhāvena jivhāsadiṣaṇaṁ te oṭṭhapariyosāṇeṇ ti vadati,
30 uddhaggā ti hetthimadantā, addhaggā²⁹ ti uparimadantā, dumaggapari-

¹ Ck jīṇjūka-, Cs jīṇḍhūka-. ² Cks susama-, Bd susamapāthā. ³ Bds -kabyā?

⁴ Bd -itā. ⁵ Bd pathavi-. ⁶ Bd vicitt-. ⁷ Cks -ne. ⁸ Cks -majjhe, Bd -majjhā.

⁹ Cks -e. ¹⁰ Cs kāmānā, Bds gamanā. ¹¹ so all three MSS. ¹² Cks garahantiṁ.

¹³ Bd -pena. ¹⁴ Bd sundaravaṇṇassasuvapaṇṇassapalakaṁ. ¹⁵ Bd kiṇṇjikkhā. ¹⁶

Ck kaṇḍhaja-, Cs kaṇḍaḍhaja-. ¹⁷ Ck gāthā ne vappaṁ-, Bd kathaṁ thane

vappaṇyanto. ¹⁸ Cks paṇḍudā. ¹⁹ Bd -ssa-. ²⁰ Cks amīyāmānatāyā. ²¹ Cs

-tatayā, Bd anubbhannatāyā. ²² Cks add na. ²³ Cks -mayācābundo. ²⁴ Cks

omit hi. ²⁵ Cks omit gīvā. ²⁶ Bd adds ti. ²⁷ Cs catutthabhūtā, Bd catuttha-

manavasthubbūtā.

majjitā ti dantakaṭṭhaparimajjitā¹ parisuddhā, dūvijā ti dvijā, nelasam-
bhūtā ti niddosesu hanumaṇṣapariyosānesu sambhūtā, apanḍarā ti kaṇhā,
lohitantā² ti rattapariyantā, jīḍḍukaphalasannibhā ti rattatṭhāne jīḍḍuka-
phalasadisā, audassanā ti passantānaṃ atittakarā³ pañcappasādasamannāgatā,
nātidighā ti pamāṇayuttā, susammajjhā ti sutṭhu saumajjhā, kana-
kaggā⁴ samocitā ti kanakaggā⁵ vuccati suvaṇṇaphanikā tāya⁶ gandhatelaṃ⁷
ādāya paharitā⁸ suraritā⁹, kasigerakkhā ti iminā kasiṇ¹⁰ ca gerakkhaṇ ca
nissāya jīvanasatte¹¹ dasseti, yā gatitī¹² yatitkā¹³ nipphatti, parakkantaṃ
ti yattakaṃ isīnaṃ parakkantaṃ¹⁴, vitthārikatā¹⁵ imasmim̐ Himavante yattakā
laayo vasantitī attho, na te samasamaṃ ti tesu sabbeṣu ekam pi rūpaññā-
vilāsādisamatāya¹⁶ tayā¹⁷ samaṃ na passāmi, ko vā tvaṃ ti idaṃ tassā lithi-
bhāvaṃ na jānanto pi purisavohērasena pucchī.

Evam̐ pādato patṭhāya yāva kesā attano vaṇṇaṃ bhāsante
tāpase Alambusā tunhī hutvā tassa kathāya yathānusandhiṃ
gatāya tassa sammūlhabbhāvaṃ ūtvā

26. Na pañhakālo bhaddan te Kassap' evaṃ gate sati,
ehi samma ramissāma ubho amhākaṃ assame,
ehi¹⁸ taṃ upagūhissam̐ ratīnaṃ kusalo bhavā 'ti g. ā. 118.

Tattha Kassapevaṃ gate satitī Kassapagotta evaṃ¹⁹ tava citta
pavatte sati pañhakālo na hoti, sammā 'ti vayasā²⁰, ratīnaṃ ti pañca-
kāmaguparatīnaṃ.

Evam̐ vatvā Alambusā cintesi: „nāyaṃ mama ṭhitāya²¹
hatthapassaṃ²² āgamissati, gacchantī viya bhavissāmīti²³“ sā
ittimāyāya kusalatāya tāpasam̐ kampetvā āgatamaggābhi-
mukhī²⁴ pāyāsi.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā:

27. Idaṃ vatvāna pakkāmi accharā kāmaṇṇinī
missā missetum icchantī isisīṇaṃ Alambusā ti g. ā. 119.

¹ Bā dantaṭṭhapari-. ² Bā lohitaṇ. ³ Bā atitti-. ⁴ Bā -kabyā. ⁵ Cā -phanī-
kāya, Bā -palikātāya. ⁶ Cā -tela, Cā -kelam̐, Bā -tesam̐. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā
sucaritā. ⁹ Cā -ī, Cā -ī. ¹⁰ Bā jīvanakasatte. ¹¹ Cā gati, Cā gavi. ¹² Bā
yattha. ¹³ Cā -ta. ¹⁴ Bā -ritakatvā? ¹⁵ Bā -līlā. ¹⁶ Bā tassa. ¹⁷ Cā
adda ca, Cā ma. ¹⁸ ehi samma - - - evaṃ wanting in Bā. ¹⁹ Cā vayasā,
Bā piyavacanāṃ mā lapanametath. ²⁰ Cā ṭhitassa, Bā mayi ṭhitāya. ²¹ Bā
-pūsaṃ. ²² Bā gamissāmīti. ²³ Bā -kham̐.

Atha naṃ tāpasso gacchantiṃ disvā „ayaṃ gacchatīti“
attano dandhaparakkamaṃ¹ mandagamaṃ chinditvā vegena
dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

- 5 29. So ca vegena nikkhamma chetvā dandhaparakkamaṃ²
tam uttamāsu veṇiṣu ajjhāpatto parāmasi. 120.
29. Tam udāvattaṃ kalyāṇi palissaji³ susobhanā⁴
cavi tamhi⁵ brahmacariyā⁶ yathā tam atha tositā. 121.
30. Manasā⁷ āgamā Indaṃ vasaṃtaṃ Nandane vane,
10 tassā saṃkappam aññāya Maghavā devakuñjaro
pallaṃkaṃ paliṇi khippaṃ sovaṇṇaṃ sopavāhanaṃ 122.
31. Sauttaracchadapaññāsaṃ⁸ saḥassapaṭṭiyatthataṃ⁹,
tam enaṃ tattha dhāresi ure katvāna sobhanā. 123.
32. Yathā ekamuhuttaṃ va tiṇi vassāni dhārāyi
15 vimado tihi vassehi paṭibujjhivāna¹⁰ brāhmaṇo. 124.
33. Addasāsi harirukkhe¹¹ samantā¹² aggīyāyanaṃ
navapattavanaṃ phullaṃ kokilagaṇaghositaṃ¹³. 125.
34. Samantā pavūloketvā¹⁴ rudāṃ assūni vattayī,
na jube na jape mante, aggihuttaṃ a hāpitaṃ. 126.
20 35. Ko nu me pāricariyāya pubbe cittaṃ palobhaya
arañhe me viharato yo me tejā ha sambhataṃ¹⁵
nānāratanaparipūraṃ nāvaṃ va gaṇhi aṇṇave ti. 127.

Tattha ajjhāpatto ti sampatto, tamudāvattaṃ¹⁶ kalyāṇi ti tam
kese parāmasitvā tthitaṃ isiṃ udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sā suttu
25 sobhanā, palissajīti ālīngi, cavi tamhi¹⁷ brahmacariyā yathā tam
atha tositā ti bhikkhave tassa isiṃo tāvad eva jhānaṃ antaradhāyi, tasmā
tamhi jhānā brahmacariyā cavite yathā tam Sakkena patthitaṃ¹⁸ tath' eva
ahosi, atha Sakassa patthanāsamiddhabhāvaṃ¹⁹ viditvā sā devakaññā tositā,
tassa tena brahmacariyāvināsaṇa²⁰ saññāntapīti pāmojjakatā²¹ ti attho, manasā
30 āgamā ti sū tam ālīngitvā tthitā aho vata Sakko pallaṃkaṃ peseyyā 'ti evaṃ²²
pavattena manasā Indaṃ āgamā, Nandane ti nandjananasaṃmatthāya
Nandanavanasaṃkhāte Tāvatisabbhavane vasaṃtaṃ, devakuñjaro ti Deva-

¹ B^d daddhu-. ² B^d daddha-. ³ C^k palissapi, B^d palissaji. ⁴ B^d susobhaṇi.
⁵ B^d tehi. ⁶ C^k -yāya. ⁷ C^k sā ma-. ⁸ B^d -sa. ⁹ C^k -sattataṃ, C^s -yatta-
taṃ, B^d yatthakaṃ. ¹⁰ B^d parivijjhivāna. ¹¹ B^d haritaru-. ¹² B^d samannā.
¹³ C^k -lā-. ¹⁴ C^k paṭi-. ¹⁵ so C^k; C^s tejābhasaṃ-, B^d tejābhasambhū-. ¹⁶
all three MSS. -tta. ¹⁷ B^d tehi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ B^d -nāyasami-.
²⁰ B^d -yāvanāsane. ²¹ B^d -mejjā, omitting katā. ²² C^k eva.

settho, pahinīti¹ pesesi, pahīṇīti² pi pātho, sapaṇāhanan ti sapari-
vāraṇ, sauttaracchadapaṇṇāsan ti paṇṇāsāya uttaracchadehi paṭicchāditaṃ,
sahasapattiyatthatan ti sahasadibbakojavatthataṃ³, tamenam tatthā⁴ 'ti
taṃ Isisūgaṃ tattha dībbapallāṃke nisinnā sā ure⁵ katvā dhāresi, tīṇi
vassānīti⁶ ekam⁷ muhuttaṃ viya matussaganāya tīṇi vassāni taṃ ure
nīpajjāpetvā tattha nisinnam⁸ dhāresi, vimado ti nimmado vigatavissāṇabhāvo,
so hi tīṇi sarīravaccharāni viṣaṇṇo sayitvā pacchā paṭiladdhasaṇṇo pabujjhi⁹,
tasmiṃ pabujjhamāne hatthādhiphandanaṃ disvā va Alambusā tassa pabujjha-
bhāvaṃ ūtvā pallaṃkaṃ antaradhāpetvā sayam pi antarahitā¹⁰ aṭṭhāsi,
addasāsi¹¹ assamapadam olokento kena nu kho 'mhi sīlavināsanam¹²
pāpito ti cintetvā mahantena saddena paridevamāno addasa¹³, harirukkhe¹⁴
ti agglīyatanasakkhātā¹⁵ agglīyānaṃ samantā parivūretvā (hite haritapatte¹⁶
rukkhe, navapattavanān ti taruṇehi navapattehi samchannaṃ vanam,
rudan ti paridevanto, na juhe na jape¹⁷ mante¹⁸ ti ayam assa pari-
devanagāthā, ahūpitan ti hūpitaṃ, akāro¹⁹ upasaggamattaṃ, pāricariyāyā
'ti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittaṃ palobhayitī paridevati,
yo²⁰ me tejāhasambhataṃ²¹ ti bhāro²² nīpātamattaṃ yo mama samaṇa-
tejena sambhataṃ²³ jhānagunaṃ nānāratanaṃ²⁴ mahantaṃ nāvāṃ viya
gaṇhi vināsaṃ pāpeṣi ko nām' eso ti paridevi²⁵.

Taṃ sutvā Alambusā cintesi: „sac' āhaṃ na kathessāmi²⁶
ayam me abhisapissati, hand' assa kathessāmīti“ sā dissa-
mānena²⁷ kāyena ṭhatvā

26. Ahaṇ te pāricariyāya devarājena pesitā

avadhī²⁸ cittaṃ cittaṇa, pamādā tvaṃ na bujjesi²⁹ g. ā. 128.

So tassā kathaṃ sutvā pitarā dinnaovādam³⁰ saritvā³¹
„pitu vacanaṃ akatvā mahāvināsaṃ paṭto 'mhīti“ paridevanto
catasso gāthā abhāsi:

27. Imāni kira maṃ tāto Kassapo anusāsate³²:

kamalāsaris' itthiyo³³, tāyo bujjesi mānava, 129.

28. Ure gaṇḍāyo bujjesi, tāyo bujjesi mānava,

icc-ānusāsi maṃ tāto yathā maṃ anukampako. 130.

¹ Bḍ pā-, Cks pahinīti. ² Ck pahīṇīti, Cḍ pahīṇīti, Bḍ pahīṇīti. ³ Bḍ -kaṃ.
⁴ Bḍ uttare. ⁵ Cks omit vassānīti. ⁶ Bḍ eka. ⁷ Bḍ -nnā. ⁸ Bḍ -itvā adda-
sisiti. ⁹ Bḍ -itvā. ¹⁰ Bḍ adda so. ¹¹ Bḍ -nāsaṃ. ¹² Bḍ -sāsi. ¹³ Bḍ
haritaru-. ¹⁴ Cks agglīyāna-. ¹⁵ Bḍ -tta. ¹⁶ Bḍ jappe. ¹⁷ Cks -to. ¹⁸
Bḍ ā-. ¹⁹ Cks ye. ²⁰ Cks -bhasamhataṃ, Bḍ -hasambhutaṃ. ²¹ Cḍ bhāro.
²² Bḍ -bhūtaṃ. ²³ Bḍ -pari puṇṇam mahantaṃ. ²⁴ Bḍ -vati. ²⁵ Ck disasa-,
mānena, Ck disassamānena, Bḍ disamānena. ²⁶ so Cḍ for -dhiṃ? Ck Bḍ -dhi.
²⁷ Bḍ dinnaṃ-. ²⁸ Bḍ -ti. ²⁹ Cks kamma-, Bḍ kamalāsāripittiso.

39. Tassāhaṃ vacanaṃ nākaṃ pitu vaddhassa¹ sāsanaṃ,
araññe nimmanussamhi sv-ājja-jjhāyāmi² ekako. 131.
40. So 'haṃ tathā karissāmi, dhi-r-atthu jīviteṇa me,
puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ³ me bhavissatīti. 132.

5 Tattha imāniti imāni vacanāni, kamalāsarisittthiyo⁴ ti kamalā⁵
vuccati nāri phullatīya⁶, pupphasadisā itthiyo, tāyo bujjhesitī⁷ mānava
tāyo jāneyyāsi, ūtvā dassanapathaṃ agantvā⁸ palāyeyyāsi⁹, yāni evarūpāni
vacanāni tadā maṃ tato anusūsatī imāni kira tāniti¹⁰, ure gaṇḍāyo ti
uramhi dvīhi dvīhi¹¹ gaṇḍehi samannagatāyo, tāyo bujjhesitī¹² tāyo attano
10 vasagato¹³ vināsathā pāpentīti jāneyyāsi¹⁴, nākaṃ ti nākariṇṇ, jhāyāmiti
paḍbhūyāmi¹⁵ paridevāmi, dhiratthu jīviteṇa me ti dhi-r-atthu garahitaṃ
mama jīvitaṃ¹⁶, jīviteṇa me ko attho, puna vā ti tathā karissāmi yathā puna
tādiso¹⁷ na bhavissāmi, natthajjhānaṃ¹⁸ uppādetvā vītarāgo bhavissāmi,
maraṇaṃ¹⁹ me bhavissatīti.

- 15 So kāmarāgaṃ²⁰ pahāya²¹ jhānaṃ uppādesi. Ath' assa
samanatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabbhāvaṃ ūtvā Alam-
busā bhītā khamāpesi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā dve gāthā²² abhāsi:

21. Tassa tejaṃ ca viriyāṇ ca dhitin ca ūtvā avatthitaṃ
20 sirasā aggahi pāde Isisiṅgaṃ Alambusā. 133.
22. Mā me kujjhi²³ mahāvira, mā me kujjhi²⁴ mahāsi²⁵,
mahā attho mayā cippa tidasānaṃ yasassināṃ,
tayā pakampitaṃ āsi sabbaṃ devapuraṃ tadā ti. 134.

Atha naṃ so „khamāmi te bhadde, yathāsukhaṃ gacchā"²⁶
25 'ti vissajjento

23. Tāvatiṃsā ca ye devā tidasānaṃ ca Vāsavo
tvaṃ ca bhadde sukhi hohi,
gaccha kaññe yathāsukhaṃ ti g. ā. 135.

Sā taṃ vanditvā ten' eva suvaṇṇapallaṅkena deva-
30 puraṃ gatā.

¹ Bā vuḍh-. ² Bā svaḍḍajjhā-. ³ Ck. add vā. ⁴ Ck. kamma-, Bā kamalāsiriṇṇitthiyo.
⁵ Ck. kammalā. ⁶ Ck. phallā, Bā phullatātāsāṃ. ⁷ Bā bujjha-. ⁸ Bā ā-. ⁹ Bā
malāpeyyāsiti. ¹⁰ Bā tāni. ¹¹ Bā omits one dvīhi. ¹² Bā bujhasiti mānava.
¹³ Bā vasath-. ¹⁴ Bā omits jā-. ¹⁵ Ck. omits pa-, Bā has sajjhā-. ¹⁶ Ck.
omits ji-. ¹⁷ Bā adds vā. ¹⁸ Bā natthajjhā-. ¹⁹ Bā adds vā. ²⁰ Ck. -gaṇḍa.
²¹ Bā adds puna. ²² Bā -ōyo. ²³ Bā -a. ²⁴ Bā -e.

Tam attham pakāseṇto S. tisso gāthā abbhāsi:

44. Tassa pāde gabetvāna katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ
añjalim¹ paggabetvāna tamhā thānā apakkamī. 136.

45. Yo ca tassāsi² pallamko sovappasopavāhano³
sauttaracchadapaññāso⁴ saḥassapaṭiyatthato⁵
tam eva pallamkam āruya agā devāna santike. 137.

46. Tam okkam iṇa āyantim⁶ jalantaṃ vijjutaṃ yathā
patito sumano vitto devindo⁷ adadā varan ti. 138.

Tattha okkamivā 'ti dipam⁸ viya, patito ti ādhi pi tuṭṭhākaro va
dassito⁹, adadā varan ti āgantvā vanditvā thitāya tuṭṭho varaṃ adāsi. 10

Sā tassa santikā¹⁰ varaṃ gaṇhantī osānagātham ā.:

47. Varaṇ ce me ado Sakka sabbabhūtānam issara
na isipalobhiyaṃ¹¹ gacche, etaṃ¹² Sakka varaṃ vare ti. 139.

Tass' attho: Sakka devarāja sace me tvaṃ varaṃ ado puna isipalobhikāya
na gaccheyyaṃ mā maṃ etadatthāya pahineyyāsi etaṃ varaṃ varemīti. 15

S. tassa bhikkhuno i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu
sotāpattiphale paṭiṭṭhahī): „Tadā Alambusā purāṇadutiyaikā ahosi,
Isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāsi aham evā“ 'ti. Alam-
busajātakaṃ.

4. Saṅkhapāla-jātaka.

10

Ariyāvakaṇṇo sīti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k.
Tadā hi S. „uposathike upāsake sampahamsetvā porāṇakapaṇḍitā
mahatim¹³ nāgasampattim¹⁴ pahāya uposatham upavasimsu yevā“ 'ti
vatvā tehi yācito a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Tadā B. tassa rañño
aggamahesiyā kucchinihi nibbatti, Duiyy dhano ti 'ssa nāmaṃ
kariṃsu. So vayappatto Takkasilāya¹⁵ sippaṃ¹⁶ uggaṇhitvā
āgantvā pitaraṃ addasa. Atha naṃ pitā rajje abhisinācitvā isi-

25

¹ B^d -i. ² B^d tassābhi. ³ C^s -ppāso-, B^d -ppaso-. ⁴ B^d sam-. ⁵ B^d -ko. ⁶
C^s B^d -ti. ⁷ C^s cino, C^s citto. ⁸ B^d dipakaṇṇi. ⁹ C^s va asito. ¹⁰ B^d -ke.
¹¹ B^d -itaṃ. ¹² C^s evaṃ. ¹³ Cfr. B. & Cariyāp. by R. Morris p. 91. ¹⁴
C^s -ti, B^d -ti. ¹⁵ C^s -i, B^d -i. ¹⁶ B^d -yaṃ. ¹⁷ B^d sabbasippāni.

pabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vasi, B. divasassa¹ tikkhattuṃ
 pitu santikaṃ agamāsi², mahālābhasakkāro udapādi. So tena³
 palibodhena kaṣiṇaparikkammamattam pi kātuṃ asakkonto cin-
 tesī „mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha vasantena
 5 imam jaṭam bhindituṃ, puttassa anārocetvā va aññattha ga-
 missāmiti“ so kañci⁴ ajānāpetvā uyyānā nikkhamma Magadha-
 ratṭham atikkamitvā Mahimsakarattṭhe⁵ Saṃkhapāladaḥato
 nāma nikkhantāya Kaṇṇapennāya⁶ nadiyā nivattane Candaka-
 pabbataṃ nissāya⁷ paṇṇasālaṃ katvā tattha⁸ vasanto kaṣiṇa-
 10 parikkammaṃ katvā jhānābhīṇṇaṃ⁹ nibbattetvā uñchācariyāya
 yāpesi. Tam enaṃ Saṃkhapālo nāma nāgarājā mahantena
 parivārena Kaṇṇapennanadito¹⁰ nikkhamitvā antaranarā upa-
 saṃkamati, so tassa dhammaṃ deseti¹¹. Ath' assa putto
 pitaraṃ datṭhokāmo gatattṭhānaṃ ajānanto anuvijjāpetvā¹²
 15 „asukatṭhāne nāma vasatīti“ ñatvā tassa dassanattṭhāya
 mahantena parivārena tattha gantvā ekamante¹³ khandhāvāraṃ
 nivesetvā¹⁴ katipayehi amaccehi saddhiṃ assamaṇāpādaḥbhimukho
 pāyāsi. Tasmim khaṇe Saṃkhapālo mahantena parivārena dh.
 suṇanto nisīdi, so taṃ rājānaṃ āgacchantāṃ disvā isiṃ van-
 20 ditvā utṭhāya¹⁵ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ
 katvā nisīditvā pucchi: „bhante katararājā nāma¹⁶ esa tumhākaṃ
 santikaṃ āgato“ ti. „Tāta Saṃkhapālanāgarājā nāma¹⁷ eso“
 ti. So tassa sampattiṃ nissāya nāgabhavane lobhaṃ
 katvā katipāhaṃ vasitvā pitu bhikkhābhāraṃ nibaddhaṃ dā-
 25 petvā¹⁸ attano nagaraṃ eva gantvā catūsu dvāresu dānasālaṃ¹⁹
 kāretvā²⁰ sakala-Jambudīpaṃ khobhento²¹ dānaṃ datvā sīlaṃ
 rakkhitvā uposathakamṇaṃ²² katvā nāgabhavanaṃ patthetvā
 āyupariyosāne nāgabhavane nibbattitvā Saṃkhapālanāgarājā

¹ Bā divase divase. ² Bā ā-. ³ Bā teneva. ⁴ Bā kiñci. ⁵ Cks mahiseka-. ⁶ Bā kaṇṇavannāya. ⁷ Cks Bā upanī-. ⁸ Cks omī tattha. ⁹ Bā -ññā. ¹⁰ Bā kaṇṇavanna-. ¹¹ Bā -si. ¹² Cks -vijjhā-, Bā anuvicārāpetvā. ¹³ Bā -taṃ. ¹⁴ Bā nivā-. ¹⁵ Bā utṭhāyāsaṇā. ¹⁶ Cks nibaddhāpetvā, Cks niḍḍhāpetvā, Bā nibandhaṃ dā-. ¹⁷ Bā -lāyo. ¹⁸ Bā kārāpetvā. ¹⁹ Bā saṃkhobhanto. ²⁰ Bā -thavāsaka-.

ahosi. So gacchante' kāle tāya sampattiyā vipattiṣārī hutvā
 tato paṭṭhāya manussayoniṃ patthento uposathavāsaṃ vasi,
 ath' assa nāgabhavane vasantassa uposathavāso na sampajjati,
 silavināsaṃ pāpuṇāti, so tato paṭṭhāya nāgabhavanā nikkha-
 mitvā Kaṇṇapennāya¹ avidūre mahāmaggassa ca ekapadika-
 maggassa ca antare ekaṃ vammikaṃ parikkhipitvā uposathaṃ
 adhiṭṭhāya samādinnaṣilo „mama cammena atthikā² camma-
 maṃsādīhi³ atthikā maṃsādīni⁴ harantū“ 'ti attānaṃ dāna-
 mukhe vissajjettvā vammikamatthake nipanno samānadhamaṃ
 karonto cātuddase⁵ pannarase vasitvā pāṭipade⁶ nāgabhāvanāṃ
 gacchati. Tasmīṃ ekadivasaṃ evaṃ sīlaṃ samādiyitvā ni-
 panne⁷ paccantagāmaṃvāsino soḷasa janā „maṃsaṃ āharissāmā“
 'ti āvudhahatthā araṇṇe carantā⁸ kiñci alabhितvā nivattā⁹ taṃ
 vammikamatthake nipannaṃ disvā „mayāṃ ajja godhapotakaṃ
 pi na labhimha, imaṃ nāgarājānaṃ vadhitvā khādissāmā“ 'ti
 cintetvā „mahā kho paṇ' esa, gayhamāno palāyeyyāpi¹⁰, yathā
 nipannaṃ eva taṃ¹¹ bhogesu sūlehi vijjhितvā dubbalaṃ katvā
 gaṇhissāmā“ 'ti sūlāni ādāya upasaṃkamimsu. B-assāpi
 sarīraṃ mahantaṃ ekadoṣikanāvappamāṇaṃ vattetvā¹² ṭhapita-
 sumanapupphadāmaṃ viya jīṇjukaphalasannibhehi akkhīhi
 jayasumanapupphasadisena sīsena samannāgataṃ¹³ ativiya so-
 bhati, so tesāṃ soḷasaṇṇaṃ janānaṃ padasaddena bhoganta-
 rato sīsaṃ nīharitvā rattakkhīni ummīletvā te sūlahatthe
 āgacchante disvā cintesi: „ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ
 pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā viriyaṃ
 adhiṭṭhahitvā nipanno, ime me sarīraṃ sattihi koṭṭetvā¹⁴
 chiddavichiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummīletvā na
 olokessāmiti¹⁵ attano sīlabhedabbhayaena dāhaṃ adhiṭṭhānaṃ¹⁶

¹ C* B^d repeat ga-. ² Ck -piṇṇāya, B^d -vaṇṇāya. ³ B^d omits cammena atthikā.

⁴ Ck* cammaṃ. ⁵ B^d cammamāṇisa-. ⁶ Ck* -sī. ⁷ C* -pāde, B^d paṭipade.

⁸ Ck* -o. ⁹ B^d vicaranta. ¹⁰ B^d nikkhamantā. ¹¹ B^d -ti, B* palāpeyyāte. ¹²

Ck* evaṃ naṃ. ¹³ C* vatte-. ¹⁴ B^d -to. ¹⁵ C* B^d kote-. ¹⁶ B^d -eyyāmiti.

¹⁷ B^d omits adhi-.

adhiṭṭhāya sīsaṃ bhogantare yeva pavesetvā nipajji. Atha
 naṃ te upagantvā naṅgutṭhe gahetvā kaḍḍhantā bhūmiyaṃ
 pātetvā tikkhiṇasūlehi¹ aṭṭhasu ṭhānesu vijjhितvā sakaṇṭakā²
 kālavettayatṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā aṭṭhasu ṭhānesu
 5 kāceh³ ādāya⁴ maggaṃ paṭipajjimṃsu. M.⁵ sūlehi vijjhanato
 paṭṭhāya ekaṭṭhāne pi kodhavasena akkhini ummiletvā te na
 olokesi, tassa aṭṭhahi kāceh³ ādāya⁴ niyyamānassa sīsaṃ olam-
 bitvā bhūmiyaṃ pahari. Atha naṃ „sīsaṃ assa olambati“
 mahāmagge nipajjāpetvā taruṇasūlena nāsāpuṭe⁶ vijjhितvā
 10 rajjukaṃ pavesetvā sīsaṃ ukkhipitvā ca koṭiyaṃ⁷ laggetvā
 puna⁸ ukkhipitvā maggaṃ paṭipajjimṃsu. Tasmiṃ khane Vide-
 haratṭhe Mithilānagaravāsī Ālāro nāma kuṭumbiko pañca sa-
 kaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhoja-
 putte B-aṃ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesāṃ soḷasannam
 15 pi soḷasahi vāhagonehi saddhiṃ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇa-
 māsake sabbesāṃ oivāsanapārūpaṇāni bhariyānaṃ pi tesāṃ
 vatthābharaṇāni datvā vissajjāpesi. So nāgabhavanāṃ gantvā
 tattha papañcaṃ akatvā mahantena parivārena nikkhamitvā
 Ālāraṃ upasaṃkamitvā nāgabhavanassa vaṇṇaṃ kathetvā taṃ
 20 ādāya nāgabhavanāṃ gantvā tihi⁹ nāgakaṇṭhāsatehi saddhiṃ
 mahantam assa yasaṃ datvā dibbehi kāmehi santappesi.
 Ālāro nāgabhavane ekaṃ¹⁰ vassaṃ vasitvā dibbe¹¹ kāme
 paribhuñjitvā „icchāṃ¹² ahaṃ samma pabbajitun“¹³ ti nāgarā-
 jassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gahetvā nāgabhavanato
 25 Himavantapadesaṃ gantvā pabbajitvā tattha ciraṃ vasitvā
 aparabhāge cārikaṃ caranto Bārāṇasīṃ patvā¹⁴ rājuyyāne va-
 sitvā punadvase bhikkhūyā nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ aga-
 māsi¹⁵. Atha naṃ Bārāṇasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā
 pakkosāpetvā paññattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ

¹ Bā tikkhi. ² Bā -ka. ³ Cā kacehā ādāya, Bā kājēnādāya. ⁴ Cā -e. ⁵
 Bā kājehi ā-. ⁶ Bā nāsāpuṭaṃ. ⁷ Bā kājako. ⁸ Bā adda pi. ⁹ Cā tīhi.
¹⁰ Bā -a. ¹¹ Bā dippe. ¹² Bā gantvā. ¹³ Bā -ā.

bhojetvā aññatarasmiṃ nīce āsane nisinno vanditvā tena sad-
dhīm sallapanto paṭhamam g. ā.:

1. Ariyāvākāso si pasannanetto
maññe bhavam pabbajito kulamhā,
kathan nu vittāni¹ pahāya bhoge
pabbaji² nikkhamma gharā sapaññā³ 'ti. 140.

Tattha ariyāvākāso sīti niddosa-sundarasarirāvākāso abhirūpo sīti attho⁴
pasannanetto ti pañcahi pasādehi yuttanetto, kulamhā ti khattiyabrāh-
maṇakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajito sīti maññāmi, kathan uū 'ti kena nu
kāraṇena kiṃ ārammaṇam katvā dhanā ca upabhoge ca pahāya gharā nikkha- 10
mitvā pabbajito si sapaññā³ paṇḍitapurisā⁵ 'ti pucchati.

Tatoparam tāpasassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena
gāthānaṃ sambandho vedītabbo:

2. Sayam vimānaṃ naradeva disvā
mahānubhāvassa mahoragassa
disvāna puññānaṃ mahāvipākam
saddhāyāham pabbajito 'mhi rāja. 141. 15
3. Na kāmakāmā na bhayā na dosā
vācam musā pabbajitā bhapanti,
akkhāhi me pucchito etam attham,
sutvāna me jāyihiti-ppasādo⁶. 142. 20
4. Vaṇijja⁷ ratṭhādhipa gacchamāno
pathe addasāsim hi milācaputte⁸
pavaṭṭakāyaṃ⁹ uragam mahantaṃ
ādāya gacchante pamodamāne¹⁰. 143. 25
5. So 'ham samāgama janinda tehi
saṃhaṭṭhalomo¹¹ avacasmī¹² bhūto:
kuhiṃ ayaṃ nīyati bhīmakāyo,
nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā. 144.

¹ Bā ci-. ² Ck^s pabbajja. ³ Bā -o. ⁴ Bā -o ti. ⁵ Ck^s mehi jāyihiti-, Bā me
jāyiti. ⁶ Bā vānījjaṃ. ⁷ C^s bhīlāca- corr. to cālāca, Bā bhojana pu-. ⁸ Bā
pavaṭṭha-. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bā pah-. ¹¹ Bā avacasi, Ck^s avacasmiṃ.

6. Nāgo ayaṃ nīyati bhojanatthaṃ
pavattakāyo¹ urago mahanto,
sāduṃ ca thūlaṃ ca muduṃ ca maṃsaṃ
na tvaṃ ras' amñāsi Videhaputta. 145.
- 5 7. Ito mayaṃ gantvā sakaṃ niketaṇaṃ²
ādāya satthāni vikopayitvā
maṃsaṃ bhokkhāma pamodamānā,
mayaṃ hi vo sattavo pannagānaṃ. 146.
8. Sace ayaṃ nīyati bhojanatthaṃ
10 pavattakāyo¹ urago mahanto
dadāmi vo balivaddāni soḷasa,
nāgaṃ imaṃ muñcatha bandhanasmā. 147.
9. Addhā hi no bhakkho ayaṃ manāpo
bahū³ ca no uragā⁴ bhuttapubbā⁵,
15 karoma te taṃ vacanaṃ Alāra,
mittaṃ ca no hohi Videhaputta. 148.
10. Tad assu⁶ te bandhanā mocayimāsu
yaṃ natthuto paṭimokkh' assa pāse,
mutto ca so bandhanā nāgarājā
20 pakkāmi pācīnamukho muhuttaṃ. 149.
11. Gantvāna pācīnamukho muhuttaṃ
puṇṇehi nettehi palokayī maṃ,
tad ass' ahaṃ piṭṭhito anvagañchīm
dasaṅgulīm añjaliṃ paggahehvā. 150.
- 25 12. Gacch' eva⁷ kho tvaṃ taramānarūpo,
mā taṃ amittā punar aggahesuṃ,
dukkho hi luddehi punā samāgamo,
adassanaṃ bhojaputtāna⁸ gaccha. 151.
13. Agamāsi so rahadaṃ vipprasannaṃ
30 nīlobhāsaṃ ramaṇīyaṃ sutitthaṃ

¹ B^d pavaḍḍha-. ² B^d niketaṇaṃ. ³ C^{ks} -uñ. ⁴ B^d -o. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^{ks} gaccheva. ⁷ C^s B^d -naṃ, C^k -namna.

- samotataṃ¹ jambuhi vetasāhi²,
 pāvekkhi nittiṇṇabhayo³ patito. 152.
 14. So taṃ pavissa⁴ nacirassa nāgo
 dibbena⁵ me pātur ahū janinda,
 upattbahi maṃ pitaraṃ va putto 5
 hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto. 153.
 15. Tvaṃ me si mātā ca pitā ca Alāra⁶
 abbhantaro pāṇadado sahāyo,
 sakaṃ ca iddhiṃ paṭilābhito smi,
 Alāra passa me nivesanāni 10
 pahūtabhakkhaṃ bahuṇṇapāṇaṃ
 Masakkasāraṃ⁷ viya Vāsavassā⁸ ti. 154.

Tattha vimāṇaṃ ti Saṅkhapālanāgarasūño auekasatanāṭakasampatissam-
 pannaṃ kaṇṇanamanivimāṇaṃ, puṇṇāṇaṃ ti tena katānaṃ puṇṇāṇaṃ ma-
 hantaṃ vipākaṃ disvā kammaṃ ca phalaṃ ca paralokaṃ ca saddaḥitvā pavattāya 15
 saddhāya ahaṃ pabbajito, na kāmakāmaṃ ti na vatthukāmena na pi bhaya-
 dosehi⁹ musā bhaṇanti, jāyihitī¹⁰ bhante tumbākaṃ vacanaṃ sutvā mayham
 pi pasādo somanassaṃ jāyissati, vaṇijjan ti vaṇijjakammaṃ karissāmiti gac-
 chanto, pathe addasāsī ti paṇcannaṃ sakatasatānaṃ purato sukhayānake
 nisiditvā gacchanto mahāmagge janapadamanusse addasaṃ, pavattakkāyaṃ¹¹ 20
 ti vadḍhitakkāyaṃ, ādāya¹² ti atthahi kūcehi¹³ gabetvā, avacasmin¹⁴ ti abhāsīṃ,
 bhīmakāyo ti bhayaṇanakkāyo, bhojaputtā ti luddake piyasamudācārenāla-
 pati, Vedeḥaputtā¹⁵ ti Videharatthavāsīṇā¹⁶ Alāraṃ¹⁷ ālapiṇṇu, viko pa-
 yitvā ti chinditvā, mayāṃ hi vo sattavo ti mayāṃ pannaganaṃ verito
 nāma, bhojanatthā ti¹⁸ khādanatthāya, mittaṇca no hohīti tvaṃ amhākaṃ 25
 mitto hohi, kaṭagunāṃ jāna, tadassu te ti mahārāja tehi bhojaputtehi evaṃ
 vutte ahaṃ tesāṃ soḷasavāhagone¹⁹ nīvasanapārupanāni pasatam pasatam su-
 vaṇṇamāsake bhariyānaṃ ca tesāṃ²⁰ vatthūlamkāraṃ ādāsīṃ, aha Saṅkhapāla-
 nāgarājānaṃ bhūmīyaṃ nippajjūpetvā attano kakkhūlatāya kaṇṭakacitā kūlavetta-
 latā²¹ kotiyaṃ gabetvā ākaḍḍhituṃ ārabhiṇṇu, athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ 30
 disvā kilamanto va asinā tā latā [chinditvā] dārakkaṇaṃ kaṇṇavedhato vatthū-
 haraṇanīyāmena²² adukkhāpento saṅkhaṃ nīharīṃ,²³ tasmīṃ kāle te bhojaputtā
 yaṃ bandhanaṃ assa natthuto pavasetvā pāse paṭimokkhaṃ tasmā bandhanaṃ

¹ Bā sammonataṃ. ² Ck ceta-, Bā vedesāhi. ³ Ck -yā, C² -ye. ⁴ Ck² -issam,
 Bā -issati. ⁵ Ck² -ehi. ⁶ so all three MSS. for c' Alāra? ⁷ Bā pasakkāraṃ-
 sārāṃ. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā bhayena pi dosena pi. ¹⁰ Bā jāyihitī, Ck² jāyihitī,
 C² jāyihitī. ¹¹ Bā pavaddha--. ¹² Bā kījehi. ¹³ so all three MSS. = avacaṃ
 asmin? ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā ve. ¹⁶ Bā ā-. ¹⁷ Bā adda bhojanatthāya.
¹⁸ Ck² -goṇena. ¹⁹ Bā ne-. ²⁰ so Ck²; Bā sakandakacitakūlavettalatāya. ²¹
 Bā athhāra.

- tañ uragañ mocayimsu, tassa nāsato saha pāsena nañ rajjukam¹ niharimsu² 'ti
 dīpeti, iti te uragañ vissajjettvā thokañ ganivā ayañ urago dubbalo matakāle
 nañ³ gahetvā va gacchissāmā⁴ 'ti niliyimsu, punnehi⁵ so pi muhuttañ pā-
 cīnamukho⁶ gantvā assapunnēhi nettehi mañ palokayī, tadassahan⁷ ti tadā
 5 assa ahañ, gacchevā⁸ 'ti evañ tañ avacañ ti vadati, rahadañ ti Kappa-
 penudaham⁹, samotatan¹⁰ ti ubhayatīreñ jamburukkhavetasarukkhehi¹¹ ota-
 tañ¹² vitatañ¹³, nittinṇabbhaya patito ti so kira tañ rahadañ¹⁴ pavisañto
 Alārassa¹⁵ nipaccākārañ dassetvā yāva nañguttā otari, uḍake pavittṭhapa-
 vitṭṭhatthānam¹⁶ ev¹⁷ assa nibbanañ¹⁸ ahesi, tasmā nittinṇabbhaya patito hattha-
 10 tuttho pavēkkhi¹⁹, pavissā²⁰ 'ti pavisitvā, dībbena me ti nāgabbhavañe pa-
 mādāñ anāpajjitvā mayi haṇḍapeṇatīrañ²¹ anatikkamante²² yeva dībbena
 parivāreṇa mama purato pātur ahesi, upatṭhahīti upāgami, abbhantaro ti
 hadaṇamathasasadiṇo, passa me ti tvañ mama bahūpakāro sakkārañ te kaṇ-
 sāmi passa me nivesanāni²³ mama nāgabbhavanāñ passa, Masakkasūrañ
 15 vijā²⁴ 'ti Masakkasūro vuccati osakkanaparisaṇṇabhāvena ghanasāratāya²⁵ ca
 Sinerupabbatarājā, ayañ pana tattha mūpitāñ Tēvatīsaṇṇabhavanāñ sandhāy²⁶
 evañ āha.

Mahārāja evañ vatvā so nāgarājā uttariñ attano bha-
 vanāñ vappento gāthadvayañ āha:

- 20 16. Tañ bhūmibhāgehi upetarūpañ,
 asakkharā¹ c' eva mudū subhā ca
 nicātinā² apparajā³ ca⁴ bhūmi
 pāsādikā yattha jahanti sokañ 155.
 17. Anāvakulā⁵ veḷuriyūpanilā,
 25 catuddisañ ambavanāñ surammañ,
 pakkā ca pesī⁶ ca phalā suphullā⁷,
 niccotukā dhārayantī phalāniti. 156.

- Tattha asakkharā ti⁸ yā tattha bhūmi pāsānasakkhararūpā⁹, mudu
 30 subhā kaṇcanarajatamaṇimeyā sattaratanavālikākiṇṇā, nicātinā¹⁰ ti indago-
 pakapittṭhisadisaṇṇēhi nicatigēhi¹¹ samannāgarā, apparajā ti paṇsurahitā,
 yattha jahanti sokañ ti yattha pavittṭhamattā va nissokā honti, anāva-

¹ B^d phamsaṇ, ² B^d gami-, ³ B^d pācīnābhi-, ⁴ C^{ks} tassahan, B^d tadassāhan.
⁵ B^d -veppudaham, ⁶ B^d -natan, ⁷ C^{ks} -rukḍheve-, C^s -rukḍhece-, B^d jam-
 buka -rukḍhavediā-, ⁸ C^{ks} -ta, B^d eutatañ, ⁹ B^d vinatath, ¹⁰ B^d daham.
¹¹ B^d a-, ¹² B^d omits one pavittṭha, ¹³ B^d nippanānam, ¹⁴ C^{ks} pa-, ¹⁵ B^d
 -vaṇṇa-, ¹⁶ B^d -kknte, ¹⁷ B^d -nanti, ¹⁸ C^{ks} -tā, ¹⁹ C^s -ārā, ²⁰ C^{ks}
 -nañ, B^d nicea-, ²¹ C^{ks} -jañ, ²² C^{ks} -va, ²³ so all three MSS. for anuk-
 kulā? ²⁴ C^{ks} kesi, B^d pesi, ²⁵ C^{ks} du-, ²⁶ B^d adda paṇsurahitā, ²⁷ B^d
 omits sakkhara, ²⁸ B^d nicea-.

kulā ti ta avakulā¹ akhanimā² ukkulabhavarahitā³ va⁴ samasanthitā, veluri-
yūpanilā ti veluriyena upanilā, tasmim nāgabhave veḷuriyamayā pasanna-
salilā nūlobhāsā⁵ snekavannakamaluppasasāṇchaṇṇā pokkharaniti atthe, catuddi-
saṇ ti tassā pokkharanīyā catūsu disāsu, pakkā cā⁶ 'ti tasmim ambavane am-
barukkhe⁷ pakkaphalā ca addhapakkaphalā⁸ ca tarunaphalā ca phullitā yevā⁹ 5
'ti attho, niccotukā¹⁰ ti channam pi uttamaṃ anurūpehi pūpphaphalehi
samanuḍḍatā ti.

18. Tesāṃ vanānaṃ naradeva majjhe
nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ
rajaṭaggaḷaṃ sovaṇṇamayāṃ ulāraṃ 10
obhāsati vijjur iv' antalikkhe 157.
19. Maṇimayā¹ sovaṇṇamayā² ulārā³
anekacittā⁴ satataṃ sunimmitā⁵
paripūra⁶ kaṇṇāhi alaṃkatāhi
suvannakāyūradharāhi rāja. 158. 15
20. So Saṃkhaṇḍo taramānarūpo
pāsādam āruya¹⁰ anemavaṇṇo
sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ
yatth' assa bhariyā mahesī ahoṣi. 159.
21. Ekā ca nārī taramānarūpā 20
ādāya veḷuriyamayaṃ mahaggaṃ
subhaṃ maṇim jātimaṇḍūpapannaṃ
acoditā āsanam abbhīhāsi. 160.
22. Tato maṃ urago hatthe gahetvā¹¹ 25
nisīdayi pamukhaṃ āsanasmim¹²:
idam¹³ āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdato,
bhavaṃ hi me¹⁴ aṇṇatara garuṇaṃ. 161.
23. Aṇṇā ca nārī taramānarūpā
ādāya vāriṃ upasaṃkamitvā¹⁵
pādāni pakkhālayi¹⁶ me janinda
bhariyā ca¹⁷ bhaddo patino piyassa. 162. 30

¹ Ck² ā-. ² so C²; C² akkhamā, B² akkhamā. ³ B² ukkulavikkulā-. ⁴ B² vā.
⁵ B² apparukkā. ⁶ B² adha-. ⁷ Ck² -dukkā. ⁸ so all three MSS. for
-attho? ⁹ B² -ā. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ Ck² -tvāna. ¹² B² -namhi. ¹³ B²
imam. ¹⁴ B² ve. ¹⁵ Ck² -si. ¹⁶ B² va.

24. Aparā ca nāri taramānarūpā
paggayha sovaṇṇamayā¹ pātiyā
anekasūpaṃ vividhaṃ viyañjanaṃ
upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ. 163.

5 25. Turiyehi maṃ Bhārata² bhuttavantaṃ
upaṭṭhahumaṃ bhattu mano viditvā
tatuttariṃ maṃ nipatī mahantaṃ
dibbehi kāmehi anappakehīti. 164.

Tattha nivesanaṃ ti pāsādo, bhassarasannikāsaṃ ti pabhassara-
10 dassanaṃ, rajataggaḷaṃ ti rajatadvārakavāṇaṃ, maṇimayā ti evarūpā tattha
kūṭāgarā ca gabbhā ca, paṇipūrā ti sampuṇṇaṃ³, so Saṃkhaṇḍo ti mahā-
rāja ahaṃ evaṃ tasmīṃ nāgabhaṇaṃ vappaṇe taṃ daṭṭhukāmo ahoṣiṃ, aha
maṃ⁴ tattha netvā so Saṃkhaṇḍo hatthe gaheṭvā taramāno veḷuriyathambhehi
sahassathambhaṃ pāsādaṃ āruya⁵ yasmīṃ thāne assa mahesi ahoṣi taṃ thānaṃ
15 ikūti⁶ dipeti, *kā cā 'ti mayi pāsādaṃ abhirūhi ekā itthi aññehi pi⁷ mañhi
jātimantehi upetaṃ sabbhaṃ veḷuriyāsaṇaṃ tena nāgarājena avuttā va, abbhīhā-
siti⁸ abbhīhari, attharīti vuttaṃ hoti, pamukhaṃ āsanasmaṃ ti pamukha-
sanasmaṃ, uttamāsane nisīdāpesīti attho, garūnaṃ ti mātāpitunnadā me tvaṃ
aññataro ti vatvā nisīdāpeti, vividhaṃ viyañjanaṃ ti vividhavyañjanaṃ,
20 bhattamanuññarūpaṃ ti bhattaṃ manuññarūpaṃ, Bhārata⁹ 'ti rājānaṃ
ālapati, bhuttavantaṃ ti bhuttāvīṃ¹⁰ katabhattakiccaṃ upaṭṭhahanti, anekasū-
tehi turiyehi gandhabbaṃ kurumānā upaṭṭhahīṃsu, bhattumano viditvā ti
attano patino eittaṃ jānitvā, tatuttariṃ ti tato gandhabbakaranato uttariṃ,
maṃ nipatīti so nāgarāja maṃ¹¹ upasaṃkami, mahantaṃ dibbehīti¹²
25 mahantehi tñārehi dibbehi kāmehi tehi ca pana na appehi na appakehi¹³.

Evam upasaṃkamitvā ca pana

26. Bhariyā maṃ¹ etā tisaṭā Alāra
sabb² atthamajjhā padumuttarābhā,
Alāra etā su te kāmakāro³
30 dadāmi te tā paricārayassu⁴ 'ti gātham āha. 165.

Tattha sabb¹ atthamajjhā ti sabbā atthamajjhā¹⁴, pāṇiṇā gaṇitappa-
maṇamajjhā ti attho, atṭhakathūyaṃ pana samajjhā ti pāṭho, padumutta-

¹ B^d su-. ² B^d -tha. ³ B^d sappannā. ⁴ C^k omīti maṃ. ⁵ B^d abhirūya.
⁶ so C^k; B^d netīti. ⁷ B^d omīti pi. ⁸ C^k abbhīhāsīti, B^d mabbhīyāsīti.
⁹ B^d -thā. ¹⁰ B^d gantabbhaṃ. ¹¹ B^d nam. ¹² C^k add mahantaṃ dibbehi. ¹³
B^d anappakehi in the place of na appehi. ¹⁴ so B^d for -rā? C^k -karo. ¹⁵
B^d -cāri-, C^k -vāra-. ¹⁶ B^d attā.

rābhā ti padumavannauttarābhā, padumavannacchaviyo¹ ti attho, paricāra-
yassū² ti³ pādapariśārikā karohīti vatvā tīhi itthisatehi saddhīm mahāsam-
pattim⁴ mayham adāsi.

So āha⁵:

27. Saṃvaccharaṃ dibbaras⁶ ānubhutvā 5
tadass⁷ ahaṃ⁸ uttarim⁹ paccabbhāsim¹⁰:
nāgass¹¹ idaṃ kinti¹² kathaṃ ca laddhaṃ
kath¹³ ajjhagamāsi vimānasetṭhaṃ. 166.
28. Adhicca¹⁴ laddhaṃ pariṇāmajaṃ te
sayamkataṃ udāhu¹⁵ devehi dinnam, 10
pucchāmi te¹⁶ nāgarāja¹⁷ tam atthaṃ,
kath¹⁸ ajjhagamāsi¹⁹ vimānasetṭhaṃ ti. 167.

Tattha dibbarasānubhutv. ti dibbakāmaguṇarase²⁰ anubhavitvā, ta-
dassan²¹ ti tadāssa²² ahaṃ, nāgassidaṃ ti bhādrakūḍhassa Saṃkha- 15
pālenāgassa idaṃ sampattijātam, kin ti kiṃ nāma kammaṃ katvā laddhaṃ
katham etaṃ vimānasetṭhaṃ tvaṃ²³ ajjhagamāsīti²⁴, iti naṃ ahaṃ pucchim,
adhicca laddhaṃ ti abhetunā laddhaṃ, pariṇāmajante ti kenaci tava
atthāya pariṇāmitattā pariṇāmato jātam, sayamkatan ti kārake pakkosivā
tatanāni datvā kārītan ti. 20

Tatoparā dvinnam pi vacanapaṭivacanagāthā ca

29. Nādhicca laddhaṃ na pariṇāmajaṃ me
na sayamkataṃ na pi devehi dinnam,
sakehi kammehi apāpakehi
puññehi me laddham idaṃ vimānam. 168. 25
30. Kin te vataṃ²⁶ kiṃ pana brahmacariyaṃ
kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
akkhāhi me nāgarāja tam atthaṃ:
kathan nu te laddhaṃ idaṃ vimānam. 169.
31. Rājā ahoṣim Magadhānam issarō 30
Duyyodhano nāma mahānubhāvo,

¹ B^d -iko. ² B^d add tā attano. ³ all three MSS. -i. ⁴ C^{ks} ahaṃ. ⁵ B^d tadā-
sutehan. ⁶ C^{ks} paccabbhāsi, B^d pajjabbhāsi. ⁷ C^{ks} kiñel. ⁸ B^d avicca. ⁹ so
all three MSS. for ādu? ¹⁰ B^d tam. ¹¹ B^d -je. ¹² C^{ks} tadajjha-. ¹³ B^d
dibbe- guṇe-. ¹⁴ B^d tadāssuham. ¹⁵ B^d tadāssu. ¹⁶ B^d tadāssu. ¹⁷ B^d tadāssu. ¹⁸
C^{ks} tam. ¹⁹ B^d pajjha-. ²⁰ B^d vattam.

- so¹ ittarāṃ jīvitaṃ saṃviditvā
asassataṃ vipariṇāmadhammaṃ 170.
22. Annaṃ ca pānaṃ ca pasannacitto
sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsi²,
5 opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi,
santappitā samanabrāhmaṇā³ ca⁴. 171.
23. Tam me vataṃ⁵ taṃ pana brahmacariyaṃ
tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
ten⁶ eva me laddham idaṃ vimānaṃ
10 pahūtabhakkhaṃ⁷ bahuṇṇapānaṃ 172.
24. Naccehi gītehi upetarūpaṃ
ciratthitikaṃ⁸, na ca⁹ sassat¹⁰ āyaṃ,
appānubhāvā taṃ mahānubhāvaṃ
tejassināṃ hanti atejavanto,
15 kim eva dāṭhāvudha¹¹ kiṃ paṭicca
hatthattham āgañchi¹² vanibbakānaṃ. 173.
25. Bhayaṃ nu te anvagataṃ mahantaṃ
tejo nu te nānvagaṃ dantamūlam,
kim eva¹³ dāṭhāvudha¹⁴ kiṃ paṭicca
20 kilesaṃ āpajji vanibbakānaṃ. 174.
26. Na me bhayaṃ anvagataṃ¹⁵ mahantaṃ
tejo na sakkā mama tehi hantaṃ,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 175.
- 25 27. Cātuddasiṃ pannarasiṃ c¹⁶ Alāra¹⁷
uposathaṃ niccaṃ upāvasāmi,
athāgamuṃ soḷasa bhojaputtā
rajjum gaheṭvāna daḷhaṃ ca pāsāṃ. 176.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. for -nā brā-? ³ B² add mālañca
gandhañca rīlepanaṇca paṇḍipayaṃ yānamupassayañca acchādanāṃ sayanamathanna-
pāṇaṃ sakkacca dānaṃ adāsiṃ tathā ⁴ B² vattaṃ. ⁵ B² bahūta. ⁶ so
B²; C² -tikā, C² -tikā. ⁷ C² va. ⁸ C² kimmeva-, B² kimmeva dhāvudha.
⁹ B² āgacchi. ¹⁰ C² kameva, B² kim meva. ¹¹ B² dhāvudha. ¹² C² anva-
maṃ. ¹³ C² ca ulāra, C² calāra, B² calāra.

18. Bhetvāna nāsaṃ atikassa¹ rajjuṃ
 nayimsu maṃ sampatiggayha² luddā,
 etādisaṃ³ dukkham ahaṃ titikkhiṃ
 uposathaṃ appaṭikopayanto. 177.
19. Ekāyane taṃ pathe addasāsiṃ⁴ 5
 balena vaṇṇena upetarūpaṃ,
 siriya⁵ ca⁶ paṇṇāya ca bhāvito si,
 kimatthiyaṃ nāga tapo karosi. 178.
20. Na puttahetu na dhanassa hetu (= IV $\frac{408}{11}$) 10
 na āyuno cāpi Alāra hetu,
 manussayoniṃ abhipatthayāno
 tasmā parakkamma tato karomi. 179.
21. Tvaṃ lohitakkho vihatantaramiso
 alaṃkato kappitakesamassu
 surosito⁷ lohitacandanena 15
 gandhabbarājā va disā pabhāsasi⁸. 180.
22. Deviddhipatto si mahānubhāvo
 sabbehi kāmehi samāṅgibhūto
 pucchāmi taṃ nāgarāje taṃ atthaṃ:
 seyyo ito kena manussaloko. 181. 20
23. Alāra nāṇṇatra⁹ manussalokā
 suddhī ca¹⁰ saṃvijjati saṇṇamo vā,
 ahaṃ ca laddhāna manussayoniṃ
 kābāmi jātīmarapassa antaṃ. 182. 25
24. Saṃvaccharo me vusito¹⁰ tav' antike,
 annena pānena upatṭhito 'smi,
 āmantayitvāna palemi¹¹ nāga, ,
 cirappavuttho 'smi ahaṃ janinda. 183.
25. Puttā ca dārā c' anujjivino¹² ca 10
 niccānusiṭṭhā upatitṭhate taṃ,

¹ Bā anti-. ² Bā samparipaggayha. ³ Ck -lch. ⁴ Bā addasamsu. ⁵ Ck -yāya.
 Bā siriya, omitting ca. ⁶ Ck sure-, Bā surohi-. ⁷ Ck -sasim, C' pabhassi, Bā
 -āsi. ⁸ Ck na añ-. ⁹ Ck -lūca, C' -lūṇca, Bā suddhivā. ¹⁰ Bā -ro va me
 vasato. ¹¹ Ck pha-, Bā pale-. ¹² Ck ca anu-, Bā ca manu-.

kaccin¹ nu te nābhisaṃsittha² koci,
piyaṃ hi me dassanaṃ tuyh³ Aḷāra. 184.

46. Yathā ca mātā ca pitā c' agāre⁴
putto piyo paṭivihito va seyyo
5 tato pi mayhaṃ idha-m-eva seyyo
cittaṃ hi te nāga mayī pasannaṃ. 185.

47. Maṇi mama⁵ vijjati lohitaṃko⁶
dhanāhāro⁷ maṇiratanāṃ ulāraṃ,
ādāya taṃ gaccha sakaṃ niketaṃ
10 laddhā dhanāṃ taṃ maṇim ussajassū⁸ 'ti. 186.

Tattha kinte vatan ti kin tava vatasamādānaṃ, brahmacariyaṃ ti
seṭṭhacariyaṃ, opānabhūtan ti catumahāpathe khatapokkharanī⁹ viya dham-
mikassamaṇabrāhmaṇānaṃ yathāsukhaṃ paribbuñjitaḥḥavibhavaṃ, na ca sassa-
tāyaṃ ti ciraṭṭhītikāṃ samānaṃ pi kataṃ¹⁰ mayhaṃ sassataṃ na hotīti me
15 katesi, appānubhāvā ti bhojaputte sandhāyāha, hantīti aṭṭhasu ṭhānesu
sūlehi vijjhantī kinikarāṇā hanīnaṃ, kin p'aticecā¹¹ 'ti kin sandhāya tvaṃ tadā
tesaṃ hatthatthaṃ¹² āgañchi¹³ vasaṃ upagato, vanibbakānaṃ ti bhojaputtā
idhā vanibbakā ti vuttā, tejo nu te nānvagaṃ dantamūlaṃ ti kin nu tava
te¹⁴ bhojaputte diṣvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvagataṃ¹⁵ udāhu viṣaṃ danta-
20 mūlaṃ na anvagataṃ¹⁶, kilesaṃ ti dukkhaṃ, vanibbakānaṃ ti bhoja-
puttānaṃ santike, bhojaputte nissāyā¹⁷ 'ti attho, tejo na sakkā mama tehi
hantun ti mama visatejo aññassa tejena abhiantun pi na sakkā, satan ti
Buddhādīnaṃ dhammānīti sīlasamādhīpaññākhantianuddayaṃ mettābhāvanāsaṃ-
khātadhammā¹⁸, sukittitānīti suvaṇṇitāni sukathitāni, kin ti katvā ti samudda-
25 velā va¹⁹, tīni hi²⁰ tehi samuddavelā viya²¹ sappurisehi jivikatthaṃ²² pi duracca-
yānīti vaṇṇitāni, tasmā ahaṃ sīlabhedabhayaṇa khantimettāsamānāgato hutvā
mama kopasa²³ sīlavelā²⁴ atikkamitun nādisin ti āha, imissā paṇa Saṃkha-
pālādhammadesanāya dāsa pāramiyo labbhanti, tadā hi M-ena sarīrassa paric-
cattabbhāvo dānapārami nāma hoti, tathārūpeṇa pi visatejēna sīlassa abhinnaṭṭā
30 sīlapārami, nāgabhanato nikkhamitvā samaṇadhammakaraṇaṃ²⁵ nekkhamma-
pārami²⁶, idaṃ c' idaṃ ca kātun vaṭṭatīti saṃvidāhanaṃ paññāpārami, adhivā-
sanaviriyaṃ viriypārami, adhivāsanakhanti khantipārami, saccasamādānaṃ
saccapārami, mama sīlaṃ na bhīdissūmīti adhiṭṭhānaṃ²⁷ adhiṭṭhānapārami,

¹ B4 kiñci. ² Cks -sīdha, B4 -sambhītha. ³ B4 ca agāre. ⁴ B4 mayhaṃ, Cks mama. ⁵ B4 -taṅgo. ⁶ so all three MSS. for -hara? ⁷ Cks maṇimussa-, B4 maṇimāssa-. ⁸ Cks B4 khapa-. ⁹ B4 cetāṃ. ¹⁰ B4 -ttaṃ? ¹¹ B4 -acchi. ¹² B4 tejo. ¹³ B4 anva-. ¹⁴ B4 -tāni dhammāni. ¹⁵ so B4; Cks kintikatvā samuddavelāṃ, Cks -- velava. ¹⁶ B4 duraccayā ti in the place of tāni hi. ¹⁷ Cks samuddena velāya-. ¹⁸ so B4; Cks jivitaṃ. ¹⁹ B4 kopathassa, B4 gopayasa? ²⁰ B4 -lantaṃ. ²¹ Cks -dhammaṃ-. ²² B4 nikkhama-. ²³ B4 omits adhi.

anuddayabbhāvo mettāpārami, vedanāya majjhataḥbhāvo upekkhāpārami, athā-
 gamun ti ath' ekadivasam vammikamatthake nīpannam divā soḷassa bhojaputtā
 khararajjuṃ ca dalhapāsāṃ ca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ āgatā, bhett-
 vānā 'ti mama sarīraṃ atthasu thānesu bhinditvā kappakalataṃ pavasetvā, nā-
 sam atikassa¹ rajjun [ti] thokaṃ gantvā sīsam² olambantaṃ divā mahā-
 magge nipajjāpetvā puna nūsam pi me bhinditvā rajjun³ atikassa¹ kācakoti-
 yaṃ⁴ laggetvā samantato pariggahetvā maṃ naṃsu, addasaṃsū 'ti samma
 Saṃkhaṇḍa te bhojaputtā ekāyane ekagamane⁵ jaṃghapadikamagge taṃ balena⁶
 vaṇṇena⁷ upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ pana issariyasobhaggasiriyā ca paññāya ca
 bhāvito vadāhito, so tvaṃ evarūpo samāno⁸ kīmatthaṃ tapaṃ karosi⁹, kīṃ icchanto
 uposathāvāsāṃ vasaśi¹⁰, sīlāṃ rakkaṃsīti¹¹ pi pāṭho, ahaṃ ekāyane mahāmagge
 taṃ addasaṃ ti attho, abhipatthayaṃso ti patthento, tasmā ti yasmā
 manussayoniṃ patthemī tasmā viriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomīti,
 sūrosīto ti suanulitto¹², ito ti imambā nāgabhavanā mama manussaloko
 kena uttaritaro ti¹³, suddhīti maggaphalanibbānasaṃkhātā¹⁴ viuddhi, sam-
 yamo ti sīlāṃ, idaṃ so manussaloko va¹⁵ Buddhapaṇḍitabuddhānaṃ uppattim
 sandhāyāha, kāhāmīti attano appaṭisandhikabbavaṃ¹⁶ karonto jātimaraṇassa
 antaṃ¹⁷ karissāmīti¹⁸, evaṃ mahārāja so Saṃkhaṇḍo manussalokaṃ vaṇṇe-
 sīti¹⁹, samvaḷecharo me ti evaṃ mahārāja tasmīṃ manussalokaṃ vaṇṇente
 ahaṃ pabbajjāya sīnhaṃ katvā etad avocaṃ, tattha upaṭṭhito 'smīti²⁰
 annapānehi²¹ c' evaḍḍibhehi ca kāmaguṇehi paricīṇṇo mānito²², paḷemīti²³
 paremi gacchāmi, cīrappavuttho 'smīti²⁴ ahaṃ manussalokato cīrappavuttho.
 nābhisaṃsīthā²⁵ 'ti kacci²⁶ nu²⁷ mama puttādisu koci taṃ nu akkoṣi
 paribhāsīti pucchati²⁸, nābhisaṃsīthā²⁹ 'ti pāṭho, na kopesīti attho, paṭivi-
 hito ti paṭijaggito, maṇi mamaṃ ti sace samma³⁰ Alāra³¹ gacchasi yeva
 evaṃ sante mama lohitaṃko³² dhanāharano³³ sabbakāmadado maṇi samvivijati,
 taṃ ulāraṃ maṇiratanaṃ ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena
 yāvadicchakaṃ laddhā dhanāṃ puna imaṃ maṇiṃ ossajassu³⁴ ossajanto³⁵ ca
 aññattha anussajjivā³⁶ attano udakacāṭiyaṃ ossajeyyāsīti³⁷ vatvā mayhaṃ
 maṇiratanaṃ upanesīti vadati.

Evaṃ vatvā Alāra³⁰ „athāhaṃ mahārāja taṃ³³ nāgarā-
 jānaṃ³⁶ 'samma nāhaṃ dhanen' atthiko, pabbajitum pana

¹ Bā atikassa. ² Bā sīramme. ³ Bā vaṭṭarajjuṃ. ⁴ Bā kāja-. ⁵ Bā omits
 eka-. ⁶ Bā adds ca. ⁷ Bā adds si. ⁸ Bā adds ti. ⁹ Ck vassī, Bā vasi. ¹⁰
 Bā -asi addasāsiṃti. ¹¹ Bā suthu-. ¹² Bā omits ti. ¹³ Ck -jaṇnibbānana-,
 Ck -jaṇn nibbānaṃ-. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵ Ck -tikasaṃ-. ¹⁶ Bā jātiarāmarapaṇassaṃ-
 taṃ. ¹⁷ Ck -māti. ¹⁸ Bā -esi. ¹⁹ Ck -smīti, Bā -sminti. ²⁰ Bā -nena. ²¹
 Ck mānato, Bā hanito. ²² Ck phale-. ²³ -sminti. ²⁴ Ck nāhisasībha, Ck
 nābhisaṃsīthā. ²⁵ Bā kauci. ²⁶ Bā adds kho. ²⁷ Bā pucchi. ²⁸ Ck abhiya-
 jethā, Ck -tā, Bā nābhisaṃsīthā. ²⁹ Ck mama. ³⁰ Bā ā-. ³¹ Bā -taṅgo. ³²
 Bā -ko. ³³ Bā uss-. ³⁴ Bā manussajjivā. ³⁵ Bā omits taṃ. ³⁶ Bā adds
 etadavoca.

icchāmiti' pabbajitaparikkhāre yācitvā ten' eva saddhim nāga-
bhavanā nikkhamitvā tañ' nivattetvā Himavantañ pavisitvā
pabbajito¹ ti vatvā rañño dhammakathañ kathento gātha-
dvayam ā.:

- 5 48. Dittā mayā mānusakāpi kāmā
asassatā vipariṇāmadhammā,
ādinavañ kāmaguṇesu disvā
saddhāy' ahañ pabbajito 'mhi rāja. 187.
49. Dumapphalān' eva² patanti mānavā³
10 daharā ca vuddhā⁴ ca sarirabhedā,
etañ pi disvā⁵ pabbajito 'mhi rāja
apannakañ sāmāññañ eva seyyo. 188.

Tattha saddhāyā 'ti kammañ ca phalañ ca nibbānañ ca saddahitvā, du-
mapphalāneva² 'ti yathā rukkhaphalāni pakkāni pi apakkāni pi patanti tathā
15 daharā ca vuddhā ca patanti, apannakañ ti aviruddhañ niyyānikañ, sāmāñña-
meva seyyo ti pabbajjā va uttamā ti pabbajjāya guṇaṃ disvā pab-
ajito 'mhi mahārāja 'ti.

Taṃ sutvā rājā anantarañ gātham āha:

- 20 20. Addhā have sevitaḍḍhā sapaññā
bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
nāgañ ca sutvāna tavañ c' Alāra
karomi⁶ puññāni anappakānīti. 189.

Tattha ye bahuṭṭhānacintino ti ye ca⁷ bahūni kārāṇāni⁸ jānanti,
nāgañ⁹ ti tathā appamādivihārīn¹⁰ nāgarājānañ ca tava ca¹¹ vacanañ sutvā.

- 25 Ath' assa ussāhañ janento tāpaso osāvagātham ā.:

21. Addhā have sevitaḍḍhā sapaññā
bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
nāgañ ca sutvāna mamañ ca rāja
karohi puññāni anappakānīti. 190.

¹ C^{ks} omitt tañ. ² so all three MSS. for -hāva? ³ C^{ks} -pa-. ⁴ B^d vuḍḍhā. ⁵
so all three MSS. for disvāpi tañ? ⁶ B^d kāmāni. ⁷ C^{ks} va, B^d omitt ca. ⁸
C^{ks} kārāṇakārāṇāni, C^{ks} karāṇakārāṇāni. ⁹ B^d nāgañcā. ¹⁰ B^d -rināni. ¹¹
C^{ks} tava, B^d tañ, all three MSS. omitting ca.

Evam so rañño dh. desetvā tatth' eva cattāro vassāna-
māse vasitvā¹ puna Himavantam gantvā yāvajivam cattāro
brahmavihāre bhāvetvā Brahmālokūpago ahosi. Samkhapālo
pi yāvajivam uposathavāsam vasi², rājā ca dānādini puññāni
karitvā yathākamman gato.

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā pitā tāpaso Kassapo ahosi, Bārāṇasirājā
Ānando, Alāro Sāriputto. Samkhapālo aham evā³ 'ti. Samkhā-
pārajātakaṃ.

5. Cullasutasomajātaka.

Āmantayāmi nigaman ti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ 10
ā. k. Paccuppannavatthum Mahānāradakassapajātakasaddisam eva.

A. pana Bārāṇasi⁴ Sudassanam nāma nagaram ahosi, tam
Brahmadatto nāma rājā ca⁵ ajjhāvasi. B. tassa aggamahesiyā
kuechimhi nibbatti, tassa⁶ puñnacandasassirikaṃ⁷ mukham
ahosi, ten' assa Somakumāro ti nāman kariṃsu. So viññū- 15
tam patto⁸ sutavitto⁹ savanasilo ahosi, tena nam Sutasomo
ti sañjāniṃsu. So vayappatto Takkasilāya¹⁰ sippam¹¹ uggahetvā
āgato pitu santikā setacchatam labhitvā dhammena r. kāresi,
mahantam issariyam ahosi, tassa Candadevi-pamukhāni soḷasa
itthisahassāni ahesum. So aparabhāge puttadhītāhi vaḍḍhento 20
gharāvāse anabhirato arañnam pavisitvā pabbajitukāmo ahosi.
So ekadivasam kappakam āmantetvā „yadā me samma siras-
miṃ phalitam¹² passeyyāsi atha me āroceyyāsi“ āha. Kap-
pako tassa vacanam sampaticchitvā aparabhāge phalitam¹³
disvā ārocetvā „tena hi nam samma kappaka uddharitvā 25
mama hatthe patitthāpehīti“ vutto¹⁴ suvaṇṇasaṇḍāsena ud-
dharitvā hatthe thapesi. Tam disvā M. „jarāya me sarīram
abhibhūtan“ ti bhūto tam phalitam gahetvā va¹⁵ pāsādā otaritvā

¹ Bā pavisetvā. ² Bā -itvā. ³ Cks -siyam. ⁴ Bā omits ea. ⁵ Bā adds pana.
⁶ so all three MSS. ⁷ Bā -tappatto. ⁸ Ck -clito? ⁹ Bā -yam. ¹⁰ Bā sabba-
sippāni. ¹¹ Bā pa-. ¹² Bā -e. ¹³ Bā pl.

mahājanassa dassanattthāne paññattarājapallamke¹ nisiditvā
senāpatipamukhāni asītiarmacasahassāni purohitapamukhāni
satthibrāhmaṇasahasassāni aññe ca² ratthikanegamādayo bahū
pakkosāpetvā „sirasmiṃ me phalitāṃ jātaṃ³, mahallako⁴ smi,
5 mama pabbajjabhāvaṃ⁵ jānāthā“ ti paṭhamāṃ g. ā.:

1. Āmantayāmi nigamaṃ mittāmacce paṛisaje⁶;
sirasmiṃ phalitāṃ jātaṃ, pabbajjāṃ dāni roc⁷ ahaṃ⁸ ti. 191.

Tattha āmantayāmi ti jānāpemi, rocāhaṃ⁹ ti rocemi ahaṃ, tassa me
bhonto pabbajjabhāvaṃ⁵ jānāthā⁵ ti.

10 Tam sutvā tesu ekeko visādappatto¹⁰ hutvā

1. Abhumme kathan nu bhaṇasi
sallam me deva urasi kampesi,
sattasatā te bhariyā
kathan nu te tā bhavissanti ti g. ā. 192.

15 Tattha abhumme ti avadḍhiṃ¹¹, urasikampesi ti urasmiṃ nisītaṃ¹²
sattāṃ cāresi¹⁰, sattasatā ti samajātikā khattiyakaññā sandhāy¹³ etāṃ vuttaṃ,
kathan nu te tā bhavissanti ti tāta tava bhariyāyo¹¹ tayo pabbajite anāthā
nippaccayā kathan bhavissanti¹², etā anāthā katvā tumbhākaṃ pabbajjā nāma
yuttā¹³ ti.

20 Tato M. tatiyaṃ gātham āha:

1. Paññāyihinti etā,
daharā, aññam pi tā gamissanti,
saggaṃ ca¹⁴ patthayāno¹⁵
tena-m-ahaṃ¹⁶ pabbajissāmi. 193.

25 Tattha paññāyihintīti attano kammaṃ paññāyissanti, ahaṃ etāsaṃ kiṃ
homi, sabbā p¹⁷ etā daharāyo, aññā¹⁷ rājā bhavissati, tam etā gamissanti.

Amaccā¹⁸ B-assa paṭivacanaṃ dātuṃ asakkontā¹⁹ tassa
mātu santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesuṃ. Sā turitaturitā

¹ C² -ttam-, B² -tte-. ² C² añña, omitting ca. ³ B² adda ahaṃ. ⁴ B²
pappajita-. ⁵ C² paṛisajje ca, B² paṛisajje. ⁶ B² rocāhan. ⁷ B² visārapatto.
⁸ C² -i, B² avuḍhi. ⁹ B² sunisātatetaṃ. ¹⁰ C² vā-. ¹¹ B² -riyā. ¹² B² -titi.
¹³ B² nayuttā. ¹⁴ B² cassa. ¹⁵ B² payajhayamāno. ¹⁶ B² tena ahaṃ. ¹⁷ C² B²
-e. ¹⁸ B² -ccādayo. ¹⁹ all three MSS. -to.

āgantvā „saccaṃ kira tvaṃ tāta pabbajitukāmo“ ti vatvā dve
gāthā¹ abhāsi:

a. Dulladdham me āsi²

Sutasoma yassa te ahaṃ³ mātā

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 194.

b. Dulladdham me āsi⁴

Sutasoma yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissam

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 195.

Tattha dulladdhan ti yaṃ etaṃ mayā⁵ labhantiyā puttāṃ jammaṃ
laddhan ti dulladdhaṃ, yaṃ me ti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ⁶ vila-
pantiyā tvaṃ pabbajituṃ icchasi tena kāraṇena tādīsassa puttassa labhanuṃ
mama⁷ dulladdhaṃ nāma.

B. evaṃ paridevamānāya pi mātārā⁸ saddhiṃ kiñci na⁹
kathesi. Sā roditvā sayam eva ekamantaṃ ahosi. Ath¹⁰ assa
pitu ārocesuṃ. So āgantvā¹¹ ekaṃ tāva g. ā.:

a. Ko nāṃ¹² eso dhammo

Sutasoma kā¹³ nāma pabbajjā

yaṃ no amhe jiṇṇe¹⁴

anapekho pabbajasi devā¹⁵ ti. 196.

Tattha yaṃ no amhe ti yaṃ tvaṃ ambhakaṃ putto samāno amhe¹⁶
jiṇṇe paṭijaggitabbakāle apaṭijaggitvā papāte silaṃ¹⁷ pavaṭṭento viya chaḍḍetvā
anapekho pabbajasi, tena taṃ vadāmi: ko nāṃ¹⁸ eso tava dhammo ti adhippāyo.

Taṃ sutvā M. tuṇhī ahosi. Atha naṃ pitā „tāta Suta-
soma sace pi te mātāpitūsineho¹⁹ n' atthi puttadhītarō te bahū
taruṇā, ne²⁰ tayā vinā vattitūṃ na sakkhissanti, tesāṃ vuddhip-
pattakāle²¹ pabbajissasiti“ sattamaṃ g. ā.:

¹ B^d -āyo. ² C^s B^d asi. ³ B^d homahaṃ. ⁴ B^d asi, C^s ādī. ⁵ C^s adda taṃ
etaṃ. ⁶ B^d -raṇaṃ. ⁷ B^d omits mama. ⁸ C^s -rāya. ⁹ B^d ga-. ¹⁰ B^d adda
ca. ¹¹ C^s -o. ¹² C^s add hi. ¹³ all three MSS. si-. ¹⁴ B^d -tūsu si-. ¹⁵
B^d omits ne. ¹⁶ B^d vuddhi.

7. Puttāpi tuyhaṃ bahavo
dabarā appattayobbanā,
mañjū te¹ taṃ apassantā
maññe dukkhaṃ nigacchantiti². 197.

5 Tattha mañjū ti madhuravacanā nigacchantīti nigacchissanti kāyika-
cetasikadukkhaṃ patilabbhissantīti maññāmi.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

8. Puttehi ca me ete hi
daharehi appattayobbanehi
10 mañjūhi sabbehi pi tumhehi
cīraṃ pi katvā vinābhāvo³ ti. 198.

Tattha sabbehi pi tumhehi ti tā na kevalaṃ⁴ puttehi⁵ eva atha kho
tumhehi pi⁶ subbasamkhārehi cīraṃ pi katvā⁷ dīgham addhānaṃ thatvāpi vinā-
bhāvo⁸ va nīyato, sakalamīmaṃ pi⁹ lokasannivāse ekasamkhāro pi nīceco nāma
15 n¹⁰ atthīti.

Evaṃ M. pītu dh.¹¹ kathesi. So tassa dhammakathaṃ¹²
sutvā tuṇhī aho si. Ath' assa satta satānaṃ bhariyānaṃ āroca-
yīmsu, tā pāsādā oruyha tassa santikam āgantvā goppakesu¹³
gahetvā paridevamānā

20 9. Chinnāṃ nu tuyhaṃ hadayaṃ
ādu karuṇā ca n¹⁴ atthi amhesu
yaṃ no pi¹⁵ kandantiyo
anapekho pabbajasi devā¹⁶ ti g. ā. 199.

Tass' attho: sāmi Sutasoma ambe hi¹⁷ vidhavā katvā gacchantassa appa-
25 makkassa pi sinehassa abhāvena chinnaṃ nu tava amhesu hadayaṃ udāhu
karuṇāya abhāvena karuṇānaṃ vā n¹⁸ atthi yaṃ no evaṃ kandantiyo¹⁹ pabāya
pabbajasi ti.

M. tāsāṃ pādamūle²⁰ pavattetvā paridevamānānaṃ taṃ²¹
paridevaṃ²² sutvā anantaraṃ g. ā.:

¹ Cks add pi. ² Cks dukkhānigacch-. ³ Bds thatvā vināsbhāvo. ⁴ Cks
-lañca. ⁵ Bds add aññe hi pi. ⁶ Bd omits cīraṃ pi katvā. ⁷ Bd vināss-. ⁸
Cks add hīve. ⁹ Bds dhammakathaṃ. ¹⁰ Bd omits dhamma. ¹¹ all three
MSS. goppa-. ¹² Cs Bd vL. ¹³ Bd omits hi. ¹⁴ Bd vik-. ¹⁵ Bd omits taṃ.
¹⁶ Bd -vasaddaṃ.

10. Na ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ
atthi karuṇāpi mayhaṃ tumbesu,
saggaṃ ca patthayāno¹
tena-m-ahaṃ² pabbajissāmiti. 200.

Tattha saggaṇcā 'ti ahaṃ saggaṃ ca patthayāno³ yasmā cāyaṃ⁴ pab-
bajjā nāma Buddhādīhi vaṇṇitā tasmā pabbajissāmi tumbhe mā cintayitthā 'ti
tā assāsesi.

Ath' assa aggamahesiyā ārocesuṃ, sā garubhārā pari-
puṇṇagabbhāpi samānā āgantvā M-aṃ vanditvā ekamante
ṭhitā tisso gāthā⁵ abhāsi: 10

11. Dulladdham me āsi⁶
Sutasoma yassa⁷ te ahaṃ bhariyā
yam me vilapantiyā
anapekho pabbajasi deva. 201.

12. Dulladdham me āsi⁸
Sutasoma yassa te ahaṃ bhariyā
yam maṃ kucchimatim⁹ santim¹⁰
anapekho pabbajasi deva. 202.

13. Paripakko me gabbho
kucchigato, yāva naṃ vijāyāmi
māhaṃ ekā vidhavā
pacchā dukkhāni addakkhin ti. 203.

15

20

Tattha yaṃ me ti yasmā mama vilapantiyā tvam anapekho pabbajasi
tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamahesitthānaṃ laddhaṃ taṃ dulladdham me
dutiya-gāthāya¹¹ yasmā maṃ tvam kucchimatim¹⁰ pahāya anapekko pabba-
jasi tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ taṃ dulladdham me ti attho, yāva naṃ
ti yāva ahaṃ¹² taṃ gabbhaṃ vijāyāmi tava adbhivāsehi.

25

Tato M. gātham āha:

14. Paripakko te gabbho
kucchigato, imha naṃ vijāyassu

30

¹ B^d pathayamāno. ² C^k tena mayhaṃ, B^d tena ahaṃ. ³ B^d pathayanto. ⁴
B^d ayaṃ. ⁵ B^d -āyo. ⁶ B^d asi. ⁷ C^k sassa, B^d passa. ⁸ B^d me kucchipati-
sandhi. ⁹ so C^k; B^d -kathāya? ¹⁰ B^d kucchipatisandhi. ¹¹ B^d yāvāhaṃ.

puttaṃ anomavannaṃ,
taṃ hitvā pabbajissāmi. 204.

Tattha puttā ti bhadda tava gabbho paripakko ti jānāmi, tvaṃ pana
vijāyamānā puttā vijāyissasi na dhītaraṃ, aā tvaṃ sotthiṇā vijāyassu puttā,
5 ahaṃ pana siddhiṃ tayā taṃ puttā hitvā pabbajissāmi yevā 'ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
„ito dāni paṭṭhāya deva amhākaṃ siri nāma n' atthitī“ ubhohi
hatthehi hadayaṃ dhārayamānā¹ assūni puñjanti mahasaddena
paridevi. Atha naṃ samassāsento M.:

10 12. Mā tvaṃ Candē rudi²
mā soci vanatimiramattakkhi, (IV ²⁸⁵/₂₄)
āroha³ ca pāsādaṃ,
anapekho ahaṃ gamissāmi g. ā. 205.

Tattha mā tvaṃ Candē ruditi⁴ bhadda Candā devī tvaṃ mā rodi
15 mā soci, vanatimiramattakkhiti⁵ girikaṇṇikasamānānette⁶, Pāliyaṃ pana
kovilāratambakkhiti⁷ likhitaṃ, tassa⁸ kovilārapupphaṃ⁹ viya tambanette ti attho.

Sā tassa vacanaṃ sutvā thātuṃ asakkonti pāsādaṃ āruya
rodamānā nisīdi. Atha naṃ B-assa jeṭṭhaputto disvā „kin
nu kho me mātā rodanti nisinnā“ 'ti taṃ pucchanto:

20 16. Ko taṃ amma kopesi,
kim rodasi pekkhasi¹⁰ ca maṃ bālhaṃ,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ
ñātinaṃ udikkhamānānaṃ ti g. ā. 206.

Tattha kopesi¹¹ amma ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi,
25 pekkhasi¹² cā 'ti maṃ bālhaṃ pekkhanti¹³ kimkārānā rodanti adhippāyo,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ¹⁴ ti aghātetabbaṃ pi kaṃ attano ñātinaṃ udikkha-
mānānaṃ¹⁵ ñeva akkhāhi me ti pucchati.

Tato devī gātham āha:

30 17. Na hi so sakkā hantuṃ
jivitaṃ yo¹⁶ maṃ [tātā¹⁷] kopesi,

¹ Bā vāra-. ² Cks rucel. ³ Cks -hañ, B -hiñ. ⁴ Cks ruceti. ⁵ Cks -netta,
Bā -ṇṇakapuppa-. ⁶ Bā -rarattakkhiti. ⁷ so Cks; Bā -ā. ⁸ Cks -ā. ⁹
Ck -siñ, C -sī. ¹⁰ Bā -tañ. ¹¹ Bā taṃ avajjhaṃ ghātemi. ¹² Cks ude-
¹³ Cks so. ¹⁴ Bā tāta.

pitā te mañ tāta avaca:

anapekkho ahañ gamissāmīti. 207.

Tattha vijitāvīti tāta yo mañ imissā paṭhaviyā vijitāvī kopeṣi appiya-samudācārena me hadaye kopañ ca sokañ ca pavesesi so tayā hantuñ na sakkhū, mañ hi tāta tava pitā ahañ rajjasirīñ ca tañ ca paḥāya araññañ pavasitvā 5 pabbajissāmīti avaca, idam me rodanakkāraṇa ti.

So tassā vacanañ sutvā va¹ „amma, kin nāma tvañ kathesi, nanu evaṃ sante mayam anāthā² bhavissāmā³“ ti paridevanto

18. Yo 'hañ pubbe niyyāmi

10

uyyānañ mattakuñjare⁴ ca yodhemi

Sutasome pabbajite

kathan nu dāni karissāmīti g. ā. 208.

Tass' attho: yo ahañ pubbe caturāraññayuttañ⁵ sabbālaṃkārapatimaññi-taṃ rathañ abhiruyha uyyānañ gacchāmi mattakuñjare yodhemi aññehi ca 15 assakkhādāpi kīlāmi sv-āhañ idāni Sutasome pabbajite kathañ karissāmīti.

Atth' assa kaniṭṭhabhātā sattavassiko te ubho pi⁶ rodante disvā mātarañ upasaṃkamitvā „amme⁷ kiṃkāraṇā⁸ rodathā⁹“ ti pucchitvā tam atthañ sutvā „tena hi mā rodatha, ahañ tāt' assa¹⁰ pabbajituñ na dassāmīti“ ubho pi te assāsetvā 20 dhātiyā saddhiṃ pāsādā oruyha pitu santikañ gantvā „tāta tvañ kira amhe akāmake paḥāya 'pabbajāmīti' vadasi, ahañ te pabbajituñ na dassāmīti“ pitarañ gīvāya dāhañ gahetvā

19. Mātuc ca¹¹ me rudatyā¹²

jetṭhassa ca bhātuno akāmassa

25

hatthe pi te gahessañ,

na hi gañchisi¹³ no akāmānañ ti g. ā. 209.

M. cintesi: „ayam me paripanthakaro ti, kena nu kho nañ upāyena paṭikkamāpeyya¹⁴“ ti, tato dhātiñ oloketvā „amma dhāti hand' imañ maṇikkhandhapilandhanañ¹⁵ tav' eso 30

¹ Ck ca, Bđ omits va. ² Bđ adds nāma. ³ Ck omits matta. ⁴ Ck -ā, Bđ catuñj-. ⁵ Ck mi. ⁶ Ck -a, Bđ amhe. ⁷ Bđ add tumhe. ⁸ Bđ tāpassa, Bk tāvassa. ⁹ Bđ -tuñca. ¹⁰ Ck rudamtyā, Bđ rudatyāsi. ¹¹ Bđ gacchasi, Ck gañjisi. ¹² Ck -ampil-.

hoti¹. puttāṃ apanehi, mā me antarāyaṃ karitī² sayāṃ puttāṃ
hatthe gaheṭvā apanetum asakkonto tassā lañcaṃ paṭṭijānitvā

20. Uṭṭhehi tvaṃ dhāti,

imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha,

5 mā me paripantham akā

saggaṃ mama patthayānassā 'ti g. ā. 210.

Tattha imaṃ kumāraṃ ti amma dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ
apanetvā āgantvā imaṃ maṇiṃ gaheṭvā aññattha nuaṃ abhiramehi.

Sā lañcaṃ labhitvā³ kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha
10 gantvā paridevamānā

21. Yan nūn' imaṃ jaheyyaṃ⁴

pabbhaṃkaraṃ, ko nu me n' attho⁵,

Sutasome pabbajite

kin nu me naṃ karissāmiti g. ā. 211.

15 Tassa⁶ attho: yan nūna ahaṃ imaṃ lañcatthāya gahitvā taṃ pabbhaṃkaraṃ
suppabhāsaṃ maṇiṃ jaheyyaṃ⁷, ko nu mayhaṃ Sutasomanarinde⁸ pabbajite
iminā attho, kin nu me taṃ⁹ karissāmi¹⁰, ahaṃ tasmīṃ pabbajite imaṃ¹¹
labhissāmi, labhanti pi ca kin nu etaṃ karissāmi, passatha me kamman ti.

Tato mahāsenagutto cintesi: „ayaṃ rājā 'gehe me dhanāṃ'¹²
20 mandan' ti saññāṃ karoti maññe, bahubhāvam assa¹³ kathessā-
miti¹⁴ so uṭṭhāya vanditvā

22. Koso ca tuyhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṃ ca tuyhaṃ paripūraṃ¹⁵,

paṭhavi ca tuyhaṃ vijitā¹⁶,

25 ramassu mā pabbaja¹⁷ devā 'ti g. ā. 212.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

23. Koso mayhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṃ ca¹⁸ mayhaṃ paripūraṃ,

paṭhavi ca mayhaṃ vijitā,

30 naṃ¹⁹ hitvā pabbajissāmiti. 213.

¹ Bđ -tu. ² Bđ gaheṭvā. ³ Bđ dadeyyaṃ. ⁴ so Cks for me ten' attho? Bđ
me iminā attho, Bđ -iminattho. ⁵ Bđ -me-. ⁶ Cđ naṃ, Bđ na. ⁷ Bđ -miti.
⁸ Cks add na. ⁹ Bđ vana? Cđ danaṃ. ¹⁰ Bđ bahutāpassa. ¹¹ Cks add saṃ.
¹² Cks -ta, Bđ -tavi. ¹³ Bđ -ji. ¹⁴ Cđ Bđ taṃ.

Tam sutvā tasmim̐ apagate Kulavaddhanasetṭhi nāma utṭhāya vanditvā g. ā.

24. Mayham pi dhanam̐ pahūtam̐
saṁkhātum̐ no pi deva sakkomi,
tan te dadāmi sabbam̐¹,
ramassu mā pabbaja⁴ devā⁵ 'ti. 214. 5

Tam sutvā M. gātham āha:

25. Jānāmi dhanam̐ pahūtam̐
Kulavaddhana pūjito tayā c' asmi,
saggañ ca patthayāno
tena aham̐² pabbajissāmiti. 215. 10

Tam sutva Kulavaddhane apagate⁴ Somadattam̐ nāma kaniṭṭhabbhātaram̐ āmantetvā „tāta aham̐ pañjaraparikkhitto⁵ vanakukkūṭo viya ukkaṇṭhito, mam̐ gharāvāse arati⁶ abbi-bhavati, ajj' eva pabbajissāmi⁷, tvaṁ imam̐ r. paṭipajjā⁸“ 'ti⁹ 15
r. niyyādento

26. Ukkaṇṭhito smi bālham̐,
arati mam̐ Somadatta āvisati⁶,
bahukāpi¹⁰ antarāyā¹¹,
ajj' ev' aham̐¹² pabbajissāmiti g. ā. 216. 20

Tam sutvā so pi pabbajitukāmo tam̐¹³ dīpento itaram̐ g. ā.

27. Idañ ca tuyham̐ rucitam̐
Sutasoma ajj' evā dāni tvaṁ¹⁴ pabbaja¹⁵,
aham̐ pi pabbajissāmi,
na ussahe tayā vinā aham̐ ṭhātun¹⁶ ti. 217. 25

Atha nam̐ so paṭikkhipitvā upaḍḍhag. ā.

28. Na hi sakkā pabbajitum̐,
nagare na hi paccati janapade vā¹⁷ ti. 218.

¹ B^d -mpi. ² B^d -ji. ³ C^k mayham. ⁴ B^d adda mahāsatto. ⁵ B^d -pak-
khitto. ⁶ B^d anabhirati. ⁷ C^k -mīti. ⁸ B^d paṭiccādihi. ⁹ B^d āgissati, B^s vi-
sati. ¹⁰ B^d add me. ¹¹ C^k -ya. ¹² B^d āham̐. ¹³ C^k -kūmañ. ¹⁴ C^k
omit tvaṁ. ¹⁵ C^k pabbajam̐, B^d pabbajja. ¹⁶ B^d kātun. ¹⁷ B^d cā.

Tattha na hi paecatitī idam n' eva tāva¹ mama pabbajjādhīppāyaṃ
sutva va imasmim dasayojanike² Sudassanānagare ca sakalajanapade ca na
paecatī, koci uddhane aggim na jāleti³, amhesu pana dvieu pabbajjitesu anāthā
ca ratthavāsīno bhavissanti, tasmā na hi sakkū tayā pabbajjiruh, aham eva
5 pabbajjissāmiti.

Tam sutvā mahājano M-assa pādamūle pavaṭṭitvā⁴ pari-
devanto

28^b. Sutasome pabbajite

kathan nu dāni karissāmā 'ti āha. 218.

10 Tato M. „alam, mā socittha, aham ciram pi tthatvā tum-
hehi vinā bhavissāmi, uppannasamkhāro hi nicco nāma n'
atthīti“ mahājanassa dh. desento⁵

29. Upanīyat' idam maññe (IV $\frac{284}{9}$)

parittam udakam va caṃgavāramhi⁶,

15 evam suparittake jīvite

na-ppamajjitukālo⁷. 219.

30. Upanīyat' idam maññe

parittam udakam va caṃgavāramhi⁸,

evam suparittake jīvite

20 atha bālā pamajjanti. 220.

31. Te vaḍḍhayanti⁹ nirayaṃ

tiracchānayoniṃ ca pettivisayaṃ ca,

taṇhābandhanabaddhā¹⁰

vaḍḍhenti asurakāyaṃ ti āha. 221.

25 Tattha upanīyatidam maññe ti tāta idam jīvitam upanīyatitī aham
maññāmi. aññesu suttesu upasamhārapatto upanayanattho¹¹ idha pana pari-
yādānattho, tasmā yathā parittam udakam rajakānam khāracaṃgavāre¹² pak-
khittam sīgham pariyādiyati tathā jīvitam pi, evam suparittake jīvite tam
parittakam āyusamkhāraṃ¹³ gabetvā vicarantānam sattānam na puññakiriyaṃ
30 pamajjitum¹⁴ kālo, appamādo va¹⁵ katum vaṭṭatitī ayam ettha attho, atha
bālā pamajjantitī aśarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya kāmapiṭṭhe

¹ so Bd; Ck idam nevata. ² Bd dvādasa-. ³ Bd jāleti, Ck jāleti. ⁴ Bd
pavattetvā. ⁵ Bd kathamto. ⁶ Bd caṃka-. ⁷ Bd na ca pamajjitu-. ⁸ Bd
vaḍḍhanti. ⁹ Bd taṇhāyabandhanam-. ¹⁰ Bd -niyya-. ¹¹ Bd -caṃka-. ¹² Bd
pamajj-. ¹³ Bd ca.

nimujjantā¹ pamajjanti, asurakāyaṃ ti² kālakañjakaasurayoniṃ ca³ vaddheu-
titi⁴ attho.

Evaṃ M. mahājanassa dh. desetvā Pupphakaṃ nāma
pāsādaṃ āruya sattamāya bhūmiyā thito khaggena cūlaṃ
chinditvā „ahaṃ tumbhakaṃ kiñci na homi, attano rājānaṃ 5
gaṇhathā“⁵ 'ti saveṭhanacūlaṃ mahājanassa antare khipi. Tam
gaṇetvā mahājano bhūmiyaṃ pavattento⁶ vippavattento⁶ pari-
devi, tasmiṃ thāne mahantaṃ rajaggaṃ utthahi, paṭikkamitvā
thitajano taṃ oloketvā „raññā⁷ cūlaṃ chinditvā saveṭhanacūlā⁸
mahājanantare khittā bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre 10
rajavatṭi uggatā“⁹ ti paridevanto

22. Ūhaññate rajaggaṃ

avidūre Pupphakamhi¹⁰ pāsāde,

maññe no kesā¹¹ chinṇā

yasassino dhammarājassā 'ti g. ā. 222.

15

Tattha ūhaññate ti utthahati, rajaggaṃ ti rajakkhandho, avidūre
ti ito ambhakaṃ thitaṭṭhānato avidūre, Pupphakamhi ti Pupphakapāsādassa
samīpe, maññe no ti ambhakaṃ dhammarājassa kesā chinṇā bhavissantiti
maññe.

M. pi paricārakaṃ¹² pesetvā pabbajitaparikkhāre āharā- 20
petvā kappakena kesamassuṃ oharāpetvā alaṃkāraṃ sayana-
pitthe pādetvā rattapattānaṃ¹³ dasāni chinditvā tāni kāsāyāni
nivāsetvā mattikāpattaṃ¹⁴ vāmaṃsakūṭe¹⁵ laggetvā kattara-
daṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṃkamitvā pāsādā ota-
ritvā antaravithiṃ paṭipajji, gacchantaṃ pana taṃ¹⁶ na koci 25
sañjāni. Ath' assa sattasatā khattiyakaññā pāsādaṃ abhirū-
hitvā taṃ adisvā ābharapabhaṇḍaṃ eva disvā otaritvā avase-
sānaṃ soḷasasahassānaṃ itthiṇaṃ santikaṃ gaṇtvā „tumbhā-
kaṃ piyasāmiko Sutasomo mahissaro pabbajito“¹⁷ ti mahā-
saddena paridevamānā¹⁸ bahi nikkhamimsu. Tasmiṃ khaṇe 30

¹ Bā adds viya. ² Cks omits asu-. ³ Bā -kañcika-. ⁴ Cks vaddhanti-. Bā
vaddhanti-. ⁵ Bā -tt-. ⁶ Bā omits vi-. ⁷ Bā -o. ⁸ Bā -nā-. ⁹ Bā adds ca.
¹⁰ Cks -e. ¹¹ Bā -ikaṃ. ¹² Ck -tṭha, Bā -paṭā-. ¹³ Bā -ka-. ¹⁴ Bā vāma-
maṃsa-. ¹⁵ Bā omits taṃ. ¹⁶ Bā adds va.

mahājano tassa pabbajitabhāvaṃ aññāsi, sakalanagaram sam-
khubhitvā „rājā kira no pabbajito“ ti¹ rājadvāre sannipati,
mahājano „rājā idha bhavissati, ettha bhavissatīti“ pāsāda-
dīni² paribhogatṭhānāni gantvā rājānaṃ adiesvā

- 5 22. Ayam assa pāsādo
 sovaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 223.
- 10 23. Ayam assa pāsādo
 sovaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 224.
- 15 24. Idam assa kūṭāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 225.
- 20 25. Idam assa kūṭāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 226.
- 25 26. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālīkā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 227.
- 30 27. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālīkā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 228.
- 35 28. Idam assa uyyānaṃ
 supupphitaṃ sabbakālīkaṃ rammaṃ

¹ Bd adds tadā. ² Ck -e, Bd -a. ³ C^e -e, Bd -a.

- yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 229.
40. Idam assa uyyānaṃ
supphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 5
parikīṇṇo nātisaṃghena. 230.
41. Idam assa kaṇikāravanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 10
parikīṇṇo itthāgārehi. 231.
42. Idam assa kaṇikāravanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 232. 15
43. Idam assa pāṭalivanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 233. 20
44. Idam assa pāṭalivanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 234. 25
45. Idam assa ambavanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 30
parikīṇṇo itthāgārehi. 235.
46. Idam assa ambavanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikāṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 35
parikīṇṇo nātisaṃghena. 236.
47. Ayam assa pokkharāṇī
sañchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā

yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 237.

10. Ayam assa pokkharanī
sañchannā aṇḍajehi vitikiṇṇā

5 yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo nātisaṃghenā 'ti 238.

imāhi gāthāhi paridevanto vicari.

Tattha vitikiṇṇo ti sovaṇṇapupphehi ca nānāmalyehi ca samokiṇṇo,
parikiṇṇo ti pativārito, itthāgārehi¹ dāsiyo upādāya itthiyo itthāgāro
10 nāma, nātisaṃghenā 'ti amaccāpi idha nātiyo eva, kūtāgāran ti sattara-
tanavacitto sayanakūtāgāragabbho, asokavanikā ti asokavanabhūmi, sabba-
kālikā ti sabbakālaparibhogakkhamā nīcapupphitā vā, uyyānan ti Nandana-
vana-Cittatāvāna-sadisaṃ uyyānaṃ, sabbakālikan ti tisu² pi utūsu up-
pajjanakapupphaphalasampannaṃ kaṇikāravanādīsu sabbakālikan ti sabbakāle
15 pupphitaphalitam eva, sañchannā ti nānāvidhehi jalajakusumehi³ su'tthu
sañchannā, aṇḍajehi vitikiṇṇā ti sakunasaṃghehi okiṇṇā.

Evaṃ tesu tesu thānesu paridevitvā mahājano puna rājāṇ-
gaṇaṃ āgantvā

10. Rājā kho pabbajito

20 Sutasomo rajjaṃ imaṃ pahatvāna
kāśāyavatthavasano

nāgo va ekako caratīti 239.

gātham vatvā attano gharavibhavaṃ pahāya puttadhītarō
hatthesu gahetvā nikkhamitvā B-ttass' eva santikaṃ aga-
25 māsi, tathā mātāpitāro puttadahaṇā⁴ soḷasaśasahassā ca nāṭa-
kitthiyo ti sakalanagaraṃ tuccham viya ahoṣi, janapadavāsīno
pi tesam pacchato⁵ agamaṃsu. B. dvādasayojanikaṃ⁶ parisaṃ
gahetvā himavantābhīmukho pāyāsi. Ath' assa abhinikkha-
manaṃ nātvā Sakko Vissakammaṃ⁷ āmantetvā „tāta Vissa-
30 kamma", Sutasomarājā abhinikkhamanaṃ nikkhanto⁸, vasa-

¹ Cks -enā ti. ² Bds chasu. ³ Bd jalajathajaku-. ⁴ Bd -dārā, Cks -daharā.

⁵ Bd repeats pa-. ⁶ Ck -ke, Bd -niyam. ⁷ Bd visu-. ⁸ Bd adds ca.

naṭṭhānaṃ laddhuṃ¹ vaṭṭati, samāgamo mahā bhavissati,
 gaṇḍa Himavantapadesa Gaṇḍātīre tiṃsayojanāyāmaṃ pañca-
 yojanavithataṃ assamapadaṃ māpehīti² pesesi, so tathā
 katvā tasmiṃ assamapade pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā
 ekapadikamaggaṃ niharitvā devalokam eva gato. M. tena³
 maggena⁴ taṃ assamaṃ⁵ pavisitvā paṭhamam sayam pabha-
 jitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajīṃsu,
 tiṃsayojanikaṭṭhānaṃ⁶ paripūri. Vissakammena⁷ paṇ⁸ assa
 assamaṃ māpitanīyāmo ca bahunnaṃ pabbajitanīyāmo ca
 B-assa assamapadaṃ saṃvidahananīyāmo⁹ ca Hatthipāla-¹⁰
 jātake āgatanāyena¹¹ eva veditaḥ. Tattha M. yassa yass¹²
 eva kāmavittakkādīmicchāvitakko uppajjati taṃ taṃ ākāseṇa
 upasāṃkamitvā ākāse pallaṃkena nisīditvā ovaḍanto¹³ gātha-
 dvayaṃ abbhāsi:

10. Māssu¹⁴ pubbe ratikīḷitāni
 hasitāni anussaritto¹⁵,
 mā vo kāmā haniṃsu
 rammaṃ hi Sudassanaṃ nagaraṃ. 240.
11. Mettaṃ ca cittaṃ ca bhāvētha
 appamāṇaṃ divā ca ratto ca,
 atha gaṇḍhittha¹⁶ devaṃ puraṃ
 āvāsaṃ puñṇakammānaṃ¹⁷ ti. 241.

Tattha ratikīḷitānīti kāmavittakko ca kāyavācākiḷāvasena¹⁸ pavatta-
 kiḷitāni ca, mā vo kāmā haniṃsū¹⁹ 'ti mā tumhe vatthukāmākiḷesakāmā
 haniṃsu, rammaṃ hīti Sudassanaṃ nagaraṃ nāma ramaṇīyaṃ, taṃ mā anussa-²⁰
 rittha, mettaṃ ti idaṃ desanāmettam eva, so pana cattāro pi brahmvihāre
 ācikkhi, appamāṇaṃ ti appamāṇasattārammaṇaṃ, gaṇḍhitthā²¹ 'ti gaṇḍhi-
 tha²², devapuraṇaṃ ti Brahmaḷokaṃ.

¹ Bā adda ca. ² Bā adda gaṇḍitvā. ³ Bā -mapadaṃ. ⁴ Bā -kaṇḍi thā-. Cā
 -kaṇḍi-. ⁵ Bā visu-. ⁶ Bā -dahiṭa-. ⁷ Bā ovaḍa-. ⁸ Bā māsu. ⁹ Bā
 -ittha. ¹⁰ Cā gaṇḍi-. Bā gaṇḍi-. ¹¹ Bā -māna. ¹² Bā -khiḍā-. ¹³
 Cā -issaṇi.

So pi isigaṇo tassa ovāde ṭhatvā Brahmaloḥka-parāyano
 ahoṣīti sabbaṃ Haṭṭhipālaajātakāyaṇ' eva kathetabbāṃ.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idāṇ' eva pubbe pi T. mahānekkham-
 maṃ nikkhami yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā mātāpitaro mahārāja-
 5 kulāni ahesuṃ. Candā Rāhulamātā, jeṭṭhaputto Sāriputto, kaṇiṭṭha-
 putto Rāhulo, dhātī Khujjuttarā, Kulavaddhanaseṭṭhi Kassapo, mahā-
 senagutto Moggallāno, Somadattakumāro Anando, Sutasomārājā aham
 evā" 'ti. Cullasutasomajātakāṃ. Cattālisaniṭṭapaṭavāṇṇā
 niṭṭhitā.

XVIII. PAṆṆĀSANIPĀTA.

1. Naḷinikājātaka.

Uḍḍayhate janapado ti. Idam S. J. v. purāṇadutiya-
palobhanam ā. k., kathento ca tam bhikkhum „kena ukkanthā-
pito sīti“ pucchitvā „purāṇadutiya“ ti vutte „esā kho bhikkhu tava 5
anattakārikā, pubbe tvaṃ etam nissāya jhānā parihaṇitvā mahāvi-
nāsam patto“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. udiccabrāhmaṇamahāsālakule nib-
battitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjam pabbajitvā
jhānābhiññam¹ nibbattetvā Himavantapadese vāsam kappesi. 10
Alambusājātake vuttanayen' eva tam paṭicca ekā migā gab-
bham paṭilabbhitvā puttam vijāyi, Isisīṇgo t' ev' assa nāmam
ahosi. Atha nam pitā vayappattam pabbājetvā kasinapari-
kammaṃ² uggahāpesi. So nacirass' eva jhānābhiññam nib-
battetvā³ Himavantapadese⁴ jhānasukhena kilī⁵, ghoratapo 15
parimāritindriyo ahosi, tassa silatejena Sakkabhavanam kampi.
Sakko āvajjanto tam kāraṇam ōtvā, „upāyen' assa silam
bhindissāmīti“ tñi samvaccharāni sakala-Kāsiratthe vutthim
vāresi, rattham aggidaḍḍham viya ahosi, sasse asampajjamāne
dubbhikkhaplīta manussa sannipatitvā rājaṇgaṇe upakkosimsu. 20
Atha ne rājā vātapāne tthito „kim etan“ ti pucchi. „Mahārāja

¹ B^d -ā. ² B^d adds vatvā. ³ B^d -ā uppādetvā. ⁴ B^d omits hi. ⁵ B^d adds so.

tīṇi saṁvaccharāṇi devassa avassantassa sakalaratṭham' ud-
 ḍayhati, manussā dukkhitā, devaṃ¹ vassāpehi devā² 'ti. Rājā
 silaṃ samādiyitvā uposathaṃ upavasanto vassāpetuṃ nāsakkhi.
 Tasmiṃ kāle Sakko adḍharattasamaye tassa sirigabbhaṃ pavi-
 5 sitvā ekobhāsaṃ katvā vehāsaṃ atṭhāsi. Rājā taṃ dīsvā „ko
 si tvaṃ“ ti pucchi. „Sakko 'ham asmiṃti“. „Ken' atthenā-
 gato sīti“. „Vassati te mahārāja rajje³ devo“ ti. „Na vassa-
 tīti“. „Jānāsi paṇ' assa avassanakāraṇaṃ“ ti. „Na jānā-
 mīti“. „Mahārāja Himavantapadese Isisiṅgo nāma tāpaso
 10 vasati ghoratapo parimāritindriyo, so nibaddhaṃ deve vassante
 kujjhitvā ākāsaṃ olokesi, tasmā devo na vassatīti“. „Idān'
 ettha kiṃ kātabban“ ti. „Tassa tape bhinne devo vassatīti“.
 „Ko paṇ' assa tapaṃ bhindituṃ samattho“ ti. „Dhītā te
 mahārāja Naḷinikā⁴ samatthā, taṃ pakkositvā⁵ 'asukatṭhānaṃ
 15 nāma gantvā tāpasassa tapaṃ bhindā' ti pesehīti“. Evaṃ so
 rājānaṃ anusāsivā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Rājā puna-
 divase amaccehi saddhiṃ mantetvā dhītaraṃ pakkosāpetvā
 paṭhamaṃ g. ā.:

1. Uḍḍayhate janapado ratṭhaṇ cāpi vinassati,
 20 ehi Naḷinike gaccha, taṃ me brāhmaṇaṃ ānaya' ti. 1.

Tattha tamme ti taṃ mama anattakāriṇ brāhmaṇaṃ attano vassā-
 ānehi, kilesarativasen' assa silaṃ bhindā' ti.

Taṃ sutvā sā dutiyaṃ g. ā.:

2. Nāhaṃ dukkhakkhamā rāja, nāhaṃ addhānakovidā,
 25 kathaṃ ahaṃ gamissāmi vanaṃ kuṇjarasevitaṃ ti. 2.

Tattha dukkhakkhamā ti ahaṃ mahārāja dukkhasa khamā na homi,
 addhānaṃ pi na jānāmi, sāhaṃ kathaṃ gamissāmīti.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

3. Phitaṃ janapadaṃ gantvā batthinā ca rathena ca
 30 dārusaṃghāṭayānena evaṃ gaccha Naḷīniye. 3.

¹ B^d adds pl. ² B^d vassasi. ³ B^d rajhe. ⁴ B^d milikā. ⁵ B^d pakkosāpetvā.

4. Hatthī assarathā patti — gacch' evādāya khattiye
tav' eva¹ vaṇṇarūpena vasaṃ taṃ ānayasasīti. 4.

Tattha dārusaṃghāṭayānenā 'ti amma Naṇṇike tvaṃ padasā na gamissemi, phītaṃ pana subhikkhaṃ khemaṃ attano janapadaṃ hatthivāhanehi² gantvā tatoparam pi ajjhokāse paṭicchannena vayhādīnā udakatthāne nāvāsaṃ-
ghāṭeṇa³ dārusaṃghāṭayānenā gaccha, vaṇṇarūpenā 'ti evaṃ akilamamānā⁴ gantvā tava⁵ vaṇṇena c' eva rūpasampadāya ca taṃ⁶ brāhmaṇaṃ attano vasaṃ ānayasasīti.

Evaṃ so dhītarā saddhiṃ akathetabbam pi ratṭhapari-
pālanam nissāya kathesi. Sāpi „sādhū“ 'ti sampatiṇṇi. Ath' 10
assā sabbam dātābbaṃ yuttakam datvā amaccehi saddhiṃ uyyo-
jesi. Amaccā paccantaṃ gantvā tattha khandhāvaram nivā-
setvā rājadhītarā ukkhipāpetvā vanacarakadesitena maggena
Himavantaṃ pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamasamīpaṃ⁷
pāpuṇṇisu. Tasmīṃ khaṇe Bo. puttāṃ assamapade nivattetvā 15
sayam phalāphalatthāya araṇṇam pavittṭho hoti. Vanacarakā
sayam assamaṃ āgantvā tassa pana dassanaṭṭhāne tṭhatvā
Naṇṇikāya taṃ dassetvā⁸ dve gāthā vadiṃsu:

5. Kadalidhajapaṇṇāṇo ābhujjiparivāraṇo⁹
eso padissati rammo Isisiṅgassa assamo¹⁰. 5. 20
6. Eso aggi 'ssa saṃkhāto, eso dhūmo padissati,
maññe no aggiṃ hāpeti Isisiṅgo mahiddhiko ti. 6.

Tattha kadalisaṃkhātā dhajā paṇṇāṇam¹¹ assā 'ti kadalidhajapaṇṇāṇo,
ābhujjiparivāraṇo¹² ti bhūjapattavanaparikkhitto, saṃkhāto ti eso aggi
assa Isisiṅgassa ṇāṇena¹³ saṃkhāto paccakkhato jalati, maññe no aggiṃ ti 25
na aggiṃ hāpeti jūhati¹⁴ paricaratiti¹⁵ maññe¹⁶.

Amaccāpi¹⁷ B-assa araṇṇam pavittṭhavelāyam eva assa-
mam parivāretvā ārakkhaṃ tṭhatvā¹⁸ rājadhītarā isivesam

¹ C^k tadveva. ² B^d adds ca ratṭhavāhanehi ca. ³ C^k -nā. ⁴ B^d akilimānā.
⁵ C^k taṇca. ⁶ C^k tu. C^s ta. ⁷ B^d assamāpadassasa-. ⁸ B^d dassanto. ⁹
C^k -jñh-, B^d -javārito. ¹⁰ C^k -e. ¹¹ C^k -nā. ¹² B^d ābhujjiparivārito,
C^k ābhujjipariharāṇo. ¹³ B^d jhānena. ¹⁴ so B^d; C^k duggatim. ¹⁵
C^k -hara-. ¹⁶ B^d -āmi. ¹⁷ B^d adds kho.

gāhāpetvā suvaṇṇacīrakam¹ nivāsanapārūpanam² katvā sab-
bālaṃkārehi alaṃkaritvā tantubaddham³ cittabheṇḍukam⁴ gāhā-
petvā assamapadam pavesetvā sayam bahi rakkantā atthāmsu.
Sā tena bheṇḍukena⁵ kilanti caṃkamanakoṭṭim⁶ otari. Tasmim
5 khane Isisiṅgo paṇṇasāladvāre paṇṇasālaphalake⁷ nisinnō hoti,
so taṃ āgacchantiṃ disvā bhittatasito utthāya paṇṇasālaṃ
pavisitvā atthāsi. Sāpi 'ssa paṇṇasāladvāraṃ gantvā kilī yeva.

S. taṃ ca tato ca uttarim attham pakāsento tisso gāthā abhāsi:

1. Taṃ ca disvāna āyantiṃ āmuttamaṇikuṇḍalam⁸
- 10 Isisiṅgo pāvisi bhito assamaṃ paṇṇachādanam. 7.
2. Assamassa ca sā dvāre bheṇḍuken⁹ assa kilati
vidāmsayanti āṇḍāni gūyham pakāsītāni¹⁰ ca. 8.
3. Taṃ ca disvāna kilantiṃ paṇṇasālaṃ gato jaṭi,
assamā nikkhamitvāna idam vacanam abravīti. 9.
- 15 Tattha bheṇḍukenasā 'ti assa Isisiṅgassa assamadvāre bheṇḍukena
kilati, vidāmsayantiṃ dassenti, gūyham pakāsītāni¹¹ eā 'ti gūyhaṃ ca
rahasāṇḍam pakāsītāni¹² eā pakātāni mukhabatthādāni, abravīti¹³ so kira
paṇṇasālāya thatvā cintesi: sac' āyam yakkho bhaveyya paṇṇasālaṃ pavisitvā
maṃ¹⁴ murumurāpetvā khādeyya, nāyam¹⁵ yakkho tīpaso bhavissatīti, tasmā¹⁶
20 nikkhamitvā pucchissāmi naṃ ti vatvā gātham¹⁷ āha.

10. Ambho ko nāma so rukkho yassa tēvaṃgataṃ phalaṃ,
dūre pi khittaṃ pacceti, na taṃ ohāya gacchatīti kathesi. 10.

Tattha yassa tēvaṃgatan ti yassa tava rukkhasa evaṃgatikam
manoramam phalaṃ ko nāma so rukkho ti citrabheṇḍukena adittapubbattā
25 rukkhaphalen¹⁸ etena bhavitabban ti maññamāno evam pucchi.

Ath¹⁹ assa sā rukkham ācikkhanti:

11. Assamassa mama²⁰ brahme samīpe Gandhamādane
bahavo²¹ tādisā rukkha yassa tēvaṃgataṃ phalaṃ,
dūre pi khittaṃ pacceti, na maṃ²² ohāya gacchatīti g. ā. 11.

¹ Bā -kena. ² Cā -paṇ, C² -pāpuranam, Bā nivāsana pārūpanam. ³ Bā
-bandham. ⁴ Bā citrage-. ⁵ Bā ge-throughout. ⁶ Bā -tiyam. ⁷ Bā pāsūnapha-
⁸ Bā -līm. ⁹ Cā -kāni. ¹⁰ Bā adds pucchissāmi nanti, Bā pucchissāmi nanti
gāthamāha. ¹¹ Cā taṃ. ¹² Cā nacāyam. ¹³ Bā tasmā corr. to assamā. ¹⁴
Cā omit pucchissāmi nanti vatvā gātham. ¹⁵ Cā ca maṃ, Cā ca, omitting maṃ.
¹⁶ Cā -ve. ¹⁷ Bā vanam in the place of na maṃ.

Tattha samīpe Gandhamāḍane ti Gandhamāḍanapabbate mama assa-
masamīpe, yassa tevaṃgatan ti yassa evaṃgatan, takāro sandhikaro¹.

Iti sā musā² abhāsi, itaro pana saddahitvā „tāpaso eso“
ti saṇḍāya paṭisanthāraṃ karonto:

12. Etū bhavaṃ assaṃ³ imaṃ adetu, 5
pajjaṇ ca bhakkhaṇ ca paṭicca dammi,
idaṃ āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdatu,
ito bhavaṃ mūlaphalāni bhuñjatū⁴ ti g. ā. 12.

Tattha assamīmaṃ ti assamāmi imaṃ bhavaṃ pavasatu, adetū⁵ ti yathā-
sannibhitaṃ āhāraṃ bhuñjatu. pajjaṇ ti pādabbhaṇṇaṃ. bhakkhaṇ ti 10
madhuraphalāphalāni, paṭiccha⁶ ti paṭigattha. idaṃ āsanaṃ ti pavittakāle
evaṃ āha.

„Kin te idaṃ“ ti tassā⁷ pannaśālaṃ pavasitvā kaṭṭhatthare⁸
nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhāgate⁹ sarīraṃ appaṭicchannaṃ
ahosi, tāpaso mātugāmasarīrassa adittḥapubbattā disvā „vaṇo 15
eso“ ti saṇḍāya evaṃ āha:

13. Kin te idaṃ ūrunaṃ antarasmiṃ
supicchitaṃ kaṇha-r-iva-ppakāsati,
akkhāhi me pucchito etaṃ atthaṃ,
kose¹⁰ nu te uttamaṅgaṃ pavittḥaṇ¹¹ ti. 13. 20

Tattha supicchitaṃ ti dvinnāṃ ūrunaṃ samāgamakāle¹² suphassitaṃ¹³
sippimukhasaṇḍhānaṃ¹⁴ subbalakkhaṇena hi¹⁵ asamannāgatīya taṃ thānaṃ
āvaṭṭadhātukaṃ hoti samannāgatīya abbhunnaṃ¹⁶ sippiputaṃ mukhasaṇḍhānaṃ.
kaṇharivappakāsati¹⁷ ubbosu passesu kūlakaṃ¹⁸ viya khāyati, kose¹⁹
nu te uttamaṅgaṃ pavittḥaṇ ti tava uttamaṅgaṃ lūgasaṇḍhānaṃ na 25
paṇḍīyati, kin nu taṃ tava sarīrasaṃkhāte kose pavittḥaṇ ti pucchī.

Atha naṃ sā vaṇcayanti gāthadvayam āha:

14. Ahaṃ vane mūlaphalesanaṃ cāraṃ
āsādayiṃ acchaṃ sughorarūpaṃ²⁰,

¹ Ck -karena, Cs -karona, Bḍ byañjanasandhikāro. ² Bḍ musāvādaṃ. ³ Ck Bḍ
tassa. ⁴ Bḍ kaṭṭhatthare. ⁵ Bḍ -kate. ⁶ Cks -so. ⁷ Cks -ttho. ⁸ Bḍ -gamana-.
⁹ Bḍ -phu-. ¹⁰ Bḍ sippiputamukha-. Bḍ sippibalamukha-. ¹¹ Bḍ -ne ti. ¹²
so Cks; Bḍ abbhantaram. ¹³ Cks -kāsiti, Bḍ -kāsanti. ¹⁴ Ck kāmakaṃ. ¹⁵
Cks omīti su.

so maṃ patitvā sahas' ajjhapatto
panujja maṃ abbahi¹ uttamaṅgaṃ. 14.

15. Sv-āyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati,
sabbaṃ ca kālaṃ na labhāmi sātaṃ,
paho bhavaṃ kaṇḍum imaṃ vinetuṃ,
kurute² bhavaṃ yācito brāhmaṇatthan ti. 15.

Tattha āsādayin ti ghaṭṭesiṃ³, āgacchantāṃ dīsvā leḍḍunā pabariṃ⁴ ti
attho, patitvā ti upadhāvitvā, sahasajjhapatto ti⁵ sahasā ajjhapatto
samppatto, panujjā⁶ ti atha maṃ pādetvā, abbahīti⁷ mukhena mama utta-
10 maṅgaṃ luñcivā pakkāmi, tato paṭṭhāya imasmiṃ⁸ thāne vaṇo jāto, svāyaṃ ti
so ayaṃ tato paṭṭhāya mayheṃ vaṇo khajjati⁹ e' eva kaṇḍuṃ ca karoti, tappac-
cayā cāhaṃ¹⁰ sabbakālaṃ kāyikacetasikasukhaṃ na labhāmi, paho¹¹ ti pabū¹²
samattho, brāhmaṇatthan ti bhavaṃ mayā yācito idaṃ¹³ brāhmaṇassa
atthaṃ karotu idaṃ me dukkhaṃ harā¹⁴ ti vadati.

- 15 So tassā musāvādaṃ sabhāvo ti saddahitvā „sace vo¹⁵
evaṃ sukhaṃ hoti karissāmīti“ taṃ padesaṃ oloketvā anan-
taraṃ g. ā.:

16. Gambhīrarūpo te vaṇo salohito
apūṭiko pannagandho¹⁶ mahā ca,
20 karomi te kiñci kasāyayogaṃ¹⁷
yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyyā¹⁸ ti. 16.

Tattha salohito ti rattobhāso, apūṭiko ti pūṭimamsarahito, pan-
nagandho¹⁹ ti thokaṃ duggandho, kasāyayogaṃ²⁰ ti ahaṃ kecikecirukka-
kasāye²¹ gahetvā tava ekaṃ kasāyayogaṃ²² karomīti.

- 25 Tato Naṇinikā gātham āha:

17. Na mantayogā na kasāvayogā
na osadhā brahmacārī kamanti,
yam te mudū ṭena²³ vinehi kaṇḍukaṃ
yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyyan ti. 17.

¹ B^d -bu-. ² B^d karutaṃ. ³ B^d ghāte-. ⁴ C^k -ran. ⁵ B^d adds mamaṃ. ⁶ C^k avyahiṭi, B^d abbuhīti. ⁷ B^d khoḥaṃ. ⁸ C^k -ū. ⁹ B^d -o. ¹⁰ B^d imaṃ.
¹¹ B^d -āhi. B^d -rāpehi. ¹² B^d te. ¹³ so C^k; B^d vaṇa- corr. to vaṇa-. ¹⁴ C^k kā-. ¹⁵ C^k -yyan. ¹⁶ B^d vaṇa corr. to vaṇa-. ¹⁷ C^k kā-. ¹⁸ so C^k; B^d keciruk-. ¹⁹ B^d ghaṭṭena mudukena.

Tattha kamantīti bho brahmecāri imasmīn mīma vaṇe n' eva manta-
yogā na kasāvayogā na pupphaphalādīni osadhāni kamanti, anekavāraṃ katehi
pi tehi etassa phasubbhāvo na bhūtapubbo, yaṃ pana te etaṃ mudu aṅgaḷātaṃ
tena ghaṭṭiyamānass' eva¹ tassa kaṇḍu na hoti, tasmāssa tetta vinehi²
kaṇḍun ti.

5

So „saccaṃ esā bhaṇatīti“ sallakkhetvā „methunasam-
saggena sīlaṃ bhijjati jhānaṃ antaradhāyati“ ajānanto mātu-
gāmassa aditṭhapubbattā methunadhammassa ca ajānanabhāvena
bhasajjan ti vadantiyā tāya methunaṃ patisevi³, tāvad ev'
assa sīlaṃ bhijji⁴ jhānaṃ parihāyi, so dve tayo vāre sam- 10
saggaṃ katvā kilanto hutvā nikkhamitvā saraṃ oruḷha nahātvā
paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāya nisīditvā puna pi
taṃ tāpaso ti maññamāno vasanaṭṭhānaṃ pucchanto:

18. Ito nu bhoto katamena assamo,

kacci⁵ bhavaṃ abhīramasi⁶ araṇṇe,

15

kacci⁷ te mūlaphalaṃ pahūtaṃ,

kacci⁸ bhavantaṃ na vihiṃsanti vāḷā ti g. ā. 18.

Tattha katamenā 'ti ito katamena disābhāgena bhoto assamo, bhavan
ti ālapanam etaṃ.

Tato Naḷinikā catasso gāthā āha:

20

17. Ito ujum uttarāyaṃ⁹ disāyaṃ

Khemā nadī Himavantā pabhāti,

tassā tīre assamo mayha¹⁰ rammo,

aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ¹¹ passe. 19.

20. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo (IV ⁴⁶³/₆)

25

uddālakā pāṭaliyo ca phullā,

samantato kimpurisābhigītaṃ

aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹² passe. 20.

21. Tālā ca mūlā ca phalā ca mēttha,

vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ

30

¹ Bā ghaṭṭay-. ² Bā tasmā vi-. ³ Bā paṭisevati. ⁴ Cks -itvā. ⁵ Bā kiñci.

⁶ Bā -misaṃ. ⁷ Bā kiñci. ⁸ Cks ujuttarāyaṃ. ⁹ all three MSS. mayhaṃ.

¹⁰ Cks Bā -am.

- taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ
 aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹ passe. 21.
 22. Phalā ca mūlā ca pahūta mettā²
 vaṇṇena gandhena rasena³ upetā,
 5 āyanti⁴ ca luddakā taṃ padesaṃ,
 mā me tato mūlaphalaṃ ahaṃsū⁵ 'ti. 22.

Tattha uttarāyaṇaṃ ti uttarāya, Khemā ti evaṃnāmikā nadī, Himavantaṃ
 pabbatīti Himavantaṃ pavattati, aho ti patthanatthe nipāto, uddālakā ti
 vātaghātakā, kimpurisehi abhigītaṃ ti sabbadā⁶ parivāretvā madhurasaddena
 10 gāyantehi kimpurisehi abhigītaṃ, tālā ca mūlā ca phalā ca mettā⁷ 'ti
 ettha mama assame pāsādikā tālarukkhā ca tesam yeva vaṇṇādīhi⁸ sampannā
 kandasamkhūtā tālamūlā ca tālā ca mūlā ca⁹ pahūtāmettā¹⁰ 'ti nānarukkhā-
 phalāphalā¹¹ ca rukkhavallimūlā ca pahūtā ettha, mā me tato ti taṃ mama
 assamapadesaṃ pahūtaluddakā āgacchanti, mayā c' ettha āharitvā thapitaṃ
 15 bahū madhurasasaṃ mūlaphalaṃ¹² atthi, te mayi cīrāyante mūlaphalāphalaṃ
 hareyyuṃ, te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā āharissu, tasmā sace mayā
 saddhīm āgantukāmo ehi noce ahaṃ gamissāmi¹³ āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pītu āgamaṇā¹⁴ adhivāsāpetuṃ g. ā.:

22. Pītā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato
 20 idāni āgacchati sāyakāle,
 ubho va gacchāmaṃ assamaṃ taṃ
 yāva pītā mūlaphalato¹⁵ etū 'ti. 23.

Tattha ubho va gacchāmaṃ ti mamaṃ¹⁶ pītu ārocetvā ubho va
 gamissāma.

- 25 Tato sā cintesi: „ayaṃ tāva araṇṇe vadḍhitabhāvena
 mama itthibhāvaṃ na jānāti, pītā pan' assa maṃ¹⁷ disvā va
 jānitvā 'tvaṃ idha kiṃ karosīti' kājakoṭṭiyā¹⁸ pabharitvā sīsam
 pi me bhindeyya, tasmīm anāgate yeva mayā gantuṃ vaṭṭati,
 āgamanakammam pi me nitthitan¹⁹ ti sā tassa āgamanūpāyaṃ
 30 ācikkhanti itaraṃ g. ā.

¹ B^d -aṃ. ² C^k -tamattha, C^s B^d -tamatthe corr. to -tāmetha. ³ so all three
 MSS. for cā. ⁴ B^d samantato. ⁵ B^d vaṇṇagandhādī. ⁶ B^s phalā ca, B^d
 mūlā ca phalā ca in the place of tālamūlā ---. ⁷ B^d only one phalā. ⁸
 B^d bahū madhū rasaphalāphalaṃ. ⁹ B^d adda tāva. ¹⁰ so all three MSS. for
 -lāto? ¹¹ C^k maṃ. ¹² C^s mama. ¹³ C^k -yāya.

24. Aññe bahū isayo sādhurūpā
rājīsayo anumagge vasanti,
te yeva pucchesi mam' assaman taṃ
te taṃ nayissanti mamaṃ sakāse ti. 24.

Tattha rājīsayo ti samma na sakkā mayā cīrāyituṃ, aññe pana sādhusa- 5
bhāvā brāhmaṇīsayo ca rājīsayo ca anumagge mama assamamaggapasse vasanti
abhaṃ te taṃ¹ ācikkhitvā gamissāmi, tvaṃ te puccheyyāsi, te taṃ mama
santikaṃ nayissanti.

Evam sā attano palāyanūpāyaṃ katvā paṇṇasālato nikkha-
mitvā olokantam² eva „tvaṃ nivattā“³ 'ti vatvā āgamana- 10
maggen⁴ eva amaccānaṃ santikaṃ agamāsi, te taṃ gahetvā
khandhāvāraṃ gantvā anupubbena Bārāpasim saṃpāpuṇiṃsu.
Sakko pi taṃ divasam eva tussitvā sakalaratṭhe devaṃ
vassāpesi⁵. Isisiṅgātāpasassāpi⁶ tāya pakkantamattāya sarīre⁷
dāho uppajji, so kampanto paṇṇasālaṃ pavisitvā vākacīraṃ 15
pārūpitvā socanto nipajji. Bo. sāyaṃ āgantvā puttaṃ apas-
santo „kuhin nu kho gato“⁸ ti kācaṃ otāretvā paṇṇasālaṃ
pavisitvā⁹ nipannakaṃ disvā „tāta kiṃ karosīti“¹⁰ piṭṭhiṃ pari-
majjanto tisso gāthā abhāsi:

25. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakam ābhataṃ, (IV ²²¹/₁₈) 20
aggi pi te na hāpito, kin nu mando va jhāyasi. 25.
26. Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca¹ aggi
tapani pi te samitā brahmacārī
piṭṭhaṃ ca mayhaṃ udakaṃ ca hoti
ramasi tvaṃ brahmabbūto puratthā. 26. 25
27. Abhinnakaṭṭho si anābhatodako
ahāpitaaggi si² asiddhabhojano³ ,
na me tvaṃ ālapasi man' ajja,
naṭṭhan nu kiṃ cetasaikañci⁴ dukkhan ti. 27.

¹ Bđ te sarī. ² Bds taṃ olokantaṃ. ³ Bđ -ti. ⁴ Cks -go-. ⁵ Bds evaṃkāye.
⁶ Bđ adda taṃ. ⁷ Bđ va. ⁸ Bđ ahoṣitaaggi pi. ⁹ C^s asiṭṭha-, Bđ āsiṭṭha. ¹⁰ so
Cks for -kaṃ ca? Bđ -ka.

Tattha bhinnānīti araṇṇato uddhatāni, na hūpito ti na jalito, bhinnānīti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhatan' eva honti, huto ca aggīti aggi ca huto¹ hoti², tapanīti³ visīvanaaggiṭṭhasaṅkhātā⁴ tapanī pi te samitā va⁵ saṁvidahitā va hoti, piṭhan ti mama āsanatthāya piṭhan ca
 5 paññattam eva hoti, udakaṇ cā 'ti pādadhovanedakaṇ ca upatthitam⁶ eva hoti, brahmabhūto ti tvaṃ hi⁷ ito puratthā seṭṭhabhūto imasmim araṇṇe abhiramasi, abhinnakaṭṭho sīti so dāni ajja anuddhataṭṭho⁸, asiddha-
 bhojano⁹ ti na te kiñci ambhākam kandamūlam vā paṇṇam vā seditam, mamajjā 'ti mama putta ajja na me tvaṃ ālapasi, natthannu kin ti kin
 10 te nattham, kiṃ cetasi kadukkam, akkhāhi me nīpannakāraṇam ti pucchati.

So pitu vacanaṃ sutvā taṃ kāraṇaṃ kathento ā:

28. Idhāgamā jaṭilo brahmacārī
 sudassaneyyo sutanū vineti
 n' evātidīgho na punātirasso
 15 sukaṇhakapaṇhacchadanehi¹⁰ bhoto. 28.
29. Amassu jāto apurāṇavannī,
 ādhārarūpaṃ ca paṇ' assa kaṇṭhe¹¹,
 dv' āssa gaṇḍā ure¹² sujātā
 sovaṇṇapindūpanibhā¹³ pabhassarā¹⁴. 29.
- 20 30. Mukhaṇ ca tassa bhusadassaneyyaṃ¹⁵,
 kaṇṇesu¹⁶ lambanti ca kuñcitaggā,
 te jotare carato mānavassa
 suttāṇ ca yaṃ saṃyamanam jaṭānam. 30.
- 25 31. Aññā ca tassa¹⁷ saṃñāmanī catasso
 nīlāpi tā lohitaḥ ca satā
 tā piṃsare¹⁸ carato mānavassā
 cirīṭisaṃghā-r-iva¹⁹ pāvusamhi. 31.
32. Na mekhalam muñjamayaṃ dhareti,
 na santacam²⁰ no²¹ pana pabbaj' assa²²,

¹ C² add ca. ² B² jahāti. ³ C² -nīyā ti. ⁴ B² visibbana aggi saṅkhātā. ⁵ B² add sayameva. ⁶ B² upatthāpi-. ⁷ B² tuvampi. ⁸ C² anuttābava-, C² anuddhava-. ⁹ B² asiṭha-. ¹⁰ C² B² omit one kaṇha. ¹¹ C² -o, B² -kaṇṭhe. ¹² read: dvu' āssa gaṇḍā urato? B² dveyamāgandhā-. ¹³ B² sovaṇṇapindū-. ¹⁴ C² -bhāsare. ¹⁵ B² bhūsam-, C² bhūja-. ¹⁶ C² -osu, B² -āsu. ¹⁷ sa all three MSS. ¹⁸ C² siṃsare, B² piṃsare. ¹⁹ C² viriṭi-, C² cipiṭi, B² tiriṭi-. ²⁰ so C²; C² santamam, B² saṃhare, B² saṃhare corr. to santare. ²¹ C² vo. ²² C² -su.

- tā¹ jotare jaghanavare² vilaggā
sateratā vijjur-iv³ antalikkhe. 32.
23. Akhīlakāni⁴ ca avaṇṭakāni
hetṭhā nabhyā kaṭṭisamohitāni
avighaṭṭitā niccaṃ kilim⁵ karonti, 5
han tāta kim rukkhaphalāni tāni. 33.
24. Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā⁶
parosataṃ vellitaggaṃ sugandhā,
dvedhāsiro sādhuviḍḍattarūpo,
aho nu kho mayha tathā jaṭāssu. 34. 10
25. Yadā ca so parikati tā⁷ jaṭāyo
vaṇṇena gandhena upetarūpā
niluppalaṃ vātasameritam va
tath⁸ eva saṃkhātī⁹ vanassamo ayaṃ. 35.
26. Paṃko ca tassa bhusadassaneyyo¹⁰ 15
n¹¹ etādiso yādiso mayha kāyo,
so vāyati erito mālutena
vanaṃ yathā aggagimhesu phullaṃ. 36.
27. Nihanti so rukkhaphalaṃ pathavyā
suciṭṭarūpaṃ ruciraṃ¹² dassaneyyaṃ 20
khittaṇ ca passa¹³ punar eti hatthaṃ,
han tāta kim rukkhaphalaṃ nu kho taṃ. 37.
28. Dantā ca tassa bhusadassaneyyā¹⁴
suddhā samā saṃkhavarūpapannā
mano pasādenti vivariyamānā, 25
na ha¹⁵ nūna so sākaṃ akhāḍi tehi¹⁶. 38.
29. Akakkasaṃ agalitaṃ¹⁷ muhuṃ mḍuṃ¹⁸
[ujuṃ] anuddhataṃ¹⁹ acapalaṃ assa bhāsitaṃ,

¹ C^{ks} sā. ² B^d jaṇḍhatane corr. to jaṇḍhanantare? ³ C^{ks} abhā-, B^d akhāla-.

⁴ B^d kilāṃ. ⁵ B^d bhusaṃ-, C^{ks} bhuja-. ⁶ B^d pakirati tā. ⁷ B^d saṃvāyati
corr. to -vāti, B^s -vāti. ⁸ so B^d; C^{ks} suci-. ⁹ B^d ta-. ¹⁰ C^s bha, B^d hl. ¹¹
C^s kehl. ¹² C^s agala, C^s agala, B^d aggaṭṭitaṃ. ¹³ C^{ks} muhuṃ. ¹⁴ B^d -taṃ.

- rudam manuññam karavīkasussaram
 badayaṅgamañ rañjayat' eva me mano. 39.
40. Bindussaro nātivissatṭhavākyo
 na nūna sajjhāyamatippayutto,
 5 icchāmi kho tam punar eva datṭhum
 mittam¹ hi me māṇav' āhū puratthā. 40.
41. Susandhi sabbattha vimaṭṭh' imam vaṇam
 puthum² sujātam kharapattasannibham --
 ten' eva mañ uttariyāna³ māṇavo
 10 vivariya ūrum⁴ jaghanena pīlayi. 41.
42. Tapanti ābhanti⁵ virocara va
 sateratā⁶ vijjur-iv' antalikkhe
 bāhā mudū añjanalomasādisā
 vicitravatṭaṅgulikāssa sobhare. 42.
- 15 43. Akakkasaṅgo na ca' dīghalomo
 nakhāssa⁷ dīghā api lohitaggā,
 mudūhi bāhāhi palissajanto⁸
 kalyāṇarūpo ramayañ⁹ upatṭhahi. 43.
- 20 44. Dumassa tūlūpanibhā¹⁰ pabhassarā¹¹
 suvaṇṇakambūtalavattasucchavi
 hatthā mudū, tehi mañ saṃphusitvā¹²
 ito gato, te mañ dahanti tāta. 44.
- 25 45. Na ha¹³ nūna so khārividham āhāsi¹⁴,
 na nūna¹⁵ katṭhāni sayam abhañji¹⁶,
 na nūna so hanti dume kuṭṭhāriyā¹⁷,
 na pi 'ssa¹⁸ hatthesu khilāni¹⁹ atthi. 45.
46. Accho ca²⁰ kho tassa vaṇam akāsi,
 so mañ bravi: sukhitañ mañ karohi,

¹ Rd -o, B² -ā. ² Cks -ū, Bd -u. ³ Cks -yāya. ⁴ Cks ūru. ⁵ Cks āhanti.
⁶ Rd -ri-. ⁷ Cks va. ⁸ Cks nagh-, Bd nakhassa. ⁹ Bd palissajanto. Cks
 pajalissajanto. ¹⁰ C² marayañ, Bd ramayañ, B² ramayañ? ¹¹ Cks pabhā-
 sarā. ¹² Cks mamañphu-. ¹³ Bd omits ha. ¹⁴ Cks āhāsi, Bd ahoṣi. ¹⁵
 Bd adds so. ¹⁶ Bd abhu-. ¹⁷ Bd kumā-. ¹⁸ Bd hissa. ¹⁹ B² khilāni, Cks
 khilāni. ²⁰ Cks ajeva.

- t' āhaṃ¹ kariṃ², tena mamāpi³ sokhyaṃ,
so ca bravī sukhito smīti brahme. 46.
47. Ayaṇ ca te māluvapaṇṇasanthatā
vikiṇṇarūpā va mayā ca tena ca,
kilantarūpā udae ramitvā 5
punappunaṃ c' assa kuṭiṃ vajāma. 47.
48. Na m' ajja mantā paṭibhanti⁴ tāta
na aggihuttaṃ na pi yaṃñā tatra,
na cāpi te mūlaphalāni bhuñje
yāva na passāmi taṃ brahmacāriṃ. 48. 10
49. Addhā pajānāsi tuvaṃ pi tāta
yassaṃ disāyaṃ⁵ vasate brahmacārī,
taṃ maṃ disaṃ pāpaya tāta khippaṃ
mā te ahaṃ amariṃ assamamhi. 49.
50. Vicitrapupphaṃ hi vanaṃ suttaṃ mayā
dijābhigghuṭṭhaṃ⁶ dijasamghasevitaṃ,
taṃ maṃ disaṃ⁷ pāpaya tāta khippaṃ
purā te pāṇaṃ vijahāmi assame ti. 50. 15

Tattha idhāgamā ti tāta imaṃ⁸ assamapadaṃ āgato, sudassaneyyo
ti suṭṭhu dassaneyyo, eutanū ti suṭṭhu tanuko nātikiso nātithūlo, vineṭṭi 20
attano sarirappabbhāya assamapadaṃ ekobbāsaṃ viya pūreti, sukaṇhakaṇ-
hacchadanehi bhoto ti tāta tassa bhoto kaṇhehi kaṇhacchadanehi bha-
maravaṇṇehi kesehi sukaṇhasāsaṃ sumajjītamāñimayaṃ viya khāyati, amassu-
jāto ti na tāv' assa massu jāyati, taruṇo jeva, apurāṇavaṇṇo ti acirapabba-
jito, ādhārārūpaṇca paṇassa kaṇṭhe ti kaṇṭhe ca paṇ' assa amhākaṃ 25
bhikkhābhūjanathapanapannadhārasaṃ⁹ piṇḍhanaṃ atthīti muttābharaṇaṃ¹⁰
sandhāya vadati, gaṇḍā¹¹ ti thāne sandhāyāha, uresujātā ti oramhi sujātā,
urato ti pi pāṭho, pabbassarā ti pabbhāsaṃpannā, pabbhāsaṃ ti pi pāṭho,
obhāsayanti attho, bhūsadassaneyyaṃ¹² ti atṭhaviya dassaneyyaṃ, kuñci-
taggā¹³ ti sikhakundale¹⁴ sandhāya vadati, suttaññe¹⁵ ti yaṃ tassa jāṇa- 30
bandhanaṃ suttaṃ¹⁶ tam pi jotati¹⁷ pabbhaṃ ca muñcati, saññāmaṇi¹⁸
catasso ti imiṇā maṇisuvannaṇapavālarajataṃ mayāni pi cattāri piṇḍhanaṃ

¹ Cks nāham, Bā tāmahaṃ. ² all three MSS. kari. ³ Bā -si. ⁴ Cks -hanti.

⁵ read: disā? ⁶ Cks -ghuṭṭā, Bā -ghuṭṭhaṃ. ⁷ Bā vanaṃ. ⁸ Bā idaṃ. ⁹ Bā -pattādhāra-. ¹⁰ Bā muttābhāraṃ. ¹¹ Bā kaṇḍā. ¹² Cks bhūja-, Bā bhūsaṃ-.

¹³ Bā kuñci-. ¹⁴ Bā -lam. ¹⁵ Cks -amsu-. ¹⁶ Bā -teti-. ¹⁷ Bā ayamāni.

- dasseti, tā pimsare¹ ti tāni pīlandhanāni pāvusena va vatte² deve cirīti-
 saṅghā³ viya viravanti⁴, mekhale⁵ ti mekhalam, ayam eva vā pātho;
 idam⁶ nivattakāṇḍeanaṇḍam⁷ sandhāyāha, na santace⁸ ti na vāke⁹, i. v. h.
 tāta yathā mayam tīpamayaṃ vā vākamayaṃ vā vākaciraṃ¹⁰ katvā¹¹ dhārema
 5 na tathā so¹² so pana suvaṇṇaṇḍam dhāretīti, akhīlakāṇḍitī¹³ akācāni¹⁴ nik-
 kaṇṭakāni¹⁵, kaṭṭisamohitānīti kaṭṭiyaṃ nibaddhāni¹⁶, niccaṃ kilim¹⁷
 karontīti aghaṭṭitāni pi niccaṃ kilikilāyanti¹⁸, ahantātā¹⁹ ti ambho²⁰ tāta,
 kim rukkhaphalāni²¹ tānīti tāni tassa²² mānavassa²³ suttārūhāni kaṭṭiyaṃ
 baddhāni katararukkhaphalāni nāma²⁴ ti maṇisaṅghāni²⁵ sandhāyāha, jaṭā ti
 10 jaṭamaṇḍalākāreṇa baddhā ratanamissakakesavattīyo sandhāyāha, vellitaggā ti
 kuṇḍitaggā²⁶, dvedhāsīro ti tassa sīsam dvedhā katvā baddhānam jaṭānam
 vasena²⁷ suttu vibhatarūpaṃ, tathā ti yathā tassa mānavassa jaṭā tathā
 tumhehi mama na baddhā²⁸, aho vata mamaṇi tathā assū²⁹ ti patthento³⁰,
 upetarūpā ti upetasabbhāva, vātasameritaṃ vā ti yathā nāma nīluppalaṃ
 15 vātena samīritam tath' eva ayam imasmim vanasāṇḍe assamo samvāti, netā-
 di so ti na etādiso, mama³¹ kāye paṃko n' etādiso tassa, so hi dassanīyo c'
 eva sugandho ca, aggagimhesū³² ti vasantasamaye, nīhantīti paharati, kim
 rukkhaphalaṃ nu kho tan ti katararukkhassa nu kho tam phalaṃ, sam-
 khavarūpapannā³³ ti sudhotasamkhapaṭibhāgā, sākamakhādīti³⁴ nūna so
 20 māṇavo mayam viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni c' eva mūlaphalāni ca na
 khādī, ambhakaṃ hi tāni khūdanānam³⁵ sākapapaṇṇadantā³⁶ ti dīpeti,
 akakkasan ti tāta tassa bhāsitaṃ aphaṇṇasam agalitaṃ, punappuna vadā-
 tassāpi madhuratāya muhum mudum³⁷ amammanatāya³⁸ ujum ācikkhattatāya³⁹
 anuddhataṃ⁴⁰ patitthitāya acapalaṃ⁴¹, rudan ti bhāsamānassa pan' assa⁴²
 25 sarassamkhātāṃ rudam pi manoharam karavikassa viya sussaraṃ sumadhuraṃ,
 raṇṇajatevā⁴³ ti mama mano raṇṇeti⁴⁴ yeva, bindussaro ti pīṇḍitassaro,
 māṇavāhū ti so hi māṇavo puratthāya mama mittam⁴⁵ ahū, susandhi sab-
 battha viṃmaṭṭhimam vāṇan ti tāta tassa mānavassa ūṇam antare ekaṃ
 vāṇam atthi, tam susandhim suphussitam⁴⁶ sippiputamukhasadisam sabbattha vi-
 30 maṭṭham samantato maṭṭham, puthu⁴⁷ ti mahantaṃ, sūjātan ti susaṇṭhitam,

¹ C^{ks} tā sīmsare, B^d tā pi sare. ² B^d pavuṭhe. ³ C^k cirī-, B^d tiritisaṅghāghā,
 B^e tirati-, C^{ks} -ghāti. ⁴ B^d vadanti. ⁵ B^d mikhalan, B^e makhalan. ⁶ C^{ks}
 idanti. ⁷ B^d vattha-. ⁸ B^d saṅhare? B^e sandhare. ⁹ B^d nivāte. ¹⁰ C^e ciram.
¹¹ B^d omits ka-. ¹² C^{ks} omits so. ¹³ C^{ks} abila-, B^d akhi-. ¹⁴ C^e akāmāni,
 B^d akāni. ¹⁵ C^k nikkaṇṭakāni, B^d nippannāni, C^e nibaṇṭa-. ¹⁶ B^d bandhāni.
¹⁷ B^d kilam. ¹⁸ B^d nicca kalam kilā-. ¹⁹ C^{ks} ahantā. ²⁰ C^{ks} amhe. ²¹ C^{ks}
 -kkhe-. ²² C^{ks} ssa. ²³ C^e pamāṇamassa, C^e -pacassa. ²⁴ so C^k; C^e -qi, B^d -ti.
²⁵ C^k kuṇḍinaggā. ²⁶ B^d bandhānam vasena, omitting jaṭānam. ²⁷ B^d maṇi-
 bandhā in the place of mama-. ²⁸ B^d assuti patthento. ²⁹ B^d so tādiso ti tāta
 yādiso mahima. ³⁰ B^d saṅkhā-. ³¹ B^d -maṅkhāditehitina. ³² B^d -tā. ³³ B^d
 sapāṇkāpaṇṇavāṇadantā. ³⁴ C^{ks} muhum. ³⁵ so C^{ks}; B^d apamussatāya, B^e
 āpamussatāya. ³⁶ so C^{ks}; B^e āvi-, B^d omits u- tāya. ³⁷ B^d -tam. ³⁸ all
 three MSS. -phalam ³⁹ B^d omits panassa. ⁴⁰ B^d -ja-. ⁴¹ B^d -o. ⁴² B^d
 -phuppassitam, C^{ks} -passitam. ⁴³ C^{ks} -ū, B^d -u.

kharapattasannibhan¹ ti padumamakulasannibham, uttariyānā² 'ti uttaritvā avattharitvā, piḷayitī piḷesi³, tapantī tassa mānavassa sarirato ulecharantā suvaṇṇavannā⁴ ramsiyo jalanti⁵ obhāsenti⁶ virocenti⁷ ca, bāhū ti bāhū pi 'ssa mudū, añjanalomasadisā ti añjanasadihehi romehi⁸ samannāgatā, vicitravaṭṭaṅgulikāssa⁹ sobhare¹⁰ ti hatthāpi 'ssa dhuvalakkhapa-
 vicitrāhi¹¹ pavājamkurasadisāhi¹² vaṭṭaṅgulīhi samannāgatā sobhanti, akakka-
 saṅgo ti kacehupīlakādirabitaṅgapaccaṅgo, ram'ayam upatthahitī mam
 ramayanto¹³ upaṭṭhāsi paricari, tūlūpanibhā ti mudubbhāvassa upamā, su-
 vaṇṇakambutalavattasucchavi¹⁴ ti suvaṇṇamayaṁ ādāsatalaṁ viya vaṭṭā ca succhavi
 ca parimaṇḍalā¹⁵ c' eva sundaracchavi cā 'ti attho, samphussitvā ti sutthu
 phussitvā attano hatthasamphassaṁ mama sarīre pharāpetvā¹⁶, ito gato ti
 mama oloketassā¹⁷ eva ito gato, te mam dāhantīti te tassa hatthasamphassā
 idāni mam dāhanti, tathā hi tassa gatakālate paṭṭhāya mama sarīre dāho
 utthito, ten' amhi domanassappatto nipanno¹⁸ ti, khārividhan ti tāta nūna
 so māgavo na khārībhāraṁ ukkipitvā vicari, khīḷānīti¹⁹ khīḷāni²⁰, ayam
 eva vā pātho, sokkhyan ti sukham, santhatā ti santhāro, vikiṇṇarūpā vā
 'ti tāta ayam tava māluvaṇṇasanthāro ajja mayā ca tena ca aññamaññaṁ
 parāmasanāliṅganavasena sammā parivattantehi vikiṇṇā viya ākulavyākulā jātā,
 punappunāmeassā²¹ 'ti tāta ahañ ca so ca abhiramitvā kilantarūpā paṇṇa-
 sālato nikkhamitvā udakam pavisitvā ramitvā vinīṭadarathā²² punappuna imam
 eva kuṭiyam²³ pavisāmā 'ti vadati, mantā²⁴ ti ajja mama tassa gatakālate
 paṭṭhāya n' eva mantā paṭibhanti²⁵ na²⁶ upaṭṭhahantīti²⁷ na ruccanti, na
 agghihuttaṁ na pi yaṁnaṁ tatrā 'ti²⁸ mahābrahmano ārāddhanatthāya
 kattabbam havyadhūmādiyaññakiriyāpi²⁹ me na paṭibhāti³⁰ na ruccati, na
 cāpi te ti tayā ābhatamūlapalāni pi na bhujjissāmi, yassam³¹ disāyan³²
 yassan³³ disāyam, vanan ti tassa māgavassa assamaṁ parivāretvā thitavanam.

Tass' evaṁ vilapantassa taṁ vippalāpaṁ sutvā M. „ekāya
 itthiyā imassa silaṁ bhinnaṁ bhavissatīti“ nātvā taṁ oবাদanto
 cha gāthā abhāsi:

51. Imasmā³⁴ hañ jotirase vanamhi
 gandhabbadevaccharasamghasevite

30

¹ C^{ks} khura-. ² B^d paṭipī-. ³ C^s B^d -a. ⁴ B^d -tā. ⁵ B^d -anti. ⁶ B^d lo-.
⁷ C^k -kassa, B^d -tassa. ⁸ B^d -ne. ⁹ C^{ks} -paṭhivicitrahi. ¹⁰ C^{ss} -sehi. ¹¹
 C^{ks} add mam. ¹² B^d parāmasitvā. ¹³ B^d omits ni-. ¹⁴ C^{ks} khīḷā-, B^d
 khīḷā-. ¹⁵ so C^s; B^d kiṇāni, C^k omits khīḷāni. ¹⁶ C^s vassā. ¹⁷ B^d vigata-.
¹⁸ B^d -l. ¹⁹ B^d namajjamantā. ²⁰ C^{ks} -hanti. ²¹ C^{ks} nūna. ²² B^d -anti.
²³ C^{ks} piyamānatantranti. ²⁴ C^{ks} bhavyā-, B^d kattabbahopivīdhumanādi-. ²⁵ B^d
 add na upaṭṭhahati. ²⁶ C^{ks} yassa, B^d yassū. ²⁷ C^{ks} disan for disa? ²⁸ B^d
 yassa. ²⁹ so all three MSS. for imasmā?

- isīnaṃ āvāse sanantanamhi
 n' etādisaṃ aratīṃ pāpuṇetha. 51.
52. Bhavanti mittāni atha na honti,
 ñātisu mittesu karonti pemaṃ,
 5 ayaṃ ca jammo kissa vā nivīṭṭho¹
 yo n' eva jānāti: kuto 'mhi āgato. 52.
53. Saṃvāsena hi mittāni² sandhīyanti punappunaṃ,
 sā ca mettī asaṅgantu³ asaṃvāsena jīrati. 53.
54. Sace tuvaṃ dakkhasi brahmacāriṃ
 10 sace tuvaṃ sallape brahmacāriṇā
 sampannasassaṃ va mahodakena
 tapoguṇaṃ khippam imaṃ pahassasi⁴. 54.
55. Punap-pi⁵ ce dakkhasi brahmacāriṃ
 punap-pi ce sallape brahmacāriṇā
 15 sampannasasssū va mahodakena
 usmāgataṃ khippam imaṃ pahassasi⁶. 55.
56. Bhūtāni etāni caranti tāta
 virūparūpena manussaloke,
 na tāni sevetha⁷ naro sapañño,
 20 āsajjanaṃ⁸ tassati⁹ brahmacārīti. 56.

Tattha imasmā⁹ ti imasmim, han ti nipātamattaṃ, jotīrase ti hūya-
 mānassa jotino raṃslobhāsīte¹⁰, sanantanamhīti¹¹ porāṇake, pāpuṇethā¹²
 'ti pāpuṇeyya, i v. h: tāta evarūpe vane vasanto yaṃ aratīṃ¹³ tvaṃ patto
 etādisaṃ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto. puttūṃ¹⁴ na arahatīti attho, bhā-
 25 vantīti imaṃ g. M. antagatam eva bhāsati, ayaṃ h' ettha¹⁵ adhippayo: loke
 sattānaṃ mittāni nāma honti pi na honti pi, tattha yesaṃ honti te attano
 ñātīsu ca mittesu ca pemaṃ karonti, ayaṃ ca jammo mīgasāṇigo kissavāni-
 vīṭṭho¹⁶ ti¹⁷ kena nāma kīraṇena tasmim mātugāme mittasaññāya nivīṭṭho,
 so migiyā kucchimhi nibbasmīva araṇṇe vaḍḍhitattā kutomhi āgato ti āgatatthā-

¹ Bā kissavānivīṭṭho, Ck² kissarivānivīṭṭho. ² Ck² yā ca menti asaggantūṃ, Bā
 aveva mitto asaṅgantu. ³ Ck² pabba-, Bā hessasi? B² pahissasi. ⁴ Bā puna pi.
⁵ Bā pahissasi, Ck² pabba-. ⁶ Ck² na tādīso cetha. ⁷ Bā āsajja naṃ corr. to
 āpa-. ⁸ Bā na-. ⁹ so all three MSS. for imasmi? ¹⁰ Ck² -tena. ¹¹ Ck²
 sanantanamhīti, Bā sanantaramhīti corr. to -tanamhīti. ¹² Bā -pitthā. ¹³ Bā
 anabhiratīṃ. ¹⁴ Bā puttūṃ corr. to pattūṃ, Ck² vattūṃ. ¹⁵ Bā ayaññettha.
¹⁶ Ck² kissarini-. ¹⁷ Ck² omīti ti.

nam¹ eva na jānāti pag eva nūtimlitte ti², punappunan ti tāni³ mittāni
 nāma punappuna samvāseṇa samsevanena sandhīyanti⁴, sā ca mettīti⁵ sā
 eva mettī⁶ asaṅgantu⁷ asaṅgacchantassa purisaṇṇa tena asaṅgamanasaṅ-
 khātena asaṅvāseṇa jīratī vinassati, sace ti⁸ tasmā tāta sace tvaṃ puna pi
 taṃ dakkhāsi tena vā sallapissasi aha yathā nāma sunipphannaṃ sassaṃ mahō-
 ghena harīyati evaṃ imaṃ attano tapogunaṃ pahassasi⁹ pahāressasīti attho,
 uṣmāgatan ti samaṇatejaṃ, virūparūpenā¹⁰ ti vīvidharūpena. i. v. h.: tāta
 mahussalokasmiṃ hi etāni yakkhinisaṃkhātāni bhūtāni vīvidharūpapaṭicehan-
 nena¹¹ attano rūpena attano vasaṅgate khādītuṃ caranti, tāni sapañño naro na
 sevetha, tādīsaṃ hi bhūtāni āsajjanam¹² patvā nassati brahmacārī, diṭṭho si
 tāya¹³ yakkhiniyā na khādito ti evaṃ puttaṃ ovadi¹⁴.

So pitu kathaṃ sutvā „yakkhīni kira sā“ ti bhīto cittaṃ
 nivattetvā „tāta, etto na gamissāmi, khamatha me“ ti khamā-
 pesi. So pi naṃ samassāsetvā „ehi tvaṃ māṇava, mettaṃ
 bhāvehi karuṇaṃ“ muditaṃ¹⁵ upekkhaṃ¹⁶ ti brahmavihārabhāva-
 naṃ ācikkhi. So tathā paṭipajjitvā puna jhānaṃ nībbatesi¹⁷.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-
 pattiṭṭhale paṭiṭṭhahi): „Tadā Naḷinikā purāṇadutiyaikā¹⁸ ahoṣi, Isisiṅgo
 ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā ahaṃ evā“ ti. Naḷinijātakaṃ¹⁹.

2. Ummadantijātaka.

20

Nivesanaṃ kassa nudaṃ Sunandā²⁰ ti. Idam S. J. v. uk-
 kaṇṭhitabhikkhuṃ ā. k. So kir' ekadivasam Sāvattiyaṃ piṇ-
 ḍāya caranto ekaṃ alamkatapaṭiyattaṃ uttamarūpadharaṃ itthiṃ olo-
 ketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṃ nivattetuṃ asakkonto vihāram eva
 āgantvā tato paṭṭhāya sallaviddho viya rāgāturo bhantaṃigapaṭi-
 bhāgo²¹ kiso dhamanisanthataḡatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabbirato
 ekiriyaṃpathe cittassādaṃ alabhanto ācariyavattādini pahāya uddesapari-
 pucchākammatṭhānānuyogavirahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi²² „pubbe
 tvaṃ āvuso pasannindriyo²³, vippasannamukhavaṇṇo idāni, na²⁴ tathā,

¹ B^d attano gatathā-. ² B^d hi. ³ B^d tāta. ⁴ B^d add ghaṭṭiyanti. ⁵ B^d
 aṇeva mitto ti. ⁶ B^d sova mitto. ⁷ B^d asaṅantu, C^{ks} asaṅgantum. ⁸ C^{ks}
 omīti ti. ⁹ C^{ks} pabba-, B^s pahi-. ¹⁰ C^{ks} add ca. ¹¹ B^d āsajjasam. ¹² C^{ks} B^d
 tā. ¹³ B^d -diti. ¹⁴ B^d kārūṇāṃ corr. to karuṇaṃ, C^{ks} karuṇā. ¹⁵ C^{ks} -ti.
¹⁶ B^d jhānābhīṇṇā-, C^{ks} jhānaṃ pabba-. ¹⁷ C^{ks} -ti-. ¹⁸ so all three MSS. 2.
 cfr. Th. Zachariae: Die 16te Erzähl. der Vetälap. in Beiträge z. Kunde d. ig.
 Sprachen IV. ¹⁹ B^d bhanda-. ²⁰ B^d -yobhikkhuhi. ²¹ B^s santindri-. ²² B^d no-

kin nu kho kāraṇaṃ¹ ti puṭṭho „āvuso anabbirato 'smiti' āha. Atha
 nam te „abhirama āvuso, Buddhuppādo nāma dullabho, tathā sad-
 dhammasavanaṃ manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābhaṃ
 labhivā dukkhassa antakiriyaṃ patthayamāno assumukhaṃ ūttijanaṃ
 5 pabāya saddhāya² pabbajitvā kiṃkāraṇaṃ kilesavasaṃ yāsi, kilesā nāma
 ete gaṇḍuppadapāpaṃ³ upādāya sabbabālajanasādhāraṇā, ye tesam
 vatthubhūtā te pi appassādā, kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnava
 ettha bhiyyo, atṭhikamkalūpamā kāmā, mamaśapesūpamā kāmā⁴, tīṇikkū-
 pamā kāmā⁵, aṅṅārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakū-
 10 pamā⁶ rukkhaphalūpamā⁷ sattisūlūpamā⁸ sappasirūpamā⁹ kāmā, tvaṃ
 nāma eva rūpe sāsane pabbajitvā evaṃ anattakāraṇānaṃ¹⁰ kilesānaṃ
 vasaṃ gato¹¹ ti¹² ovaditvā attano kathaṃ¹³ gāhāpetuṃ asakkontā Satthu
 santikaṃ dhammasabhaṃ netvā „kiṃ bhikkhave aniccamānakaṃ bhik-
 khaṃ ānāyitthā¹⁴ ti vutte „ayaṃ kira ukkaṇṭhito¹⁵ ti āhaṃsu. S. „sac-
 15 cam kirā¹⁶ ti pucchitvā „saccam bhante¹⁷ ti vutte „bhikkhu porāṇaka-
 paṇḍitā rajjaṃ anusāsantāpi kilese kilese uppanne tassa vasaṃ āgantvā
 cittaṃ nivāretvā na ayuttaṃ kariṃsū¹⁸ ti vatvā a. ā.:

A. Siviraṭṭhe Ariṭṭhapuranagare Sivi nāma rājā r. kāresi.
 Bo. tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatī, Sivikumāro t'
 20 ev' assa nāmaṃ kariṃsu. Senāpatissāpi putto¹⁹ vijāyī, Ahi-
 pārako²⁰ ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. Te ubho pi saḥāyakaṃ hutvā
 abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ
 uggaṇhitvā āgamiṃsu. Rājā tassa r. adāsi, so pi Ahipārakaṃ
 senāpatiṭṭhāne ṭhapetvā dhammena r. kāresi. Tasmaṃ yeva
 25 nagare Tiriṭṭavacchassa²¹ nāma²² asītikoṭṭidhanavibhavassa seṭ-
 ṭhino dhītāpi nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā su-
 bhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmagahapadivase Umma-
 dantīti nāmaṃ kariṃsu. Sā soḷasavassakāle atikkanta-
 mānusakavappaṇā devageharā viya abhirūpā²³ ahoṣi, ye ye
 30 puthujjanā taṃ passanti te te sakabhāvena²⁴ saṇṭhātum²⁵ na

¹ Cks - ṇenā. ² Cks saddhā, Bā omits sa-. ³ Ck - ṇa, Bā - ṇakam. ⁴ Bā
 tīṇikkupamā kāmā, cfr. M. N. I, 139; Cks omits tīṇu-. ⁵ Bā add's kāmā. ⁶ Bā
 viśasappabhirū-. ⁷ Cks - rakānaṃ, Bā - raṇānaṃ. ⁸ Bā sitti. ⁹ Bā gātaṃ. ¹⁰
 Cks - am. ¹¹ Bā abhi- throughout. ¹² Bā tiriṭṭa-. ¹³ all three MSS. nāmam.
¹⁴ Bā abhirūpadassaniyā pāsādikā paramāya vappaṇā samannāgatā. ¹⁵ Cks saka-
 bhā-. ¹⁶ Bā sandhāretum.

sakkonti, surāpānamadena¹ viya kilesamadena mattā hutva
 satim paccupaṭṭhāpetum samatthā nāhesum. Ath' assā pitā
 Tiriṭṭavaccho² rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva mama gehe
 itthiratanam uppannam rañño va anucchavikam, lakkhaṇa-
 pāthake³ pesetvā taṃ vīmaṃsāpetvā yathāruciṃ karohīti“ āha. 5
 Rājā „sādhū“ 'ti vatvā brāhmaṇe peseti, te seṭṭhigehaṃ
 gantvā katasakkārasammānā pāyasaṃ paribhuñjimsu. Tasmiṃ
 khaṇe Ummadanti sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitā tesam santikaṃ
 agamāsi. Te taṃ disvā satim paccupaṭṭhāpetum asakkontā
 kilesamadamattā hutvā attano⁴ vipakatabhojanabhāvaṃ na 10
 jānimsu, ekacce ālopaṃ gahetvā bhuñjāmā⁵ 'ti saññāya sise
 ṭhapesum, ekacce upakacchantare⁶ khipimsu, ekacce bhittim⁷
 paharimsu, sabbe ummattakā ahesum. Sā te disvā „ime kira
 mama lakkhaṇam vīmaṃsantitī⁸, gīvāya ne gahetvā nīharathā“
 'ti nīharāpesi. Te maṃkubbūtā rājanivesanaṃ gantvā Umma- 15
 dantiyā ruṭṭhā⁹ „deva sā itthi kālakaṇṇī, na tumbhakaṃ anuc-
 chavikā“ ti vadimsu. Rājā „kālakakaṇṇī kirā“ 'ti taṃ na ānā-
 pesi¹⁰. Sā taṃ pavattim sutvā „ahaṃ kira kālakaṇṇitī raññā
 na gahitā, kālakaṇṇiyo nāma evarūpā¹¹ hontitī“ vatvā „hotu,
 sace pi taṃ rājānaṃ passissāmi jānissāmīti“ tasmiṃ āghātaṃ 20
 bandhi. Atha naṃ pitā Ahipārakassa adāsi, sā tassa piyā
 ahosi manāpā. — Kassa pana kammassa phalena¹² evaṃ abhi-
 rūpā ahoṣitī rattavattadānassa¹³: sā kira atīte Bārāṇasiyaṃ
 daliddakule nibbattitvā ussavadvase puññasampannā itthiyo
 kusumbharattavattam nivāsetvā alaṃkatā kilantiyo disvā 25
 tādisaṃ vattham nivāsetvā kilitukāmā hutvā mātāpitunnaṃ
 ārocetvā tehi „amma mayam daliddā, kuto no evarūpaṃ
 vatthan“ ti vutte „tena hi maṃ ekasmiṃ aḍḍhakule bhatim
 kātum anujānātha, te mama guṇam ūtvā dassantitī“ vatvā

¹ Ck^o omit surā. ² B^d tititī-. ³ B^d add^s brahmaṇe. ⁴ C^o -jamā, B^d
 bhuñjaha, R^o bhuñjamānā. ⁵ B^d add^s bhattam. ⁶ C^o -i, B^d bhittiyādisu. ⁷
 B^d -sissanti, R^o -sissantikim. ⁸ B^d kuddhā. ⁹ B^d āpā-. ¹⁰ B^d add na. ¹¹
 B^d add^s sā. ¹² B^d add nissandena.

- tehi anuññātā ekaṃ kulaṃ upasaṃkamitvā „kusumbharattavattheṇa bhaṭṭim karomīti“ āha. Atha naṃ te „tīni saṃvaccharāṇi kamme kate tava guṇāguṇaṃ¹ nātvā dassāma“² ti vadimsu. Sā „sādhū“³ ti paṭisunītvā kammaṃ paṭipajji. Te
- 5 tassā guṇaṃ nātvā aparipunnesu yeva tīsu saṃvaccharesu tassā ghanakusumbharattavattheṇa⁴ saddhiṃ aṇḍam pi vatthaṃ datvā „tava sahāyikāhi saddhiṃ gantvā nahāyitvā nivāsehi“⁵ taṃ pesayimsu. Sā sahāyikā ādāya gantvā rattavatthaṃ tīre ṭhapetvā nahāyi. Tasmīṃ khāṇe eko Kassapadasabalassa
- 10 sāvako acchinnacīvaro sākhabhaṅgaṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā „ayaṃ bhaddanto acchinnacīvaro bhavati“⁶, pubbe pi adinnabhāveṇa mama nivāsanaṃ dullabhaṃ jātan⁷ ti⁸ vatthaṃ dvidhā phāletvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmiti“⁹ cintetvā uttaritvā attano nivā-
- 15 sanaṃ nivāsetvā „tiṭṭhatha bhante“¹⁰ ti vatvā therāṃ vanditvā vatthaṃ phāletvā tass’ ekakoṭṭhāsaṃ¹¹ adāsi. So ekamante paṭicchannaṭṭhāṇe ṭhatvā sākhabhaṅgaṃ chaḍḍetvā tass’ ekaṃ kaṇṇaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā nikkhami, ath’ assa vatthobhāseṇa sakalasarīraṃ taruṇasuriyo viya ekobhāsaṃ ahosi.
- 20 Sā taṃ disvā „ayaṃ¹² ayyo paṭhamāṃ na sobhi“¹³ idāni taruṇasuriyo viya viroceti, idam pi tass’ eva¹⁴ dassāmiti“¹⁵ dutiyaṃ pi koṭṭhāsaṃ datvā „bhante ahaṃ bhava carantī uttamarūpa-dharā bhaveyyaṃ, maṃ disvā koci puriso sakabhāveṇa saṇṭhātum¹⁶ mā asakkhi“¹⁷, mayā abhirūpatarā nāma aṇḍā mā hotū“¹⁸
- 25 ti patthanaṃ ṭhapesi. Thero anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sā devaloke saṇcarantī¹⁹ tasmīṃ kāle Aritṭhapure nibbattitvā tathārūpā ahosi. — Atha tasmīṃ nagare kattikachanaṃ gho-sayimsu, kattikapuṇṇamāya nagaraṃ sajjayimsu. Ahipārako attano ārakkhattānaṃ gacchanto taṃ āmantetvā „bhadde

¹ Bds omit guṇā. ² Bds ghaṭṭanaku-. ³ Bds bhavissati. ⁴ Bds adda taṃ. ⁵ Bds sā taṃ koṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds mayhaṃ. ⁷ Bds -ati. ⁸ Bds etasseva. ⁹ Bds sandhāretum. ¹⁰ Cks -iti. ¹¹ Bds saṇisaraṇti.

Ummadanti, ajja kattikacchano¹, rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam imaṃ gehadvāraṃ āgamissati, mā kho tassa attānaṃ dassesi, so hi taṃ disvā satim upatthāpetum na sakkhissatīti² āha. Sā gacchantam³ „ahaṃ jānissāmiti⁴. Tasmiṃ gate dāsiṃ⁵ ānāpesi: „rañño imaṃ gehadvāraṃ āgata- 5 kāle mayhaṃ āroceyyāsīti⁶. Atha suriye atthamgate uggate puṇṇacande⁷ devanagare⁸ viya alamkate nagare sabbadisāsu dīpesu jālantesu⁹ rājā sabbālamkārapatimaṇḍito ājaññarathavaragato amaccagana-parivuto mahantena yasena nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam eva Ahipārakassa gehadvāraṃ 10 āgamāsi, taṃ pana gehaṃ manosilāvanna-pākāraparikkhittaṃ alamkataṃ dvārattālakaṃ sobhaggappattaṃ pāsādikam. Tasmiṃ khane dāsi Ummadantiyā ārocesi, sā pupphasamuggaṃ gāhāpetvā kinnarilīhāya¹⁰ vātapānaṃ nissāya thitā rañño pupphāni khīpi. So taṃ ulloketvā¹¹ kilesamadamatto satim 15 paccupatthāpetum asakkonto „Ahipārakass' etaṃ gehaṃ¹² ti sañjānitum pi nāsakkhi. Atha sārathim āmantetvā pucchanto dve gāthā abhāsi:

1. Nivesanaṃ kassa nu¹³ daṃ Sunanda
pākarena paṇḍumayena guttaṃ, 20
kā dissati aggisikhā va dūre
vehāsayaṃ pabbatagge va acci. 57.
2. Dhītā n' ayaṃ kassa Sunanda hoti,
supisā n' ayaṃ kassa atho pi bhariyā,
akkhāhi me khippam id' eva¹⁴ puttḥo: 25
avāvaṭṭā, yadvivā atthi bhattā ti. 58.

Tattha¹⁵ kassa nudaṇ ti kassa nu¹⁶ idaṃ,* paṇḍumayenā¹⁷ ti rattitthi-kāmayena¹⁸, dissatīti vātapāne thitā paññāyati, aggīti¹⁹ analajālakkhaṇḍho²⁰,

¹ C² kattikarattikacchano. B² -ratti gāro chano. ² B² gaccha tvaṃ sāmī. ³ C² -am. ⁴ C² -o. ⁵ B² -raṇ. ⁶ B² jālantesu. ⁷ B² līhāya. ⁸ B² disvā olo-.
⁹ C² idheva, B² imeva. ¹⁰ C² omīti nu. ¹¹ B² rattitthakapākāramayena. ¹² C² aggaṭi, B² accitī. ¹³ C² nalajā-

dhītā nayan ti dhītā¹ nu ayaṃ, avāvaṭā ti apetaḥharaṇā² apariggahitā³,
bhattā ti yadivā assā sāmiko atthi, idaṃ akkhāhīti.

Ath⁴ assa so ācikkhanto dve gāthā⁵ abhāsi:

s. Ahaṃ hi jānāmi janinda etaṃ

5 matyā ca petyā ca atho pi assā⁶,

tath⁷ eva⁸ so puriso bhūmipāla

rattimdivaṃ appamatto tav⁹ atthe. 59.

a. Iddho ca phīto¹⁰ ca subāḥhiko¹¹ ca

amacco te aññataro janinda,

10 tass¹² esā bhariyā Ahipārakassa

Ummadantī¹³ nāmadheyyena rājā¹⁴ 'ti. 60.

Tattha matyā ca petyā ca 'ti matito ca pītito ca taṃ jānāmīti vadati.
atho pi assā ti atha sāmikam pi 'ssā jānāmīti vadati, iddho ti samiddho,
phīto¹⁰ ti vatthālakārehi phullito¹⁰, subāḥhiko¹¹ ti sutthu aḍḍho, nāma-
15 dheyenā 'ti nāmena, ayaṃ hi¹² yo naṃ passati taṃ ummādeti satim assa
paccupatthāpetuṃ na deti tasmā Ummadantīti vuccati.

Taṃ sutvā rājā nāmaṃ assā thomento anantaraṃ g. 6.:

s. Ambho ambho¹⁵ nāmaṃ idaṃ imissā

matyā ca petyā ca kataṃ susādhū,

20 tathā¹⁶ hi mayhaṃ apalokayantī

ummattakaṃ Ummadantī akāsīti. 61.

Tattha matyā ca petyā ca 'ti mātaraṃ ca pitaraṃ ca, mayhaṃ ti upa-
yogatthe sampadānaṃ, apalokayantīti mayā apalokitā sayāṃ maṃ apaloka-
yantī maṃ ummattakaṃ akāsīti atthe.

25 Sā tassa kampitabhāvaṃ ūatva vātapānaṃ thaketvā siri-
gabbhaṃ eva agamāsi. Raṇṇo pi 'ssā¹⁷ diṭṭhakālato patthāya
nagarapadakkhinakaraṇa¹⁸ cittam eva nāhosi. So sārathim
āmantetvā „samma Sunanda rathaṃ nivattehīti“ vatvā „ayaṃ

¹ B^d adde kā. ² B^d -varaṇā. ³ B^d -ggahā. ⁴ B^d -āyo. ⁵ C^k tassā. ⁶
B^d tassā. ⁷ C^k pi-, C^s thi-, B^d phi-. ⁸ B^d suvaḍḍhito, B^s suvaḍḍhito. ⁹
B^d ummadantīti, read: ummādiṇi? cfr. Zachariae supra. ¹⁰ B^d puppito. ¹¹
B^d suvaḍḍhito. ¹² B^d ayaṃhi, C^k ahaṃhi. ¹³ so all three MSS. for aho? ¹⁴
B^d tadā. ¹⁵ B^d tassā. ¹⁶ C^k -pahka-, B^d -pakā-.

chaṇo ambhākaṃ nānucchaviko, Ahipārakasēnāpatiss' evānucchaviko, r. pi tass' evānucchavikaṃ⁶ ti ratham nivattāpetvā pāsādam abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha:

6. Sā' puṇṇamāse migamandalocanā
upāvisi puṇḍarikattacaṅgī,
dve puṇṇamāyo tadahū amaññam⁷
disvāna pārāpatarattavāsiniṃ. 62.
7. Alārapamhehi subhehi vagguhi
palobhayanti⁸ maṃ yadā udikkhati
vijambhamānā harat' eva me mano
jātā vane kimpurisiṃva pabbate. 63.
8. Tadā hi brahātī⁹ sāmā¹⁰ āmuttamanikunḍalā
ekaccavasanaṃ nārī migī bhantā¹¹ v' udikkhati. 64.
9. Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā
bāhāmudū candanasāralittā
vaṭṭaṅgulī sannatavīrakuttiyā¹²
nārī upaññissati sīsato subhā. 65.
10. Kadāssu maṃ kañcanamāluracchadā¹³
dhītā Tirīṭṭissa vilākamajjhā
mudūhi bāhāhi palissajissati¹⁴
brahāvane jātadumaṃ va māluvā. 66.
11. Kadāssu lākhārasarattasucchavi
bindutthani puṇḍarikattacaṅgī
mukhaṃ mukhena upanāmayissati
soṇḍo va soṇḍassa surāya¹⁵ thālam¹⁶. 67.
12. Yathāddasaṃ naṃ¹⁷ tiṭṭhantiṃ sabbagattaṃ manoramam
tato sakassa cittassa nāvabodhāmi kiñcanaṃ. 68.
13. Ummadanti¹⁸ mayā diṭṭhā āmuttamanikunḍalā¹⁹,
na supāmi divārattiṃ sahasaṃ va parājito. 69.

¹ C^k so, B^d yā ² B^d tadahumaññam, B^e akhaññam. ³ C^k sa-, C^e sā-. ⁴ B^d brahmāhi. ⁵ C^e samāse migamandā. ⁶ B^d phandā. ⁷ B^d -dhira-. ⁸ B^d -jālura-. ⁹ C^k -dissati ¹⁰ C^k phu-, C^e pu-. ¹¹ C^k phā-. ¹² B^d yadadda-santani. ¹³ C^k -tiṃ, B^d -ti. ¹⁴ B^e -lam.

14. Sakko ca¹ me varaṃ dajjā, so ca labbhetha me varo:

ekarattim² dirattim³ vā bhaveyyaṃ Ahipārako

Ummadantya ramitvāna, Sivirājā tato siyā ti. 70.

Tattha puṇṇamāse ti puṇṇacandāya rattiyā, migamandalocanā ti
 5 kaṇḍasantāsena palāyitvā vanantare thatvā luddaṃ olokentiyā migiyā viya man-
 dāni locanāni assā ti migamandalocanā, upāvisīti padumavannena karata-
 lena pupphāni khipitvā maṃ oloketi vātapāne nisīdi, puṇḍarikattacaṇḍigīti
 rattapadumapattavannaṣarirā, dve puṇṇamāyo ti āhaṃ tadā tasmīṃ chaṇa-
 divase taṃ pārāpatapādasamānavannaṃ rattavatthanivattathaṃ divā tassā mu-
 10 khaṃ⁴ olokeno ekassa pācīnalekadhātuto ekassa Ahiprākassenāpatino nīve-
 sane ti dvinnāṃ puṇṇacandānaṃ uggaṭattā dve puṇṇamāyo amaṇḍīm, aḷāra-
 pamhehīti viśālapakbumehi⁵, subhehīti parisuddhehi, vagguhīti madhurā-
 kārehi, udikkhatīti evarūpehi nettehi yasmīṃ khaṇe oloketi, pabbate ti
 yathā Himavantaṃ pabbate suphullitavane⁶ vīṇaṃ ādāya taṇṭhissareṇa attano sarāṃ
 15 saṃsādentī⁷ kimpurīsaṃ kimpurīsaṃ manāṃ haratī⁸ evaṃ harateva me
 mano ti vipalapati, brahatīti⁹ ulārā, sāmā ti suvaṇṇasāmā, ekacca-
 vasaṇā ti ekaccakavasaṇā, ekapattānivatthā ti attho, bhantā udikkhatīti
 saṃhakeṣā¹⁰ puthunālāṣā jyatābhamaṃ viśālakkhī tuṅganāsā rattotthī¹¹ setadantā
 tikhiṇadāthā suvattagīvā tanubāhu sūsaṇḍhitapayodharā karamitamaṃjḥā viśāla-
 20 soṇī¹² suvaṇṇakadalīsamāharūpā¹³ sā¹⁴ uttamīthī tasmīṃ khaṇe maṃ udik-
 khaṇti bhayena vanaṃ pavatītvā puna nivattitvā luddaṃ udikkhaṇti bhanta-
 migīva¹⁵ maṃ udikkhatīti vadati, bāhūmudū ti mudubāhū, sannatavīra-
 kuttīyā¹⁶ ti suphassitacekakaraṇā¹⁷ upaṇḍīssati maṃ ti sū subhā nārī
 kadā nu maṃ tehi tambhaṇakhehi sīsato paṭṭhāya sannatena vīreṇa¹⁸ karaṇeṇa
 25 paritoseṣattīti paṭthento vilapati, kaṇḍanamāluracchadā¹⁹ ti kaṇḍanamaya-
 uracchadālamkāra, vilākamaṃjḥā ti vilaggaṣarirā sū, brāhūvane ti mahā-
 vane, rattasucchavīti hatthapādātalaaggaṇakhaotthamaṃsesu lākhārasaratta-
 samānavannaṃ, bindutthanīti udakabubbulaṃ parimaṇḍalatthanī, tato ti yadā
 taṃ tiṭṭhantiṃ addasaṃ tato paṭṭhāya, sakassa cītassa²⁰ ti attano cītassa
 30 anissaro jāto mḥīti adhippāyo, kiṇḍanā²¹ ti kiṇḍi, ayam²² asukā nāmā
 'ti na jānāmi, ummattako jāto mḥīti vadati, diṭṭhā ti diṭṭvāna²³, supāmiti
 n' eva rattimdivaṃ²⁴ niddaṃ labhāmi, so ca labbhethā²⁵ ti yaṃ me Sakko
 varaṃ dadeyya so ca me varo labheyya²⁶, labheyyaṃ c' āhaṃ varaṃ ti attho.

Atha te amaccā²⁷ Ahipārakassāpi ārocayaṃsu: „sāmi rājā

35 nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto tumbākaṃ gharadvāraṃ gantvā²⁸

¹ Bā ee. ² Bā -arū. ³ Bā dvirattam. ⁴ Bā mukhaṣa sukhaṃ. ⁵ Ck^s -pa-
 mukhehi. ⁶ Bā supupphita-. ⁷ Bā -dati. ⁸ Ck^s haranti. ⁹ Bā brahātī. ¹⁰ Bā
 kaṇḍha-. ¹¹ Ck^s ratto, Bā rattātī. ¹² Ck^s -soṇi, C^s -yonī, Bā -yonī. ¹³ Ck^s
 -noruyā. ¹⁴ Ck^s omit sā. ¹⁵ Bā bhanda-. ¹⁶ Bā -dhīra-. ¹⁷ Ck^s supa-, Bā
 suphuyita-. ¹⁸ Bā dhīreṇa. ¹⁹ Bā -jālura-. ²⁰ Bā kaṇḍi-. ²¹ Bā aṇḍam. ²²
 so Ck^s; diṭṭhātī diṭṭvāna wanting in Bā. ²³ so Ck^s; Bā rattimdivā. ²⁴ so all
 three MSS. ²⁵ Ck^s omit atha-. ²⁶ Bā patvā.

nivattitvā pāsādaṃ abhirūlho¹ ti¹. So attano gehaṃ gantvā Ummadantiṃ āmantetva „bhadde kacci² rañño attānaṃ dassesīti“ pucchi. „Sāmi, eko mahodaro mahādāṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahaṃ taṃ rājā³ vā rājako⁴ vā ti na jānāmi, eko issaro ti pana⁵ vutto⁶, vātapāne ṭhatvā pupphāni khipimī⁷,⁸ so tāvad eva nivattitvā gato⁹ ti. So taṃ sutvā „nāsito ‘mhi tayā“ ti punadivase pāto va rājanivesanaṃ āruyha siri-gabbhadvāre ṭhatvā rañño Ummadantiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā „ayaṃ Ummadantiyā paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, rañño ca mamaṃ ca aggaṃ mocetvā imassa mayā¹⁰ jīvitam dātuṃ vaṭṭatīti“ attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ dāḥamantaṃ¹¹ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā „tāta asukaṭṭhāne susiracetiyarukkho atthi, tvaṃ kañci¹² ajānāpetvā atthaṅgate suriye tattha gantvā anto rukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto yācāmi: ‘deva-¹³ rāja, ambhākaṃ rājā nagare chaṇe vattamāne akilītvā va siri-gabbhaṃ pavisitvā vippalāpanto nipanno, mayaṃ tattha kāraṇaṃ na jānāma, rājā¹⁴ devatānaṃ bahūpakāro anusaṃvaccharaṃ sahaṃsaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti¹⁵, idaṃ¹⁶ nāma nissāya rājā vippalāpatīti ācikkha¹⁷, rañño no jīvitadānaṃ dethā¹⁸ 20 ‘ti yācissāmi, tvaṃ tasmīṃ chaṇe saraṃ parivattetvā¹⁹ ‘senāpati, tumhākaṃ rañño vyādhi nāma n’ atthi, so pana tava bhariyāya Ummadantiyā paṭibaddhacitto, sace taṃ²⁰ labhissati jīvissati noce marissati, sace tassa jīvitam icchasi Ummadantiṃ assa dehīti’ katheyyāsīti²¹ evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi.²² So gantvā tasmīṃ rukkhe nisīditvā punadivase senāpatinā taṃ ṭhānaṃ gantvā āyācite²³ tathā abbāsi, senāpati „sādhū“ ‘ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ abhruyha sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satim

¹ Bā - rūyhatīti. ² Bā kiñci. ³ Bā adda ti. ⁴ Bā rājapurisoti, Cā rājako.

⁵ Cā omīti pana. ⁶ Cā - v. ⁷ Bā - i. ⁸ Bā - mittam, Bā dūṭṭhamantaṃ. ⁹ Bā ki-. ¹⁰ Cā omīti rājā. ¹¹ Bā kīreti. ¹² Cā Bā imam. ¹³ Bā - atha. ¹⁴ Bā paṭivattitvātā. ¹⁵ Bā nam. ¹⁶ Bā vadeyyāsīti. ¹⁷ Bā - to.

upatthapetvā¹ „ko eso“ ti pucchi. „Ahaṃ deva Ahipārako“
ti. Ath' assa rājadvāraṃ² vivari. So pavasitvā rājānaṃ
vanditvā g. ā.:

15. Bhūtāni me bhūtapatī namassato
āgamma yakkho idam evaṃ³ abravi:
rañño mano Ummadantiyā nivīṭṭho,
dadāmi te taṃ, parivārayassū⁴ 'ti. 71.

Tattha namassato ti tumhākaṃ vilāpakāraṇaṃ jānantaṃ balikkammaṃ
katvā namassantassa, taṃ ti ahaṃ taṃ Ummadantiṃ tumhākaṃ paricārikaṃ
10 katvā dadāmi ti.

Atha naṃ rājā „samma Ahipāraka mama Ummadantiyā
paṭibaddhacittatāya vilapitabhāvaṃ yakkhāpi jānantiti“ pucchi.
„Āma devā“ 'ti. So „sabbalokena kira me lāmakabhāvo ñāto“
ti lajji, dhamme paṭiṭṭhāya anantaraṃ g. ā.:

15. Puññā⁵ ca dhamse amaro na c' amhi,
jano ca no⁶ pāpam idan ti jaññā,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ aditṭhā⁷ ti. 72.

Tattha dhamse ti samma Ahipāraka ahaṃ tāya saddhīm kilesavasena
20 paricārayanto puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhīm paricāritamattena amaro
ca na homi, mahājano ca me idam⁸ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato ayuttamā jaññā
katan ti garaheyya, taṃ ca mama datvā pacchā piyabhariyaṃ aditṭhā⁹ tava
manaso vighāto c' assā 'ti attho.

Sesā ubhinnam pi vacanapaṭivacanagāthā:

25. Janinda nāññatra tayā mayā vā
sabb' āpi kammaṃ katassa jaññā
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rājā yanathaṃ sajjāhi¹⁰. 73.
19. Yo pāpakaṃ kamma¹¹ karaṃ manusso
30 so maññati: mā-y-idha maññimṃsu aññe¹²,

¹ Cks -ahetvā. ² so all three MSS. for rājā dvāraṃ? ³ Bā idametad. ⁴ Bā
-cāra- ⁵ Cks puññā. ⁶ Bā me. ⁷ Ck adhiṭṭhā. ⁸ Bā imam. ⁹ Ck adhiṭṭhā,
Ck aditṭhe, Bā aditṭhā. ¹⁰ Bā adds rājā āha. ¹¹ Bā kammaṃ. ¹² so all three
MSS. for jāni aññe?

- passanti bhūtāni karontam etaṃ
yuttā ca ye honti narā pathavyā. 74.
19. Añño nu te ko 'dha¹ naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā² piyā ti,
bhuse ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā³. 75. 5
20. Addhā piyā mayha janinda esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
gacch' eva tvaṃ Ummadantiṃ bhadante
siho va selassa guhaṃ upeti⁴. 76. 10
21. Na pīṭā attadukkhena dhīrā
sukhapphalaṃ kamma pariccajanti,
sammohitā cāpi sukhena mattā
na pāpakaṃ kamma samācaranti. 77.
22. Tvaṃ hi mātā ca pitā ca mayhaṃ
bhattā patī posako devatā ca,
dāso ahaṃ tuyha saputtadāro,
yathāsukhaṃ Sibba⁵ karoḥi kāmaṃ. 78. 15
23. Yo issaro 'mhīti karoti pāpaṃ
katvā ca⁶ so n' uttapate paresaṃ
na tena so jīvati dīgham āyu⁷,
devāpi pāpena samekkhare na⁸. 79. 20
24. Aññātaṃ⁹ sāmiṃkehi padinnaṃ
dhamme tṭhitā ye paṭicchanti dānaṃ
paṭicchakā dāyaka cāpi¹⁰ tattha
sukhapphalaṃ ñeva karonti kammaṃ¹¹. 80. 25
25. Añño nu te ko 'dha¹² naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā piyā¹³ ti

¹ Bḍ añño te koci. ² Bḍ name sā. ³ Ck² adhi-. ⁴ Ck² upehi. ⁵ Bḍ siva, B² sivi. ⁶ Bḍ na. ⁷ Bḍ -um. ⁸ Bḍ adds athassa abhipārahassa āha. ⁹ Ck² aññātakataṃ. ¹⁰ Bḍ vāpi, Ck² cāpi. ¹¹ Bḍ adds rājā āha. ¹² Bḍ koci.

- bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
 datvā piyaṃ Ummadantiṃ aditṭhā¹. 81.
26. Addhā piyā mayha janinda esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla
 5 yan te mayā Ummadanti padinnā,
 bhusehi rājā vanathaṃ saajāhi². 82.
27. Yo attadukkhena parassa dukkhaṃ
 sukhena vā attasukhaṃ dahāti
 yath' ev' idaṃ³ mayha tathā paresaṃ
 10 so⁴ evaṃ jānāti sa vedī dhammaṃ. 83.
28. Añño⁵ nu te ko dha⁶ naro pathavyā
 saddheyya etc. 84.
29. Janinda jānāsi piyā mam' esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
 15 piyena te dammi piyaṃ janinda,
 piyadāyino deva piyaṃ labhanti. 85.
30. So nūn' ahaṃ⁷ vadhissāmi attānaṃ kāmahetukaṃ,
 na hi dhammaṃ adhammena ahaṃ vadhituṃ⁸ ussahe. 86.
31. Sace tvaṃ mayha satīṃ janinda
 20 na kāmayaṃsi naraviriyasettṭha
 cajāmi naṃ sabbajanassa Sibba⁹,
 mayā pamuttaṃ¹⁰ tato nam avhayesi. 87.
32. Adūsiyaṃ ce Ahipāraka tvaṃ
 cajāsi katte ahitāya ty-āssa
 25 mahā ca te upavādo pi assa
 na cāpi ty-āssa nagaramhi pakkho. 88.
33. Ahaṃ sahiṃsaṃ upavādam etaṃ
 nindaṃ pasaṃsaṃ garaham pi¹¹ sabbam,
 mam etaṃ āgacchatu bhūmipāla,
 30 yathāsukhaṃ Sibba¹² karohi kāmam. 89.

¹ C² adhi-, adding abhipārako āha. ² C² -āti. ³ C² idā, B² idham. ⁴ B² yo. ⁵ C² -ā. ⁶ B² koci. ⁷ B² so nunāham. ⁸ C² vyādhi. ⁹ B² asibya, B² sibya. ¹⁰ C² pavuttaṃ. ¹¹ B² -haṃ ca. ¹² B² sivi.

24. Yo n' eva nindaṃ na puna-ppasaṃsaṃ
ādiyaṭī garaḥaṃ no pi pūjaṃ
sirī ca lakkhī ca apeti tamhā
āpo suvutṭhī va¹ yathā thalambhā. 90.
25. Yaṃ kiñci dukkhaṃ ca sukhaṃ ca etto²
dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
urasā ahaṃ paccupadissāmi⁴ sabbaṃ
pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ. 91.
26. Dhammātisāraṃ va⁵ manovighātaṃ
dukkhaṃ ca n' icchāmi ahaṃ paresaṃ,
eko p' imaṃ hārayissāmi⁶ bhāraṃ
dhamme tṭhito kañci na tāpayanto⁷. 92.
27. Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda,
mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi,
dadāmi te Ummadantiṃ pasaṃno
rājā va yaññe dhanāṃ brāhmaṇānaṃ. 93.
28. Addhā tuvaṃ katte hitesī mayhaṃ,
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
nindeyyuṃ devā pitaro ca sabbe,
pāpaṃ ca passa⁸ abhisamparāyaṃ. 94.
29. Na h' et' adhammaṃ⁹ Sīvirāja vajjuṃ¹⁰
saṇegamā jānapadā ca sabbe
yaṃ te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rāja vanathaṃ sajjāhi. 95.
30. Addhā tuvaṃ katte hitesī mayhaṃ
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 96.
31. Āhūniyo¹¹ me si hitānukampī
dhātā vidhātā c' asi kāmapālo,

¹ Ck -tṭhī va, B^d -tṭhivī. ² B^d etto. ³ B^d -raṇ ca. ⁴ so Cks for upa-? B^d accuttarissāmi. ⁵ Cks kāra-. ⁶ Bds kiñci ahāpayanto. ⁷ Cks māssa. ⁸ Ck na henadh-, Bds na hetaridh-. ⁹ Bds vajje. ¹⁰ Ck āhu-, C' ahū-, B^d āhupeyyo.

- tayī hutā deva mahapphalā hi me,
kāmena me Ummadantiṃ paṭiccha. 97.
42. Addhā hi sabbam¹ Ahipārakā² tuvaṃ
dhammaṃ acārī mama kattaputta,
5 añño nu te ko idha sotthikattā
dipado naro aruṇe³ jīvaloke. 98.
43. Tuvan nu seṭṭho, tvam⁴ anuttaro si,
tvam dhammagū dhammavidū sumedho,
so dhammagutto cīram eva jīva,
10 dhammañ ca me desaya dhammapāla. 99.
44. Tad iṃgha Ahipāraka suṇohi vacanam mama,
dhammaṃ te desayissāmi sataṃ āsevitam aham. 100.
45. Sādhū dhammaruci rājā, sādhū paññāpavā⁵ naro,
sādhū mittānaṃ adubbho⁶, pāpass⁷ akaraṇaṃ sukhaṃ. 102.
- 15 46. Akkodhanassa vijite tñitadhammassa rājino
sukhaṃ manussā āsetha sītaṇḍāyāya saṃghare. 102.
47. Na vāham etaṃ abhirocayāmi
kammaṃ asamekkha kataṃ asādhum⁸,
ye vāpi⁹ natvā na sayam karonti,
20 upamā imā mayham tuvaṃ suṇohi: 103.
48. Gavañ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṇḍavo (III $\frac{111}{17}$)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate¹⁰ sati. 104.
49. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
25 sabbam ratṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti¹¹ adhammiko. 105.
50. Gavañ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṇḍavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate¹² sati. 106.
51. Evam eva manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
30 sabbam ratṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 107.

¹ Ck^s saccam. ² all three MSS. -ka. ³ Ck^s -o. ⁴ Ck^s tav. ⁵ B^d -navā. ⁶ B^d ā-. ⁷ all three MSS. -ssa. ⁸ read: kataṃ asādhum asamekkha kammaṃ? ⁹ Ck^s yoyavāpi. C^s yo vāpi. ¹⁰ B^d -atigate. ¹¹ read hot'. ¹² B^d ujum-.

52. Na cāp' ahañ adhammena amarattam pi patthaye
imañ vā paṭhaviñ sabbam vijetum¹ Ahipāraka. 108.
53. Yañ hi kiñci manussesu ratanañ idha vijjati
gāvo dāso hiraññañ ca vatthiyañ² haricandanam 109.
54. [Assitthiyo ratanañ maṇikañca
yañ cāp' ime candimasuriyā abhipālayanti]
na tassa hetu visamañ careyya,
majjhe Sivinañ usabho 'mhi jāto. 110.
55. Netā pitā uggato ratṭhapālo
dhammañ Sivinañ apacāyamāno
so dhammam evānucintayanto
tasmā sake cittavase na vatto. 111.
56. Addhā tuvañ mahārāja niccañ avyasaṇaṃ³ sivañ
karissasi cirañ rajjañ, paññā hi tava tādisī. 112.
57. Etañ te⁴ anumodāma yañ dhammañ na-ppamajjasī,
dhammañ pamajja khattiyo ratṭhā cavati issaro. 113.
58. Dhammañ cara mahārāja mātāpītusu khattiya (supra p. 120)
idha dhammañ caritvāna rāja⁵ saggañ gamissasi⁶. 114.
59. Dhammañ cara mahārāja puttadāresu khattiya, etc. 115.
60. Dhammañ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya, etc. 116. 20
61. Dhammañ cara mahārāja vāhanesu balesu ca, etc. 117.
62. Dhammañ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca, etc. 118.
63. Dhammañ cara mahārāja ratṭhe janapadesu ca, etc. 119.
64. Dhammañ cara mahārāja samaṇe brāhmaṇesu ca, etc. 120.
65. Dhammañ cara mahārāja migapakkhīsu khattiya, etc. 121. 25
66. Dhammañ cara mahārāja, dhammo ciñño sukhāvaho,
idha dhammañ caritvāna rāja saggañ gamissasi. 122.
67. Idha dhammañ caritvāna saindadevā sabrahmakā⁷
suciñṇena divam pattā, mā dhammañ rāja pamādo ti. 123.

¹ Cks -tu. ² Bd vattiya. ³ Cks avyasaṇiñ, Bd abyāsannañ. ⁴ Cks me. ⁵ Bd rājā. ⁶ Cks -ti. ⁷ Bd dhammañ cara mahārāja indo devā sabrahmakā.

- Tattha sabbāpīti janīda aham p' etaṃ ekako va paṭicchādetvā ānessāmi
 taṃ tathapetvā taṃ ca mamañ ca añño sabbo pi jano¹ imassa kammassa katassa
 ākaramattam pi na janīda na jānissanti², bhusehīti taya saddhīti abhiramanto
 attano taṇhāvanathaṃ bhussaṃ karohi vaḍḍhehi, manorathaṃ pūrehīti, sajāhīti
 5 manorathaṃ pana pūretvā sace te na ruccati atha nañ sajāhi, mayham eva
 paṭicchāpehi³, kamma⁴ karan ti samma Ahipāraka yo manusso pāpakammaṃ
 karonto so pacchā mā idha aññe idaṃ pāpakammaṃ maññāmisu mā jānantū ti
 maññe ti cinteti, duccintitam⁵ etaṃ tassa, kiṃkāraṇā: karontam eva hi nañ
 passanti bhūtāni ye ca⁶ Buddhā Paṇḍekabuddhā Buddhaputtā iddhīyogena yuttā
 10 te ca nañ passanti yeva, na me piyā ti samma Ahipāraka añño nu te koci⁷
 idha imasmīṃ sakalāya pi pathaviyā na me Ummadanti piyā⁸ ti evaṃ⁹ sadda-
 heyya¹⁰, sīho va seḷassa guhaṇ ti mahārāja sace taṃ tvaṃ idha na ānesi
 atha yathā sīho kilesaparilāhe uppanne sīhapotikāya vasanaṭṭhānaṃ maniguhāṃ
 upeti evaṃ tassā vasanaṭṭhānaṃ gaccha, gantvā tattha attano patthanāṃ¹¹
 15 pūrehīti, sukhaṃ phalaṇ ti samma Ahipāraka, paṇḍitā attano dukkhena
 puṭṭhā¹² samānā na sukhaṃ vipākādayakammaṃ paricejanti, sammohitā vāpi
 butvā mohena mūhā sukhena mattā pāpakammaṃ nāma¹³ na samācaranti,
 yathā sukhāṃ Sībba¹⁴ karohi kāmān ti sāmī Sivirāja, attano dāsīṃ pari-
 vārentassa¹⁵ garahā nāma n' atthi, tvaṃ yathā sukhāṃ yathājjhāsayāṃ kāmāṃ
 20 karohi, attano icchāṃ pūrehīti, na tena so jīvati ti samma Ahipāraka, yo
 jessaro 'mhiṭi pāpaṃ karoti katvā ca kiṃ¹⁶ maṃ devamanussā vakkhanti¹⁷ na
 uttasati na ottapati na so tena kammaṇa dīghāṃ kālāṃ jīvati khīppam eva
 marati, devatāpi ca nañ kiṃ imassa pāparañño rajjena varam assa vālukāghaṭaṃ
 gale bandhītvā maraṇān ti lāmakena cakkhunā olokenti, aññāta kan ti mahārāja
 25 aññesaṃ santakaṃ tehi sāmikehi padinnsānaṃ ye attano dhammaṃ thitā paṭi-
 cchanti te tattha¹⁸ paṭicchakā ca dāyaka ca sabbe pi sukhaṃ phalaṇ eva kammaṃ
 karonti, paṭiggāhake hi paṭigrahaṇte taṃ dānaṃ dāyakassa mahantaṃ vipākaṃ¹⁹
 deti añño nu te -pe- addhā piyā -pe-, yo attadukkhena²⁰ ti samma Ahī-
 pāraka yo attano dukkhena piḷito taṃ dukkhāṃ parassa dahati attano sarīrato
 30 parasarīre khīpati parassa vā²¹ sukhena attano sukhāṃ dahati tathā parassa
 sukhāṃ gahetvā attani pakkhipati attano dukkhāṃ harissāmi ti parāṃ dukkhitaṃ
 karoti attānaṃ sukhessāmi ti parasukhaṃ nāseti na so dhammaṃ jñāti, yo
 pana evaṃ jñāti yath'ev' idaṃ mayham sukhadukkhāṃ tathā paresan ti sa vedī
 dhammaṃ so dhammaṃ jñāti nāma, ayam etissā gāthāya atho, piyena te
 35 dammi ti piyena kīraṇabhūtena piyaṃ phalaṃ patthento dammi ti atho, piyaṃ
 labhanti ti samāsāre samāsāranti piyaṃ eva labhanti, kāmahetukan ti samma

¹ B^d añña sabbāpi janā, C^k aññe sabbo pi jano. ² so all three MSS. for -issati? ³ C^k -ecchādehi, B^d patidehi. ⁴ all three MSS. -am. ⁵ B^d duci-. C^k duccaritam. ⁶ C^k va. ⁷ C^k konu. ⁸ C^k yā, C^o viyā. ⁹ C^k etam. ¹⁰ C^k -heyyati. ¹¹ B^d manasā. ¹² so all three MSS. ¹³ B^d adda manasā. ¹⁴ B^d sivi. ¹⁵ C^o B^d -cā-. ¹⁶ B^d kam. ¹⁷ B^d ra-, B^o da-. ¹⁸ B^d nattha. ¹⁹ B^d vipphāram. ²⁰ C^k omit vā.

Ahipāraka kāmahetukam ayuttakam katvā¹ attūnam² vadhissāmīti³ me parivātakko uppaṭṭissati⁴, mayham satin ti mama santakam, mama santi⁵ pi pāṭho, mama santikāyā⁶ ti evam maññamāno, sace tvaṃ taṃ na kūmesīti attho, sabbajanassā 'ti sabbe⁷ seniye⁸ sannipātetvā tassa sabbajanassā 'ti⁹ ayam mayham ahitā ti paricceṭṭissāmi, tato avhayesīti tato naṃ :pariggahattā¹⁰ 5
 ānapeyyāsi¹¹, adūsiyan ti anaparādham, kette ti tam eva aparena nāmena ālapati, so hi rañño hitam karoti tasmā kattā¹² ti vuccati, na cāpi tyāssā 'ti evam akiccekārīti nagare tava koci pakkho pi na bhavēyya, nindan ti na kevalam upavādam eva sace pi maṃ koci sammukhā nindissati pasamsasati vā dosam vā pana āropento garahissati tan p' ahaṃ nindam pasamsam garahaṃ 10
 ca sabbam saḥissāmi, sabbam etaṃ mamūgacchatu 'ti vadati, tamhā ti yo ete nindādayo na gaṇhāti tamhā purisā issariyasamkhātā sīri ca paññissamkhātā lakkhī ca thalaṭṭhānato suvuṭṭhisamkhātā āpo viya apeti na paṭiṭṭhāti, etto ti ito mama tassā paricceṭṭakāraṇato, dhammāṭṭisāram vā ti dhammam atikkamitvā pavattam¹³ akusalam vā yathā kiñci hoti, paccupadissāmīti sam- 15
 paṭicchissāmi¹⁴, thāvarāṇam tasānaṃ ti yathā mahāpaṭṭhavi khīṇāsavānaṃ ca puthujjanānaṃ ca na kiñci na paṭicchati sabbam adhivāseti taṃ¹⁵ evāham pi sabbam etaṃ paṭicchissāmi adhivāsessāmīti dipeti, eko pi maṃ ti ahaṃ eko¹⁶ vā imaṃ attano dukkhabhāraṃ hārayissāmi¹⁷ vahissāmi¹⁸, dhamme tṭhito ti viñeṭṭhayaḍḍhamme pavēṇidhamme¹⁹ tividdhasucaritadhamme tṭhito hutvā, saggū- 20
 pagam ti devapuññakammam nāma etaṃ saggūpagam hoti, yaññe²⁰ dhanan ti yaññadhanam, ayam eva vā pāṭho, Ummadantīti Ummadantī pi mama sahāyikā tvaṃ pi sahāyako, pitaro ti brahmāno²¹, sabbe ti na kevalam devabrahmaṇo²² sabbe raṭṭhavāsino maṃ passatha bho sahāyakassa bhariyā sahāyikā iminā gehe katā ti nindeyyum, na hetadhamman²³ ti na hi etaṃ 25
 adhammikaṃ, yathā te mayā ti yasmā mayā sū²⁴ tuyham dinnā²⁵ tasmā etaṃ adhammo ti na vadissanti²⁶, satan ti satānaṃ Buddhādīnaṃ khantimettābhāvanāsilācārasamkhātāni dhammāni suvaṇṇāni, tāni²⁷ samuddavelā vā duravayāni, tasmā yathā samuddo velaṃ nāttikkamati evam ahaṃ pi silavelam²⁸ nāttikkamāmīti²⁹ vadati, āhureyyo me sīti mahārāja tvaṃ mama āhuna- 30
 pūthunasakkārassa³⁰ anucchaviko, dhātā vidhātā caaī³¹ kāmāpālo ti tvaṃ deva mama dhāraṇato dhātā issariyamukhassāpi³² dahanato vidhātā icchita-

¹ C^{ks} akatvā, B^d ayuttam katvā. ² B^s adda na. ³ B^d pavissāmīti. ⁴ B^s uppa-jati. ⁵ so C^{ks} for santim? B^d mayham pasinti, B^s mayham seti. ⁶ so C^{ks}; B^d santakāsāyā. ⁷ B^s -ā. ⁸ C^k B^d -yo, C^s seniyo., ⁹ B^s -nassa, omitting ti. ¹⁰ B^d -hitattā. ¹¹ B^d ānapeyyāsi, C^k anapeyyāsi, B^s aneyyāsi. ¹² C^{ks} kaccā. ¹³ C^{ks} -ā. ¹⁴ C^s sampatṭissāmi, B^d paccuttarissāmi sampatṭicchissāmi dhāra-yissāmi, B^s paccuparissāmi sampatṭicchā dhāressāmi. ¹⁵ B^d ekako. ¹⁶ C^{ks} kūt-, B^s tār-? ¹⁷ C^{ks} ehi-, B^d vah or gah-, B^s pah-. ¹⁸ B^s -ūiyadh-. ¹⁹ C^{ks} -ā. ²⁰ C^k brahmaṇo, C^s brāhmaṇo. ²¹ so C^{ks} for -māno; B^d brahmaṇo, omitting deva. ²² all three MSS. hetamdh. ²³ C^{ks} omit sū. ²⁴ C^{ks} -am. ²⁵ B^d ne-vadissati. ²⁶ B^d omits tāni. ²⁷ C^{ks} silam-. ²⁸ B^s -missāmīti. ²⁹ B^d omits pūthuna. ³⁰ B^s vasi. ³¹ B^s -sukhassāpi.

- paṭṭhitaṇaṃ kāmānaṃ pālanato kāmāpālo, tayi¹ hutā ti tuyhaṃ dinnā²,
 kāmēna me ti mama paṭṭhanāya³ Ummadantiṃ paṭṭechā⁴ 'ti; evaṃ Ahipārako
 rañño deti, rājā na mayhaṃ attho ti paṭikkhipati, gūthapattitaṃ⁵ sākuṇikaṃ⁶
 pacchittaṃ plīthipādēna paharivā ataviyaṃ khipantā viya ubbo pi naṃ jahant'
 6 eva, idāni rājā punaakathanatthāya taṃ santajjento addhā hīti g. ā., tathā
 kattaputtā⁷ 'ti pitā⁸ pi 'ssa kattā va⁹ tena taṃ evaṃ ālapati, i. v. h.: addhā
 tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbaṃ dhammaṃ acari hitaṃ eva¹⁰ akāsi, ajja¹¹ pana
 paṭipakkho hutvā bahū¹² katthesi, mā evaṃ vippalapi, añño nu te dīpado
 naro ko idha jīvaloke aruṇe yeva sotthiṃ kattā¹³, sace hi ahaṃ viya añño
 10 rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhaviṣsa anto aruṇe yeva tava sisadhi chindā-
 petvā taṃ attano ghare kareyya, ahaṃ pana akusalabbhayen' eva na karomi,
 tuṇhī bhoḥ, na me tīya¹⁴ attho ti santajjesi; so taṃ sutvā puna pi kiñci
 vattum asakkonto rañño thutivasena tvaṃ nū¹⁵ 'ti g. ā., tass' attho mahārāja
 tvaṃ sieva sakala-Jambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ seṭṭho tvaṃ anuttaro tvaṃ
 15 vinicchayadhammapaveṇidhammasucaritadhammānaṃ¹⁶ gopāya tena dhammagū-
 tesaṃ¹⁷ vidahitattā dhammavidū tvaṃ sumedho¹⁸ tvaṃ yaṃ dhammaṃ gopesi
 ten' eva gutto, eisaṃ jīva dhammaṃ ca me desesi dhammapāla dhammagopaka
 rāja pavārā¹⁹ 'ti; atha rājā dh. desento tadāsiṅghā 'ti eḍim ā., tathā siṅghā
 'ti eodanatte nipāto, yasā mān tvaṃ codesi tasmā ti attho, satan ti Bod-
 20 dhādhiḥi sappurisehi āsevitāṃ, sādhu ti sundaro²⁰ pasattho vinicchayapaveṇi-
 sucaritadhammo rocesiti dhammaruci, tādiso hi jīvitaṃ jahanto pi akiccaṃ na
 karoti tasmā sādhu, paññāpavā ti nāgasampaṇno, mittānaṃ adubbho ti
 mittassa adubbhanabhāvo²¹, iṭṭhadhammassā 'ti paṭiṭṭhitatividhadhammassa,
 āsethā 'ti āseyyum nīdeyyum, desanūsāsam ev' etaṃ²², cattāro iriyāpathe su-
 25 khaṇi kappeyyun ti ayaṃ paṇ' ettha attho, āttacchāyāyā 'ti puttāraññati-
 mittānaṃ āttacchāyāya, saṃghare ti saṃghare attano gehe adhammaballidāṇā-
 dhi anupaddutasukhaṃ passeyyun²³ ti dasa-eti, na vāhametan ti samma Ahi-
 pāraka yaṃ etaṃ²⁴ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ etaṃ ahaṃ na roca-
 yāmi, ye vāpi ātvāna ti ye vā pana rājāno ātvā tulayitvā tīretvāsoyāṃ
 30 karonti tes' āhaṃ kammaṃ rocemiti adhippāyo, imā upamā ti imasmiṃ paṇ'
 atthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā suṇohi, jīmhaṃ ti vaṃkaṃ, nette ti yo
 tā gāviyo neti²⁵ tasmīṃ jeṭṭhakaṃsabbe, pāgavā 'ti tasmīṃ adhammaṃ
 carante itarā pajā pag eva carati ativiya karotīti attho, dhammiko ti
 cattāri agatigamanāni pahāya dhammena r. kareti²⁶, amarattan ti devattam,
 35 ratanaṃ ti saviññākaratanaṃ²⁷, vatthiyaṇ ti kāsikavattam eva, as-
 siṭṭhiyo ti vātasamagatasse pi uttamarūpadharā itthiyo pi, ratanaṃ
 maṇikaṇḍā 'ti sattavīdharatanaṃ ca māṇikkamayabhaṇḍāṇ ca²⁸, abhipāla-

¹ C^{ks} tayā. ² C^{ks} -a. ³ B^s kāmēna. ⁴ C^{ks} -a. ⁵ B^s bhūmiyaṃ pa-. ⁶ C^{ks} -ka, B^d -qinam. ⁷ all three MSS. kattā-. ⁸ so all three MSS. ⁹ C^k kattā va, B^d kattā ca. ¹⁰ B^d adds vadhimeva. ¹¹ B^d idāni. ¹² C^{ks} -u. ¹³ C^s katvā. ¹⁴ B^d etiāya. ¹⁵ C^{ks} nūnā. ¹⁶ B^d -paveṇiya-. ¹⁷ C^{ks} -guttosam. ¹⁸ B^d adds so. ¹⁹ C^k carā, C^s pacarā, B^s javarā. ²⁰ C^{ks} add ti. ²¹ C^{ks} -bhāge. ²² B^d eva cetam. ²³ C^{ks} vase-. ²⁴ B^d yathā taṃ. ²⁵ C^{ks} neneti. ²⁶ B^d -ento. ²⁷ B^s saviññāka-
 kaviññākaratanaṃ. ²⁸ C^k mānī-, B^s mahagghabhaṇḍākaṇḍa.

yaṇṭīti alaṅkarontū¹ rakkhanti, na tassē 'ti tassa cakkavattirajjassāpi hetu
na visamaṃ careyya², usabho 'smīti yasmā ahaṃ Sīvinaṃ majjhe jeṭṭhakarājā
hutvā jāto tasmā cakkavattirajjakarapaṃ³ pi visamaṃ na carāmiṭi attho, netā
ti mahārājānaṃ⁴ kusalessu paṭiṭṭhapetvā devanagaraṃ netā hitakāraṇena tassa
pitā⁵ Sīvirājā kira dhammarājā⁶ ti sakala-Jambudīpe nātattā uggato sarena
raṭṭhaṃ pāṇato⁷ raṭṭhapālo, apacāyamāno ti Sīvinaṃ porāṇakarājūnaṃ
pavenidhammaṃ apacāyamāno, so ti so ahaṃ tam eva dhammaṃ cintemi⁸
manasīkaromi, na vatte ti⁹ tena kāraṇena attano cīttassa vasaṇa vattāmi;
evaṃ M-assa dhammakathaṃ sutvā Ahipārako thutim karonto addhā hīti
ādim ā., na pamajjasīti attanā¹⁰ kathitadhammaṃ¹¹ na-ppamajjasi tath' 10
eva vattesi, dhammaṃ pamajjā 'ti¹² dhammaṃ pammussitvā¹³ agā'ivasena
gantvā¹⁴; evaṃ so tathā¹⁵ thutim katvā dhammacāryāya niyojento¹⁶ uttarim
dasagāthā¹⁷ abhāsi, tā¹⁸ heṭṭhā Tesakupa-jātaka vaṇṇitā va.

Evaṃ Ahipārakasenāpatinā rañño dhamme desite rājā
Ummadantiyā paṭibaddhacittam vinodesi. 15

S. i. d. ā. s. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale
paṭiṭṭhahī): „Tadā Sunandasārathī ānando aho si, Ahipārako Sāriputto,
Ummadanti Uppalavaṇṇā, sesaparisaṃ Buddhaparisaṃ, Sīvirājā ahaṃ evā“
'ti. Ummadanti-jātakaṃ.

3. Mahābodhi-jātaka.

20

Kinno daṇḍaṃ kimājinaṃ ti. Idam S. J. v. paññāpāra-
miṃ ā. k. Vatthum Mahāummagge āvibhavissati. Tadā pana S.
„na bhikkhave idān' eva pubbo pi T. paññavā parappavādamaddano
yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe asīti koṭṭivibhavassa udicca- 25
brāhmaṇamahāsālassa¹ kule nibbatti², Bodhikumāro ti
'ssa nāmaṃ karimsu. So vayappatto Takkasilāya³ uggahita-
sippo paccāgantvā agāramajjhe vasanto aparabhāge kāme
pahāya Himavantapadesaṃ pavisitvā⁴ paribbājapabbajjāṃ

¹ Bds ālokaṃkarontū. ² Cks mareyyuṃ. ³ Bd -kār-. ⁴ Bds mahājanasū. ⁵
Bds hitā. ⁶ Bds dhammacārī. ⁷ Bd raṭṭhapālayanaṭṭhā. ⁸ Bd anucintayanto. ⁹
Bds yasmā in the place of manasi - - ti. ¹⁰ Bds -no. ¹¹ Bd -e. ¹² Cks
parimajjasīti. ¹³ Bd sammussitvā. ¹⁴ Bds ag-. ¹⁵ Bds tassa. ¹⁶ Bds dhammañ-
carā ti uyyojento, Bds -yojento. ¹⁷ Bds uttari tassa oṣānagāthā. ¹⁸ Cks te. ¹⁹
Cks -ja. ²⁰ Cks -itva. ²¹ Bd -yau.

- pabbajitvā tattha vanamūlaphalābhāro ciraṃ vasitvā vassārattasamaye Himavantā oruḥa cārikaṃ caranto anupubbena Bārāṇasīṃ¹ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase paribbājakasāruppena nagare bhikkhāya caranto rājadvārāṃ pāpuṃ.
- 5 Tam enaṃ sihapañjare t̥hito rājā disvā tassa upasame paṣīditvā taṃ attano bhavanaṃ pavesetvā rājapallamaṃke nisīdāpetvā katapaṭṭisanthāro thokaṃ dhammakathaṃ sutvā nānaggarasabhojanaṃ dāpesi. M. bhattaṃ gahetvā cintesi: „idaṃ rājakulaṃ nāma bahudosāṃ bahupaccāmittaṃ hoti², ko nu kho
- 10 mama uppannaṃ bhayaṃ nittharissatiti³“ so avidūre t̥hitaṃ rājavallabhaṃ ekaṃ piṅgalasunakhaṃ⁴ disvā mahantaṃ⁵ bhattapiṇḍaṃ gahetvā tassa dātukāmatākāraṃ⁶ dassesi. Rājā ñatvā sunakhassa bhājanaṃ āhārāpetvā bhattaṃ gāhāpetvā dāpesi, M. pi tassa datvā bhattakiccaṃ nitthāpesi. Rājāpi tassa⁷
- 15 paṭiññaṃ gahetvā antonagare⁸ rājuyyāne paṇḍāsālaṃ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha vāsesi⁹, devasikaṃ c¹⁰ assa dve tayo vāre upat̥ṭhānaṃ agamāsi, bhojanakāle pana M. niccaṃ rājapallamaṃke yeva nisīdati, rājabhojanaṃ eva bhuñjati, evaṃ dvādasa saṃvaccharāṇi atītāni. Tassa pana rañño pañca
- 20 amaccā atthaṃ ca dhammaṃ ca anusāsanti, tesu eko ahetuvādi¹¹ eko issarakāraṇavādi¹² eko pubbekatavādi eko ucchedavādi eko khattavijjavādi¹³. Tesu ahetukavādi „ime sattā saṃsārasuddhikā“ ti mahājanaṃ uggaṇhāpesi, issarakāraṇavādi „ayaṃ loko issaranimmitto“ ti uggaṇhāpesi, pubbekatavādi
- 25 „imesaṃ sattānaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā uppajjamānaṃ¹⁴ pubbekaten¹⁵ eva uppajjatitī“ gaṇhāpesi, ucchedavādi „ito paralokagatā¹⁶ nāma, n¹⁷ atthi, ayaṃ loko ucchijjatitī“ gaṇhāpesi, khattavijjavādi¹⁸ „mātāpitaro pi māretvā attano va attho kāmatabbo¹⁹“ ti gaṇhāpesi. Te rañño vinicchaye niyuttā

¹ C^{ks} lyāṃ. ² C^{ks} -mittā honti. ³ C^{ks} nittha-. ⁴ B^d siṅgala-. ⁵ B^d mahāsatto

⁶ C^{ks} -makāhāraṃ. ⁷ B^d ssa. ⁸ C^{ks} attano nagare. ⁹ B^d taṃniṃ vāsāpesi.

¹⁰ C^{ks} he-, B^d ahetukavādi. ¹¹ C^{ks} -samittavādi. ¹² B^d khetta-. ¹³ B^d -nānaṃ.

¹⁴ C^{ks} -kāragatā, B^d -kāragato. ¹⁵ B^d kātabbo.

lañcakhādakā hutvā assāmikaṃ sāmikaṃ¹ karonti. Ath' eka-
divasaṃ eko puriso kūṭattaparājito M-aṃ bhikkhāya rājagehaṃ
pavisantaṃ disvā vanditvā „bhante, tumhe rājagehe bhuñja-
mānā vinicchayāmacce lañcaṃ gahetvā lokaṃ vināsente kasmā
ajjhūpekkhatha, idāni 'mhi pañcahi amaccehi kūṭattakārassa 5
hatthato lañcaṃ gahetvā sāmiko va samāno assāmiko kato“
ti paridevi. So tasmim kārūññavasena vinicchayaṃ gantvā
dhammena vinicchinitvā sāmikaṃ ñeva sāmikaṃ akāsi, mahā-
jano ekappahāren' eva mahāsaddena sādhu-kāraṃ adāsi. Rājā
taṃ saddaṃ sutvā „kiṃsaddo nāmāyan“ ti pucchitvā tam 10
atthaṃ sutvā katabhattakiccaṃ M-aṃ upanīḍitvā pucchi:
„bhante ajja kira vo² aṭṭo vinicchito“ ti. „Āma mahārāja“
'ti. „Bhante tumhesu vinicchinantesu mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatī⁴ ito paṭṭhāya tumhe va vinicchinathā“ 'ti. „Mahā-
rāja, mayaṃ pabbajitā nāma, n' etaṃ ambhakaṃ kamman“ ti. 15
„Bhante mahājane kārūññena kātum vattati, tumhe sakala-
divasaṃ mā vinicchinatha, uyyānato paṇa idhāgacchantā⁵
vinicchayaṭṭhānaṃ gantvā pāto va cattāro aṭṭe vinicchinatha,
bhutvā uyyānaṃ gacchantā cattāro, evaṃ mahājanassa vaḍḍhi⁶
bhavissatī“⁷. So tena punappuna yāciyamāno „sādhū“ 'ti 20
sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. Kūṭattakārakā
okāsaṃ⁸ na² labhiṃsu, te pi amaccā lañcaṃ alabhantā dug-
gatā hutvā cintayimso: „Bodhiparibbājakassa vinicchinana-
kālato“ paṭṭhāya mayaṃ kiñci na labhāma, handa naṃ rāja-
veriko ti vatvā rañño antare paribhinitvā mārāpema⁹“ 'ti te 25
rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja Bodhiparibbājako tumhākaṃ
anattakāmo“ ti asaddhahantena rañña¹⁰ „sīlavā esa ñāpa-
sampanno, na evaṃ karissatī“ vutte „mahārāja, tena¹¹ sa-
kalanagaravāsino attano hatthe katā¹², kevalaṃ amhe yeva

¹ Bā adds sāmikaṃ assāmikaṃ. ² Bā te. ³ Bā vujhī. ⁴ Bā -ssatī. ⁵ Bā -o

⁶ Cā lañcaṃ. ⁷ Cā alabh- in the place of na labh-. ⁸ Cā -cchinakā-, Bā -cchanakā-. ⁹ Bā -pessāmā. ¹⁰ Cā -tenaṃ rañño. ¹¹ Bā adds hi. ¹² Cā

katā. Bā katvā.

pañca jane kātuṃ na sakkoti¹, sace ambhakaṃ na saddabatta
 tassa idhāgatakāle parisam olokethā² 'ti āhaṃsu. Rājā
 „sādhū“ 'ti sīhapañjare t̥hito taṃ āgacchantam olokento
 parivāram disvā attano aññāṇena aṭṭakārakamanusse tassa
 5 parivāro ti maññamāno bhijjivā te amacce pakkosāpetvā
 „kin ti karomā“ 'ti pucchi. „Gaṇhāpetha naṃ devā“ 'ti.
 „Oḷārikaṃ aparādham apassantā naṃ³ katham gaṇhāpessāmā⁴“
 'ti. „Tena hi mahārāja pakatiparihāram assa hāpetha, taṃ
 parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā
 10 sayam eva palāyissatīti⁵“. Rājā „sādhū“ 'ti vatvā anupubbena
 tassa parihāram hāpesi. Paṭhamadivasam tāva taṃ tuccha-
 pallamke yeva nisīdāpesum, so pallamkam disvā va rañño pari-
 bhinnabhāvam ūtvā uyyānam gantvā taṃ divasam eva
 pakkamitukāmo hutvā „ekantena⁶ ūtvā pakkamissāmīti⁷“ na
 15 pakkāmi, ath' assa punadivase tucchapallamke nisinnassa
 rañño pakkabhattaṃ ca aññaṃ ca gahetvā missakabhattaṃ
 adamsu, tatiyadivase mahātalam pavisitum ādatvā sopānasise
 yeva t̥hapetvā missakabhattaṃ adamsu, so taṃ ādāya uyyā-
 nam gantvā bhattakiccam akāsi, catutthadivase heṭṭhāpāsāde
 20 t̥hapetvā kaṇājakabhattaṃ adamsu⁸, tam pi gahetvā uyyānam
 gantvā bhattakiccam akāsi. Rājā amacce pucchi: „mahā-
 Bodhiparibbājako sakkāre parihāpīte⁹ pi na pakkamati, kin
 ti¹⁰ karomā“ 'ti. „Deva, na so bhattatthāya carati chattatthāya
 pana carati, sace bhattatthāya careyya paṭhamadivase¹¹ yeva
 25 palāyeyyā“ 'ti. „Idāni kin karomā“ 'ti. „Sve ghātāpetha
 naṃ mahārāja“ 'ti. So „sādhū“ 'ti tesam yeva hatthe khagge
 t̥hapetvā „sve antaradvāre t̥hatva pavisantass' eva sīsam
 chinditvā khaṇḍākkhaṇḍikam katvā kaṇci¹² ajānāpetvā vacca-
 kuṭiyam pakkhipitvā nahātvā āgaccheyyāthā“ 'ti āha. Te
 30 „sādhū“ 'ti sampat̥icchitvā „sve āgantvā evam karissāmā“ 'ti

¹ Bā sakkā. ² Bā omits naṃ. ³ Bā -hāmā. ⁴ so C^{ks} for ekamāsa? Bā pi-
 kantena. ⁵ C^{ks} -missatīti. ⁶ Bā adds so. ⁷ C^{ks} -to. ⁸ Bā add naṃ. ⁹ Bā
 -sati. ¹⁰ Bā ki-.

aññamaññaṃ vicāretvā attano attano nivesanāni āgamiṃsu¹.
 Rājāpi sāyaṃ bhuttaabhojano sirisayane nipajjitvā M-assa guṇe
 anussari, ath' assa tāvad eva soko uppajji, sarīrato sedā
 muccimṃsu², sayane assādam alabhanto aparāparaṃ parivatti.
 Atha naṃ aggamahesi upanipajji, so tāya saddhiṃ sallā- 5
 pamattam pi na kari, atha naṃ sā „mahārāja, kin nu
 kho sallāpamattam pi na karotha, api nu³ me koci aparādho
 atthīti“ pucchi. „N' atthi devīti, api ca kho Bodhiparibbā-
 jako kira ambhākaṃ paccatthiko jāto ti, tassa sve ghāta-
 natthāya pañca amacce ānāpesiṃ, te taṃ hanitvā⁴ khaṇḍā- 10
 khaṇḍikaṃ katvā vaccakūpe khipissanti, so pana ambhākaṃ
 dvādasa saṃvaccharāni bahuṃ dh. d., ekāparādho pi 'ssa mayā
 paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena pana hutvā tassa
 mayā vadho āpatto, tena kāraṇena socāmi“⁵. Atha naṃ sā⁶ „sace
 te deva so paccatthiko jāto taṃ ghātento kiṃ socasi, paccat- 15
 thikaṃ nāma puttam pi ghātetvā attano va sotthibhāvo
 kātabbo, mā cintayitthā“⁷ 'ti assāsesi. So tassā vacanena
 paṭiladdhassāso niddaṃ okkami. Tasmīṃ khaṇe koleyyako
 piṅgalasunakho⁸ taṃ kathaṃ sutvā „sve mayā attano balena
 tassa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā punadvase pāto 20
 va pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā ummāre sīsaṃ katvā
 M-assa āgamanamaggaṃ⁹ olokento nipajji. Te khaggahatthāpi
 amaccā pāto va āgantvā anantaradvāre¹⁰ atthamṃsu. Bo. pi
 velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgacchi¹¹,
 atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāthā 25
 dassetvā „kiṃ bhante Jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na
 labhasi, ambhākaṃ rājā tava mārapatthāya pañcāmacce khagga-
 hatthe antaradvāre¹² thapesi, mā tvāṃ nalāṭena maccuṃ
 gahetvā āgami¹³, sīghaṃ¹⁴ pakkamā“¹⁵ 'ti mahāsaddena viravi.
 So sabbarudaññutāya tam atthaṃ natvā tato nivattitvā uyyānaṃ 30

¹ Bā -amsu. ² Bā mucc-. ³ Bā add kho. ⁴ Bā te pana naṃ maritvā. ⁵
 Bā add āha. ⁶ Bā socitā. ⁷ Bā sīghāla-. ⁸ Cā -mattam. ⁹ so Cā for antara-
 dvāre? Bā ānantare. ¹⁰ Cā āgacchi, Bā agamāsi. ¹¹ Bā dvārantare. ¹² Bā
 agamāsi. ¹³ Bā sīghaṃ.

gantvā pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājāpi sihapañjare
 thito taṃ āgacchantaṃ c' adivā „sace ayaṃ mama paccat-
 thiko¹ uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipādetvā kammaṣajjo bha-
 vissati no ce attano parikkhāre gahevā gamanaṣajjo bhavissati,
 5 jāniṣṣāmi tāv' assa kiriyā“ ti uyyānaṃ gantvā M-aṃ attano
 parikkhāre ādāya „gamissāmi“ paṇḍasālato nikkhamantaṃ
 caṃkamanakoṭṭiyaṃ diṣvā vanditvā ekamantaṃ thito paṭha-
 maṃ g. ā.:

1. Kiṃ nu daṇḍaṃ kiṃ ajīvaṃ kiṃ chattaṃ kiṃ upābanaṃ
 10 kiṃ aṃkusaṃ ca pattaṃ ca saṃghāṭiṃ cāpi brāhmaṇa
 taramānarūpo gaṇhāsi kiṃ nu paṭṭhayaṣe disaṃ ti. 124.

Tass' attho: bhante, pubbe tvaṃ aṃhikaṃ gharāṃ āgacchantaṃ daṇḍādiṃ
 gaṇhāsi, aṃja pana kena kuraṇena daṇḍaṃ ca ajīvaṃ ca chattupāhanaṃ ca
 15 matrikapasibbakolambanaṃ² aṃkusaṃ ca mattikapattaṃ ca saṃghāṭiṃ cā 'ti sabbe
 p' ime parikkhāre taramāno gaṇhāsi, katarā nu diṣaṃ paṭṭhesi, kattha gantu-
 kāmo aṭṭi puehi.

Taṃ sutvā M. „ayaṃ attanā katakammaṃ na jānāti
 maññe ti, jānāpessāmi na“ ti dve gāthā abhāsi:

2. Dvādas' etāni vassāni vusitāni tav' antike,
 20 nābhijānāmi sonena piṇḍalena³ abhinikūjitaṃ⁴. 125.
 3. Sv-āyaṃ ditto⁵ va nadati sukkadāṭṭhaṃ vidamśayaṃ⁶
 tava sutvā sabhāriyassa vītasaddhassa⁷ mam patiti. 126.

Tattha abhinikūjitaṃ⁸ ti etena⁹ tava sunakkena evaṃ mahāvīravena
 viravitaṃ na jānāmi, ditto⁵ vā 'ti dappito¹⁰ viya, sabhāriyassa⁷ 'ti tava
 25 sabhāriyassa mama māraṇatthāya pañcannaṃ¹¹ amaccānaṃ āpattabhāvaṃ katha-
 tassa sutvā tvaṃ kiṃ¹² aḍḍattha bhikkhaṃ na labhasi rañño¹³ te vadho ānatto
 idha māgacchīti¹⁴ ditto⁵ va nadati, vītasaddhassa¹⁵ mam patiti mam
 antare vīgasaddhassa¹⁶ tava vacanaṃ sutvā evaṃ nadati ti ā.

Tato rājā attano dosaṃ sampaticehitvā¹⁷ khamāpento
 30 catutthaṃ g. ā.:

¹ B^d add bhavēyya. ² B^d -na, B^s -ka. ³ B^d siṅgā-. ⁴ C^k abhinikūjitaṃ
 for nikūjitaṃ? B^d -nābhīnikūjitaṃ. ⁵ B^d ditto. ⁶ B^d vīdh-. ⁷ C^k -sabbassa,
 C^s bhītasaddhassa? B^d vīgasaddhassa. ⁸ C^k -kujji-. ⁹ B^s evaṃ. ¹⁰ B^d dīppa-,
 B^s dammi-. ¹¹ C^k -ānam. ¹² B^d kiṃ tvaṃ. ¹³ B^d -ā. ¹⁴ C^s -gañchīti.
¹⁵ C^k vīgasaddhasaddhassa. C^s vīnasaddhassa. B^d vīgasaddhassa. ¹⁶ B^d -sad-
 dassa. ¹⁷ B^d add taṃ.

1. Ahu esa kato doso yathā bhāsasi brāhmaṇa,
esa bhiyyo pasīdāmi, vasa brāhmaṇa mā gamā¹ ti. 127.

Tattha bhiyyo ti sabbaṃ etaṃ mayā² āgattaṃ ayaṃ me doso esa paṇā-
haṃ idāni adbhikatarāṃ tava³ pasīdāmi idh⁴ eva vasa mā aññattha gamā⁵ ti.

Taṃ sutvā M. „mahārāja paṇḍitā nāma tādīsena para- 5
pattiyena apaccakkhakārīnā saddhiṃ na vasantīti“ vatvā tassa
anācāraṃ pakāseṇto ā.:

2. Sabbaseto pure āsi, tato pi⁶ sabalo ahu,
sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṃ mama. 128.
3. Abbhantaraṃ pure āsi tato majjhe tato bahi, 10
purā niddhamanā hoti sayam eva cajam⁷ ahaṃ. 129.
4. Vitasaddhaṃ na seveyya udapānaṃ v⁸ anodakaṃ,
sace pi naṃ anukhaṇe vāri kaddamagandhikaṃ. 130.
5. Pasannaṃ eva seveyya appasannaṃ vivajjaye,
pasannaṃ payirupāseyya rahadaṃ⁹ va udakatthiko. 131. 15
6. Bhaje bhajantaṃ purisaṃ abhajantaṃ na bhājaye,
asappurisadhammo so yo bhajantaṃ na bhājati. 132.
7. Yo bhajantaṃ na bhajati sevamānaṃ na sevati
sa ve manussapāpittho¹⁰ migo sākhassito yathā. 133.
8. Accābhikkhaṇasaṃsaggā asamosaraṇena ca 20
etena mittā jīraṇī akāle yācanaṃ ca. 134.
9. Tasmā nābhikkhaṇaṃ gacche na ca gacche cirāciraṃ
kālena yācaṃ yāceyya evaṃ mittā na jīrare¹. 135.
10. Aticiraṃnivāseṇa piyo bhavati appiyo, (IV ²¹⁷/₁₀)
āmanta kho taṃ gacchāma purā te homa appiṃyā ti. 136. 25

Tattha sabbaseto ti mahārāja paṭhamāṃ eva tava nivesane mama
odano¹ sabbaseto ahesi, yaṃ tvaṃ bhuñjasi taṃ eva maṃ dāpesiṃti attho, tato
ti tato pacchā paribhedakīnaṃ vacanaṃ gahetvā tava mayi virattakāle² missako-
dano jāto, idānīti idāni sabbalohitako jāto, kālo ti aññāpassa kho³ tava
santikā idāni mama pakkamituṃ kālo, abbhantaraṃ ti paṭhamāṃ mama 30

¹ Bā saccāṃ mayā evaṃ. ² Cks va. ³ Bā -L. ⁴ Cks vi. ⁵ Bā dahadaṃ. ⁶
Cks -ssā-. ⁷ Bā jīyyare. ⁸ Cks -ne. ⁹ Bā adda pi sabalo. ¹⁰ Bā agupañ-
ṇussa for aññ-.

abbhantaram āsi¹ alamkatamahātalam² ussitasetacchatte rūjapallāṇike yeva
 maṇe uisidāpesuṇḍe, majjhe ti sopānamatthake, purā niddhamanā hotīti
 yāva givāya gahetvā nikkaḍḍhanā³ na hoti, anukhaṇe ti sace pi anūdaṇḍaṇ
 udapānaṇḍaṇ patto puriso udakaṇḍaṇ apassanto kalalaṇḍaṇ viyūhītvā anukhaṇeyya tathāpi
 5 tam vāri kaddamagandhiyaṇ bhaveyya amanuṇḍatāya na piveyya, tath' eva
 vīrasaddhaṇḍaṇ payrupāsantena⁴ laddhapaccayāpi⁵ parittā c' eva lōkhā ca ama-
 nuṇḍā aparibhogārāḍa ti attho, pasannan ti patiḍḍhitasaddhaṇḍaṇ, rabadan⁶
 ti gambhīraṇ mahārāḍaṇ, bhajantan ti attānaṇ bhajantam eva bhajeyya⁷,
 abhajanān ti paccatthikaṇḍaṇ, na bhājaye ti na bhajeyya, na bhājatīti
 10 yo puriso attānaṇ bhajantaṇ hītaḍḍantaṇ puggalaṇḍaṇ na bhajati so asappurisa-
 dhammo nāma⁸ 'ti, manussapāpiḍḍho ti manussalāmaḍḍaṇ patikīḍḍho⁹ sabba-
 paccimako, sākhassito ti makkaḍḍo, accābikkhaṇasamaṇḍaṇḍaṇ ti atthi
 abhinhasaṇḍaṇḍaṇ, akāle ti ayuttaappattakāle parassa piyabhaḍḍaṇḍaṇ yācanāya
 mittā jīranti nāma, tvam pi aticiranivāseṇa mayi mettīṇ bhīndī, tasmā ti
 15 yasmā accābikkhaṇasamaṇḍaṇḍaṇ asamosaraḍḍaṇ ca mittā jīranti tasmā, cira-
 ciraṇ ti ciraḍḍaṇḍaṇ vītināmetvā ciraṇ¹⁰ na gaccheyya na upasaṇḍakameyya¹¹,
 yācan ti yācīttabbhaḍḍaḍḍaṇḍaṇ yuttakāleṇa yāceyya, na jīrare¹² ti evaṇ mittā
 na jīranti, purā te homā ti yāva tava appiyā na homa tāva¹³ āmantetvā
 evaṇ gacchāmā¹⁴ 'ti.

20 Rājā āha:

14. Evaṇ ce¹⁵ yācanānānaṇ aṇḍaḍḍaṇ nāvabujjhasi
 parivārakānaṇ sattānaṇ vacanaṇ na karosi no
 evaṇ tam abhiyācāma puna kayirāsi pariyāyan ti. 137.

Tattha nāvabujjhasīti sace bhante imaṇ¹⁶ yācantena mayi kata-
 25 aṇḍaḍḍaṇ na jānāsi, na patiganhāsīti attho, pariyāyan ti puna idhāgamanāya
 ekaṇ vāraṇ kareyyāsīti yūcati.

Bodhisatto āha:

15. Evaṇ ce no viharataṇ antarāyo na hessati
 tuyhaṇ cāpi¹⁷ mahārāja mayhaṇ ca¹⁸ ratṭhavaddhana¹⁷
 30 app-eva nāma passema¹⁹ ahorattānaṇ accaye ti. 138.

Tattha evaṇce no ti sace mahārāja evaṇ nāna hutvā viharatānaṇ am-
 hākaṇ antarāyo²⁰ na hessati, tuyhaṇcā²¹ 'ti sace tuyhaṇ vā mayhaṇ vā²¹
 jīvitāṇ pavattissatīti dīpeti, passema²² 'ti apī nāma passeyyāma.

¹ Ck asi, Bđ āsanaṇ. ² Ck -thalam, Bđ -talamhi. ³ Bđ nikaḍḍamāno. ⁴ Ck
 -pāsa, C -pāsanto. ⁵ Ck laddhāyapipaccayā. ⁶ Bđ dahadan. ⁷ Ck add na. ⁸
 Bđ -kutho. ⁹ Ck cira. ¹⁰ Ck -me. ¹¹ Bđ jīyare. ¹² Ck tava. ¹³ Bđ
 evaṇ te. ¹⁴ Bđ evaṇ. ¹⁵ Bđ vāpi. ¹⁶ Bđ mayhaṇ vā. ¹⁷ Bđ -ghana. ¹⁸
 Ck -āma. ¹⁹ Ck -yam. ²⁰ Bđ -ivā. ²¹ Ck omit vā, Bđ omits mayhaṇ vā.

Evam vatvā M. rañño dh. desetvā „appamatto hohi mahārājā“ 'ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiñ sabhāgaṭṭhāne bhikkhāya caritvā Bārāṇasito nikkhamma anupubbena Himavantokāsam eva gantvā kiñci kālam vasitvā puna otaritvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi¹. Tassa pana 5 gatakālato paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisīditvā vilopam karontā cintayimāsu: „sace Mahābodhiparibbājako punāgamissati jīvitam no n' atthi, kin nu khv-assa² anāgamana-kāraṇam kareyyamā“ 'ti. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „ime sattā paṭibaddhaṭṭhānam nāma jahitum na sakkonti, kin nu khv- 10 assa³ idha paṭibaddhaṭṭhānam“ ti, tato „rañño aggamaheṣīti“ ūtvā „ṭhānam kho pan' etaṃ vijjati yaṃ so imaṃ nissāya āgaccheyya, paṭigacce⁴ eva⁵ nam mārāpessamā“ 'ti te rājānam etad avocaṃ: „deva ime divase nagare ekā⁶ kathā suyyatīti“ „Kimkathā nāmā“ 'ti. „Mahābodhiparibbājako ca⁷ devī ca 15 aṇṇamaṇṇam sāsanapaṭisāsanam pesessantīti“⁸. „Kin ti katvā“ 'ti. „Tena kira deviyā pesitam: 'sakkhasi⁹ nu kho attano balena rājānam mārāpetvā mama setacchattam dātum ti, tāya pi 'ssa pesitam: 'rañño māraṇam nāma mama bhāro, khippam āgacchatū' ti“. Rājā tesam punappuna kathentānam 20 saddahitvā „idāni kim katabban“ ti pucchitvā „devim māretum vaṭṭatīti“ vutte anupaparikkhitvā¹⁰ va „tena hi tam tumhe māretvā khaṇḍākhaṇḍiyam¹¹ chinditvā vaccakūpe khipathā“ 'ti ā. Te tathā karimāsu, tassā mārītabbhāvo sakalanagare pākaṭo ahoṣi. Ath' assā cattāro puttā „iminā no niraparādhā 25 mātā mārītā“ ti rañño paccatthikā ahesum. Rājā mahābhayappatto ahoṣi. M. paramparāya tam pavattim sutvā cintesi: „ṭhāpetvā maṃ aṇṇo kumāre saṇṇāpetvā pitaram khamāpetum samattho nāma n' atthi, rañño ca jīvitam das-sāmi kumāre ca pāpato mocessamīti“ so punadivase paccanta- 30 gāmaṃ pavisitvā manussehi dinnam makkaṭamamsam khādītva

¹ Bā vasi. ² Bā khaṣsa. ³ Bā -kacceva. ⁴ Cks -am. ⁵ Bā adds kira. ⁶ Bā pesentīti. ⁷ Bā sakkā. ⁸ Cks -ttā. ⁹ Bā -kam.

tassa cammaṃ yācivā¹ assamaṇapāde sukkhāpetvā niggandhaṃ
katvā nivāsesi pi pārupīti² pi amse ṭhapesi, kiṃkāraṇā³: „ba-
hūpakāro⁴ me“ ti vacanaṭṭhāya. So taṃ cammaṃ ādāya ano-
pubbena Bārāṇasīṃ gantvā kumāre upasaṃkhamitvā „pitu
5 ghātakammam nāma dārūpaṃ, taṃ vo na kātābbaṃ ti,
ajarāmaro satto nāma n' atthi, ahaṃ tumhe aññamaññaṃ
samagge karissāmi⁵ c' eva āgato, tumhe mayā⁶ pahita-
sāsanaena āgaccheyyāthā“⁷ ti kumāre ovaḍitvā antonagare
uyyānaṃ pavisitvā makkaṭṭacammaṃ attharitvā silāpatṭe nisīdi.
10 Atha naṃ uyyānapālo disvā vegena gantvā rañño ārocesi.
Rājā sutvā va sañjātasomanasso⁸ te amacce ādāya tattha
gantvā M-aṃ vanditvā nisīditvā paṭisanthāraṃ kātuṃ ārabhi.
M. tena saddhiṃ asammoditvā makkaṭṭacammam eva parimajji.
Atha naṃ evam āha: „bhante, tumhe maṃ apatṭhapetvā⁹
15 makkaṭṭacammam eva parimajjatha, kiṃ vo idaṃ mayā¹⁰ bahū-
pakārataran“ ti. „Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro,
ahaṃ imassa piṭṭhe nisīditvā vicariṃ, ayaṃ me pāṇiyaghaṭaṃ
āhari vasaṇaṭṭhānam sammajji abhisamācārikavattapaṭivattaṃ
me akāsi, ahaṃ pana attano dubbalacittatāya assa maṃsaṃ
20 khāditvā cammaṃ sukkhāpetvā attharitvā nisīdāmi c' eva
nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayhan“ ti. Iti so tesam
vādabbindanaṭṭhāya vānaracamme vānaravohāraṃ āropetvā
taṃ pariyāyaṃ sandhāya imaṃ kathaṃ kathesi. So hi tattha¹¹
nivatṭhapubbattā¹² „piṭṭhe nisīditvā vicariṃ“¹³ ti ā., taṃ amse
25 katvā pāṇiyaghaṭaṃ¹⁴ āhaṭapubbattā „pāṇiyaghaṭaṃ āharatīti“ ā.,
tena cammena bhūmiyā sammatṭhapubbattā¹⁵ „vasanaṭṭhānaṃ
sammajjatīti“ ā., nipannaakāle tena cammena piṭṭhiyā akkanta-
kāle pādānaṃ puṭṭhapubbattā „vattapaṭivattakam“ me akāsi¹⁶
ā., chātakāle pana tassa maṃsaṃ labhitvā khāditattā „ahaṃ

¹ Bā adda gahetvā. ² Bā - pesīti. ³ Bā adda cammanā. ⁴ Bā - raṇ. ⁵ Ck
mayam. ⁶ Bā adda hutvā. ⁷ Bā akathetvā. ⁸ Ck mahā. ⁹ C* Bā tasca. ¹⁰ Ck
nivatta-. ¹¹ Bā nivutta-. ¹² Bā - ran. ¹³ Bā - tassa. ¹⁴ Bā sampajja-. ¹⁵ Ck
vattāvatṭapaṭi-.

pana attano dubbalacittatāy' assa maṁsaṁ khādīn¹ ti ā.
 Taṁ sutvā te amaccā „pānātipāto tena kato“ ti saññāya
 „passatha bho pabbajitassa kammaṁ: makkaṭaṁ kira māretvā
 maṁsaṁ khāditvā cammaṁ gahetvā vicaratīti“ pāṇiṁ paharītvā
 parihāsaṁ² akaṁsu. M. te tathā karonte disvā „ime attano
 vādabhedanattāya mama cammaṁ gahetvā³ āgatabhāvaṁ na
 jānanti, na jānāpessāmi te“ ti ahetukavādiṁ tava āman-
 tetvā pucchi: „āvuso tvaṁ kasmā paribhāsaṁti“⁴. „Mitta-
 dūbhikammassa c' eva pānātipātassa ca katattā“ ti. Tato
 M. „yo pana tava c' eva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṁ
 kareyya tena⁵ kiṁ dukkatan“ ti tassa vādaṁ bhindanto ā: 10

16. Udīraṇā ce⁶ saṁgatyā⁷ bhāvāya-m-anuvattati
 akāmā akaraṇīyaṁ vā karaṇīyaṁ vāpi kubbati
 akāmakaraṇīyasmiṁ kuv-idha⁸ pāpena lippati. 139.
17. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁹ na pāpako
 bhoto ce¹⁰ vacanaṁ saccaṁ suhato vānaro mayā. 140.
18. Attano ce hi vādassa aparādhaṁ vijāniya
 na maṁ tvaṁ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 141.

Tattha udīraṇā ti kathā, saṁgatyā 'ti saṁgatiyā, channaṁ abhijā-
 tinaṁ taṁ taṁ abhijātīṁ upagamanena, bhāvāya manuvattatīti bhāvena anu- 20
 vattatīti karaṇatthe sampadānaṁ, akāmā ti akāmena anicchāya, akaraṇīyaṁ
 vā karaṇīyaṁ vā ti akattabbaṁ pāpaṁ vā kattabbaṁ kusalaṁ vā, kubbatīti
 karoti, kuv-idhā¹¹ 'ti ko idha, i. v. h.: tvaṁ ahetukavādi n' atthi hetu n' atthi
 paccayo sattānaṁ saṁkilesāyā 'ti ādi diṭṭhiko: ayaṁ loko saṁgatyā c' eva
 sabbhāvena ca anuvattati pariṇamati tattha sukhāṁ dukkhāṁ paṭisaṁvedeti 25
 akāmako pāpakaṁ vā puññaṁ vā karotīti vadaṁ, ayaṁ tava udīraṇā sace¹²
 tathā evaṁ saṁte akāmakaraṇīyasmiṁ attano va dhammatāya pavattamāne¹³
 pāpe ko¹⁴ idha satto pāpena lippati, sace hi attanā¹⁵ akatena pi lippati¹⁶ na
 koḍi na lippeyya 'ti, so ce ti so ahetukavādasamkhāto tava bhāsitaṭṭho¹⁷ ca
 atthajotako dhammo ca kalyāṇo ce¹⁸ na pāpako ahetuappaccayā¹⁹ sattā saṁ- 30
 killassantīti²⁰ vodayantīti²¹ sukhadukkhāṁ paṭisaṁvediyantīti idam bhoto vaca-

¹ Bā -dan. ² so all three MSS. for paribhā-? ³ Bā ādāya. ⁴ Ck parihā-, Bā
 -hāsaṁti. ⁵ Bā adda saddhīm. ⁶ Bā te. ⁷ Ck -gaeca. ⁸ Bā kvacidha? ⁹
 Ck -e for -eva? ¹⁰ Ck va. ¹¹ Ck sāte, Ck sāce. ¹² Bā -no. ¹³ Ck papako.
¹⁴ Bā -no. ¹⁵ Bā akate pāpe na lippati. ¹⁶ Ck hā-. ¹⁷ Bā ca. ¹⁸ Bā
 ahetuka-. ¹⁹ Bā -ti. ²⁰ so B; Ck codayantīti, Bā omits vo-.

nañi saccañ ce suhato vānaro mayā, ko ettha mama doso ti attho, vijāniyā 'ti sace hi tvañ attano vādassa aparādhāñ jāneyyāsī na mañ garaheyyāsī, kiñ-kūraṇā: bhoto vādo hi tādiso, tasmā¹ ayañ mama vādañ karotīti mañ pa-saṇḍheyyāsī, attano pana vādañ ajānanto mañ garahatīti².

- 5 Evañ M. tañ nigganhitvā appaṭibhānañ³ akāsi. So pi rājā parisati⁴ mañkubhūto pattakkhandho nisīdi. M. pi tassa vādañ bhinditvā issarakāraṇavādiñ āmantetvā⁵ „tvañ āvuso mañ kasmā paribhāsasi yadi issaranimmānavādañ⁶ sārato pacesīti“ vatvā ā.:

- 10 19. Issaro sabbalokassa sace kappeti jīvitam
iddhiviyasanabhāvañ ca kammañ kalyāṇapāpakañ
niddesakāri puriso issaro tena lippati. 142.
20 20. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁷ na ca pāpako
bhoto ce vacanañ saccañ suhato vānaro mayā. 143.
15 21. Attano ce hi vādassa aparādhāñ vijāniya
na mañ tvañ garaheyyāsī, bhoto vādo hi tādiso ti. 144.

Tattha kappeti jīvitam ti sace Brahmā vā añño vā koci issaro tvañ ka-siyā jīva tvañ gorakkheñā 'ti evañ sabbalokassa jīvitam⁸ sañvidahati⁹ vicāreti¹⁰ iddhiviyasanabhāvañ ca sesañ ca kalyāṇapāpam¹¹ kammañ yadi¹² issaro va¹³ kappeti¹⁴ karoti, niddesakārīti yadi tassa niddesañ āgattim eva¹⁵ yo koci puriso karoti evañ sante yo koci pāpakañ karoti tassa issarena katattā issaro va tena pāpene lippati, sesañ purīmanayen¹⁶ eva vedittabbañ, yathā ca idha evañ sabbattha.

- 25 Iti so ambato va¹⁷ muggarañ gahe tvā ambañ pātento
viya issarakāraṇen¹⁸ eva issarakāraṇavādañ¹⁹ bhinditvā pubbe-
katavādiñ āmantetvā „tvañ āvuso mañ kiñ paribhāsasi
yadi pubbekatavādañ saccañ maññasīti“ vatvā ā.:

- 30 22. Sace pubbekatahetvā²⁰ sukhadukkhañ nigacchati
porāṇakañ katañ pāpam tam eso muccate iṇam,
porāṇakam iṇamokkho, kuvidha²¹ pāpene lippati. 145.

¹ Cks kasmā. ² Ck -sīti. ³ Bd -pañ. ⁴ Bd paribhāsati. ⁵ Cks omīti āmantetvā.

⁶ Cks -nīlmitavādañ. ⁷ Cks -e. ⁸ Cks omīti jīvitam. ⁹ Cks -hāti. ¹⁰ Bd vitar-.

¹¹ Cks -pañ. ¹² Bd add sabbatth. ¹³ Cks ca. ¹⁴ Cks -ati. ¹⁵ Bd adda seso.

¹⁶ Bd ca. ¹⁷ Cks -pañ-. ¹⁸ Cks -tañhetu. ¹⁹ Bd kvāñciva, B: kociidha.

23. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo* na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 146.
24. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 147.

Tattha pubbekatahetū 'ti pubbakatahetu purimabbave katakamman' 6
kāraṇen' eva, tameso muccate iṇan ti yo vadhabandhanādihi dukkhaṃ pā-
puṇāti yadī so yaṃ tena porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ taṃ idāni iṇaṃ muccati
evaṃ sante mamāpi esa porāṇakapaṃmokkaḥ*, anena hi makkutena pubbe paribhā-
jakena hutvā ahaṃ makkaḥo samāno hutvā⁴ khādito bhavissāmi, sv-āyaṃ idha
makkaḥettāṃ patto mayā⁵ paribhājakattaṃ pattena māretvā khādito bhavissati, 10
ko idha pāpena lippati.

Iti so tassāpi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhi-
mukhaṃ katvā¹ „tvaṃ āvuso n' atthi dinnan ti ādini vatvā
idh' eva sattā ucchijjanti paralokaṃ gacchantā² nāma n' atthi ti
maññamāno kasmā maṃ paribhāsaṃti³“ santajjetvā ā.: 15

25. Catunnaṃ yev' upādāya⁴ rūpaṃ sambhoti paññanam
yato ca rūpaṃ sambhoti tatth' eva anupagacchati. 148.
26. Idh' eva jīvati jīvo pecca pecca⁵ vinassati,
ucchijjati ayaṃ⁶ loko ye bālā ye ca paṇḍitā,
ucchijjamāne lokasmiṃ kuvīdha⁷ pāpena lippati. 149. 20
27. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁸ na ca pāpako
bhoto ce⁹ vacanaṃ saccam suhato vānaro mayā. 150.
28. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 151.

Tattha catunnaṃ ti paṭhavādināṃ bhūtānaṃ, rūpaṃ ti rūpakkhando, 25
tatthevā 'ti yato taṃ rūpaṃ sambhoti nirujjhanakāle tatth' eva gacchati¹⁰,
imināssa¹¹ catumabābhūtiḥ hi ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti¹² paṭhavi¹³
paṭhavikāyaṃ anupeti¹⁴ anupagacchati āpo tejo vāyo¹⁵ vāyokāyaṃ anupeti
anupagacchati ākāsaṃ indriyāni saṃkatamānti āśandipaṇḍamā purisā mataṃ
ādāya gacchanti yāva ājāhanā pādāni paññāyanti kāpotakāni atthiṃ bhavanti 30

1 Cks -e. 2 Bā -e. 3 Bā esa porāṇakaṃ evaṃ sabbattha inato mokkaḥ. 4 Bā
add māretvā. 5 Cks mayam. 6 Bā thatvā. 7 Bā katā for gatā? 8 Bā -hāsiti.
9 Ck ye up-. 10 Cks -am. 11 Cks -tāyaṃ. 12 Bā kvacidha, Bā kocidha. 13
Ck -pe. 14 Ck te. 15 Bā anupag-. 16 Bā -hātassa. 17 Bā adds tadā. 18 Bā
omits pa-. 19 Cks -ehi. 20 Bā omits vā.

bhasmantāhūtiyo¹ dattupaññattam² yadidaṃ dānaṃ tesam tucchā musāvillāpo³
 ye keci atthikavādaṃ vadanti bālā⁴ ca paṇḍitā⁵ ca kāya-sa bhedā uccijjanti
 vinassanti na honti⁶ param maraṇā ti imaṃ diṭṭhiṃ patitṭhapeti, idheva⁷ 'ti
 imasmim yeva loke jīvo jīvati, pecca pecca⁸ vinassatīti paraloke nibbatta-
 5 satto pativasena idha anāgantvā tatthi⁹ eva paraloke vinassati uccijjati, evaṃ
 uccijjamāne lokasmim ko idha pāpena lippati.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādiṃ
 āmantetvā „tvam āvuso 'mātāpitaro māretvā attano attho kā-
 tabbo' ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā caranto' kasmā maṃ pari-
 10 bhāsaṃti“ vatvā ā.:

19. Āhu khattavidhā loke bālā paṇḍitamānino:
 mātaraṃ pitaraṃ haññe attho¹⁰ jetṭham pi bhātaraṃ
 haneyya putte ca dāre ca attho ce¹¹ tādiso siyā ti. 152.

Tattha khattavidhā ti khattavijjā¹², ayam eva vā pāṭho, khattavijjā-
 15 cariyānaṃ¹³ etaṃ nāmaṃ¹⁴, bālā paṇḍitamānino ti bālā samānāpi paṇḍitā
 mayam attano paṇḍitabbāvaṃ pakāsema¹⁵ 'ti maññamānā paṇḍitamānino hutvā
 evam āhu, attho ce ti sace attano tathārūpo¹⁶ koci attho siyā na kiñci pari-
 vajjeyya sabbaṃ haneyya vā¹⁷ 'ti vadanti, tvam pi tesam aññataro ti.

Evam tassa pi laddhiṃ patitṭhapetvā attano laddhiṃ
 20 pakāseṃto ā.:

20. Yassa rukkhassa chāyāya nisideyya sayeyya vā
 na tassa sākhaṃ bhañjeyya¹⁸, mittadūbhī hi pāpako. 153.

21. Atha atthe samuppanne samūlam api abbahe,
 attho me sambalenā 'ti¹⁹ suhato vānaro mayā. 154.

25 22. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo²⁰ na ca pāpako
 bhoto ce²¹ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 155.

23. Attano ce hi vādassa aparādhāṃ vijāniya
 na maṃ tvam garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 156.

Tattha, ambho khattavidhā²², ambhakaṃ paṇa ācariyā evaṃ vaṇṇayanti:
 30 attanā paribhūta-chāyassa rukkhassa pi sākhaṃ vā paṇṇaṃ vā na bhañjeyya²³,

¹ so C^{ks}; B^d assantābhū-. ² B^d rattu-. ³ C^k tucchā-, B^d bhilāpā, C^{ks} villāpo.
⁴ C^{ks} -e. ⁵ B^d adda uccajjati. ⁶ C^{ks} -am. ⁷ B^d vīc-. ⁸ C^{ks} attho. ⁹ C^{ks}
 me. ¹⁰ B^d -vijjā, C^{ks} -vidhā. ¹¹ C^{ks} khatti-. ¹² C^k B^d -a. ¹³ C^{ks} -e. ¹⁴
 C^{ks} haneyyathā. ¹⁵ B^d bhindeyya. ¹⁶ B^e -si, B^d -pi. ¹⁷ C^k -e. ¹⁸ C^k me,
 C^e ve. ¹⁹ B^e -pidha? C^{ks} -vādi. ²⁰ B^d bhijjeyya.

kimkārapā: mittadūbbo hi pāpako, tvaṃ pana evaṃ vadesi: atha atthe sam-
uppanne samūlam api abbahe ti, mama ca¹ pātheyyena attho abosi, tasmā sace
p' esa mayā hato tathāpi attho me sambalenā² 'ti 'ti suhato vānaro mayā ti.

Evaṃ so tassāpi vādam bhinditvā pañcasu pi tesu nippa-
bhesu³ nippaṭibhānesu⁴ rājānam āmantetvā „mahārāja, tvaṃ
ime pañca ratthavilopake mahācore gahetvā vicarasi, aho si⁵
bālo⁶, evarūpanam pi⁷ saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikam pi
samparāyikam pi mahādukkham pāpuṇeyya⁸ 'ti vatvā rañño
dh. desento ā.:

24. Ahetuvādo puriso yo ca issarakuttiko. 10
pubbekati⁹ ca ucchedi yo ca khattavidho naro, 157.
25. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpam atho aññam pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto¹⁰ kaṭukudrayo ti. 158.

Tattha tādiso ti mahārāja yādisā ete pañca diṭṭhigatikā tādiso puriso 15
sayam pi pāpam kareyya yo c' asesa¹¹ vacanam sunāti tam aññam pi kāraye,
dukkhanto¹² ti evarūpehi asappurisehi saddhiṃ saṃsaggo idhaloke pi¹³ para-
loke pi dukkhanto¹⁴ kaṭukudrayo va hoti, imassa pan' atthassa pakāsanattham
'yāni kānīci bhikkhave bhayāni uppaḍḍanti sabbāni tāni bālato¹⁵ ti suttam āhari-
tabbam, Godhajātaka-Saṇjīvajātaka-Akittijātakādīhi¹⁶ pi eāyam attho dipetabbo. 20

Idāni opammadassanavasena dhammadesanam vaddhento ā.:

26. Urabbharūpena vak' āsu pubbe
asamkito ajāyūtham upeti,
bantvā urāṇim¹⁷ ajjīyam ajaṇ ca
citrāsavitvā¹⁸ yenakāmaṃ paleti. 159. 25
27. Tathāvidh' eke samaṇabrāhmaṇāse¹⁹
chadanam katvā²⁰ vañcayanti²¹ manusse
anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca,
rajojallam ukkuṭikappadhānam

¹ Ck cā. ² Bd omits ca. ³ Bd omits ni-. ⁴ Bd nisinnesu. ⁵ Bd omits si
⁶ Cks -ā. ⁷ Cks hi. ⁸ Ck -i, Bd katavi, B² katti. ⁹ Bds dukkhandho. ¹⁰ Bd
yväyam, omitting cassa. ¹¹ Cks -loka, omitting pi. ¹² Cks -kam-kam-, Bd
-ākatti-. ¹³ Bd uraṇi, B² uraṇi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Cks -ye, ¹⁶ all
three MSS. -i.

- pariyāyabhattaṃ ca apānakattaṃ
pāpācarā¹ arahanto vadānā. 160.
38. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṃ atho aññam² pi kāraye,
5 asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 161.
39. Y' āhu⁴ n' atthi viriyan ti hetuṃ ca apavadanti⁵
[ye] parakāraṃ⁶ attakāraṃ [ca]
ye tucchaṃ samavappayum, 162.
40. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
10 kareyya tādiso pāpaṃ atho aññam² pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 163.
41. Sace hi viriyaṃ nāssa⁷ kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ
na bhare vadḍhakiṃ rājā na pi yantāni kāraye. 164.
42. Yasmā ca viriyaṃ atthi kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ
15 tasmā yantāni kārenti rājā bharati⁸ vadḍhakiṃ. 165.
43. Yadi vassasataṃ devo na vasse na himaṃ pate
ucchiḍḍeyya ayaṃ loko vinasseyya ayaṃ pajā. 166.
44. Yasmā ca vassatī devo himaṃ cānuphusiyati⁹
tasmā sassāni paccanti ratṭhaṃ ca pallate ciraṃ¹⁰. 167.
- 20 45. Gavaṇ ce taramānānaṃ jinhaṃ gacchati puṇḍavo (supra ²²²/₂₁)
sabbā tā jinhaṃ gacchanti nette jimhagate sati. 168.
46. Evam evaṃ manussesu yo hoti setṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbhaṃ ratṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti adhammako. 169.
- 25 47. Gavaṇ ce taramānānaṃ ujuṃ gacchati puṇḍavo
sabbā tā ujuṃ gacchanti nette ujugate sati. 170.
48. Evam evaṃ manussesu yo hoti setṭhasammato
so ce pi¹¹ dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbhaṃ ratṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 171.
- 30 49. Mahārukkhaṃ phalino āmaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṃ c' assa na jānāti bñjaṃ c' assa vinassati. 172.

¹ Bā -cārā. ² Ck^a -e. ³ Bā dukkhandho. ⁴ Bā yamāhu. ⁵ so Ck^a; Bā
ahetuṃ avindiye. ⁶ Ck^a pakā-. ⁷ Bā nassa. ⁸ Bā labhati. ⁹ Ck^a -siyyasi.
Ck^a -siyyasi, Bā cānuphusiyati. ¹⁰ Bā pāleti ciraṃ. ¹¹ Ck^a omīti pi.

30. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ adhammena yo pasāsati
rasaṇ c' assa na jānāti raṭṭhaṇ c' assa vinassati. 173.
31. Mahārukkhassa phalino pakkaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṇ c' assa vijānāti bijaṃ c' assa na nassati. 174.
32. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ dhammena yo pasāsati
rasaṇ c' assa vijānāti raṭṭhaṇ c' assa na nassati. 175.
33. Yo ca rājā janapadaṃ adhammena pasāsati
sabbosadhihi so rājā viruddho hoti khattiyo. 176.
34. Tath' eva negame hiṃsaṃ¹ ye yuttā kayavikkaye
ojadānabalikare² sa kosena virujjhati. 177.
35. Pahāravarakhettaññū saṃgāme katanissame³
ussite hiṃsayāṃ⁴ rājā sa balena virujjhati. 178.
36. Tath' eva isayo hiṃsaṃ⁵ saññate⁶ brahmacārayo⁷
adhammacārī khattiyo so saggena virujjhati. 179.
37. Yo ca rājā adhammatṭho bhariyaṃ hanti adūsikaṃ
luddaṃ pasavate⁸ thānaṃ puttehi ca virujjhati. 180.
38. Dhammaṃ care janapade negamesu balesu ca
isayo ca na hiṃseyya puttadāre samaṇ care. 181.
39. Sa tādiso bhūmipatiṃ raṭṭhapālo akodhano
sāmante sampakampeti Indo va asurādhipo ti. 182.

Tattha vakāsu⁹ pubbe ti vako āsu¹⁰ pubbe, āsu¹⁰ 'ti nipātamattaṃ,
i. e. h.: mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahoṣi, tassa naṅguṭṭhamattam
eva dīghaṃ, taṃ pana so antarasatthimhi¹¹ pakkhipitvā urabbharūpena asaṃ-
kito ajayūthaṃ upeti, tattha urāpikaṇ¹² ca ajikaṇ ca ajaṇ ca hanivā yena-
kāmaṃ paleti, tathāvidheke ti¹³ tathāvidhā eke samaṇabrāhmaṇā pabbajjā-
līlūgena chadanaṃ katvā attānaṃ chādetvā madhuravacaṇā¹⁴ hitakāmā viya
hutvā lokam vañcenti¹⁵, anāsakā ti ādi tesam chādanaṃ dāssanattaṃ vuttaṃ,
ekacce hi mayam anāsakā na kiñci¹⁶ āharemā 'ti manusse vañcenti¹⁵, apare
mayam thaṇḍilaseyyakā ti, aññesam rajojallaṃ chādanaṃ, aññesam ukkuṭi-
kappadhānaṃ, te gacchantāpi uppatitvā ukkuṭikā gacchanti, aññesam 'sattāha-

¹ Ck bhisaṃ, C^s bhimsaṃ. ² Cks -ne-. ³ Bds -niyame. ⁴ all three MSS.
hisayaṃ. ⁵ C^s B^d hisaṃ. ⁶ B^d sañyame. ⁷ B^d -riyo. ⁸ Ck pavane, C^s
pavasate. ⁹ B^d -āsu. ¹⁰ B^d assu. ¹¹ Ck -sakkhimhi. ¹² B^d ura-. ¹³ Cks
omit ta-. ¹⁴ B^d -nādihi. ¹⁵ B^d -anti. ¹⁶ Cks kañci.

dīhi hīmasanto¹ adhammacāriko rājā kāyassa bheda apāyam eva upeti, sagge nibbattituro na sakkotīti saggena viruddho nāma hoti, bhariyam hanti adūsikan ti attano bāhucāyāya vajjhitam puttadhītāhi ca² samvaddham³ silavatibhariyam mittapatirūpakānam corānam varanam gahetvā māreti, luddam pasavate thānam ti so attano nīrayūpapattim pasavati nipphādeti, puttehi⁴ 5
 eā 'ti imasmim yeva attabhāve attano puttehi saddhīm virujjhatīti; evam assa so tesam pañcannam janānam katham gahetvā deviyā maritabhāvam puttānam viruddhabhāvam⁵ sandhimukhe⁶ coram cūlaya ganhanto vīya kathesi, M-assa hi tesam amaccānam niggaṇṇanaṃ ca dhamma-desanaṃ ca deviyā tehi⁷ maritabhāvassa ca⁸ āvikarapattaṃ ca tattha⁹ anupubbena katham āharitvā 10
 okāsam katvā etaṃ attham kathesi; rājā tassa vacanam sutvā attano aparādham jāni, aha nam M. ito paṭṭhāya mahārāja evarūpanam pāpakānam katham gahetvā mā puna evarūpaṃ akāsi ti vatvā ovaḍanto dhammañcare ti ā. tattha dhammañcare ti mahārāja rājā nāma janapadaṃ adhammikaena balinā apīlento janapade dh. careyya, sūmike assūmike akaronto negamesu dh. careyya, 15
 atthāne akilamento balesu dh. careyya, vadhabandhanaakkosaparibhāse¹⁰ pariharanto¹¹ paccaye ca tesam dento¹² isayo na vihinseyya. dhītaro yuttaṭṭhāne¹³ paṭiṭṭhapento putte sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyam issariya-vossaggaalamkāradānasammānanādīhi anuggaṇhanto¹⁴ puttadāre samaṃ¹⁵ 20
 careyyā 'ti. sa tādiso ti so tādiso rājā paventi abhīnditvā dhammena¹⁶ samena r. kārento rājāyā rājatejena sūmante¹⁷ sampakampeti taseti caleti¹⁸, Indo vā 'ti idam opammattham vuttam, yathā asure jetvā abhiggaṇhitvā¹⁹ 25
 thitakāto paṭṭhāya asurādhipo ti saṃkham gato Indo te²⁰ attano sapattabhūte²¹ asure kampesi²² tatthā kampeti.

Evam M. rañño dh. desetvā cattaro pi kumāre pakko- 25
 sāpetvā ovaḍitvā raññā katakammaṃ pakāsetvā „rājānam khamāpethā“ 'ti khamāpetvā „mahārāja, ito paṭṭhāya atuletvā paribhedakānam katham gahetvā mā evarūpaṃ sāhasika-kammaṃ akāsi, tumhe pi kumārā mā rañño dubbhitthā“ 'ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha nam rājā ā.: „ahaṃ bhante 30
 tumhesu²³ ca deviyā ca aparajjhanto ime²⁴ nissāya etesaṃ²⁵ katham gahetvā etaṃ pāpakammaṃ kariṃ²⁶, ime pañcāpi

¹ Ck² B⁴ hisanto. ² Ck² va, B⁴ omits ca. ³ B⁴ samvaddham, Ck² savaddham.
⁴ Ck² virujjha-. ⁵ Ck² -o. ⁶ Ck² teme, C² te. ⁷ B⁴ omits ca. ⁸ C² tassā.
 C² tassamā. ⁹ Ck² -sā. ¹⁰ B⁴ paṭi-. ¹¹ B⁴ dadanto. ¹² Ck² putta-. ¹³ Ck² anuga-.
¹⁴ B⁴ dhammam. ¹⁵ Ck² samanassamante. ¹⁶ B⁴ jā-. ¹⁷ B⁴ abhībhavi-.
¹⁸ B⁴ va. ¹⁹ Ck² sampatibhūto, C² sammatibhūto, B⁴ sampattabhūte sineruto.
²⁰ Ck² -ti. ²¹ Ck² -he. ²² Ck² -esaṃ. ²³ B⁴ omits e-.
²⁴ all three MSS. kari, B⁴ adds ito.

māremīti“. „Na labbhā mahārāja evaṃ kātun“ ti. „Tena hi tesam¹ hatthapāde chedāpemi“. „Idam pi kātun na labbhā“ ti. Rājā „sādhū bhante“ ti sampaticchitvā te sabbaharaṇe² katvā pañcacūlākaraṇagaddūlabandhanagomayasiñcanehi³ avamānetvā raṭṭhā pabbājesi. So pi tattha katipāham vasiṭvā „appamatto hohīti“ rājānam ovaditvā Himavantam eva gantvā jhānābhīññaṃ⁴ nibbattetvā yāvajīvaṃ Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloḷūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān⁵ eva pubbe pi T. paṇḍavā yeva
10 paravādappamaddano yevā“ ti vtvā j. s.: „Tadā pañca dīṭṭhigatikā
Purāṇakassapa⁶ Makkhaligosaḷa Pakudhakaccāna⁷ Ajitakesakambali-
Nigaṇṭhanāthaputtā abesuṃ, piṅgalasunakho⁸ Anando, Mahābodhi-
paribbājako aham evā“ ti. Mahābodhijātakaṃ. Paṇḍāsanipā-
tāvaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ C^{ks} nam. ² so C^k; C^s Bg sabbassaharaṇe. ³ so C^{ks}; B^d -gomayasiñcanehi.

⁴ B^d -ā. ⁵ so all three MSS. for pūraṇa-, see E. Müller, *Pali Proper Names* in J. P. T. S. 1888, cfr. Sp. Hardy, *Manual* p. 290. ⁶ C^k kakudha-, cfr. Sp. Hardy, *Manual* p. 291 and Alwis, *Buddhism* p. 11. ⁷ B^d siṅgala-.

XIX. CHATTHINIPATA.

1. Sonakajātaḥa.

Kassa¹ sutvā sataṃ dammīti. Idam S. J. v. nekkhamma-
pāramim² ā. k. Tadā hi Bh. dhammasabhāyaṃ nekkhammapāramim³
vaṇṇetānaṃ⁴ bhikkhūnaṃ majjhe nisīditvā „na bhikkhave idāṃ⁵ eva 3
pubbe pi T. mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhanto yevā⁶“ ti vatvā a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Bo. tassa aggama-
hesiyā kucchisiṃṃ nibbatti, nāmagahaṇadivase c' assa Arin-
damakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa jātadivase yeva
purohitassa pi putto jāyi⁷, Sonakumāro ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. 10
Te ubbo pi ekato vaḍḍhitvā vayappattā uttamarūpadharā,
rūpena nibbisesā hutvā Takkaṣilaṃ gantvā uggahitasippā, tato
nikkhamitvā „sabbasamayasiṃṃ ca desacārittaṃ ca jānissāmā⁸“
'ti anupubbena cārikaṃ carantā Bārāṇasīṃ patvā rājuyyāne
vasitvā punadivase nagaraṃ pavasiṃsu. Taṃ divasaṃ ca 15
ekacce manussā „brāhmaṇavācānaṃ kariṃssāmā⁹“ ti pāyāsaṃ
paṭiyādetvā āsānāni paṇṇāpetvā¹⁰ gacchantā¹¹ te kumāre disvā
gharaṃ pavesetvā paṇṇattāsane nisīdāpesuṃ. Tattha B-assa
paṇṇattāsane suddhavatthaṃ atthaṃ ahoṣi Sonakassa ratta-
kambalaṃ. So taṃ nimittaṃ disvā „ajja¹² piyasahāyo Arinda- 20

1 Cfr. IV p. 37. III p. 238. ¹ Bā ta-. ² Bā nikkhama-. ³ Bā vaṇṇayan-.

⁴ Bā vj-. ⁵ Bā paṇṇāpetvā. ⁶ Bā -e. ⁷ Bā add me.

makumāro Bārānasiyam¹ rājā bhavissati, mayham pana senā-
 patitṭhānam dassatīti aññāsi. Te ubho pi katabhattakiccā
 uyyānam eva āgamaṃsu. Tadā Bārānasirañño kālakatassa
 sattamo divaso hoti, aputtakam rājakulam, amaccādayo sasī-
 5 sam² nahātā sannipatitvā „rājārahassa santikam gamissasīti“³
 phussaratham vissajjesum, so nagarā nikkhamitvā anupubbena
 uyyānam gantvā uyyānavāre nivattitvā ārohanasajjo hutvā
 atṭhāsi. Bo. maṅgalasilāpatte sasīsam pārūpitvā nipajji, Sona-
 kakumāro tassa santike nisīdi, so turīyasaddam sutvā „Arinda-
 15 massa phussaratham“ āgacchati, ajja ayam⁴ rājā hutvā mama
 senāpatitṭhānam dassati, na kho pana mayham issariyen⁵ attho,
 etasmim gate nikkhamitvā pabbajjissāmīti⁶ cintitvā ekamante
 paṭicchanne atṭhāsi. Purohito uyyānam pavisitvā M-am ni-
 pannakam disvā turīyāni paggaṇhāpesi⁷, M. pabujjhitvā pari-
 15 vattitvā thokam nipajjitvā utṭhāya silāpatte pallaṃkena nisīdi,
 atha nam purohito añjalim paggaṇhitvā ā.: „rajjan te deva
 pāpuṇātīti“. „Kiṃ aputtakam rājakulan“ ti. „Evam deva“
 ti. „Tena hi sādhu“ ti. Atha nam te⁸ tatth⁹ eva abhisī-
 citvā ratham āropetvā¹⁰ mahanteva parivārena nagaram pave-
 20 sesum, so nagaram padakkhiṇam katvā pāsādam abhiruyha¹¹
 yasamahantatāya pana Sonakakumāram na sari. So pi tasmim
 nagaram pavitṭhe¹² āgantvā silāpatte nisīdi, ath¹³ assa purato
 bandhanā¹⁴ pamuttasālarukkhato paṇḍupalāsam pati, so tam
 25 patissatīti¹⁵ aniccādivasena vipassanam paṭṭhapetvā pacceka-
 bodhim pāpuṇi, tam khaṇam ñev¹⁶ assa gihiliṅgam antaradhāyi,
 pabbajitaliṅgam pātur ahoṣi, so „n¹⁷ atthi dāni punabbhavo“
 ti udānam udānento Nandamūlakapabbhāram agamāsi. M. pi
 cattālīsamattānam samvaccharānam accayena saritvā „kahan
 30 nu kho me sabhāyo Sonako“ ti¹⁸ punappuna saranto pi „mayā

¹ Bā -si. ² Bā -sāsi. ³ Bā -titi. ⁴ Bā -tho. ⁵ Bā ajjesa. ⁶ C² turīyam
 nigg-. ⁷ Bā omits te. ⁸ Bā abhirūhi-. ⁹ Bā -rūyiso. ¹⁰ Bā adda pacchā.

¹¹ Bā vāṇā for vāṇā. ¹² Bā add sonakath.

suto vā dīṭṭho vā¹ ti vattāraṃ alabhivā alamkatamabhātale
rājapallamke nisinnō gandhabbanāṇanaccakādīparivuto² sam-
pattim anubhonto³ „yo me kassaci santike sutvā ‘asukatṭhāne
nāma Sonako vasatīti’ ācikkhissati tassa sataṃ dammi⁴, yo
sāmaṃ disvā ārocessati tassa sahaṣsaṃ“ ti ekaṃ udānaṃ⁵
abhisamkharitvā gītavasena udānento paṭhamam g. ā.:

Kassa⁶ sutvā sataṃ dammi sahaṣsaṃ datṭhu⁷ Sonakaṃ,

ko me Sonakam akkhātī⁸ sahāyaṃ paṃsukīlitan ti⁹.

Ath¹⁰ assa mukhato luṇcantī viya gahetvā ekā nāṭakitthī taṃ
gāyi, atha aññā aṭṭha aññā ti „amhākaṃ rañño piyagītan“ ti¹¹ 10
sabbā orodhā gāyimsu, anukkamena nagaravāsino pi janapada-
vāsino¹² pi taṃ eva gītaṃ gāyimsu, rājāpi punappuna taṃ eva
gītaṃ¹³ gāyati. Paṇṇāsamattānaṃ samvaccharānaṃ accayena
tassa¹⁴ bahū¹⁵ puttadhītaro ahesuṃ, jeṭṭhaputto Dīghāvuku-
māro¹⁶ nāma ahosi. Tadā¹⁷ Sonakapaccekabuddho „Arinda- 15
mārajā maṃ datṭhukāmo, gacchāmi ‘ssa kāmesv-ādīnavaṃ’¹⁸
nekkhamme cānisaṃsaṃ kathetvā pabbajjanākāraṃ karomīti“
cintetvā idīhiyāgantvā¹⁹ uyyāne nisīdi. Tadā²⁰ eko va satta-
vassiko pañcacūḷakumāro mātaraṃ pahito gantvā uyyānu-
pavane²¹ dārūnī uddharanto punappuna²² gītaṃ gāyi. Atha 20
naṃ so pakkositvā „kumāra tvaṃ²³ aññaṃ agāyitvā ekaṃ
eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aññaṃ jānāsīti“ pucchi. „Jānāmi
bhante ti²⁴, amhākaṃ pana rañño idam eva piyaṃ, tena²⁵
punappuna gāyāmīti“. „Etassa pana te gītassa paṭigītaṃ gā-
yanto koci dīṭṭhapubbo“ ti²⁶. „Na dīṭṭhapubbo bhante“ ti. 25
„Ahaṃ taṃ sikkhāpessāmi, sakkhissasi rañño santikaṃ gantvā
paṭigītaṃ gāyitun“ ti. „Āma bhante“ ti. Ath²⁷ assa so paṭi-
gītaṃ ācikkhanto „mayhaṃ sutvā“ ti ādim ā., uggaṇhāpetvā ca

¹ Bđ -nāṭakanaaccagītādīhi pa-. ² Bđ -bhavanto. ³ Bđ dassāmi. ⁴ Bđ ta-

⁵ Bđ dīṭṭhi. ⁶ Bđ -kkhāsi. ⁷ kassa sutvā - - ti wanting in Cks. ⁸ Bđ -dā. ⁹
Bđ omits gī-. ¹⁰ Bđ panassa. ¹¹ Cks -u. ¹² Ck -yu-. ¹³ Bđ tato. ¹⁴ Bđ
kāmesu id. ¹⁵ Bds -yā ākāsetāgantvā. ¹⁶ Ck adds rājā, Cs rāja. ¹⁷ Bđ
-tap-. ¹⁸ Bđ adds taṃ. ¹⁹ Bđ adds katham. ²⁰ Bđ omits ti. ²¹ Bđ add
naṃ. ²² Cks omits ti.

pana taṃ uyyojesi: „gaccha kumāra, imaṃ paṭigītaṃ raṇṇā
saddhiṃ gāhi¹, rājā te mahantaṃ issariyaṃ dassati, kin te
dārūhi, vegena yāhīti“. So „sādhū“ ‘ti taṃ paṭigītaṃ uggaṇ-
hitvā vanditvā „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh’ eva
5 hothā“ ‘ti vatvā vegena mātu santikaṃ gantvā „amma khīp-
paṃ maṃ nahāpetvā alaṃkarohi², ajja taṃ daḷiddabhāvato mo-
cessāmīti“ vatvā nahātamaṇḍito rājadvāraṃ gantvā „ayyado-
vārika, ‘eko dārako tumhehi saddhiṃ gītaṃ’ gāyissāmīti
āgantvā rājadvāre ṭhito’ ti raṇṇo ārocehīti“ ā. So vegena
10 gantvā ārocesi, rājā „āgacchatū“ ‘ti pakkosāpetvā „tāta tvaṃ
mayā saddhiṃ gītaṃ³ gāyissasīti“ ā. „Āma devā“ ti. „Tena
hi gāyassū“ ‘ti. „Deva na imasmiṃ ṭhāne gāyāmi, nagare’
pana bheriṇ carāpetvā mahājanaṃ sanipātāpetha, mahājana-
majjhe gāyissāmīti“. Rājā tathā kāretvā alaṃkatamaṇḍape
15 pallaṃkamajjhe nisīditvā tassa anurūpaṃ āsanaṃ dāpetvā
„idāni tava gītaṃ gāyassū“ ‘ti ā. „Deva, tumhe tāva gā-
yatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmīti“. Tato rājā paṭhamaṃ
gāyanto

1. Kassa⁴ sutvā sataṃ dammi sahaṣsaṃ daṭṭhu⁵ Sonakaṃ,
20 ko me Sonakam akkhāti sahāyaṃ paṃsukūlitan ti g. ā. 1.

Tattha sutvā ti asukaṭṭhāne nāma te piyasahāyo Sonako vasatīti tassa
vasanaṭṭhānadaṃ sutvā ārocentassa kassa⁶ sataṃ dammi⁷, daṭṭhū ‘ti⁸ asu-
kaṭṭhāne nāma mayā diṭṭho ti disvā ārocentassa kassa⁹ sahaṣsaṃ dammīti.

Evam raṇṇā paṭhamaṃ udānagāthāya gītāya pañcacūlajakadārakena
25 paṭigītabbhāvaṃ pakāsento S. abhisambuddho hutvā dve pade abbāsi:

1. Atha bravī māṇavako daharo pañcacūlako¹⁰:

mayhaṃ sutvā sataṃ dehi sahaṣsaṃ daṭṭhu¹¹ Sonakaṃ.

ahaṃ¹² Sonakam akkhissāṃ sahāyaṃ paṃsukūlitan ti. 2.

Tena vuttagāthāya pana ayam attho: mahārāja, tvaṃ¹³ sutvā ārocentassa
30 sataṃ dammīti vadasi¹⁴, tam pi mayhaṃ eva dehi, yaṃ disvā ārocentassa

¹ Bds gāyāhi. ² Cks -ksra, Bd -rotu. ³ Bd gītapatigītaṃ. ⁴ Bd -ramajhe.

⁵ Bd ta-. ⁶ Bds diṭṭha. ⁷ Bds ta-. ⁸ Bd -iti. ⁹ Bd diṭṭanti. ¹⁰ Cks add ti.

¹¹ Bd ahaṃte. ¹² Cks naṃ. ¹³ Bd -ti.

sahassaṃ dammāni vadasi¹ tam pi mayham eva dehi, ahaṃ te taṃ piyassahāyaṃ
idāṃ² eva paccakkhato va ayaṃ so ti ācikkhissān ti, itoparaṃ suviññeyyaṃ,
sambandhagāthā pālīnāyaṃ³ eva vedītabbā.

5. Katarasmim̐ [so⁴] janapade raṭṭhesu nigamesu ca
kattha te⁵ Sonako diṭṭho tam me akkhāhi pucchito. 3.
6. Tav⁶ eva deva vijite tav⁷ ev⁸ uyyānabhūmiyā
ujuvaṃsā⁹ mahāsālā nīlobhāsā manoramā 4.
7. Tiṭṭhanti megghasamonā rammā aññoṇṇanissitā,
tesaṃ mūlasmiṃ Sonako jhāyati anupādāno¹⁰
upādānesu lokesu¹¹ dayhamānesu nibbuto. 5.
8. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅgiyā,
kārapetvā samaṃ maggaṃ agamā yena Sonako. 6.
9. Uyyānabhūmiṃ gantvāna vicaranto brahāvane
āsinaṃ Sonakaṃ dakkhi dayhamānesu nibbutaṃ ti. 7.

Tattha ujuvaṃsā¹² ti ujukhandhā, mahāsālā ti mahārukkā, meggha- 15
samānā ti nīlameghasadiṣā, rammā ti ramaṇiyyā, aññoṇṇanissitā ti
sākkhāhi sākhamaṃ mūlehi ca mūlaṃ saṃsibbītvā¹³ thitā, tesān ti evarūpānaṃ tava
uyyānavane sālānaṃ heṭṭhā¹⁴, jhāyatī ti lakkaṇanūpanījjhānaārammanūpanījjhāna-
saṃkhātehi jhānehi jhāyati, anupādāno ti kāmupādānarahito¹⁵, dayhamā-
nesū¹⁶ ti ekādasahi aggīhi dayhamānesu sattesu, nibbuto ti te aggī nibbā- 20
petvā sītalena hadayena jhāyamāno tava uyyāne maṅgalarukkhamūle silāpatte
nisīnno esa te sahāyo kaṭṭhapaṭimā viya sobhamāno patimānetitī, tato cā
ti bhikkhave tato so Ariyadamo rājā tassa vacanaṃ sutvā Sonakapaccēka-
buddhaṃ pasāsaṃti caturaṅgiyā senāya pāyāsi nikkhamī, vicaranto ti
ujukam eva āgantvā tasmim̐ mahante vanasaṇḍe vicaranto tassa santikaṃ 25
gantvā taṃ āsinaṃ addakkhi, so taṃ avanditvā¹⁷ ekamantaṃ nisīditvā attano¹⁸
kilesābhīratattā¹⁹ taṃ kapaṇo ti maññamāno imaṃ g. ā.:

10. Kapaṇo vatāyaṃ bhikkhu muḍo saṃghātipāruto
amātiko apītiko rukkhamūlasmiṃ jhāyatīti. 8.

Tattha jhāyatīti nimmitāpītiko kārūṇāppatto jhāyatīti²⁰.

11. Imaṃ vākyam̐ nisāmetvā Sonako etad abravī:
na rāja²¹ kapaṇo hoti dhammaṃ²² kāyena phassayaṃ²³. 9.

¹ B^d -ti. ² C^k yo. ³ C^k tattha so. ⁴ C^k tam. ⁵ C^k ujuvassa. ⁶ so all
three MSS. ⁷ upādānesu lokesu is wanting in C^k; and has been added in B^d.
⁸ C^k simbitvā. C^s sibbitvā, B^d saṃsibbetvā. ⁹ B^d adds sandhāya. ¹⁰ B^d nādi-
vira-. ¹¹ B^d va-. ¹² B^d -nā. ¹³ C^k -rattā, C^s -ratta. ¹⁴ C^k -siti. ¹⁵
B^d -je. ¹⁶ C^k -a. ¹⁷ C^k pa-, B^d pu-, B^s phu-

10. Yo ca dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattati
sa rāja kaṇṇo hoti pāpo pāpaparāyano ti. 10.

Tattha imāṃ ti tassa kilesūbhīratassa pabbajjāṃ arocantassa¹ imaṃ
pabbajjāgarahanavacanaṃ² sutvā, etaḍabravīti pabbajjāya guṇaṃ pakāseto
5 etaṃ abravī. phassayaṃ³ ti phassayanto⁴, yena ariyamaggaḍhammo nāma kāyena
phassaṃ⁵ so kaṇṇo nāma na hotīti dassento evaṃ ā. niraṃkatvā ti attabhāvato
nīharitvā, pāpo pāpaparāyano ti sayāṃ pāpānaṃ karaṇena pāpo⁶ aññesam
pi akarontānaṃ⁷ paṭiṭṭhābhāvena pāpaparāyano.

Evam so B-aṃ garaḥi, so attano garahitabbhāvaṃ ajānanto
10 viya hutvā nāmagottaṃ kathetvā tena saddhiṃ paṭisaṃthāraṃ
karonto

11. Ariṇdamo ti me nāmaṃ, Kāsīrājā ti maṃ vidū.
kacci⁸ bhoto sukhā seyyā idha pattassa Sonakā 'ti g. ā. 11.

Tattha kaccēti⁹ ambhakaṃ tāva na kiñci aphāsukaṃ, bhoto pana kacci⁸
15 idha pattassa imasmiṃ uyyāne vasato sukhavihāro ti pucchī.

Atha naṃ so paccekabuddho „mahārāja na kevalaṃ
dha aññatrāpi vasantassa mama aphāsukaṃ nāma n' atthīti"
vatvā tassa samaṇabhadragāthā nāma ārabhi:

12. Sadāpi¹⁰ bhādrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
20 na tesāṃ koṭṭhe upentī¹¹ na kumbhe na kaḷopiya¹²,
paraniṭṭhitam esānā tena yāpentī subbatā. 12.
13. Dutiyam pi bhādrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
anavajjo¹³ piṇḍo bhottabbo na ca koc' ūparodhati. 13.
14. Tatiyam pi bhādrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
25 nibbuto piṇḍo bhottabbo¹⁴ na ca koc' ūparodhati. 14.
15. Catuttham¹⁵ bhādrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
muttassa raṭṭhe carato saṅgo yassa na vijjati. 15.
16. Pañcamam¹⁶ bhādrāṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
nagaramhi dayhamānamhi nāssa kiñci aḍayhatha. 16.

¹ Ck ar-, Bā ār- corr. to ar-. ² Bā -jjaṃgarahava-. ³ Ck pa-, Bā phu-.
⁴ Bā phussayanto, Ck passanto ⁵ Bā add pāpa parāyano ti. ⁶ Bā ka-. ⁷
Bā kiñci. ⁸ Ck bhādra pi, read bhādrāṃ pi adhanassa throughout? ⁹ Bā Ck
op-. ¹⁰ Ck ratumhenakālo-, Ck ratumhenakāle-, Bā -kumbhi-, ¹¹ Bā -a. ¹²
Ck bhutt-. ¹³ Ck Bā -ampi. ¹⁴ Bā adda pi.

17. Chatṭham¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
ratṭhe vilumpamānamhi nāssa kiñci ahīratha². 17.
18. Sattamam¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
corehi rakkhitam maggam ye c' aññe pāripanthikā³
pattacīvaram ādāya sotthim gacchanti subbatā. 18.
19. Aṭṭhamam¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
yam yam disam pakkamati anapekho va gacchatiti. 19.

Tattha anāgārassa¹ 'ti mahārāja gharāvāsam pahāya anāgāriyabhāvam
pattassa adhanassa akiñcanassa bhikkhuno sabbakālam bhadram eva, na tesam
ti mahārāja tesam adhanānam bhikkhūnam na koṭṭhāgāre dhanadhaññāni upenti¹ 10
na kumbhīyam na pacchīyam, te pana subbatā parinīṭṭhitam paresam ghare
pakkaṁ āhāram saṁghātipārutā kapālam ādāya gharapaṭipājiyā esantā² pari-
yesantā³ tena tato laddhena⁴ tam āhāram navannam paṭikulyānam vasena
paccavekkhitvā paribhuñjitvā jīvītavuttiyā⁵ yāpenti, anavaṃjo⁶ piṇḍo¹⁰ bho-
tabbo¹¹ ti vejjakamunādikāya anesanāya vā kuhinālapanānemittikatānippesi- 15
katālābhena lābham nijjigīṣanātā¹² ti evarūpena micchājīvena vā¹³ uppādītā-
pi¹⁴ cattāro paccayā dhammena samena uppādītāpi apaccavekkhitvā paribhutta¹⁵
vā¹⁶ sāvajjapiṇḍo nāma, anesanam pahāya micchājīvam vajjetvā dhammena
samena uppādītā paṭisaṁkhā yoniso cīvaram paṭisevāmīti vutte mayena paccavekkhitvā¹⁷
anavaṃjo¹⁸ piṇḍo nāma, yena evarūpo anavaṃjapiṇḍo bhuttabbo 20
paribhuñjitabbo yaṁ ca evarūpam anavaṃjam¹⁹ piṇḍam bhuñjamānaṁ paccaye
nissāya koci appamattako pi killeso na uparodhati na piṭeti tassa duttiyam pi
bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno, nibbuto ti puthujjanabhikkhuno
dhammena uppannapīṇḍo pi paccavekkhitvā paribhuñjamāno nibbutapiṇḍo
nāma, ekantato pana khīṇāsavassa piṇḍo nibbutapiṇḍo nāma, kiñkāraṇā: so hi 25
theyyaparibhogō inaparibhogō dāyajjaparibhogo sāmparibhogō ti imesu ca-
tūsu paribhogesu sāmparibhogavasena¹⁹ bhuñjati taṇhādāsavyatam²⁰ atīto
sāmi hutvā paribhuñjati na tam tappaccayā koci appamattako pi
killeso uparodhatīti, muttassa ratṭhe carato ti upatṭhākakulādisu alagga-
mānassa²¹ chinnavalābhakassa viya Rāhumukhā muttavimalacandamaṇḍalassa 30
viya ca yassa gāmanigamādisu carantassa rāgasāṅgādisu eko pi sāṅgo n' atthi,
ekacco hi kulhi²² saṁsattho viharati sahasokī sahanandi²³ ekacco matāpīrusu
alaggamānaso vicarati eko nagaravāsīdāharo²⁴ viya, evarūpassa puthujjanassa pi

¹ B⁴ add² pi. ² C²s abhi-, B⁴ ahi-. ³ B⁴ parigāṇhikā. ⁴ C²s op-. ⁵ C²
etassa, B⁴ esanā. ⁶ B⁴ -sanā. ⁷ B⁴s add piṇḍena. ⁸ C²s -in. ⁹ B⁴s -a. ¹⁰ 10
C² pa, C² pi. ¹¹ B⁴ bhattabbo, C²s bhuttabbo. ¹² so C²; C² -nakatā, B⁴
jigīṣanātā. ¹³ C²s omit vā. ¹⁴ C²s -tāhi, B⁴ -tāya pi. ¹⁵ B⁴s -tto. ¹⁶ B⁴
omits vā. ¹⁷ B⁴s add paribhutto va. ¹⁸ B⁴ -a. ¹⁹ B⁴ add² tam. ²⁰ B⁴ taṇhā-
yadāsabyam. ²¹ B⁴s -nassassa. ²² B⁴ -esu. ²³ C² -ki nandi, C² -sokī sa-
hanandi, B⁴ sahasokī sahanandi, B⁴ -sokim honandi. ²⁴ B⁴ nagaragāmanāsi.

- bhadram eva, nāssa kiñcīti yo¹ hi bahuparikkhāro hoti so mā me² harissu³ 'ti atirekatarāni⁴ cīvarādini antonagare upatthākakule nikkhipati, aha nagaramhi jayhamāne asukakule nāma aggi utthito ti sutvā socati kīlamati, evarūpassa bhadram nāma n' atthi, yo pana mahārāja sakuṇavattāni pūreti
- 5 kāyapaṭibaddhaparikkhāro va hoti tassa mādisassa na kiñci adayhatha, ten' assa pañcamam hi⁵ bhadram eva, vilumpamānamhi viluppamānamhi ayam eva vā pātho, ahirathā⁶ 'ti yathā pabbatagahanādihi nikkhamitvā rattham vilumpamānesu⁷ coresu bahuparikkhārassa antogāme tthapitam vilumpati⁸ hīrati⁹ tathā yassa adhanassa kāyapaṭibaddhaparikkhārassa na kiñci ahiratha
- 10 tassa¹⁰ chattham pi bhadram eva, ye caññe pāripantthikā¹¹ ti ye pi aūñe tesu tesu thānesu suṃkagahanatthāya tthapitā pāripantthikā¹² tehi ca rakkhitaṃ pattacīvaran ti corānam anupakāram suṃkikānam asuṃkārāham mattikapattam c' eva katadalbhikammaparibhaṇḍam¹³ paṃsukūlacīvaraṃ ca appagghāni kāyabandhanaparissūvanasūcīvasatthakāni cū 'ti sabbe pi atthā parikkhāre¹⁴ kāyapaṭibaddhe katvā maggaṃ paṭipanno kena ci aviheṭṭhiyamāno¹⁵ sotthim gacchati, subbato ti¹⁶ lobhanīyāni hi cīvarādini diavā corāpi haranti suṃkikāpi kin nu kho etassa hatthe ti pattatthavikādini soḍhenti, subbato pana sullahukavutti tesam passantānam yeva sotthim gacchati, ten' assa sattamam pi bhadram eva, anapekkho va gacchati¹⁷ kāyapaṭibaddhato¹⁸ atirekassa vibhāre paṭisamītassa
- 20 kassaci parikkhārassa abhāvā vasanatthānam nivattitvāpi na oloketi, yaṃ dīsam gantukāmo hoti tam gacchanto anapekkho va gacchati¹⁹, Anurādhapurā nikkhamitvā thūpārāme pabbajitānam dvīnam kulaputtānam vuḍḍhataro²⁰ viya. (—?)

Iti Sonakapacecekabuddho atthā samanabhadrakāni²¹ kathesi, tato uttarim pana satam pi saḥassam pi aparimāṇāni

25 samanabhadrakāni²² esa kathetum samattho yeva, rājā pana kāmābhīratattā tam²³ katham paṭicchinditvā²⁴ „mayham samanabhadrakehi attho n' atthīti“ attano kāmādhivimuttitaṃ²⁵ pakāśento āha:

20. Bahū pi bhadrakā ete yo²⁶ tvaṃ bhikkhu paśamsasi, ahañ ca giddho kāmesu katham kāhāmi²⁷ Sonaka. 20.
21. Piya me mānusa kāmā aho divyāpi me piyā, aha kena nu vaṇṇena ubho loke labhāmase ti. 21.

¹ Ck² so. ² Bā adda coro. ³ Bā adhikāni. ⁴ Bā pi. ⁵ Bā ahinda. ⁶ Bā viluppa. ⁷ Ck virati, Bā harati. ⁸ Ck hīrathassa, Bā ahīr-. ⁹ Bā parigañhikā. ¹⁰ Bā -dalha-, Ck -dalhicerabhaṇḍam, Bā -dalhikammaparibhaṇḍam. ¹¹ Ck² -ra, C² -rā. ¹² Bā -hedha-. ¹³ Ck pubbako, Ck omīti. ¹⁴ so Ck²; Bā -bandhato. ¹⁵ Bā -titi. ¹⁶ Ck² bu-. ¹⁷ Bā -bhadragāthāyo. ¹⁸ Bā -bhadragāthani. ¹⁹ Bā tassa. ²⁰ C² Bā pacchi. ²¹ Bā -muttataṃ. ²² Bā bahūni samanabhadraṇi yo. ²³ Bā gāhā.

Tattha vaṇṇenā 'ti kārāṇena.

Ath naṃ paccekabuddho āha:

21. Kāme[su] giddhā kāmaratā kāmesu adhimucchitā¹
narā pāpāni katvāna upapajjanti duggatim. 22.
22. Ye ca kāme pahatvāna² uikkhantā akutobhayā
ekodibbhāvādhigatā na te gacchanti duggatim. 23.
23. Upamaṇ te karissāmi, taṃ suṇohi Arindama,
upamāya p' idh' ekacce³ atthaṃ jānanti paṇḍitā: 24.
24. Gaṇḍāya kuṇapaṃ disvā vuyhamānaṃ mahappaṇṇave
vāyaso samacintesi appapañño acetaso: 25.
25. Yānaṃ ca vat' idaṃ laddhaṃ bhakkho cāyaṃ anappako,
tattha rattim tattha divā tatth' eva nirato mano. 26.
26. Khādaṃ nāgassa maṃsāni pipaṃ Bhāgīrasodakaṃ⁴
sampaṇṇaṃ vanacetyāni⁵ na palittha⁶ vihaṇḍamo. 27.
27. Taṃ va otaraṇi⁷ Gaṇḍā pamattaṃ kuṇape rataṃ
samuddaṃ ajjhagāhayi⁸ agati⁹ yattha pakkhinaṃ. 28.
28. So ca bhakkhapaṇḍitaṃ udāpatvā¹⁰ vihaṇḍamo
na pacchato na purato n' uttaraṃ no¹¹ pi¹² dakkhiṇaṃ¹³ 29.
29. Dīpaṃ so na ajjhagacchi¹⁴ agati¹⁵ yattha pakkhinaṃ,
so ca tatth' eva pāpattha yathā dubbalako tathā. 30.
30. Taṃ ca sāmuddikā macchā kumbhīlā¹⁶ makarā susū
pasayhakārā khādimsu phandamānaṃ vipakkhinaṃ¹⁷. 31.
31. Evaṃ eva tuvaṃ rāja¹⁸ ye c' aññe kāmabhogino
giddhā¹⁹ ce²⁰ na vamiṇṇaṃ²¹ kākapaññāya te vidū. 32.
32. Esā te upamā rāja atthasandāssanī katā,
tvaṃ ca paññāyase tena yadi kāhasi vā na vā ti. 33.

¹ C^{ks} -cetitā. ² C^{ks} pahi-, B^d -hantvāna. ³ C^{ks} pi idhe-, B^d midhe-. ⁴ C^{ks} pipasābhāgīrasodakaṃ, B^d pivaṇḍikarasodakaṃ, B^s pivaṇḍaṇḍikarasodakaṃ, read: -thodakaṃ? ⁵ C^{ks} -vettāni. ⁶ B^d palettha corr. to paletvā? ⁷ B^d tañca-, C^{ks} ohārinī. ⁸ B^d ajjhagāhasi, C^{ks} ajjhagāhāsi. ⁹ C^{ks} -tim. ¹⁰ so C^{ks}; C^s udapattvā, B^d udāni patvā; read udapatttha? ¹¹ C^{ks} -ranto. ¹² C^s -nā. ¹³ B^d najjhagā-gacchi, B^s najjhagāgacchi. ¹⁴ C^{ks} -la. ¹⁵ C^{ks} -litaṃ, B^d -litaṃ, B^s -litaṃ. ¹⁶ C^{ks} B^d -jā. ¹⁷ B^d gicchā. ¹⁸ C^{ks} ve. ¹⁹ C^{ks} ga-

Tattha pāpānīti mahārāja tvam kāmaggiddho narā ca¹ kāme nissāya
kāyaduccarītiādini pāpāni katvā yattha supīnake pi dībbū ca mānusakā ca kāmā
na labhanti² tam duggatīm upapaḷḷanti³ attho, pahatvānā 'ti khelapiṇḍam
viya pahāya, akutobhaya⁴ ti rūgādisu kutoci anāgatabhaya⁵, ekodibhāvādhi-
5 gatā ti ekodibhāvaṃ ekavihārikam adhigatā, na te ti te evarūpā pabbajitā
duggatīm na gacchanti, apamante ti mahārāja dībbamānusakā kāme pattheti-
tassa hatthikūpape paṭibaddhakākasādisassa tava ekaṃ upamaṃ karissāmi, tam
sunohīti attho, kūpapaṇ ti hatthikāleharāṃ⁶, mahānave ti gambhīra-
pūthule⁷ udake eko kira mahāvāraṇo Gaṅgāsīre caranto Gaṅgāya pativā utta-
10 ritum asakkonto tatth' eva mato Gaṅgāya vuyhi, tam sandhāy⁸ etam vuttam,
vāyaso ti ākāseṇa gacchanto eko kāko, yānaṃ ca vatīdan ti so evaṃ cintetvā
tattha ulliyitvā idam mayā hatthiyānam laddham ettha nīlino sukhaṃ carissāmi
ayam eva ca me anappako bhakkho bhavissati idāni mayā sūnattha gantum na
vatṭati⁹ sannitṭhānam akāsi, tattha rattin ti tassa¹⁰ rattin ca divā ca tatth'
15 eva mano abhirato abosi, na palitthā¹¹ 'ti na udḍetva¹² pakkāmi, otaraṇīti¹³
samuddābhīmukhī otaramānā, ohāraṇīti pi pāṭho, sā samuddābhīmukhī ava-
haramānā¹⁴ ti attho, agati yatthā 'ti samuddamajjhe sandhāyāha, bhak-
kha-parikkhīṇo ti parikkhīpabhakkho, udapatvā¹⁵ ti khīne camme ca māmaṃ
ca aṭṭhasaṅghāte ūmlvegena bhīno udake nimujji, aha so kāko udake patitṭhā-
20 tum asakkonto uppati, evaṃ uppatitvā ti attho, agati yattha pakkhīnan
ti yasmiṃ samuddamajjhe pakkhīnam agati tattha so evaṃ uppatito, paccīnam
disam gantvā tattha patitṭham alabhivā tato puratthīnam tato uttaram tato
dakkhīnam ti catasso pi disā gantvā attano patitṭhānam na ajjhaḡacchīti¹⁶
adhigaṇehīti¹⁷ attho, aha vāyaso evaṃ uppatitvā paccimādisu¹⁸ ekekaṃ
25 disam agaṇehi, dīpaṃ pana na ajjhaḡamā ti evaṃ p' ettha attho daṭṭhabbo,
pāpatthā ti patito, yathā dubbalako ti yathā dubbalako patsyā tath' eva
patito, susū ti susunimakkā¹⁹ candamacehā, pasayhakārā ti anicchamānakam
yeva balakkārena, vipakkhīnan²⁰ ti viddhamasatapakkhakam²¹, giddhā ca
vamissanti²² yadi gijjhā hutvā kāme na vamiessanti²³ na chasjessanti
30 kākapaññāya te samānapaññā²⁴ ti²⁵, iti te Buddhādayo paṇḍitā vidū vadanti
jānanti²⁶ attho²⁷, atthasandassanīti atthapakāsikā²⁸, tvaṃ ca paññāyase²⁹ 'ti
paññāyissasi, i. v. h. : mahārāja mayā hitakāmena tava ovādo dīno, tam pana
tvam yadi kāhasi devaloke nibbattissasi, yadi na kāhasi kāmapaṃke nimuggo
jivita-pariyosāne niraye nibbattissasi, evaṃ tvam eva tena kāraṇena vā akāra-

¹ C^{ks} add me. ² so all three MSS. for labhanti? ³ B^d -varam. ⁴ C^k re-
pūthulodake. ⁵ C^{ks} tassā. ⁶ C^k palitā, C^s palitvā, B^d paletvā, B^s phaletthā.
⁷ B^d uppatetvā, B^s uppadhotvā. ⁸ C^k ohāraṇi, C^s ohāraṇīti. ⁹ B^d avaharaṇi.
¹⁰ so C^{ks}; B^d udakam patvā corr. to udam? ¹¹ C^k ajjhabhāḡacchatīti, C^s
ajjhabhāḡaṇehīti, B^d ajjhabhāḡacchīti altered to -gāṇāḡacchīti. ¹² B^d nadbhāḡae-
chatī. ¹³ B^d mādissāsu. ¹⁴ C^k susukānāmekā, C^s -kā. ¹⁵ C^{ks} pakkhan, B^d vi-
pakkhakau. ¹⁶ B^d viddhamasatapakkhakam. ¹⁷ C^{ks} ga-. ¹⁸ B^d -te ti kākassa-
māna-. ¹⁹ B^d omits ti. ²⁰ C^{ks} omits a-. ²¹ C^k -itā.

gena vā sagge¹ vā nīraye² vā paññāyissasi, aham pana bhavehi³ mutto appaṭi-
sandhiko ti; imāṃ⁴ pana ovādaṃ dentena paccakabuddhena naḍi dassitā, tīya
vuyhamānaṃ haṭṭhikupaṇaṃ dassitaṃ, kuṇapakhūḍako kāko dassito, tassa⁵ kuṇa-
paṇaṃ khāditvā pāṇiyam pīvanakālo⁶ dassito, ramaṇiyavanasaṇḍadassana-kālo das-
sito; kuṇapassa naḍiyā vuyhamānassa samuddappaveso dassito, samuddamajjhe
kākassa haṭṭhikupaṇe paṭiṭṭhaṃ alabbhivā vināsaṃ pattakālo dassito, tattha naḍi
viya anamataggo saṃsāro daṭṭhabbo, naḍiyā vuyhamānaṃ haṭṭhikupaṇaṃ viya
saṃsāre paṇḍakāmaguṇaṃ, kāko viya bālaputhujjano, kākassa kuṇapaṇaṃ khāditvā
pāṇiyam pīvanakālo viya puthujjanassa kāmaguṇaṃ⁷ paribhuñjitvā somanassaika-
kālo⁸, kākassa kuṇape laggass⁹ eva ramaṇiyavanasaṇḍadassanaṃ¹⁰ viya puthu-
janassa kāmaguṇe laggass¹¹ eva savanavasena aṭṭhatiddhasārammaṇadassanaṃ, ku-
paṇe samuddaṃ pavitthe¹² kākassa paṭiṭṭhaṃ¹³ labhitaṃ asakkontassa vināsaṃ
pattakālo viya bālaputhujjanassa kāmaguṇagiddhassa pūpaparāyanassa kusala-
dhamme paṭiṭṭhaṃ alabbhivā mahānīraye mahāvināsaṃ pattaṇ ti¹⁴.

Evam assa so imāya upamāya ovādaṃ datvā idāni tam
eva ovādaṃ thiraṃ katvā paṭiṭṭhapetuṃ g. ā.:

34. Ekavācam pi dvevācaṃ bhaṇeyya anukampako
taduttariṃ¹⁵ na bhāseyya dāso ayirassa¹⁶ santike ti. 34.

Tattha na bhāseyyā¹⁷ ti vacanaṃ agaṇhantaṃ hi tato¹⁸ uttariṃ bhā-
samāno hi sāmikassa santike dāso viya hoti, dāso hi sāmike kathaṃ gaṇhante
pi agaṇhante pi katheti yeva, tena vuttaṃ taduttariṃ¹⁹ na bhāseyyā²⁰ ti.

35. Idam vatvāna pakkāmi Sonako amitabuddhimā
vehāse antalikkhasmiṃ anusāsivāna khattiyan ti 35.
abhisambuddhagāthāyaṃ.

Tattha idam vatvāna²¹ ti bhikkhave so paccakabuddho amitāya lokuttara-
buddhiyā amitabuddhimā idam vatvā iddhiyā uppattivā sace pabbajissasi tav'
eva noce pabbajissasi tav' eva dīnno te mayā ovādo appamatto hobhīti evam
anusāsivāna khattiyaṃ pakkāmi.

Bo. pi tam ākāseṇa gacchantam yāva dassanapathā²²
olokento ṭhatvā tasmiṃ cakkhupathe atṭhe²³ saṃvegaṃ paṭi-
labhivā cintesi: „ayaṃ brāhmaṇo hīnaṃjacco²⁴ samāno asa-
bhinnakhattiyavame²⁵ jātassa mama matthake attano pāda-

¹ Cks -ena. ² Bds sabbabhi-. ³ Cks idam. ⁴ Ck tathassa. ⁵ Ck pīvana-, Ck pi
pana-. ⁶ Bd -ne. ⁷ Cks -itakālo. ⁸ Ck -i, Ck -nī. ⁹ Cks -o. ¹⁰ Cks
paṭiṭṭhita. ¹¹ so Cks for pattakālo? Bds paṭiṭṭhitaṭṭhabba. ¹² Bd tat-. ¹³ Bd
ayyassa. ¹⁴ Bd adda ce. ¹⁵ Bd dissana-. ¹⁶ Bds atikkamaṇe. ¹⁷ Cks brāh-
maṇajacco. ¹⁸ Ck -nno -so, Ck -nne - - se.

rajaṃ okiranto ākāsaṃ uppatitvā gato, mayāpi ajj' eva nik-
khamitvā pabbajitum vaṭṭatīti¹ so r. niyyādetvā pabbajitukāmo
gāthadvayam ā.:

26. Ko nu 'me rājakattāro sūtā veyyattim āgatā',
17. rajjaṃ niyyādayissāmi, nāhaṃ rajjena-m-atthiko. 36.
18. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaṇṇā maraṇaṃ suve,
māhaṃ² kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā³ ti. 37.

Tattha ko nu me ti kuhiṇu ime, rājakattāro ti ye rajjārahaṃ⁴ abhi-
siñcitvā rājānaṃ karonti, sūtā veyyattimāgatā⁵ ti sūtā ca ye ca aṇṇe⁶
19. veyyattabhāvaṃ⁷ āgatā mukhaṃaṅgalikā, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko,
ko jaṇṇā maraṇaṃ suve ti maraṇaṃ ajja⁸ suve vā ti idaṃ ko⁹ jñitum
samattho.

Evam r. niyyādentassa sutvā amaccā āhaṃsu:

28. Atthi te daharo putto Dīghāvu raṭṭhavaddhana¹⁰,
15. taṃ rajje abhisiñcassu, so no rājā bhavissatīti. 38.
Tatoparaṃ raṇṇā vuttagātham ādim katvā uttānasam-
bandhagāthā¹¹ pālinayen' eva veditabbā.
29. Khippaṃ kumāraṃ ānetha Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
taṃ rajje abhisiñcassu, so vo¹² rājā bhavissati. 39.
20. 40. Tato kumāraṃ ānesuṃ Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
taṃ disvā ālapi rājā ekaputtaṃ manoramaṃ: 40.
41. Saṭṭhi¹³ gāmasahassāni paripuṇṇāni sabbaso —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi¹⁴ te. 41.
42. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaṇṇā maraṇaṃ suve,
25. māhaṃ kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā. 42.
43. Saṭṭhi nāgasahassāni sabbālaṃkārahūsitā
suvaṇṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā 43.
44. Ārūḷhā gāmaṇīyehi tomaraṃkusapāṇihi —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 44.

¹ Ck^s sudā-, B^d sutāveyatta-. ² Ck^s māhaṃ, B^ds nāhaṃ. ³ B^d anvagā. ⁴ B^d
rājā-. ⁵ Ck^s sudā-, B^d sutāveyatta- corr. to suddhāve-. ⁶ B^ds sudā-, Ck^s
sutā va aṇṇe ca. ⁷ B^ds byatta-. ⁸ B^ds add vā. ⁹ B^d adda na. ¹⁰ B^d -vaḍḍhana.
¹¹ B^d uttānatthasam-. ¹² Ck^s ce. ¹³ Ck^s saṭṭhiṃ throughout. ¹⁴ Ck^s -tayāmi.

43. Ajj' eva etc. 45.
46. Satthi assasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
ajāṇīyā va jāṭiyā sindhavā sīghavāhino¹ 46.
47. Ārūhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi² —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 47. 5
48. Ajj' eva etc. 48.
49. Satthi rathasahassāni sannaddhā ussitaddhajā
dīpā³ atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 49.
50. Ārūhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammahi —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 50. 10
51. Ajj' eva etc. 51.
52. Satthi dhenusahassāni rohaṇṇā⁴ puṇḍavāsabhā —
tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 52.
53. Ajj' eva etc. 53.
54. Soḷasitthisahassāni sabbālaṃkārabhūsitā 15
vicitratatthābharagā⁵ āmuttamaṇikuṇḍalā —
tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 54.
55. Ajj' eva etc. 55.
56. Daharass' eva me tāta mātā matā⁶ ti me sutam,
tayā vinā ahaṃ tāta jīvitum hi na ussahe. 56. 20
57. Yathā āraṇṇakam nāgam poto anveti pacchato
jessantaṃ giriduggesu samesu visamesu ca 57.
58. Evaṃ taṃ anugacchāmi pattam⁷ ādāya pacchato,
subhāro te bhavissāmi, na te hessāmi dubbhāro. 58.
59. Yathā sāmuddikam nāvaṃ vāṇijānam dhanesinaṃ 25
vohāro tattha gaṇheyya vāṇijā vyasanī⁸ siyā⁹ 59.
60. Evaṃ evāyaṃ puttakali¹⁰ antarāyaka¹¹ro mamaṃ¹²,
imaṃ kumāraṃ pāpetha pāsādaṃ rativaddhanaṃ. 60.

¹ C¹ dīghavāyano, C² sīghavāhito, B¹ sīghavāhaṇā, B² sīghavāhaṇā. ² B¹ in-
driyācāpa-, C¹ illiyocāpa-. ³ B¹ -e. ⁴ C¹ -haṇṇā. ⁵ B¹ vicittavatthā-. ⁶
C¹ B¹ mātā. ⁷ B¹ pu-. ⁸ B¹ byasanam. ⁹ so all three MSS. for siyāṃ.
¹⁰ C¹ -lith. ¹¹ B¹ nama.

61. Tattha kambussahatthāyo¹ yathā Sakkaṃ va accharā
tā naṃ tattha ramessanti², tāhi-m-eso³ ramissati. 61.
62. Tato kumāraṃ pāpesuṃ pāsādaṃ rativaddhanaṃ,
taṃ disvā avacum⁴ kaṇṇā Dighāvuṃ raṭṭhaddhanaṃ: 62.
- 5 63. Devatā nu si gandhabbo ādu Sakko purindado,
ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayā⁵. 63.
64. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
Kāsiraṇṇo ahaṃ putto Dighāvu raṭṭhavaddhanaṃ. 64.
65. Mama⁶ bharatha, bhaddaṃ vo, ahaṃ bhaddā bhavāmi vo.
- 10 66. Taṃ tattha avacum⁴ kaṇṇā Dighāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ:
kuhiṃ rājā anuppatto, ito rājā kuhiṃ gato. 65.
66. Paṃkaṃ rājā atikkanto thale rājā patitṭhito
akaṇṭakaṃ agahanaṃ paṭipanno mahāpathaṃ. 66.
67. Ahaṃ ca paṭipanno 'smi maggaṃ duggatigāmināṃ
sakaṇṭakaṃ sagahanaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 67.
- 15 68. Tassa⁷ te sāgataṃ⁸ rājā sihassōva giribbajāṃ,
anusāsa mahārāja, tvaṃ no⁹ sabbāsaṃ issaro ti.

Tattha khilpan ti tena hi taṃ siḅhaṃ ānetha, ālapitī saṭṭhi gāmasa-
hassānūti ādini vadanto ālapi, sabbālaṃkārabhūsitā ti te nāgā sabbhehi
20 sūsupagādīhi alaṃkārehi bhūsitā, hemakappanavāsasā ti suvaṇṇakacchitena
kappanena paṭicchannasārīrā, gāmaṇīyehitī hatthācariyehi, ajāṇiyā vā 'ti
kāraṇākāraṇā¹⁰ jānanakā vā¹¹, jāṇiyā siṇdhavā ti siṇdhavaraṭṭhena¹² Siṇdhu-
nadītīre jātā, gāmaṇīyehitī assācariyehi, illiyācāpadhārīhīti¹³ illiāvudhaṃ
ea¹⁴ cāpāvudhaṃ ea dhārentehi, dīpā atho pi veyyagghā ti dīpicamma-
25 vyagghacamma-parivārā¹⁵, gāmaṇīyehitī rathikehi, vammīhīti¹⁶ sannaddha-
vammehi¹⁷, rohaṇṇā ti rattavannā, puṇḡavūsabbhā ti usabhasati-
khātena jeṭṭhakapuṇḡavena samannāgatā, dāharasēva me ti atha naṃ ku-
māro tāta mama¹⁸ dāharasēva¹⁹ sato mātā matā²⁰ iti mayā sutāṃ so 'haṃ
tayā vīnā jīvituṃ na sakkhiṣṣimīti ā., poto ti tarunapotaṃ, jessantaṃ ti
30 vicarantaṃ, sāmuddhikaṃ ti samudde vicarantaṃ, dhaneśinaṃ ti dhanāṃ
pariyasantānaṃ, vohāro ti tasmiṃ ohārento²¹ heṭṭhā kaḍḍhanako vālamascho

¹ B¹ kammusa-, B² kammussa-. ² B² -issanti. ³ C² B² eso. ⁴ C² ālapuṃ.
⁵ B² adda kumārōha. ⁶ B² maṃ maṃ, B² mamaṃ. ⁷ B² tattha. ⁸ B² svā-.
⁹ C² so. ¹⁰ B² -paṃ. ¹¹ B² vijānanakā ca, C² -ko va. ¹² B² jāṇiyā siṇ-
dhuraṭṭhe. ¹³ B² indriyā-. ¹⁴ B² indriyāvu-. ¹⁵ C² -pārā. ¹⁶ B² cariyehi
vammibhīti, C² vammibhīti. ¹⁷ C² -cammehi. ¹⁸ B² adda tāta mama. ¹⁹ B²
adda me. ²⁰ B² mātā. ²¹ B² vicitravohāro in the place of tasmiṃ --.

vā udakarakkhaso vā āvaṭṭo vā, tatthā 'ti tasmiṃ samudde, vāṇijā vya-
 saṇi siyā ti atha te vāṇijā vyasanasampattā bhavessum, siyū¹ ti vā pāṭho.
 puttakallīti puttalāmako puttakālakaṇṇī, kumāro puna kiñci vattum na visahī²,
 atha rājā amacce āpāpento iman ti ādim ā., tattha kambussasatthāyo ti
 kambussasā vuccati suvaṇṇam, suvaṇṇābharanabhūsitahatthāyo ti attho, yathā
 ti yathā lechanti tathā³, evaṃ vatvā M. tatth' eva tam abhisieṇāpetvā nagaram
 pāhesi, sayam pana ekako va uyyānā nikkhamitvā Himavantaṃ pavisitvā rama-
 nīye bhūmibhāge paṇṇasālam māpetvā līpabbajjāṃ pabbajjitvā vanamūlaphalā-
 hāro yāpesi, mahājano pi kumāraṃ Bārāṇasīṃ pavesesi, so nagaraṃ paḍakkhi-
 naṃ katvā pāsādaṃ abhirūhi⁴, tam atthaṃ pakāpento S. tato ti ādim ā., tam
 diavā avacum kaṇṇā ti tam mahantena sīrisobhaggena āgataṃ diavā asuko
 nam' eso ti ajānantiyo va tā nātakitthiyo averum, mama⁵ bharathā 'ti maṃ
 lechatha, paṇṇiku ti rāgādikilesapaṇṇikam, thale ti pabbajjāya, akaṇṭakam ti
 rāgakaṇṭakādīrahitam, te⁶ eva gahanehi agahanaṃ, mahāpathan ti sagga-
 mokkhagāmināṃ mahāmaggāṃ paṭipanno, yenā 'ti yena micchāmaggena dugga-
 ttiṃ gacchanti tam ahaṃ paṭipanno ti vadati, tato tā cintesum: rājā tava amhe
 pahūya pabbajito, ayam pi kāmesu viharantarūpo⁷, sace naṃ nābhīramessāma
 nikkhamitvā pabbajeyya, abhīramanākāram assa karissāma 'ti, atha naṃ abhi-
 nandantiyo osānagātham āhamasu, tattha giriḍbajan ti sīhapotikānaṃ⁸ vasa-
 natthānaṃ kaṇṇanaguhaṃ, kesarasīhassa āgataṃ viya tassa tava āgataṃ su-
 gataṃ⁹, tvanno ti tvam sabbāsam pi amhākam issaro sāmīti.

Evaṃ ca pana vatvā sabbe turīyāni paggaṇhimsu, nānap-
 pakārāni naccagītāni vattayimsu¹⁰, yaso mahā ahoṣi, so yasa-
 matto¹¹ pīṭaraṃ na sari, dhammena pana¹² r. kāretvā yathā-
 kammaṃ gato, Bo. pi jhānābhiññāṃ¹³ nibbattetvā¹⁴ Brahmalo-
 kūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahābhiniṅkha-
 manam nikkhanto yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā paccēkubuddho pari-
 nibbāyi, putto Rāhulakumāro ahoṣi. Arindamarājā aham evā" 'ti,
 Saṃkiccajātakaṃ.

2. Saṃkiccajātaka.

Diavā nisinnam rājānan ti. Idam S. Jīvakambavane v.
 Ajātasattussa pītugghātakammaṃ ā. k. So hi Devadattaṃ nissāya

¹ Bā sīghan. ² Bā -hatī. ³ Bā add karonti. ⁴ Bā -ruyhi. ⁵ Bā mamam.

⁶ so Cks; Bā virattacittarūpo. ⁷ Cks -ikam. ⁸ Cks omīti su-. ⁹ Bā pavattimsu.

¹⁰ Bā yasasampatto. ¹¹ Bā omīti pana. ¹² Bā ā-. ¹³ all three MSS. -ttitvā.

- tassa vacanena pīṭaram ghātāpetvā Devadattassa saṅghabhedāvasāne bhinnaparissassa roge uppanne „T-am khamāpessāmiti“¹ mañcasīvīkāya Sāvattihī² gacchantassa Jetavanadvāre paṭhaviṃ pavittabhāvaṃ sutvā „Devadatto Sammāsambuddhassa paṭipakkho hutvā paṭhaviṃ
- 5 pavisitvā avīciparāyano jāto, mayāpi tam nissāya pitā dhammiko dhammarājā ghātito, aham pi nu kho paṭhaviṃ pavisissāmiti“ bhīto rajjasiriyā cīttassādaṃ alabhi³, „thokaṃ niddāyissāmiti“ niddaṃ upagatamatto navayojanabahalāya⁴ ayapaṭhaviyaṃ⁵ pāteṭvā ayaśūlehi koṭṭiyamāno⁶ viya sunakhehi luñcitvā khajjamāno viya bheravaravena
- 10 viravanto⁷ utthāsi, ath' ekadivasaṃ komudiyā cātumāsiniyā amaccaganapariṇvuto attano yasaṃ oloketvā „mama pīṭo yaso ito“ mahantataro, tathārūpaṃ⁸ nāmāhaṃ dhammarājāṃ⁹ Devadattaṃ nissāya ghātesin“ ti cintesi, tassa' evaṃ cintentassa' eva kāye dāho uppajji, sakalasārīraṃ sedatintam ahosi, tato „ko nu kho mama imaṃ bhayaṃ
- 15 vinodetīti“ cintetvā „thapetvā Dasabalaṃ añño n' atthitī“ cintetvā¹⁰ „ahaṃ T-assa mahāparādhiko, ko nu kho maṃ¹¹ neṭvā dassessatīti“ cintento „na añño koci aññatra Jivakā“ ti sallakkhetvā tassa gaḍetvā gamanūpāyaṃ karonto „ramaṇiyā vata bho dosinā rattitī“ udānaṃ udānetvā „kin nu khv-ajja samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā payirupā-
- 20 seyyamā“¹² 'ti vatvā purāṇasāvakaḍḍhi purāṇādīnaṃ guṇe kathite tesam vacanaṃ anādiyitvā Jivakaṃ paṭipucchitvā tena T-assa guṇaṃ kathetvā „tam devo“¹³ Bhagavantaṃ¹⁴ payirupāsātū“ 'ti vutte hatthiyānāni kappāpetvā¹⁵ Jivakambavanaṃ gantvā T-am upasāṃkamitvā vanditvā T-ena katapaṭisanthāro sandiṭṭhikaṃ sāmāññaphalaṃ pucchitvā T-assa ma-
- 25 dhurasāmāññaphaladhammadesanaṃ¹⁶ sutvā suttapariyosāne upāsakattaṃ paṭivedetvā T-am khamāpetvā pakkāmi, So tato paṭṭhāya dānaṃ dento sīlaṃ rakkhanto T-ena saddhiṃ saṃsaggaṃ katvā madhuradhammakathaṃ sunanto kalyāṇamittasāmsaggena pahīnabhayo vigatalomahaṃso hutvā cīttassādaṃ paṭilabhi¹⁷, sukhena¹⁸ cattāro
- 30 iriyāpathe kappesi, Ath' ekadivasaṃ dh. k. s.: „āvuso, Ajātasattu pitughātakammaṃ katvā bhayappatto ahosi, rajjasirīṃ nissāya cīttassādaṃ alabhanto sabbiriyāpatheṃ dukkhaṃ anubhosi, so dāni T-am āgama kalyāṇamittasāmsaggena vigatabhayo issariyasukhaṃ anubhotīti“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā

¹ B^d -matī. ² C^k -iyāsi. ³ so C^k; B^d na labhi. ⁴ B^d -yaṃ. ⁵ B^d ayamahāpaṭhaviyaṃ, C^k paṭhaviṃ. ⁶ B^d koṭi-. ⁷ B^d vihar-. ⁸ C^k add. ca. ⁹ C^k -pā. ¹⁰ B^d -jānaṃ. ¹¹ B^d natvā. ¹² C^k me in the place of kho maṃ. ¹³ C^k vo. ¹⁴ C^k bhavantaṃ. ¹⁵ C^k sampā-, C^s kampā-. ¹⁶ B^d madhuraṃ-. ¹⁷ B^d -itva. ¹⁸ C^k sumukheṇa.

„imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān" eva pubbe p' esa pitu-
ghātakammaṃ katvā maṃ nissāya sukhaṃ sayīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Brahmaḍatto¹ Brahmaḍattakumāraṃ nāma puttāṃ
paṭilabhi. Tada Bo. purohitassa gehe paṭisandhiṃ gaṇhi,
jātassa c' assa Saṅkiccakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Te 5
ubho pi rājanivesane ekato va vaḍḍhiṃsu, aññamaññasahāyakā²
hutvā vayappattā Takkasilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā
paccāgamiṃsu. Atha rājā puttassa uparajjāṃ adāsi, Bo. pi
uparājass' eva santike ahoṣi. Ath' ekadivasaṃ uparājā pitu
uyyānakilaṃ gacchantassa mahantaṃ yasaṃ disvā tasmīṃ 10
lobhaṃ uppādetvā „mayhaṃ pitā mama bhātisaḍiso³, sace
etassa maraṇaṃ olokessāmi mama mahallakakāle r. labhissāmi,
tadā laddhena pi rajjena ko attho⁴, pitaraṃ māretvā r. kāressā-
mīti“⁵ cintetvā B-assa tam atthaṃ ārocesi. Bo. „samma,
pitughātakammaṃ nāma bhāriyaṃ nirayamaggo, na sakkā 15
etaṃ kātuṃ, mā karīti“ paṭibāhi. So punappuna pi kathetvā
yāvatatīyaṃ tena paṭibāhito pādamūlikehi saddhiṃ mantesi, te
sampaṭicchitvā raṇṇo⁶ maraṇūpāyaṃ vīmaṃsiṃsu. Bo. tam
pavattim ātvā „nāhaṃ etehi saddhiṃ ekato⁷ bhavissāmīti“
mātāpitāro anāpucchitvā aggadvārena nikkhamitvā Himavantaṃ 20
pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīññaṃ⁸ nibbattetvā
vanamūlaphalāhāro vihāsi. Rājakumāro pi tasmīṃ gate pitaraṃ
māretvā mahantaṃ yasaṃ anubhavi. „Saṅkiccakumāro kira
isipabbajjaṃ pabbajito“⁹ ti sutvā bahū kulaputtā nikkhamitvā
tassa santike pabbajiṃsu, so mahatā isigaṇena parivuto tattha 25
vasi sabbehi samāpattilābhīhi¹⁰ yeva. Rājā pitaraṃ māretvā
appamattakaṃ yeva kālaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā¹⁰ tato
paṭṭhāya bhīto cittassādaṃ alabhanto nirāye kammakaraṇappatto
viya ahoṣi. So B-aṃ anussaritvā „sahāyo me 'pitughāta-
kammaṃ bhāriyaṃ' ti paṭisedhetvā maṃ attano kathaṃ gāha- 30
petuṃ asakkonto attānaṃ niddosaṃ katvā palāyi, sace so idha

¹ Bds add r. kārento. ² Bd -aññasāsa-. ³ Bds bhātikasa-. ⁴ Cks add ti. ⁵ Bd
gaṇhissāmīti. ⁶ Cks omit raṇṇo. ⁷ Bd -ko. ⁸ Bd -ā. ⁹ Ck -hi. Bds -ino.
¹⁰ Cks anuvibh-.

abhavissa na me pitughātakammaṃ kātuṃ adassa, idam pi me
 bhayaṃ hareyya, kahan nu kho¹ etarahi viharati, sac² assa³ va-
 sanatṭhānaṃ jāneyyaṃ pakkosāpeyyaṃ, ko nu kho me tassa vasa-
 natṭhānaṃ āroceyyā⁴ "ti cintesi. So tato paṭṭhāya antopure ca
 5 rājasabhāyaṃ ca B-ass⁵ eva vannaṃ bhāsati. Evaṃ addhāne gate
 B. „rājā maṃ saratīti, mayā tattha gantvā⁶ dh. desetvā taṃ⁷
 nibbhayaṃ katvā āgantuṃ vaṭṭatīti⁸ paṇṇāsa vassāni Himavante
 vasitvā pañcasatatāpasaparivuto ākāseṇa gantvā Dāyapasse
 nām⁹ uyyāne otaritvā isigaṇaparivuto silāpatṭe nisīdi. Uyyāna-
 10 pālo taṃ disvā „bhante gaṇasatthā ko nāmā¹⁰“ 'ti pucchi,
 „Saṃkiccapaṇḍito nāmā¹¹“ 'ti ca¹² sutvā sayam pi saṅjānitvā
 „bhante yāvahaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh¹³ eva hotha, ambhakaṃ
 rājā tumhe daṭṭhukāmo¹⁴ ti vatvā vanditvā vegena rājakulaṃ
 gantvā tassa āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tassa santikaṃ
 15 gantvā¹⁵ kattabbayuttakaṃ upacāraṃ katvā pañhaṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. ā.:

1. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ Brahmādattaṃ rathesabhaṃ
 ath¹ assa paṭivedesi yassāsi anukampako: 69.
2. Saṃkicc² āyaṃ anuppatto isīnaṃ sādhusammato,
 20 taramānarūpo niyyāhi³. khippaṃ passa mahesinaṃ, 70.
3. Tato [ca] rājā taramāno yuttam āruhya sandanaṃ
 mittāmaccaparibbūlho agamāsi rathesabho. 71.
4. Nikkhippa pañca kakudhāni Kāsīnaṃ ratthavaḍḍhana
 vāḷavijāniṃ uphīsaṃ khaggaṃ⁴ chattaṃ upāhanaṃ⁵ 72.
5. Oruhyā rājā yānambhā ṭhapayitvā paṭicchadaṃ
 25 āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ Saṃkiccā upasaṅkamaṃ. 73.
6. Upasaṅkamitvā [so] rājā sammodi isinā saha,
 taṃ kathaṃ vitisāretvā ekamantaṃ upāvisi. 74.
7. Ekamantaṃ nisinna va yathā⁷ kālāṃ amaññatha
 30 tato pāpāni kammāni pucchitūṃ paccapajjatha. 75.
8. Isiṃ pucchāmi Saṃkiccaṃ isīnaṃ sādhusammataṃ
 āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ isisaṃghapurakkhataṃ: 76.

¹ B^d add so. ² B^d sacetassa. ³ B^d add tassa. ⁴ B^d omits taṃ. ⁵ B^d omits ca. ⁶ C^k āg-, C^s ag-. ⁷ B^d niyyāti. ⁸ B^d -a. ⁹ B^d chattañcup-. ¹⁰ B^d atha.

9. Kam gatiṃ¹ pecca gacchanti narā dhammāticārino,
aticipño mayā dhammo, tam me akkhāhi pucchito. 77.

Ta. disvā² ti bhikkhave so uyyānapālo rājānaṃ rājasabhāya³ nisinnaṃ
disvā, athassa⁴ 'ti evaṃ nisinnaṃ disvā aha tassa paṭivedesi yassāsīti vadanto,
ārocesīti attho, yassāsīti mahārāja yassa tvaṃ anukampako muducitto āsi⁵ 5
yassa abhinnaṃ vannaṃ payirudhāsi so ayaṃ Saṅkiceo isīnaṃ antare sādhu
laddhako⁶ ti sammato anuppatto tava uyyāne silāpatte isigaṇaparivuto kaṭṭhena-
paṭimā viya nisīno, taramānarūpo ti mahārāja pabbajitā nāma kule vā gae vā
alaggā tumhākaṃ anāgacchantānaṃ eva⁷ pakkameyyuṃ⁸ tasmā taramānarūpo khip-
paṃ niyyāhi mahantānaṃ silādiguṇānaṃ esitattā⁹ gavesitattā¹⁰ mahesīnaṃ, tato 10
ti bhikkhave so rājā tassa vacanaṃ sutvā tato tassa vacanato anantaram eva,
nikkhippā¹¹ 'ti nikkhipitvā, tassa kira uyyānadvāraṃ patvā va etaḍ ahoṣi: pabba-
jitā nāma garuṭṭhāniyā Saṅkicecatāpasassa santikaṃ uddhatavesena gantuṃ ayuttan
ti so maggicītrasavannapadaṇḍaṃ vālavijānīṃ kaṭṭhanamayaṃ ughisapattaṃ supari-
khitṭaṃ maṇḍalakaggaraṃ setacchattāṃ sovaṇṇapādukaṃ ti imāni pañca rājaka- 15
kudhabhaṇḍāni apanesi tena vuttaṃ nikkhippā¹² 'ti, paticchadanti tad¹³ eva
rājakakudhabhaṇḍaṃ thapayitvā bhaṇḍāgarikassa hatthe datvā, Dāyapassasmiṃ
ti evaṃnāmake uyyāne, aha kālaṃ amaṇḍathā¹⁴ 'ti aha so idāni me pañ-
haṃ pucchitum kīlo ti jāni¹⁵, Pāṭiyaṃ pana yathā¹⁶ kālaṃ ti āgataṃ, tassa
kāḷānurūpeṇa pañhapucchanaṃ¹⁷ amaṇḍathā¹⁸ 'ti attho, paccapajjathā¹⁹ 'ti 20
paṭipajji, peceā²⁰ 'ti paṭigantvā, paralokassa vā nāma etaṃ²¹, tasmā paraloke²²
ti attho, mayā ti bhante mayā sucaritadhammo²³ atikkanto piṭughātakammaṃ
kataṃ, tam me²⁴ akkhāhīti tasmā me²⁵ akkhāhi²⁶: kam gatiṃ²⁷ piṭughātakā
gacchanti katarasmiṃ niraye paccantīti pucchati, so tam sutvā tena hi mahārāja
sunoḥīti vatvā ovādaṃ tava adāsi.

25

S. tam atthaṃ āvikaronto āha:

10. Isi avaca Saṅkiceo Kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ
āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ, mahārāja sunohi me: 78.
11. Uppathena vajantassa yo maggaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā nassa²⁸ maggeyya kaṭṭako. 79. 30
12. Adhammaṃ paṭipannassa yo dhammaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā na so gaccheyya duggatiṃ ti²⁹. 80.

Ta. uppathenā³⁰ 'ti corehi pariyuṭṭhitamaggaṃ, maggaṃ anusāsati
khemam maggaṃ akkhāti, nassa maggeyya kaṭṭako ti tassa ovādaḷḷassa

¹ all three MSS. -i. ² Bds -yaṃ. ³ Bd ahoṣi. ⁴ Bd laddhako. ⁵ Bds anāgacchantā-
naññeva, Cks gac-. ⁶ Cks -eyya. ⁷ Cks mahantaṃ - guṇaṃ esitattaṃ. ⁸ Cks
passa in the place of gavesitattā. ⁹ Bd tam ¹⁰ Bds jānāti. ¹¹ Cks tathā. ¹²
Cks pañhaṃ-. ¹³ Cs nāmatametaṃ, Bd nāmetam. ¹⁴ Cks -ko. ¹⁵ Cks add ti.
¹⁶ Cks kammaṃ, Bds yamme. ¹⁷ Cks ce. ¹⁸ Bds omit tasmā me a-. ¹⁹ all three
MSS. -i. ²⁰ Bd na-. ²¹ Cks -tiṃ, omitting ti.

27. Tassa aggisikkhā kāyā niccharanti pabbassarā
tejobhakkhassa gattāni lomagehi¹ nakhehi ca. 105.
28. Dayhamānena gattena niccam santarabāhiraṃ
dukkhābhitunno nadati nāgo tuttaddito² yathā. 106
- 5 29. Yo lobhā pitaraṃ hanti dosā vā purisādhamo
sa Kālasutte niraye cirarattāni³ paccati. 107.
40. Sa tādiso paccati lohakumbhiyā⁴,
pakkaṇ ca saṭṭhi hananti nittacāṃ
andhaṃ karitvā muttakarisaṃbhakkhaṃ,
10 khāre nimujjanti⁵ tathāvidhaṃ naraṃ. 108.
41. Tattaṃ pakatṭhitam⁶ ayogulaṃ ca
dighe ca phāle⁷ cirarattatāpīte
vikkhambham ādāya vibhajja rajjuhi⁸
vatte⁹ mukhe saṃsavayanti rakkhasā. 109.
- 15 42. Sāmā ca soṇā ca balā ca gijjhā¹⁰
kākolasaṃghā ca diḍḍā ayomukhā
saṃgama khādanti vipphandamānaṃ
jivhaṃ vibhajja vighāsaṃ¹¹ salohitam¹². 110.
43. Taṃ daḍḍhakolaṃ¹³ paribhinnaḡattam
20 nippothayantā¹⁴ [anu]vicaranti rakkhasā,
ratī hi nesaṃ¹⁵, dukkhino paṇ' itare,
etādisasmiṃ niraye vasanti
ye keci¹⁶ loke idha pettighātino¹⁷. 111.
44. Putto ca mātaraṃ hantvā¹⁸ ito gantvā Yamakkhayaṃ
25 bhusam āpajjate¹⁹ dukkhaṃ attakammaphalūpago. 112.
45. Amanussa²⁰ atibalā hantāraṃ janayantiyā
ayomayehi phālehi²¹ pīlayanti punappunam. 113.

¹ Bā lomehi ca. ² Bā tuttadditto. ³ Bā -āya. ⁴ Bā -yehi. ⁵ Cā na --, Bā
nisi- corr. to nisu-. ⁶ Bā pakkatthitam, Cā jakamkūthim. ⁷ Cā phalo, Bā
pāle. ⁸ Bā rajjati. ⁹ so Cā; Bā vivate, Bā vivate. ¹⁰ Bā cabalā corr. to sa-
balā? Cā giddhā. ¹¹ Cā vigha-. ¹² Cā vilobhi-. ¹³ so Cā; Bā vajjakūlam,
Cā daḍḍhakolaṃ. ¹⁴ Cā nippota-. ¹⁵ Bā te-. ¹⁶ Cā yo keci. ¹⁷ Bā pitti-.
¹⁸ Bā hantvā, ¹⁹ Cā āpajjate. ²⁰ Cā pā-, Bā vā-.

45. Tam passutaṃ sakā gattā¹ ruhiram attasambhavam
tambalohavilīnam va tattaṃ pāyenti² mattigham. 114.
47. Jighaññam³ kuṇapaṃ pūti⁴ duggandham gūthakaddamaṃ
pubbalohitasamkāsam rahadam ogayha tiṭṭhati. 115.
48. Tam enaṃ kimayo⁵ tattha atikāyā ayomukhā⁶ 5
chaviṃ chetvāna⁷ khādanti pagiddhā⁸ maṃsalohite. 116.
49. So ca taṃ nīrayaṃ patto nimuggo Sataporisaṃ
pūtiṇaṃ⁹ kuṇapaṃ vāti¹⁰ samantā satayojanaṃ. 117.
50. Cakkhumāpī hi¹¹ cakkhūhi¹² tena gandhena jīyati,
etādisaṃ Brahmadaṭṭa mattigho¹³ labhate dukhaṃ. 118. 10
51. Khuradhāram anukkamma tikkhaṃ durabhisambhavaṃ
patanti gabbhapātiniyo¹⁴ duggaṃ Vetaraṇiṇadiṃ. 119.
52. Ayomayā simbaliyo soḷasaṃgulakaṇṭakā
dubhato-m-abhilambanti¹⁵ duggaṃ Vetaraṇiṃ nadiṃ. 120.
53. Te accimanto tiṭṭhanti aggikkhandhā va ārakā, 15
āditā jātavedena uddhaṃ yojanaṃ uggatā. 121.
54. Ete¹⁶ saṃjanti nīraye tatte tikhiṇakaṇṭake
nāriyo ca aticāriṇiyo¹⁷ narā ca parādāragū. 122.
55. Te patanti adhakkhandhā vivattā vihatā¹⁸ puthū,
sayanti vinividdhaṅgā, dīghaṃ jagganti saṃvarim¹⁹. 123. 20
56. Tato ratyā vivasane mahatiṃ pabbatūpamaṃ
lohakumbhiṃ pavajjanti²⁰ tattaṃ aggisaṃmūdakaṃ. 124.
57. Evaṃ divā ca ratto ca dussilā mohapārutā
anubhonti²¹ sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 125.
58. Yā ca bhariyā dhanakkīṭā sāmikaṃ atimaññati 25
sassuṃ vā sasuraṃ vāpi jetṭham²² vāpi nanandaraṃ²³
tassā vaṃkena jivhaggaṃ nibbahanti sabandhanaṃ. 126.

¹ B^d taṃ passavaṃ pakkā gattā. ² B^d pāyanti. ³ B^d jighacchaṃ. ⁴ so C²; B^d pūti. ⁵ B^d -iyo. ⁶ C² adho-. ⁷ B^d tetvāna. ⁸ B^d saṃgiddhā, B² saṃ-viddhā. ⁹ B² putikaṃ. ¹⁰ C² pāti. ¹¹ so C¹; C² B^d pi hi. ¹² C² -ūti. ¹³ B^d mātoḃho. ¹⁴ B^d gabbhapātayo, C² gabbhapātiniyo. ¹⁵ C² duhatom-hilambanti, B^d ubhato abhilampanti. ¹⁶ B^d etaṃ te. ¹⁷ B^d -cāriyo. ¹⁸ C² vigatā. ¹⁹ B² sabbadā. ²⁰ so all three MSS. for pavajjanti? ²¹ C² -oti. ²² C² setṭham. ²³ B^d nandanaṃ.

39. Sa¹ vyāṃamattaṃ kiminam jivhaṃ passati attani,
viññāpetuṃ na sakkoti, Tapane pecca paccati. 127.
40. Orabbhikā sūkarikā macchikā migabandhikā
corā goghātakā juddā avaṇṇe vaṇṇakārakā² 128.
- 5 41. Sattīhi lohakūṭehi nettimsehi usūhi ca
haññamānā khāranadiṃ³ papatanti avamsirā. 129.
42. Sāyaṃ pāto kūṭakārī ayokūṭehi haññati,
tato vantaṃ durattānaṃ paresaṃ bhuñjate sadā. 130.
43. Dhamkā⁴ bheraṇḍakā gijjhā kākoḷā ca⁵ ayomukhā
vipphandamānaṃ⁶ khādanti paraṃ kibbisakārīnaṃ⁷. 131.
- 10 44. Ye migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā
asanto rajasā⁸ channā⁹ gantā¹⁰ te nirayaṃ adho¹¹ ti. 132.

Ta. patho¹² ti dasakusalakammaphatho¹³ dhammo, khemo ti¹⁴ appaṭi-
bhayo sugatimaggo, viśamaajivino ti adhammena kappitajivikā¹⁵, niraye
15 te ti te etesaṃ nibbattāniraye kathamī, supohi me ti M. raññā pitughātakā-
naṃ nibbattānirayaṃ¹⁶ pucchito pi paṭhamam taṃ adassetvā¹⁷ aṭṭha mahāni-
raye soḷasa ca ussadaniraye¹⁸ dassetvā evam ā., kikhkāraṇā; paṭhamamhi tas-
miṃ dassiyamāne rājā phalītena hadayena tatth' eva mareyya lmesu pana nira-
yesu paccanasatte diṣvā dīṭṭhānugatiko hutvā ahaṃ viya aññe pi bahupāpa-
20 kammino atthi ahaṃ etesaṃ antare paccassāmiti sañjātupatthambho ārogo¹⁹
bhavissatīti, te pana niraye dassento M. paṭhamam iddhibalena paṭhavim dvīdhā
katvā paccā dassesi, tesam vacanatho; nirayapālehi²⁰ paḷḷatāni nānāyudhāni
gahetvā khaṇḍākkhaṇḍikaṃ chippā²¹ nerayikasattā punappuna sañjīvanti etthā 'ti
Sañjīvo, nirayapālā pana nadantā vaggantā jallitāni nānāyudhāni gahetvā jali-
25 tāya lohapaṭhaviyaṃ nerayike²² aparāparaṃ anubandhitvā paharītvā jallitapaṭha-
viyaṃ patite jallitaṃ kāḷasuttaṃ pūṭetvā jallitapharasuṃ gahetvā sayas unna-
dantā mahantena aṭṭassarena²³ viravante aṭṭhamse soḷasamse karonā²⁴ etthā
tacchantīti Kāḷasutto, mahantā jallitā²⁵ ayapabbatā saṃghātenti²⁶ etthā
'ti Saṃghāto, tattha kira satte²⁷ navayojanāya jallitasayapaṭhaviyā yāva

¹ so all three MSS. ² C² apānevanakārakā, C³ apānevaṇa-. ³ C² khārā-. ⁴ C² taṃkā. ⁵ C² omīti ca. ⁶ C² -na, C³ -nā. ⁷ B² -kārakam. ⁸ B² rājjuvā.
⁹ B² chandā. ¹⁰ B² gatī. ¹¹ C² ayo, B² nirayussadan. ¹² B² paṇḍo, C²
pattho. ¹³ B² -rha. ¹⁴ C² omīti ti. ¹⁵ C² kappika-. ¹⁶ C² -ye, B² nip-
patta nirayaṃ. ¹⁷ C² apassetvā. ¹⁸ B² mahāni-. ¹⁹ C² B² a-. ²⁰ C² -lohi.
²¹ B² chindāchindam. ²² B² adds satte. ²³ C² aṭṭha-. ²⁴ C² -to, B² -to corr.
to -tā. ²⁵ B² -a. ²⁶ C² ghātenti, B² saṃghātenti. ²⁷ C² sante.

kaṭṭo pavesetvā niccale¹ karonti, atha puratthimato² ayapabbato samuṭṭhāya
 asani viya viravanto³ āgantvā te satte saṅhakaraṇiyan⁴ tilam⁵ pīneanto viya
 gantvā pacchimidasiya tiṭṭhati, pacchimidasiyo samuṭṭhito pi tath' eva gantvā
 puratthimidasiya tiṭṭhati, dve pana ekato samāgantvā ucchayaṇte⁶ ucchukha-
 ḍāni⁷ viya piṇṇenti, evaṃ ta. bahūni vassasatasahassāni dukkham anubhonti, dve
 ca Roruvā ti Jālaroruvo Dhūmaroruvo eā⁸ 'ti dve, ta. Jālaroruvo kappena
 saṅghāṭhāhi rattalohitajālāhi⁹ puppe Dhūmaroruvo khāraddhūmena¹⁰, nesu¹¹ Jāla-
 roruve¹² paccantānaṃ¹³ navahi vaṇamukhehi jālā pavasitvā sariraṃ dahanti¹⁴,
 Dhūmaroruve¹⁵ navahi¹⁶ vaṇamukhehi khāraddhūmo pavasitvā piṭṭhaṃ viya sarī-
 raṃ sedeti, ubhayathāpi¹⁷ paccantā satte mahāvīraṃ viravanti dve pi¹⁸
 Roruvā ti rutā, jālānaṃ vā¹⁹ pana sattānaṃ vā²⁰ tesāṃ dukkhassa vā²¹ vicī-
 antaraṃ n' atthi etthā 'ti Avīci, mahanto Avīci Mahāvīci, ta.²² hi pu-
 ratthimādīhi bhittīhi jālā utthahitvā pacchimidasiyo paṭihaṇṇāti tā ca bhittiyo
 vinivijjhivā²³ parato²⁴ yojanasataṃ gaṇhāti, heṭṭhā utthitāpi²⁵ upari paṭihaṇṇāti
 upari utthitā heṭṭhā paṭihaṇṇāti, evaṃ tāv' ettha jālānaṃ vici nāma n' atthi,
 tassa pana anto yojanasataṃ thānaṃ khīravallipiṭṭhassa pūritanūli viya sattehi
 nīrantaraṃ pūrtaṃ, eṭṭhi friyāpathehi paccantānaṃ pamāṇaṃ n' atthi, na ca
 aññamaññānaṃ²⁶ bādheti²⁷ sakasakaṭṭhāne²⁸ yeva paccanti²⁹, evaṃ ettha sattā-
 naṃ vici nāma n' atthi, yathā pana jīvagge cha madhubindūni sattamassa tam-
 baḷababinduno anuḍaḇanabalavatāya³⁰ abboḥārikāni honti tathā ta. anuḍaḇana-
 balavatāya³¹ sesā cha akusalevipākupekḥā abboḥārikā³² honti, dukkham eva
 nīrantaraṃ paññāyati, evaṃ ettha dukkhassa vici nāma n' atthi, sv-āyaṃ saha
 vibhatti³³ vikkhambhato³⁴ aṭṭhārasādhikayojanasato³⁵ āvaṭṭato catupannā-
 sādhikeyojanasato³⁶ saha ussadehi dasayojanasahasso ti³⁷ evaṃ assa mahantatā
 vedītabbā, niccalasatte tapatīti Tapano³⁸, ariya tāpetīti Patāpano³⁹, ta.
 Tapanaṃsiṃ⁴⁰ tāva satte⁴¹ tālakkhandhappamāṇe⁴² jalitaayasūle nisāḍipenti,
 tato heṭṭhā paṭhavi jalati sūlāṃ⁴³ jalati, evaṃ so nīrayo⁴⁴ niccale⁴⁵ satte tapati,
 itarasmīṃ pana sabbasatte⁴⁶ jalantehi āvudhehi paharivā jalitāṃ ayapabbataṃ
 āropenti, tesāṃ pabbatamatthakā⁴⁷ thitakāle kamma-paccayo vōto paharati, te ta.
 saṅghātum asakkontā uddhapādā adhosirā papatanti, atha heṭṭhā paṭhaviyā⁴⁸
 jalitāni ayasūlāni utthahanti, te tāni matthaken' eva āsādetvā tesu vinividdha-

¹ Ck -lo, Bd -lam. ² Bd adds jalito. ³ Bd viravanto. ⁴ Cks -ya, Bd saṅghā-?
⁵ Ck -tilo, Cs tile. ⁶ Cks -to, Bd ucchayaṇte. ⁷ Bd uccha-. ⁸ Cks omits eā. ⁹ Cks
 -rohiraḷālehi. ¹⁰ Ck -dhūpena, Cs -dūpena. ¹¹ Bd tesu. ¹² Cks -o. ¹³ Cks
 -nañca. ¹⁴ Cks dayh-. ¹⁵ Bd paccantānaṃ navahi. ¹⁶ Ck -tāpi, Bd -ttāpi.
¹⁷ Cks add ca. ¹⁸ Cks pā. ¹⁹ Bd tatra. ²⁰ Bd vavajhi-, Bs pavijjhi-. ²¹ Bds
 purato. ²² Bd omits pi. ²³ Cks -ññehi. ²⁴ Bd byāpādhenti. ²⁵ Bd only one
 saka. ²⁶ Cks -enti. ²⁷ Bd -da-. ²⁸ Cks -kāni. ²⁹ Bd -bhittīhi. ³⁰ Bds
 -bhanato. ³¹ Bd -katiyo-. ³² Bs kanavayo-, Bd -kanevayo-. ³³ Bds -hassāni.
³⁴ all three MSS. tā-. ³⁵ Bd mahātā-. ³⁶ Bd tā-. ³⁷ Bd tāpente satte, Bs
 only tāpente for tāva satte. ³⁸ Ck -ṭṭo. ³⁹ Bd sūlāni. ⁴⁰ Cks -e. ⁴¹ Cks -o.
⁴² Bds nibbattasatta. ⁴³ Bd ayapathavīto pappatati.

- sarirā jalantā paccanti, evam esa¹ ativiya tīpetitī, B. pana ete niraye dassento paṭhamam Saṅghīvam dassetvā ta. paccante nerayikasatte diāvā mahājanassa mahābhaye uppanne tam antaradhāpetvā puna paṭhavim dvidhā katvā Kāla-
- suttam dassesi, ta. pi paccamāne satte diāvā mahājanassa mahābhaye uppanne
- 5 tam pi antaradhāpesitī, evam paṭipāṭiyā dassesi, tato rājānam āmantetvā mahā-
- rāja tayā imeṣu aṭṭhasu mahānirayesu paccamāne satte diāvā appamādam kātum
- vattatitī vatvā puna tesam yeva mahānirayānam kiccam kathetum iccete ti
- ādim ā, ta. akkhātā ti mayā² tuyham kathitā porāṇakehi ca kathitā yeva,
- ākinṇā ti paripuṇṇā³, paccakā soḷasussadā ti etesam nirayānam ekekassa
- 10 catūsu dvāresu ekekasmim cattāro cattāro katvā soḷasa soḷasa ussadanirayā ti
- sabbe pi satam⁴ aṭṭhavāsati⁵ ussadanirayā aṭṭha ca mahānirayā ti chattiṭṭha-
- nirayasatam, kadariyātapanā⁶ ti sabbe p' ete kadariyānam tapanā⁷, balava-
- dukkhatāya ghorā, kappanibbattānam⁸ accinam atthitāya accimanto, bha-
- yassa mahantatāya⁹ mahabbhayā, diṭṭhamattā vā¹⁰ sutamattā vā¹¹ lomāni
- 15 haṁsentitī¹² lomahaṁsanarūpā vā¹³, bhimsanatāya bhesmā¹⁴, bhayajanata-
- tāya paṭibhayā, sukhābhāvena dukkhā, catukkanṇā ti sabbe pi caturassā¹⁵
- mañjūsasadisā, vibhattā ti catudvārasena vibhattā, bhāgaso mitā ti dvāra-
- vithānam vasena koṭṭhāse¹⁶ thapetvā mitā, ayaśa paṭikujjitā¹⁷ ti sabbe¹⁸
- pi navayanikena ayakapāleṇa paṭicchannā hutvā¹⁹, tiṭṭhanti ti sabbe pi
- 20 ettakam thānam anupharitvā tiṭṭhanti, ete ti²⁰ tesu nirayesu samparivattitvā
- punappuna patamāne sandhāyāha, ativattāro ti pharusavācāhi atikkamitvā
- vattāro²¹, mahānirayesu kira yebhuyyena dhammikasamaṇabrāhmaṇesu kat-
- parādhā²² paccanti, tasmā evam āha, te bhūnahuno ti te isīnam ativattāro
- attano vajjhiyā hatattā bhūnahuno koṭṭhāsakatattā²³ macchā viyā²⁴ paccanti,
- 25 asamkheyye²⁵ ti gaḍetum asakkupeyye, kibbisakārino ti dāruṇakamma-
- kārino, nikkhamanesino ti nirayā nikkhamanānam esantāpi gavesantāpi nikkha-
- manadvāraṇā nādhigacchanti, puratthimenā²⁶ ti yadā tam dvāraṇā apārutaṇ
- hoti atha tadabhimukhā dhāvanti²⁷, tesam ta. chaviādini jhāyanti, dvārasamīpaṇ²⁸
- pattānam pi²⁹ etesam³⁰ tam pithiyati³⁰, paccimam apārutaṇ viyā khāyati,
- 30 esa nayo sabbattha, na sādhurūpe ti vuttappakāraṇ sappaṇ viyā sādhu-
- rūpe isayo nāsīde³¹ na pharusavacanehi³² kūyakammena vā ghaṭento upa-
- gaccheyya, kimkāraṇā: saṅgātānam tapassīnam āseditattā³³ aṭṭhasu mahānirayesu
- mahādukkhassa anubhavitabbattā³⁴, idāni ye rājāno tathārūpe āsādetvā tam dukkham
- pattā te dassetum atikāyo ti ādim ā, ta. atikāyo ti balasampannamahākāyo,

¹ Cks etam. ² Bā adds ca. ³ Bā paripuṇṇā. ⁴ Cks yantam. ⁵ Bā adds ca. ⁶ Bā -ta-. ⁷ Bā tā. ⁸ Bā kammanī-. ⁹ Cks mahantāya. ¹⁰ Cks omīti vā. ¹¹ Cks pā. ¹² Bā haṁsentī. ¹³ Bā ca. ¹⁴ Bā bhaṁmā. ¹⁵ Bā -raṇ. ¹⁶ Bā adds gaḍetvā. ¹⁷ Cks omīti pa-. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Bā puṭā, Bā phuṭā. ²⁰ Bā uddhaṇ-pādā avasīrā ti evam for ete ti. ²¹ Cks catt-. ²² Cks -rāyā, Bā -parādhāva. ²³ Bā -katā. ²⁴ Bā adds ca. ²⁵ Cks Bā -yyā. ²⁶ Cks ya-. ²⁷ Bā -pe. ²⁸ Bā -naṭṭa. ²⁹ Bā te-. ³⁰ Cks -yanti. ³¹ Cks nāsīde, Bā nāsīde. ³² Bā -nena. ³³ all three MSS. asū-. ³⁴ Cks -vitattā.

mahissāso ti mahāddhanuggaho, sahasasabāhū¹ 'ti pañcahi dhanuggahasatehi
 bāhusahassena² āropetabbam dhanum āropanasamattabāhū, Kekādhīpo³ ti
 Kekarattihādhipati⁴, vibhavaṃ gato ti vināsappatto, vatthūni Sarabhaṃgajātaka
 vitthāritāni, upahacca manan⁵ ti attano cittaṃ padūsetvā, Mātāṅgasmin ti
 Mātāṅgapandite, vatthum Mātāṅgajātaka vaṇṇitaṃ, Kaṇḍadīpāyanāsajjā⁶ ti
 Kaṇḍadīpāyanāṃ āsajja, Yamasāddhanan ti nirayaṃ⁷, vatthum Ghatajātaka⁸
 vitthāritāṃ, Isinā ti Kapilātāpasena, pāvekkhīti pavitttho, Cecco ti Cetiya-
 rājā, hinatto ti parihīnatābhāvo antarāhitaiddhī, pattapariyāyan ti pari-
 yāyan maraṇakālaṃ patvā, vatthum Cetiyaājātaka kathitaṃ, tasmā ti yasmā
 cittavasiko hutvā laṣṭu aparajjhivā aṭṭhasu mahānirayesu paccati tasmā, cha-
 dāgamamanan ti chandādicatubbidham pi agatigamanan, paduṭṭhenā⁹ 'ti kud-
 dhena, gantā¹⁰ so nirayaṃ adho ti so tena adhogamaniyena kammena adho
 nirayaṃ eva gacchati, Pāliyaṃ pana nirayasudan ti likhitaṃ, tam tassa ussa-
 danirayaṃ gacchati ti s., vaddhe¹¹ ti yayovaddhe ca gunavaddhe ca, anapaccā
 ti bhavantare pi apacath vā dāyādan vā na labhantīti s., tālavatthū¹² ti diṭṭha-
 dhamme pi chinnaṃulātalo viya mahāvināsaṃ patvā niraye nibbattanti, hantīti
 māreti, cīrarattāyā¹³ ti cīraṃ, evaṃ M. Isivīethakāṇaṃ paccananiraye dassetvā
 upari adhammikaṛājānaṃ paccananiraye dassento yo eā¹⁴ 'ti ādim ā., ta. rāṭṭha-
 viddhamsano ti chandādivasena gantvā rāṭṭhassa viddhamasano, accisamgha-
 pareto ti accisamūhaparikkhito, tejobhakkhassā¹⁵ 'ti aggam eva khādan-
 tassa, gattānti ti gāvute¹⁶ sarīre sabbaṅgapaccāṅgāni lomehi ca nakhehi eā¹⁷ 'ti
 etehi saddhīm sabbāni ekajālān¹⁸ eva honti, tuttaddito¹⁹ ti ānañjakāraṇaṃ²⁰
 kāriyamāno tuttehi²¹ viddho nāgo yathā nadati, idāni piṭugūṭṭhikādināṃ paccana-
 niraye dassetuṃ yo²² lobhā ti ādim ā., ta. lobhā ti yasadhanalobhena, dosā
 ti duṭṭhacittatāya, nittacān ti lohakumbhiyaṃ bahūni vassasahassāni pakkāṃ
 nīharitvā ti gāvutaṃ assa sarīraṃ nittacāṃ katvā jalitāya lohapaṭṭhaviya²³ pādetva
 tikkhehi²⁴ ayasūlehi koṭṭetvā²⁵ cūṇṇavicūṇṇaṃ karonti, andhaṃ karitvā ti
 mahārāja tam piṭugūṭṭhakaṃ nirayapālā lohapaṭṭhaviyaṃ uttānaṃ pādetvā jalitehi
 ayasūlehi akkhīni bhīditva²⁶ andhaṃ karitvā mukhe uṇhaṃ muttakarisaṃ
 pakkhīpītvā palālapīṭhaṃ viya²⁷ samvattetvā kappena saṇṭhite khāralohasudake
 nimujjāpenti, tattaṃ pakkatṭhitaṃ²⁸ ayogulaṃ eā²⁹ 'ti puna pakkatṭhita-
 gūṭṭhakalalāṃ³⁰ c' eva jalitaayogulaṃ ca khādāpenti, so pana tam āharīyamānaṃ
 disvā mukhaṃ pidheti³¹, ath' assa diḡhe cīratāpīte³² jalamāne phāle³³ ādāya
 mukhaṃ vikkhammetvā³⁴ cīvaritvā raḷḷubaddhaṃ ayabalisaṃ khipītvā jivhaṃ

¹ B^d -ehl. ² B^d ketak-. ³ C^k upāhacca manan, ⁴ B^d upahacca mānan. ⁵ B^d
 nirayapālakarājānaṃ. ⁶ C^k ghata-. ⁷ all three MSS. gantvā. ⁸ B^d vuḍḍhe.
⁹ C^k nālā-, B^d tālavatthun. ¹⁰ C^k gāvasarīre, C^k gāvute-, B^d ti gāvutte. ¹¹ B^d
 tuṇḍattito, B^k tuṇḍaddito? ¹² B^d ānañcanakā-. ¹³ B^d tuṇḍ-. ¹⁴ C^k ye. ¹⁵
 B^d -yam. ¹⁶ B^d tikkhehi. ¹⁷ B^d -entā. ¹⁸ C^k -dantā. ¹⁹ B^d add nam. ²⁰
 B^d pakkudhitam, C^k chakkarikathim. ²¹ C^k pakkatṭhigūṭṭhakalalā, B^d pakkadhitam
 gudhakalalāṃ, B^k pakkatṭhitaṃgūṭṭhakalalāṃ. ²² C^k pideti. ²³ C^k cīrarattāpīte.
²⁴ B^d hale, C^k thāle. ²⁵ B^d -irva.

- nīharitvā tasmiṃ vatte¹ vivaṭṭe mukhe taṃ ayogulaṃ saṃsavayanti pakkhīpanti, rakkhassā ti nirayapālā, sāmā eā² ti mahārāja tassa pītughātakassa taṃ³ baḷlaena nikkadḍhitvā ayasamkūhi⁴ paṭhaviyaṃ vitataṃ⁵ jivhaṃ sāmaseṇa sabalavaṇṇā sunakkhū ca lohatuṇḍā⁶ gijjhā ca kākasamghā ca aññe ca nānappakārā sakunā samāgantvā āvudhehi chindantā viya vibhajja kūkapadākkrena koṭṭhāse katvā vipphandanānaṃ vissandamānaṃ⁷ salohitaṃ⁸ vighōsaṃ⁹ khādanti¹⁰ vighasanta¹¹ bhakkhayaṇṭi attho, taṃ daḍḍhakoḷaṇ¹² ti taṃ pītughātakaṃ jhāyamānaṃ tālaṃ¹³ viya jalitasariraṃ, paribhinnaḡattān ti ta. ta. bhinnaḡattaṃ¹⁴, nippothayaṇṭi ti jalitehi ayamuggarehi paharantā, ratī hi nesaṇ ti tesāṃ nirayapālānaṃ sā ratī kījā hoti, dukkhīno paṇitāre ti itare pana nerayikasattā dukkhitā honti, pettighātino ti pītughātikā¹⁵, itī imaṃ pītughātikānaṃ paccananirayaṃ disvā rājā bhītatasito abho, aṭha naṃ M. samaṃseṭvā mātughātikānaṃ paccananirayaṃ dassesi, Yamakkhayan ti Yamañiveṣaṇaṃ, nirayaṇ ti a., attakammaphalūpago ti attāno kammaphalaṇa upa-
- gato, amanussā ti nirayapālā, hantāraṃ janayaṇṭiyā ti mātughātikāṃ, vālehi¹⁶ ayamakacivālehi¹⁷ vethetvā ayayaṇṭena pīṇṭi, taṇ ti taṃ mātughātikāṃ pāyenti¹⁸ tassa pīṇyamānaṃsa ruhiraṃ gaḡitvā ayakapallaṃ pūreti, aṭha naṃ yaṇtato nīharanti, tāvad ev¹⁹ assa sariraṃ pākatiṃ hoti, taṃ paṭhaviyaṃ uttānaṃ nipajjāpetvā vilīnaṃ tambaloḡaṃ viya pakkatṭhitaṃ²⁰ lohitaṃ pāyenti²¹, oḡayha tiṭṭhatīti bahūni vassasahasāni ayayaṇṭena²² pīṇṭvā Jecucchaduggandhapāṭikkūle mahante gūthakaddamaāvāte khīpanti, so taṃ rāhaḡaṃ oḡayha oḡayhitvā tiṭṭhati, atikāyā ti ekadonikañāvappamāṇasarirā²³, ayomukhā ti ayasūcīmukhā, chaviṃ chetvānā²⁴ ti chaviṃ sūḡiṇ katvā yāvattṭhiṃ pī bhetvā²⁵ aṭṭhiṃṭhiṃ khādanti, paḡiddhā²⁶ ti gadhitā²⁷ mucchitā, na kevalāṇ ca khādanti²⁸ eva adbhomaḡgādīhi²⁹ pana pavisitvā mukkhādīhi nikkhamanti, vāma-passādīhi pavisitvā dakkhiṇapassādīhi nikkhamanti, sakalasariraṃ³⁰ chiddāvacchiddaṃ karonti, so ta. atidukkhapareto viravanto paccati socati, so mātughātako taṃ Sataporisaṃ nirayaṃ patto sasīsako nīmuggo va hoti, taṇ ca kūpa-
- paṇ³¹ samantā yojanaṣaṭṭaṃ pūti³² butvā vāyati, mattigho ti mātighātiko,
- Khuradhāraṇaṇṭikammā³³ ti Khuradhāraṇirayaṃ atikkamitvā ta.³⁴ nirayapālā mahantaḡahante khure uparidhāre katvā³⁵ santharanti³⁶, tato yā hi gab-

¹ Bā omits vatte. ² Bā jivhaṃ. ³ Ck ayaṃ saṃkūhi, C^a ayaṃ saṃkūhi. ⁴ Ck vi, Bā vivaṭṭa. ⁵ Ck -taṇḡi, C^a -tuṇḡa, Bā -kuṇḡā. ⁶ Bā omits vi-. ⁷ Ck^a omits sa. ⁸ Ck^a vighāsaṃ. ⁹ Bā -tā. ¹⁰ Bā vīyasatte. ¹¹ Bā -tālaṇ. ¹² so Ck^a; Bā kūlaṇ. ¹³ Bā pāribhi-. ¹⁴ Ck adds viya. ¹⁵ so Bā; Ck^a vāla-bhīti. ¹⁶ so Ck Bā; C^a avama-? ¹⁷ Bā pāya-. ¹⁸ Ck^a pakkatṭhantaṃ. Bā pakkatṭhitaṃ. ¹⁹ Bā -anti. ²⁰ Bā -ehi. ²¹ Ck^a -pikaṃ nā-. ²² Bā bhe-tvāna. ²³ Ck yāva vaṭṭhiṃṭhi hetvā, C^a yāvattṭhiṃmahetvā, Bā yāva aṭṭhi vibhetvā, Bā yāva aṭṭhi pī bhetvā. ²⁴ Bā saṃgī-. ²⁵ C^a gathitā, Ck gamitā. ²⁶ Bā -mukkhādīhi. ²⁷ Ck^a -rā. ²⁸ Ck kūpaṇ, B^a vaccakūpaṇ in the place of taṭṭa --. ²⁹ Bā purikaṃ. ³⁰ Bā add kira. ³¹ Ck urasārekatvā, Bā upadhāritvā, B^a uparidhāretvā? ³² Bā saṅṭha-, Ck tattharatti.

bhapaṇānā¹ khārabhesajjānī² pivitvā gabbhapātītā³ gabbhapātīniyo itthiyo
jalitehi āvudhehi potheṇā anubandhanti tā tikkhāpakhuradhārā aukhaṇḍākhhaṇḍikā
hutvā punappuna uttāya tam durabbhisambhavam Khuradhāranirayaṃ atikka-
mantīyo atikkamitvā nirayapālehi anubaddhā⁴ duggaṃ duggamaṃ⁵ visamaṃ
Vetaraṇiṃ patanti, ta. kammakāraṇaṃ NimiJātaka āvibhavissati, evaṃ gabbha-
pātīniṇaṃ nirayaṃ dassetvā yattha parādārakā ca aticārīniyo ca paccanti tam
Koṭṭisimbalinirayaṃ⁶ dassento ayomayā ti ādīn ā, ta. dubhato-m-abhi-
lambhantīti⁷ Vetaraṇiṃ ubhosu tīresu tāsāṃ simbalīnaṃ sakkhā olambanti,
te accimanto ti te pajjalitasarīrā sattā accimanto hutvā tiṭṭhanti, yojanaṃ
ti tigāvutaṃ tesam⁸ sarīrato uttṭhitaJālāya pana saddhiṃ te⁹ yojanaubbedhā¹⁰
honti, ete sajantīti te parādārīkā sattā nānāvidhehi āvudhehi koṭṭhiyamānā¹¹
ete Simbaliniraye abhīrūhanti, te patantīti te bahūni vassasahassāni rukkha-
vīṭapesu laggā jhāyitvā puna nirayapālehi āvudhehi¹² vīhatā vivattā hutvā pari-
vattitvā adhosāsakā patanti, putthū ti bahū, vinividdhaṅgā ti tesam tato
patanakāle heṭṭhā ayapaṭhavito sūlāni uttṭhahitvā tesam matthakaṃ paṭicchanti,
tāni tesam adhomaggā¹³ nikkhamanti, te evaṃ sūlesu viddhā viravanti¹⁴
sayanti, dīghan ti supiṇe pi niddam alabhantā dīgharattaṃ jaggantīti, tato¹⁵
ratyā vivasane ti rattīnaṃ accayena, cira-kālātikkamenā 'ti a., pavaJJantīti
saṭṭhiyojanikaṃ jalitaṃ lohakumbhīṃ kappena saṇṭhitaṃ jalitatambaloheassa-
puppaṃ lohakumbhīṃ nirayapālehi khittā¹⁶ pavisanti¹⁷, dussilā ti parādārīkā,
itoparaṃ¹⁸ sāmikavattasassuvattādīn¹⁹ apūrentīnaṃ²⁰ paccanattṭhānaṃ pakā-
sento yā cā²⁰ ti ādīn ā, ta. atimaññatīti BhisaJātaka kathitaṃ²¹ sāmika-
vattaṃ akaronti atikkamitvā maññati, jeṭṭhan ti sāmikassa jeṭṭhabhātaraṃ,
nanandaraṃ²² ti sāmikassa bhagīnīṃ, etesam pi aññatarassa hatthapāda-
pīṭṭhiparikammaṇahāpanabhojanādibhedam vattaṃ apūrentī tesu hirottappaṃ
anupaṭṭhapenti te atimaññati nāma, sāpi niraye nibbattati, vaṃkenā 'ti
tassā sāmikavattādīnaṃ aparipūrīkāya sāmikādayo: akkositvā paribhāsitvā
niraye nibbattāya lohapaṭavīyaṃ nipajjāpetvā ayasamkunā mukhaṃ vi-
varitvā balisena jīvhaḡgaṃ nibbhaṇti rajjibandhanena saṃbandhanaṃ²³
ākaḍḍhanti, kimīnaṃ ti kimibharitaṃ, i. v. h. mahārāja so nerayikasatto
evaṃ nikkaḍḍhitaṃ attano vyāmena vyāmamattaṃ²⁴ jīvhaṃ āvudhehi koṭ-
ṭhita-koṭṭhitaṭṭhāne²⁵ sañjātehi mahādonippamānehi²⁶ kimīhi²⁷ bharitaṃ
passati viññāpetum na sakkoti nirayapāle yācitukāmo [pi kiñci vattum
na sakkoti. Tapane²⁸ ti evaṃ sā ta. bahūni vassasahassāni paccitvā puna
Tapanamahāniraye²⁹ paccati, idāni sūkarikādīnaṃ paccanāniraye dassento

¹ Bds -nāhi. ² Bds kha-. ³ Ck -pa-, Bds adds kā. ⁴ Ck -bandhā, Bds -bandhanti.

⁵ Bds dukkhamam. ⁶ Ck kota-, Bds kaṇhakamsippali-. ⁷ Ck -tomhila-, Ck toma-
hila-. ⁸ Ck add sarīraṃ. ⁹ Bds omits te. ¹⁰ Bds koṭṭi-. ¹¹ Bds -dhe gahetvā.

¹² Ck -a. ¹³ Bds cīrarattā. ¹⁴ Bds attho. ¹⁵ Ck khittam. ¹⁶ Bds paccanti.

¹⁷ Bds tatopa-. ¹⁸ Ck -vattassuravanta-, Ck -vattassuravattā-. ¹⁹ Ck -titi. ²⁰

Ck vā. ²¹ Bds vutta. ²² Bds -dan. ²³ so Ck; Bds sab-. ²⁴ Ck -mettā, Ck

-mattā. ²⁵ Bds koṭṭi-. ²⁶ Bds -nika-. ²⁷ Bds omits ki-. ²⁸ Bds tā-.

- orabbhikā ti ādīmā, ta, avanne vanna-kārīkā¹ ti pesuññakārakā, khāra-
nadin ti ete orabbhikūdayo etehi sattiādhi haññamānā Vetaranin patantīti a.
sesāni orabbhikādīnaṃ paccanattānāni Nimiḷātaka āvibhavissanti, kūṭakārīti
kūṭavinicchayassa c' eva tulākūṭādīnaṃ ca kārake² sandhāy' etaṃ vuttam, ta.
5 kūṭavinicchayakūṭattakārakakūṭa agghāpanikānaṃ paccanattānāni Nimiḷātaka āvi-
bhavissanti, vantan ti vamtakam, durattānaṃ ti duggatattabbhāvaṇaṃ, i. v. h. :
mahārāja, te durattabbhāvā sattā ayakūṭehi matthake bhijjamāne vamtanti³, tato
taṃ vantan jallitakapālehi tesu ekaccānaṃ mukhe pakkhīpanti, iti te paresaṃ
vantam bhuṇṇanti nāma, bberaṇḍakā ti sigālā, vipphandamānaṃ ti, ayo-
10 mukhaṃ⁴ nipaḷḷapitaṃ nikkaḍḍhitaḷḷaṃ⁵ ito c' ito ca phandamānaṃ⁶, mi-
genā⁷ ti ekacaramigena⁸, pakkhīnā⁹ ti tathārūpen' eva, gantā¹⁰ te ti gan-
tāro¹⁰ te, nirayussadan ti ussadanirayaṃ, Pāḷyaṃ pana nirayaṃ adho
ti lkhitaṃ, ayaṃ pana niraya Nimiḷātaka āvibhavissati.

Iti M. ettake niraye dassetvā idāni lokavivaraṇaṃ¹¹ katvā
15 rañño devaloke dassento ā.:

- es. Santo ca¹² uddham gacchanti suciṇṇen' idha kammanā¹³,
suciṇṇassa phalaṃ passa: saindadevā¹⁴ sabrahmakā. 133.
es. Taṃ taṃ brūmi mahārāja: dhammaṃ ratṭhapati cara,
tathā tathā rāja carāhi dhammaṃ
20 yathā taṃ suciṇṇaṃ¹⁵ nānutappeyya peccā¹⁶ ti. 134.

Ta santo ti kāyādhi upasanti, uddham ti devalokaṃ, saindā¹⁷ ti ta.
ta. indehi saddhiṃ, M.¹⁸ hi 'sa cātummahārājike deve ca dassento mahārāja
cātummahārājādike hi deve passa cattāro mahārāje passa tivatimhe passa
Sakkaṃ passa' ti evaṃ sabbe pi indake¹⁹ deve dassetvā idam pi suciṇṇassa
25 phalaṃ ti dassesi, taṃ taṃ brūmi ti tasmā taṃ bhaṇāmi, dhammaṃ ti ito
paṭṭhāya pāsātipātādīni pañca verāni pahāya dānādīni puññāni karohi²⁰, yathā
taṃ suciṇṇaṃ nānutappeyya²¹ ti yathā taṃ dānādīnipuññakammaṃ suciṇṇaṃ
pitughātakammapaccayaṃ²² vippaṭisāraṃ pañicchādetuṃ samatthātāya taṃ nānu-
tappeyya tathā taṃ suciṇṇaṃ cara, bahum puññaṃ karohi ti a.

¹ Ck avanne vana-, C² avannevana-. ² Cks omit kū-. ³ Cks -ve. ⁴ Ck vama-
tanti, C⁵ vamananti, B⁶ vamtanti. ⁵ so Cks for -khā? Bds adhomukhaṃ. ⁶
Ck B⁷ -hā. ⁷ B⁸ vipa-. ⁸ B⁹ otacāra-, Ck okatara-. ⁹ B¹⁰ gantā. ¹⁰ B¹¹
gantvā. ¹¹ Bds devaloka-. ¹² va. ¹³ Bds -unā. ¹⁴ B¹⁵ sahindā-. ¹⁵ Cks
omit su. ¹⁶ Cks gacchā, B¹⁷ peccā, read: yathā na taṃ anutappeyya peccā?
¹⁷ Bds sahindā. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bds sahindake sabrahmake ca. ²⁰ B²¹ karohi ti.
²¹ Cks -kammāpa-.

So M-ssa dhammakatham sutvā tato paṭṭhāya assāsam
paṭilabhi. B. pi kiñci kālam ta, vasitvā attano vasanaṭṭhānam
yeva gato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa mayā assāsito
yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā rājā Ajātasattu ahosi, isiṅgaṇo Buddha- 5
parisā, Saṁkiccapaṇḍito aham evā" 'ti. Saṁkiccajātakam.
Satṭhinipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

XX. SATTATINIPĀṬA.

1. Kusajātaka.

- Idante raṭṭhan ti. Idam S. J. v. ukkaṇṭhitabikkhum
 ā. k. So kira Sāvattvivāsi-kulaputto sāsane uraṁ datvā pabbajito.
 5 ekadivasam Sāvatthiyaṁ piṇḍāya caranto ekaṁ alaṁkataitthiṁ su-
 bhanimittaggāhavasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi
 diḡhakesanakkho kisasarīro kilittḥacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhama-
 nisanthataḡatto, yathā hi devaloke cavanadhammānaṁ devaputtānaṁ
 pañca pubbanimittāni paṇḍāyanti mālā milāyanti vatthāni kilissanti
 10 sarīre dubbaṇṇiyaṁ okkamati ubhohi kacchehi sedā muccanti¹ devo
 devāsane nābhīramati evam evaṁ sāsanaṁ cavanadhammānaṁ ukkaṇṭhi-
 tabhikkhūnaṁ pañca pubbanimittāni² paṇḍāyanti saddhāpupphāni
 milāyanti sīlavatthāni kilissanti maṁkubhāvātāya c³ eva ayasavasena
 ca dubbaṇṇiyaṁ okkamati kilesasedā muccanti¹ araṇṇarukkhamūla-
 15 suṇḍāgāresu nābhīramanti, tassa pi tāni² paṇḍāyimsu. Atha naṁ
 Sattḥu santikaṁ netvā „ayaṁ bhante ukkaṇṭhito“ ti dassesuṁ. S.
 saccaṁ „kirā“⁴ 'ti pucchitvā „saccaṁ bhante“ ti vutte „mā bhikkhu
 kilesavasiko aho si, mātugāmo nāṁ⁵ esa' pāpo, tasmīṁ paṭibaddha-
 cīttataṁ vinehi⁶, sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacīttatāya hi
 20 tejavanto pi porāṇakapaṇḍitā nittejā hutvā anayavyasanaṁ pāpuṇḥsū⁷
 'ti vatvā a. ā.:

A. Mallaratṭhe Kusāvattirājadhāniyaṁ⁸ Okkāko nāma rājā
 dhammena r. kāresi. Tassa soḷasannaṁ itthisabassānaṁ jeṭ-

¹ B² muñe-. ² B² omīte pubba. ³ B² taasapittānimittāni. ⁴ C² -esa. ⁵ B²
 vinodehi. ⁶ B² -yā.

1. *thikā* *Silavatī* *nāma* *aggamaheṣi* *ahosi*, *sā* *n'* *eva* *puttaṃ* *na*
dhītaraṃ *labhati*, *nāgarā* *c'* *eva* *raṭṭhavāsino* *ca* *rājanive-*
*sanadvāre*¹ *sannipatitvā* „*raṭṭhaṃ*² *nassissati* *vinassissatīti*“
upakkosiṃsu. *Rājā* *sīhapañjaraṃ* *ugghāṭetvā* „*mayi* *r. kārente*
adhammakāro *nāma* *n'* *atthi*, *kasmā* *upakkosathā*“³ *'ti* *pucchi*.⁴
 „*Saccaṃ* *deva* *adhammakāro*⁵ *n'* *atthi*“, *vaṃsānurakkhako* *pana*⁶
vo *putto* *na* *vijjati*, *añño* *r. gaṭetvā* *raṭṭhaṃ* *nāsessati*, *tasmā*
dhammena *r. kāretuṃ* *saṃatthaṃ* *puttaṃ* *patthethā*“⁷ *'ti*. „*Put-*
taṃ *patthento* *kiṃ* *karomīti*“. „*Paṭhamāṃ* *tāva* *ekāṃ*⁸ *sattā-*
haṃ *cullanāṭakaṃ* *dhammanāṭakaṃ* *katvā* *vissajjetha*, *sace*⁹
*taṃ*¹⁰ *puttaṃ* *labhissati*¹¹ *sādhū*, *noce* *atha* *majjhimanāṭakaṃ*
vissajjetha, *tato* *jeṭṭhanāṭakaṃ* *vissajjetha*, *avassaṃ* *ettikāsu*
itthisu *ekā* *puññavatī* *puttaṃ* *labhissatīti*“. *Rājā* *tesaṃ* *va-*
*canena*¹² *tathā* *katva* *sattame* *sattame* *divase* *yathāsukhaṃ*
abhiramītvā *āgatāgatā*¹³ *pucchi*: „*kacci*¹⁴ *vo* *putto* *laddho*“ *ti*.¹⁵
Sabbā „*na* *labhāma* *devā*“¹⁶ *'ti* *āhaṃsu*. *Rājā* „*na* *me* *putto*
uppajjissatīti“ *anattamaṇo* *ahosi*. *Nāgarā* *puna* *tath'* *eva*
upakkosiṃsu. *Rājā* „*kiṃ* *upakkosatha*, *mayā* *tumhākaṃ* *va-*
canena *nāṭakāni* *vissatṭhāni*, *ekāpi* *puttaṃ* *na* *labhi*, *idāni* *kiṃ*
karomīti“¹⁷ *ā*. „*Deva* *etā* *dussilā* *bhavissanti* *nippuññā*, *n'* *atthi*¹⁸
*etāsaṃ*¹⁹ *puttalābhāya* *puññaṃ*²⁰, *tumhe* *etāsu* *puttaṃ* *alabhan-*
tīsu *mā* *appossukkataṃ* *āpajjatha*, *aggamaheṣi* *vo*²¹ *Silavatī*
devī *sīlasampannā*, *taṃ* *vissajjetha*, *tassā* *putto* *uppajjissatīti*“.
 So „*sādhū*“²² *'ti* *sampañicchitvā* „*ito* *kira* *sattame* *divase* *rājā*
Silavatīṃ *devīṃ* *dhammanāṭakaṃ* *katvā* *vissajjessati*, *purisā*²³
sannipatantū“²⁴ *'ti* *bheriṃ* *carāpetvā* *sattame* *divase* *devīṃ* *alaṃ-*
kārāpetvā *rājanivesanā* *otāretvā* *vissajjesi*. *Tassā* *sīlatejena*
Sakkabhavanaṃ *uṇhākāraṃ* *dassesī*. *Šakko* „*kin* *nu* *kho*“²⁵ *ti*
*āvajjanto*²⁶ *deviyā* *puttapatthanabhāvaṃ*²⁷ *ñatvā* „*etissā* *mayā*

¹ *Cks* omit *rāja*. ² *Bds* add *te*. ³ *Bd* adds *nāma*. ⁴ *Bd* adds *api* *ca*. ⁵ *Ck*
etaṃ. ⁶ *Ck* *tā* *sace* *naṃ*, *Cs* *sace* *tha*, *Bd* *sace* *tā*. ⁷ all three MSS. *-nti*. ⁸
Bd *vacanaṃ* *sutvā*. ⁹ *Bd* *-tānaṃ*. ¹⁰ *Bd* *kiñci*. ¹¹ *Bd* *-su*. ¹² *Cks* *-ā*. ¹³
Bd *te*. ¹⁴ *Cks* *-ento*. ¹⁵ *Cks* *puttaṃ-*.

- puttaṃ dātuṃ vaṭṭatīti¹, atthi nu kho devaloke etissānucchaviko² putto³ ti upadhārento B-aṃ addasa, so kira tadā Tāvatiṃsabbhavane āyūṃ khepetvā uparidevaloke nibbattitukāmo⁴ ahosi. Sakko tassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ pakkosāpetvā
- 5 „mārisa⁵ tayā manussalokaṃ gantvā Okkākaraṇṇo⁶ aggama-hesiyā kucchismiṃ⁷ paṭisandhiṃ gaṇhituṃ vaṭṭatīti⁸ sam-paṭicchāpetvā aparaṃ pi devaputtaṃ „tvam pi tassā yeva⁹ putto bhavissasīti¹⁰“ vatvā „mā kho paṇ¹¹ assā¹² koci sīlaṃ bhindīti¹³“ mahallakabrāhmaṇavesena raṇṇo nivesanadvāraṃ
- 10 agamāsi. Mahājano pi nahātālaṃkato „ahaṃ devīṃ gaṇhissāmiti¹⁴“ rājadvāre sannipati Sakkaṃ ca pana disvā „tvam kasuṃ āgato sīti¹⁵“ parihāsaṃ akāsi. Sakko pi „kiṃ maṃ¹⁶ garahatha, sace pi me sarīraṃ jīṇṇaṃ rāgo pana na jīrāti, sace Sīlavatīṃ labhissāmi ādāya naṃ gamissāmiti āgato 'mhīti¹⁷“ vatvā attano
- 15 ānubhāvena sabbesaṃ purato aṭṭhāsi, añño tassa tejena purato bhavituṃ nāsakkhi, so taṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹⁸ nivesanaṃ nikkhamantiṃ yeva hatthe gahetvā pakkāmi. Atha naṃ ta. ta. ṭhitā garahiṃsu: „passatha bho, mahallakabrāhmaṇo evaṃ uttamarūpadharaṃ devīṃ ādāya gacchati, attano yuttaṃ na
- 20 jānātīti¹⁹. Devī pi „mahallako maṃ gahetvā gacchatīti²⁰“ aṭṭīyati²¹ harāyati jigucchati²². Rājāpi vātapāne ṭhatvā „ko nu kho devīṃ gahetvā gacchatīti²³“ olovento taṃ disvā anattamano ahosi. Sakko taṃ ādāya nagaradvārena nikkhamitvā dvārasaṃpe ekaṃ gharaṃ māpesi²⁴ vivatṭadvāraṃ paṇṇattakaṭṭhattharikaṃ²⁵. Atha naṃ sū „idaṃ vo²⁶ nivesanaṃ“ ti pucchī. So „āma bhadde, pubbe pana ahaṃ eko, idāni 'mhā dve janā, ahaṃ bhikkhāya caritvā taṇḍulādīni āharissāmi, tvam imissā kaṭṭhattharikāya nīpajjā²⁷“ ti vatvā²⁸ naṃ mudunā hatthena

¹ Bā vaṭṭatī. ² Bā etissā anu-. ³ Cks nibbattidhammo. ⁴ Cks -sā. ⁵ Bā uk-.
⁶ Bā -lmbi. ⁷ Bā etissā eva. ⁸ all three MSS. -tīti. ⁹ Cks -a. ¹⁰ Bā -da-
tuhī. ¹¹ Bā adda tumha. ¹² Cks -kāraṃ-. ¹³ Bā na aṭṭīyati na. ¹⁴ Bā
omits ji-. ¹⁵ Cks mānesi. Cks mānesi. ¹⁶ Bā adda katvā. ¹⁷ Bā te. ¹⁸ Bā
-āhi. ¹⁹ Bā adda so.

parāmasi¹, dibbasamphassaṃ pharāpetvā² ta. nipajjāpesi, sā
 dibbasamphassapharanena saññaṃ vissajjesi. Atha naṃ attano
 ānubhāvena Tāvatisabbhavanaṃ netvā alaṃkātaṃvīmāne dibba-
 sayane nipajjāpesi. Sā sattame divase pabujjhivā taṃ sam-
 pattim disvā „na so brāhmaṇo³ manusso, Sakko bhavissatiti“ 5
 aññāsi. Sakko pi tasmim samaye pāricchattakamūle dibbanā-
 takaparivuto nisinno hoti. Sā sayanā utthāya tassa santikaṃ
 gantvā vanditvā ekamantam atthāsi. Atha naṃ Sakko „varaṃ
 te devi demi⁴, gaṇhāhīti“ ā. „Tena hi me deva puttaṃ de-
 hīti“. „Devi, tiṭṭhatu eko⁵, ahaṃ te dve putte dassāmi, tesu 10
 pana eko paññavā bhavissati na⁶ rūpavā eko rūpavā na
 paññavā, tesu⁷ paṭhamam katarāṃ icchāsīti“. „Paññavantaṃ
 devā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti vatvā tassā kusatiṇaṃ dibbaṃ ca
 vatthaṃ dibbacandanāṃ pāricchattakapupphaṃ Kokanadaṃ ca
 nāma vīṇaṃ datvā taṃ ādāya rañño sayanagharaṃ pavisitvā 15
 raññā saddhim ekasayane nipajjāpetvā aṅgutthaken⁸ assā
 nābhim parāmasi, tasmim khaṇe B. tassā kucchimhi paṭisan-
 dhim gaṇhi. Sakko pi sakatthānam eva gato. Paṇḍitā devī
 gabbhassa patitṭhitabhāvaṃ jāni. Atha naṃ pabuddho rājā
 disvā „kena nītāsīti“ pucchi. „Sakkena devā“ 'ti. „Ahaṃ 20
 paccakkhato ekaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ taṃ ādāya gacchan-
 taṃ addasaṃ, kasmā maṃ vañcesīti⁹“. „Saddaha deva, Sakko
 maṃ gaṇetvā devalokaṃ nesīti“. „Na saddahāmi devīti¹⁰“.
 Ath' assa sā Sakka-dattiyaṃ kusatiṇaṃ dassetvā „saddahā"
 'ti ā. Rājā „kusatiṇaṃ nāma yato kutoci labbhatīti“ na sad- 25
 dahi. Ath' assa sā dibbavatthāni dassesi¹¹. Rājā tāni disvā
 saddahitvā „bhadde, Sakko tāva taṃ netu, putto pana te
 laddho“ ti pucchi. „Laddho mahārāja, gabbho me patitṭhito“
 ti. So tuṭṭho tassā gabbhapharihāraṃ adāsi. Sā dasamā-
 saccayena puttaṃ vijāyī, tassa aññaṃ nāmaṃ akatvā kusa- 30

¹ B^d -santo. ² C^k phā-. ³ tanḍulādini - - brāhmaṇo wanting in C^x. ⁴ B^d
 dadāmi. ⁵ B^d adds putto. ⁶ B^d vi. ⁷ B^d tesam. ⁸ B^d pādāṅg-. ⁹ B^d adds
 na saddahi. ¹⁰ B^d omits na saddahāmi - - ¹¹ B^d -ti.

tiṇanāmam eva akaṃsu. Kosakumārassa padasāgamanakāle
 itaro devaputto tassā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi, tassa
 Jayampatīti nāmaṃ karim̐su. Te mahantena yasena vaḍḍhim̐su.
 B. paññavā ācariyassa santike kiñci¹ anuggahetvā attano pañ-
 5 nāya sabbasippesu nipphattim̐ pāpuṇi. Ath' assa soḷasavassa-
 kāle rājā r. dātukāmo devim̐ āmantetvā „bhadda puttassa te
 r. datvā nātakāni upatṭhapessāma², jīvantā yeva naṃ rajje
 patitṭhitam̐ passissāma, sakala-Jambudīpe kho pana yassa
 rañño dhītaram̐ icchasi tam̐ assa³ ānetvā aggamahesim̐ karissāma,
 10 cittam̐ assa jānāhi kataram̐ rājadhītaram̐ rocetīti⁴. Sā „sādhū“
 'ti sampatīcchitvā „kumārassa ca imaṃ pavattim̐ ārocetvā cit-
 tam̐ jānāhīti“ ekam̐ paricārikam̐ pesesi. Sā gantvā tassa tam̐
 pavattim̐ ārocesi. Tam̐ sutvā M. cintesi: „aham̐ na rūpavā,
 rūpasampannā rājadhītā ānītāpi maṃ disvā 'kiṃ me iminā
 15 virūpenā' ti palāyissati, iti no lajjitabbakam̐ bhavissati, kiṃ
 me gharāvāsena, dharamāne⁵ mātāpitaro upatṭhahitvā tesam̐
 accayena nikkhamitvā pabbajissāmīti“ so „mayham̐ n' eva
 rajjen' attho na nātakehi, aham̐ mātāpitunnam̐ accayena pabba-
 jissāmīti“ ā. Sā gantvā tassa katham̐ deviyā ārocesi. Rājā
 20 anattamano hutvā puna katipāhaccayena sāsanaṃ pesesi, so pi
 paṭibāhi yeva. Evam̐ yāvatatiyaṃ paṭibāhitvā catutthavāre
 cintesi: „mātāpitūhi saddhim̐ ekantena paṭipakkhabhāvo⁶ na
 yutto, ekam̐ upāyaṃ karissāmīti“ so kammārajettṭhakam̐ pak-
 kosāpetvā bahum̐ suvaṇṇam̐ datvā „ekam̐ itthirūpakam̐⁷ karo-
 25 hīti“ uyyojetvā tasmim̐ pakkante aññaṃ suvaṇṇam̐ gahetvā
 sayam̐ itthirūpakam̐⁸ akāsi. B-ttānam̐ adhippāyā⁹ nāma ijjhantī¹⁰.
 Tam̐ rūpaṃ jivhāya avaṇṇanīyasobham̐ ahoṣi. Atha naṃ M.
 khomaṃ nivāsāpetvā 'sirigabbhe ṭhapāpesi¹¹. So kammāra-
 jettṭhakena ābhatarūpaṃ disvā¹² tam̐ garahitvā „gaccha am-
 30 hākam̐ sirigabbhe¹³ ṭhapitarūpakam̐ āharā“ ti ā. So gabbham̐

¹ B^d has added sippaṃ. ² B^d has added mayam̐. ³ B^d tassetaṃ. ⁴ B^d -no.

⁵ B^d adda nāma. ⁶ C^k -rūpaṃ. ⁷ B^d -yo. ⁸ B^d samijhasi. ⁹ C^e ta-, C^k pāpesi.

¹⁰ C^e ābhate rūpake, C^k aham̐te rūpake, both omitting disvā. ¹¹ B^d adda gantvā.

paviṭṭho taṃ disvā „kumārena saddhiṃ abhiramituṃ ekā devaccharā āgatā bhavissatī“¹ hatthaṃ pasāretuṃ avisahanto nikkhamitvā „deva sirigabbhe ayyā ekikā devadhītā² ṭhitā³, upagantuṃ na sakkomīti“⁴ ā. „Tāta gaccha suvaṇṇarūpaṃ etaṃ āharā“⁵ 'ti puna pesito āhari. Kumāro kammārena kataṃ rūpakaṃ⁶ 5 suvaṇṇagabbhe khipāpetvā⁷ attanā⁸ kataṃ alaṃkārapetvā⁹ rathe ṭhapāpetvā „evarūpaṃ labhanto gaṇhāmīti“¹⁰ mātu santikaṃ pahīni. Sā amacce pakkosāpetvā „tāta mayhaṃ putto mahāpuṇṇo sakkadattiyo, anucchavikaṃ kumārikaṃ¹¹ labhissati, tumhe¹² imaṃ rūpakaṃ¹³ paṭicchannayāne ṭhapāpetvā¹⁴ sakala- 10 Jambudīpaṃ carantā yassa raṇṇo evarūpaṃ dhītaraṃ passatha tass' etaṃ datvā 'Okkākarājā tumhehi saddhiṃ āvahaṃ karissatīti' divasaṃ vavatthapetvā¹⁵ āgacchathā¹⁶ 'ti ā. Te „sādhū“ 'ti taṃ ādāya mahautena parivārena nikkhamitvā vicarantā yaṃ yaṃ¹⁷ rājadhāniṃ pāpuṇanti ta. sāyaṇhasamaye mahā- 15 janassa samosarapaṭṭhāne taṃ rūpakaṃ vatthapupphālaṃkārehi¹⁸ alaṃkaritvā suvaṇṇasivikaṃ āropetvā titthamagge ṭhapetvā¹⁹ sayāṃ paṭikkamitvā āgatāgatānaṃ kathāsavanatthaṃ ekamante tiṭṭhanti. Mahājano taṃ oloketvā „suvaṇṇarūpaṃ“²⁰ ti saṇṇaṃ²¹ akatvā „ayaṃ manussitthisamānā devaccharapaṭiḥhāgā ativiya 20 sobhati, kin nu kho ettha ṭhitā kuto vā āgatā, amhākaṃ nagare evarūpā n' atthīti“²² vaṇṇentā²³ pakkamanti²⁴. Taṃ sutvā amaccā „sace idha evarūpā dārikā bhaveyya 'asukā'²⁵ rājadhītā viya asukā²⁶ amaccadhītā²⁷ viyā' ti vadeyyuṃ²⁸, addhā idha evarūpā n' atthīti“²⁹ taṃ ādāya aṇṇaṃ nagaraṃ gacchanti. 25 Te³⁰ evaṃ vicarantā Maddaraṭṭhe Sāgalanagaraṃ³¹ sampāpuṇṇīsu, ta. Maddaraṇṇo satta dhītaro uttamarūpadharā devaccharapaṭiḥhāgā, tāsaṃ sabbajetṭhikā³² Pabbāvatī nāma, tassā

¹ B^d ekikā devadhītā, C^k ekikā va ṭhitā. ² C^k rūpaṃ. ³ B^d nikkhī- corr. to nikkhī-. ⁴ B^d -no. ⁵ B^d omits ku-. ⁶ B^d adds evarūpaṃ labhantā gaṇhissatha. ⁷ B^d ṭhape-. ⁸ C^k ṭha-. ⁹ B^d only one yaṃ. ¹⁰ C^k vanta-, C^k vatta-, B^d vatthūlaṇṇī-. ¹¹ B^d adds amaccā. ¹² C^k samūāya. ¹³ B^d -to. ¹⁴ B^d -ti. ¹⁵ C^k -a. ¹⁶ C^k B^d -kā-. ¹⁷ C^k -yya. ¹⁸ B^d etc. ¹⁹ C^k sāgalan.

sarīrato bālasuriyassa viya pabhā va niccharanti, kālandhakāre
 pi catuhatthagabbhe¹ padīpakiccam nāma n' atthi, sabbo gab-
 bho ekobbāso va hoti. Dhātī pau' assā khujjā, sā Pabbhāvatiṃ
 bhojetvā tassā sīsam nahāpanattham atthahi vaṇṇadāsīhi attha-
 5 ghaṭe gāhāpetvā sāyaṇhasamaye udakattbhāya gacchantī tittha-
 magge tthitāṃ taṃ rūpakam disvā „Pabbhāvātīti“ saṇṇāya
 „ayam dubbhūti² 'sīsam nahāyissāmiti' amhe udakattbhāya pe-
 setvā paṭhamataram āgantvā titthamagge tthitā“ ti kujjhitvā
 „are kulalajjāpanike³, purimataram āgantvā idhā tthitāsi, sace
 10 rājā jānissati nāsessati no“ ti vatvā⁴ hatthena gaṇḍapasse⁵
 pahari, hatthatalam bhijjanappamāṇam⁶ jātāṃ tato „suvanna-
 rūpakan“ ti ōatvā hasamānā⁷ vaṇṇadāsīnam santikam gacchantī
 „passatha⁸ me kammaṃ, 'mama dhītā' ti“ saṇṇāya⁹ pahāram
 adāsīm, ayam mama dhītu santike kiṃ agghati, kevalam mama
 15 hattho dukkhāpito“ ti ā. Atha naṃ rājadūtā gahetvā „tvam
 'mama dhītā ito abhirūpatarā' ti vadantī kam¹⁰ nāma kathe-
 sīti“. „Maddaraṇṇo dhītaram Pabbhāvatiṃ¹¹, idam rūpaṃ¹²
 tassā soḷasam pi kalam nāgghatīti¹³“. Te tuṭṭhamānasā rāja-
 dvāram gantvā „Okkākaraṇṇo dūtā dvāre tthitā“ ti raṇṇo
 20 paṭihāresum. Rājā āsanā vuṭṭhāya tthitako va „pakkosathā¹⁴“
 'ti ā. Te pavisitvā rājānam vanditvā „mahārāja amhākam rājā
 tumhākam ārogyam pucchati“ vatvā katasakkārasammānā
 „kimattham āgatā¹⁵“ ti vutte „amhākam raṇṇo putto sīhas-
 saro Kusakumāro nāma, rājā tassa r. dātukāmo tumhākam
 25 santikam pahipi, tumhākam kira dhītaram Pabbhāvatiṃ tassa
 detha, imaṃ ca¹⁶ suvaṇṇarūpakam¹⁷ deyyadhammaṃ gaṇ-
 hathā“ ti taṃ rūpakam tassa adāmsu. So pi „evarūpena
 mahārājena saddhiṃ vivāhamāṇgalam bhavissati“ tuṭṭhacitto

¹ Bā adds anto gabbhe.² Bā adds amhehi.³ Bā gantvā.⁴ Cā gaddha-

Bā gaṇḍa- corr. to kaṇḍa.

⁵ Bā -ṇam corr. to -nam viya.⁶ Bā adds tāsāṃ.⁷ Bā -thetam.⁸ Bā ya.⁹ Bā saṇṇāti.¹⁰ Cā kim.¹¹ Bā -tīti.¹² Bā¹³ Bā na ag-¹⁴ Bā -sūpethā.¹⁵ Bā -tatthā.¹⁶ Cā idaṃca.¹⁷ Cā -rūpaṃ.

sampaṭicchī. Atha naṃ dūtā āhaṃsu: „mahārāja amhehi na
sakkā papañcetum¹, kumārikāya laddhabbhāvaṃ gantvā rañño
ārocessāma, atha² so āgantvā ādāya gamissatīti“. So „sādhū“
'ti vatvā tesaṃ sakkāraṃ katvā vissajjesi. Te gantvā rañño
ca deviyā ca ārocesuṃ. Rājā mahantena parivārena Kusā- 5
vatito nikkhamitvā anupubbena Sāgalanagaraṃ sampāpuṇi³.
Maddarājā paccuggantvā nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ sakkā-
ram akāsi. Silavatī devī paṇḍitattā⁴ „ko jānāti kim bhavissa-
tīti“ ekāhadvīhaccayen⁵ eva Maddarājānaṃ ā.: „mahārāja
suṇisaṃ daṭṭhukāṃ⁶ ambhā⁷“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā 10
pakkosāpesi, Pabbhāvatī sabbālaṃkārapatimaṇḍitā dhātigaṇa-
parivutā āgantvā sassuṃ⁸ vandi. Sā taṃ disvā va cintesi:
„ayaṃ kumārikā abhirūpā, mayhaṃ putto virūpo, sace esā
taṃ passissati ekāham pi avasitvā palāyissati, upāyaṃ karissā-
mīti“ sā Maddarājānaṃ āmantetvā „mahārāja, suṇisā me 15
puttassa anucchavikā, api ca kho paṇḍitā ambhākaṃ kule pavēṇiyā⁹
āgatacārittaṃ atthi, sace ayaṃ tasmīṃ cāritte vattissati nes-
sāma naṃ“ ti ā. „Kim pana vo cārittaṃ“ ti. „Amhākaṃ
vaṃse yāva ekassa gabbhassa patitṭhānā divā sāmikaṃ pas-
situm na labhanti¹⁰, sace esā tathā karissasi nessāma naṃ“ ti. 20
Rājā „kim amma sakkhissasi evaṃ vattitun“ ti dhītaraṃ puc-
chi. Sā „āma tātā“ 'ti ā. Tato Okkākarājā Maddarañño
bahuṃ vibhavaṃ¹¹ datvā taṃ¹² ādāya pakkāmi. Maddarājāpi
mahantena parivārena dhītaraṃ uyyojesi. Okkāko Kusāvatim
gantvā nagaraṃ alaṃkārapetvā sabbabandhanāni mocāpetvā 25
puttassa abhisekaṃ datvā¹³ Pabbhāvatim aggamaheṣim kāretvā¹⁴
„Kusarājassa āṇā“ ti bheriṃ carāpesi. Jambudīpatale rājāno
yesaṃ dhītaro atthi te Kusarañño dhītaro paṇiṇiṃsu yesaṃ

¹ C* papañcetum, B^d papañcaṃ kātum, C^k vañcetum. ² B^d adds naṃ. ³ B^d pāpuṇi. ⁴ C^k -jittā, B^d paṇḍipattā. ⁵ B^d -hi. ⁶ B^d sassurati. ⁷ C^k pavame-, B^d kulapave-. ⁸ B^d patitṭhānaṃ hoti tūva divā taṃ sāmikaṃ p. na labhanti. ⁹ B^d dhanam. ¹⁰ C^k omits datvā taṃ, C* omits taṃ. ¹¹ B^d -kaṃ abbisañci rajjati datvā. ¹² B^d adds nagare.

puttā¹ atthi te ten² eva saddhiṃ mittabhāvaṃ akaṃkhaṇṭā
 putte upatṭhāke katvā pahiniṃsu. B-assa nōṭakaparivāro
 mahā ahoṣi, mahantena yasena r. kāresi. Pabbhāvatiṃ³ pana divā
 passitum na labhati, sāpi taṃ divā passitum na labhati, ubhin-
 5 nam pi rattiṃ dassanam eva hoti. Tattha Pabbhāvatiyā sarīrap-
 pabhā abbohārikā ahoṣi. B. pi sirigabbhato rattiṃ yeva
 nikkhamati. So katipāhaccayena Pabbhāvatiṃ divā daṭṭhukāmo
 mātu ārocesi. Sā „mā te⁴ rucci, yāv⁵ ekaṃ puttam labhi⁶
 tāva āgamehīti“⁷ paṭikkhipi. So punappuna yāci yeva. Atha
 10 naṃ⁸ ā.: „tena hi hatthisālaṃ gantvā hatthimeṇḍavesena tiṭṭha,
 ahaṃ taṃ ta. ānessāmi, atha naṃ akkhīni pūretvā olokeyyāsi,
 mā ca attānaṃ jānāpesīti⁹. So „sādhū“¹⁰ ti sampañcchitvā
 hatthisālaṃ agamāsi. Rājamātā hatthimaṇḍalaṃ kāretvā
 Pabbhāvatiṃ „ehi sāmikassa te hatthino passissāmā“¹¹ ti tattha
 15 netvā „ayaṃ hatthi asuko nāma ayaṃ asuko nāmā“¹² ti das-
 sesi. Ta. naṃ rājā mātu pacchato gacchantiṃ¹³ hatthicchā-
 kanapīṇḍena piṭṭhiyaṃ pahari, sā kuddhā „raññā“¹⁴ te hatthaṃ
 chindāpessāmīti¹⁵ vatvā devīṃ ujjhāpesi, sā naṃ saññāpetvā
 piṭṭhiṃ parimajji. Puna pi rājā daṭṭhukāmo hutvā assasālāya
 20 assagopakavesena disvā tath¹⁶ eva assacchakanapīṇḍena pahari,
 tadāpi naṃ kuddhaṃ sassū saññāpesi. Pun¹⁷ ekadivasam
 Pabbhāvati M-am passitukāmā hutvā sassuyā ārocetvā „alaṃ
 te mā“¹⁸ rucciti¹⁹ paṭikkhittāpi²⁰ punappuna yāci, atha naṃ
 sā ā.: „tena hi sve mama putto nagaraṃ padakkhiṇaṃ ka-
 25 rissati“²¹, tvaṃ sihapañjaraṃ vivaritvā passeyyāsīti²², evaṃ ca
 pana vatvā punadivase nagaraṃ alaṃkārapetvā Jayampati-
 kumāraṃ rājavesaṃ gāhāpetvā hatthipasse nisīdāpetvā nagaraṃ
 padakkhiṇaṃ kārapesi. *Pabbhāvatiṃ²³ ādāya sihapañjare ṭhatvā
 „passa“²⁴ tava sāmikassa sirisobhaggaṃ²⁵ ti ā. Sā „anuccha-

¹ Bā -o. ² Bā so pa-. ³ Bā adda tāta. ⁴ Ckz -ati. ⁵ Bā -māhiti. ⁶ Bā
 adda sā. ⁷ Bā -hiti. ⁸ Bā passāmā. ⁹ Bā adda disvā. ¹⁰ Bā rañño kathetvā.
¹¹ Bā mā te. ¹² Bā paṭikkhipetrāpi. ¹³ Ck Bā -ssāti. ¹⁴ Bā sā pa. ¹⁵ Bā
 passatha. ¹⁶ Bā -ggappatten.

viko me sāmiko laddho¹ ti attamanā ahosi. Tañ divasañ
 pana M. hatthimeṇḍavesen' eva Jayampatiṣṣa pacchimāsane
 nisīditvā yathādhippāyena Pabbhāvatiṃ oloketvā² hatthavikārādi-
 vasena cittaruciyaṃ kīlaṃ³ dassesi. Hatthimhi atikkante rāja-
 mātā Pabbhāvatiṃ pucchi: „diṭṭho te amma sāmiko“ ti. „Āma 5
 ayye, pacchimāsane“ pan' assa nisinno hatthimeṇḍo ativiya
 dubbhiṇṇo mayhañ hatthavikārādini dassesi, kasmā evarūpañ
 alakkhikañ rañño pacchimāsane⁴ nisīdāpesun⁵“ ti. „Amma
 rañño pacchāsane rakkhā nāma icchitabbā“ ti. Sā cintesi:
 „ayañ hatthimeṇḍo ativiya nibbhayo rājānañ: rājā ti pi na 10
 maññati, kacci⁶ nu kho eso va⁷ Kusarājā, addhā hi so virūpo
 bhavissati, ten' eva mañ na dassenti“ sā khujjañ kaṇṇa-
 mūle ā: „amma gaccha tāva, jānāhi kiṃ purimāsane nisinnako
 rājā udāhu pacchimāsane“ ti. „Kathañ panāhañ jānissāmi“.
 „Sace hi so rājā bhavissati paṭhamatarañ hatthipiṭṭhito ota- 15
 rissati, imāya saññāya jānāhi“⁸. Sā gantvā ekamante tṭhitā
 paṭhamañ M-añ otarantañ addasa pacchā Jayampatikumārāñ.
 M. pi ito c' ito ca olokeno khujjañ disvā „iminā⁹ kārāṇena
 esā āgatā bhavissati“¹⁰ nātvā¹¹ pakkosāpetvā „imañ antarañ¹²
 mā kathehi“¹³ dāhañ vatvā¹⁴ uyyojesi. Sā gantvā „purimā- 20
 sane nisinno paṭhamañ otariti“ ā. Pabbhāvati tassā vacanañ¹⁵
 saddahi. Puna rājā¹⁶ datṭhukāmo hutvā mātarañ yāci. Sā
 paṭikkhipitūñ asakkonti „tena hi aññatakavesena uyyānañ
 gacchāhi“ ā. So uyyānañ gantvā pokkharāṇiyañ galappa-
 māṇaṃ udakañ pavisitvā paduminipanna¹⁷ sisam chādetvā 25
 pupphitapadumena mukhañ avattharivā¹⁸ atṭhāsi. Mātāpi
 'ssa Pabbhāvatiṃ uyyānañ netvā sāyaṇhasamaye „ime rukkhe
 passa, sakuṇe passa, mige passā“¹⁹ ti palobhayamānā pokkharāṇi-
 tīrañ pesesi²⁰. Sā pañcavidhapadumasañchannañ pokkha-

¹ B^d -ento. ² B^d keḷiṃ. ³ B^d pacchāsane. ⁴ B^d -pesuñ niharāpehūnañ. ⁵
 C^k paece, B^d kiñ. ⁶ C^k ca. ⁷ B^d adds nāma. ⁸ B^d adds tañ. ⁹ B^d adds
 pabbhāvatiyā. ¹⁰ B^d katvā. ¹¹ B^d adds sutvā. ¹² B^d saddahi M. pi nañ puna.
¹³ B^d -ppattena. ¹⁴ B^d avāritvā. ¹⁵ B^d pūyāsi.

raṇiṃ disvā nahāyitukāmā paricārīkāhi saddhiṃ pokkharāṇiṃ
 otaritvā kīḷanti taṃ padumaṃ disvā gahetukāmā¹ hatthaṃ pa-
 sāreti², atha naṃ rājā paduminipaṇṇaṃ apanetvā „ahaṃ Kusa-
 rājā“ ti hatthe gaṇhi. Sā tassa mukhaṃ disvā „yakkho maṃ
 5 gaṇhatīti“³ viravitvā tatth’ eva visaṇṇitaṃ pattā, ath’ assā
 rājā hatthaṃ muñci. Sā saṇṇaṃ paṭilabhivā „Kusarājā kira
 maṃ hatthe gaṇhi, iminā c’ ahaṃ⁴ hatthisālāyaṃ hatthicca-
 kaṇena assasālāyaṃ ca assacchakapaṇakena pahaṭā, ayaṃ c’ eva
 maṃ⁵ hatthissa pacchāsane nisīditvā uppaṇḍesi, kim me evaṃ-
 10 virūpena⁶ dummukhena patinā, ahaṃ jīvaṃtī aṇṇaṃ patiṃ la-
 bhissāmīti“⁷ cintetvā attanā saddhiṃ āgate amacce pakkosā-
 petvā „mama yānavāhanaṃ sajjam karoṭha, ajj’ eva gamissā-
 mīti“⁸ ā. Te raṇṇo ārocesuṃ. Rājā cintesi: „sace gantuṃ na
 labhissatī hadayaṃ assā⁹ phalissati, gacchatu, puna taṃ attano
 15 balena ānessāmīti“¹⁰. Ath’ assā gamanaṃ anujāni. Sā pitu
 nagaram eva agamāsi. M. pi uyyānato nagaraṃ pavisitvā
 alaṃkatapāsādaṃ abhirūhi. B-aṃ hi sā pubbepatthanāvasena
 na icchi, so pubbakammavasen’ eva¹¹ virūpo ahosi. — A. kira
 Bārāṇasidvāragāme uparimavithiyā ca heṭṭhimavithiyā ca dve
 20 kulāni vasiṃsu, ekassa kulassa dve puttā ekass’ ekā va dhītā
 ahosi, dvīsu puttesu B. kaniṭṭho, naṃ kumārikaṃ jeṭṭhassa
 ānesuṃ¹², kaniṭṭho ādārāharaṇe¹³ bhātu santike yeva vasi.
 Ath’ ekadivasaṃ tasmīṃ ghare atirasakapūve paciṃsu, B.
 araṇṇaṃ gato hoti, tassa pūvaṃ ṭhapetvā avasesā¹⁴ bhājetvā
 25 khādīṃsu. Tasmīṃ khaṇe paccekabuddho bhikkhāya ghara-
 dvāraṃ agamī¹⁵, B-assa bhātujāyā¹⁶ „cūḷapatino aṇṇaṃ pūvaṃ
 paciṃsāmīti“ taṃ gahetvā paccekabuddhassa adāsi, so pi taṃ
 khaṇaṃ ñeva araṇṇato āgacchi¹⁷, atha naṃ sā ā: „sāmi
 cittaṃ pasādehi, tava koṭṭhāso paccekabuddhassa dinno“ ti.

¹ Bā vicinitu-. ² C¹ Bā -resi. ³ Bā gaṇhiti. ⁴ Bā vāhaṃ. ⁵ Bā ayameva ca
 mayhaṃ. ⁶ Bā virūpena. ⁷ C¹ assa. ⁸ Bā adda cintetvā. ⁹ C¹ pubbe-
¹⁰ Bā jeṭṭhakassa adāsiṃsu. ¹¹ so C¹; Bā dārakabhāvena. ¹² Bā -se. ¹³ Bā
 agamāsi. ¹⁴ C¹ jāyatu. ¹⁵ C¹ ag-.

So „tava koṭṭhāsaṃ khāditvā mama koṭṭhāsaṃ desi, aññaṃ
 kiṃ karissasīti“¹ kuddho gantvā pattato pūvaṃ gaṇhi. Sā
 mātu gharaṃ gantvā navavilīnaṃ campakapupphavaṇṇaṃ sap-
 piṃ āharitvā pattaṃ pūresi², taṃ obhāsaṃ muñci³. Sā taṃ
 disvā patthanaṃ ṭhapesi: „bhante⁴, nibbattanibbattaṭṭhāne me
 sarīraṃ obhāsajātaṃ⁵ hotu, uttamarūpadharā bhaveyyaṃ⁶,
 iminā ca me asappurisena saddhiṃ ekatṭhāne vāso mā ahoṣīti“.
 Iti sā imissā pubbatthanaṃ vasa⁷ taṃ na icchi. B. pi
 taṃ pūvaṃ tasmiṃ patte⁸ osīdāpetvā patthanaṃ⁹ ṭhapesi:
 „bhante imaṃ yojanasataṃ¹⁰ vasanti pi ānetvā mama pāda-
 paricārikaṃ kātuṃ samattho bhaveyyaṃ“ ti. Ta. yaṃ¹¹ so
 kuddho hutvā¹² pūvaṃ gaṇhi tassa pubbakamassa vasa
 virūpo ahoṣi¹³. — So Pabhāvatīyā gatāya sokappatto ahoṣi,
 nānākārehi paricaramānāpi naṃ sesitthiyo¹⁴ oloketum¹⁵ pi na
 sakkhimsu, Pabhāvatirahitaṃ assa sakalam pi nivesanaṃ tuc-
 chaṃ viya khāyi. So „idāni Sāgalanagaraṃ pattā bhaviṣsa-
 tīti“¹⁶ paccūsamaye mātu santikaṃ gantvā „amma, ahaṃ Pa-
 bhāvatīṃ ānessāmi, tumhe r. anusāsathā“¹⁷ ti¹⁸ paṭhamaṃ g. ā.:

¹. Idan te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ
 sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ
 idan te rajjaṃ¹⁷ anusāsa amma,
 gacchāmi¹⁸ ahaṃ yattha piyā Pabhāvatīti. 1.

20

Ta. sayoggaṃ ti batthiyoggādisahitaṃ, sakāyuraṃ ti sapaṇṇarājaku-
 dhabhaṇḍaṃ, anusāsa amma¹⁷ ti so kira purisassa r. datvā puna gaṇhanaṃ
 nāma me ayuttan ti pitu vā bhātu vā aniyādetvā mātu niyyādetto evaṃ ā. 25

Sā tassa kathaṃ sutvā „tena hi tāta appamatto bha-
 veyyāsi, mātu gāmo nāma asuddhāsaya¹⁹“ ti vatvā nānaggara-
 sabbojanaṃ²⁰ suvaṇṇakarotiṃ pūretvā²¹ „idāni antarāmagge

¹ Bā -saṃmiti. ² Bā -ritvā patte paccakabuddhaṃ pūresi. ³ Bā muccl. ⁴
 Bā adda iminā dānapalena. ⁵ Cā Bā -saṃjātaṃ. ⁶ Bā -yyaṃ, Cā -yya. ⁷ Bā
 adda na. ⁸ Bā sappiṇa-. ⁹ Cā -naṇḍa. ¹⁰ Cā -te. ¹¹ Bā adda kāraṇaṃ. ¹²
 Bā gantvā. ¹³ Bā adda sā ca taṃ na icchīti. ¹⁴ Bā -cāriyamānā nīlīnase-
 sitthiyo. ¹⁵ Bā -kūpetum. ¹⁶ Bā adda vadanto. ¹⁷ Bā raṭṭhaṃ. ¹⁸ Bā aparī-
 suddhahadayo. ¹⁹ Bā -rasaggassa bho-.

bhuñjeyyāsīti“ vatvā uyyojesi. So taṃ ādāya mātaraṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā „jīvanto puna passissāmiti“¹ sirigabbhaṃ pavisitvā pañcāvudhaṃ sannayhithā bhattakarotiyaṃ saddhiṃ kaḥāpaṇasahassaṃ pasibbake katvā² Kokanadaṃ³ vīṇaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajjitvā mahābalo mahāthāmo yāva majjhantikā paṇṇāsayaṇāni gantvā bhattaṃ bhuñjitvā sesena divasabhāgena puna paṇṇāsayaṇāni gantvā ekāheṇ⁴ eva yojanasatikaṃ maggaṃ khepetvā sāyaṇhasamaye nahātvā⁵ Sāgalanagaraṃ pāvisi. Tasmiṃ pavitṭhamatte yeva tassa tejena Pabhāvatī sayanapitṭhe saṇṭhātuṃ asakkonti otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. B-am pi kilantindriyaṃ vīthiyaṃ gacchantāṃ aññatarā itthi⁶ disvā pakkosāpetvā nīdāpetvā pāde dhovāpetvā sayanaṃ dāpesi⁷, tasmiṃ niddūpagate bhattaṃ sampādetvā pabodhetvā bhattaṃ lhojesi, so⁸ tutṭho tassā saddhiṃ karotiyaṃ kaḥāpaṇasahassaṃ adāsi. So pañcāvudhaṃ tatth⁹ eva ṭhapetvā „gantabbatṭhānaṃ“¹⁰ no atthīti“ vatvā vīṇaṃ ādāya hatthisālaṃ gantvā „ajja me idha vasitūṃ detha, gandhabbaṃ vo“¹¹ karissāmīti“ vatvā hatthigopakehi anuññāto ekamante nipajjitvā¹² paṭippassaddhadaratho utṭhāya¹³ vīṇaṃ muñcitvā „sakalanagaravāsīno imaṃ saddaṃ suṇantū“¹⁴ ti vīṇaṃ vādeto gāyi. Pabhāvatī bhūmiyaṃ nipannā taṃ saddaṃ sutvā¹⁵ „ayaṃ na aññassa vīṇāya“¹⁶ saddo, nissaṃsayāṃ Kusaṛājā mam¹⁷ atthāya āgato“¹⁸ ti aññāsi. Maddarājāpi taṃ saddaṃ sutvā „atīviya madhuraṃ vādeti, sve etaṃ pakkosāpetvā mama gandhabbaṃ kāressāmīti“¹⁹ cintesi. B. „na sakkā idha vasamānena Pabhāvatīm daṭṭhuṃ, atṭhānam etaṃ“²⁰ ti pāto va nikkhamitvā sāyaṃ²¹ bhuttaghe yeva pātaraṣaṃ bhuñjitvā vīṇaṃ ṭhapetvā rājakumbhakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsikabhāvaṃ upagantvā ekadivasen²² evaṃ gharaṃ mattikāya

¹ C² passe-. ² hadayamassaphallessati - - - - katvā wanting in C². ³ B² nudañca. ⁴ B² patvā. ⁵ C² itthi, C² B² itthiṃ. ⁶ B² adds so kilantatīya nipajjitvā niddaṃ okkaṃ atthassā. ⁷ B² gandhappa-. ⁸ B² te gītā. ⁹ B² adds sokaṃ niddāyitvā. ¹⁰ B² adds va cintesi. ¹¹ B² vīṇā. ¹² B² sayāṃ.

pūretvā „bhājanāni karomi ācariyā“ 'ti vatvā „āma karohīti“
 vutte ekaṃ mattikāpiṇḍam cakke ṭhapetvā cakkam āvijjhi¹,
 sakiṃ āviddham² eva yāva majjhantikā tikkam āgami³ yeva.
 So nānāvappāni khuddakamahantāni bhājanāni katvā Pabhā-
 vatiyā atthāya bhājanam karonto nānārūpāni samuṭṭhapesi. 5
 B-ttānam hi adhippāyā ijjhanti⁴. „Tāni pana rūpāni Pabhā-
 vatī yeva passatū“ 'ti⁵ adhiṭṭhāsi. So sabbabhājanāni sukkhā-
 petvā pacitvā geham pūresi. Kumbhakāro nānābhājanāni ga-
 hetvā rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imani katānīti“
 pucchi. „Mayā devā“ ti. „Aham tayā akatāni jānāmi, ka- 10
 thehi kena katānīti“. „Antevāsina me devā“ 'ti. „Na te
 antevāsi, ācariyo te so, tassa santike sippam sikkha, ito paṭ-
 ṭhāya ca mama dhītānam bhājanāni karotu, imam c' assa
 sahasam dehīti“ sahasam dāpetvā „imāni khuddakabhājanāni
 mama dhītānam dehīti“ ā. So tāni tāsam santikam haritvā⁶ 15
 „imāni kḷṇanattāya khuddakabhājanānīti“ ā. Tā sabbā āga-
 mimsu. Kumbhakāro M-ena Pabhāvatiyā atthāya katabhājanam
 eva tassā adāsi. Sā bhājanam gahetvā tattha attano ca
 ca khujjāya ca rūpam passitvā „imam na aññena kataṃ,
 Kusarājen' eva katan“ ti ūtvā kujjhitvā „iminā mayham 20
 attho n' atthi, icchantānam dehīti“ ā. Ath' assa bhaginiyo
 kuddabhāvam⁷ ūtvā „Kusaraññā katan ti maññasi, na idam
 tena kataṃ, kumbhakārena kataṃ, gaṇhāhi nan“ ti avaha-
 simsu. Sā tena katabhāvam tassa ca āgatabhāvam tāsam na
 kathesi. Kumbhakāro sahasam B-assa datvā „tāta rājā te 25
 tuṭṭho, ito kira paṭṭhāya rājadhītānam bhājanāni kareyyāsi,
 tātāham tāsam harissāmiti“ ā. So „idhāpi vasantena na sakkā
 Pabhāvatim dātṭhun“ ti tam sahasam tass' eva datvā rāju-
 paṭṭhākassa naḷakārassa santikam gantvā tass' antevāsiko
 hutvā Pabhāvatiyā⁸ tālavaṇṇam katvā tatth' eva setacchattam 30

¹ Ck^a av-. ² B^d āvijjhi yeva. ³ so Ck^a; B^d ābhami. ⁴ B^d -yo nāma samājjhati.

⁵ B^d -titi. ⁶ B^d netvā. ⁷ Ck^a kujjha- for kujjhana-? ⁸ B^d adds atthāya.

āpānabbhūmiṃ ca vattham¹ gaheṭvā ṭhitaṃ Pabbhāvatiṃ cā 'ti
 nānārūpāni dasseti². Naḷakāro taṃ ca aññaṃ ca tena kata-
 bhaṇḍam ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imāni
 katānīti“ pucchitvā purimanayen' eva saḥassam datvā „imāni³,
 5 naḷakārabhaṇḍāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. So pi B-ena
 Pabbhāvatiyā atthāya katatālavanṭam tassā yeva⁴ adāsi, tatrāpi
 rūpāni añño jano na passati, Pabbhāvati pana disvā raññā
 katabbhāvaṃ natvā „gaṇhitukāmā gaṇhantū“ 'ti kuddhā bhūmi-
 yaṃ khipi. Atha naṃ sesā hasimsu. Naḷakāro saḥassam
 10 āharitvā B-assa adāsi. So „idam pi mayham avasanaṭṭhānan“
 ti saḥassam tass' eva datvā rājamālākārassa santikaṃ gantvā
 antevāsikabhāvaṃ upagantvā nānāvidham mālāvikatiṃ bandhitvā
 Pabbhāvatiyā atthāya nānārūpacitraṃ ekaṃ cumbaṭakam akāsi.
 Mālākāro taṃ sabbaṃ ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā
 15 „ken' imāni ganthitānīti“ pucchi. „Mayā devā“ 'ti. „Ahaṃ
 tayāganthitāni jānāmi, kathehi kena ganthitānīti“. „Antevā-
 sinā me devā“ 'ti. „Na so antevāsi, ācariyo te so, tassā
 santike sippaṃ sikkha, ito paṭṭhāya mama dhītānaṃ pupphāni
 ganthatu, imaṃ c' assa saḥassam dehīti“ saḥassam datvā
 20 „imāni pupphāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. B-ena Pabbhāva-
 tiyā atthāya kataṃ mālācumbaṭakam tassā yeva adāsi. Sā
 tatth' eva attano ca rañño ca rūpehi saddhiṃ nānārūpāni
 disvā tena katabbhāvaṃ natvā kujjhitvā bhūmiyaṃ khipi.
 Sesā bhaginiyo taṃ tath' eva avahasimsu⁵. Mālākāro pi sa-
 25 hassam haritvā⁶ B-assa datvā taṃ pavattiṃ ārocesi. So
 „idam pi mayham avasanaṭṭhānan“ ti saḥassam tass' eva
 datvā rañño sūdassa santikam gantvā antevāsibhāvaṃ⁷ upa-
 gacchi. Ath' ekadivasaṃ sūdo rañño bhojanavikatiṃ haranto
 attano atthāya pacitum B-assa atṭhimamsam adāsi. So taṃ
 30 tathā sampādesi yathāssa⁸ gandho sakalanagaraṃ avatthari.

¹ Bā vatthum. ² Bā -si. ³ Cks imāni. ⁴ Cks eva. ⁵ Cks apa-. Bā avasa-
 himsu. ⁶ Bā āha-. ⁷ Bā -sika-. ⁸ Bā athassu.

Rājā nam ghāyitvā „kim no¹ mahāpase aññam pi māmsaṃ
pacasīti“² pucchi. „N³ atthi deva, api⁴ kho pana me antevāsi-
kassa atthimaṃsaṃ pacanatthāya dinnam, tass⁵ eso⁶ gandho
bhavissatīti“. Rājā tam⁷ āharāpetvā tato thokaṃ jivhagge
thapesi, tāvad eva sattarasaharaṇisabassāni khobhetvā⁸ phari. 5
Rājā rasatanhāya bajjhivā⁹ saḥassaṃ datvā „ito paṭṭhāya tava
antevāsinā mamaṃ ca¹⁰ dhītānaṃ ca me bhattaṃ pacāpetvā tvaṃ
mayhaṃ āhara, so mama dhītānaṃ haratū“¹¹ 'ti ā. Sūdo
gantvā tassārocesi. So tam sutvā „idāni me manoratho mat-
thahaṃ patto, idān¹² āhaṃ Pabbhāvatim datthum labhissāmīti“¹³ 10
tuttho tam saḥassaṃ tass¹⁴ eva datvā punadvase bhattaṃ saṃ-
pādetvā rañño bhattabhājanāni pesetvā rājadhītānaṃ ca bhatta-
kācam¹⁵ sayam gahetvā Pabbhāvatiyā vasanapāsādaṃ abhirūhi.
Sā tam kācam ādāya pāsādaṃ abhirūbantaṃ disvā cintesi:
„ayam attano ananucchavikaṃ dāsakammakarehi kattabbaṃ 15
karoti“, sace paṇāhaṃ¹⁶ tuṇhi bhavissāmi 'idāni maṃ esā
rocetīti' saññi hutvā katthaci agantvā¹⁷ maṃ olokeno idh¹⁸
eva vasissati, idān¹⁹ eva nam akkositvā paribhāsivā muhuttam
pi idha vasitum adatvā palāpessāmīti“²⁰ sā dvāraṃ addhavi-
vaṭaṃ katvā ekaṃ hatthaṃ kavāṭe laggetvā ekena aggalaṃ 20
uppiḷetvā dutiyaṃ g. ā.:

1. Anujjubhūtena haraṃ mahantaṃ

divā ca ratto ca nisīthakāle

paṭigaccha tvaṃ khippaṃ¹ Kusāvatim Kusa²

na icchāmi³ dubbappaṃ ahaṃ vasantaṃ ti. 2.

25

T. a.: mahārāja tvaṃ bhattakāro hutvā ujukena cittaṃ yo pi te sīsaṃ
bhindeyya tassa p' etadā kammaṃ na karosi, anujjukena¹ pana cittaṃ² maṃ
atthāya evaṃ³ tam mahantaṃ kācam haranto⁴ divā ca ratto ca nisīthakāle

¹ Ck ko, Bđ te. ² Ck -titi. ³ Bđ adds ca. ⁴ Bđ tassevaso. ⁵ Bđ omīti tam.
⁶ Bđ khobhantaṃ. ⁷ Ck bandhivā. ⁸ Bđ mama. ⁹ Bđ māha-. ¹⁰ C
-kāvaṃ, Bđ -kāvaṃ. ¹¹ Bđ dāsakammaṃ karoti akattabbaṃ kammameva karoti.
¹² Bđ adds katipāhaṃ. ¹³ Ck Bđ āg-. ¹⁴ read: khippaṃ tvaṃ? ¹⁵ Bđ kuse,
C -saṃ, Ck -sau. ¹⁶ Ck -ma; read n'. ¹⁷ Ck -ke, Bđ anujjubhūtena. ¹⁸ Ck
citta. ¹⁹ C evaṃkaṃ, Bđ etaṃ. ²⁰ Bđ āha-.

mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṣṣasi, kiṃ tena anujjubhūtena¹, tvaṃ attano na-
garaṃ Kusāvatiṃ eva paṭigaccha, aññaṃ attanā sadiṣiṃ² atirasapūvasaṇṭhāna-
mukhiṃ yakkhiṇiṃ aggamahesiṃ katvā r. kārehi, na iecchāmi dubbannaṃ
ahaṃ vasantaṃ ti ahaṃ pana taṃ dubbannaṃ dussaṇṭhiṃ idha vasantaṃ na
5 iecchāmiti.

So „Pabhāvatiyā me santikā kathā laddhā“ ti tuṭṭhacitto
tisso gāthā abbhāsi:

1. Nāhaṃ gamissāmi ito Kusāvatiṃ,
Pabhāvati³ vaṇṇapalobbhito tava
10 ramāmi Maddassa niketaramme
hitvāna raṭṭhaṃ tava dassane rato. 3.
2. Pabhāvati⁴ vaṇṇapalobbhito tava
sammūlharūpo vicarāmi mediniṃ,
disaṃ jānāmi kuto 'mhi āgato,
15 tay' amhi matto migamandalocane. 4.
3. Suvannaṇīravasane jātārūpasumekhale
sussoni tava kāmāhi⁵ nāhaṃ rajjena-m-atthiko ti. 5.

Ta ramāmiti abhiraṃsāmi na ukkaṇṭhāmi, sammūlharūpo ti kilesa-
sammūlho hutvā, tayamhi matto ti tayi matto 'mhi tayā vā matto 'mhi
20 suvaṇṇaṇīravasane ti suvaṇṇakhacitavattavāsane, rajjenamatthiko ti
rajjena atthiko.

Evam vutte sā cintesi: „ahaṃ etaṃ 'vippaṭisāri bhaviṣṣi-
titi' paribhāsāmi, ayaṃ pana raṇḍitvā va kathesi, sace kho pana
maṃ 'ahaṃ Kusarājā' ti vatvā hatthe gaṇheyya ko naṃ vāreyya
25 koci⁶ no imaṃ kathaṃ suṇeyyā“ ti dvāraṃ thaketvā suciṃ
datvā⁷ anto⁸ atthāsi. So pi bhattachācaṃ āharitvā rājadhītaro
bhojesi. Pabhāvati „gaccha Kusarājena pakkabhattaṃ āharā“
'ti khujjāṃ pesesi. Sā āharitvā „bhuñjā“ ti ā. „Nāhaṃ tena
pakkabhattaṃ bhuñjāmi, tvaṃ bhuñjitvā attano laddhanivāpaṃ
30 gaṇetvā bhattaṃ pacitvā āhara, Kusarañño pana āgatabhāvāṃ
mā kassaci ārocesīti“ ā. Khujjā tato paṭṭhāya tassā koṭṭhā-
saṃ āharitvā sayāṃ bhuñjati, attano koṭṭhāsaṃ tassā upaneti⁹.

¹ Ck anubhūtena, C* anububbhūtena. ² Ck -saṃ. ³ Ck* -tiṃ, Bđ -ti. ⁴ Ck* -ti,
Bđ -ti? ⁵ Bđ kāmēna. ⁶ Ck* koci. ⁷ C* danto. ⁸ Bđ adds gabbhe. ⁹ Bđ -si.

Kusarājāpi tato patthāya tam passitum alabhanto cintesi:
 „atthi nu kho Pabbhāvatīyā mayi sineho udāhu n' atthīti, vi-
 mañissāmi nan" ti so rājadhitaro bhojetvā bhattakācam ādāya
 nikkhamanto tassā gabbhadvāre pāsādatalam pādehi paharitvā
 bhājanāni ghattetvā¹ nitthanitvā² visaññi hutvā avakujjo pati. 5
 Sā tassa nitthanitasaddena³ dvāram vivaritvā tam bhattakācena
 otthaṭam disvā cintesi: „ayaṃ rājā sakala-Jambudīpe agga-
 rājā maṃ nissāya rattindivaṃ dukkhaṃ anubhoti, sukhumāla-
 tāya bhattakācena avatthaṭo pati⁴, jīvati nu kho" ti sā gab-
 bhato nikkhamitvā tassa nāsāvātaṃ upadhāretum gīvaṃ pasā- 10
 retvā mukhaṃ olokesi. So mukhapūraṃ⁵ kheḷaṃ gahetvā⁶
 tassā sarīre pātesi. Sā tam paribhāsītva gabbhaṃ pavisitvā
 dvāram addhavitaṃ katvā ṭhitā:

„Abbhu hi tassa bho hoti yo anicchantam icchati,
 akāmaṃ rājā kāmehi akanto kantam⁷ icchasi ti g. ā. 6. 15

Tattha abbhū ti abhūti avaḍḍhīti⁸ attho.

So paṭibaddhacittatāya akkosiyamāno pi paribhāsiyamāno
 pi vippaṭisāraṃ anuppādetvā va anantaraṃ g. ā.:

„Akāmaṃ vā sakāmaṃ vā yo naro labhate piyaṃ
 lābham ettha pasāmsāma alābho tattha pāpako ti. 7. 20

Sāpi tasmīm evaṃ kathente pi anosakkitvā thaddhava-
 canaṃ⁹ vatvā palāpetukāma itaraṃ g. ā.:

„Pāsāpasāraṃ khaṇasi kaṇikārassa dāraṇā
 vātaṃ jālena bādhesi¹⁰ yo anicchantam icchasi ti¹¹. 8.

Ta. kaṇikārassa dāraṇā ti kaṇikārakapṭhena, bādhesi ti¹² bandhasi. 25

Tam sutvā rājā tisso gāthā abhāsi:

„Pāsāno nūna te hadaye ohito mudulakkhaṇe,
 yo te sātaṃ na vindāmi tiro janapadaṃ¹³ gato. 9.

¹ Bā vatte-, ² Bā nitthu-, ³ Bā nikkhunitassa sa-, ⁴ Bā seti. ⁵ Cā Bā mukhaṃ-. ⁶ Bā adda khunanti corr. to nithunanti. ⁷ Bā akantaṃ kantum. ⁸ Cā avaḍḍhati, Cā aḍḍhīti, Bā abbhutiti avuḍḍhīti. ⁹ Cā thaddhātaraṃ na, Cā thanḍataraṃ naṃ. ¹⁰ Cā bādheti, Bā pādhesi. ¹¹ Cā -tīti. ¹² Cā bhā-, Bā phā-. ¹³ Bā -dā.

10. Yadā mañ bhūkuṭim katvā rāja-putti udikkhasi
ālāriko tadā homi rañño Maddassa thīpure. 10.

11. Yadā umhayamānā¹ mañ rāja-putti udikkhasi
nālāriko tadā homi rājā homi tadā Kuso ti. 11.

5 Ta. mudulakkhaṇe ti mudunā itthilakkhaṇena samannāgate, yo ti yo
aṇaṃ tiro rañṭham² āgato tava santike vasantō paṭisanthāramattam pi sūtam³ na
labhāmi so⁴ evaṃ maññāmi; mayi sinebuppattinivāraṇāya⁵ nūna tava hadaye
pāsaṇḍo thapito, bhūkuṭim katvā ti kodhena valivisamaṃ⁶ nalāṭam katvā,
ālāriko ti bhattakārako, tasmim khaṇe aṇaṃ Muddarañño antepure bhattakāra-
10 dāso viya homīti vadati, umhayamānā⁷ ti pabattāhākāraṃ dassetvā hasamānā,
rājā homīti tasmim khaṇe aṇaṃ Kusāvatīnagare t. karento rājā viya homi,
kasmāi evaṃ pharusā, ito paṭṭhāya mā evarūpaṃ kari bhadda ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ ativiya allīyitvā
katheti“, musāvādaṃ katvā upāyena taṃ ito palāpessāmīti“ g. ā.:

15 11. Sace hi vacanaṃ saccaṃ nemittānaṃ bhavissati
n'eva me tvaṃ pati assa kāmaṃ chindantu saddadhā ti. 12.

T. a.: mahārāja mayā Kusarājā mayhaṃ pati bhavissati na bhavissatīti⁸
bahunīlittapūṭhaka pucchitā te kāmaṃ kira mañ saddadhā chindantu n'eva
me tvaṃ pati bhavissatīti vadīhūti⁹ 'ti.

20 Taṃ sutvā rājā taṃ paṭibāhanto „bhadda mayāpi attano
raṭṭhe nemittikā¹⁰ pucchitā te 'aṇṇatra sīhassara-Kusarājato
tava pati nāma n'atthīti¹¹ vyākariṃsu, ahaṃ pi attano nāṇa-
mimittena evaṃ evaṃ¹² kathemīti“ vatvā anāntaraṃ g. ā.:

12. Sace hi vacanaṃ saccaṃ aññesaṃ yadi vā mamaṃ¹³
25 na c'eva te¹⁴ pati atthi añño sīhassara Kusā ti. 13.

T. a.: yadi hi¹⁴ aññesaṃ nemittānaṃ vacanaṃ yadi vā mama vacanaṃ
saccaṃ tava añño pati nāma n'atthīti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „na sakkā imaṃ lajjāpetum, pa-
lāyatu vā mā vā kim me iminā“ 'ti dvāraṃ pidhāya attānaṃ
30 na dassesi. So pi kācaṃ gahetvā otari. Tato paṭṭhāya taṃ
daṭṭhūṃ na labhi¹⁵, bhattakārakakammaṃ karonto ativiya kila-

¹ Ck -nañ. ² Bđ rathā. ³ Bđ kātūm. ⁴ Ck yo. ⁵ Bđ -ṇā. ⁶ Ck valici-
⁷ Ck -nan. ⁸ Bđ -si. ⁹ Ck -ati. ¹⁰ Bđ -akā. ¹¹ Bđ eva. ¹² Bđ mama. ¹³
Ck nevamete, Bđ na cevate. ¹⁴ Ck omīti hi. ¹⁵ Bđ labhati.

mati, bhuttapātaraṇo jāruṇi phāleti bhājanāni dhovati kācena
 udakaṃ āharati, sayanto ammaṇapitṭhiyaṃ sayati, pāto vuṭṭhāya
 yāguādīni pacati harati bhojeti, nandirāgaṃ nissāya atidukkhaṃ
 anubhoti. So ekadivasaṃ bhattagehadvārena gacchantiṃ¹
 khujjaṃ disvā pakkosi. Sā Pabbhāvatīyā bhayena tassa san-
 tikam gantuṃ na visahanti² turitā³ viya gacchati. Atha naṃ
 javena⁴ upagantvā „khujje“ ti ā. Sā nivattitvā ṭhitā „ko
 eso“ ti vatvā „tumbhākaṃ saddaṃ na suṇāmi“ ā. Atha naṃ
 „khujje tvam pi sāmini⁵“ pi te⁶ ativiya thaddhā, ettakaṃ kālaṃ
 tumbhākaṃ santike vasantā ārogyasāsanamattam⁷ pi na labhāma⁸,
 deyyadhammaṃ pana kiṃ dassatha⁹, tiṭṭhatu tāv¹⁰ etaṃ api
 me Pabbhāvatīṃ muduṃ katvā dassetuṃ sakkhissasīti¹¹ ā. Sā
 „sādhū“ ti sampatīcchi. Atha naṃ „sace me taṃ dassetuṃ
 sakkhissasi khujjabhāvaṃ te ujukaṃ katvā gīveyyakam dassā-
 miti“ palobhanto pañca gāthā ā.:

14. Nekkhaṃ gīvan te kāressaṃ patvā khujje Kusāvatīṃ
 sace maṃ nāganāsūru olokeyya Pabbhāvatī. 14.
15. Nekkhaṃ gīvan te kāressaṃ -pe- ālapeyya Pabbhāvatī. 15.
16. Nekkhaṃ gīvan te kāressaṃ -pe- umhāpeyya¹⁰ Pabbhāvatī. 16.
17. Nekkhaṃ gīvan te kāressaṃ -pe- pamhāpeyya Pabbhāvatī. 17. 20
18. Nekkhaṃ gīvan te kāressaṃ patvā khujje Kusāvatīṃ
 sace maṃ nāganāsūru pañhi¹¹ upasamphase ti. 18.

Ta. nekkhaṃ gīvante ti tava gīvaṃ sabbasuvannamayaṃ¹² eva kāressā-
 mīti attho, nekkhaṃ gīvan te karissāmi¹³ pi pātho, tava gīvāya nekkhassa
 piḷandhanaṃ bandhessāmi¹⁴ a., olokeyyā¹⁵ ti sace tava vacanena maṃ Pabbhā-
 vatī olokeyya sace maṃ tīya¹⁶ olokāpetuṃ sakkhissasīti a., ālapeyyā¹⁷ ti ādisu
 pi eso va nayo, ettha pana umhāpeyyā¹⁸ ti hasitavasena¹⁹ parihāseyya²⁰,
 pamhāpeyyā²¹ ti mahābhassitavasena parihāseyya²².

¹ Ck -taṃ. ² Bd visahati. ³ Bd turitaturitā. ⁴ Bd vegena. ⁵ Bd -ni, Ck
 sāmiṭi. ⁶ Bd adds ubbo pi. ⁷ Ck -yaṃ sā-. ⁸ so all three MSS. for -mā
 ti? ⁹ so all three MSS. for -thā ti vutte? ¹⁰ Bd ummā-. ¹¹ Bd paṇinā.
¹² Bd sabbam-. ¹³ Ck kāressāmiṭi. ¹⁴ Bd piḷaddhāssāmiṭi. ¹⁵ Bd tassā.
¹⁶ Bd ummā- corr. to umhā-. ¹⁷ Bd mandaha-. ¹⁸ Ck -ha-. ¹⁹ Ck
 -bhā-.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „gacchatha tumbe deva, kati-
pāhena¹ taṃ tumhākaṃ vase karissāmi, passatha me parakka-
man“ ti vatvā taṃ karaṇīyaṃ tīretvā Pabbhāvatiyā santi-
kaṃ gantvā tassā vasanagabbhaṃ sodhentī viya paharāna-
5 yoggaṃ leddukhaṇḍam pi asesetvā antamaso pādūkāpi nīharitvā
sakalaṃ² gabbhaṃ sammajjitvā gabbhadvāre ummāraṃ antaraṃ
katvā uccāsanaṃ³ paññāpetvā Pabbhāvatiyā ekaṃ nicāpīṭha-
kaṃ attharitvā „ehi amma, sīse te ūkā vicinissāmīti“ taṃ
tattha nīdāpetvā attano ūruantare tassā sīsaṃ ṭhapetvā tho-
10 kaṃ kaṇḍuyitvā „aho imissā sīse ūkā bahū“ ti sakasīsato ūkā
gahetvā tassā ṭhapetvā „passa kittikā te sīse ūkā“ ti piya-
kathaṃ kathetvā M-assa guṇakathaṃ kathenti

11. Na hi nūnāyaṃ rājaṇi Kuse sātāṃ pi vīdati

ālārike bhate⁴ pose vetanena⁵ anattthike⁶ ti g. ā. 19.

15 T. a.: ekasenañāyaṃ⁷ rājaṇi pubbe Kusavatīnagare Kusanarindassa
santike mālāgandhavilepanavattthālaṃkāravasena⁸ appamattakam pi sātāṃ na
vīdati na labhati⁹, tambūlamattam pi¹⁰ etissā¹¹ dinnapubbaṃ na bhavissati.
kīṇkīraṇā: itthiyo nāma ekaṃ divasaṃ pi anukaṃ¹² avattharitvā nīpannasāmi-
kambī¹³ hadayaṃ bhīnditum na sakkonti, ayaṃ pana ālārike bhate¹⁴ pose ālāri-
20 kattaṇ ca bhatakkattaṇ¹⁵ ca upagata etasmiṃ¹⁶ purise mūlena anattthike¹⁷ ke-
valaṃ imaṃ¹⁸ yeva nissāya r. pahāya āgantvā evaṃ dukkhaṃ anubhavante
paṭisanthāramattam pi na karoti¹⁹, sace pi te²⁰ anāma tasmīṃ sineho n' atthi
sakala-Jambudīpe aggarajā maṃ nissāya kīlāmatīti²¹ tassa kīṇcīd eva dātum
arahaṃti.

25 Sā khujjāya kujjhi²². Atha naṃ khujjā gīvāya gahetvā
anto gabbhe khipitvā²³ bahi hutvā dvāraṃ pidhāya āvīṇjana-
rajjumhi²⁴ olambanti atthāsi. Pabbhāvati naṃ gahetum asakkonti
dvāramūle ṭhatvā akkosanti itaraṃ g. ā.:

¹ Bđ -haccayena. ² Bđ -a. ³ Cks uccāsayanam. ⁴ Cks gate. ⁵ Ck vetanena, Bđ vettanena. ⁶ Ck atthiko, Bđ anattthiko. ⁷ Ck ekāye-, Ck ekāse-. ⁸ Bđ -ra-
divasena. ⁹ Cks omī nāl-. ¹⁰ Bđ adda tena. ¹¹ Bđ etassā. ¹² so Cks; Bđ
agūre. ¹³ Cks -kamhi, Bđ -kampi. ¹⁴ Cks gato. ¹⁵ Bđ bhattaṇ. ¹⁶ Cks
ekasmiṃ. ¹⁷ Cks -ko. ¹⁸ Bđ tam. ¹⁹ Bđ karosi. ²⁰ Bđ omīte te. ²¹ Cks
-ati. ²² Ck -itvā, Ck kujjītvā. ²³ Bđ adda sayam. ²⁴ Ck āvījana-, Bđ āvic-
chana-.

10. Na hi nūnāyaṃ sā¹ khujjā labhati jivhāya chedanāṃ
sunisitena satthena evaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti. 20.

Ta. sunisitenā 'ti sutṭhu nisitena tikhiṇena satthena, evaṃ dubbhā-
sitan ti evaṃ asotabbayuttakaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti.

Atha khujjā āviñjanarajjūṃ² gahetvā ṭhitā va „nippuññe“³
dubbinṭe tava rūpaṃ kassa⁴ kiṃ karissati, kiṃ⁵ mayāṃ tava
rūpaṃ khāditaṃ yāpessāma⁶“ 'ti vatvā terasahi gāthāhi B-assa
guṇaṃ pakāsentī khujjāgajjitaṃ nāma gajji:

21. Mā naṃ rūpena pāmesi⁷ ārohena Pabbhāvati,
mahāyaso ti katvāna karassu rucire piyaṃ. 21. 10
22. Mā naṃ rūpena pāmesi⁸ ārohena Pabbhāvati,
mahaddhano ti katvāna —pe— 22.
23. Mā — — — mahabbalo ti katvāna —pe— 23.
24. Mā — — — mahārattḥo ti katvāna —pe— 24.
25. Mā — — — mahārājā ti katvāna —pe— 25. 15
26. Mā — — — sihassaro ti katvāna —pe— 26.
27. Mā — — — vaggussaro ti katvāna —pe— 27.
28. Mā — — — bindussaro ti katvāna —pe— 28.
29. Mā — — — mañjussaro ti katvāna —pe— 29.
30. Mā — — — madhussaro ti katvāna —pe— 30. 20
31. Mā — — — satasippo ti katvāna —pe— 31.
32. Mā — — — khattiyo⁹ ti pi¹⁰ katvāna —pe— 32.
33. Mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabbhāvati,
Kusarājā ti katvāna¹¹ karassu rucire piyaṃ ti. 33.

Ta. mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabbhāvati¹² are Pabbhāvati 25
mā tvaṃ etaṃ Kusanartudaṃ attano rūpena ārohapariṇāhena¹³ pamlol¹⁴,
māssu¹⁵ evaṃ pamāṇaṃ gaṇhi, mahāyaso ti mahānubbhāvo so ti evaṃ hadaye
katvā rucire piyaḍassane karassu tassa¹⁶ piyaṃ, ānubbhāvo yeva hi 'ssa¹⁷ rūpaṃ
ti vadati, esa nayo sabbattha, api ca¹⁸ mahādhano ti mahābhogo, mahab-

¹ C^{ks} omit sā. ² B^d āvicchana-. ³ B^d nippaṇṇe. ⁴ B^d omit kassa. ⁵ B^d
omits kiṃ. ⁶ B^d pāpesi. ⁷ C^k -yāyo. ⁸ C^{ks} omit pi. ⁹ C^k vatvāna. ¹⁰ C^k
-parināha mahā thāmo mahārāhena, B^d āropena pariṇāhena. ¹¹ C^{ks} pameṇi.
¹² B^d passa. ¹³ C^{ks} -ssa. ¹⁴ B^d yenamahisā. ¹⁵ B^d adda mahāyaso ti mahā-
parivāro.

balo ti mahāthāmo¹, mahārattṭho ti vipularattṭho, mahārājā ti sakala-Jambudīpe aggarājā, sīhassaro ti sīhasaddasamānasaddo, vaggussaro ti Māyuttasaro², bindussaro ti sampiṇḍitaghanassaro, mañjussaro ti suṇḍarassaro, madhussaro ti madhu viya³ yuttassaro⁴, satasippo ti paresam⁵ santike asikkhivā attano balen⁶ eva nipphannekanekasatasippo, khattiyo ti Okkāpaveniyam⁷ jātasambhinnakhattiyo, Kusarājā ti Sakkadattiyakusattasamānanāmo rājā, evarūpo hi añño rājā nāma n' atthi jānitvā etassa piyam karohi, etukāhi gāthāhi tassa gūṇam kathesi.

Sā tassā vacanam sutvā „khujje ativiya gajjasi, hatthena
 10 pāpuṇanti⁸ sassāmikabhāvaṃ te⁹ jānāpessāmīti¹⁰“ khujjam tajjesi. Sāpi nam „ahaṃ tam rakkhamānā pituno te Kusarājassa āgatabhāvaṃ nārocemi¹¹, hotu ajja rañño ārocessāmīti¹²“ mahan-tena saddena tam bhāyāpesi. Sā „kociḍ eva na suṇeyyā“¹³ 'ti khujjam saññāpesi. B. pi nam passitum alabhanto sattamāse
 15 dubbhojanena dukkhaseyyāya kilamanto cintesi: „ko me etāya attho, sattamāse pi vasanto etaṃ passitum pi na labhāmi, ativiya kakkhaḷā sāhasikā¹⁴, gantvā mātāpitaro passissāmīti¹⁵. Tasmim khaṇe Sakko āvajjanto tassa ukkaṇṭhitabhāvaṃ űatvā, rājā sattamāse Pabhāvatim datthum pi na labhati, labhana-
 20 kāraṇam assa karissāmīti¹⁶“ Maddarañño dūte katvā sattannaṃ rājūnaṃ dūte¹⁷ pāhento¹⁸ „Pabhāvatī Kusarājānaṃ¹⁹“ chaḍḍetvā āgatā, āgacchantu Pabhāvatim²⁰ gaṇhantū²¹ 'ti ekekassa visum visum sāsanāni pahīni. Te mahāparivārena gantvā nagaraṃ pattā aññamaññassa āgatakāraṇam na jānanti²², te „tvaṃ
 25 kasmā āgato²³“ ti pucchitvā tam atthaṃ űatvā kujjhivā „ekaṃ²⁴“ kira dhītaraṃ sattannaṃ dassati, passath²⁵ assa anācāraṃ, uppaṇḍeti no, gaṇhatha naṃ²⁶ ti „sabbesam²⁷ pi amhākaṃ Pabhāvatim vā detu yuddham vā“ ti sāsanāni pahīnitvā na-
 30 amacce āmantetvā „kiṃ karomā²⁸“ 'ti pucchi. Atha nam amaccā

¹ Bā omits mahabbalo - - - . ² Bā -ssaro corr. to -saro. ³ C^k mādhuriya. ⁴ madhu - - - wanting in C^s. ⁵ C^k -me-. ⁶ so C^s; C^k -nanti, Bā hatthe mā ve gūṇanti. ⁷ Bā tam. ⁸ Bā jānāpessāmīti. ⁹ C^k nārocemi, Bā nārocesi. ¹⁰ Bā omits na. ¹¹ Bā adde ti. ¹² Bā -am. ¹³ C^k -tā, C^s -te. ¹⁴ C^k -jā, C^s -jā corr. to -jam. ¹⁵ Bā omits pa-. ¹⁶ C^k -tā. ¹⁷ C^s etaṃ. ¹⁸ C^k sabbe.

„deva satta p' ime¹ Pabbhāvatiṃ nissāya āgatā, 'sace na das-
sasi pākāram bhinditvā nagaram pavisitvā jīvitakkhayaṃ pā-
petvā r. gaṇhissāmā' 'ti vadanti, pākāre abhinne yeva tesam
Pabbhāvatiṃ pesemā"² 'ti vatvā

34. Ete nāgā upatthaddhā sabbe tiṭṭhanti vammitā³, 5
purā maddanti pākāram ānent' etaṃ Pabbhāvatin ti 34.

g. āhamṣu.

Ta. upatthaddhā ti atitthaddhā dappitā⁴, ānentetan ti ānentu etaṃ
Pabbhāvatin ti sāsanāni pahigāṃsu, tasmā yāva⁵ ete nāgā pākāram na maddanti
tāva nesam Pabbhāvatiṃ peseti mahārājā 'ti. 10

Rājā taṃ sutvā „sac' āham ekassa Pabbhāvatiṃ pesessāmi
sesā yuddham karissanti, na sakkā ekassa dātum, sakala-
Jambudīpe aggarājānaṃ chaḍḍetvā⁶ āgamanassa phalaṃ la-
bhatu'⁷, vadhitvā naṃ sattakhaṇḍāni katvā sattannaṃ pesessā-
mīti"⁸ vadanto anantaram g. ā.: 15

35. Satta khaṇḍe karitvāna aham etaṃ Pabbhāvatiṃ
khattiyānaṃ padassāmi ye maṃ hantum idhāgatā ti. 35.

Tassa sā kathā sakalanivesane pākāṇa ahoṣi, paricārikā
gantvā „rājā kira taṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ rājū-
naṃ pesessatīti"⁹ Pabbhāvatiyā ārocesuṃ. Sā maraṇabhaya- 20
bhītā āsanā vuṭṭhāya bhaginīhi parivutā mātu sirigabbhaṃ
agamāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

36. Aputṭhahī¹⁰ rājaputti sāmā koseyyavāsini
assupunṇehi nettehi dāsigaṇapurakkhatā ti. 36. 25

Ta. sāmā ti suvaṇṇavaṇṇā, koseyyavāsiniṃ suvaṇṇakhacītakoseyya-
nivāsanaṃ.

Sā mātu santikaṃ gantvā mātaram vanditvā parideva-
mānā ā.:

¹ B^d satta rājāno pl. ² B^d pesissāmā. ³ B^d -ikā. ⁴ B^d dappitā corr. to gab-
bitā? ⁵ B^d adds yāva. ⁶ B^d adds āgatā. ⁷ so all three MSS. for labhantu?

⁸ B^d adds khattiyānaṃ. ⁹ B^d avuthahī corr. to av-.

27. Tan nūna kakkūpanisevitaṃ mukhaṃ
ādasadantātharupaccavekkhitaṃ
subbaṃ sunettaṃ virajaṃ anaṅgaṇaṃ
chuddhaṃ vane ṭhassati khattiyehi. 37.
28. Te nūna me asite vellitagge
kese mudū candanasāralitte
samākule sīvathikāya majjhe
pādehi gijjhā parikaḍḍhayanti. 38.
29. Tā¹ nūna me² tambanakhā sulomā
bāhā mudū candanasāralittā
chinnā vane ujjhita khattiyehi
gayha vako³ gacchati yena kāmaṃ 39.
40. Te nūna tālūpanibhe alambe
nisevite kāsikacandanena
thanesu me lambahitī⁴ sigālo
mātū va putto taruṇo tanūjo. 40.
41. Tan nūna soṇiṃ puthulaṃ sukotṭhitaṃ⁵
nisevitaṃ kañcanamekhalāhi⁶
chinnaṃ vane khattiyehi avatthaṃ
gayhā vako⁷ gacchati yena kāmaṃ 41.
42. Soṇā vakā sigālā ca ye c⁸ aññe santi dāṭhino
ajarā nūna hessanti bhakkhayitvā Pabbhāvatiṃ. 42.
43. Sace maṃsā⁹ hariyimsu¹⁰ khattiyā dūragāmino
atṭhinaṃ amma yācitvā anupathe¹¹ dahātha naṃ¹². 43.
44. Khettāni amma kāretvā kaṇikār¹³ ettha ropaya¹⁴,
yadā te pupphitā assu¹⁵ hemantānaṃ himaccaye
sareyyātha mama amma: evaṃvaṇṇā Pabbhāvatiṃ. 44.

Ta. kakkūpanisevitaṃ ti sāsapakakkulosaṃkakkumattikakakkuttilakakku-
haliddikakkū mukhacūppako¹⁶ ti imehi pañcahi kakkūhi upanisevitaṃ,

¹ C^{ks} tā. ² C^{ks} maṃ. ³ B^d vaṇko. ⁴ so C^{ks} for lambihitī, B^d lambissati?
⁵ B^d -kotitaṃ. ⁶ B^d -lehi. ⁷ B^d dhaṇiko. ⁸ C^s B^d -āni. ⁹ C^{ks} hari-, B^d
hariṣu. ¹⁰ C^{ks} -patthe. ¹¹ so C^{ks} for nā = aññi? B^d maṃ. ¹² B^d -ye. ¹³
B^d āsuṃ. ¹⁴ B^d -ke, C^{ks} omīti kakku after loṇa.

ādāsadanāntātharupaccavekkhitan ti dantamayatharumhi ādāse paccavekkhitam katvā¹ oloketvā maṇḍitam, subhan ti subhamukhaṃ, virajan ti vīgatarajan nimmalaṃ, anaṅgaṇan ti vaṅgeplakādidosarabhaṇaṃ², chuddhaṃ³ ti amma evarūpaṃ mama mukhaṃ addhā idāni khattiyehi chaḍḍitam araṇṇe vane thassaṃti paridevi, asite ti kālake, vellitaṅge ti natagge, sīvathi-
kāya⁴ ti susānambhi, parikaḍḍhayanti⁵ evarūpe mama keṣe manussamaṃsakkhādakagijjhā pādehi paharitvā nūna parikaḍḍhasanti⁶, gayhā vako⁷ gacchaṃti yena kāmaṇ ti amma mama evarūpaṃ bāhaṃ nūna vako⁸ gahetvā luṇcivā khādanto yena kāmaṃ gacchaṃti, tālūpanibbe ti suvaṇṇatālaphalasādiṣe, kāsikacandanenā⁹ ti sukhumacandanena sevite¹⁰ nisevite, thanesu me ti
amma mama sūsaṇe paṭitāya evarūpe thane diṣvā mukkena dasivā tesu me thanesu attano tanujo mātu taruṇaputto viya nūna sigālo lambissati, soṇin ti kaṭiputbulakam¹¹, sukoṭṭhī¹² ti gohanukena paharitvā sukoṭṭhitam¹³, avatthan ti chaḍḍitam, bhakkhayaivā ti amma ete ettakā nūna mama māhasaṃ khādētivā aṇāmaṇā bhavissanti¹⁴, hariyimsū¹⁵ ti¹⁶ amma saṇe
khattiyā mayi paṭibaddhaṇcittā mama māhasāni hareyyuṃ atha tumhe aṭṭhīni yācētivā anupathe¹⁷ dabūtha nam¹⁸ jaṇiḍḍhamaggamahāmaggaṇaṃ¹⁹ antare dāheyyāthū²⁰ ti vadati, khettānīti amma mama jāḍipattāṭṭhāne māśivatthūni karetvā ettha etesu khettesu kaṇikāraruḁkhe ropaya, himaccaye ti himapātāttikkame phagguṃmāse²¹, sareyyāthā²² ti tesam papphānaṃ caṇḍo-
fakaṃ²³ pūretvā urūsu ṭhapetvā mama dhītā Pabbhāvati evaṃvaṇṇā ti sareyyāthā²⁴ ti.

Iti sā maraṇabbhayatajjitā mātu santike vilapi. Madda-
rājāpi pharasuṇ ca gaṇṭhikaṇ¹⁴ ca gahetvā „coraghāto” idh’
eva āgacchatu” ‘ti ānāpesi. Tassa āgamanam sakalarājagehe
pākataṃ²⁰ ahoṣi. Ath’ assa²¹ āgatabhāvaṃ sutvā Pabbhāvatiyā
mātā²² utthāyāsanaṃ sokasamappitā raṇṇo santikaṃ agamāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

45. Tassā mātā udatthāsi³² khattiyā devavanninī

divā asin²⁴ ca sūnañ²⁵ ca rañño Maddassa thīpure ti. 45. 10

¹ B^d tattha. ² B^d kandapi. ³ B^d su. ⁴ B^d, -kadhissantūti. ⁵ B^d ākadhi-

* Bā dhañko. ⁷ Ck* -tath, Bā -ta. ⁸ Ck* katiphalakam. ⁹ Bā -ti-. ¹⁰ Bā suvadhi-. ¹¹ Bā -issanti. ¹² Ck* hariyimsuel, C* hariyimsuciti, Bā harisuti.

¹³ Ck - patthe. ¹⁴ B4 mā. ¹⁵ B4 jaṅghumagge jaṅghamagga-. ¹⁶ B4 pagguṇa-. ¹⁷ B4 suvannacaṅko-. ¹⁸ Ck - tañ, B4 bhandikañ. ¹⁹ B4 -ghāta-

¹⁰ Cks -to. ¹¹ Bā sā tassa. ¹² Cks -tu. ¹³ Cks utthāsi. ¹⁴ Cks ā-. ¹⁵ Cks

sutañ, Bā sutañ.

Ta. udaṭṭhāsīti¹ isanā vutthāya rañño santikaṃ ganṭvā aṭṭhāsī, asinā² 'ti antepurambī alamkatamabhāṭale rañño parato nikkhittaṃ pharasuṃ ca ganṭhikaṃ³ ca disvā vilapanti.

46. Iminā nūna asinā⁴ sasaññāṃ tanumajjhimaṃ
5 dhītaṃ Maddo hantvāna khattiyānaṃ padassatīti g. ā. 46.

Ta. asinā ti pharasuṃ sandhāyāha, so hi imasmim thāne asī nāma jāto, sasaññāṃ tanumajjhimaṃ ti sutthu saññātaṃ tanumajjhimaṃ.

- Atha naṃ rājā saññāpento āha: „devi, kiṃ kathesi, tava
dhītā sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ virūpo ti chaḍḍetvā gata-
10 magge padavalañje avinatṭhe yeva maccum⁵ nalātenādāya āgatā,
idāni attano rūpan nissāya issāsaphalaṃ⁶ labbatu“⁷ ti. Sā tassa
vacanaṃ sutvā dhītu santikaṃ ganṭvā vilapanti ā:

47. Na me akāsi vacanaṃ atthakāmāya puttaki⁸,
sājja⁹ lohitasañchannā gañchisi¹⁰ Yamasādanaṃ¹¹. 47.
15 48. Evam āpajjati poso pāpiyaṃ ca nigacchati (III ³²³/₂₄)
yo ve¹² hitānaṃ vacanaṃ na karoti atthadassinaṃ. 48.
49. Sace tvaṃ aṇṇa vāresi kumāraṃ cārudassanaṃ
Kusena jātaṃ khattiyaṃ suvaṇṇamaṇimekhalāṃ
pūjitā nūtisaṃghehi na gañchisi¹³ Yamakkhayaṃ. 49.
20 50. Yatth' assu bheri nadati kuñjaro ca¹⁴ nikuñjati¹⁵
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 50.
51. Asso ca sīmsati¹⁶ dvāre kumāro c' uparodati
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 51.
52. Mayūrakoñcābhirude kokilābbhinikuñjite¹⁷ etc. 52.

- 25 Ta. puttakīti¹⁸ naṃ ālapati, i. v. h.: amma kiṃ idha karissasi¹⁹ sāmī-
kassa santikaṃ gaccha mā rūpamadena gaṇṭhi²⁰ evaṃ yācantiyāpi me vacanaṃ
11a²¹ akāsi sū²² aṇṇa lohitasañchannā²³ gañchisi²⁴ Yamasādanaṃ²⁵ maccu-

¹ Ck uṭṭh-, C² vutth-. ² Cks omit a-. ³ Cks sut-, C² sun-, B² su-. ⁴ B² gaṇḍī-. ⁵ C² mayinā, C² masinā. ⁶ C² -u, C² macca. ⁷ B² ādissth-. ⁸ B² puttike. ⁹ B² svājja. ¹⁰ C² gañjisi, B² gacchasi. ¹¹ all three MSS. -sā-dhanaṃ. ¹² B² ge. ¹³ C² gacchisi, C² gañjisi, B² gacchasi. ¹⁴ Cks va. ¹⁵ B² nikuñj-. ¹⁶ so C²: C² sīmsati, B² sisati; read hlīsisati? ¹⁷ B² -kuñjite. ¹⁸ B² -iketī. ¹⁹ C² -ssati, C² -ssati. ²⁰ B² majjiti. ²¹ C² naṃ, C² tam. ²² Cks omit sū. ²³ Cks -am. ²⁴ C² gañjisi, B² gacchasi. ²⁵ all three MSS. -dha-.

bhavanam¹ gamissasīti, pāpiyañcā 'ti ito pāpatarañ ca nigacchati, sace ca
 ajja vāsesīti amma sace tvañ cittaवासam āgantvā Kusanarindam paṭiccalad-
 dham attano rūpena sadisam cārudassanam kumāram ārādhayissa², Yamak-
 khayam ti evam sante Yamanivesanam na gaccheyyāsi, tato ti yamhi khatti-
 yakule ayam vibhūti tamhā nñūbherisaddena c' eva mattavāranakuñcanādena ca
 ninnādītā Kusāvatirājakulā kin nu kho sukhataram disvā idhāgatāsīti a.,
 himsati³ hessati⁴, kumāro ti suakkhito so gandhabbakumāro⁵, uparo-
 datīti nānāturīyāni gahetvā⁶ upahāram karoti, kokiḷābhīnikuñjite⁷ ti
 Kusrājakule sāyapātā⁸ pavattam gītavādītupahāram paṭippharanti⁹ viya 'ko-
 kilāhi abhinikūjite¹⁰.

10

Iti sā ettikāhi gāthāhi¹¹ rāya saddhim sallapitvā „sace ajja
 Kusanarindo idha assa ime satta rājāno palāpetvā mama dhī-
 tarām dukkhā mocetvā ādāya gaccheyyā“ ti cintetvā

33. Kaban nu sattudamano¹² pararatthappamaddano

Kuso soḷārapaṇṇāṇo¹³, so¹⁴ no dukkhā pamocaye ti g. ā. 53. 10

Tattha soḷārapaṇṇāṇo¹⁵ ti uḷārapaṇṇo.

Tato Pabbhāvati „mama mātu Kusassa vaṇṇam bhaṇantiyā
 mukham na-ppahoti, ācikkhissāmi tāv' assā¹⁶ tassa idh' eva
 ālārikakammaṃ katvā vasanabhāvan“ ti cintetvā

34. Idh' eva no¹⁷ sattudamano¹⁸ pararatthappamaddano

20

Kuso soḷārapaṇṇāṇo¹⁹, so no²⁰ sabbe vadhissatīti g. ā. 54.

Ath' assā mātā „ayam maraṇabbhayabhītā vilapatīti²¹“
 cintetvā

35. Ummattikā nu bhaṇasi ādu²² bālā va bhāsasi,

Kuso ce²³ āgato assa kim na jānemu tam mayan ti g. ā. 55. 25

Ta. bālā ti mūḷhā aññāpā hutvā, kim na jānemu 'ti kena kārāṇena na
 jāneyyāma, so hi antarāmagge thito va amhākaṃ sīsanam peseyya samussita-
 dhajassa caturāṅgini senā paññāyetha²⁴ tvañ pana maraṇabbhayena katherīti.

¹ C^k -uā, C^e macca-, B^d maccurājānam bhavanam. ² B^d atarayissasi. ³ so
 C^k; B^d sīsatīti corr. to hasīsa-. ⁴ so all three MSS. for hesati? ⁵ C^k -amba-,
 B^d -appa-. ⁶ C^k add tā. ⁷ C^k -lāhi-, all three MSS. -kujite. ⁸ C^k sāyana-
 pūnam, B^d sāyampātān. ⁹ C^e -ti; read -tihi? ¹⁰ C^k B^d -kujite. ¹¹ C^k omitt
 gā-. ¹² B^d sattumaddano. ¹³ B^d so uḷā-, C^e sālūra-. ¹⁴ B^d yo. ¹⁵ C^k sālūra-,
 C^e sālura-. ¹⁶ C^k tāvaassa, C^e sūvaassa, B^d tassā. ¹⁷ B^d so. ¹⁸ B^d -maddano.
¹⁹ C^k sālā-. ²⁰ B^d yo te. ²¹ C^k vilapanti, C^e vilapantīti. ²² B^d andha. ²³
 C^k ca. ²⁴ C^k -petha.

Sā evaṃ vutte „na me mātā saddahati, tassa idhāgantvā
sattamāse vasanabhāvaṃ na jānāti¹, dassessāmi na“ ti cin-
tetvā mātaraṃ hatthe gahetvā sīhapañjaraṃ vivaritvā hatthaṃ
pasāretvā dassenti:

- 5 36. Eso ālāriko poṣo kumārīpuramantare
dalhaṃ katvāna saṃvelliṃ² kumbhī³ dhovati onato ti g. 56.

Ta kumārīpuramantare ti tava dhītānaṃ kumārīnaṃ vasanaṭṭhā-
nantare⁴ olokehi, saṃvelliṃ⁵ ti kacchaṃ bandhitvā⁶ kumbhaṃ⁷ dhovati.

- So kira tadā „ajja mama manoratho matthakaṃ pā-
10 puṇissati, addhā maraṇabhayatajjitā Pabhāvatī mamāgata-
bhāvaṃ⁸ kathessati, bhājanāni dhovitvā paṭisāmessāmīti“ uda-
kaṃ āharitvā bhājanāni dhovituṃ ārabhi. Atha⁹ naṃ mātā
paribhāsanti:

17. Veṇī¹⁰ tvaṃ asi caṇḍālī adū si kulagatthini¹¹,
15 kathaṃ Maddakule jātā dāsaṃ kayirāsi¹² kāmukan ti g. ā. 57.

Ta. veṇīti¹³ taechikā¹⁴, adū si kulagatthini¹⁵ udūhu tvaṃ kula-
dūsikā, kāmukan ti kathaṃ nāma tvaṃ evarūpe kule jātā attano sāmikaṃ
dāsaṃ¹⁶ kareyyāsīti.

- Tato Pabhāvatī¹⁷ „mama mātā imassa maṃ nissāya evaṃ-
20 vasanabhāvaṃ na jānāti, maññe“ ti cintetvā itaraṃ g. ā.:

33. N' amhi veṇī¹⁸ na caṇḍālī, na c' amhi kulagatthini¹⁹,
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasīti. 58.

Ta. Okkākaputto ti amma esa Okkākaputto tvaṃ pana dāso ti maññasī
kasmā naṃ ahaṃ dāso ti kathessāmīti.

- 25 Idāni 'ssa yasaṃ²⁰ vaṇṇenti āha:
39. Yo brāhmaṇasabassāni sadā bhojeti vīsatim
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasī. 59.

¹ B⁴ jānāmi. ² B⁴ -aṃ. ³ all three MSS. -l. ⁴ B⁴ -ena. ⁵ B⁴ -an. ⁶ C⁴ taechan, omitting bandhitvā. ⁷ B⁴ -bhi. ⁸ B⁴ maṃ āg-. ⁹ C⁴ adds ca. ¹⁰ C⁴ venū. ¹¹ C⁴ venī. ¹² B⁴ -vaddhini. ¹³ C⁴ -asi. ¹⁴ C⁴ venīti. ¹⁵ B⁴ venīti. ¹⁶ C⁴ -ukā. ¹⁷ B⁴ -viddhini. ¹⁸ C⁴ dāsikaṃ, B⁴ dāsaṃ katvā. ¹⁹ C⁴ -ti. ²⁰ C⁴ pabhāti, B⁴ pabhāvatī. ²¹ C⁴ venī, B⁴ venī. ²² B⁴ -viddhini. ²³ B⁴ saṃ.

60. Yassa nāgasahassāni sadā yojenti vīsatiñ
Okkākaputto bhaddan te tvañ nu dāso ti maññasi. 60.
61. Yassa assasahassāni sadā yojenti vīsatiñ etc. 61.
62. Yassa rathasahassāni sadā yojenti vīsatiñ etc. 62.
63. Yassa usabhasahassāni sadā yojenti vīsatiñ etc.¹ 63. 5
64. Yassa dhenusahassāni sadā dūyanti² vīsati³ etc. 64.

Evam tāya chahi⁴ gāthāhi M-assa yaso vaṇṇito. Ath'
assā⁵ mātā „ayañ asambhūta katheti“, addhā evam etan⁶ ti
saddahitvā rañño santikañ gantvā tam atthañ ārocesi. So
vegena Pabhāvatīyā santikañ āgantvā⁷ „saccañ kira amma 10
Kusarājā idhāgato“ ti. „Āma tāta⁸, ajja⁹ sattamāsā¹⁰ tava
dhītānañ ālārikattañ karontassā“ ti. So tassa asaddahanto
khujjañ pucchitvā yathābhūtañ sutvā dhītarañ garahanto:

65. Taggha te dukkatañ¹¹ bāle yañ khattiyañ mahabbalañ
nāgañ¹² maṇḍūkavappaena 15
na tañ akkhās¹³ idhāgatan¹⁴ ti g. ā. 65.

Tattha tagghā¹⁵ ti ekavise nipāto va¹⁶.

Evam dhītarañ garahitvā vegena tassa santikañ gantvā
katapaṭisanthāro añjalim paggayha attano accayañ dassento:

66. Aparādhāñ mahārāja tvañ no khama rathesabha 20
yañ tañ aññātavesena na nāsīmā¹⁷ idhāgatan ti g. ā. 66.

Taṃ sutvā M. „sac¹⁸ āhañ pharusāñ vakkhāmi idh¹⁹ ev'
assa hadayañ phalissati, assāsessāmi nan²⁰ ti cintetvā bhā-
janantare t̥hito itarañ g. ā.:

67. Mādisassa na tañ channañ yo²¹ hañ ālāriko bhava, 25
tvañ ũeva me pasidassu, n²² atthi te deva dukkatan ti g. ā. 67.

Rājā tassa santikā paṭisanthārañ labhitvā pāsādañ āru-
yha²³ Pabhāvatīñ pakkosītvā khamāpanatthāya pesetuṃ:

¹ this verse is wanting in Bd. ² Bd dūyanti. ³ Cks -tiñ. ⁴ Bd pañcahi. ⁵ Cks assa. ⁶ Bd -si. ⁷ Bd gantvā. ⁸ Bd tātati. ⁹ Bd ajjassa. ¹⁰ Bd -so. ¹¹ Bd -tañ. ¹² Ck -o, Bd -o. ¹³ Bd -siāg-. ¹⁴ Bd -seneva. ¹⁵ Ck -ha. ¹⁶ Bd abhirūyhitvā.

88. Gaccha bāle khamāpehi Kusarājam mahabbalam,
khamāpito Kusarājā so te dassati jīvitam ti g. ā. 68.

Sā pitu vacanaṃ sutvā bhaginīhi c' eva paricārikāhi ca parivutā tassa santikaṃ agamāsi. So pi kammakāra-vesena¹
5 t̥hito va tassā attano santikaṃ āgamanam nītvā „ajja Pabhā-
vatiyā mānaṃ bhinditvā pādamūle naṃ kalale nipajjāpessāmi”
sabbam attanā² ābhataudakam³ chaḍḍetvā khalamaṇḍalamattam
t̥hānaṃ madditvā ekakalalam akāsi. Sā tassa santikaṃ gantvā
tassa pādesu patitvā kalalapiṭṭhe nipannā tam khamāpesi.

16 Tam attham āvikaronto⁴ Sattbā:

89. Pītussa vacanaṃ sutvā devavaṇṇī Pabhāvati
sirasā aggahi pāde Kusarājam mahabbalam ti g. ā. 69.

Ta sirasā ti sirasā nipatitvā, Kusarājan ti Kusarājam⁵ pāde aggahesi,
gaṇetvā ca pana khamāpentī tisso gāthā ā:

15 70. Yā imā⁶ ratyā atikkantā imā⁷ deva tayā vinā,
vande te sirasā pāde, mā me⁸ kujjhi rathesabha. 70.

71. Saccam te paṭijānāmi, mahārāja suṇohi me,
na cāpi appiyam tuyham kareyyāmi aham puna. 71.

72. Evaṃ ce yācamānāya vacanaṃ me na kāhasi
idāni maṃ tato hantvā khattiyānaṃ padassasīti. 72.

20 Ta ratyā ti rattīyo, tā imā ti⁹ tā¹⁰ imā sabbāpi tayā vinā va atikkantā,
saccam¹¹ te paṭijānāmi ti mahārāja ettakaṃ kalam mayā tava appiyam eva
kataṃ idam te aham saccam¹¹ paṭijānāmi, aparam pi suṇohi me¹² ito patthā-
yāham pana tuyham appiyam na karissāmi, evaṃ ce¹³ ti sace evam yācamānāya
25 mama tvaṃ vacanaṃ na karissasīti¹⁴.

Tam sutvā rājā „sac” āham imam “tvaṃ nēva jānissasīti”
vakkhāmi hadayam assā phalissati assāsessāmi nan¹⁵ ti
cintetvā ā:

73. Evaṃ te yācamānāya kiṃ na kāhāmi te vaco,
30 vikuddho ty-asmi¹⁶ kalyāṇi, mā tvaṃ bhāyi Pabhāvati. 73.

¹ Bā -vasena, C² kammavegena, C³ kammavesena. ² Bā -ho. ³ Bā -tati-. ⁴ Bā pakāseento. ⁵ Bā -jam corr. to -jassa. ⁶ Bā mā. ⁷ Bā kāmā. ⁸ Bā maṃ. ⁹ C² nī, C³ ti? Bā kāmā ti in the place of tā imā ti. ¹⁰ C² ti. ¹¹ C² sabbam. ¹² Bā adda ti. ¹³ C³ evam me. ¹⁴ C² -si. ¹⁵ C² Bā -asmim.

74. Saccam te paṭijānāmi rājaputti suṇohi me:

na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 74.

75. Tava kāmāhi¹ sussoṇi bahuṃ dukkhaṃ titikkhissam²

bahū Maddakule³ hantvā nayitum taṃ Pabbhāvati. 75.

Ta, kim na kāhāmi¹ kimkāraṇā tava vacanaṃ na kaṭissāmi². vi- 5
kuddho tyasmā³ vikuddho nikkopo te asmi, saccam te ti⁴ vikuddhabbāvaṃ
ca idāni appiyaakaraṇaṃ ca ubbayaṃ te idam saccam eva paṭijānāmi, tava
kāma⁵ ti tava kāmena taṃ icchamāno, titikkhissam ti adbhāseṃ, bahūni⁶
Maddarājakulāni⁷ hantvā balakkāreṇa tam netum samattho pi⁸.

So Sakkassa⁹ devarañño paṭicārikam¹⁰ viya taṃ attano 10
parivāram disvā khattiyamānaṃ uppādetvā „mayi kira dhara-
māne yeva mama bhariyaṃ aññe¹¹ gahetvā gamissantīti“ siho
viya rājaṅgaṇe vijambhamāno „sakalanagaravāsino me āgata-
bhāvaṃ jānantū“ ti vagganto nadanto appoṭhento¹² „idāni te
jīvagāhaṃ gahessāmi, rathādayo yojentū“ ti anantaraṃ g. ā. 15

76. Yojayantu rathe asse nānācitte samāhite,

atha dakkhatha me vegaṃ vidhamentassa sattavo ti. 76.

Ta, nānācitte ti nānālamkāracitte, samāhite ti asse sandhāya vuttaṃ,
susikkhite nibbisevane ti attho, atha dakkhatha me vegaṃ ti atha me
parakkamaṃ passissatha. 20

„Sattūnaṃ gaṇhanaṃ nāma mayhaṃ bhāro, gaccha tvaṃ
nahātvā alaṃkaritvā pāsādaṃ abhirūha“ ti taṃ uyyojesi.
Maddarājāpi¹³ ssa parihārakaraṇatthaṃ amacce paṇiṇi. Te tassa
mahānasadvāre yeva sāpiṃ parikkhipitvā kappake upatṭha-
pesuṃ. So katamassukammo sīsaṃ nahāto sabbālamkārapati- 25
maṇḍito amaccādi-parivuto „pāsādaṃ abhirūhissāmīti“ disā
viloketvā appoṭhesi¹⁴, olokitolokitatṭhānaṃ¹⁵ pakampittha¹⁶.
So „idāni me parakkamaṃ passathā“ ti ā.

Tam atthaṃ pakāsento Sathā anantaraṃ g. ā.:

77. Taṃ ca tattha udikkhiṃsu raṇño Maddassa thūpure¹⁷ 30
vijambhamānaṃ sihaṃ va pothentaṃ¹⁸ diguṇaṃ¹⁹ bhūjan ti. 77.

¹ C² kāmāma, C² kāhāmi. ² C² titikkhiyaṃ, C² tidukkhiyaṃ. ³ B² -laṃ. ⁴
C² -inti, B² -inti. ⁵ B² adds ti. ⁶ B² bahūnti. ⁷ B² -kulaṃ. ⁸ B² ti. ⁹
B² atha so sakka. ¹⁰ B² -vā-. ¹¹ C² -o. ¹² B² -jento. ¹³ B² -tesī. ¹⁴
C² sabbalokitatṭhāne. ¹⁵ B² kampitvā. ¹⁶ B² maddassantepure. ¹⁷ B²
appote-. ¹⁸ B² dvi-.

T. a: tañ ca ta. vijambhantañ appoḥentañ¹ rañño antepure² vāta-
pānāni vivaritvā lūthiyo udikkhiṃsū³ 'ti.

Ath⁴ assa Maddarājā kataānañjakāraṇaṃ alamkatavāraṇaṃ
pesesi. So⁵ samussitasetacchattaṃ hatthikkhandhaṃ āruya
5 „Pabhāvatim ānethā“⁶ 'ti tam pi pacchato nisīdāpetvā catu-
raṅginiyā senāya parivuto pācīnadvārena nikkhamitvā parase-
naṃ oloketvā „aham Kusarājā, jīvatatthikā⁷ udarena nipajjantū“
'ti tikkhattuṃ sīhanādaṃ naditvā sattumathanam⁸ akāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

78. Hatthikkhandhaṃ ca āruya āropetvā Pabhāvatim
saṅgāmaṃ otarivāna sīhanādaṃ nadī Kuso. 78.
79. Tassa taṃ nadato sutvā sīhassōv⁹ itare migā
khattiyāpi palāyimsu Kusasaddabbhayatthitā¹⁰. 79.
80. Hatthārubā¹¹ anikatthā rathikā pattikārikā
aṇṇamaññassa khundanti¹² Kusasaddabbhayatthitā¹³. 80.
81. Tasmiṃ saṅgāmasīsasmiṃ passitvā hatthamānaso¹⁴
Kusassa rañño devindo adā Verocanaṃ maṇim. 81.
82. So taṃ vijitvā¹⁵ saṅgāmaṃ laddhā Verocanaṃ maṇim
hatthikkhandhagato rājā pāvekkhi Nagaraṃ puram. 82.
83. Jivagāhaṃ gahetvāna bandhitvā sattukhattiye¹⁶
sasurass¹⁷ upanāmesi: ime te deva sattavo. 83.
84. Sabbe vā te vasaṃ gatā¹⁸ amittā vihatā¹⁹ tava.
kāmaṃ karohi te tayā, muñca vā te²⁰ hanassu vā ti. 84.

- Ta. palāyimsū¹⁶ 'ti sattho paccupatthāpetuṃ asakkontā vipallatthacittā
25 bhijjimsu, Kusasaddabbhayatthitā¹⁰ ti Kusarañño saddaṃ nissāya jātena
bhayena upaddotā mūḥacittā, aṇṇamaññassa khundanti¹² aṇṇamaññaṃ
chindanti, chindimsū¹⁷ 'ti pi pāṭho, tasmiṃ ti evaṃ B-assa saddasavena¹⁸ eva¹⁹
bhinne tasmiṃ saṅgāmasīse taṃ M-assa parakkamaṃ passitvā tuṭṭhahadayo
Sakko²⁰ Verocanaṃ nāma maṇikkhandhaṃ tassa adāsi, Nagaraṃ puram ti
30 Nagarasamkhātaṃ puram, bandhitvā ti tesam yeva uttarisājakena pacchā-
bhaṃ bandhitvā, kāmaṃ¹⁸ karohi te tayā ti tvaṃ attano kīmaṃ lechaṃ
rucim karohi, ete hi tayā dāsakatāpi sukātā yevā²⁰ 'ti.

¹ B^d appoḥe-. ² B^d anto-. ³ C^k omit so. ⁴ C^k jīvika-. ⁵ B^d -maddanadi.
⁶ B^d -yattitā, C^k -yattitā. ⁷ B^d -rohā. ⁸ C^k bundan-, B^d chindan-. ⁹ C^k
pattha-, B^d tuṭṭha-. ¹⁰ C^k viditvā, B^d jivēna. ¹¹ C^k satta. ¹² C^k -ssa. ¹³
C^k vasagataṃ, B^d vasaṃ katvā corr. to vasaṃ gantvā? ¹⁴ C^k vihatā, B^d vigatā.
¹⁵ C^k ne. ¹⁶ B^d vippa-. ¹⁷ B^d bhindisu-. ¹⁸ C^k saddamhan-, B^d -peneva
saṅgāme. ¹⁹ C^k omit sakko. ²⁰ B^d dāsakatā yevā.

Rāja āha:

85. Tuih' eva¹ sattavo ete, na h' ete² mayham³ sattavo,
tvañ ñeva no mahārāja⁴, muñca vā te⁵ hanassu vā ti. 85.

Tattha tvaññeva no ti mahārāja tvañ yeva amhākañ issaro.

Evañ vutte M. „kim imehi māritehi, mā nesañ āgamanam⁶ 5
nirattakam⁷ hotu⁸, Pabbāvatīyā kaññhā satta Maddarañño
dhitaro atthi tā nesañ dāpessāmīti“ cintetvā:

86. Imā⁹ te dhitaro satta devakaññāsama¹⁰ subhā,
dadāhi tesañ ekekañ, hontu jāmātaro tavan⁷ ti g. ā. 86.

Atha nañ rāja āha:

87. Amhākañ c' eva tāsāñ ca tvañ no sabbesam issaro,
tvañ ñeva no mahārāja⁸, dehi nesañ yad icchasīti. 87.

Ta. tvañno sabbesam ti mahārāja Kusanarinda kim vadasi tvañ etesañ
ca sattannañ rājūnañ mama ca imāsañ ca sabbesam no issaro, yadi icchasi
yadi icchasi yassa vā yañ⁹ icchasi tassa tañ dehīti. 15

So¹⁰ tā sabbāpi alamkārāpetvā ekekassa rañño ekekañ adāsi.

Tam attham pakāsento S. pañca gāthā abhāsi:

88. Ekamekassa ekekañ adā sīhassaro Kuso
khattiyānañ tadā tesañ rañño Maddassa dhitaro. 88.
89. Pīṇitā¹¹ tena lābhena tuṭṭhā sīhassaro Kuse
sukarattām¹² pāyimsu khattiyā satta tāvade. 89.
90. Pabbāvatīñ ca ādāya mañim Verocanañ tadā
Kusāvatiñ Kuso rāja agamāsi mahabbalo. 90.
91. Ty-assu ekarathe yantā pavisantā Kusāvatiñ
samānavanṇarūpena n' aññamaññātirocisu¹³. 91.
92. Mātā puttana saṅgañchi¹⁴, ubhayo ca jayampatī
samaggā te tadā āsum, phītañ dharanīm āvasun ti. 92.

Ta pīṇitā¹⁵ ti santappitā, pāyimsu¹⁶ 'ti idāni appamattā bhaveyyāthā
'ti Kusanarindena ovaḍitā¹⁷ agamañsu, agamañsi¹⁸ ti katipāhañ vasitvā amhākañ

¹ C² tuyhevattā. ² B² hite. ³ C² B² -ja. ⁴ C² no. ⁵ B² hotūti. ⁶ C²
ime. ⁷ B² tavā. ⁸ all three MSS -ja. ⁹ C² yasvāyañ, C² sassavāyañ, B²
yasa yañ dātum tava. ¹⁰ B² evañ vutte so. ¹¹ B² paṇitā. ¹² C² sakā. ¹³
C² na añ-. C² B² omīti n, B² aññamaññāñ pañirocisu. ¹⁴ C² -ñji, B² -cchi.
¹⁵ C² pīṇita, C² pīṇā, B² paṇitā. ¹⁶ C² -jivā.

- raññhañ gamissāmīti sasurañ āpucchitvā gato, ekaratthe yantā ti dve pi ekarathañ abhirūha gacchantā, samānavasāraṇūpenā 'ti vanna ca rūpena ca samānā hutvā na¹ aññamaññūtirocisun ti eko ekañ nāttikkamī², maniratanānubbāvena kira M. abhirūpo ahosi suvaṇṇavaṇṇo sobhaggappatto, samagañchīti³ M-assa āgamanam sutvā bahum paṇḍakārañ ādāya pareuggamanam katvā samāgañchi⁴, so pi mātaraṃ saddhim yeva nagarañ padakkhiṇam katvā alaṅkatapāsādalañ abhirūhi, jayampatīti te pi ubbo⁵ jayampatikā samaggā ahesum, tato paṭṭhāya ca pana yāvajjvañ samaggā sammodamānā phitañ dharāṇiñ ajjhāvasitvā 'ti.
- 10 S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale paṭiṭṭhahi): „Tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesum, kaṇiṭṭho Ānando, khujjā Khujjuttarā. Pabbhāvati Rāhulamātā, parisa Buddhaparisā, Kusarājā aham evā“ 'ti. Kusajātakam.

2. Sona-Nanda-jātaka.

- 15 Devatā nu sīti. Idam S. j. v. mātīposakabhikkhum ā. k. Vatthum Sāmajātake vatthusadisam. Tadā pana S. „mā bhikkhave imam bhikkhum ujjhāyatha“, porāṇakapaṇḍitā sakala-Jambudīpe r. labhamānāpi agahetvā mātāpitara posimsū¹ 'ti vatvā n. ā.:

- A. Bārāṇasī Brahnavaddhanam nāma nagaram ahosi. Ta.
 20 Manojō nāma rājā r. kāresi. Ta. aññataro asītikoṭṭivibhavo brāhmaṇamahāsālo aputtako ahosi, tassa brāhmaṇi ten' eva „bhoti puttam patthehīti“ vuttā² patthesi. Atha B. Brahma-lokā cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, jātassa c' assa Sonakumāro ti nāmañ karimsu. Tassa padasāgamana-
 25 kāle añño pi satto Brahmalo kā cavitvā tassā yeva kucchimhi³ paṭisandhim gaṇhi, tassa jātassa⁴ Nandakumāro ti nāmañ karimsu. Tesam uggahitavedānañ sabbasippe nipphattim pattānam⁵ rūpasampadam disvā brāhmaṇo brāhmaṇim āmantetvā „bhoti puttam Sonakumārañ gharabandhanena bandhissāmā“
 30 'ti ā. Sā „sādhū“ 'ti sampatichhitvā puttassa tam attham

¹ B^d omits na. ² B^d -isu. ³ C^s -ñjīti, C^k B^d -echiti. ⁴ C^s -ñji, B^d -echi.

⁵ C^k ubhaya. 2. N-to = Nandapaṇḍito, S-to = Sonapaṇḍito. ⁶ B^d -yittha. ⁷ B^d adds yevā. ⁸ B^d -e. ⁹ B^d -imhi. ¹⁰ B^d omits jā-. ¹¹ B^d adds vayasampattinam.

ācikkhi. So „alam amma mayham gharāvāsena, aham hi
 yāvajivam tumhe paṭijaggitvā tumbhākam accayena Himavantam
 pavisitvā pabbajissāmīti“. Sā brāhmaṇassa tam¹ attham āro-
 cesi. Te punappuna khatthentāpi² tassa cittaṃ alabhivā
 Nandakumāram āmantetvā „tāta tena hi tvaṃ kuṭumbam paṭi- 5
 pajjā“³ ‘ti vatvā „nāham bhātara chaḍḍitakilesam⁴ sīsena
 ukkhipāmi, aham pi tumbhākam accayena bhātara va saddhim
 pabbajissāmīti“ vutte „ime evam taruṇāpi⁵ kāme jahanti, ki-
 maṅga⁶ pana mayam sabbe va⁷ pabbajissāmā“⁸ ‘ti cintetvā
 „tātā“, kiṃ vo amhākam accayena pabbajjāya⁹, sabbe yeva¹⁰ 10
 pabbajissāmā“¹¹ ‘ti raṇṇo ārocetvā sabbam dhanam dānamukhe
 vissajjetvā dāsajanam bhujissam katvā nātinaṃ dātabbayuttakam
 datvā cattāro pi janā Brahmavaddhananagarā nikkhamitvā
 Himavantapadesa pañcapadumasañchannam saram nissāya ra-
 maṇīye vanasaṇḍe assamam māpetvā pabbajitvā ta. vasiṃsu. 15
 Ubho pi bhātaro mātāpitāro paṭijaggiṃsu, pāto va tesam danta-
 katṭhaṃ ca mukhadhovanaṃ ca datvā paṇṇasālāṃ ca pariveṇaṃ
 ca sammajjitvā pāṇīyam upaṭṭhāpetvā araṇṇato madhura-
 phalāni āharitvā mātāpitāro khādāpenti uṇhena vā sītena vā
 vāriṇā¹² nahāpenti, jaṭā sodhenti, pādaparikkammādīni tesam 20
 karonti. Evam addhāne gate Nandapaṇḍito „mayā ābhata-
 phalāphalān’ eva mātāpitāro khādāpessāmīti“¹³ hiyyo ca para-
 maho¹⁴ ca gahitaṭṭhānato yāni vā tāni vā pāto va āharitvā
 mātāpitāro khādāpeti, te tāni khādītva mukham vikkhāletvā
 uposathikā bhavanti. Sonapaṇḍito pana dūram gantvā ma- 25
 dhurāni supakkāni āharitvā upanāmeti. Atha nam te¹⁴ „tāta,
 kaniṭṭhena te ābhataṇi mayam pāto va khādītva uposathikā
 jātā, idāni no attho n’ atthīti“ vadanti, iti tassa phalāphalāni
 paribhogam na labhanti vinassanti, punadivasādīsu¹⁵ pi tath’

¹ Bā etam. ² Bā khatthetvāpi. ³ Bā -āhi. ⁴ C² -kileśam, Bā -kheśam. ⁵ Bā
 -ti, C² omīti pi. ⁶ Bā -aṅga. ⁷ Bā yeva. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā adds idāneva. ¹⁰
 C² saheva, C² saheva. ¹¹ Bā pāṇīyena. ¹² C² -mi, Bā -miti pūrato gantvā.
¹³ so C²; Bā parahito, C² bhīyyo ca paramato? ¹⁴ Bā omīti te. ¹⁵ Bā -sesu.

evā 'ti, evaṃ so pañcaabhiññatāya¹ dūraṃ gantvāpi² āharati,
 te puna³ na khādanti. Atha M. cintesi: „mātāpitaro me su-
 khumālā, Nando ca yāni vā⁴ tāni va apakkaduppakkāni⁵ phalā-
 phalāni āharitvā khādāpeti, evaṃ sante ime na⁶ ciraṃ pa-
 5 vattissanti, vāremi⁷ nan⁸ ti, atha naṃ āmantetvā „Nanda ito
 paṭṭhāya phalāphalaṃ āharitvā mamāgamaṇaṃ patimānehi,
 ubho ekato va khādāpessāmā⁹ ti ā. So evaṃ vutte pi attano
 va puññaṃ¹⁰ paccāsiṃsanto na tassa vacanaṃ akāsi. M.
 „Nando mama vacanaṃ akaranto ayuttaṃ karoti, paṇapessāmi¹¹
 10 nan¹² ti, tato „ekato va mātāpitaro paṭijaggissāmi¹³“ cin-
 tetvā „Nanda, tvaṃ anovādako, paṇḍitānaṃ vacanaṃ na ka-
 rosi, ahaṃ jeṭṭho, mātāpitaro mamam eva¹⁴ bhārā¹⁵, ahaṃ eva
 ne paṭijaggissāmi, tvaṃ idha vasitūṃ na lacchasi, aññattha
 yāhīti¹⁶ tassa accharaṃ pahari. So tena paṇāmito¹⁷ tassa
 15 santike ṭhātūṃ asakkonto taṃ vanditvā mātāpitaro upasaṃ-
 kamitvā taṃ atthaṃ ārocetvā attano paṇṇasālaṃ pavisitvā
 kasiṇaṃ oloketvā taṃ divasaṃ eva pañcābhiññā¹⁸ aṭṭha samā-
 pattiyo nibbattetvā cintesi: „ahaṃ Sinerupādato ratanavālikaṃ
 āharitvā mama bhātu paṇṇasālapariveṇe okiritvā bhātaraṃ
 20 khamāpetuṃ pahomi, evaṃ pana na sobhissati Anotattodakaṃ¹⁹
 āharitvā khamāpessāmi, evaṃ pi na sobhissati sace me
 bhātā²⁰ devatānaṃ vasena (add na?) khameyya²¹ cattāro ma-
 hārājāno Sakkaṃ ca ānetvā²² khamāpeyyaṃ, evaṃ pi me²³
 na sobhissati sakala-Jambudīpe Manojaṃ aggarājānaṃ ādiṃ
 25 katvā rājāno ānetvā khamāpessāmi, evaṃ sante mama bhātu
 guṇo sakala-Jambudīpaṃ²⁴ avattharitvā gamissati, candasuriyo
 viya paññāyissatīti²⁵ so tāvad eva iddhiyā gantvā Brahma-
 vaddhananagare tassa rañño nivesanadvāre otaritvā²⁶ „eko

¹ Bđ -ātāya. ² Bđ gantvā patitā. ³ Cks pana. ⁴ Bđ omits vā. ⁵ Ck Bđ -dupa-,
 Cē omits aduppakk. ⁶ Ck va. ⁷ Bđ vāressāmi. ⁸ Cks -ā. ⁹ so Ck; Cē paṇā-
 Bđ palā-, read paṇāmessāmi? ¹⁰ Cks -ssanti. ¹¹ Bđ me va. ¹² Bđ -o. ¹³ so
 Cē; Ck paṇāmitte, Bđ palāpito. ¹⁴ Bđ -āyo. ¹⁵ Bđ anotattato uda-. ¹⁶ Bđ
 bhātaraṃ. ¹⁷ Bđ khamāpeyyaṃ. ¹⁸ Bđ āharitvā. ¹⁹ so Cks for ce? Bđ omits
 me. ²⁰ Bđ -pe. ²¹ Bđ adds ṭhito.

kira vo tāpaso datṭhukāmo¹ ti rañño ārocāpesi. Rājā „kiṃ
pabbajitassa mayā diṭṭhena, āhāratthāya āgato bhavissatīti“
bhattam² paṇiṇi, ōhattam³ na icchi, taṇḍulam paṇiṇi⁴, vatthāni
paṇiṇi⁵, mūle⁶ paṇiṇi, mūlam⁷ na icchi, atha tassa santike
dūtam pesesi⁸, „kimattham kirāgato sīti“⁹ so dūtena putṭho¹⁰
„rājānam upatṭhābitum āgato 'mhīti“ ā., rājā¹¹ sutvā „bahū
mama upatṭhākā, attano tāpasadhammam¹² karotū“ ti pāhesi¹³,
so tam sutvā „aham tumhākam rañño attano balena sakala-
Jambudīpe r. gahetvā dassāmiti“ ā., tam sutvā rājā cintesi:
„pabbajitā nama paṇḍitā, kañci¹⁴ upāyam jānissantīti“ tam¹⁵
pakkosāpetvā āsanam dāpetvā vanditvā „bhante tumhe kira
mayham sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassathā“ ti pucchi¹⁶.
„Āma mahārājā“ ti. „Katham gaṇhissathā“ ti. „Mahā-
rāja antamaso khuddamakkhihāya pivanamattam pi lohitam
kassaci anuppādetvā tava dhanacchedanam¹⁷ akatvā attano¹⁸
iddhiyā va gahetvā dassāmi¹⁹, kevalam papañcam akatvā ajj²⁰
eva nikkhamitum vaṭṭatīti“. So tassa²¹ saddahitvā senaṅga-
parivuto nikkhami, sace senāya unham hoti N-to attano iddhiyā
chāyam katvā sītam karoti, deve vassante senāya upari vassi-
tum na deti, unham vātam²² nivāreti²³, magge khāṇukaṇṭa-²⁴
kādayo sabbaparissaye antaradhāpeti, maggam kasipamaṇḍalam
viya samam²⁵ katvā sayam ākāse cammam²⁶ pattharitvā pallam-
kena nisinno senāya purato²⁷ gacchati. Evaṃ senam ādāya
paṭhamam Kosalaratṭham gantvā nagarassa avidūre khandhā-
vāram nivesetvā²⁸ „yuddham vā no detu vase vā vattatū“²⁹
ti³⁰ Kosalarañño dūtam pāhesi, so kujjhivā³¹ „kiṃ aham na
rājā ti, yuddham dammīti“ senam purakkhatvā³² nikkhami³³,

¹ Bḍ so bha-. ² Bḍ adds t. na icchi. ³ Bḍ adds v. na icchi. ⁴ Bḍ tampusam.

⁵ Bḍ paṇiṇi. ⁶ Cks omitt sī. ⁷ Bḍ adds tam. ⁸ Bḍ tāpasassa kammam. ⁹

Bḍ pesesi. ¹⁰ Bḍ ki-. ¹¹ Bḍ pucchanti. ¹² Bḍ -cchedam. ¹³ Bḍ adds api

ca. ¹⁴ Bḍ adds vacanam. ¹⁵ Cx vā na, Bḍ sītam vā unham vā. ¹⁶ Bḍ vāreti.

¹⁷ Cks visamasamam. ¹⁸ Bḍ campakhaṇḍam. ¹⁹ Bḍ parivuto. ²⁰ Bḍ nivā-.

²¹ Bḍ detum setacchattam vā no detum ki. ²² Bḍ adds āha. ²³ Bḍ rūpakki-

tvā. ²⁴ Bḍ -itvā.

dve senā yujjhitum¹ ārabhiṃsu, N-to dvinnam pi antare attanā² nisinnam ajinacammam³ mahantaṃ katvā pasāretvā dvīhi pi senāhi khittasare cammen⁴ eva sampatiṇṇhi, ekasenāya pi koci kaṇḍena viddho nāma n' atthi, hatthagatānaṃ pana kaṇḍānaṃ
 5 khayena dve pi senā nirupāyā⁵ atthamsu. N-to pi⁶ „mā bhāyi mahārājā“ 'ti assāsetvā Kosalassa santikaṃ gantvā „mahārāja mā bhāyi, n' atthi te paripantho, tava r. tav' eva bhavissati, kevalaṃ Manojaraṇṇo vasavatti⁷ hohīti“ ā. So tassa vacanam⁸ saddahitvā „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhi, atha naṃ Mano-
 10 jassa santikaṃ netvā⁹ „mahārāja, Kosalarājā te vase vattati, imassa r. imass' eva hotū“ 'ti, so¹⁰ „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā taṃ attano vase vattetvā dve senā ādāya Aṅgarattham gantvā Aṅgaṇ¹¹ ca gahetvā Magadharatthe Magadhan ti eten' upāyena sakala-Jambudīpe rājāno attano vase vattetvā tehi parivuto
 15 Brahmavaddhananagaram eva gato, r. gaṇhanto pan' esaṃ¹² sattannaṃ saṃvaccharānaṃ upari sattadivasādhikehi sattamāsehi gaṇhi, so ekekarājadhānito nānappakāraṃ khajjabhojjaṃ āharāpetvā ekasataṃ rājāno gahetvā tehi saddhiṃ sattāhaṃ mahāpānaṃ pīvi. N-to „yāva rājā sattāhaṃ issariyasukhaṃ anu-
 20 bhoti tāv' assa attānaṃ na dassessāmi¹³“ Uttarakurumbi piṇḍāya caritvā Himavati¹⁴ Kañcanaguhaḍvāre sattāhaṃ vasi. Manōjo pi sattame divase¹⁵ attano mahantaṃ sirivibhavaṃ oloketvā „ayaṃ yaso na¹⁶ mayhaṃ mātāpitūhi na¹⁷ aññehi dinno, Nandatāpasam¹⁸ nissāya uppanno, taṃ kho pana me
 25 apassantassa ajja sattamo divaso, kahaṃ nu kho me yasadāyako sabhāyo“ ti N-taṃ sari. So tassa anussaraṇabhāvaṃ ñatvā āgantvā purato ākāse atthāsī. So cintesi: „ahaṃ imassa tāpasassa devabhāvaṃ vā manussabhāvaṃ vā na jānāmi, sace

¹ B^d yujhi-, C² yuddhi-. ² B^d -no. ³ C² asina-, B^d ajinna-. ⁴ C² nirupānāyā corr. to- pāyā, B^d nirupassāhā, C² nirupāya. ⁵ C² adda manojaraṇ, B^d manojassa santika gantvā. ⁶ C² -i, B^d vasevatti. ⁷ B^d omits va-. ⁸ B^d -ke ānetvā. ⁹ C² te, C² omits so. ¹⁰ C² ahaṇ, C² agaṇ, B^d aṅgarattham, omitting ca. ¹¹ B^d panase. ¹² B^d dassāmi. ¹³ B^d -vante, ¹⁴ B^d -ena, C² -ena corr. to -e. ¹⁵ B^d omits na, ¹⁶ C² nam. ¹⁷ B^d nanda tassa puññaṃ.

hi esa manusso sakala-Jambudīpe r. etass' eva dassāmi, atha devo ce hoti' devatāsakkāram assa' karissāmi¹ so taṃ vīmaṃsanto paṭhamam g. ā.:

1. Devatā nu si gandhabbo adu Sakko purindado
manussabhūto iddhimā, katham jānemu taṃ mayan ti. 93. 5
So tassa vacanam sutvā sabhāvam eva kathento dutti-

yam g. ā.:

1. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
manussabhūto iddhimā, evam jānāmi Bhārata² 'ti. 94.

Tattha Bhārata³ 'ti ratthabbhāradhārītāya nam⁴ evam ālapi. 10

Taṃ sutvā rajā „manussabhūto kirāyam, mayham evam bahūpakāro, mahantena yasena taṃ santappessāmi⁵“ cintetvā ā.

2. Katarūpam idam bhotā⁶ veyyāvaccam anappakam:
devamhi vassamānamhi anvāvassam⁷ bhavam akā. 95. 15

3. Tato vātātāpe ghore sītaccbhāyam bhavam akā,
tato amittamajjhesu suratānam⁸ bhavam akā. 96.

4. Tato phītāni⁹ ratthāni vasino te bhavam akā,
tato ekasataṃ khatte anuyutte¹⁰ bhavam akā. 97.

5. Patit' assu mayam bhoto, vara taṃ¹¹ bhaṇṇam¹² icchasi, 20
hatthiyānam assaratham nāriyo ca alamkatā
nivesanāni rammāni mayam bhoto dadāmasa. 98.

6. Atha [vā] Aṅge vā Magadhe [vā]¹³ mayam bhoto dadāmasa,
atha vā Assakāvantiṃ¹⁴ sumanā damma te mayam. 99.

7. Upaddham vāpi rajassa mayam bhoto dadāmasa 25
sace te attho rajjena, anusāsa yad icchasiti. 100.

Ta katarūpamidan ti katajānīyam¹⁵ katassabhāvam, veyyāvaccam ti kāyaveyyāvatīkakkammam¹⁶, anvāvassam¹⁷ ti anuvassam, yathā devo na

¹ ce hoti wanting in Cks. ² Cks -ā. ³ Ck Bd -thā, C -tā corr. to -thā. ⁴ all three MSS. -thā. ⁵ Bd -radhārātāyanam. ⁶ Bd -to. ⁷ Bd anovassam. ⁸ so Bd; Cks -majjhesaratānam. ⁹ Ck pi-, C Bd phi-. ¹⁰ Bd -yante. ¹¹ Cks cara tā. ¹² Cks haṇṇam, Bd bhuṇṇam. ¹³ in Bd corr. to atha aṅge vā magadhe. ¹⁴ C -vanti, Bd kassakāvanti. ¹⁵ Bd omits ka-. ¹⁶ C kāyāvatika-, Bd kāyaveyyāvatīkammam. ¹⁷ Bd anovassam.

vassati tathā katan ti a., sīlacchāyan ti sātālacchāyaṃ, vassino te ti te
 ratthavasino ambhākaṃ vasavattino¹, khatte² ti khattiye, atthakathāyaṃ pana
 ayam eva vā pāṭho, patitassu mayan ti tutthā mayam, vara taṃ bhāṇṇa-
 micchāsīti³ bhā ti⁴ ratanassa' etaṃ nāmaṃ, varan te dadāmi yaṃ ratanaṃ
 5 icchasi taṃ varehīti⁵ a., hatthiyānaṃ ti ādhi sarūpato taṃ ratanaṃ dasseti,
 Assakāvantin⁶ ti Assakaraṭṭhaṃ vā⁷ Avantīrattham vā⁸, rajjena⁹ 'ti sace
 hi sakalena Jambudīparajjena attho taṃ pi te datvā ahaṃ phalakāyudhahattho⁹
 tumhākaṃ rathassa purato dhāvissāmi¹⁰ ti dīpeti, yadicchasi¹¹ etesu mayā
 vuttrapakāresu yaṃ icchasi taṃ anusāsa āpāpehi.

10 Taṃ sutvā N-to attano adhippāyaṃ āvikaronto ā:
 9. Na me attho hi¹⁰ rajjena nagarena dhanena vā,
 attho pi janapadena attho mayhaṃ na vijjatīti. 101.
 „Sace tava mayi sineho atthi¹¹ ekaṃ me vacanaṃ karo-
 hīti“ vatvā:

15 10. Bhoto ca¹² ratthe vijite araṇṇe atthi assamo,
 pitā mayhaṃ janettī ca ubho sammanti assame. 102.
 11. Tes' āhaṃ pubbacariyesu puññaṃ na labhāmi kātave,
 bhavantaṃ ajjhācāraṃ¹³ katvā
 Sonaṃ yācāmu¹⁴ saṃvaran ti. 103.

20 Ta. ratthe ti rajje, vijite ti ānāpavattitṭhāne, 'assamo ti Himavanta-
 raṇṇe eko assamo atthi, sammantīti tasmīn asseme vassanti, tesāhaṃ ti
 tesu ahaṃ, kātave ti vattapativattaphalāharanāsakkhātāṃ puññaṃ kātun na
 labhāmi, bhāṭe me S-to nāma maṃ¹⁵ ekasmiṃ aparādhe mā idha vasīti maṃ
 papāmesi¹⁶, ajjhācāraṃ¹³ ti¹⁷ te mayam bhavantaṃ adhiścāraṃ parisaṃ¹⁷
 25 parivāraṃ katvā S-taṃ saṃvaraṃ yācemu, āyatīn¹⁸ yācāmi 'ti a., yācemu saṃ-
 varan¹⁹ ti pi pāṭho, mayam taya saddhīm Sonaṃ yāceyyāma khamāpeyyāma,
 imaṃ varaṃ tava santikā gaṇhāmīti a.

Atha naṃ rājā āha:

12. Karomi te taṃ vacanaṃ yaṃ maṃ bhaṇasi brāhmaṇa,
 30 etaṃ ca kho no akkhāhi kīvanto bhontu yācakā ti. 104.

¹ C² -tti, C¹ -tta. ² C² khatte, B² khatye. ³ B² bhūñjam-. ⁴ C² bhātī-
 rībhā, C² bhāṇṇībhā corr. to bhātīrībhā, B² omīte bhāti. ⁵ B² vade. ⁶ C²
 -vantītan, B² -vantī. ⁷ C² va. ⁸ C² omīte avanti-. ⁹ C² -tthehi. ¹⁰ C² bhi,
 B² pi. ¹¹ C² attho. ¹² B² tava. ¹³ B² ajjhāvar-. ¹⁴ B² yācemu. ¹⁵ B²
 palāpesi. ¹⁶ B² adds avīvaraṃ. ¹⁷ C² pharisa, B² sa. ¹⁸ B² -tisavaraṃ.
¹⁹ C² yevaraṃ.

Ta, karomīti ahañ sakala-jambudīpe r. dadamāno ettakañ kiñ na karissāmi, karomīti vadati, kīvanto ti kittakā.

Nandapaṇḍito āha:

13. Parosatañ jānapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino 5
bhavañ ca rājā Manojō alaṃ hessanti yācakā ti. 105.

Ta, jānapadā ti gahapati¹, mahāsālā ca brāhmaṇā ti sārappattā brāhmaṇā ca parosatā yeva, alaṃ hessanti² antāpariyantā³ bhavissanti, yācakā ti mam⁴ atthāya S-tassa khamāpakā.

Atha rājā āha:

14. Hatthī asse ca yojentu rathaṃ sannayha naṃ rathī⁵,
ābandhanāni gaṇhātha pādās⁶ ussārayaṃ dhaje,
assamañ taṃ gamissāmi yattha sammati Kosiyo ti. 106. 10

Ta, yojentū⁷ 'ti hatthārohā hatthī assārohā ca asse kappentu, rathaṃ sannayhanaṃ rathīti⁸ samma rathikā⁹ tvam pi rathaṃ sannayha¹⁰, 15
ābandhanāni¹¹ hatthiassaratthesu ābandhitabbāni bhaṇḍakāni gaṇhatha, pādā-
su¹² ussārayaṃ dhaje ti rathe ṭhapitadhaje¹³ ussārayantu ussāpentu, Kosiyo
ti yasmiñ assame Kosiyaḡotto vasaṃti vadati.

15. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅginī,
agamā¹⁴ assamañ rammañ yattha sammati Kosiyo ti 107. 20
nyaṃ abhisambuddhagāthā.

Ta, tato cā¹⁵ 'ti bhikkhave evaṃ vatvā tato so rājā ekasataṃ¹⁶ khattiye
gahetvā mahatiyā senāya parivuto N-taṃ purato katvā nagarā nikkhami, ca-
turaṅginīti caturaṅginīyā¹⁷ agamāsi¹⁸, antarāmagge vattamāno pi avassa-
gāmitāya evaṃ vutto, catuvīsatiakkhohiḡisamkhena¹⁹ balakāyena saddhīṃ 25
maggapaṭipannassa tassa N-to²⁰ iddhānubhāvena atṭhusabhavitṭhataṃ maggaṃ
samaṃ māpetvā ākāse cammaṃ pattharitvā ta, pallamkena nisīditvā senāya pari-
vuto alaṃkatahatthikkhandhe nisīditvā gacchantena²¹ raññā saddhīṃ dhamma-
yuttaṃ kathento situphādipariṇaye²² haranto²³ agamāsi.

Ath²⁴ assa assamañ pāpuṇanadivase S-to „mama kaniṭṭha 30
thassa atirekasattadivāsādhikāni²⁵ sattamāsādhikāni²⁶ satta-

¹ all three MSS. -i. ² so C^{ks}; B^d pariyattā, omitting antā. ³ C^{ks} rathī, B^d rathaṃ saṇḥamayasārathī. ⁴ B^d rathaṃ saṇḥaya sārathīti. ⁵ C^{ks} rathikā, B^d sārathī. ⁶ B^d saṇḥayittha. ⁷ C^{ks} ṭhapitadhajapādesudhaje. ⁸ C^{ks} aggamā, B^d āgamā. ⁹ B^d -te, C^{ks} -ta. ¹⁰ B^d -giyā senāya. ¹¹ B^d āgamāti. ¹² B^d -sañ-
khātena. ¹³ B^d -tassa. ¹⁴ C^{ks} -te. ¹⁵ B^d situp-. ¹⁶ B^d vārento. ¹⁷ C^{ks}
-sattamāsādhī-. ¹⁸ C^{ks} satta ca divasāni.

vassāni nikkhantassā¹ 'ti āvajjitvā „kahan nu kho so etara-
hīti“ dibbena cakkhunā olokeno „catuvīsatiakkhohiṇipari-
vārena² ekasataṃ rājāno gahetvā maṃ yeva khamāpetuṃ
āgacchatīti“ disvā cintesi: „imehi rājūhi c' eva parisāhi³ ca
5 mama kaniṭṭhassa bahūni pāṭihāriyāni diṭṭhāni, mamānubhāvaṃ
ajānitvā ayaṃ kūṭajaṭilo attano pamāṇaṃ na jānāti, amhākaṃ
ayyena saddhiṃ payojetīti maṃ vambhetvā⁴ kathento avīci-
parāyanā bhavēyyuṃ, iddhipāṭihāriyaṃ nesaṃ dassessāmi⁵“
so caturaṅgulamattena aṃsaṃ⁶ asamphusaṃ ākāse kācaṃ
10 ṭhapetvā Anotattodakaṃ⁷ āharituṃ rañño avidūre ākāse na
pāyāsi. N-to pana taṃ āgacchantāṃ disvā attānaṃ dassetuṃ
avisahanto nisinnatṭhāne yeva antarādhāya⁸ palāyitvā Hima-
vantaṃ pāvisi. Manojarājā pana naṃ ramaṇiyena isivesena⁹
tathā āgacchantāṃ disvā:

- 15 10. Kassa kādambayo¹⁰ kāco vehāsaṃ caturaṅgulaṃ
aṃsaṃ asamphusaṃ eti udahārassa gacchato ti g. ā. 108.

Ta. kādambako¹¹ ti kadambarukkhamaṃ, asamphusaṃ¹² etīti aṃ-
saṃ¹³ asamphusanto sayam eva gacchati, udahārassā¹⁴ ti udakaṃ āharitum
gacchantassa esa¹⁵ kāco evaṃ eti, ko nāma tvaṃ kuto vāgacchasi.

- 20 Evaiṃ vutte Mahāsatto gāthadvayam āha:
17. Ahaṃ Sono mahārāja tāpaso sahitaṃvato¹⁶,
bharāmi mātāpitaro rattindivam atandito. 109.
18. Vane¹⁷ phalaṇ ca mūlaṇ ca āharitvā disampati
posemi mātāpitaro pubbekataṃ anussaraṇa ti. 110.

- 25 Ta. sahitaṃvato¹⁸ ti sahitaṃvato¹⁹ siliācirasampanno, eko tāpaso ahan
ti vadati, bharāmi²⁰ posemi, atandito ti analaso hutvā, pubbekataṃ ti
tehi pubbe kataṃ mayhaṃ guṇaṃ anussaranto.

Taṃ sutvā rājā tena saddhiṃ viśāsaṃ kattukāmo anan-
taraṃ g. ā.:

¹ B^d adda saddhi. ² C^{ks} -āsu. ³ C^s vame-, B^d -bhento. ⁴ C^{ks} sutaraṃ
B^d asaṃ. ⁵ B^d anotatthato ud-. ⁶ B^d -yi. ⁷ B^d issariyena. ⁸ B^d kadampā-
mayo. ⁹ C^{ks} e asaṃ-, B^d asaṃ-, B^d asaṃ asahipusaṃ. ¹⁰ B^d asakuṭam. ¹¹
B^d kassa eka. ¹² B^d sahīpappato. ¹³ C^{ks} etati.

19. Icchāma assamañ gantuñ yattha sammati Kosiyo,
maggam no Sona akkhāhi yena gacchemu assaman ti. 111.
Tattha assaman ti tumhākañ assamapadañ.

Atha M. attano ānubhāvena assamapadagāmimaggañ
māpetvā: 3

20. Ayañ ekapadī rāja yen' etañ meghasannibhañ
koviḷārehi sañchannañ, ettha sammati Kosiyo ti g. ā. 112.

T. a.: mahārāja ayañ ekapadiko jañghamaggo iminā gacchatha yena disā-
bhāgena tañ meghavaggañ supupphitakoviḷārassañchannañ kānañ dissati
ettha mama pitā Kosiyaḡotto vasati esa so assamo ti. 19

21. Idam vatvāna pakkāmi taramāno mahāisi
vehāse antalikkhasmim anusāsivāna khattiye. 113.

22. Assamañ parimajjivā¹ paññāpetvāna āsanañ
pañṇasālañ pavisitvā pitarañ paṭibodhayi: 114.

23. Ime āyanti rājāno abhijātā yasassino,
assamā nikkhamivāna nisīda tvañ mahāise. 115. 13

24. Tassa tañ vacanañ sutvā taramāno mahāisi
assamā nikkhamivāna pañṇadvāramhi² upāvisīti 116.

Imā abhisambuddhagāthā.

Ta pakkāmiti Anotattam³ agamāsi, parimajjivā⁴ ti bhikkhave so 20
isi vegena Anotattam gantvā⁵ pāṇiyam ādāya tesu rājesu⁶ assamañ asampattesu
yeva āgantvā pāṇiyaghaṭe pāṇiyamālake ṭhapetvā mahājāno pivissatīti vana-
kusumehi⁷ vāsetvā⁸ sammujjanim⁹ ādāya assamapadañ sammajjivā pañṇa-
sāladvāre pitu āsanañ paññāpetvā pavisitvā pitarañ jānāpesīti a., u pāvisīti
uccāsane nisīdi, B-ssa mātā pana tassa pacchato nīcatare¹⁰ āsane nisīdi, B. 25
nīcāsane ekamante nisīdi.

N-to pi B-ssa Anotattato pāṇiyam ādāya assamañ āgata-
kāle¹¹ rañño santikañ āgantvā assamassa avidūre khandhā-
vāram nivesāpesi¹². Atha rājā nahātvā sabbālañkārapati-
mañḍito ekasatarājaparivuto N-tañ gahetvā mahantena siri- 30
sobhaggena B-ttañ khamāpetuñ assamañ pāvisi. Atha nañ
tathā āgacchantañ B-assa pitā disvā B-añ pucchi, so pi
'ssa ācikkhi.

¹ all three MSS. -jjetvā. ² Cks padvāramhi. ³ Bā anotattatho. ⁴ Bā -jjetvā.

⁵ Bā -ttham āg-. ⁶ Bā -āsu. ⁷ Bā nava-. ⁸ Cks māse-. ⁹ C² sammajj-, Bā
samajja-. ¹⁰ Bā nice. ¹¹ Bā -magata-. ¹² -re nivāsesi.

Tam atthaṃ pakāśento S. ā.:

25. Tañ ca disvāna āyantaṃ jalanta-r-iva¹ tejasā
khattasamghaparibbūhaṃ Kosiyo etad abravi: 117.
26. Kassa bherī mutiṅgā ca saṃkhā paṇavadeṇḍimā
5 purato paṭipannāni hāsayaṇtā² rathesabbhaṃ. 118.
27. Kassa kañcanapaṭṭena puthunā vijjuvaṇṇinā
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 119.
28. Ukkāmukhe³ pahaṭṭhaṃ va khadiraṅgārasannibhaṃ
mukhaṃ cāru r-ivābhāti⁴, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 120.
- 10 29. Kassa paggaḥitaṃ chattaṃ sasalākaṃ manoramaṃ
ādiccaramsāvaraṇaṃ, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 121.
30. Kassa amkaṃ pariggayha vālavijāṇim uttamaṃ
carati varapaṇḍassa hatthikkhandhena āyato. 122.
31. Kassa setāni chattaṇi ājāniyā ca vammittā
15 samantā parikiranti⁵, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 123.
32. Kassa ekasataṃ khatyā anuyuttā⁶ yasassino
samantā anupariyanti⁷, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 124.
33. Hatthiassarathapattisenāya⁸, caturaṅgini⁹
samantā anupariyāti¹⁰, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 125.
- 20 34. Kass¹ esā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati
akkhobhani¹¹ apariyantaṃ sāgarassēva ūmiyo. 126.
35. Rājābhirājā Manajo¹² Indo va jayataṃ pati
Nandass¹ ajjhāvaraṃ eti assamaṃ brahmacāriṇaṃ. 127.
36. Tass¹ esā mahatī senā piṭṭhito anuvattati
25 akkhobhani¹² apariyantaṃ sāgarassēva ūmiyo ti. 128.

Ta. jalantarivā 'ti jalantaṃ vīya paṭipannānīti etāni turijāni kassa
purato āgacchantīti a. hāsayaṇtā 'ti tosentā, kañcanapaṭṭenā 'ti tāta
kass' eso kañcanamayena vijjuvaṇṇinā uḥhisapaṭṭena nalātante¹⁴ parikkhitto ti
pucchati, yuvā ti taruno kalāpasannaddho ti sannaddhasaratuḥhīro, ukkā-
30 mukhe pahaṭṭhaṃ vā 'ti kammirānaṃ uddhane pahaṭṭhasuvaṇṇaṃ vīya,
khadiraṅgārasannibhaṃ ti vitaccikkhadiraṅgāraṇaṃ¹⁵, ādiccaramsā-
varaṇaṃ ti ādiccaramsīnaṃ āvaraṇaṃ, amkaṃ pariggayhā 'ti amkaṃ pa-
riggahetvā¹⁶ parikkhipitvā ti a., vālavijāṇimuttamaṃ¹⁷ ti vālavijāṇi¹⁸

¹ Bā - tamriva. ² Bā - o. ³ Bā - am. ⁴ Cā vā-, Bā mukhañcearucirā-. ⁵ Cā
-renti. ⁶ Bā - yantā. ⁷ Bā - parikiranti. ⁸ Bā - rathā-, Cā - assārathāpattī-, Cā
- assārathāpattī-. ⁹ Cā - gñi, Bā - ni. ¹⁰ Bā - yāyanti. ¹¹ Cā - bbbhani, Bā
- bhani. ¹² Cā - rājamānojo, Bā - rājamanujo. ¹³ Cā - bbbhani, Cā - bbbhani. ¹⁴
so Cā; Bā nalātante. ¹⁵ Bā vitacchita-. ¹⁶ Cā adde passaṃ, Bā parisam.
¹⁷ all three MSS. - mā. ¹⁸ Bā mañivālavijāni.

uttamā¹, caratīti sañcerati, chattānti ājānīyapīthe nisinnānaṃ dhārita-
chattādhichattāni, parikīrantīti² kassa samantā sabbadisābhūgesu parikīri-
yanti³, caturaṅgīnīti etehi batthīdīhi catūhi aṅgehi samannāgatā⁴,
akkhobhanīti khobhetum na sakkā, sāgarassevā⁵ ti sāgarassa ūmiyo viya
apariyanta, rājābhīrājā ti ekasatānaṃ rājūnaṃ pūjito⁶ tesam vā adhiko
rājābhīrājā⁷, jayataṃ patīti jayappattīnaṃ tāvatimsānaṃ jetthako, ajjhā-
varan ti mama khamāpanatthāya Nandasāsa parisabhāvaṃ upagantvā eti.

Satthā āha:

27. Anulittā candanena kāsikavatthadhārino
sabbe pañjalikā hutvā isīnaṃ ajjhupāgamun ti. 129. 10

Ta. isīnaṃ ajjhupāgamun ti bhikkhave sabbe pi te rājāno surabhi-
candanena anulittā uttamakāsikavatthadhārino sīrasi patitthāpitañjali hutvā
isīnaṃ santikaṃ upagatā.

Tato Manojarājā vanditvā ekamantaṃ nisinno paṭisanthāraṃ
karonto:

28. Kacci⁸ nu bhoto kusalaṃ, kacci⁹ bhoto anāmayaṃ,
kacci¹⁰ uñchena¹¹ yāpetha, kacci¹² mūlaphalā bahū. 130.
29. Kacci¹³ ḍaṃsā ca¹⁴ makasā ca appam eva siriṃsapā¹⁵,
vane vālamigākiṇṇe kacci¹⁶ hiṃsā na vijjatīti 131.

gāthadvayaṃ ā. 20

Tatoparaṃ tesam vacanapaṭivacanavasena kathitagāthā¹⁷
honti.

40. Kusalaṃ c¹⁸ eva no rāja atho rāja anāmayaṃ,
atho uñchena¹⁹ yāpema, atho mūlaphalā bahū. 132.
41. Atho ḍaṃsā ca²⁰ makasā ca appam eva siriṃsapā²¹,
vane vālamigākiṇṇe hiṃsā amhaṃ na vijjati. 133.
42. Bahūni c²² assa²³ pūgāni assame sammataṃ idha²⁴,
nābhijānāmi uppannaṃ ābādhaṃ amanoramaṃ. 134.
43. Svāgatan te mahāraja atho te adurāgataṃ, (IV ⁴³⁴/₂)
issaro si anuppatto, yaṃ idh²⁵ atthi²⁶ pavedaya: 135. 20

¹ C² -mā. ² C² -kīrentīti. ³ B⁴ -kīranti. ⁴ so all three MSS. ⁵ B⁴ pū-
rato. ⁶ B⁴ rājādhi-. ⁷ B⁴ kiñci. ⁸ C² uñj-, B⁴ uech-. ⁹ B⁴ omits ca. ¹⁰
B⁴ sarisapā. ¹¹ B⁴ saṅgītīgāthā. ¹² so C² for cassu? C² B⁴ vassa. ¹³ B⁴
sappato mama. ¹⁴ B⁴ idhanti, C² idhanti.

44. Tiṇḍukāni piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varam varam¹. 136.
45. Idam pi pāṇiyam sītam ābhataṃ girigabbharā,
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhikaṃkhasi. 137.
5 46. Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnaṃ ca² sabbassa agghiyam kataṃ,
Nandassāpi nisāmetha vacanam yaṃ so pavakkhati. 138.
47. Ajjhāvar' amha Nandassa bhoṭo santikam āgatā,
supātu bhavam vacanam Nandassa parisāya cā³ 'ti. 139.

Imā² yebhuyyena pākātā⁴ sambandhā⁵ yeva, yaṃ paṇ' ettha apākatam
10 tad eva vakkhāma, pavedaya⁶ 'ti yaṃ imaṃsīni thāne tava abhirucitaṃ atthi
taṃ ne kathehīti vadati, khuddakappāni⁷ etāni nānūrukkhaphalāni⁸ khudda-
madhupaṭṭibhāgāni⁹ madhurāni. varam varan¹⁰ ti ito uttamuttamaṃ¹¹ gabetvā
bhuñja, girigabbharā¹² ti Anotattato, sabbassa agghiyam¹³ ti yena mayam
āpucchitā taṃ amhehi paṭiggahitaṃ nāma tumhehi ca dinnam eva nāma ettāvata
15 imassa janassa sabbassa agghiyam tumhehi kataṃ, Nandassāpiti ambakam
tāva sabbam kataṃ idāni N-to kiñci vattukāmo tassāpi¹⁴ tāva¹⁵ vacanam supotha,
ajjhāvaramhā¹⁶ 'ti mayam hi na aññena kammena āgatā, Nandassa pana pariā
hutvā tumhākam khamāpanatthāya āgatā ti vadati, bhavan ti bhavam S-to supātu.

Evam vutto N-to utthāyāsanaṃ mātāpitaro ca bhātaraṃ ca
20 vanditvā parisāya¹⁷ saddhim sallapanto ā:

48. Parosataṃ janapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino
bhavaṃ ca rājā Manojo anumaññantu¹⁸ me vaco. 140.
49. Ye hi santi samītāro¹⁹ yakkhāni²⁰ idha assame
35 araññe bhūtabhavyāni supantu vacanam mama. 141.
50. Namo katvāna bhūtānaṃ isiṃ vakkhāmi subbatam:
so ty-āham dakkhiṇo²¹ bāhu²² tava Kosiya sammato. 142.
51. Pitaram me janettiṇ²³ ca bhattukāmassa me sato
vira puñnam idaṃ thānam²⁴, mā maṃ Kosiya vārāya. 143.

¹ B^d varāvaram. ² B^d omits ca. ³ C^k omits imā. ⁴ C^k -ṭa. ⁵ B^d sam-
pandhā, C^k -dhi. ⁶ C^k na in the place of etāni nānā. ⁷ so C^k; B^d
khuddakhamadhu-. ⁸ B^d varamvaren. ⁹ B^d uttamaṃ u-. ¹⁰ B^d tassa pi.
¹¹ all three MSS. tā. ¹² B^d sakapa-. ¹³ C^k amanuññantu. ¹⁴ so C^k = sa-
mītāro? B^d yevassantisamītāro. ¹⁵ C^k yakkharāni, C^s yakkhārāni. ¹⁶ B^d -ṇā,
C^k -ṇe, C^s -ṇo corr. to -ne. ¹⁷ C^s bahu, B^d bāhum. ¹⁸ C^k janenti, C^s janenetti,
B^d janetti. ¹⁹ B^d dhiraṃapuñña pidaṃ thānam, C^k cara puñnamidaṃ thānā.

32. Sabbhi h' etam upaṇṇātaṃ, mam' etam upanissaja',
 utthānapāricariyāya dīgharattaṃ tayā kataṃ,
 mātāpīṭusu puṇṇāni mama lokadado bhava. 144.
33. Tath' eva santi manujā dhamme dhammapadaṃ vidū
 maggo¹ saggassa lokassa yathā jānāsi tvaṃ ise. 145. 5
34. Utthānapāricariyāya mātāpīṭusukkhāvahaṃ
 taṃ maṃ puṇṇ' ābhivāreti² ariyamaggavaro naro ti. 146.

Ta. anumaṇṇantū³ 'ti anubujjhantu, sādhukaṃ katvā paccakkhaṃ ka-
 rentū 'ti a., samāpāro⁴ ti samāgatā, araṇṇe bhūtabhavyānīti asmīn
 Himavantaṃ araṇṇe yāni bhūtāni c' eva buddhimariyādā⁵ pattāni bhavyāni ca taruṇa-
 devatāni, tāni pi⁶ sabbāni mama vacanaṃ sunantū 'ti a., namo katvānā 'ti
 idam so parisāya saṇṇaṃ dātvā tasmīn vanasaṇḍe nibbattadevatā namakkāraṃ
 katvā va ā., t. a.: aḷḷa bahūhi devatāhi mama bhātikassa dhammakathāsavanatthaṃ
 āgatāhi bhavitabbaṃ, ayaṃ vo namakkāro, tumhe pi mayam sahāyā hothā 'ti
 so devatānaṃ añjalīm paggaṇhītvā parisam saṇḍjānāpetvā ismī vakkhamāmi idmī
 ā., ta. ismī ti S-tam sandhāya vadati, sammato ti bhātaro nāma aḷḷasamā
 honti tasmā so te ahaṃ dakkhino⁷ bahū ti sammato tena⁸ khamitum arahatā
 'ti dīpeti, virā 'ti viriyavanta mahāparakkama, puṇṇamidaṃ thānaṃ ti
 idam mātāpīṭupatthānaṃ nāma puṇṇaṃ saggasaṃvattanīkākāraṇaṃ taṃ karon-
 taṃ maṃ mā vāsaya 'ti vadati, sabbhihetan ti etam mātāpīṭupatthānaṃ
 nāma paṇḍitehi upaṇṇātaṃ upagantvā nātaṃ c' eva vaṇṇitaṃ ca, upanissajā
 'ti idam mayhaṃ nissaja vissajehi dehi, utthānapāricariyāya⁹ 'ti utthānena
 c' eva pāricariyāya¹⁰ ca katan ti, dīgharattaṃ tayā kusalaṃ kataṃ, puṇṇānīti
 idāni ahaṃ mātāpīṭusu puṇṇāni kattukāmo, lokadado¹¹ hohi¹², ahaṃ hi tesaṃ
 vattaṃ upatthānaṃ katvā devaloke aparimāṇaṃ yasaṃ labhissāmi, tassa me
 tvaṃ dāyako hohi¹³ vadati, tathēvā 'ti yathā tvaṃ jānāsi tath' eva aṇṇe pi
 manujā imiṣṣā parisāya santi ye¹⁴ nānappakāre dhamme idam jeṭṭhāpacāyibhā-
 vasaṃkhātāṃ dhammakotthāsaṃ vidanti¹⁵ kin ti maggo saggassa¹⁶ lokassa 'ti,
 sukhāvahaṃ ti utthānena ca pāricariyāya¹⁷ ca mātāpīṭunnaṃ sukhāvahaṃ,
 taṃ maṃ ti taṃ maṃ evaṃ sammāpaṭipannaṃ pi bhāṭa S-to tamhā puṇṇā
 ābhivāreti nivāreti, ariyamaggavaro¹⁸ ti¹⁹ so evaṃ vārento ayaṃ naro
 mama piyadasanātāya ariyasaṃkhātassa devalokassa maggāvarago²⁰ nāma
 hoti ti.

¹ B^d -sejju. ² so all three MSS.. ³ B^d puṇṇānivāreti. ⁴ C^k amanuṇṇantū. ⁵
 B^d sapitāro. ⁶ B^d vuddhīpari-. ⁷ C^k -devatātānīpi, B^d -tāni ca tāni pi. ⁸ B^d
 adda me. ⁹ B^d -ṇa. ¹⁰ B^d -pādacari-. ¹¹ B^d pāda-. ¹² B^d -do ti tassa
 mama tvaṃ saggam lokam dādo. ¹³ all three MSS. hoti. ¹⁴ B^d yeva. ¹⁵
 B^d va-. ¹⁶ B^d sadevakassa. ¹⁷ B^d pādaca-. ¹⁸ B^d -āvaro. ¹⁹ B^d adda ariya-
 maggassa āvaro ²⁰ C^k -vāraṇo, B^d -varanaṃ.

Evam N-ena vutte M. „imassa tāva tumhehi vacanaṃ sutam, idāni mama pi suṇāthā“¹ ti sāvento ā.

53. Suṇantu bhonto vacanaṃ bhātur² ajjhāvarā mama:
kulavaṃsaṃ mahārāja porāṇaṃ parihāpayam
5 adhammacāri jeṭṭhesu³ nirayaṃ so upapajjati. 147.
56. Ye ca dhammassa kusalā poraṇassa disampati
cārittena ca sampannā na te gacchanti duggatim. 148.
57. Mātāpitā ca bhātā ca bhaginī nātibandhavā
sabbe jeṭṭhassa te bhārā, evaṃ jānāhi Bhārata⁴. 149.
10 58. Ādiyitvā garuṃ bhāraṃ nāviko viya ussahe,
dhammaṃ ca⁵ na-ppamajjāmi,
jeṭṭho c⁶ asmi rathesabhā⁷ ti. 150.

- Ta bhāturaajjhāvarā⁸ ti mama bhātu paṇṇā hutvā āgatā bhavanto
sabbe pi rājāno mama pi tā⁹ vacanaṃ suṇantu, parihāpayanti ti parihāpento.
15 dhammassā¹⁰ ti jeṭṭhāpacāyadhammapavepīdhammassa, kusalā ti chekū, cā-
rittena cā¹¹ ti ācārasīlena sampannā, bhārā ti sabbe ete jeṭṭhena vahiṭṭabbā paṭi-
jaggitabbā ti tassa bhātara¹² nāma, nāviko viyā¹³ ti yathā nāvāgarubhāraṃ¹⁴
ādilyitvā samuddamaṃ jhe nāvam sotthina¹⁵ netum nāviko ussahe ti vāyamaṭi saha
nāvāya sabbabhaṇḍaṃ jano ca tass¹⁶ eva bhāro hoti tathā mam¹⁷ eva sabbe
20 nātakā bhāro ahaṃ c¹⁸ ete ussahāmi paṭijaggitum sakkomi, taṃ ca jeṭṭhāpacāya-
nadhammaṃ na-ppamajjāmi, na kevaṇaṃ ca etesaṃ āeva sakalassa pi lokassa
jeṭṭho c¹⁹ asmi, tasmā aham eva saddhimi Nandena paṭijaggitum yutto ti.

- Tam sutvā sabbe pi rājāno attamanā hutvā „jeṭṭhabhā-
tikassa kira avasesā bhārā²⁰ ti ajja amhehi nātan“²¹ ti N-tam
25 pahāya M-assa nissitā²² hutvā tassa thutim karontā²³ dve gāthā
abhāsimsu:

59. Adhigat²⁴ amha²⁵ tame āṇaṃ jālaṃ va jātavedato²⁶
evam eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidamṣayi. 151.
60. Yathā udadhim ādijco vāsudevo pabhaṃkaro
30 paṇinaṃ pavidamseti rūpaṃ kalyāṇapāpakaṃ
evaṃ eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidamṣayitī. 152.

¹ Ckz -tar. ² Ckz jeṭṭho. ³ Ck -tha. ⁴ B4 dhammassa. ⁵ Ck -tar-. ⁶ read tāva? ⁷ B4 nāvāya. ⁸ B4 -o. ⁹ B4 -tām sannisitā. ¹⁰ Ck B4 -o. ¹¹ so Ck; B4 adhiḡamā. ¹² B4 jātadevato.

Ta. adhigatambhā¹ 'ti mayaṃ ito pubbe jetthāpacāyanadhammapa-
ticchādaṃ tame vattamānā² ajja jātavedato³ jālaṃ va ṇāpaṃ⁴ adhigatā, eva-
ma no ti yathā mahandhakūre pabbatamatthako jalito jātavedo samantā ālokaṃ
pharanto rūpāni dasseti tathā no bhavaṃ Kosiyagotto dhammaṃ pavidaṃsayīti
a., vāsudevo ti vasudevo⁵ vasujotano⁶ dhammapakkāsano ti a.

5

Iti M. ettakaṃ kālāṃ N-tassa pāṭihāriyāni disvā tasmīṃ
pasannacitte te rājāno nāṇabalena tasmīṃ pasādaṃ bhinditvā
attano kathaṃ gāhāpetvā sabbe attano va mukhullokite akāsi.
Atha naṃ N-to „bhātā me paṇḍito vyatto dhammakathiko,
sabbe p' ime rājāno bhinditvā attano pakkhe kari⁷, ṭhapetvā 10
imaṃ aṇṇo⁸ mayhaṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, imaṃ eva yācissā-
mīti⁹ cintetvā g. ā.:

01. Evaṃ me yācamānassa aṇjaliṃ nāvabujjhasi¹⁰,

tava baddhaṇcaro¹¹ hessaṃ vuṭṭhito paricārako ti. 153.

T. a.: sace tumhe mama evaṃ yācamānassa khamāpanatthāya pagghaṭṭaṃ 15
aṇjaliṃ nāvabujjhaṭṭha na paṭigaṇhaṭṭha tumhe va mātāpitāro upaṭṭhaṭṭha ahaṃ
pana tumhākaṃ baddhaṇcaro¹² veyyāvaccakaro hessaṃ rattindivaṃ analasa-
bhāvena vuṭṭhito¹³ ahaṃ tumhe paṭijaggissāmīti.

M-assa pakatiyāpi N-te¹⁴ roso¹⁵ vā veraṃ vā n' atthi
atithaddhaṃ¹⁶ kathentassa paṇ' assa mānaḥāpanatthaṃ¹⁷ nig- 20
gahavasena¹⁸ tathā katvā idāni 'ssa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto
tasmīṃ pasādaṃ uppādetvā „idāni te khamāmi, mātāpitāro ca
paṭijaggitum labhissasīti¹⁹ tassa guṇaṃ pakāseto ā.:

02. Addhā Nanda vijānāsi saddhammaṃ sabbhi desitaṃ,

ariyo ariyasamācāro, bālhaṃ tvaṃ mama ruccasi. 154. 25

03. Bhavantaṃ vadāmi bhotiṃ ca²⁰ suṇoṭha vacanaṃ mama:

nāyaṃ bhāro bhāramato ahu²¹ mayhaṃ kudācanaṃ. 155.

04. Taṃ maṃ upaṭṭhitaṃ santaṃ mātāpitūsukhāvahaṃ

Nando ajjhāvaram²² katvā upaṭṭhānāya yācati. 156.

¹ Bā adhigamā. ² Bā -ne. ³ Bā jātadevato. ⁴ Bā jātāṃ laṃ paṇṇāpaṃ. ⁵
Cā vā. ⁶ Cā sujātano. ⁷ Bā karavaṭṭha. ⁸ Bā raṇṇo. ⁹ Bā -bujjhaṭṭha. ¹⁰
Bā paṭhacaro. ¹¹ Bā adda paricārako. ¹² bhaginī nūtibandhanā v. 57 - - -
nandapaṇḍite wanting in C. ¹³ Bā doṣo. ¹⁴ Cā anitabbaṃ? ¹⁵ Bā -pahā-
nattham. ¹⁶ Bā adda vā. ¹⁷ Bā -titi. ¹⁸ Cā va. ¹⁹ Cā āhu. ²⁰ Cā -caram.

20. Yo ve icchati kāmēna¹ santānaṃ brahmacāriṇaṃ
Nandaṃ² vo³ vadatha⁴ eke kaṃ Nando⁵ upatīṭṭhatū⁶ ti. 157.

Ta ariyo ti sundaro, ariyasamācāro suṇḍarācāro si jāto, bāḷhaṃ ti idāni tvaṃ mama atīviya ruccasi. supothā⁷ 'ti amma tāta tumhe mama vacanaṃ
5 supotha, nāyaṃ bhāro ti ayaṃ tumbhakaṃ paṭijagganabhāro na kadāci mama
bhāramato ahu, tamman ti taṃ bhāro ti amanōḷṭvā va maṃ tumhe upatīṭhi-
taṃ samānaṃ, upatīṭhānāyā⁸ 'ti tumhe upatīṭhatuṃ maṃ yācati, yo ve ic-
chatīti mayhaṃ hi tvaṃ me mātaraṃ vā pītaṃ vā upatīṭhabhā⁹ 'ti vattuṃ na
yuttaṃ, tumbhakaṃ pana santānaṃ brahmacāriṇaṃ¹⁰ yo¹¹ eko icchati taṃ vadāmi
10 kāmāṃ¹² Nandaṃ vo vadatha¹³ taṃ¹⁴ mama kaṇīṭṭhaṃ Nandaṃ rocatha¹⁵
tumhesu kaṃ esa upatīṭṭhati¹⁶ ubbo pi hi mayaṃ tumbhakaṃ puttā yevā 'ti.

Ath' assa mātā āsanā vuṭṭhāya „tāta S-ta ciravīppavuttho
te kaṇīṭṭho, evaṃ cirāgataṃ pi taṃ yācituṃ na visahāmi,
mayaṃ hi taṃ nissitā idāni pana tayā anuññātā, ahaṃ etaṃ
15 brahmacāriṇaṃ bāhāhi upagūhitvā sīse upagghāyituṃ¹⁷ la-
bhēyyaṃ¹⁸ ti imam atthaṃ pakāsentī:

20. Tayā tāta anuññātā Sona taṃ nissitā mayaṃ,
upagghātuṃ labhe Nandaṃ
muddhani brahmacāriṇaṃ ti g. ā. 158.

20. Atha nam M. „tena hi amma anujānāmi, tvaṃ¹⁹ gaccha
puttaṃ Nandaṃ āliṅgitvā sīsaṃ²⁰ ghāyitvā cumbitvā tava
hadaye sokaṃ nibbāpehīti²¹ ā. Sā tassa santikaṃ gantvā
N-taṃ parisamajjhe yeva āliṅgitvā sīsaṃ ghāyitvā cumbitvā
hadaye sokaṃ nibbāpetvā M-ena saddhim sallapantī ā.:

25. 27. Assatthassēva taruṇaṃ pavāḷaṃ māluteritaṃ
cirassaṃ Nandaṃ disvāna hadayaṃ me pavedhati. 159.

28. Yadā suttāpi²² suppante Nandaṃ passāmi āgataṃ
udaggā sumadā homi: Nando no āgato ayaṃ. 160.

29. Yadā ca paṭibujjhitvā Nandaṃ passāmi nāgataṃ
30. bhiyyo āvīsati soko domanassaṃ cānappakaṃ. 161.

¹ C^{ks} kāmānaṃ. ² C^k -do, C^s -da. ³ C^s ve. ⁴ C^{ks} caratha. ⁵ B^d -dā maṃ.
⁶ C^{ks} omīti maṃ. ⁷ C^k upatīṭṭhitū. ⁸ C^k -rīnaṃ, B^d -ri. ⁹ C^{ks} so. ¹⁰ B^d
-ena. ¹¹ C^{ks} ratha. ¹² C^{ks} omīti taṃ. ¹³ B^d rodetha. C^s nanda rocetha. ¹⁴
B^d upatīṭṭhatuṃ. ¹⁵ B^d upasaṃghāyituṃ. ¹⁶ C^{ks} taṃ. ¹⁷ B^d -e. ¹⁸ B^d
suttāmaḥi.

70. Sāham ajja cirassam¹ pi Nandaṃ passāmi āgataṃ,
bhattuc-ca² mayhañ ca piyo Nando no pāvisi gharaṃ. 162.
71. Pitu pi Nando suppiyo, yaṃ³ Nando pāvisi gharaṃ
labhatu tāta Nando taṃ: maṃ Nando upatīṭṭhatū 'ti. 163.

Ta. māluteritan ti yathā vātāhataṃ asatthapallavaṃ kampaṭi evaṃ ci-
rassam Nandaṃ diavāna ajja mama hadayaṃ kampaṭti, soppante⁴ ti tāta
Sona yadāhaṃ suttā⁵ supīnena Nandaṃ āgataṃ passāmi tadāpi udagga homīti,
bhattucecā⁶ 'ti sūmikassa ca mayhañ ca piyo, Nando no pāvisi gharan
ti tāta putto no Nando paṇṇasālaṃ pavisaṭu⁷, yaṃ ti yasmā pitu⁸ suttu piyo
tasmiṃ puna imamahā gharā na vip̐paseyya⁹ Nando taṃ ti Nando yaṃ icchati
taṃ labhatu, maṃ Nando ti tāta Sona tava pitaraṃ tvaṃ upatīṭṭhaha Nando
maṃ upatīṭṭhatu. 5 10

M. „evaṃ hotū“ 'ti mātu vacanaṃ sampatīcchitvā „Nanda
tayā jeṭṭhakakotṭhāso laddho, mātā nāma atigūṇakārikā, appa-
matto hutvā paṭijaggeyyāsīti“ ovaditvā mātu guṇaṃ pakāśento
dve gāthā abhāsi: 15

72. Anukampakā patīṭṭhā ca pubbe rasadadī ca no¹
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate ise. 164.
73. Pubbe rasadadī gottī mātā puññūpasamhītā
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate¹⁰ ise ti. 165. 20

Ta. anukampakā ti muduhadāyā, pubbe r̥asadadīti paṭhamam eva
attano khīrasamkhītaṃ rasassa dāyikā, mātā taṃ ti mama mātā maṃ na¹¹
icchati taṃ varati¹², gottīti gopāyikā, puññūpasamhītā ti puññānīṣitā
puññadāyikā.

Evaṃ M. dvīhi gāthāhi mātu guṇaṃ kathetvā punāgantvā
tassā āsane nisinnakāle „Nanda tvaṃ dukkarakārikaṃ māta-
raṃ labhi, ubho pi mayam mātaraṃ dukkheṇa samvaddhitā,
taṃ dāni tvaṃ appamatto paṭijaggāhi¹³, amadhurāni phalā-
phalāni mā khādāpesīti¹⁴“ vatvā parisamajjhe yeva mātu duk-
karakārikattaṃ pakāśento ā.: 25 30

¹ C^{ks} -asā. ² B^d -uñca. ³ C^k sam. ⁴ B^d suttā. ⁵ C^{ks} suttā. ⁶ so all three
MSS. ⁷ C^{ks} omīti yaṃti yasmā pitu. ⁸ C^k B^d vip̐paseyya. ⁹ B^d ja no. ¹⁰
B^d vadate. ¹¹ B^{ds} yaṃ. ¹² B^d vadati, C^{ks} add icchati. ¹³ C^k -ggo, C^s -ggi.

74. Ākamkhamānā puttaphalaṃ devatāya namassati
nakkhattāni ca pucchati utusāṃvaccharāni ca. 166.
75. Tassā utusinātāya hoti gabbhass' avakkamo,
tena dohaḷiṇi hoti, suhadā tena vuccati. 167.
- 5 76. Saṃvaccharaṃ vā ūnaṃ vā pariharitvā vijāyati,
tena sā janayanti (add ti), janettī tena vuccati. 168.
77. Thanakhīrena gītena¹ aṅgapāpuraṇena ca
rodantaṃ (add: eva) toseti, tosentī tena vuccati. 169.
78. Tato vātātape ghore mamiṃkatvā (add: va) dāraṃ
appajānantaṃ (add: poseti), posenti tena vuccati. 170.
- 10 79. Yaṇ ca mātu dhanāṃ hoti yaṇ ca hoti pitū dhanāṃ
ubhayam etassa gopeti, api puttassa no siyā. 171.
80. Evaṃ putta adū putta iti mātā vihaṇṇati,
pamattaṃ paradāresu nisīthe pattayobbane
15 sāyaṃ puttaṃ anāyantaṃ iti mātā vihaṇṇati. 172.
81. Evaṃ kicchā bhato poso mātu aparicārako
mātari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 173.
82. Evaṃ kicchā bhato poso pitu aparicārako
pitari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 174.
- 20 83. Dhan' āpi² dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutāṃ,
mātaraṃ aparicaritvāna kicchāṃ vā so nigacchati. 175.
84. Dhanam pi dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutāṃ,
pitaraṃ aparicaritvāna kicchāṃ vā so nigacchati. 176.
85. Ānando ca pamādo ca sadā hasitakīlitaṃ
25 mātaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 177.
86. Ānando ca pamādo ca sadā hasitakīlitaṃ
pitaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 178.
87. Dānaṃ ca peyyavāsaṇ³ ca atthacariyā ca yā idha
samānattā⁴ ca dhammesu tattha tattha yathārahaṃ, 179.
- 30 88. Ete kho saṅgahā loke rathassāṇiva yāyato,
ete va⁵ saṅgahā nāssu na mātā puttakāraṇā. 180.

¹ so both MSS. for gītena? ² so both MSS. ³ so both MSS. for -vajjaṇ? ⁴ so both MSS. for -ttaṃ? ⁵ so both MSS. for ca, read ce?

89. Labbhettha mānaṃ pūjaṃ ca pitā va puttakāraṇā,
yasmā ca saṅgahā ete samavekkhanti paṇḍitā 181.
90. Tasmā mahattaṃ papponti pāsamsā ca bhavanti te,
Brahmā hi nātāpitaro pubbācariyā ti vuccare. 182.
91. Āhuneyyā ca puttānaṃ pajāya anukampakā¹,
tasmā hi te namasseyya sakkareyyātha paṇḍito. 183.
92. Annena-m-atho² pānena vatthena sayanena ca
ucchādanena nahāpanena pādānaṃ³ dhovanena ca, 184.
93. Tāya naṃ paricariyāya mātāpitūsu paṇḍitā⁴
idha c'eva [naṃ⁵] paśamsanti pecca sagge ca modatīti. 185. 10

Ta. puttaphalaṃ ti puttasaṃkhātāṃ phalaṃ, devatāya⁶ namassatīti
putto me upaḷḷatū 'ti devatāya namakkāraṃ karoti āyati⁷, pucchatīti kata-
rena nakkhattena jāto putto dīghāyuko hoti katarena appāyuko ti evaṃ nak-
khattāni ca pucchati, utusamvaccaraṇi cā 'ti channaṃ utūnaṃ kata-
rasmiṇi⁸ utumhi jāto dīghāyuko hoti katarasmiṇi⁹ utumhi appāyuko kativassāya 15
vā māto jāto putto dīghāyuko hoti kativassāya appāyuko ti evaṃ utusam-
vaccaraṇi ca pucchatīti, utusinātāyā¹⁰ ti pupphe uppanne utumhi nahātāya,
avakkamo ti tiṇṇaṃ sannipātā¹¹ gabbhāvakkamaṃ ti hoti kucchīyaṃ gabbho
patiṭṭhāti, tenā 'ti tena gabbhena sā dohaḷlīni hoti, tenā 'ti tadā tassā kucchīmhi
nibbattapajāya¹² sneho uppaḷḷati¹³ tena kārāṇena suhadā ti vuccati, tenā 'ti 20
tena kārāṇena sā janayantīti janetti ca vuccati, aṅgapāpuraṇena¹⁴ cā 'ti
thanantare¹⁵ nipaḷḷāpetvā sarīrasamphassaṃ pharāpentī aṅgasamkhāten¹⁶ eva
pāpuraṇena¹⁷, tosetīti saṇḍāpeti hāseti, mamim¹⁸ katvā ti aganduputtassa
me¹⁹ upari vāto paharati ātapo²⁰ pharati evaṃ mamaṃkārānaṃ²¹ katvā si-
niddhena hadayena udikkhati, ubhayametassā 'ti ubhayam pi taṃ dhanam 25
etassa puttassa atthāya aññesaṃ adassetvā sārāgabbhādīsu mātā gopeti, evaṃ
putta adu puttā 'ti andhabāla putta evaṃ rājakulādīsu appamatto hohi²²
aduṇ c' aduṇ ca²³ kammaṃ karohīti sikkhāpentī iti mātā vihaṇḍati kilamati,
pattayobbane ti putte pattayobbane taṃ puttāṃ nīlīthe²⁴ parādāresu pamattam
sāyaṃ anāgacchantaṃ ūtvā assupuṇṇehi nettehi maggaṃ oloketi vihaṇḍati 30
kilamati, kīlchā bhato ti kīlchena bhato paṭijaggito, micchā caritvānā
'ti mātaraṃ apatijaggitvā, dhanāpīti²⁵ dhanampi²⁶, ayam eva vā pāṭho, i. v. h.:

¹ tassā utu (v. 75) --- anukampakā wanting in B^d. ² B^d omits m. ³ C^k -na.
⁴ C^k -tā. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d -yaṃ. ⁷ B^d āyati. ⁸ C^k katamahi. ⁹
B^d -sanhātāyā? ¹⁰ so C^k; B^d -tāya. ¹¹ C^k -ttamāpa-. ¹² B^d jāyati. ¹³ B^d -vu-.
¹⁴ B^d tadantare. ¹⁵ B^d mapa. ¹⁶ C^k agaddhīputtasame, C^s agandiputtasame,
B^d adhituputtassa me. ¹⁷ B^d ātā-. ¹⁸ B^d dhammakā-. ¹⁹ B^d hotiti. ²⁰ C^k
duduṇcaduṇca, B^d aduṇ ca aduṇ ca. ²¹ C^s nīlītha, B^d nīlīve. ²² B^d -nāsiti.
²³ B^d adde adāsī.

dhanakīmānaṃ uppannadhanam pi mātaraṃ apatijaggantānaṃ nassatīti me sutan
ti, kiechaṃ vā so ti iti dhanam vāssa nassati dukkham vā so¹ nigacchati,
labbhametan ti taṃ idhaloke ca devaloke ca ānandādisukhaṃ mātaraṃ pari-
caritvā vijānato paṇḍitaṃ labbhā², sakkā laddhum tādiseṇā 'ti a., dānañcā
5 'ti mātāpītunnaṃ dānaṃ dātabbhaṃ piyavacanāṃ bhaṇitabbhaṃ uppannakieca-
sādhanaśasena attho caritabbo jettbhāpācāyanadhammesu ta. ta. parisamajhe vā
rahogatānaṃ vā abhivādanādivasena samānattatā³ kūtābbā na raho abhivādanādīni
katvā parisatīti na kūtābbāni⁴ sabbattha samānen' eva bhavitabbhaṃ. ete ca
saṅgahā nassū 'ti sace ete cattāro saṅgahā na bhavēyyuṃ, samavekkhan-
10 tīti sammānāyena kāraṇena pekkhanti, mahattān ti seṭṭhattān, brahmā ti
puttānaṃ⁵ brahmasamā uttamā seṭṭhā, pubbācariyā ti paṭhamācariyā, āhu-
neyyā ti āhunapattiggāhakā yassa kassaci sakkāssa anucchavikā, annena-
matho ti annena atho pānena, peccā 'ti kālākiriyaṃ pariyoṣāne ito gantvā
sagge ca modatī pamodatīti.

15 Evaṃ M. Sinernāṃ pavatteṇto viya desanaṃ niṭṭhāpesi.
Taṃ sutvā sabbe pi te rājāno sabbabalakāyā pasīdiṃsu. Atha
ne pañcasu silesu patitṭhāpetvā „dānādisu appamattā hothā“
'ti ovaditvā uyyojesi, te sabbe pi dhammena r. kāretvā āyu-
pariyoṣāne devanagaraṃ pūrayiṃsu. S-to N-to pi yāvatā-
20 yukaṃ mātāpitāro paricaritvā Brahma-loka-parāyanā ahesuṃ.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyoṣane mātīposakabhikkhu sotā-
pattiphale patṭhāsi): „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, N-to
Ānando, Monojarājā Sāriputto, ekasatarājā⁶ asīti mahātherā ca añña-
taratherā ca, catuvīsati akkhohiṇiyo Buddhaparisā, Sonapaṇḍito pana
25 aham evā 'ti. Sona-Nanda-jātakaṃ. Sattatinipāta-
vaṇṇanā niṭṭhitā⁷.

¹ Bā adds puriso. ² Bā labbham. ³ so all three MSS. for samānatā? ⁴ Cks
-ti? ⁵ Ck na. ⁶ Ck -ja. ⁷ Bā -pūtajātakaṃ niṭṭhitaṃ-Kusajātakaṃ Sona ca
dve jātakāni Sattatinipātambhi therehi saṅgahakārehi saṅgitā.

XXI. ASĪTINIPĀTA.

1. Cullahaṃsajātaka.

Sumukhā ti. Idam S. Veluvane¹ v. āyasmato Ānandassa² jīvitapariccāgamā ā. k. Devadattena hi T-assa jīvitā voropetum payojitesu dhanuggabhesu paṭhamam³ pesitena āgantvā „nāhaṃ bhante sakkomi⁴ 5 Bhagavantaṃ jīvitā voropetum, mahiddhiko so Bhagavā mahānubhāvo“ ti vutte Devadatto⁵ „alam āvuso, mā tvaṃ samaṇaṃ Gotamaṃ jīvitā voropehi⁶, ahaṃ eva s-am G-am jīvitā voropessāmi⁷“ vatvā T-e⁸ Gijjhakūṭassa pabbatassa pacchāchāyāya⁹ caṃkamante¹⁰ Gijjhakūṭam¹⁰ pabbataṃ abhirūhitvā¹¹ yantavegena mahatiṃ¹² silaṃ pavijjhi. 10 „imāya silāya s-am G-am jīvitā voropessāmi¹²“ dve pabbatakūṭāni¹⁴ samāgantvā taṃ silaṃ paṭicchimsu¹⁵, tato papaṭikā¹⁶ uppatitvā Bhagavato pādaṃ paharitvā ruhiraṃ¹⁷ uppādesi. Balāvavedanā pavatimsu. Jivako T-assa pādaṃ satthakena phāletvā duṭṭhalobitaṃ vāmetvā¹⁸ pūtimaṃsaṃ apanetvā¹⁹ bhesajjaṃ ālīpītvā²⁰ nīrogaṃ²¹ 15 akāsi. S. purimaḍivasam²² eva bhikkhasaṃghaparivuto²³ mahatiyā²⁴ Buddhalīlāyā²⁵ vicari²⁶. Atha naṃ disvā Devadatto cintesi: „s-assa G-assa rūpaggappattaṃ²⁷ sarīraṃ disvā koci manussabhūto upasaṃkamitum na sakkoti, raṇṇo kho pana Nālāgiri nāma hatthi²⁸ caṇḍo

¹ Ckz Jetavane. ² Sdr -dattherassa. ³ Bđ Sdr sabbapatha-. ⁴ Sdr adda taṃ.

⁵ Bds add āha, Sdr has so d. āha. ⁶ Bds -esi. ⁷ Ckz -tassa. ⁸ Sdr pacchima-.

⁹ Sdr adda sayam. ¹⁰ Sdr -a. ¹¹ Sdr -ruyhi-. ¹² all three MSS. -ti. ¹³

Bds add vatvā, Sdr tathā. ¹⁴ Bđ -tā, Sdr -tādhā. ¹⁵ so Ckz, Bds Sdr sampati-.

¹⁶ Bđ pabbatikā. ¹⁷ Sdr rudhi-. ¹⁸ Sdr -ta mopetvā. ¹⁹ Sdr adda choritvā? ²⁰

Bđ -etvā, Sdr -ppetvā. ²¹ all four MSS. ni-. ²² Ckz purimasadisam, Bđ puna

divasam, Sdr purisadiso. ²³ Sdr mahābhi-. ²⁴ Sdr adda va. ²⁵ Bđ Sdr

-līlāya. ²⁶ Sdr nagaraṃ pāvisi. ²⁷ Bds rūpasobhagga-, Sdr rupasobhaga-

²⁸ Bđ Sdr mahāha-.

- pharuso¹ Buddha-Dhamma-Saṅgha-guṇe na jānāti², so nam jīvita-kkhabayaṃ pāpessatīti³ so gantvā taṃ atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā „sādhū“⁴ 'ti sampāṭicchitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „samma sve Nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va s-ena G-ena paṭipannavithiyaṃ
 5 vissajjehitī“ ā. Devadatto pi nam⁵ „aṇṇesu divasesu hatthi kittakaṃ suraṃ pivatīti“ pucchitvā „attha ghaṭe“⁶ ti vutte „sve“⁷ soḷasa ghaṭe pāyetvā s-ena G-ena paṭipannavithiṃ⁸ abhimukhaṃ kareyyāsīti⁹ ā. So „sādhū“¹⁰ 'ti sampāṭicchi. Rājā nagare bheriṃ carāpessi¹¹: „sve Nālāgiriṃ mattakaṃ katvā nagare vissajjessanti, nāgarā pāto va
 10 sabbakiccāni katvā antaravithiṃ mā paṭipajjimsū“¹² 'ti. Devadatto pi rājanivesanā¹³ oruḥa hatthisālāṃ gantvā hatthigopake āmantetvā „mayāṃ bhāṇe uccaṭṭhāniyaṃ“¹⁴ nicaṭṭhāne¹⁵ kātuṃ samatthā¹⁶, sace vo yasena attho sve pāto va Nālāgiriṃ tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā s-assa G-assa āgamanavelāya tuttomarehi¹⁷ vijjhivā¹⁸ kujjhā-
 15 petvā hatthisālāṃ bhindāpetvā s-ena G-ena paṭipannavithiṃ abhimukhaṃ¹⁹ katvā s-am G-am jīvita-kkhabayaṃ pāpethā²⁰ 'ti ā. Te „sādhū“²¹ 'ti sampāṭicchiṃsu. Sā pavatti sakalanagare vitthārikā²² ahoṣi. Budha-Dhamma-Saṅgha-māmakā upāsakā taṃ sutvā S-raṃ upasamkamitvā „bhante, Devadatto raṇṇā saddhiṃ ekato hutvā sve
 20 tumhehi paṭipannavithiyaṃ Nālāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idh' eva hotha, mayāṃ vihāre yeva Buddhapamukhassa saṅghassa²³ bhikkhaṃ dassāma“²⁴ 'ti vadimsu. S. „sve piṇḍāya“²⁵ pavississāmīti²⁶ avatvā „ahaṃ sve Nālāgiriṃ dametvā pāṭihāriyaṃ katvā“²⁷ titthiye madditvā Rājagahe piṇḍāya acaritvā²⁸ va bhikkhu-
 25 saṅghaparivuto nāgarā nikkhamitvā Veluvanam eva gamissāmi²⁹. Rājagahavāsīno pi bahūni³⁰ bhattabhājanāni gaṇetvā Veluvanam eva āgamissanti, sve vihāre bhattaggaṃ bhavissatīti³¹ iminā kāraṇena tesāṃ adhivāsesi. Te T-assa adhivāsanam viditvā bhattabhājanāni āharitvā³² „vihāre yeva dānaṃ dassāma“³³ 'ti pakkamimsu. S-āpi paṭhamayāme
 30 dh. desetvā majjhimayāme³⁴ paṇhe³⁵ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse³⁶ sihasayyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamā-

¹ Bā Sār add manussagghāṭako. ² Sār ajānanto, omitting so. ³ C² na. ⁴

Bā Sār add bhante. ⁵ Bā adds tvaṃ, Sār taṃ. ⁶ Bā Sār -iyaṃ. ⁷ Sār -petvā.

⁸ Sār -nato. ⁹ Bā Sār -nato. ¹⁰ Sār adds pi nicaṭṭhānato uccaṭṭhāne. ¹¹ Bā

adds nicaṭṭhānato vā uccaṭṭhāne kātuṃ samatthā. ¹² Bā kujato. Sār tutthato.

¹³ Bā vijjhantā vijjhantā, Sār vijjhanto vijjhantā. ¹⁴ Bā Sār -iyaṃ. ¹⁵ Bā Sār

-itā. ¹⁶ Bā Sār bhikkhusa-. ¹⁷ Bā Sār add na. ¹⁸ Sār pāṭihāriyaka. ¹⁹ Sār

acaritvā. ²⁰ Bā āgamissāmitti. ²¹ C² -a, C³ -ū. ²² Bā -rāpetvā. ²³ Sār adds

devadattāya. ²⁴ Bā Sār -am. ²⁵ Sār path-.

pattiyā vitināmetvā¹ tatiyakotthāse mahākaruṇāsamāpattim samāpajjivā
 bodhaneyyabandhave² olokeno Nālāgiriḍamane³ caturāsitiyā pāṇasahasā-
 nam dhammābhisamayāṃ disvā pabbatāya rattiyā katasarīrapaṭṭijaggano⁴
 āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantetvā „Ānanda ajja Rājagahaparivattakesu⁵
 aṭṭharasasu vihāresu⁶ sabbesaṃ⁷ bhikkhūnaṃ mayā suddhim Rāja- 5
 gahaṃ parisitum ārocehīti“ ā. Thero tathā akāsi. Sabbe bhikkhū
 Veḷuvane sannipatimsu. S. mahābhikkhusaṃghaparivāro⁸ Rājagahaṃ⁹
 pāvisi. hatthimeṇḍā¹⁰ yanthānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu¹¹, mahanto samā-
 gamo ahosi. Saddhāpasannā¹² manussā „ajja kira Buddhanāgassa¹³
 tiracchānanāgena¹⁴ saṅgāmo bhavissati. anopamāya¹⁵ Buddhalīhāya 10
 Nālāgiriḍamanaṃ passissāmā“ ti pāsādahammiyagehacchadanāni abhi-
 ruyha aṭṭhaṃsu. Assaddhā pana micchādittṭhikā¹⁶ „Nālāgiri caṇḍo
 pharuso¹⁷, Buddhādinaṃ guṇaṃ na jānāti¹⁸, so ajja s-assa G-assa
 suvaṇṇavaṇṇaṃ rūpaṃ¹⁹ viddhaṃsetvā²⁰ jīvitakkhayaṃ pāpessati. ajja²¹
 paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā“ ti pāsādādisu² aṭṭhaṃsu. Hatthi 15
 pi Bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddhaṃ-
 sento sakatāni saṃcunṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahatṭhakaṇṇavālo
 pabbato viya ajjhottharanto yena Bh. tenābhidhāvi, taṃ disvā bhikkhū
 Bh-aṃ etad avocum: „ayaṃ bkante Nālāgiri caṇḍo pharuso manussa-
 ghātako²² imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyaṃ Buddhādinaṃ 20
 guṇaṃ jānāti, paṭikkamatu bhante Bh., paṭikkamatu Sugato“ ti.
 „Mā bhikkhave bhāyatha²³, paṭibalo²⁴ ahaṃ Nālāgiriṃ dametum“ ti.
 Athāyasmā Sāriputto S-raṃ yāci: „bhante pitu uppannakiccaṃ²⁵
 nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, ahaṃ etaṃ²⁶ damemīti“. Atha naṃ S.
 „Sāriputta, Buddhabalaṃ nāma aṇṇaṃ, sāvakabalaṃ aṇṇaṃ, tiṭṭha 25
 tvan“ ti paṭibāhi. Evaṃ²⁷ yebbuyyena asītimahātherā yācimsu. S.
 sabbe pi paṭibāhi. Athāyasmā Ānando S-ri balavasinehena addhi-
 vāsetum asakkonto „ayaṃ hatthi paṭhamaṃ maṃ māretu“ ti T-tass'
 atthāya jīvitaṃ pariccajivā²⁸ Satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ S.
 „apehi Ānanda, mā me purato aṭṭhāsīti“ ā. „Bhante, ayaṃ hatthi 30

¹ Ck yo viti-, Sdr -yo samāpajjivā. ² Bds -dhujaṇa. ³ Bds Sdr -nena, B² damena. ⁴ Bds Sdr adds hutvā. ⁵ Cks -ke. ⁶ Bds mahāvi-. ⁷ Bds Sdr add pi. ⁸ Bds Sdr -parivutto. ⁹ Sdr adds plūḍāya. ¹⁰ Cks -jo, Sdr aha ha-. ¹¹ Cks paṭijaggim. ¹² Sdr -sannā. ¹³ Sdr buddhamahānā-. ¹⁴ Sdr adds saddhim. ¹⁵ Bds anu-. ¹⁶ Sdr adds ayaṃ. ¹⁷ Bds Sdr adds maṇussaghātako. ¹⁸ Cks -titi. ¹⁹ Bds Sdr sariraṃ. ²⁰ Cks -itvā. ²¹ Sdr ajjeva. ²² Sdr rukkhapā-. ²³ Bds Sdr -tako. ²⁴ Bds Sdr -litha. ²⁵ Cks Sdr -le. ²⁶ so Bds; Cks pitunnaṃ kicca, Sdr uppannakiccaṃ omitting pitu. ²⁷ Bds ahaṃ eva taṃ, Sdr ahaṃ meva. ²⁸ Cks e. ²⁹ Bds Sdr add gantvā.

caṇḍo pharuso manussaghātako¹ kappuṭṭhānaggisadiso, paṭhamamā mā
 māretvā pacchā tumbhākaṃ santikaṃ āgacchatu² 'ti thero avaca,
 yāvattatiyaṃ vuccamāno pi ca tath' eva atṭhāsi³ na paṭikkamati⁴.
 Atha nam Bh.⁵ iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭha-
 5 pesi⁶. Tasmim khaṇe ekā itthi Nālāgiriṃ disvā maraṇabbhayaabhīta
 palāyamānā⁷ amkena gahitadārakaṃ hatthino ca T-tassa ca antare
 chaddetvā palāyi, batthi tam anubandhitvā⁸ dārakassa santikaṃ āgami⁹.
 dārako mahāravaṃ ravi. S. Nālāgiriṃ odissakamettāya¹⁰ pharitvā
 sumadhuraṃ brahmasaramaṃ niechāretvā „ambho Nālāgiri, tam soḷasa-
 10 surāghaṇe¹¹ pāyevā mattaṃ karontā¹² na aññaṃ gaṇhissatī ka-
 riṃsu, mā gaṇhissatī¹³ karīṃsu, mā akāraṇena jaṃghāyo kilamento¹⁴
 vicari, ito ehi¹⁵“ pakkosi. So Satthu vacanaṃ sutvā akkhīni ummī-
 letvā Bh-to rūpasiriṃ oloketvā paṭiladdhasamvego Buddhatejena
 pacchinnasurāmado¹⁶ soṇḍaṃ olambetvā¹⁷ kaṇṇe cāleno¹⁸ gantvā
 15 T-tassa pādesu pati. Atha nam S. „Nālāgiri, tvaṃ tiracchānahaṭṭhi,
 ahaṃ Buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo mā¹⁹ pharuso mā ma-
 nussaghātako²⁰ bhava, mettacittaṃ paṭilabhā²¹ 'ti vatvā dakkhiṇa-
 hatthaṃ pasāretvā kumbhaṃ²² parāmasitvā²³

Mā kuṇjara nāgam āsado,
 20 dukkho hi kuṇjara nāgamāsado.
 na²⁴ hi nāgahatassa²⁵ kuṇjara
 sugatī hoti itoparāyano²⁶.
 Mā ca mado mā ca pamādo²⁷,
 na hi pamattā sugatiṃ vajanti,
 25 tena tvaṃ űeva tathā karissasi
 yena tvaṃ sugatiṃ gamissasīti²⁸ dh. d.

Tassa sakalasarīraṃ pītiyā nīrantararaṃ phuṭaṃ²⁹ ahoṣi, sace³⁰
 tiracchānagato na³¹ bhavissa sotāpānaphalaṃ adhigamissa³². Manussa
 tam pāṭihāriyaṃ disvā unnadiṃsu appoṭhesuṃ³³, sañjātasomanassa
 30 nānābharaṇāni khipiṃsu, tāni batthissa sarīraṃ paṭicchādayiṃsu, tato

¹ Bā Sār -tako. ² Bā akāsi, Sār thito. ³ Bā Sār -mi. ⁴ Sār satthā. ⁵ Bā Sār tha-. ⁶ Ck -nam. ⁷ Bā Sār add nivattitvā. ⁸ Bā Sār agamāsi. ⁹ Bā udissataṃ me-, Sār uddassa me-. ¹⁰ Ck -tesu. ¹¹ Bā -te. ¹² Ck -ssati, Bā Sār add pana. ¹³ Bā Sār -manto. ¹⁴ Ck paṭicchanna-. ¹⁵ Sār olabanto. ¹⁶ Ck omī mā. ¹⁷ Bā Sār -tako. ¹⁸ Bā -a, Sār -bhambhe. ¹⁹ Sār add imam gāthamāha. ²⁰ Ck ti, Sār ni. ²¹ so Ck Bā; Ck -hattassa. ²² Ck paramiyato. ²³ read pāmado. ²⁴ Sār add evaṃ. ²⁵ Sār phuṭṭhaṃ. ²⁶ Bā add kira. ²⁷ Bā nā. ²⁸ Bā Sār -ssati. ²⁹ Ck appoṭhesu, Bā appotesu; Sār apphotayīṃsu.

paṭṭhāya Nālāgiri Dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana Dhana-
pālakasamāgame caturāsītīpāṇasabassāni amataṃ pivimsu¹. S. Dhana-
pālakaṃ pañcasu silesu paṭiṭṭhāpesi. Soṇḍāya Bh-to pādapaṃsūni
gabettvā upari muddhani ākiritvā paṭikūṭito² patikkamitvā dassanūpacāre
ṭhito Dasabalaṃ vanditvā nivattitvā hatthīsālaṃ pāvīsi, tato paṭṭhāya³
ca danto⁴ sudanto hutvā na kiñci vibhetheti⁵. S. nīpannamanoratho
„yeli yaṃ dhanam khittam tesam yeva⁶ tam hotū⁷“ ti adhiṭṭhāya „ajja
mayā mahantaṃ paṭihāriyaṃ kataṃ⁸, imasmim nagare piṇḍāya ca-
raṇaṃ appatirūpaṃ“ ti tiṭṭhiye madditvā bhikkhusaṃghaparivuto ja-
yappatto khattiyo viya nagarā nikkhamitvā Veḷuvanaṃ eva gato.⁹
Nagaravāsino bahuannapānakhādaniyaṃ ādāya vihāraṃ gantvā mahā-
dānaṃ pavattayimsu. Tam divasaṃ sāyaṇhāsamaye dhammasabhaṃ
pūretvā nisinnā bhikkhū kathaṃsamutṭhāpesuḥ: „āvuso āyasmatā
Anandena¹⁰ T-tass¹¹ atthāya attano jīvitam pariccajantena dukkaraṃ
kataṃ, Nālāgiriṃ disvā S-rā tikkhattuṃ paṭibāhiyamāno pi nāpagato¹²,
aho dukkarakārako āvuso thero¹³“ ti. S. „Anandassa guṇakathā pa-
vattati, gantabbaṃ mayā etthā¹⁴“ ti Gandhakūṭito nikkhamitvā āgantvā
„k. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. p¹⁵“ Anando tiracchāna-
yoniyaṃ nibbatto pi mam¹⁶ atthāya jīvitam pariccajīti¹⁷ vatvā¹⁸ a. ā.:

A.¹⁹ Mahimsakaratthe²⁰ Sakulanagare²¹ Sakulo²² nāma²³
rājā dhammena r. kāresi. Tadā nagarato avidūre ekasmim
nesādagāmake aññataro nesādo pāsehi sakune bandhitvā nagare
vikkinanto²⁴ jīvikaṃ²⁵ kappesi. Nagarato ca avidūre āvattato
dvādasayojano²⁶ Mānusiyo²⁷ nāma padumasaro ahosi pañca-
vaṇnapadumasañchanno, ta. nānappakāro sakunasaṃgho osari²⁸,
so nesādo ta. aniyāmena pāse oḍḍeti²⁹. Tasmim kāle dha-
tarattṭha hamsarājā channavutihaṃsasahassaparivuto³⁰ Citta-
kūṭapabbate Suvannaguhāyaṃ vasati³¹, Sumukho³² nām³³ assa
senāpati ahosi. Ath³⁴ ekadivasaṃ³⁵ tato hamsayūthā kati-

¹ Cks pivimsu. ² so Cks; B² Sdr -iko, B⁴ paṭikuto. ³ B² Sdr danta. ⁴ B² Sdr -dha. ⁵ B² Sdr āveva, Cks va. ⁶ Cks -tā. ⁷ B² sannisinnā, Sdr sannipattitvā.
⁸ Cks āyasmā anando. ⁹ Sdr anapagato. ¹⁰ Sdr āyasmā anando. ¹¹ Sdr ti
atha nam sathā dibbasotadhiṭṭhaya sutvā. ¹² Sdr adds tuṇhi ahosi tehi yācito.
¹³ Sdr adds bhikkhave. ¹⁴ Cks mahisara-, Sdr mahisaka-. ¹⁵ B² Sdr sāgala-.
¹⁶ B² Sdr sāgalo. ¹⁷ Ck B² Sdr viki-. ¹⁸ B² Sdr -tam. ¹⁹ Sdr -niko. ²⁰
B² Sdr -asiyo. ²¹ Sdr otari, B² -ā otarimsu. ²² B² Sdr -si. ²³ B² C²
-parivāro. ²⁴ Sdr pariva-. ²⁵ Ck sukhumo. ²⁶ B² Sdr ekadā.

payā suvaṇṇaḥaṃsā Mānusiyaśaraṃ¹ āgantvā² pahūtagocare
 tasmīm yathāsukhaṃ caritvā³ sucitra-Cittakūṭaṃ⁴ gantvā dhata-
 ratṭhassa ārocesuṃ: „mahārāja manussapathe Mānusiyo⁵ nāma
 padumasaro sampannagocaro, ta. gocaraṃ gaṇhituṃ gacchāma⁶“
 5 'ti. So „manussapatho nāma sāsāṃko⁷, mā vo rucciti⁸“ pa-
 ṭikkhipitvāpi⁹ punappuna vuccamāno „sace tumhākaṃ ruccati
 gacchāma¹⁰“ 'ti saparivāro taṃ saraṃ agamāsi. So ākāśā¹¹
 otaranto pādaṃ pāse pavesento¹² yeva otari, ath' assa pāso
 pādaṃ ayasatthakena¹³ bandhanto¹⁴ viya ābandhitvā gaṇhi,
 10 ath' assa „chindissāmi naṃ“ ti ākaddhantassa pathamavāre
 cammaṃ chiṇṇi¹⁵ dutiyavāre maṃsaṃ¹⁶ tatiyavāre nahāruṃ¹⁷,
 pāso aṭṭhim āhacca aṭṭhāsi, lohitaṃ pagghari¹⁸, balavavedanā
 pavattiṃsu¹⁹. So cintesi: „sac' ahaṃ baddharāvaṃ²⁰ ravissāmi
 ūtakā me uttarā²¹ hutvā gocaraṃ agaṇhitvā chātājḥhattā va
 15 palāyanta²² dubbalatāya samudde patissanti²³“ so vedanaṃ
 adhivāsetvā²⁴ ūtīnaṃ yāvadatthaṃ caritvā²⁵ haṃsakīlaṃ²⁶ kī-
 ṇanakāle mahantena saddena²⁷ baddharāvaṃ²⁸ ravi, taṃ sutvā
 va te haṃsā maraṇabhayaṭṭajjita²⁹ Cūtrakūṭābhimukhā³⁰ pakka-
 miṃsu³¹. Tesu³² pakkantesu Sumukho haṃsasenaṇāpati „kacci
 20 nu kho idaṃ bhayaṃ mahārājassa uppannaṃ, jānissāmi naṃ“
 ti vegena pakkhanditvā purato gacchantassa haṃsagaṇassa
 antare M-aṃ adisvā majjhimahaṃsagaṇaṃ vicini³³, ta. pi³⁴
 adisvā „nissamsayaṃ tass' ev' etaṃ³⁵ bhayaṃ uppannaṃ“ ti

¹ Bā -asiyati-. ² Sār gantvā. ³ Bā Sār vica-. ⁴ Ck sucitrueittrakūṭaṃ, Bā su-
 hitaṃ citta-. Sār cittaṃkūṭaṃ, omitting sucitra. ⁵ Bā manussi-. ⁶ Sār sa-
 paṭibhaya. ⁷ Sār ruccatiti, Bā ruccitthāti. ⁸ Bā Sār add tehi. ⁹ Sār -sato
¹⁰ Ck Bā Sār -santa. ¹¹ Bā Sār -mattakena, Bā -patta-. cfr. 229. ¹² Bā kaṭṭha-,
 Bā kaddhe-, Sār ghaṭe-. ¹³ Ck chindī. ¹⁴ Bā Sār add chiṇṇi. ¹⁵ Ck omit
 mahāruṃ, Bā add chiṇṇi, Sār has nhāru chiṇṇi, adding catutthavāre 20. ¹⁶
 Sār -rati. ¹⁷ Bā Sār omit pa. ¹⁸ Bā bandharavaṃ. Sār bandhanaravaṃ. ¹⁹
 Bā uttarāśā, Sār cūttarāśā. ²⁰ Ck -ti. ²¹ Sār adds yāva. ²² Bā khādītā,
 Sār gocaraṃ gaṇhitvā. ²³ Bā Sār haṃsānaṃ. ²⁴ Ck omit sa-. ²⁵ Bā bandhana-
 ravaṃ, Sār bandharavaṃ. ²⁶ Bā Sār add hutvā. ²⁷ Bā Sār citta-. ²⁸ Sār
 pakkhandimāsu. ²⁹ Ck pi. ³⁰ Sār -nassa viciniṭvā. ³¹ Sār adds taṃ. ³²
 Sār tassevatāṃ.

nivattitvā āgacchanto M-am pāse baddham¹ lohita-makkhitaṃ
dukkhāturaṃ paṃkapiṭṭhe nipaṇṇaṃ diṣvā „mā bhāyi mahārāja²,
ahaṃ mama jīvitam pariccajitvā tumhe pāsato mocessāmīti“
vadanto otaritvā M-am assāsento paṃkapiṭṭhe nisīdi. Atha
naṃ vimaṃsanto M. paṭhamam g. ā.:

1. Sumukha anupacinantā³ pakkamanti vihaṅgamā,
gaccha tuvaṃ pi, mā kaṃkhi, n' atthi baddhe¹⁵ sahāyatā ti. 1.

Ta. anupacinantā⁴ ti sinehena ālayavasena⁵ anolokento⁶, pakka-
mantīti ete chaṇṇavuttihaṇḍasasahassā nūtivahaṅgamā maṃ⁷ chaḍḍetvā gacchanti
tvam pi gaccha mā idha thānaṃ⁸ ākaṃkhi evaṃ hi pāsena baddhe mayi sa- 10
hāyatā nāma n' atthi na hi te ahaṃ idāni kiñci sahāyakīcaṃ kātum sakkhi-
sāmi kin te mayā nirupakāreṇa papañcaṃ akatvā gacch' eva⁹ 'ti vadati.

Tatoparam¹⁰:

1. Gacch' evāhaṃ na vā gacche na tena amaro siyaṃ,
sukkhitaṃ taṃ upāsitvā dukkhitaṃ¹⁰ taṃ kathaṃ jahe. 2. 15
2. Maraṇaṃ vā tayā saddhiṃ jīvitam vā tayā vinā
tath' eva¹¹ maraṇaṃ seyyo yañce jīve tayā vinā. 3.
3. N' esa dhammo mahārāja yaṃ taṃ¹² evaṃgataṃ jahe,
yā gati tuyhaṃ sā mayhaṃ ruccate vihaṅgādhipa¹². 4.
4. Kā¹³ nu pāsena baddhassa¹⁵ gati aññā mahānasā,
sā kathaṃ cetayānassa¹⁶ muttassa tava¹⁷ ruccati. 5. 20
5. Kaṃ vā tvaṃ passase¹⁸ atthaṃ mama tuyhaṃ ca pakkhima
nūtiṇaṃ vāvasiṭṭhānaṃ ubhinnaṃ jīvitakkhaye. 6.
7. Yan na kaṇḍanadepiccha¹⁹ andhena tamasā gataṃ²⁰
tādise sañcajaṃ²¹ pāṇaṃ kaṃ atthaṃ abhijotaye²². 7. 20
8. Kathaṃ nu patataṃ seṭṭha dhamme atthaṃ na bujjaṃsi,
dhammo apacito santo atthaṃ dasseti²³ pāṇinaṃ. 8.

¹ Sdr bandham diṣvā. ² Sdr -jā ti vatvā. ³ C² anapavinantā, C² anapavinantā,
Sdr anuvi-. ⁴ C² napavinantā, C² napavin-, Sdr anuvi-. ⁵ C² ālayanava-
⁶ all four MSS. -to. ⁷ C² omitt maṃ. ⁸ Bds Sdr vāsaṃ. ⁹ Sdr adds sumukho
āha. ¹⁰ C² omitt dukkhi. ¹¹ Bds Sdr tadeva. ¹² C² etaṃ. ¹³ Sdr -pā ti
tato M. āha. ¹⁴ Bds kin. ¹⁵ all four MSS. bandh-. ¹⁶ C² cetasi-. ¹⁷
C² ava. ¹⁸ Sdr -si. ¹⁹ Sdr dve piccha, C² -de viñca. ²⁰ Sdr kataṃ, Bds
kathaṃ. ²¹ Sdr sañcaja, Bds sañcajaṃ. ²² Sdr adds ti sumukho āha. ²³ C²
dassati, Bds dassati.

9. So 'haṃ dhammaṃ apekkhāno¹
dhammā c' atthaṃ samuṭṭhitāṃ
bhattīṃ ca tayi sampassaṃ² nāvakaṃkhāmi³ jīvitaṃ. 9.
10. Addhā eso sataṃ dhammo yo mitto⁴ mittam āpade
na-ccaje jīvitassāpi, hetu dhammaṃ anussaraṃ⁵. 10.
11. Sv-āyaṃ dhammo ca⁶ te cinṇo bhattī ca viditā mayi,
kāmaṃ⁷ karassu mayh' etaṃ, gacch' evānumato⁸ mayā. 11.
12. Api tv-evaṃ⁹ gate kāle yaṃ bandhaṃ¹⁰ nātināṃ mayā
tayā taṃ buddhisampannam¹¹ assa paramasaṃvutaṃ. 12.
13. Icc-eva¹² mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavuttinaṃ
paccadissatha¹³ nesādo āturānaṃ iv' antako. 13.
14. Te sattum abhisamikkha¹⁴ dīgharattaṃ hitā diḍḍā
tunhīm āsittha ubhayo na ca sañcesum¹⁵ āsanaṃ. 14.
15. Dhataratṭhe ca disvāna samuddente¹⁶ tato tato
abhikkamatha vegena dijasattu dijjādhipe. 15.
16. So ca vegen' abhikkamma āsajja parame dije
paccakampittha¹⁷ nesādo¹⁸ baddhā iti vicintayaṃ. 16.
17. Ekaṃ ca baddhaṃ āsinaṃ abaddhaṃ ca punāparaṃ
āsajja baddham āsinaṃ pekkhamānaṃ adīnavaṃ. 17.
18. Tato so vimato yeva paṇḍare ajjabbhāsatha
pavaddhakāye¹⁹ āsīne dijasamghagaṇādhipe: 18.
19. Yan nu pāsena mahatā baddho na kurute desaṃ —
atha kasmā abaddho tvaṃ balī pakkhī na gacchasi. 19.
20. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti, mutto baddham upāsasi, (IV ²⁰⁰/₁₀)
ohāya sakunā yanti, kiṃ eko avahīyasi²⁰. 20.
21. Rājā me so dijamitta²¹ sakhā pāpasamo ca me,
n' eva naṃ vijahissāmi yāva kālassa pariyāyaṃ²². 21.

¹ Ck ave-, Cs avakkhāto, Bā apekkhanto. ² Cs Sār sampassaṃ. ³ Cks -khāva, Bā -khāpi. ⁴ Cks -e. ⁵ Sār -ranti tato M. āha. ⁶ Cks kha. ⁷ Sār kāyaṃ. ⁸ Cks gaccheva a-. ⁹ Ck -va. ¹⁰ so Ck; Cs khandhaṃ, Bā Sār khaṇḍaṃ. ¹¹ Bā vuddhi-. ¹² Bā -vaṃ. ¹³ Cks pabbādi-, Bā Sār paccudi-. ¹⁴ Bā abhisam-
cikkhi, Cks abhisamcikkha. ¹⁵ Cks navasañcops, Bā sañcalesum, B' sañcesum,
Sār sañcesu. ¹⁶ Cks -ddante, Sār -ddente. ¹⁷ Cks paṇḍa-, Bā pañca-, B' pa-
cchā-, Sār mañca-. ¹⁸ Cks -de. ¹⁹ Ck pavatthikāse, Cs pavattakāye, Bā pa-
vajha-. ²⁰ Sār -sīti sumukho āha. ²¹ Bā dijamitto, Cks dijomitto, cfr. IV ²²⁰/₁₅.
²² Sār -yanti nesādo āha.

22. Kathaṃ paṇāyaṃ vihaṅgo¹ nāddasa² pāsam oḍḍitaṃ,
padaṃ h'etaṃ mahantānaṃ, bodhum³ arahanti⁴ āpadaṃ⁵. 22.
23. Yadā parābhavo hoti poso jīvitasaṃkhaye (IV ⁴²³/₂₇)
atha jālaṃ ca pāsāṃ ca āsajjāpi na bujjhati⁶. 23.
24. Apī tv-eva mahāpuṇṇa⁷ pāsā bahuvidhā tatā⁸
gūlham āsajja bajjhanti⁹ ath' evaṃ jīvitakkhaye ti. 24.

Imāsaṃ gāthānaṃ sambandho Pāḷivasen¹ eva¹⁰ veditaḥ; ta. gacchevā
'ti mahārāja ahaṃ ito gaccheyyaṃ vā na vā nāhaṃ¹¹ tena gamanena¹² vā
agamanena vā amaro siyāṃ, ahaṃ ito gato pi agato pi maraṇato¹³ amutto va,
ito pubbe pana sukhitaṃ taṃ upāsītva idāni dukkhitaṃ kathaṃ jaheyyaṃ ti 10
vadaṭṭi, maraṇaṃ vā ti mamaṃ hi āgacchantassa¹⁴ vā tayā saddhīṃ maraṇaṃ
bhaveyya gacchantassa vā tayā¹⁵ vinā jīvitaṃ, tesu dvīsu¹⁶ yaṃ tayā sad-
dhīṃ maraṇaṃ tad eva me varaṃ yaṃ pana tayā vinā jīveyyaṃ na me taṃ
varaṃ ti a., ruccate ti yā va tava gati nippatti¹⁷ sā va¹⁸ mayhaṃ ruccati,
sā kathaṃ ti summa Sumukha mama¹⁹ tāva dāhena vālapāsena²⁰ buddhassa 15
parahatthagatassa sa gati ruccati tava pana cetayānassa²¹ sacetanassa paṇṇā-
vato muttassa²² kathaṃ ruccati, pakkhimā²³ 'ti pakkhasampanna²⁴, ubhinnaṃ
ti ambhakaṃ dvīnnaṃ jīvitakkhaye 'satī tvaṃ mama vā tava vā avasāṭṭhānā-
naṃ²⁵ vā kam atthaṃ passasi²⁶, yaṃ nā 'ti ettha nakāro upamāne, kaṇ-
canadāpīcchā²⁷ 'ti kaṇcanadāpīccha²⁸, ayam eva vā pāṭho kaṇcanasaddisa- 20
ubhayapakkhā 'ti a., tamasaṃ ti tamasi, gataṃ ti kataṃ²⁹, ayam eva vā pāṭho,
purimassa nakāraṃ iminā sambandho, na katan ti kataṃ viyā 'ti a., i. v. h.:
taya pāṇaṃ cajante pi³⁰ acjante pi³¹ mama jīvitassa abhāvā yaṃ tava pāpa-
sañcajanam taṃ³² andhena tamasi katam viya kiñcid evarūpakammaṃ apaccak-
khagunaṃ, tādisse tava apaccakkhaguno pāpasañcajane³³ tvaṃ pāṇaṃ sañcajante 25
kaṃ atthaṃ joteyyāsīti³⁴, dhammo apacito santo ti kin nu dhammo pūjito
mānito³⁵ samāno, atthaṃ dasseti³⁶ vuddhiṃ³⁷ dasseti, apekkhāno ti
apekkhanto, dhammā catthan³⁸ ti dhammato ca³⁹ atthaṃ samuṭṭhitaṃ

¹ Bā Sdr vihaṅgo. ² Cks -sā. ³ Cks buddhum. ⁴ Bds -hati. ⁵ Sdr -danti s. d.

⁶ Sdr -titi nesādo ā. ⁷ Ck aplīthavamaham mañṇe, C aplīthavamaham mañṇe,

B aplītham vaṃ mahāpuṇṇa. ⁸ Ck tatā, Bā katā, Sdr gatā? ⁹ Sdr va-, Bā

bu-. ¹⁰ Bds Sdr -nāyeneva. ¹¹ Cks haṃ. ¹² Cks maggena. ¹³ Cks -ṇa. ¹⁴

Sdr ag-. ¹⁵ Cks add vā. ¹⁶ Cks omīti dvī-. ¹⁷ Sdr omīti tava gati. ¹⁸

Cks yā ca. ¹⁹ Cks khama, Bā omīti mama. ²⁰ Sdr vālamayapāsana. ²¹ Sdr

metayānassa, Ck metanāyassa, C cetanāyassa. ²² Cks yu-. ²³ Bds -am.

²⁴ Bā Sdr -tthānaṃ nā-. ²⁵ Cks passi. ²⁶ Cks dāpīcchā. ²⁷ Cks -dāpīccha.

²⁸ Cks katā. ²⁹ Cks -tenāpi. ³⁰ Cks omīti taṃ. ³¹ Bds Sdr sañcajanto, omitting

pāpa. ³² Bā kimatthaṃ jāneyyāsīti, Sdr kimatthaṃ mabbhijoteyyāsīti. ³³ Bds Sdr

add sammānito. ³⁴ Cks dassa-. ³⁵ Bā buddhī, Sdr vuḍḍhi. ³⁶ Cks Bā vatthan.

³⁷ Ck va.

passanto, bhaddhā ti sīnhaṃ, sataṃ dhammo ti paṇḍitānaṃ sabhāvo, yo
 mitto ti yo mitto āpadāsu mittam na¹ caje, tassa arajantassa² esa sabhāvo
 nāma addhā sataṃ dhammo vidito³ pākato jāto, kūmaṃ karassu⁴ 'ti etaṃ
 kīmaṃ mayā lehitam mama karassu, api tvevaṃ gate kāle ti api tu evaṃ
 5 gate kāle mayi imasmiṃ thāne pārena baddho⁵, paramassaṃvutaṃ tipasama-
 paripunnāṃ, leceva⁶ mantayantānaṃ ti gaccha na gacchāmi⁷ evaṃ ka-
 thetānaṃ, ariyānaṃ ti ācāriyānaṃ, paccadissathā⁸ 'ti kāsāvāni vasetvā
 rattamūle⁹ pīlāndbhitvā muggaraṃ ādiya gacchanto¹⁰ va¹¹ adissatha, āturānaṃ
 ti gilānānaṃ maceu viya, abhisamikkhā¹² 'ti bhikkhave ti ubho pi sattum
 10 āyantaṃ passitvā, hitā ti dīgharattaṃ aṇṇamaññassa hitā muducittā¹³, na ca
 sañcesu āsanā¹⁴ ti āsanato na callāsu yathā nisinnā va ahesuṃ, Sumukho
 pana ayaṃ nesādo āgantvā paharanto¹⁵ maṃ pathamaṃ¹⁶ paharatū 'ti cintetvā
 M-aṃ pacchato katvā nīlādi, dhataratthe ti haṃse, samudgente¹⁷ ti maraṇa-
 bhayaṃ ito e' ito ca uppatante diavā, āsajjā¹⁸ 'ti itare dve jane upagantvā,
 15 paccakampitthā¹⁹ 'ti baddhā na baddhā ti cintento upadhārento akampittha,
 vegaṃ hāpetvā sanikaṃ aṇṇāsi. āsajja baddhaṃ ti nibaddhaṃ M-aṃ
 upagantvā nisinnaṃ Sumukhaṃ, ādinavaṃ ti ādinavaṃ eva hutvā M-aṃ
 olokentaṃ diavā, vimato 'ti kin nu kho abaddho baddhasaṃ santike nisinnā
 kāraṇaṃ pucchissāmi²⁰ vimatijāto²¹ hutvā ti a., paṇḍare ti haṃse athavā pari-
 20 suddhe nimmale sampajatthe kaṇḍanavaṇṇe ti a., pavaddhakāye ti vaḍ-
 ḍhitakāye mahāsaṃse, yaṇṇū²² 'ti yaṇ tava eso mahāpāse baddho pi na kurute
 dīsaṃ ti palāyanaṭṭhāya ekaṃ dīsaṃ na vajati²³ taṃ yuttaṃ ti adhippāyo, balliti
 balasampanno hutvāpi, pakkhīti taṃ ālapati, ohāyā²⁴ 'ti chaḍḍetvā, yaṇṇitī
 sesasakuṇā gacchanti, avahīyasitī ohīyāsi, dijāmittā²⁵ 'ti dijānaṃ amittā
 25 yāva kālāssa pariyaṇaṃ ti yāva maraṇassa vāro āgacchati, kathaṃ paṇāyaṇ
 ti tvaṃ rājā me so ti vadaṃ rājāno ca nāma paṇḍitā honti, iti²⁶ paṇḍito sa-
 māno kena kāraṇena oḍḍitaṃ pāsāṃ na²⁷ addasa²⁸, padaṃ hetan ti yasama-
 hattaṃ vā ānāmahattaṃ vā pattānaṃ attano āpadabujjhaṇaṃ²⁹ nāma padaṃ
 kāraṇaṃ, tasmā te āpadaṃ³⁰ bodhumaṃ arahanti, parābhavo ti avaḍḍhi,
 30 āsajjāpīti upagantvāpi na bujjhati, tatā³¹ ti vītata oḍḍitā, gūlhamāsa³² āsajjā³³
 'ti tesu pāsasu yo³⁴ gūlho³⁵ pattechaṇṇo pāso taṃ³⁶ āsajja bujjhanti, atheraṇ
 ti aha evaṃ jīvitaḥkhaṇe bujjhant' evā³⁷ ti a.

Iti so taṃ³⁸ kathāsallāpena muduhadayaṃ katvā M-assa
 jivitaṃ yācanto:

¹ Sdr a. ² Bdr Sdr add mittassa. ³ Ckr vijitāti, Bdr tihividito. ⁴ so C; Ck Bdr Sdr bandho. ⁵ Bdr Sdr -vaṃ. ⁶ Bdr Sdr -lam. ⁷ Sdr āg-. ⁸ Ckr ca. ⁹ Bdr abhicīṇasakkhā, Bdr Sdr abhisācikkhā. ¹⁰ Ckr nañcesāñṇopā, Bdr nasaccelesu-. Bdr naca sañcesuṃ-, Sdr nacalañcesuṃti. ¹¹ Sdr omits pa-. ¹² Ckr haṃsasamu-
 dente. ¹³ so Ckr Bdr; Sdr matī-. ¹⁴ Bdr Sdr bhajati. ¹⁵ Bdr Sdr add pi. ¹⁶ Bdr pāsanaṃ. Ckr omits na. ¹⁷ Bdr adassa, Sdr addassaṃ. ¹⁸ so C; Ck ap-. Bdr apadaṃ-. ¹⁹ Bdr ap-. ²⁰ Sdr gūyā-. ²¹ Ckr so. ²² Ckr pā nam, Bdr pācā
 taṃ. ²³ Ck samānaṃ, Ckr sannaṃ so, Bdr so, omitting taṃ.

25. Api n' āyaṃ tayā saddhiṃ sambhāsassa¹ sukhudrayo,
api no anumaññasi², api no jivitaṃ dade ti g. ā. 25.

Ta, api nāyaṃ ti api no ayam, sukhudrayo ti sukhaphalo, anu-
maññasīti³ Cittakūtaḥ⁴ gantvā nātako passitum api no⁵ anujāneyyāsi, jīvi-
taṃ dade ti api no imāya kathāya⁶ oppannavissāso na māreyyāsi. 5

So tassa madhurakathāya bajjhivā

26. Na c' eva me tvaṃ baddho si, na pi icchāmi te vadhaṃ,
kāmaṃ khippam ito gantvā jīva tvaṃ anigho ciran ti g. ā. 26.
Tato Sumukho catasso gāthā abhāsi:

27. N' evāham⁷ etaṃ icchāmi aññatr' etassa jivitā,
sace ekena tuṭṭho⁸ si muñc' etaṃ⁹ mañ ca bhakkhaya¹⁰. 27. 10

28. Ārohaparīnāhena¹¹ tuly' asmā vayasā ubho,
na te lābhena jīn' atthi¹², etena¹³ niminā tvaṃ. 28.

29. Tad iṃgha samavekkhassu¹⁴, hotu giddhi tavāsmasu,
maṃ pubbe bandha pāsena pacchā muñca dijādhpaṃ. 29. 15

30. Tāvad eva ca te lābho katassā¹⁵ yācanāya ca
metti ca dhataratṭhehi yāvajjīvāya te siyā ti. 30.

Ta etaṃ ti yaṃ aññatra etassa jivitā mama jivitaṃ etaṃ ahaṃ n' icchāmi,
tulyasmā ti samānā boma, niminā tvaṃ ti parivattehi tvaṃ, tavāsmasū
ti tava amhesu giddhi hotu, kīu te etena, mayi lobham uppādehi vadati, 20
tāvadevā ti tattako yeva, yācanāya cā 'ti yā mama yācanā sā katā assā 'ti a.

Iti so tāya dhammadesanāya tele pakkhittakappāsapicu
viya mudukatahadayo M-aṃ tassa dāsaṃ katvā dadanto āha:

31. Passantu no mahāsaṃghā tayā muttam ito gataṃ
mittāmaccā ca bhaccā¹⁶ ca puttadārā ca bandhavā. 31. 25

32. Na ca¹⁷ te tādisā mittā bahunnaṃ idha vijjati
yathā tvaṃ dhataratṭhassa pāṇasādhāraṇo sakhā. 32.

33. So¹⁸ te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo,
kāmaṃ khippam ito gantvā nātinaṃjhe virocathā 'ti. 33.

¹ Bds Sdr saṃvā-. ² Cks -esi, Bds Sdr -āsi. ³ Bds Sdr -āsīti. ⁴ Cks citra-. ⁵
Bds Sdr tvaṃ in the place of api no. ⁶ Bds Sdr gāthāya. ⁷ Sdr namevā-.
Cks navā-. ⁸ Ck ku-. ⁹ Cks mañ-. ¹⁰ Cks -yam. ¹¹ Ck Sdr -nā. ¹² so Cks
Bds jiratti, Sdr onatā. ¹³ Cks add mañ. ¹⁴ Bds Sdr -pe-. ¹⁵ Bds Sdr katassa
¹⁶ Cks bhattā. ¹⁷ Cks nā va. ¹⁸ Cks so.

Ta, no ti nīpātamattam, tayā muttam ti imam hi tvaṃ ūeva muṭṭasi
nāma tasmā imam tayā muttam ito Citrakūṭapabbata-gataṃ¹ mahantā nūṭisaṃghā
ca² ete ca mittādayo passantu ettha, bandhavā ti ekalohitasambandhā³,
vijjati ti vijjanti, pāṇasādhāraṇo ti sādhirāṇapāṇo avibhattajīvito⁴, yathā
5 tvaṃ etassa sakka etādisā aññesaṃ bahunnaṃ mittā⁵ nāma na vijjanti, tavā-
nugo ti etah⁶ dukkhīaṃ ādāya purato gacchantassa tava ayaṃ anugo hotu.

Evam vatvā pana nesādaputto pemacittena M-aṃ upasaṃ-
kamitvā bandhanaṃ chinditvā āliṅgitvā sarato nikkhāpetvā⁷ sara-
tīre tarapadabbapiṭṭhe⁸ nisīdāpetvā pāde baddhapāsaṃ mudu-
10 cittena saṇikaṃ mocetvā⁹ dūre khipitvā M-e balavasinehaṃ
paccupatthāpetvā mettacittena udakaṃ ādāya lohitaṃ dhovitvā
punappuna parimajji, tassa mettacittānubhāvena B-assa pāde
sirā sirāhi¹⁰ māsaṃ mānsena cammaṃ cammena ghaṭṭitaṃ¹¹,
tāvad eva pādo saṃrūlho¹² saṇjātachavi¹³ saṇjātaloṃ ahoṣi,
15 abaddhapādena nibbiseso B. sukhito pakatibhāven¹⁴ eva nisīdi.
Atha Sumukho attānaṃ nissāya M-assa sukhita bhāvaṃ disvā¹⁵
jātasomanasso¹⁶ nesādassa thutim akāsi.

Tam atthaṃ pakāseṇto Satthā āha:

20 22. So patito pamuttena bhāṭṭunā bhāṭṭugāraṇo
ajjhabhāsaṭṭha vakkāṇṇo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhāṇaṃ: 34.

23. Evaṃ luddaka nandassu saha sabbehi nātibhi
yathāham aṇṇa nandāmi muttam disvā diṇḍhipān ti. 35.

Tattha vakkāṇṇo ti vaṃkagīvo.

Evaṃ luddakā¹⁷ ti imam¹⁸ thutim katvā Sumukho B-aṃ ā:
25 „mahārāja, iminā ambhākaṃ mahāupakāro kato, ayaṃ hi am-
bhākaṃ vacanaṃ akatvā kilāhaṃse no¹⁹ katvā issarānaṃ dento
bahun dhanam labheyya, māretvā²⁰ māsaṃ vikkipanto pi
labbheṭṭha²¹, attano pana jīvitaṃ anoloketvā ambhākaṃ vacanaṃ

¹ Bds -taṃ gacitvā. ² Bd yeva. Sdr yeva. ³ Cks -tati-. ⁴ Bd -vako, Sdr
-viko. ⁵ Cks -ānaṃ. ⁶ Cks ettha. ⁷ so Cks for -metvā? Bds Sdr nikkhami-. ⁸
Bds -dabbatipitthe, Sdr -dabbhatipā-. ⁹ Cks temetvā, Bds mocitvā. ¹⁰ so Cks;
Bds -rehi, Sdr sirāsirā. ¹¹ so Sdr; Bds -kaṃ, Ck sanikaṃ, Cs saṇikaṃ. ¹² Bd
saṃrūlho. ¹³ Bd Sdr succhavi. ¹⁴ Sdr viditvā. ¹⁵ Bd Sdr saṇjāta-. ¹⁶
Bd Sdr omī imam, Bd has imam pana. ¹⁷ Bd -so nā. ¹⁸ Sdr adds vā. ¹⁹
Ck labbheṭṭha, Bd mūlaṃ pilaṭṭheṭṭha, Sdr bahūdhanam labbheṭṭha.

kari, imaṃ rañño santikaṃ netvā sukhajīvikaṃ karomā¹ 'ti. M. sampaticchi. Sumukho attano bhāsāya M-ena saddhiṃ kathento puna manussabhāsāya luddaputtam āmantetvā „samma tvam kimatthaṃ pāse² odḍesiti“ pucchitvā „dhanatthan“ ti vutte „evam sante tuvaṃ³ amhe ādāya nagaram pavisitvā rañño⁴ dassehi, bahum⁵ te dhanam dāpessāmīti“⁶ ā.

36. Ehi⁷ tam anusikkhāmi yathā tvam api⁸ lacchase lābham yathāyaṃ⁹ dhataratṭho pāpaṃ kiñci na dakkhati¹⁰. 36.

37. Khippam antepuram netvā rañño dassehi no ubho abaddhe pakatibhūte kāce¹¹ ubhayato ṭhite 37. 10

38. Dhataratṭhā¹² mahārāja hamsādhipatino ime, ayaṃ hi rājā hamsānam, ayaṃ senāpatitaro. 38.

39. Asamsayam imaṃ disvā hamsarājāṃ narādhipo patīto sumano vitto¹³ bahum dassati te dhanam ti. 39.

Ta. anusikkhāmīti anusasāmi, pāpaṃ ti lāmakam, rañño dassehi¹⁴ no ti amhe ubho pi rañño dassehi, B-assa pañhapabbhāvadassanattam¹⁵ attano mittadhammassa sūvibhāvanattam luddassa dhanalābhattham rañño sīle patiṭṭhāpanattam cā 'ti catūhi kārāṇehi evaṃ ā., dhataratṭhā¹⁶ ti netvā ca pana rañño evaṃ sikkheyyāsi¹⁷: mahārāja ime dhataratṭhakule jāta dve hamsādhipatino¹⁸, etesu ayaṃ rājā itaro senāpatīti, iti nam sikkhūpesi, patīto ti ādini¹⁹ tiñi pi tutṭhākāraṇavacanān²⁰ eva²¹.

Evaṃ vutte luddo „sāmi, mā vo rājadassanam²² ruccatu²³, rājāno nāma calacittā, keḷīhamse²⁴ vā vo²⁵ kareyyum mārapeyyum vā“ ti vatvā „samma mā bhāyi, ahaṃ tādisaṃ kakhalam luddam lohitapāpīṃ dhammakathāya mudukam katvā mama pādesu pātesim²⁶, rājāno nāma puññavantā ca paññavantā ca subhāsītadubbhāsītāññu²⁷ ca, khippam amhe rañño dassehīti“ vutte „tena hi mā mayham kujjhittha, ahaṃ āvuso²⁸

¹ Bā Sār -sari. ² Bā Sār omīti tuvaṃ. ³ Bā bahūnam. ⁴ Bā pessāmīti. ⁵ Ck add ca. ⁶ Ck tuvaṃ hi. ⁷ Bā Sār tavāyam. ⁸ Sār rakkhati. ⁹ Ck kāve, Bā koje, Sār kāje. ¹⁰ Ck Sār -a, Bā -o. ¹¹ Bā Sār citto, Ck vinto. ¹² Bā paññābhāva-, Sār paññānubhāva-. ¹³ Ck -o. ¹⁴ Ck -siti. ¹⁵ Ck jāto vebhāsāhi-. ¹⁶ Bā mūtha-. ¹⁷ Ck rājā-, Sār rañño evaṃ dassanam. ¹⁸ Bā -ti, Sār rucci. ¹⁹ Bā kiḷa- altered to kiḷā-, Sār kiḷa-. ²⁰ Ck omīti vo. ²¹ Sār pādesi, Bā pātemi. ²² Sār -tam dubbhāsītāṃ jānanti. ²³ Bā Sār avassam.

tumbhākaṃ ruciya¹ nemiti² ubho pi kācaṃ³ āropetvā rājakulaṃ
gantvā rañño dassetvā raññā puttḥo yathābhūtaṃ ārocesi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

40. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā kammaṇā upapādayi,
5 khippam antepuraṃ gantvā rañño haṃse adassayi
abaddhe pakatibhūte kāce⁴ ubhayato thite. 40.
41. Dhataratṭhā⁵ mahārāja haṃsādhīpatino ime,
ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro⁶. 41.
42. Kathaṃ pan' ime vihaḡā⁷ tava hatthattḥam⁸ āgata,
10 kathaṃ luddo mahantānaṃ issare-m-idha-m-ajjhagā⁹. 42.
43. Vihiṭā sant' ime pāsā¹⁰ pallalesu janādhīpa
yaṃ yadā yatanaṃ maññe dijjānaṃ pāṇarodhanaṃ. 43.
44. Tādisaṃ pāsam āsajja haṃsarājā abajjhatha,
taṃ abaddho upāsīno mamāyaṃ ajjhabbāsatha: 44.
- 15 45. Sudukkaraṃ anariyehi dahate bhāvaṃ uttamaṃ
bhattur atthe¹¹ parakkanto dhamme yutto vihaḡamo. 45.
46. Attan' āyaṃ cajiṭvāna jīvitam jīvitāraho
anuttḥanto āsīno bhattu yācittha jīvitam. 46.
47. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam¹² ahaṃ ajjhagaṃ,
20 tato taṃ pāmuñcim pāsā anuññāsim sukheṇa ca. 47.
48. So patito pamuttena bhattunā bhattugāraṇo
ajjhabbāsatha vakkāṅgo vācaṃ kaṇṇasukkhāṃ bhaṇaṃ. 48.
49. Evaṃ luddaka nandassa saha sabbehi nātibhi
yathāham ajja nandāmi muttam disvā dijjādhīpaṃ. 49.
- 25 50. Ehi¹³ taṃ anusikkhāmi yathā tvam api lacchase
lābhaṃ yathāyaṃ dhataratṭho pāpaṃ kiñci na dakkhati¹⁴. 50.
51. Khippam antepuraṃ gantvā rañño dassēhi no ubho
abaddhe pakatibhūte kāce¹⁵ ubhayato thite. 51.
52. Dhataratṭhā¹⁶ mahārāja haṃsādhīpatino ime,
30 ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro. 52.
53. Asaṃsayam imam disvā haṃsarājāṃ narādhīpo
patito sumano vitto¹⁷ bahum dassati te dhanaṃ. 53.

¹ Bā rucayā. ² Bā Sār kājaṃ. ³ Bā kāje, Sār kājaṃ. ⁴ Bā -o, Sār -a.
⁵ Sār adda taṃ sutvā rājā āha. ⁶ Bā Sār vihaḡā. ⁷ Sār hatthattḥam. ⁸
Bā Sār -re idha a-. ⁹ Sār haṃsā. ¹⁰ Bā Sār atṭhe. ¹¹ Ckz pā-. ¹² Ckz
add ca. ¹³ Sār rakkhati. ¹⁴ Bā Sār kāje. ¹⁵ Ckz Sār -o. ¹⁶ Ckz citto.

84. Evam etassa vacanā ānītā 'me ubho mayā.
 etth' eva hi ime assu ubho anumatā mayā. 54.
 85. So 'yaṃ evaṃgato pakkhī diḷo paramadhammiko,
 mādisassa hi luddassa janayeyyātha maddavaṃ. 55.
 86. Upāyanam hi¹ te deva nānāṃ passāmi edisaṃ
 sabbasākunīkagāme², taṃ passa manujādhipā 'ti. 56.

Ta. kammanā³ upapādayīti yaṃ so avaca taṃ karonto kāyakammena
 sampādesi, gantvā ti haṃsarājena nisinnakūcakoṭṭim⁴ uccetaram senāpatinā⁵
 nisinnakoṭṭim⁶ thokaṃ uccam katvā ubho pi⁷ ukkhipitvā⁸ haṃsarājā ca senā-
 pati ca rājānaṃ passitum gaacchanti ussaratha ussarathā 'ti janam ussarento 10
 evarūpā⁹ sobhaggaḥṇatā suvaṇṇavannabhāṃsarājāno⁹ na dīttāpubbā ti¹⁰ ma-
 nussesu paṇṇasantesu¹¹ khippam antepuraṃ gantvā, adassayīti haṃsa-
 rājāno tumbe dattābho āgatā ti rañño ārocetvā tena tuṭṭhaḥṇitena āgaacchantū¹²
 'ti pakkosāpīte¹³ atiharitvā dassayī¹⁴, hatthhatthan¹⁵ ti hatthe atthan¹⁶
 pattan ti vuttam hoti, mahantānaṃ ti yasamahanānaṃ pattanānaṃ suvaṇṇa-
 vannaṇānaṃ dhātaraṭṭhaṃsānaṃ issare¹⁷ sāmino katham tvaṃ luḍḍo hutvā 15
 adhigato ti pucchati, isseramidhamajjhagatā¹⁸ ti pi pāṭho, etesaṃ issariyaṃ
 tvaṃ¹⁹ katham ajjhagā ti a., vihitā ti yojitā, yaṃ yadā yatanāṃ maññe
 ti mahārāja yaṃ yaṃ samosaraṇaṭṭhānaṃ dījānaṃ pāparodhanāṃ jīvitaḥṇa-
 yakaraṃ maññāmi ta. ta. mayā pallāsesu pāsā vihitā, tādissaṃ ti mānusiya²⁰ 20
 sare tathāvidhaṃ pāsarodhanāṃ mayā vihitāṃ pāsāṃ, taṃ ti taṃ etam ta.
 baddhaṃ, upāsīno ti attano jīvitaṃ āgaṇetvā upagantvā nisinna, mamāyaṃ
 ti maṃ ayaṃ senāpati abhāsatha²¹, mayā saddhīm kathesi, sudukkarāṃ ti
 tasmiṃ khane esa amhādihehi anariyehi sudukkaraṃ akāsi, kim²² taṃ ti dahate
 bhāvaṃuttamaṃ ti attano uttamam ajjhāsayāṃ dahati vīdahi pakāsayi²³, 25
 attanāyaṃ ti attano ayaṃ, anutthunanto ti bhattu guṇe vaṇṇento tassa
 jīvitaṃ²⁴ maṃ yaṃ, tassa²⁵ 'ti tassa tathā²⁶ yācantaṃ, sukkena cā 'ti yathā-
 sukhaṃ Cītrakūṭam²⁷ gantvā nātisaṃghaṃ passathā 'ti ca anujānīm, etthevā
 'ti mayā pana ime dve ettha²⁸ Mānusiyaṃ sare yeva Cīttakūṭagamaṇāya anu-
 matā ahesuṃ, evaṃgato ti satthahatthagato, janayeyyātha maddavaṃ ti 30
 attani mettacittam jānesi, upāyanam²⁹ ti paṇṇakāraṃ, sabbasākunīka-

¹ B^d upāyanañca, S^dr upāyanañca, C^ks upāsanam hi. ² C^ks sabbe - - kagāme.

³ B^d S^dr -unā. ⁴ B^d -kāja-, S^dr -kāpañkoṭṭim. ⁵ B^d S^dr -ti. ⁶ B^d S^dr pi te.

⁷ S^dr pa-. ⁸ B^d S^dr add nāma. ⁹ S^dr -pāh-. ¹⁰ B^d S^dr add muduhadayaṃ.

¹¹ B^d S^dr hisampattesu. ¹² B^d S^dr -atū. ¹³ B^d S^dr -to. ¹⁴ C^ks dassasi,

B^d S^dr dassesi. ¹⁵ C^ks hatthapattthan, B^d hatthattan, S^dr hatthajathan. ¹⁶

B^d S^dr hatthesu āgataṃ. ¹⁷ B^d S^dr -ra. ¹⁸ B^d S^dr issara - - gā. ¹⁹ C^ks omi

tvaṃ. ²⁰ B^d mānusiya, S^dr manussiya. ²¹ B^d S^dr ajjhahh-. ²² S^dr ka,

B^d omits kiṇṭanti. ²³ B^d -hati - - seti. ²⁴ B^d S^dr add muñca ti. ²⁵ C^ks

ṇassetassa yathā. ²⁶ B^d S^dr citta-. ²⁷ C^ks etc in the place of dve ettha. ²⁸

C^k upāyan, B^d S^dr upāyanam.

gāme ti sabbasmim pi sākuṇikagāme ahaṃ aññaṃ tava evarūpaṃ kenaci
sākuṇikena ābhatapubbaṃ upāyanaṃ¹ na passaṃi, taṃ passā 'ti taṃ mayā
ābhataṃ upāyanaṃ² passa manujūdhīpa³ 'ti.

Evam so thitako va Sumukhassa guṇe kathesi. Tato
5 rājā haṃsarañño mahārahaṃ āsanaṃ Sumukhassa ca suvaṇṇa-
bhaddapīṭhakaṃ dāpetvā tesam ta. nisinnānaṃ suvaṇṇabbhā-
janehi lājamadhuphānitādini⁴ dāpetvā nīṭṭhite pana⁵ bhojanakicce
añjalim paggayha M-aṃ dhammakathaṃ yācivā suvaṇṇapīṭhe
nisīdi. So tena yācito paṭisanthāraṃ tāva akāsi.

- 10 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:
27. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ piṭhe sovaṇṇaye subhe
ajjhābhāsatha vakkaṅgo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 57.
28. Kacci⁶ nu bhoto kusalaṃ, kacci⁷ bhoto anāmayāṃ,
kacci⁸ raṭṭhaṃ idaṃ phitaṃ dhammena-m-anusissati⁹. 58.
15 29. Kusalaṃ c' eva me haṃsa, atho haṃsa anāmayāṃ,
atho raṭṭhaṃ idaṃ phitaṃ dhammena-m-anusissati¹⁰. 59.
30. Kacci¹¹ bhoto amaccesu doso koci na vijjati,
kaccin¹² nu te tav' atthesu nāvakaṃkhaṇṭi jīvitam¹³. 60.
31. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
20 atho p' ime mam' atthesu nāvakaṃkhaṇṭi jīvitam¹⁴. 61.
32. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava-cchandasāsānugā¹⁵. 62.
33. Atho pi me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā mama-cchandasāsānugā¹⁶ ti. 63.
- 25 Ta. rājānaṃ ti Sakulārājānaṃ¹⁷, vakkaṅgo ti haṃsarājā, dhammena-
manusissatīti¹⁸ dhammena anusissati¹⁹, doso ti aparādhō, tavatthesū
'ti uppannesu tava yuddhādīsū atthesu, nāvakaṃkhaṇṭīti uraṃ²⁰ datvā
pariccajantā kacci²¹ attano jīvitam na patthenti jīvitam cajitvā tav' ev' atthaṃ karonti,
sādīsīti samajjīkā, assavā ti vācanaṃ²² sampaticehikā, puttarūpayasū-

¹ Bā Sdr upāyanaṃ. ² Ck -pānīyādini, Cc -pānīyādini, Bd -pānīyādini, Sdr -pānīyādini, Bc -phānītā-. ³ Ck paṇa. ⁴ Bā kiṇci. ⁵ Bā -ssāsasi, Sdr -ssāsiti, adding rājā āha. ⁶ Bā -sāsahanti, Sdr -ssissahanti, adding m. āha. ⁷ Sdr jīveti, adding rājā āha. ⁸ Sdr -tanti, adding m. āha. ⁹ Sdr -gāti rājāha. ¹⁰ Ck sakuna-, Bā Sdr sāgalari-. ¹¹ Ck -sīti, Bā -ssāsasi, Sdr -sāsasi. ¹² Ck -sāsati, Bā -sāsati, wanting in Sdr. ¹³ Ck udarath, Cc upadarath. ¹⁴ Bā Sdr -na.

petā ti puttehi ca rūpeṇa ca yasena ca upetā, tavacchandavasānugā ti kacci¹ tav' ev' ajjhāsayaṃ tava vasaṃ anuvattati na attano cittavasenāvattatitī² pucchati.

Evam B-ena paṭisanthāre kate puna rājā tena saddhim kathento ā.: 5

64. Bhavan tu kacci³ nu mahāsattuhatthathataṃ⁴ gato⁵
dukkham āpajji vipulaṃ tasmiṃ paṭhamamāpade. 64.
65. Kacci⁶ yan n' āpatitvāna daṇḍena samapothayi⁷,
evam etesaṃ jammānaṃ pākatikaṃ bhavati tāvade⁸. 65.
66. Khemam āsi mahārāja evam āpadi saṃsati⁹ 10
na cāyaṃ kiñci-r-asmāsu sattū va samapajjatha. 66.
67. Paccakampittha nesādo, pubbe va ajjhabhāsatha,
tadāyaṃ Sumukho yeva paṇḍito paccabhāsatha¹⁰. 67.
68. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam ayam ajjhagā,
tato maṃ pāmuñci pāsā anuññāsi sukhena ca. 68. 15
69. Idam pi¹¹ Sumukhen' eva etadatthāya cintitaṃ
bhoto sakāse āgamaṇaṃ etassa dhaṇaṃ¹² icchatā¹³. 69.
70. Svāgataṃ c' ev' idam bhavataṃ patito¹⁴ c' asmi dassanā,
eso api¹⁵ bahuṃ vittaṃ¹⁶ labhataṃ yāvat' icchitī¹⁷. 70.

Ta mahāsattuhatthathataṃ gato¹⁷ ti mahantassa sattuno hat- 20
thathataṃ¹⁸ gato, āpatitvānā 'ti upadhāvitvā, pākatikaṃ ti pākatikaṃ,
ayam eva vā pātho, i. v. h. etesaṃ hi jammānaṃ tāvad eva evaṃ pākatikaṃ
hoti sakuna daṇḍena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā¹⁹ va dhaṇaṃ²⁰ labhanti²¹,
kiñci-r-asmāsu 'ti kiñci-r-asmāsu²², sattū vā 'ti sattū viya, paccakampitthā
'ti mahārāja esa amhe diāvā baddhā²³ ti saññāya thokaṃ osakkitha²⁴, pubbe 25
vā 'ti ayam eva paṭhamam²⁵ ajjhabhāsi, tadā ti tasmiṃ kāle, etadatthāyā
'ti etassa nesādaputtassa atthāya cintitaṃ, dhanamicchatā ti etassa dhaṇaṃ

¹ Bā kiñci. ² Bā Sār -na-. ³ Cā bhavannu-. Bā bhavantaṃ kiñci, Bā bhaga-
vantaṃ-, Sār bhavanto-. ⁴ Cā -kaṃ, Sār habhattha. ⁵ Cā -ā. ⁶ Cā -thayi.
⁷ read: pakati hoti - ? Sār -evā ti hattharājā āha. ⁸ so Cā; Bā evamāpari-
yāsati, Sār evamāriyāsati. ⁹ Sār ajjha-. ¹⁰ Bā Sār idaṇca. ¹¹ Cā vitt-. ¹²
Cā -akā, Sār -tūti rājā āha. ¹³ Cā paṇito, Cā piṇito, Bā Sār patito. ¹⁴
Bā Sār cāpi. ¹⁵ Bā Sār cittaṃ. ¹⁶ Bā Sār yāvadī-. ¹⁷ Bā -kaṃgato, Sār
hatthajjagatā. ¹⁸ Bā hatthattha, Bā hatthatham, Sār hatthajjha. ¹⁹ Bā Sār
pāpetto. ²⁰ Bā vettanaṃ, Bā Sār vetanaṃ. ²¹ Bā labhati, Sār labhissati. ²²
Sār adda idam vuttaṃ hoti ete saha. ²³ Bā bandhanā, Sār bandhā. ²⁴ Bā
osakkatha, Sār osakkitha. ²⁵ Cā vā pātho maṃ.

icchantena tena tava santikāṃ amhākaṃ āgamanam¹ cintitaṃ, svāgataṃ
cevidan² ti mā bhonto clatsyantu bhavataṃ idaṃ idhāgamanam svāgataṃ eva,
labhatan ti labbātu.

Evañ ca pana vatvā rājā aññatarāṃ amaccaṃ oloketvā
5 „kiṃ karomi devā“³ ti vutte „imaṃ nesādaṃ kappitakesa-
massuṃ nahātānulittāṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ kāretvā
ānehīti“ vatvā tena tathā katvā ānītassa tassa saṃvacchare⁴
satasaḥassasutthānakaṃ⁵ gāmaṃ dve vithiyo⁶ gahetvā tthitaṃ⁷
gehaṃ rathavaraṃ⁸ aññaṃ ca bahuṃ hiraññasuvannaṃ adāsi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto Satthā:

71. Santappayitvā nesādaṃ bhegehi manujādhipo

ajjhabhāsatha vakkaṇṇaṃ vācam kappasukhaṃ bhaṇan ti g. ā. 71.

Atha M. rañño dh. d. So dhammakathaṃ sutvā tuṭṭha-
hadayo „dhammakathikassa sakkāraṃ karissāmi“ setacchattaṃ
15 datvā r. paṭicchāpento ā.:

72. Yaṃ khalu dhammam ādhīnaṃ⁹ vaso⁹ vattati kiñcanam¹⁰
sabb' atth' issariyaṃ bhavataṃ pasāsatha yad icchatha. 72.

73. Dānatthaṃ upabhotthum vā yaṃ c' aññaṃ upakappati
etaṃ dadāmi vo vittaṃ issaraṃ vissajjāmi vo ti āha. 73.

20 Ta. vaso vattatīti yattha ca mama vaso¹¹ vattati, kiñcanam¹² ti
appamattakam pi, sabbatthiṣṣariyaṃ ti sabbam bhavataṃ yeva issariyaṃ
atthu, yaṃ caññaṃ upakappatīti puññakarmatāya¹³ dānattham vā chattiyaṃ
ussāpetvā r. eva upabhotthum vā yaṃ vā aññaṃ tumbhakaṃ ruccati taṃ karotha,
etaṃ¹⁴ dadāmi vo vittaṃ, saddhīm setacchattena mama santakaṭṭhāyaṃ
25 vissajjāmi.

Atha M. raññaṃ dinnam setacchattaṃ puna¹⁵ tass' eva
adāsi. Rājāpi cintesi: „haṃsaraññaṃ tava me dhammakathā
sutā, luddaputtana paṇa ayaṃ Sumukho madhurakatho ti

¹ Sdr ga-. ² Sdr -tantevj-. ³ Bā repeats saṃ-. ⁴ Bā Sdr add katvā. ⁵
Bā itthiyo. ⁶ so Ck; Bā tāmahantaṃ, Sdr mahantaṃ. ⁷ Bā Sdr -rañña. ⁸
so Ck; Ck -dīnaṃ, Bā -dhīnaṃ, Sdr -pāṇinaṃ. ⁹ so all four MSS. for vaso?
¹⁰ Bā Sdr kiñci-. ¹¹ Ck vā-. ¹² all three MSS. kiñci-. ¹³ Bā Sdr -karmatāya.
¹⁴ Ck evaṃ. ¹⁵ Sdr pana.

atīviya vānṇito, imassāpi dhammakathaṃ soṣṣāmīti¹ so tena saddhīm sallapanto anantaram g. ā.:

14. Yathā ca my-āyaṃ Sumukho ajjhabhāseyya¹ paṇḍito
kāmasā² buddhisampanno tam my-āssa paramappiyaṃ ti. 74.

Ta. yathā ti yadi³ i. v. h.: yadi ca me āyaṃ Sumukho paṇḍito buddhi- 3
sampanno kāmasā⁴ attano rūciyā ajjhabhāseyya tam me paramappiyaṃ assā 'ti.

Tato Sumukho āha:

15. Ahaṃ khalu mahārāja nāgarājā-r-iv⁵ antaram
pativattum na sakkomi, na me so vinayo siyā. 75.
16. Ambākaṃ eva⁶ yo seṭṭho tvaṃ ca uttamasattavo 19
bhūmipālo manussindo pūjā⁷ bahūhi hetubhi. 76.
17. Tesāṃ ubhinnaṃ bhaṇataṃ vattamāne vinicchaye
nāntaram pativattabbam pessenā manujādhipā 'ti. 77.

Ta nāgarājā-r-iv-antarāṃ ti selāyabbhantarāṃ pavittṭho nāgarāja viya,
pativattum ti tumbhākaṃ dvinnam antare vattum na sakkomi, na me so ti 15
sace vadeyyam⁸ na me so vinayo bhāveyya, ambākaṃ cevā 'ti⁹ channarutiya¹⁰
haṃsasahassānaṃ, uttamo sattavo ti uttamasatto, pūjā¹¹ ti ubho tumhe
mayham bahūhi kīraṇehi pūjārahā c' eva paṇḍitaśārahā ca, pessenā¹² ti pessa-
vacanakarena¹³ sevakena.

Rājā tassa vacanam sutvā tuṭṭhahadayo jāto¹⁴, nesāda- 20
putto vānṇesi¹⁵ „āññena tumbhādisena madhuradhammakathī-
kena nāma na bhavitabban¹⁶ ti vatvā ā.:

18. Dhammena kira nesādo¹⁷: paṇḍito aṇḍajo iti,
na h' eva akatattassa nayo¹⁸ etādiso siyā ti. 78.
19. Evaṃ aggapakatimā evaṃ uttamasattavo 25
yāvat¹⁹ atthi mayā ditṭhā nāññaṃ passāmi edisaṃ²⁰. 79.
20. Tuṭṭho 'smi vo pakatiyā vākyena madhurena ca,
eso cāpi mama chando: ciraṃ passeyya vo ubho ti. 80.

¹ so all four MSS. ² Cks -yā. ³ Cks yad, Sdr omits yadi. ⁴ C' Bā Sdr
-kañceva. ⁵ so all four MSS. for pūjā? ⁶ Bā Sdr add ambākañceva. ⁷
Bā Sdr -ti. ⁸ Bā peyenā. ⁹ Bā veyyāvaccakarena, Sdr veyyāvaccakāraṇena,
Ck pessenāvacanakarena. ¹⁰ Ck thānetum, C' thātum. ¹¹ Bā Sdr -ti. ¹² Cks
te saddo. ¹³ Cks naso. ¹⁴ Sdr i.

Ta dhammena¹ ti sahhāvena kāraṇena, akatattassū² ti asaṃpādita-
attabbhāvassa mittadubbhissa³, nayo ti paññā, aggaṃpakatimā⁴ ti aggaṃsabbhāvo,
uttamattavo ti uttamasatto, yāvatatthi⁵ti yavatā mayā dīttā nāma atthi,
nāññān ti tasmim mayi dīttatthāne aññān evarūpaṃ na passāmi, tuṭṭho
5 smi⁶ vo pakatiyā ti samma haṃsarāja ahaṃ pakatiyā paṭhamam eva tum-
hākaṃ dassanena tuṭṭho, vākyenā⁷ ti idāni⁸ vo madhuravacanena tuṭṭho smi,
citraṃ passeyya vo ti lōcāva vasāpetvā mubuttam pi avippavasanto eiraṃ
tumhe passeyyan ti esa me chando ti vadati.

Tato M. rājānaṃ pasaṃsanto āha:

- 10 1. Yam kiñci⁹ parame mitte katar⁵ asmāsu taṃ tayā,
pattā nissamsayam ty-āmbā bhattir asmāsu yā tava. 81.
2. Aduṇ ca nūna sumahā¹⁰ nātisaṃghassa-m-antaraṃ,
adassanena ambhākaṃ dukkhaṃ bahūsu pakkhisu. 82.
3. Tesam sokavighātāya tayā anumatā mayam
15 taṃ padakkhinato katvā nātī¹¹ passem¹² arindama⁶. 83.
4. Addhāhaṃ vipulaṃ pītiṃ bhavataṃ vindāmi dassanā,
eso cāpi¹³ mahā attho nātivissāsanā¹⁴ siyā ti. 84.

Ta. katarasmāsu¹⁵ ti katar¹⁶ amhesu, pattā nissamsayam tyambā
ti mayam nissamsayena tayā pattā yeva, bhattirasmāsu yā tava¹⁷ ti yā tava
20 amhesu bhatti tāya bhattiyā mayam tayā asamsayena pattā yeva, na ca vip-
pattā vipavutthāpi sabhāvesino yeva nāma mayam ti dīpeti, aduṇ ca nūna
sumahā ti etaṃ ca ekasam¹⁸ eva sumahantaṃ, nātisaṃghassamantaraṃ
ti amhehi dvīhi janehi rahitassa mama nātisaṃghassa antaraṃ chiddam, asmā-
kaṃ ti ambhākaṃ dvinnam adassanena bahūsu pakkhisu dukkhaṃ uppannam,
25 passemarindamā¹⁹ ti²⁰ passeyyāma arindama, bhavataṃ ti bhoto dassanena,
eso cāpi²¹ mahā attho ti yā esā²² nātisaṃghasamkhatā²³ nātivissāsanā
siyā eso cāpi²⁴ mahanto attho.

Evam vutte rājā tesam gamanaṃ anujāni²⁵. M. pi rañño
pañcavidhe dussile ādinavaṃ sile ca ānisamsam kathetvā²⁶
30 „imaṃ sīlaṃ rakkha²⁷, dhammena r. kārehi²⁸, catūhi saṃ-
gahavatthūhi janaṃ²⁹ saṃgaṇhā³⁰ ti ovaditvā Cittakūṭaṃ agamāsi.

¹ Bā Sār -assa. ² all three MSS. smim. ³ Bā Sār add pana. ⁴ Cks kicca.
⁵ so all four MSS. ⁶ all four MSS. nātī, Bā Sār -murin-. ⁷ Bā vāhi, Sār
vāpi. ⁸ Sār katarān, ⁹ Bā Sār -murin-. ¹⁰ Bā Sār vāpi. ¹¹ Cks pi yam-
pisāsan. ¹² Cks nātisaṃghasam-. ¹³ Sār -nātī. ¹⁴ Sār -esi. ¹⁵ Bā Sār
rakkhatva. ¹⁶ Sār -etha, Bā -esi. ¹⁷ Sār mahārājanam

Tam attham pakāsento Satthā āha :

85. Idam vatvā dhatarattho hamsarājā narādhipam
uttamajavamattāya¹ nātisaṃgham upāgamum. 85.

86. Te aroge anuppatte disvāna parama dije
kekā ti-m-akarum² hamsā, puthusaddo ajāyatha. 86.

87. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
samantā parikarimsu añḍajā laddhapaccayā ti. 87.

Ta upāgamum ti aruṇṇagamanavelāyana eva madhupānādinī³ pari-
bhūñjitvā rañña ca deviyā ca dvīhi suvaṇṇatālavanthehi⁴ ukkhiptvā gandhamā-
lādīhi katasakkharā tālavantehi⁵ otaritvā rājānaṃ padakkhiṇaṃ katvā vebhāsam
uppatitvā rañña anjalīṃ paggayha gaechatha sāmīno ti vutte sīhapanjarena
nikkhamitvā⁶ uttamaṃ javena gantvā nātisaṃgham upāgamimsu⁷, parama ti
uttame, kekā ti attano sabhāvaravena kekā⁸ ti saddam akāmsu, bhattugāravā ti
bhattari sagāravā, parikarimsu⁹ ti bhattuno muttabhāvena tuṭṭhā tam bhattā-
raṃ samantā parivārayimsu, laddhapaccayā ti laddhapatitthā. 15

Evam parivāretvā pana te hamsā „katham mutto si ma-
hārājā“¹⁰ ti pucchimsu. M. Sumukham nissāya muttabhāvaṃ
Sakularājaluddaputtehi¹¹ katakammaṇ ca kathesi. Tam sutvā
tuṭṭho¹² hamsagaṇo¹³ „Sumukho senāpati ca rājā ca luddaputto
ca sukhitā niddukkhā ciraṃ jīvantū“¹⁴ ti thutīm akāsi. 20

Tam attham pakāsento Satthā osānagātham ā :

88. Evam mittavataṃ atthā sabbe hontī padakkhiṇā
hamsā yathā¹⁵ dhataratthā nātisaṃgham upāgamum ti. 88.

Ta mittavataṃ ti kalyāṇamittasampannānaṃ, padakkhiṇā ti sukha-
hipphattino vuddhiyuttā, dhataratthā ti hamsarājā¹⁶ Sumukho rañña c¹⁷ eva
luddaputtana cā¹⁸ ti dvīhi evaṃ obho pi te dhataratthā kalyāṇamittasampannā,
yathā nātisaṃgham upāgamum nātisaṃghupagamanasamkhāto nesaṃ attho pa-
dakkhiṇo jāto evaṃ aññesaṃ pi mittavataṃ atthā padakkhiṇā hontī. 25

¹ B⁴ -manvāya, S⁴ -mandāya, B² -maṇḍāya. ² C² -nim-. ³ B⁴ jālāmadhu-
pāṇitādīni, S⁴ madhulāpāṇitādīni. ⁴ B⁴ -tālapanthehi, S⁴ -pattehi. ⁵
B⁴ S⁴ nikkhanta. ⁶ S⁴ opasaṇkamimsu. ⁷ B⁴ S⁴ keke. ⁸ C² sakularājā-,
B⁴ sagalarājā-, S⁴ sagalarāñña ca luddakena ca. ⁹ S⁴ -ā. ¹⁰ C² add pi.

¹¹ so B⁴; C² add sumukhādīhi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Anando mam' atthāya jīvitam pariceajjīti" vatvā j. s.: „Tadā nesādo¹ Channo² ahosi, rājā³ Sāriputto, Sumukho Anando⁴, navutihaṃsasahassā⁵ Buddhapariśā, haṃsarājā aham evā" 'ti. Cullahaṃsajātakaṃ⁶.

5

2. Mahāhaṃsajātaka.

Ete haṃsā pakkamantīti. Idam S. Veluvane v. therassa⁷ jīvitapariceāgam eva ā. k. Vatthum vuttasadisam eva. idha pana S. atītam āharanto idam āhari:

A. Bārāṇasīyaṃ Seyyassa⁸ nāma Bārāṇasirañño Khemā
 10 nāma aggamaheśi ahosi. Tadā B. navutihaṃsasahassaparivuto
 Cittakūṭe vihaśi. Ath' ekadivasam Khemā devī paccūsa-
 samaye supinakaṃ⁹ addasa: suvaṇṇavaṇṇahaṃsā āgantvā rāja-
 pallaṃke nisīditvā madhurassarena¹⁰ dhammakatham kathe-
 suṃ, deviyā¹¹ sādhu-kāraṃ datvā dh. suṇantiyā¹² dhamma-
 15 savanena atittāya eva ratti vibhāyi¹³, haṃsā dhammakatham
 kathetvā sīhapañjarena nikkhamitvā agamaṃsu, sā vegen'
 utthāya „palāyamāne haṃse gaṇhatha gaṇhathā" 'ti vatvā
 hattham pasārentī yeva pabujjhi. Tassā katham sutvā pari-
 cārikāyo „kuhiṃ haṃsā" ti thokaṃ avahasimsu, sā tasmim
 20 khane supinakabhāvaṃ¹⁴ ōatvā cintesi: „aham abhūtam na
 passāmi, addhā imasmim loke suvaṇṇahaṃsā bhavissanti, sace
 kho pana 'suvaṇṇahaṃsānaṃ dh. sotukāṃ' amhīti' rājānaṃ
 vakkhāmi 'amhehi suvaṇṇahaṃsā nāma na diṭṭhapubbā, haṃ-
 sānaṃ ca kathā nāma abhūtā yevā' 'ti vatvā nirussukko¹⁵
 25 bhavissati 'dohaḷo' ti vutte pana kenaci¹⁶ upāyena pariyesissati,
 evaṃ me manoratho, ijjhissatīti" sā gilānālayam dassetvā

¹ Sdr suddho. ² Sdr channatthero. ³ Sdr sāgalo rājā. ⁴ Sdr sumukhasenāpati
 ca ānandatthero ahosi ca. ⁵ Bd Sdr chana-. ⁶ Sdr -sā dhatarattho pana
 lokapātho evaṃ haretha jātakaṃ ti iti jātakaṭṭhakathā asīti. 2. Su. = Sumukho.
⁷ Bd ānandattherassa. ⁸ Bd saṇḍhamassa. ⁹ Bd -nath. ¹⁰ Bd -saddena. ¹¹
 Ck -vīm, C^s -vīyaṃ, Bd -vīyā. ¹² Ck -tisā. ¹³ Ck vibhī. ¹⁴ Bd supinabh-.
¹⁵ Ck nirussako. ¹⁶ Bd yena ke-

paricārikānaṃ saṇṇaṃ jkatvā nipajji. Rājā rājāsane nisinno tassā dassanavelāya taṃ adisvā „kahaṃ Khemā devitī“ pucchitvā¹ „gilānā“ ti sutvā tassā santikaṃ gantvā sayanekadesē nisīditvā piṭṭhiyaṃ parimajjanto „aphāsukan“ ti pucchi. „Deva, aphāsukaṃ n’ atthi, dohaḷo pana me uppanno“ ti. „Bhaṇa“² 5
devi yaṃ icchasi, siḡhaṃ te upanāmessāmiti“. „Mahārāja aham ekassa suvaṇṇahaṃsassa setacchatte³ rājapallaṃke nisinnassa gāḍhamālādīhi pūjaṃ katvā sādhuḷkārāṃ dadamānā⁴ dhammakathaṃ sotuṃ icchāmi, sace labhāmi icc-etaṃ kusalaṃ noce jīvitāṃ me n’ atthīti“. Atha naṃ rājā „sace manussaloke atthi labhissasi, mā cīntayīti“ assāsetvā sirigabbhā⁵ nikhamma amaccehi saddhiṃ mantesi: „hambho“, Khemā devī ‘suvaṇṇahaṃsassa dhammakathaṃ sotuṃ labhanti jīviṣṣāmi, alabhantiyā me jīvitāṃ n’ atthīti’ vadati, atthi nu kho suvaṇṇavaṇṇahaṃsā“ ti. „Deva amhehi n’ eva diṭṭhapubbā na 15
sutapubbā“ ti. „Ke pana jāneyyū“ ti. „Brāhmaṇa devā“ ti. Rājā brāhmaṇa pakkosāpetvā⁷ pucchi: „honti nu kho ācariyasuvaṇṇahaṃsā“ ti. „Āma mahārāja ambhakaṃ ‘macchā kakkaṭakā kacchapā migā morā haṃsā ti ete tiracchānagatā suvaṇṇavaṇṇā’ hontīti’ āgataṃ¹⁰, ‘ta. dhataratṭhakulahaṃsā’¹¹ 20
nāma paṇḍitā nānasampannā’ iti manussehi saddhiṃ satta suvaṇṇavaṇṇā hontīti“. Rājā attamano hutvā „kahaṃ nu kho ācariyadhataratṭhahaṃsā vasantīti“ pucchitvā „na jānāma mahārāja“ ti. Atha „ke jānissantīti“ „luddaputtā“ ti vutte sabbe attano vijīte luddake sannipādetvā¹² pucchi: „tātā¹³ suvaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakule¹⁴ haṃsā nāma kahaṃ vasantīti“. Ath’ eko luddo „Himavante kira deva Cittakūṭapabbate ti“ kulaparampārāya kathentīti“ ā. „Jānāsi pana tesaṃ gahaṇūpāyan“ ti. „Na jānāmi devā“ ti. So brāhmaṇapaṇḍite

¹ Bds pucchi. ² Bds tena hi bha-. ³ Bds samussitase-. ⁴ Bds -naṃ. ⁵ Bds -ato. ⁶ Bds am-. ⁷ Bds adda sakkāraṃ katvā ⁸ Bds -yā-. ⁹ Cks suvaṇṇā. ¹⁰ Cks āha-. Bds āgata. ¹¹ Cks dhataratṭhahaṃsakulā. ¹² Bds -tāpetvā. ¹³ Bds -a. ¹⁴ Bds adda no.

pakkosāpetvā Cittakūṭe suvaṇṇahaṃsānaṃ atthibhāvaṃ āro-
 cetvā „jānātha nu kho tesaṃ gahaṇūpāyaṃ“ ti pucchi. „Mahā-
 rāja, kin tehi gantvā gahitehi, upāyena nagarasamīpaṃ ānetvā
 gahessāmā“¹ ti. „Ko pana upāyo“ ti. „Mahārāja nagarato
 5 uttarena² tigāvutappamāṇaṃ khemaṃ³ nāma saraṃ khanāpetvā⁴
 udakassa pūretvā nānādhānūāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasañ-
 channaṃ⁵ kāretvā ekaṃ paṇḍitaṃ⁶ nesādaṃ paṭicchāpetvā
 manussānaṃ upagantaṃ adatvā catūsu kaṇṇesu ṭhitehi⁷ abhayaṃ
 vatvā ghosāpetha, taṃ sutvā⁸ nānāsakuṇā⁹ otarissanti, te pi
 10 haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā āga-
 chissanti, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyātha“ ti.
 Taṃ sutvā rājā tehi vuttappadesehi¹⁰ vuttappakāraṃ saraṃ kā-
 retvā¹¹ chekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā tassa sahaṃsaṃ dāpetvā
 „tvaṃ ito paṭṭhāya attano kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ
 15 posessāmi, tvaṃ appamatto khemaṃ saraṃ rakkhanto manusse
 paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghosāpetvā āgatā-
 gatasakuṇe“¹² mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇahaṃsesu āgatesu
 mahantaṃ sakkāraṃ labhissasīti“ taṃ samassāsetvā khemaṃ
 saraṃ paṭicchāpesi. So tato paṭṭhāya rañño vuttanāyena¹³ eva
 20 ta. paṭipajji¹⁴, „khemaṃ saraṃ rakkhatīti“¹⁵ c’ assa Khema-
 sādo tv-eva¹⁶ nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya nānappakārā
 sakunā otariṃsu, „khemaṃ nibbhayaṃ saraṃ“ ti paramparā-
 ghosena nānahaṃsā āgamiṃsu: paṭhamaṃ tāva tinahaṃsā
 āgamiṃsu¹⁷, tesaṃ ghosena paṇḍuhaṃsā¹⁸, tesaṃ gh. mano-
 silāhaṃsā¹⁹, tesaṃ gh. setahaṃsā²⁰, tesaṃ gh. pākahaṃsā²¹.
 Tesu āgatesu Khemako rañño ārocesi: „deva pañcavaṇṇa-
 haṃsā āgantvā sare gocaraṃ gocaraṃ gaṇhanti, pākahaṃ-
 sānaṃ āgatattā idāni²² katipāhena suvaṇṇahaṃsā āgamissanti,

¹ Bā avidūrena. ² Cā tigāvutamāte tigāvutappamāna-. Bā tigāvuttamattegiā-
 vuttappamāṇaṃ-. ³ Bā kārāpetvā. ⁴ Cā -ā. ⁵ Bā -a. ⁶ Cā hl. ⁷ Cā
 omī taṃ sutvā. ⁸ Bā adda dassadissā. ⁹ Bā -su. ¹⁰ Bā kārāpetvā. ¹¹ Bā
 -tesa-. ¹² Bā paṭijaggi. ¹³ Bā tevaassa. ¹⁴ Bā -aṃsu. ¹⁵ Bā adda āgamiṃsu.
¹⁶ Cā -lā vaṇṇā, Bā adda āgamiṃsu.

mā cintayittha devā¹ 'ti. Tam sutvā rājā² „aññena ta. na gantabbam, yo gacchissati³ hatthapādacchedaṇ ca gharavilopaṇ ca pāpuṇissatīti“ nagare bheriṇ carāpesi, tato paṭṭhāya ta. koci na gacchati. Cittakūṭassa pana avidūre Kañcanaguhāya pākahaṃsā vasanti, te mahabbalā, dhataratṭhakulena saddhiṃ⁵ tesam⁶ sariravanno ca viseso, pākahaṃsarañño pana dhītā suvaṇṇavannā ahosi, so tam „dhataratṭhamahissarassa anurūpā“ ti tassa pādaparićārikam katvā pesesi, sā tassa piyā ahosi manāpā, ten⁷ eva kāraṇena tāni dve haṃsakulāni añña-
maññaṃ viśāsikāni jātāni. Ath⁸ ekadivasaṃ B-assa parivāra-¹⁰ haṃsā pākahaṃse pucchiṃsu: „tumhe ime divase⁹ kahaṃ gocaraṃ gaṇhathā“ ti. „Mayaṃ Bā-ito avidūre khemasare g. gaṇhāma, tumhe pana kuhiṃ āhiṇḍatha“, „asukam nāmā“
'ti vutte „kasmā khemaṃ saraṃ na gacchatha¹⁰, so hi saro ramaṇiyo nānāsakuṇasamākiṇṇo pañcavaṇṇapadumasañchanno¹⁵ nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito¹⁶ catūsu kannesu niccappavattaabhayaghosano, koci naṃ¹⁷ upasaṃkamituṃ samattho nāma n' atthi pag¹⁸eva aññaṃ upadda-
vaṃ kātuṃ, evarūpo so saro“ ti khemaṃ saraṃ vaṇṇayīṃsu. Te tesam¹⁹ vacanaṃ sutvā „Bārāṇasisaṃpe kira evarūpo khemo²⁰ nāma saro atthi, pākahaṃsā ta. gantvā g. gaṇhanti, tumhe pi dhataratṭhamahissarassa ārocetha, sace²¹ anujānāti mayam pi ta. gantvā g. gaṇheyyāma“ 'ti Sumukhassa kathesum, Su-
rañño ārocesi, so cintesi: „manussā nāma bahumāyā²² upāya-
kusalā, bhavitabbam ettha kāraṇena, ettakaṃ kalam esa²³ saro²⁴ n' atthi, idāni ambhakaṃ gaṇatṭhāya kato bhavissatīti“ so Su-
am ā.: „mā te ta. gamanaṃ ruccatu²⁵, na so saro tehi sudhammatāya kato, ambhakaṃ gaṇatṭham kato, manussā nāma²⁶ kharamantā upāyakusalā, tumhe sake²⁷ yeva gocare

¹ Cks omit rā-. ² Bd adds tattha. ³ Cks tesam saddhiṃ. ⁴ Bd -esu divasesu.

⁵ asukam -- wanting in Cks. ⁶ Cks -rarudatikujito. ⁷ Rd omits naṃ. ⁸ Cks te.

⁹ Cks omit sace. ¹⁰ Bd adds kharamanto, Bc kharamantā. ¹¹ Bd eso.

¹² Bds -tha. ¹³ Bds add bahumāyā. ¹⁴ Cks omit sake.

carathā¹ 'ti. Suvannahamsā „khemam saram gantukām'
 amhā² 'ti dutiyam pi Su-assa ārocesum, so tesam ta. gantu-
 kāmataṃ M-assa ārocesi. Atha M. „mama nātakā maṃ³
 nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā⁴ 'ti navutisabhassa-
 5 hamsaparivuto ta. gantvā g. gabetvā hamsakīlaṃ kilītvā Citta-
 kūṭam eva paccāgami. Khemako tesam caritvā gatakāle gantvā
 tesam āgatabbhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tutthacitto hutvā
 „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā hamso gaṇhitum vāyama⁵,
 mahantaṃ te yasaṃ dassāmi⁶“ vatvā paribbayaṃ datvā taṃ⁷
 10 uyyojesi. So ta. gantvā cāṭipañjare nisīditvā hamsūnaṃ ca-
 raṇaṭṭhānaṃ vīmaṃsi. B-ā nāma nilloluppacārino honti, tasmā
 M. otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ⁸ sāliṃ khādanto āga-
 māsi, sesā ito c' ito ca khādantā vicariṃsu. Atha luddaputto
 „ayaṃ hamso nilloluppacāri, imaṃ bandhitum vaṭṭatiti⁹“ cin-
 15 tetvā pupadivase hamsesu saram anotiṇṇesu yeva cāṭipañjare
 nisinna taṃ ṭhānaṃ gantvā avidūre pañjare¹⁰ attānaṃ paṭicchā-
 detvā chiddena olokento acchi. Tasmim khane M. navuti-
 hamsasahassaparivuto¹¹ hiyyo otiṇṇaṭṭhāne yeva otaritvā odhi-
 yaṃ nisīditvā khādanto pāyāsi, neṭādo pañjarachiddena¹² olo-
 20 kento tassa rūpaggappattaṃ¹³ attabhāvaṃ disvā „ayaṃ hamso
 sakatappamaṇasarīro¹⁴ suvaṇṇavaṇṇo tīhi rattarājīhi givāya
 parikkhitto, tisso rājiyo galena otaritvā udarantarena gatā,
 tisso pacchābhāgena nibbijhitvā¹⁵ gatā, rattakambalasutta-
 sikkāya ṭhapitakaṇicanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ
 25 rañṇā bhavitabbaṃ, imaṃ eva gaṇhissāmi¹⁶“ cintesi. Hamsarā-
 jāpi bahuṃ gocaraṃ caritvā jalakīlaṃ kilītvā hamsagaṇa-
 parivuto Cittakūṭam eva agamāsi, iminā niyāmena chadivase¹⁷ g. gaṇhi.
 Sattame¹⁸ divase Khemako kālaassavālamayaṃ¹⁹ dāhaṃ mahā-
 rajjumaṃ vaṭṭetvā yaṭṭhiyā pāsaṃ katvā „sve hamsarājā imasmim

¹ Cks nātakānaṃ. ² Bds -atha. ³ Cks omitt taṃ. ⁴ Bd satupadānacāri. ⁵ Bd paṇḍitena. ⁶ Bd parikkhitto. ⁷ Cks -re-. ⁸ Bds rūpasobhagga-. ⁹ Bds sakata-
 nābhi-. ¹⁰ so Cks; Bd nippejji-. ¹¹ Bd pañca. ¹² Bds chathe. ¹³ Cks -vāla
 dāhaṃ.

okāse otarissatitī¹ tatvāto² nātva³ anto udake yatthipāsāṃ
 oddi. Punadivase haṃsarājā otaranto pādaṃ pāse pavesento yeva
 otari, ath' assa pāso pādaṃ ayapattakena bandhanto⁴ viya
 ābandhitvā gaṇhi, so „chindissāmi na⁵“ ti vegāṃ janetvā kaḍ-
 ḍhitvā poṭhesi⁶, paṭhamavāre⁷ suvaṇṇavannaṃ cammaṃ chijji⁸,
 dutiyavāre kambalavaṇṇamaṃsaṃ⁹ chijji, tatiyavāre nahāruṃ
 chijji, catutthavāre paṇ' assa pādā chindeyyuṃ¹⁰, raṇṇo pana
 hīnaṅgaṭā¹¹ nāma ananucchavikā ti na vāyāmaṃ akāsi, balave-
 danā pavattiṃsu, so cintesi: „sa¹² ahaṃ baddharavaṃ ra-
 vissāmi nātakā me utra¹³“ hutvā g. agahetvā chātajjhata¹⁴ va
 palāyanta¹⁵ samudde patissantitī¹⁶ so vedanaṃ adhivāsetvā
 pāsavase¹⁷ vattetvā sāliṃ caranto¹⁸ viya hutvā tesāṃ yāvad-
 atthaṃ caritvā haṃsakillaṃ kilanakaḷe mahantena saddena
 baddharavaṃ ravi, taṃ sutvā haṃsā purimanayen' eva pakka-
 miṃsu. Su. pi heṭṭhavuttanayen' eva cintetvā vicinitvā tisu
 koṭṭhāsesu M-aṃ adisvā „addhā tass' eva taṃ bhayaṃ uppan-
 na¹⁹“ ti nivattitvā „mā bhāyi mahārāja, ahaṃ mama jīvitaṃ
 pariccajitvā tumhe mocessāmīti“ vadanto otaritvā M-aṃ assā-
 sento paṃkapiṭṭhe nisīdi. M. „navutiyā²⁰“ haṃsasahassesu
 maṃ chaḍḍetvā palātesu²¹ ayaṃ²² ekako va āgato, kin nu kho
 luddaputtassa āgatakaḷe maṃ chaḍḍetvā palāyissati udāhu no²³
 ti vīmaṃsanavasena lohitamakkhito pāsalaṭṭhiyaṃ olambanto²⁴
 yeva tisso gāthā abbāsi:

1. Ete haṃsā pakkamanti vakkaṅgā bhayameritā, (IV ⁴²⁴/₁₆)
 hariṭṭaca²⁵ hemavaṇṇa²⁶ kāmaṃ Sumukha pakkama. 89.
2. Ohāya maṃ nātiganā ekaṃ pāsavaṣaṃ gataṃ
 anapekkhamānā gacchanti, kiṃ eko avahiyyasi. 90.
3. Pat' eva patataṃ seṭṭha, n' atthi²⁷ baddhe sahāyatā,
 mā aṇṇhāya bhāpesi, kāmaṃ Sumukha pakkamā²⁸ ti. 91.

¹ C= B^d tatthato, B^e tattato. ² B^d kaḍḍhanto. ³ C= peṭhesi, B^d pādesi, B^e pātesi. ⁴ C^e omīti pa-. ⁵ C= chiddi. ⁶ B^d -vaṇṇaṃ-. ⁷ so C^e for chijjeyyūṃ? B^d pādo chijjeyya. ⁸ B^e hīnaṅgaṃ. ⁹ catuttrastā. ¹⁰ C^e pāsāṃ-. ¹¹ B^d khād-. ¹² B^d -ti. ¹³ B^d palāyantesu. ¹⁴ B^d adda sumukho. ¹⁵ B^d -ento
¹⁶ C^e -ā. ¹⁷ B^d --e.

Ta bhayameritā ti bhayena eritā bhayaṭṭitā bhayaṇṇitā¹, tatṭiyapade
haritī pi hemaṇ ti pi suvaṇṇassa² eva nāmaṇ, so pi harittacattāya hemavaṇṇo,
tena taṇ evaṇ ālapi, Sumukhā³ 'ti suṇḍaramukha, anapekkhamānā ti tava⁴
ñāta⁵ anolokentā⁶ nīrālaya hutvā, patevā⁷ 'ti uppatāhi yeva, mā anighāyā
5 'ti ito gantvā pattabbāya niddukkhabhāvāya viriyaṇ mā hāpesi.

Taṇ sutvā Su. „ayaṇ haṃsarājā mama bhāvaṇ⁸ na jānāti,
anuppiyabhāṇimitto⁹ ti maṇ sallakkheti, sassinehabhāvaṇ¹⁰ assa
dassessāmiti¹¹ catasso gāthā abhāsi:

1. Nāhaṇ dukkha¹²pareto pi¹³ dhataratṭha tavaṇ¹⁴ jahe,
10 jīvitaṇ maraṇaṇ vā me tayā saddhiṇ bhavissati. 92.
2. Nāhaṇ dukkha¹²pareto pi¹³ dhataratṭha tavaṇ¹⁴ jahe,
na maṇ anariya¹⁵saṇyutte¹⁶ kamme yojetum arahasi. 93.
3. Sakumāro sakhā ty-asmī sacitte samite tṭhito,
ñāto senāpati ty-āhaṇ haṃsānaṇ pavaruttama. 94.
- 15 4. Kathaṇ ahaṇ vikattissaṇ¹⁷ nātimajjhe ito gato,
taṇ hitvā patataṇ seṭṭha kiṇ te vakkhāṇ¹⁸ ito gato,
idha pāṇaṇ caṇissāmi, na anariyaṇ kattum ussahe ti. 95.

Ta nāhaṇ ti ahaṇ mahārāja kāyīkacetasikena dukkheṇa puṭṭho pi taṇ
na jāhāmi, anariya¹⁵saṇyutte ti mittadūbhikehi ahirikehi kattabbatāya anariya-
20 bhāvena saṇyutte, kamme ti taṇ jahitvā pakkamanakamme, sakumāro ti¹⁹
ekadivase yeva paṭisandhiṇ gaheṭvā ekadivase aṇḍakosaṇ padāletvā ekato
vaḍḍhitakumāro ti a., sakhā tyasmīti ahaṇ te dakkhiṇakkhisamo²⁰ piyasa-
hāyo, sacitte ti tava sako citte ahaṇ tṭhito²¹ tava vase vattāmi tayi jīvante
jīvāmiti²² a., samcittē²³ ti pi pātho, tava citte ahaṇ saṇṭhito suṭṭhito ti a.,
25 ñāto ti sabbahaṃsānaṇ antare saṇṇāto, vikattissaṇ²⁴ ti kuhiṇ haṃsarājā ti
pucchito ahaṇ kiṇ ti kathessāmi, kinte vakkhāmiti tava pavattim pucchante
haṃsaṇe kiṇ vakkhāmi.

Evaṇ Su-ena catūhi gāthāhi sīhanāde nadite tassa
guṇaṇ pakāseto M. ā.:

- 30 1. Eso hi dhammo Sūmukha yaṇ tvaṇ ariyapathe tṭhito
yo bhattāraṇ sakhāraṇ maṇ na paricattum ussahe. 96.

¹ C² B² ca-. ² C² tena. ³ B² nātakāyo. ⁴ B² -o. ⁵ B² mittabhāvaṇ. ⁶ C² -e, B² anukampiyyabhāvaṇimitto. ⁷ B² sineha-. ⁸ B² adds cintento. ⁹ C² ti. ¹⁰ B² tuvaṇ. ¹¹ all three MSS -yaṇsaṇ-. ¹² so C² for vikatti-. ¹³ B² vikitti-. ¹⁴ B² adds samānākumāro. ¹⁵ C² -nakkhi-, B² -nasmith-. ¹⁶ B² hito. ¹⁷ B² -mi na jīvante na jīvāmiti. ¹⁸ C² sac-. ¹⁹ so all three MSS.

9. Tam hi me pekkhamānassa bhayaṃ na tv-eva¹ jāyati,
adhigacchasi tvaṃ mayhaṃ evaṃbhūtaṃ jīvitaṃ ti. 97.

Ta. dhammo ti esa porānapaññānaṃ sabhāvo, bhāttāraṃ sa-
khāraṃ² ti sāmikaṃ ca sabhāvaṃ ca samānaṃ, bhayaṃ ti cittutraso mayhaṃ
na jāyati, Citta-kūṭapabbate hamsaganamajjhe thito viya³ homi, mayhaṃ ti mama⁴
jīvitam mama labhāpessasi.

Evam tesam kathentānaṃ⁵ luddaputto sarapariyante thito
hamse tīhi khaṇḍehi palāyante disvā „kin nu kho“ ti pā-
satthānaṃ olokeno B-aṃ pāsalaṭṭhiyaṃ olambantaṃ disvā
sañjātasomanasso kacchaṃ⁶ bandhitvā muggaraṃ gahetvā⁷
kappuṭṭhānaggi viya avattharamāno pañhiyā akkantakalale⁸
upari sīsena gantvā purato patante vegena⁹ upasaṃkhami.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10. Icc-eva¹ mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavattinaṃ²
daḍḍam ādāya nesādo āpatī³ turito⁴ bhusaṃ. 98. 15
11. Tam āpatantaṃ disvāna Sumukho aparibrūhayi⁵,
atthāsi purato raṇṇo haṃso vissāsayaṃ vyathaṃ. 99.
12. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādīsā,
ahaṃ yogaṃ payuṇṇissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ
tena pariāpadānena khippam pāsā pamokkhasi⁶. 100. 20

Ta. ariyavattinaṃ¹² ti ariyācāre vattamānānaṃ, bhusaṃ ti dalhaṃ bala-
vaṃ, aparibrūhayi¹¹ anantaragāthāyaṃ āgataṃ¹⁴ mā bhāyīti vacanaṃ bha-
vanto¹³ atibrūhesi¹⁵ mahāsaddam nicchāresi, atthāsi¹¹ sace nesādo rājānaṃ
paharissati ahaṃ pahāraṃ paṭicchissāmi¹² jīvitam pariccajivā purato atthāsi,
vissāsayaṃ ti vissāsento, vyathaṃ ti vyathitaṃ bhītaṃ¹⁶ rājānaṃ, mā¹⁵
bhāyīti iminā vacanena vissāsento, tādīsā ti tumhādisā āṇaviriyaṃ sampannā,
yogaṃ ti viriyayogaṃ¹⁹ yuttaṃ ti anucchavikaṃ, dhammūpasamhitaṃ ti
kūṭapabbate, tena pariāpadānena¹⁷ ti tena mayā payuttana²⁰ yogena
parissuddhena, pamokkhasi¹⁸ muccissasi.

Evam Su. M-aṃ assāsetvā luddaputtassa santikaṃ gantvā¹⁰
madhuraṃ mānusiṃ vācaṃ nicchārento „samma tvaṃ konāmo“

¹ B^d teva. ² B^d -rahiṃsa. ³ C^k omīti evaṃ - -. ⁴ B^d add dalhaṃ. ⁵ B^d -
-laṃ. ⁶ so C^k; B^d omīti gantvā - - na. ⁷ B^d evaṃ. ⁸ B^d -vu-. ⁹ B^d -
āpatī. ¹⁰ C^k -tu. ¹¹ C^k -si. ¹² B^d -vu-. ¹³ C^k -sīti. ¹⁴ C^k āhata. ¹⁵
B^d vadanto. ¹⁶ B^d -isi. ¹⁷ B^d sampa-. ¹⁸ B^d bhl-, C^k hi-. ¹⁹ C^k -ga,
B^d āṇaviriya-. ²⁰ B^d vuttana.

ti pucchitvā „suvannavannahaṃsarāja ahaṃ Khemako nāma“
 'ti vutte „samma Khema tayā oḍḍitavālapāse yo vā so vā haṃso
 baddho ti saññaṃ mā kari, navutiyā¹ haṃsasabassānaṃ pavaro
 dhataratṭhahaṃsarāja te pāse baddho ānava² silācārasampanno
 5 saṃgāhakapakkhe³ thito, nāyaṃ māretuṃ yutto, ahaṃ tava
 iminā⁴ kattabbakiccaṃ karissāmi, ayam pi suvannavanno ahaṃ
 pi⁵ etass' atthāya attano jīvitam pariccajāmi⁶, sace tvaṃ
 etassa pattāni gaṇhitukāmo⁷ mama pattāni gaṇha, atho pi
 cammamamsanahāruatṭhinaṃ aññataraṃ gaṇhitukāmo maṃ'
 10 eva sarīrato gaṇha, atha naṃ kilāhaṃsaṃ kātukāmo si maṃ
 ñeva kara⁸ jīvantam eva vikkiṇitvā, sace⁹ dhanam uppādetu-
 kāmo maṃ¹⁰ vikkiṇitvā uppādehi, mā etaṃ nāṇadiguṇayuttaṃ¹¹
 avadhi, sace hi vadhissasi nirayādhi na muccissasīti¹² taṃ
 nirayabhayena santajjetvā attano madhurakathaṃ gaṇhāpetvā
 15 puna B-assa santikaṃ gantvā taṃ assāsento atṭhāsi. Nesādo
 tassa kathaṃ sutvā „ayam tiracchānagato samāno manussehi
 pi kātuṃ asakkarūpaṃ¹³ karoti, manussāpi hi evaṃ mitta-
 dhamme thātuṃ¹⁴ na sakkonti, aho esa nāṇasampanno ma-
 dhurakatho dhammiko“ ti sakalasarīraṃ pītisomanassapūṇaṃ
 20 katvā pahaṭṭhalomo daṇḍam chaḍḍetvā sirasi añjaliṃ patiṭṭhā-
 petvā suriyaṃ namassanto viya Su-assa guṇaṃ kittento
 atṭhāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

13. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā Sumukhassa subhāsitaṃ
 25 pahaṭṭhalomo nesādo añjali'ssa paṇāmayi¹⁴. 101.
 14. Na me sutaṃ vā dīṭṭhaṃ vā: bhāsanto¹⁵ mānusiṃ diḷo
 ariyaṃ bruvāno¹⁶ vakkāṅgo cājanto mānusiṃ girāṃ. 102.
 15. Kim nu t' āyaṃ diḷo hoti, mutto baddhaṃ upāsaya,
 ohāya sakunā yanti, kim eko avahiyyasīti. 103.

¹ B¹ -ti. ² B² omitt vā. ³ B³ sambhavapekkhe, B⁴ sambhāvapakkhe. ⁴ B⁵ add sarirena. ⁵ B⁶ add thatheva ahaṃ. ⁶ B⁷ -jissāmi. ⁷ B⁸ add sime. ⁸ B⁹ kila. ⁹ C¹⁰ omitt sace. ¹⁰ B¹¹ add jīvantam. ¹¹ B¹² add haṃsarājānaṃ.
¹² B¹³ asakkubeyyaṃ svarūpaṃ. ¹³ B¹⁴ kātuṃ. ¹⁴ C¹⁵ ranāmayi, C¹⁶ ran-. ¹⁵ C¹⁷ -tam. ¹⁶ B¹⁸ brūhanto.

Ta. añjalissā 'ti añjalim assa, na me ti¹ gāthāy² assa thutim karoti, ta mānusiñ ti mānussavacāñ, ariyañ ti sundarañ niddosañ, cajanto ti viassañjento, i. v. h.: samma tvañ dijo samāno ajja mayā³ mānusiñ vācāñ bhāsanto niddosañ bruvāno⁴ mānusiñ girāñ cajanto paccaḥhato dīṭṭho, ito pubbe pana idañ acchariyañ mayā n' eva sutāñ na dīṭṭhañ ti, kinu tāyañ 5 ti yañ etañ⁵ tvañ upāssyī kin nu te ayañ hoti.

Evāñ dutṭhacittena⁶ puṭṭho Su. „ayañ muduko jāto, idānim assa bhiyyosomattāya mudubbhāvatthañ mama guṇañ dassessāmiti“ cintetvā ā.:

16. Rājā me so dījāmitta⁷, sanāpacc⁸ assa kārayim, 10

tam āpade pariccattum n' ussahe vihaḡādhīpañ⁹. 104.

17. Mahāgaṇāya¹⁰ bhattā me mā eko vyasaṇaṇ āḡ,

tathā tañ samma nesāda: bhattāyañ¹¹, abhito¹² rame ti. 105.

Ta. nussahe ti na samatṭho 'mi, mahāgaṇāyā¹³ 'ti mahato haṇṣa-gaṇassa¹⁴, mā eko ti¹⁵ mādisa sevaḡe vijjamāne mā ekako¹⁶ vyasaṇaṇ āḡ. 15 tathā tañ ti yaṭṭhāñ vadāmi tath' eva tañ, sammā 'ti vayasā, bhattāyañ¹⁷ abhito rame ti bhatt' ayañ mama, ahañ assa ca abhito rame santikaḡe taṇāmi na ukkaṇṭhāmi.

Taṇ¹⁸ tassa dhammanissitañ madhurakathañ sutvā so-manassappatto pahaṭṭhaḡomo „saḡ' āhañ etañ silādiguṇa- 20 yuttañ haṇṣarājānañ vadhissāmi catūhi apāyehi na muñcissāmi, rājā mañ yad icchati tañ karotu, ahañ etañ Su-assa dāyañ katvā viassañjessāmiti“ cintetvā g. ā.:

18. Ariyavatt¹⁹ asi²⁰ vakkaṇḡa yo piṇḡam apacāyasi,

cajāmite tañ bhattārañ, gaḡchatu²¹ bho yaṭṭhāsukhañ ti. 106. 25

Ta. ariyavattasīti mittadhammarakkhaṇasamikkhātēna ācāriyānañ vattēna samannāḡato. piṇḡamapacāyasīti bhutto santikā laddhañ piṇḡaṇ²² pūjēsi, gaḡchatu²³ bho ti dve pi jānā assamukhe nātisaḡhe²⁴ sahāyamānā²⁵ yaṭṭhāsukhañ gaḡchatā.

¹ Bds namassati. ² Bds adda saddhīm. ³ Bds brūhanto. ⁴ Cks omitt yañ. ⁵ so Cks; Bds ekañ tuthacittēna so. ⁶ Cks dijom-. ⁷ Cks -pa, Bds vihaḡādhīpañ. ⁸ Bds -yañ. ⁹ Bds -rañ, Cks bhattāhañ. ¹⁰ Cks atihito, Cks ahito. ¹¹ Bds -yañ. ¹² Bds add sāmi. ¹³ Cks ki. ¹⁴ Bds -to. ¹⁵ Cks bhattāhañ. ¹⁶ Bds nesādo tañ. ¹⁷ Bds -ttañsi. ¹⁸ Bds -antu. ¹⁹ Bds add senāpati. ²⁰ Cks nātī. ²¹ so Cks; Cks bhāyamānā, Bds sahāsayamānā.

Evam vatvā nesādo muducittena M-am upasamkamitvā
 yattim nāmetvā pamkapiṭṭhe nisidāpetvā pāsayaṭṭhim¹ mocetvā
 ukkhipitvā sarato niharitvā taruṇadabbatiniṭṭhe nisidāpetvā
 pāde baddhapāsam saṇikam mocetvā M-tte balavasineham
 5 paccupatṭhāpetvā mettena² cittena udakam ādāya lohitaṁ puñ-
 jitvā³ punappuna parimajji, ath' assa mettānubhāvena sirāya
 siram⁴ maṁsena maṁsam cammena cammam ghaṭitaṁ, pādo
 pākatiko ahosi, itarena nibbiseso B. sukhappatto hutvā pakati-
 bhāvena nisīdi. Su. attānam nissāya raṇṇo sukhitaḥhāvaṁ
 10 disvā saṇjātasomanasso cintesi: „iminā amhākam mahāupakāro
 kato, amhehi etassa kataṁ⁵ nāma n' atthi, sace h' esa⁶ rāja-
 mahāmettānam⁷ atthāya amhe gaṇhi⁸ tesam santikam netvā
 bahudhanam labhissati, sace attano atthāya gaṇhi amhe
 vikkipitvā dhanam labhissati⁹ eva, pucchissāmi tāva nan¹⁰ ti,
 15 aha nam upakāram kātukāmatāya pucchanto ā.:

10. Sace attappayogena ohito haṁsapakkhinam
 patigaṇhāma te samma etaṁ abhayadakkhiṇam. 107.

20. Noce attappayogena ohito haṁsapakkhinam
 anissaro muṇcam amhe theyyam kayirāsi luddakā 'ti. 108.

20 Ta. sace ti samma nesāda sace tayā attano payogena attano atthāya
 haṁsānaṁ¹¹ c' eva sesapakkhinā ca pāso oḍḍito¹², anissaro ti anissaro
 hutvā amhe muṇcanto yenāsi anatto¹³ tassa santakam gāhanto theyyam kayirāsi.

Tam sutvā nesādo „nāham tumhe attano atthāya gaṇhim,
 Bā-raṇṇo¹⁴ pana saṁyamena gaṇhāpito 'mhiti¹⁵“ vatvā deviyā
 25 diṭṭhasupinato¹⁶ patṭhāya yāva raṇṇā¹⁷ tesam āgatabhāvaṁ
 sutvā „samma Khemaka ekaṁ vā dve vā haṁse gaṇhitum
 vāyama, mahantaṁ te yasam dassāmiti¹⁸“ vatvā paribbayaṁ
 datvā uyyojitabhāvo tāva sabbam pavattiṁ ārocesi. Tam
 sutvā Su. „iminā nesādena attano jivitaṁ agānetvā amhe

¹ Bde -lyā. ² Bā metta. ³ Bā dhovitvā. ⁴ C² siram sirā. ⁵ Bā upakāram.
 B² upakāro. ⁶ Bā pesa. ⁷ C² rājārāja-, C² rājārāja-. ⁸ C² -hinti. ⁹ C² na.
¹⁰ Bā ohito. ¹¹ C² ananto, C² ananto. ¹² Bā -ā. ¹³ C² -tā, Bā diṭṭhasi-
 supinakālatō. ¹⁴ C² -o.

vissajjentena dukkaraṃ kataṃ, sace mayaṃ ito va Cittakūṭaṃ
gamissāma n' eva dhataratṭharaṇṇo paṇṇānubhāvo na¹ mayhaṃ
mittadhammo pākaṭo bhavissati na luddaputto mahantaṃ yasaṃ
lacchati na rājā pañcasu silesu patitṭhahissati² na deviyā mano-
ratho matthakaṃ pāpuṇissatīti³ cintetvā „samma, evaṃ sante 5
amhe vissajjetuṃ na labhasi, raṇṇo no⁴ dassehi, so amhe
yathāruciṃ⁵ karissatīti⁶“.

Imaṃ atthaṃ pakāseto:

22. Yassa tvaṃ bhatako raṇṇo kāmaṃ tassa⁷ eva pūpaya.
tatha saṃyamāno⁸ rājā yathābhīṇaṃ karissatīti g. ā. 109. 10

Ta tasevā 'ti tassa' eva santikaṃ nehi, tatthā 'ti tasmiṃ nivesane,
yathābhīṇaṃ ti yathādhīppāyaṃ yathāruciṃ.

Taṃ sutvā nesādo „mā vo bhante⁹ rājadassanaṃ rucci¹⁰,
rājāno nāma sappatibhayā, keḷihaṃse vā vo kareyyuṃ mareyyuṃ
vā¹¹ ti ā. Atha naṃ Su. „samma ludda, mā amhākaṃ cintayi, 15
ahaṃ tādissa kakkhaḷassa dhammakathāya maddavaṃ janesiṃ,
raṇṇo kin nu na janessāmi, rājāno hi paṇḍitā subhāsitaṇṇū¹²,
khippaṃ no raṇṇo santikaṃ nehi, nayanto ca mā baddho¹³
nayi, pupphapañjare nisīdāpetvā nehi, pupphapañjaraṃ ca ka-
ronto dhataratṭhassa mahantaṃ setapadumasañchannaṃ mama 20
khuddakaṃ rattapadumasañchannaṃ katvā dhataratṭhaṃ¹⁴ pu-
rato maṃ pacchato nicataraṃ katvā ādāya khippaṃ netvā
raṇṇo dassehi¹⁵ ā. So¹⁶ tassa vacanaṃ sutvā „Sumukho rājā-
naṃ disvā mama mahantaṃ yasaṃ dātukāmo bhavissatīti¹⁷ sañ-
jātasomanasso mudūhi latāhi¹⁸ pañjare katvā padumehi chā- 25
detvā vuttanayena te gaṇetvā agamāsi.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā āha:

23. Icc-eva¹⁹ vutto²⁰ nesādo²¹ hemavanne harittace
ubbohatthehi saṃgayha pañjare ajjhavodahi. 110.

¹ C² omit. na. ² C² patitṭhātī. ³ C² add. na. ⁴ C² rucim. ⁵ C² -siri.
⁶ C² -mano. ⁷ B² bhaddante. ⁸ B² -itta. ⁹ B² -tadubbhasitaṇṇū. ¹⁰ so C²
for -e; B² bandhanena. ¹¹ C² add. maṃ. ¹² so C² P²; C² to sū corr.
to sū for -āto? ¹³ B² labhāhi. ¹⁴ E² -vam. ¹⁵ C² -e.

23. Te pañjaragate¹ pakkhī ubho bhassaravāṇṇine
Sumukhaṃ dhataratthaṃ ca luddo ādāya pakkamīti. 111.

Ta ajjhavedahīti odahi thapesi, bhassaravāṇṇine ti pabhāsam-
pannavāṇṇe.

- 5 Evaṃ luddassa te² ādāya pakkamanakāle dhatarattha-
haṃso pākarājahaṃsadhītaraṃ³ attano bhariyaṃ saritvā Su-aṃ
āmantetvā kilesavasena vilapi.

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā āha:

24. Hariyyamāno dhatarattho Sumukhaṃ etad abravi:
10 bālhaṃ bhāyāmi Sumukha sāmāya lakkhapūruyā
asmākaṃ vadham aññāya ath' attānaṃ vadhissati. 112.
25. Pākahaṃsā ca Sumukha Subhā hemasuttacā⁴
koñci⁵ samuddatīre va⁶ kapaṇā nūna rucchatīti⁷. 113.

Ta bhāyāmi ti maraṇaṃ⁸ bhāyāmi, sāmāya 'ti suvaṇṇavapuṇḍāya, lak-
15 khapūruyā ti lakkhapassampannaūruyā, vadhamaññāyā 'ti vadhaṃ jānitvā
māritā ti saññī⁹ butvā, vadhissati ti kim me piyasāmike¹⁰ mate jivitenā 'ti
marissati¹¹ pākahaṃsarājadhītā, Subhā ti evaṃnāmikā, hemasuttacā¹² ti
hemasaddhasundaratacā¹³, rucchatīti¹⁴ yathā lopisamkhātā¹⁵ samuddaṃ
otaritva mate patimhi koñcisakupikā¹⁶ kapaṇā rodati evaṃ nūna sā rodissati.

- 20 Tam sutvā Su. „ayaṃ haṃso aññe¹⁷ ovaditum yutto mātu-
gāmaṃ nissāya kilesavasena vilapati, udakassa ādittakālo viya
vatiyā utthāya kedārakhādanakālo viya ca jāto, yaṃ nūnāhaṃ
attano balena mātugāmassa dosaṃ pakāsetvā etaṃ saññā-
peyyaṃ¹⁸ ti cintetvā āha¹⁹:

- 25 26. Evaṃmahanto¹⁹ lokassa appameyyo mahāgaṇī
ekitthim anusoceyya, na idaṃ paññavato-m-iva. 114.
27. Vāto va²⁰ gandham ādeti²¹ ubhayaṃ chekapāpakaṃ
bālo āmakapakkaṃ va lolo andho va āmisam. 115.

¹ Bā -re-. ² Ck² tam. ³ Bā pākahaṃsarājā-. ⁴ Ck² suvaṇṇā hemasuttavā. ⁵ Ck² koñci, C² koñci, Bā koñci. ⁶ Ck² ca. ⁷ Bā ruccha-. ⁸ Ck² -ā corr. to -am, Bā -ato. ⁹ Ck² -ā. ¹⁰ Ck² -iya. ¹¹ Bā add pākahaṃsā ti. ¹² Ck² -yuttavā. ¹³ Ck² -rakattarā. ¹⁴ Ck² rucchiti, Bā ruccha-. ¹⁵ Bā loṇa-. ¹⁶ Ck² kuñca-. ¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Ck² onit āha. ¹⁹ Bā mahāsatto. ²⁰ Ck² ca. ²¹ Ck² -hi.

28. Avinicchayaññū atthesu mando va paṭibhāsi¹ mañ,
kiccākkiccaṃ na jānāsi sampatto kālapariyāyaṃ². 116.
29. Aḍḍhummatto udiresi yo seyyā³ maññas⁴ itthiyo,
bahū sādharāṇā h⁵ etā soṇḍānaṃ va surāgharaṃ. 117.
30. Māyā c⁶ esā marici ca⁷ soko rogo c⁸ upaddavo, (II ²³⁰/₁₉)
kharā ca bandhanā c⁹ etā maccupāso¹⁰ gubāsayo¹¹,
tāsu¹² yo vissase poso so naresu narādhamo ti. 118.

Ta mahanto ti mahanto¹ samāno, lokassa² 'ti haṃsalokassa, appa-
meyyo ti guṇehi metum³ sakkameyyo, mahāgaṇīti mahantena gaṇena
samannagato gaṇasatthā, ekittihī ti yaṃ evarūpo bhavaṃ ekam itthiṃ anuso- 10
ceyya idaṃ anusocanaṃ na paññāvato-m-iva, tenāhaṃ ajja taṃ bālo ti
maññāmi⁴ti adhippayen⁵ evaṃ ā, ādetīti gaṇhāti, chekapūpakān ti sundarā-
sundaraṃ, āmakapakkān ti āmakān ca pakkaṇ ca, loḷo ti rasalolo, i. v. h :
mahārāja yathā nāma vāto padumasarādīni paharivā sugandham pi samkāratthā-
nādīni paharivā duggandham piti ubhayaṃ chekapūpakān gandham ādiyati 15
yathā ca bālo kumārako ambajambūnaṃ heṭṭhā nisīno hattham pasāretvā patita-
patitaṃ āman pi pakkam pi phalaṃ gahetvā khūdati yathā ca rasalolo andho
bhatte upanīte yaṃ kiñci samakkhikam pi nimakkhikam pi āmisaṃ ādiyati
evaṃ itthiyo nāma kilesavaseṇa aḍḍham pi duggatam pi kulinam pi akulinam
pi abhirūpam pi virūpam pi gaṇhanti bhajanti⁶, tādīsaṇam pāpadhammānaṃ 20
itthiṇaṃ kārāṇā⁷ vippalapasi mahārājā 'ti, atthesu ti kārāṇākārāṇesu,
mando ti andhabālo, paṭibhāsi⁸ mañ ti mama upatthāsi, kālapariyā-
yaṃ⁹ ti evarūpaṃ maraṇakālaṃ patto jīvasmiṃ kāle idaṃ kattabbam idaṃ
na kattabbam idaṃ vattabbam idaṃ na vattabbam ti na jānāsi devā 'ti, aḍ-
ḍhummatto ti aḍḍhamattako¹⁰ maññe hutvā, udiresīti yathā suraṃ pivi- 25
tvānā 'ti matto puriso yaṃ vā taṃ vā lapati evaṃ lapasīti a., seyyā¹¹ ti
varā¹² uttamā¹³, māyā cesā ti ādisu deva itthiyo nām¹⁴ etā vañcanatthēna
māyā agayhūpagatthēna marici sokādīnaṃ paṇḍayattā soko, rogo cupaddavo
ti rogādī¹⁵ anekappakāro upaddavo, kodhādīhi thaddhabbhāvena kharā, tā hi¹⁶
nissāya andubandhanādīhi bandhanato¹⁷ bandhanā cetā, itthiyo¹⁸ nāma 30
sariraguḥayaṃ puna vasaṇakamaccu¹⁹ nāma etā devā ti²⁰ kāmahetu kāmāni-
dānaṃ kāmādhikaraṇaṃ eva rūjāno coraṃ gahetvā ti suttēna p¹ esa attho
dipetabbo (-?).

¹ B^d -ti. ² so all three MSS. for -paryayaṃ. ³ B^d -o. ⁴ B^d C^s va. ⁵ B^d -ā. ⁶ B^d tyāsu. ⁷ C^s mahantattā. ⁸ B^d pame. ⁹ C^s add kāsānaṃ vā. ¹⁰ C^s kiṃkārāṇā. ¹¹ B^d -ti. ¹² C^s -kiriyaṇa. ¹³ B^d aḍhuma-. ¹⁴ B^d -o. ¹⁵ B^d omits cupaddavo -. ¹⁶ so B^d; C^s tā. ¹⁷ C^s ti. ¹⁸ B^d bhajhanato. ¹⁹ C^s -ī. ²⁰ C^s -ī. ²¹ C^s casanakaṃ. ²² C^s etadevāti.

Tato dhatarattho mātugāme paṭibaddhacittatāya „tvam mātugamassa guṇaṃ na jānāsi, paṇḍitā etaṃ¹ jānanti, na etā² garahitabbā“ ti dipento ā.:

21. Yaṃ vuddhehi upaṇḍātaṃ³ ko taṃ ninditum arahati,
mahābhūta⁴ itthiyo nāma lokasmiṃ upapajjisum. 119.
22. Khiddā paṇihitā tyāsu, ratī tyāsu patitthitā,
bījāni tyāsu rūhanti yadidaṃ sattā pajāyare,
tāsu ko nibbide⁵ poso pānaṃ āsajja pāṇibhi. 120.
23. Tvam eva n⁶ añño Sumukha thīnaṃ atthesu yuñjasi,
tassa ty-ajja bhaye jāte bhītena jāyate mati. 121.
24. Sabbo hi saṃsayam⁷ patto bhayaṃ⁸ bhīru titikkhati,
paṇḍitā ca mahantā no⁹ atthe yuñjanti duiyuje. 122.
25. Etadatthāya rājāno sūram icchanti mantinaṃ
paṭibāhati yaṃ sūro āpadaṃ attapariyāyaṃ¹⁰. 123.
26. Mā no ajja vikantiṃsu¹¹ rañño sūdā mahānase,
tathā hi vaṇṇo pattānaṃ phalaṃ veḷum va taṃ vadhi. 124.
27. Mutto pi¹² na icchi¹³ uddetum¹⁴, sayam¹⁵ bandham¹⁶ upāgami,
so p¹⁷ ajja¹⁸ saṃsayam¹⁹ patto
attham²⁰ gaṇhāhi mā mukhaṃ ti. 125.
28. Ta. yaṃ ti yaṃ mātugāmasaṃkhatam²¹ vatthum²² paṇḍāvuddhehi²³ ṇātam²⁴
tesam²⁵ eva pākataṃ na bālīnaṃ, mahābhūta²⁶ ti mahāguṇā mahānisamsā, upa-
pajjisum²⁷ ti paṭhamakappikakāle itthillūgassa paṭhamam²⁸ pātubhūtattā paṇa-
mam²⁹ nibbatta³⁰ ti a., tyāsu³¹ ti Su-a tāsu itthiyo kāyavacikkhiddā ca paṇihitā
ohitā thapitā kāmaganarati ca patitthitā, bījāni³² Buddhapacceka³³ buddhaariya-
sāvaka³⁴ kavattīdi³⁵ bījāni tāsu rūhanti, yadidaṃ ti ye ete sabbe pi sattā pajā-
yare ti sabbe tāsam³⁶ yeva kucchimhi³⁷ saṃvaddhā ti dipeti, nibbide³⁸ ti nib-
bindeyya, pānamā³⁹ sājja pāṇibhi⁴⁰ attano pāpehi pi tāsam⁴¹ pānaṃ āsādetvā
attano jīvitam⁴² ejaṃto pi tā labhitvā ko nibbindeyyā⁴³ ti a., nañño⁴⁴ ti na
añño, Su-a mayā Cittakūṭatale hamsaganamajjhe nisinnena⁴⁵ taṃ adiesvā
29 kham⁴⁶ Su. ti vutte esa mātugāmam⁴⁷ gaṇetvā Kaṭṭhanaguhāyaṃ uttamaratiṃ⁴⁸
30 anubhoṭti vadanti, evaṃ tvam eva thīnaṃ atthesu yuñjasi yuttapayutto ahoṣi

¹ Bā eva. ² Ck² etaṃ, Bā na hi tā, B² na hetā. ³ C² sam² vaddhehum² tva
paṇḍitā, C² sam² vaddhehupamāṇā, Bā yaṃ bu-. ⁴ Bā nibbije. ⁵ Bā
sayam. ⁶ Bā samahatāno. Ck² mahattāno. ⁷ Bā attha-. ⁸ Ck² -katti-. ⁹
Ck² si. ¹⁰ Bā icchasi. ¹¹ Ck² oḍḍ-. ¹² Ck² baddham, ¹³ Ck² sājja. ¹⁴ C²
-vudhehi. ¹⁵ Bā -ja. ¹⁶ Ck² nā-. ¹⁷ Ck² -nne. ¹⁸ all three MSS. -ti.

na añño ti a, tassa tyajjā¹ 'ti tassa te ajja maraṇabbhaye jāte iminā bhītena
 maraṇabbhaye² maññe ayaṃ mātugāmassa dosadassane nipuṇā matī jāyate
 ti adhippāyēn³ evaṃ āha, sabbo hīti yo koci, saṃsayaṇṇapatto ti jīvitasaṃ-
 sayappatto, bhīrū⁴ 'ti bhīru hutvāpi bhayaṃ adhiṇvāseti⁵, mahantā⁶ 'no ti ye
 pana paṇḍitā ca honti mahante⁷ ca thāne⁸ thitā mahantā⁹ no¹⁰ te duiyūñje
 atthe yuñjanti ghaṇanti¹¹ vāyamanti, tasmā mā bhāyi dhiro hohīti taṃ ussāhento
 evaṃ ā, āpadan ti sāmāno āgataṃ¹² āpadan esa sūro paṭibāhati etadatthāya
 sūramantīnaṃ lechanti, attapariyāyan ti attaparittāpam pi ca kātuh sakko-
 sīti¹³ pi adhippāyo, vīkantiṃsu¹⁴ 'ti¹⁵ chindimsu i. v. h.: Sum ukhatvaṃ mayā
 attano anantare thāne thapito tasmā ajja yathā rañño sūdā amhe maṃsatthāya
 na kantanti¹⁶ tathā karehīti, tādise hi amhākaṃ pattavaṇṇo taṃ avadhīti
 sv-āyaṃ vaṇṇo yathā nāma veḷum nissāya jātaṃ phalaṃ veḷum eva vadhati
 tathā mū¹⁷ taṃ vadhi taṃ ca mamaṃ ca mā vadhīti adhippāyēn¹⁸ evaṃ ā,
 mutto pīti¹⁹ yathāsukhaṃ Cīttakūṭapabbataṃ gacchā²⁰ 'ti evaṃ luddaputtēna
 mayā saddhīm mutto viśeṣajito samāno pi uḍḍitum²¹ na lechi, sayan ti rājā-
 naṃ datthukāmo hutvā sayam eva bandhaṃ²² upagato ti evaṃ idaṃ amhākaṃ
 bhayaṃ taṃ²³ nissāya āgataṃ, so pajjā²⁴ 'ti so pi²⁵ ajja jīvitasaṃsayath
 patto, atthaṃ gaṇhāhi mā mukhaṃ ti idāni amhākaṃ muccanakāraṇaṃ²⁶
 gaṇha yathā muccāma²⁷ tathā vāyāma, vāto va²⁸ gaudhamādetīti²⁹ ādīni vadanto
 itthigarahatthāya³⁰ mā mukhaṃ pasārayi.

20

Evam M. mātugāmaṃ vaṇṇetvā Su-aṃ appaṭibhānaṃ
 katvā tassa anattamanabhāvaṃ viditvā idāni naṃ paggaṇ-
 hanto g. ā.:

ss. So tvaṃ³¹ yogaṃ payuñjassu yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ,
 tava pariṇāpādānena mama pāṇesanaṃ carā³² 'ti. 126.

25

Ta so ti samma Su-a so tvaṃ, taṃ yogaṃ ti yaṃ pubbe ahaṃ yogaṃ
 payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ ti avacāsi taṃ idāni payuñjassu,
 'ava--nenā³³ 'ti tava tena payogena parisuddhena, pariyaḍātenā³⁴ 'ti pi pāṇo
 parittānena³⁵ 'ti a, tayā katattā tava santakena³⁶ parittānena mama jīvitapari-
 yesanaṃ³⁷ carā³⁸ 'ti adhippāyo.

30

¹ B^d add bhūto. ² B^d -si. ³ C^k -tā. ⁴ C^k add ca. ⁵ B^d adds atthe yuñ-
 janti duiyūñje ti. ⁶ B^d -enti. ⁷ C^k -ta. ⁸ B^d -titi. ⁹ C^k vīkatt-. ¹⁰ C^k
 katt-, B^d vīkantiṃsu. ¹¹ B^d omits mā. ¹² C^k sīti. ¹³ C^k oḍ-. ¹⁴ B^d
 dham, C^k baddham, C^o vaddham corr. to baddham or baṇḍham. ¹⁵ B^d kaṃ.
¹⁶ C^k sajjā. ¹⁷ C^k si. ¹⁸ B^d muñe-. ¹⁹ C^k ca. ²⁰ C^k -dedīti, B^d -dehīti.
²¹ B^d -garahanat-. ²² C^k taṃ. ²³ C^k caran. ²⁴ C^k -dhātenā. ²⁵ B^d santi-.
²⁶ B^d -yoesanaṃ

Atha¹ Su.² „ativiya maraṇabhayaabhīto, mama balaṃ na jānāti, rājānaṃ disvā thokaṃ kathaṃ labhitvā jānissāmi, assā-sessāmi tava naṃ“ ti cintetvā g. ā.:

10. Mā bhāyi³ patataṃ setṭha, na hi bhāyanti tādīsā,
 5 ahaṃ yogaṃ payuñjissāṃ yuttaṃ dhammūpasamhitāṃ,
 mama pariyāpapadānena khippaṃ pāsā⁴ pamokkhasīti. 127.

Ta. pāsā ti dukkhapāsato.

Iti tesāṃ sakunabhāsāya kathentānaṃ luddaputto na kiñci aññāsi, kevalaṃ pana te kācenādāya Bā - im pāvisi accha-
 10 riyabbbhutaajātena pañjalina mahājanena anugammamāno⁵, so rājadvāraṃ patvā attano āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

40. So luddo haṃsakācena rājadvāraṃ upāgami,
 paṭivedetha maṃ rañño: dhataratṭh⁶ āyāṃ āgato ti. 128.
 15 Ta. paṭi -- maṃ ti Khemako āgato ti evaṃ rañño maṃ vadetha⁷, dha-
 taratṭhāyaṃ ti āyāṃ dh-o āgato ti ca paṭivedetha.

Dovāriko gantvā paṭivedesi, rājā sañjātasomanasso „khip-
 paṃ āgacchatū“⁸ ti vatvā amaccagana-parivuto samussitase-
 tacchatte rājapallāṃke nisinno Khemakaṃ haṃsakākakaṃ
 20 ādāya mahātalaṃ abhirūḥhaṃ disvā suvaṇṇavaṇṇe haṃse olo-
 ketvā „sampaṇṇo me manoratho“⁹ ti tassa¹⁰ kattabbakiccaṃ
 amacce āpāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

41. Te disvā puññasamkāse ubho lakkhaññasammate¹¹
 25 khalu saññamāno¹² rājā amacce ajjhabhāsatha: 129.
 42. Detha luddassa vatthāni annapānaṃ ca bhojanaṃ,
 kāmāṃkaro hiraṇṇ¹³ aṇṇa¹⁴ yāvanto eva¹⁵ icchatīti¹⁶. 130.

Ta. puññasamkāse ti attano puññasadise, lakkhaññasammate¹⁷ ti
 seṭṭhasammate abhiññāste, khalū¹⁸ ti nipāto, tassa te khalu disvā ti purimāpadena
 30 sambandho, dethā¹⁹ ti ādi rājā pasannākāraṃ karonto ā. ta. kāmāṃkaro

¹ Cks add naṃ. ² Bd adds ayaṃ. ³ Cks -a. ⁴ Cks -se. ⁵ Ck -gammāno, Bd -gacchamāno. ⁶ Bds nivedetha. ⁷ Bd adds detha luddassa ti tassa. ⁸ Bds lakkhaṇa-. ⁹ Cks saññamāno, Bd sañyamāno. ¹⁰ read: kāmāṃ karohi yaṃ aṇṇa? ¹¹ Cks aṇṇa. ¹² Cks -sīti.

hiraññassā¹ 'ti hiraññam¹ assa kāmakiṛiyā² atthu, yāvanto ti yattakaṃ
eva icchatī tattaṃ hiraññam¹ assa deṭṭhā³ 'ti a.

Evam pasannākāram karetvā pītisomanassasamussāhito⁴
„gacchatha, naṃ alaṃkaritvā ānethā⁵ 'ti ā. Atha naṃ
amaccā rājanivesanā otāretvā kappitakesamassuṃ nahātānu- 5
littam sabbālaṃkārapatimaṇḍitam katvā rañño dassesuṃ. Ath'
assa rājā samvachhare satasahassuṭṭhānake dvādasagāme
ājaññayuttam⁶ ratham alaṃkatamahāgehaṃ cā 'ti mahantaṃ
yasaṃ dāpesi. So mahantaṃ yasaṃ labhitvā attano kammaṃ⁷
pakāsetuṃ „na te⁸ deva mayā yo vā so vā haṃso ānito, 10
ayaṃ pana navutthāmasasatasahassānaṃ rājā dhataratṭho nāma,
ayaṃ pana senāpati Su. nāmā⁹ 'ti ā. Atha naṃ rājā „katham
te samma ete gahitā¹⁰ ti pucchi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

43. Disvā luddam pasannattam¹ Kāsirājā tadābravi²: 15
yad' āyam³ samma Khemaka puṇṇā haṃsehi tiṭṭhati 131.
44. Kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ pāsahatto upāgami,
okīppaṃ nātisaṃghehi nīmajjhimaṃ¹⁰ kathaṃ gahitī. 132.

Ta. pasannattam ti pasannabhāvaṃ somanassappattam, yadāyan¹¹ ti
vayassa¹² Khemaka yad' ayaṃ ambhakaṃ pekkharāṇi navutthāmasasahasasehi puṇṇā 20
tiṭṭhati, kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ ti evaṃ sante tvaṃ tesaṃ ruciṇaṃ
piyadassanānaṃ haṃsīnaṃ majjhagataṃ etaṃ¹³ nātisaṃgheṇa okīppaṃ, nī-
majjhimaṃ ti n' eva majjhimaṃ n' eva¹⁴ kanitthaṃ uttamaṃ haṃsarājānaṃ
kathaṃ pāsahatto upāgami kathaṃ gahitī.

So tassa kathamā āha:

45. Ajja me sattamā ratti ādānāni upāsato¹⁵, 25
padam etassa anvesaṃ appamatto bhavassito¹⁶. 133.
46. Ath' assa padam addakkhiṃ carato ādānesanaṃ¹⁷,
tatthāhaṃ odahiṃ pāsaṃ, ev' etaṃ dijam aggahin ti. 134.

¹ Cks -o. ² so Bd; Cks kāmam. ³ Bd piti-, Cks pīsom-. ⁴ Bd -a. ⁵ Cks kāmam.
⁶ Bd kho. ⁷ Cks -antaṃ. ⁸ Bd tadabravi. ⁹ Bd yadyāyam. ¹⁰ so all three
MSS. for nimma-? ¹¹ Cks yantvāyan, B yadvāyan? Bd yadyāyan. ¹² Cks
cayassa. Bd samma. ¹³ Bds evam. ¹⁴ Cks omīte neva. ¹⁵ Bds upāga-. ¹⁶
Bds ghaṭa-. ¹⁷ Bd ādānesanaṃ.

Ta ādānānīti ādānāni gocaragahaṭṭhānānīti a., ayam eva vā pātho, upāsato¹ ti upagacchantassa, padan ti gocarabbūmiyaṃ akkantaṭṭhānaṃ, bhavassito² ti cūṭipaññānaṃ, athassa³ 'ti aha chaṭṭhe divase⁴ ādānesanaṃ⁵ carantassa padam addakkhīti, evetan ti evaṃ etaṃ, dijaṃ aggahin ti sabbaṃ gahitopāyaṃ ācikkhīti.

Taṃ sutvā rājā „ayam dvāre ṭhatvā paṭivedento pi dhataratṭhass' evāgamaṇaṃ paṭivedesi, idāni pi 'etaṃ ekam eva gaṇhīn' ti vadati, kinnu kho ettha kāraṇaṃ⁶ ti cīntetvā g.ā.:

17. Ludda dve ime⁷ sakupā, atha eko ti bhāsasi,
18 cittan nu te vipariyatthaṃ⁸ ādu kin nu jigimsasīti⁹. 135.

Ta vipariyatthan¹⁰ ti vipallatthaṃ, ādu kinnu jigimsasīti¹¹ udāhu kin nu cintesi, kin itaraṃ gahetvā aññassa dātukāmo hutvā cintesīti puechati.

- Tato luddo „na me deva cittaṃ vipallatthaṃ nāpi ahaṃ itaraṃ aññassa dātukāmo, api¹² kho pana mayā ohite pāse eko
19 baddho¹³ ti āvikaronto āha:

20. Yassa lohitakā tālā¹⁴ tapaneyyanibhā¹⁵ subhā
uraṃ saṃhacca¹⁶ tiṭṭhanti so me bandhaṃ¹⁷ upāgami. 136.
21. Athāyaṃ bhassaro pakkhī abaddho baddhaṃ āturaṃ
ariyaṃ bruvāno¹⁸ aṭṭhāsi cajanto¹⁹ mānusiṃ giran ti. 137.

22. Ta lohitakā ti rattasavāṇā, tālā ti rājīyo, uraṃsaṃhacca²⁰ 'ti uraṃ āhacca, i. v. h.: mahārāja yass' etā rattasavāṇasappaṭibhāgā tisso lohitakā rājīyo givaṃ parikkhipitvā uraṃ āhacca tiṭṭhanti so eko va mama²¹ pāse bandhaṃ upagato²² ti, bhassaro ti parisuddho pabbhāsampaṇṇo, āturaṃ ti gilānaṃ dukkhitaṃ aṭṭhāsīti.

23. „Dhataratṭhassa baddhabbhāvāṃ űatvā nivattitvā etaṃ samassāsetvā mamāgamaṇakāle paccuggamaṇaṃ katvā ākāse yeva mayā saddhīṃ madhurapaṭisaṇṭhāraṃ katvā manussabhāsāya dhataratṭhassa guṇe kaṭhento aṭṭhāsi, mama hadayaṃ mudu-

¹ C² upāhato, B² upāgato. ² B² bhavi-, B² ghaṭa-. ³ C² cādvi-, B² cūti-.
⁴ B² adda etassa. ⁵ B² ādānesanaṃ, C² -nesaṃ. ⁶ C² me. ⁷ B² -yattaṃ, C² -yathā, C² -yataṃ. ⁸ C² jīhissīti, C² chigimsa-, B² jigisa-. ⁹ C² -yatan, B² -yattan. ¹⁰ C² jīhīn-, C² chig-, B² jigis-. ¹¹ B² api ca. ¹² C² kālaṃ.
¹³ B² -niyā. ¹⁴ C² urasammā, C² urasāhacca, B² urasāhacca, B² urasāhacca. ¹⁵ C² baddhaṃ. ¹⁶ C² brumāno, B² brahmano. ¹⁷ B² vadanto. ¹⁸ C² urasāhacca, C² urasāh-. ¹⁹ C² mān. ²⁰ B² upā-

kaṃ katvā puna etass' eva purato atthāsi, athāhaṃ deva
 Su-assa subhāsitaṃ sutvā pasannacitto dhatarattham vis-
 sajesim, iti dhataratthassa pāsato makkho, ime haṃse ādāya
 mama idhāgamaṇā ca Sumukhen' eva katan¹ ti evaṃ so
 Su-assa guṇaṃ kathesi. Taṃ sutvā rājā Su-assa dhamma- 5
 kathaṃ sotukāmo ahosi, luddaputtassa sakkāraṃ karantass'
 eva suriyo atthagamito, dīpā pajjalitā, bahū khattiyādayo
 sannipatitā, Khemā devī pi vividhanātakaparivārā² rañño
 dakkhiṇapasse nisīdi, tasmim khaṇe rājā Su-am kathāpetu-
 kāmo g. ā.:

10. Atha kin nu dāni Sumukha haṇū saṃhacca tiṭṭhasi
 adu³ me parisam patto bhayā bhīto no bhāsasīti. 138.

Ta. saṃhaccā 'ti madhurakatho kira tvaṃ atha kasmā idāni mukhaṃ
 pi dhāya tiṭṭhasi, ādū ti kacci⁴, bhayā bhīto ti parisasārajjabbayena bhīto hutvā

Taṃ sutvā Sumukho abhītabhāvaṃ dassento ā: 15

11. Nāhaṃ Kāsipati bhīto oḡayha parisam tava,
 nāhaṃ bhayā na bhāsissam vākyam atthasmiṃ tādise ti. 139.

Ta. tādise ti apī ca kho pana tathārūpe atthe uppanne vākyam bhā-
 sissāmīti vacanokāsam olokeno nisinnu 'mhīti a.

Taṃ sutvā rājā kathaṃ vadḍhetukāmatāya paribhāsam 20
 karonto ā.:

12. Na te abhisaram passe na rathe nāpi⁵ pattike
 nāssa cammaṃ vā kīṭaṃ vā vammīne ca dhanuggahe 140.

13. Na hiraṇṇaṃ suvaṇṇaṃ vā nagaraṃ⁶ vā sumāpitaṃ
 otiṇṇaṃ⁷ parikhaṃ duggaṃ daḷham aṭṭalakoṭṭhakaṃ 25
 yattha pavitṭho Sumukha bhāyitabbaṃ⁸ na bhāyasīti⁹. 141.

Ta. abhisaram ti rakkhanatthāya¹⁰ parivāretvā thitaṃ āvudhahatthaṃ
 parisam te na passāmi, nāssa 'ti ettha assā 'ti nipātamatthaṃ, cammaṃ ti sara-
 parittānacammaṃ¹¹, kīṭaṃ ti kīṭakaṃ cūtipālaṃ vuccati, cūtipālahatthāpi te
 santike¹² n' atthīti dipeti, vammīne ti vammāsannaddhe, na hiraṇṇaṃ 30
 yaṃ nissāya na bhāyasi¹³ taṃ hiraṇṇaṃ pi te na passāmi.

¹ Cks devī tividhā nātaka-. ² Cks adā. ³ Bā adu ti kiñci. ⁴ Bā nā. ⁵ Cks
 Cks nabharath. ⁶ so Cks; Bā okiṇṇaṃ. ⁷ Cks bhāsi-. ⁸ Cks bhāsa-. ⁹ Ck
 -ṇa-. ¹⁰ Cs -ṇa-. ¹¹ Cks santi. ¹² Cks bhāseyyāsīti.

Evam raññā „kiṃ te abhāyanakāraṇaṃ“ ti vutte taṃ kathento ā.:

54. Na me abhisaren' attho nagarena dhanena vā,
apathena pathaṃ yāma antalikkhecarā mayāṃ. 142.
55. Sutā ca paṇḍitā ty-amhā nipunā atthacintakā¹,
bhāsem' atthavatiṃ vācam sacce² c' assa patiṭṭhito. 143.
56. Kiṃ ca tuyhaṃ asaccassa anariyassa karissati
musāvadissa luddassa bhaṇitam pi subhāsitan ti. 144.

Ta. abhisarenā³ 'ti ārakkhaparivārena, attho ti etena mama kiccā u'
10 atthi, kasmā yasmā aparena⁴ tumbādīsānaṃ amaggena maggaṃ⁵ māpetvā yāma
ākāsacārino mayā⁶ ti, paṇḍitā tyamhā ti tayā sut' amhā, ten' eva kāraṇena
amhākaṃ santikā dhammasotukāmo kira no gūhāpesi, sacceccassa⁷ 'ti sacce⁸
pana tvaṃ sacce patiṭṭhito assa atthavatiṃ kāraṇanissitaṃ vācam bhāseyyāma,
asaccassa⁹ 'ti vacāsaccarahitassa tava subhāsitaṃ muḍassa dantasuci¹⁰ viya
15 kiṃ karissati.

Taṃ sutvā rājā „kasmā maṃ musāvādī anariyo ti vadasi,
kiṃ mayā katan“ ti āha. Atha naṃ Sumukho tena hi suṇā-
hīti vatvā ā.:

57. Taṃ¹¹ brāhmaṇānaṃ vācanā¹² imaṃ Khemiṃ¹³ akārayi,
20 abhayaṃ ca tayā ghuṭṭhaṃ imāyo dasadhā disā. 145.
58. Ogayha te pokkharāṇiṃ vippasannodakaṃ suciṃ
pahūtaṃ cādanam¹⁴ tattha ahiṃsā c' ettha pakkhināṃ. 146.
59. Idaṃ sutvāna nigghosaṃ āgat' asmā¹⁵ tav' antike,
te te baddh' asmā¹⁶ pāsena, etaṃ¹⁷ te bhāsitaṃ musā. 147
25 60. Musāvādaṃ purakkhatvā icchālobhaṃ ca pāpakaṃ
ubho sandhiṃ atikkamma asātaṃ upapajjatīti. 148.

Ta. taṃ ti tvaṃ, Khemiṃ¹⁸ ti evaṃnāmikaṃ pokkharāṇiṃ, ghuṭṭhaṃ
ti catūsu kappesu (hatvā) ghosāpitaṃ, dasadhā ti imā tā dasadhā tṭhā ti¹⁹
disāsu tayā abhayaṃ ghuṭṭhaṃ, ogayhā²⁰ 'ti ogahitvā āgatānaṃ santikā, pahū.
30 taṃcādanam²¹ ti pahūtaṃ ca padumuppasāllādikaṃ adanam²², idaṃ

¹ Ck' attā-, Bḍ catta-. ² Cks' sabbe. ³ Bḍs' apathena. ⁴ Bḍs' pathaṃ. ⁵ Cks' vayan. ⁶ Ck' save, Cs' sacce. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cks' -naṃ. ⁹ Bḍ -an. ¹⁰ Ck' modanaṃ, Bḍ khā-. ¹¹ Bḍ -tamhā. ¹² Bḍ bandhanasmā. ¹³ Bḍ ekan. ¹⁴ Bḍs' -an. ¹⁵ so Cks'; Bḍs' dasadhā disā taṃ taṃ. ¹⁶ Cks' -cādan-. Bḍs' -khā-danan. ¹⁷ Bḍs' khādanam.

sutvānā ti tesam tava pokkharaniṃ ogahitvā āgatānaṃ santikā idam abhayaṃ
 sutvā tava santike tava samīpe tayā kārītapokkharaniṃ āgat' ambhā ti a, te te
 ti te mayaṃ tava pāeṇa baddhā, purakkhatvā ti purato katvā, icchā-
 lobhan ti icchāsaṃkhātāṃ pāpakāṃ lobham, ubho sandhin ti ubhayaṃ
 devaloke ca manussaloke ca paṭisandhiṃ, imam eva pāpadhamme¹ purato katvā
 caranto puggalo sugatipaṭisandhiṃ atikkamitvā, asātan ti nīrayam upapajjati.

Evam parisamajjhe yeva rājānaṃ lajjāpesi. Atha naṃ
 rājā „nāhaṃ Sumukha tumhe māretvā maṃsakhādītukāmo²
 gaṇhāpesiṃ, paṇḍitabhāvaṃ pana vo sutvā subhāsitaṃ sotukāmo
 gaṇhāpesiṃ ti“ pakāsento ā.:

01. Nāparajjhāma³ Sumukha, na pi lobhā vaṃ aggahiṃ,
 sutā ca paṇḍitā ty-attha nipuṇā atthacintakā⁴. 149.
 02. Appav' atthavatiṃ vācaṃ vyākareyyuṃ⁵ idhāgatā,
 tathā taṃ samma nesādo vutto Sumukha-m-aggahīti. 150.

Ta nāparajjhāmā³ ti mārento avarajjhati⁶ nāma mayaṃ na mārema,
 lobhāvamaggahiṃ ti maṃsaṃ khādītukāmo hutvā lobhā vaṃ⁷ tumhe na pi⁸
 aggahiṃ, paṇḍitā tyatthā ti paṇḍitā ti sut' attha⁹, atthacintakā ti pa-
 ṭicchanānaṃ atthānaṃ cintakā, atthavatiṃ ti kāraṇaṇissitaṃ, tathā ti tena
 kāraṇena, vutto ti mayā vutto hutvā, Sumukhamaggahīti ālapati, makāro
 sandhikaro, aggahīti dhammaṃ desessatīti¹⁰ tumhe gaṇhi.

Taṃ sutvā Sumukho¹¹ „ayuttaṃ te kataṃ mahārājā“¹² ti
 vatvā ā.:

03. N' eva bhītā¹³ Kāṣipati upanītasmiṃ jīvite,
 bhāseṃ' atthavatiṃ vācaṃ sampattā kālapariyāyaṃ¹⁴. 151.
 04. Yo¹⁵ migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā
 sutena vā sutam kiṇe¹⁶ ki anariyatarāṃ tato. 152.
 05. Yo ca ariyarudam bhāse anariyadhamm' avassito
 ubho so dhamasate lokā idha c' eva parattha ca. 153.
 06. Na majjetha yasaṃ patto, na vyathe¹⁷ pattasaṃsayaṃ,
 vāyameth' eva kiccesu, saṃvare vīvarāṇi ca. 154.

¹ so Cks; Bđ imeva dhamme. ² C₂ Bđ maṃsath-. ³ Cks nāva-. ⁴ Bđ tyattha-
⁵ so Cks; Bđ byāhareyyuṃ. ⁶ so Cks; Bđ avirajjhati, B² avirajjhati. ⁷ C² -va.
 B² -va. ⁸ Bđ nāhaṃ. ⁹ Bđ sutā atthaṃ. ¹⁰ Bđ desetum. ¹¹ Bđ add subhāsitaṃ
 sotukāmena. ¹² Bđ bhū-. ¹³ read -paryayaṃ. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵ Bđ kilyā, B²
 kiṇyā. ¹⁶ Bđ byādhe.

67. Ye vaddhā abbatikkantā¹ sampattā kālapariyāyan²
idha dhammaṃ caritvāna ev³ ete tidivaṃ gatā. 155.

68. Idam sutvā Kāshipati dhammam attanī pālāya
dhataratṭhaṃ ca muñcāhi haṃsānaṃ pavaruttaman ti. 156.

- 5 Ta. upanītasmin ti maraṇasantikam⁴ upanīte, kālapariyāyan ti maraṇakālavārāṇaṃ pattā samānā⁵ bhāsissāma⁶ na hi dhammakathikam bandhitvā maraṇabbhayaṇa talleṭvā dhammaṃ supanti, ayottan te kataṃ, migenā⁷ ti «uttṛusikkhāpitena dīpakamigena, hantīti hanti pakkhinā ti dīpakapakkhinā ca, sutenā⁸ ti khemaṃ nibbhayan ti vissutena dīpakamigapakkhissadisena padu-
10 masarena, sutan ti paṇḍito cittakathiti eva sutam dhammakathikam, kiṇe⁹ ti dhammaṃ soṇṇamīti¹⁰ pāsabandhanena vā yo¹¹ kiṇeyya bādheyya, tato ti tesam kiriyato uttarin aṇṇam anariyatarāṇaṃ nāma kim atthi, āriyarudan ti mukhena ariyavacanāṃ suṇḍaravacanāṃ bhāsatī, dhammavassito ti kammene¹² anariyadhammaṃ¹³ avassito, ubho ti devalokā ca manussalokā cā¹⁴ ti ubha-
15 yamhā, idha cevā¹⁵ ti idha upapanno¹⁶ pi paratīha upapanno¹⁷ pi evarūpo dvīhi sugatilokehi dhamasitvā nirayam eva upaṇajjati, pattasam¹⁸ ayan ti jīvi-
tasam¹⁹ sayamāpanā²⁰ pi dukkhaṃ patvā na kilameyya, samvare - - cā²¹ ti attano chiddāni randhāni²² samvareyya pidaheyya, vaddhā ti guṇavaddhā paṇḍitā, abbatikkantā ti imaṃ manussalokaṃ²³ atikkantā, pariyāyan ti maraṇa-
20 kālapariyāyapattā hutvā, evete ti evam ete, idan ti idam mayā vuttam attha-
nissitam vacanaṃ, dhammaṃ ti pavaṇḍidhammam²⁴ pi sucaritadhammam pi.

Tam sutvā rājā āha:

69. Āharant²⁵ udakaṃ pajjaṃ²⁶ āsanaṃ ca mahārahaṃ
pañjarato pamokkhāmi dhataratṭhaṃ yasassināṃ 157.
25 70. Taṃ ca senāpatim dhiram nipunaṃ atthacintakaṃ
yo sukhe sukhiṭo²⁷ raṇṇo dukkhiṭe hoti dukkhiṭo. 158.
71. Etādiso²⁸ khe arahati²⁹ piṇḍam asnātu³⁰ bhattuno
yathāyaṃ Sumukho raṇṇo pāpasādhāraṇo sakhā ti. 159.

Ta. udakaṃ ti pādadhovanam, pajjaṃ ti pādabbhañjanaṃ, sukhe ti
30 sukhambī sati.

Raṇṇo vacanaṃ sutvā tesam āsanāni haritvā ta. nisinnā-
nam gandhodakena pāde dhovitvā satapākatelena abbhañjayimsu.

¹ Cks abbhā-. ² read -pariyāyan. ³ Cks -kā. ⁴ Bds add na. ⁵ Cks -mi. ⁶ Bds kilyā, Bds kiṇyā. ⁷ Bds desessā-. ⁸ Cks so. ⁹ Cks kammanam. ¹⁰ Bds -yamidhamma. ¹¹ Cks uppa-. ¹² Bds -sayamāpanam. ¹³ Bds dvārānāni. ¹⁴ Cks omit abba - -. ¹⁵ Bds -niya-. ¹⁶ Bds majjaṃ. ¹⁷ Cks -tā. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Cks -anti. ²⁰ Cks asanātu, Bds bhamātu, Cks asmātu.

Satthā tam atthaṃ pakāśento āha:

72. Piṭṭhañ ca sabbasovannaṃ atṭhapādaṃ manoranamā
matṭhaṃ¹ kāsikavattinnaṃ² dhataratṭho upāvisi. 160.
73. Kocchañ ca sabbasovannaṃ veyyagghaparissibbitaṃ³
Sumukho ajja pāvekkhi dhataratṭhasa⁴ anantarā. 161. 5
74. Tesam kañcanapatteti⁵ puthū ādāya Kāsiyo
haṃsānaṃ abhihāreyyuṃ aggarañño pavāsitaṃ ti. 162.

Ta. matṭhan ti karaparinittitaṃ, kāsikavattinnaṃ⁶ ti kāsika-
vatthena atthaṃ, kocchan ti majjhe saṃkhattavyagghacammaparissibbitaṃ⁷
maṅgaladivase aggamahesiyaṃ nisīdanapīṭhakaṃ, kañcanapatteti⁸ suvaṇṇa- 10
bhājanehi, puthū ti bahujaṇā. Kāsiyo ti Kāśirattavāsino, abhihāreyyuṃ
ti upanāmesuṃ, aggarañño pavāsitaṃ ti atṭhasatasuvannapātiniṃ⁹ pakkhittaṃ
haṃsarañño paṇḍikarattāya Kāśirañño pesitaṃ nānagarasabhojanaṃ.

Evam upanīte pana tasmim Kāśirājā tesam saṅghatthaṃ
sayam suvaṇṇapātiniṃ gahetvā upanāmesi, te tato ca madhulāje 15
khādītva madhurodakam¹⁰ pivimsu, atha M. rañño abhihāraṃ ca
pasādaṃ ca¹¹ disvā paṭisanthāraṃ akāsi.

Tam pakāśento Satthā āha:

75. Disvā abhihāraṃ aggaṃ Kāśirājena pesitaṃ
kusalo khattadhammānaṃ tato puechi anantarā: 163. 20
76. Kaccin¹² nu bhoto kusalam kacci¹³ bhoto anāmayaṃ, (IV $\frac{427}{908}$ V $\frac{248}{13}$)
kacci ratṭhaṃ idaṃ phitaṃ dhammena-m-anusissati¹⁴. 164.
77. Kusalam e¹⁵ eva me haṃsa atho haṃsa anāmayaṃ,
atho ratṭhaṃ idaṃ phitaṃ dhammena-m-anusissati¹⁶. 165.
78. Kacci bhoto amnecesu doṣo koci na vijjati. 25
kaccin nu te tav¹⁷ atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam. 166.
79. Atho pi me amaccesu doṣo koci na vijjati,
atho pi te mam¹⁸ atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam. 167.
80. Kacci te sādisi bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava chandavāsānugā. 168.
81. Atho me sādisi bhariyā assavā piyabhāṇinī 30
puttarūpayasūpetā mama chandavāsānugā. 169.

¹ C² matṭha, B⁴ paṭha, B⁵ matṭhaṃ. ² B⁴ -vattinnaṃ, B⁵ -vatthinnam C²
patthinnam for patṭinnam? ³ B⁴ -parisuppitaṃ, C² -sibbitā. ⁴ B⁴ -mattehi.
⁵ C² -pattinam, C⁴ -patthinnam, B⁴ vattinnam. ⁶ C² -ta. ⁷ B⁴ -satapalasū-,
B⁵ -vaṇṇapalapātiniṃ. ⁸ C² madhukam. ⁹ C² abhikārapasā. ¹⁰ B⁴ kiñci
throughout. ¹¹ B⁴ -sāsati, B⁵ -sāsasi. ¹² B⁴ -sāsāmi.

37. Kacci raṭṭhaṃ anuppiḷaṃ¹ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati². 170.
38. Aho raṭṭhaṃ anuppiḷaṃ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati³. 171.
- 5 39. Kacci santo apacitā asanto parivaṃjita,
noce dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattasi⁴. 172.
40. Santo ca me apacitā asanto parivaṃjita,
dhamme c' evānuvattāmi⁵, adhammo me niraṃkato. 173.
41. Kacci nānāgataṃ⁶ dīghaṃ samavekkhasi khattiya,
10 kacci matto madaniye paralokaṃ⁷ na santasi⁸. 174.
42. N' aham⁹ anāgataṃ dīghaṃ samavekkhāmi pakkhima¹⁰,
ṭṭhito dasasu dhammesu paralokaṃ na santasi¹¹. 175.
43. Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ aṭṭhavaṃ maddavaṃ tapaṃ
akkodhaṃ avihiṃsaṃ ca khantiṃ ca avirodhanam 176.
- 15 44. Icc-ete kusale dhamme ṭṭhite passāmi attani,
tato me jāyate pīti somanassaṃ c' anappakaṃ. 177.
45. Sumukho ca acintetvā vissajji pharusāṃ girāṃ
bhāvadosam annūṇāya asmāc' āyaṃ vihaṅgamo. 178.
46. So kuddho pharusāṃ vācaṃ nicchāresi ayoniso
20 yān' asmāsu na vijjanti, na idaṃ¹² pañnavatāṃ ivā 'ti. 179.

Ta diṣvā ti taṃ bahuaggapīnabhojanam diṣvā, pesitaṃ ti āharāpetvā
upanītaṃ, khattadhammānaṃ ti paṭhamakāraṃ paṭisanthāradhammānaṃ,
tato pucchā anantarā ti tasmīm kāle kacci nu bhoto ti anupāṭipāṭiyā puc-
chi, tā pana chaḡāthā heṭṭhāvuttatthā yeva, anuppiḷaṃ¹³ ti kacci raṭṭhavāsino
25 yanto uccum viya na pīsesi pucchati, akutociupaddavaṃ ti kutoci
anupaddavaṃ, samena-manusissatīti¹⁴ kacci tayā¹⁵ raṭṭhaṃ dhammena
samena anusissati¹⁶, santo ti sīlādiguṇayuttaṃ sappurisaṃ, niraṃkatvā ti
chaḡḡetvā, nānāgataṃ¹⁷ dīghaṃ ti anāgataṃ attano jīvitapavattin kacci
dīghaṃ ti na samavekkhasi āyusamkhārānaṃ parittabhāvaṃ jānāsīti pucchati,
30 madaniye ti madāvahe¹⁸ rūpādīrammaṇe, na santasīti¹⁹ na bhāyasi²⁰,
i. v. h. : kacci rūpādīsu kāraṇesu amatto²¹ appamatto hutvā dānādīnaṃ
kusalānaṃ katattā paralokaṃ na bhāyāsīti, dasasū 'ti dasasu rāja-
dhammesu dānādīsu dasavatṭhukācetanādānaṃ pañcasīladasasīlādīlānaṃ deyya-

¹ Bā anupi-. ² Bā -sāsati. ³ Bā -sāsāmi. ⁴ Bā -ti. ⁵ Cā meva-, Bā dham-
menevamanu-. ⁶ Bā nūnā. ⁷ Bā -ke. ⁸ so all three MSS. ⁹ Cā nāgaṃ,
Bā aham. ¹⁰ Bā -mā. ¹¹ Bā santasi, Cā naccintase. ¹² Bā yidaṃ. ¹³ all
three MSS. anupi-. ¹⁴ Bā -sasatīti. ¹⁵ Bā tava. ¹⁶ Bā -sāsasi. ¹⁷ Cā nāga-
tam, Bā anāgataṃ. ¹⁸ Bā madāra-. ¹⁹ Cā -taseti. ²⁰ so all three MSS. ²¹
Bā omits am-.

dhammaṃ cāgo pariccāgo ujubbhāvo ajjavatṭi mudubbhāvo maddavatṭi uposatha-
kammaṃ tapo mettāpubbabbhāgo akkodho¹ karuṇāpubbabbhāgo avihiṃsā adhi-
vūsanaṃ khaṇṭhi avirodho avirodhanassa, acintetvā ti mama imassa guṇasampattiṃ²
acintetvā, bhāvaḍḍhaṃ ti cittaḍḍhaṃ, anaṇḍiyyā³ 'ti ajānitvā, asmākaṃ pi
cittadosaṃ nāma n' atthi, yaṃ esa jāneyya taṃ ajānitvā pharusaṃ kakkhalaṃ⁴
giraṇṇaṃ viṣṇajjasi, ayoṇiso ti anupāyena, yānaṃ māsū⁵ 'ti yāni vajjāni amhesu
na santi⁶ tāni vadati, na idaṃ ti tasmāssa⁷ idaṃ vacanaṃ paññavatāmiva
na hoti ten⁸ eva samma na paññito viya upatthāti.

Taṃ sutvā Sumukho „mayā guṇasampanno va⁹ rājā apa-
sādito, so me¹⁰ kuddho, khamāpessāmi nan¹¹“ ti cintetvā ā. 10

99. Atthi me taṃ atisāraṇaṃ vegena manuṣṣādhipa

dhataratṭhe ca baddhasmiṃ dukkhaṃ me vipulaṃ ahu. 180.

99. Tvam pitā viya¹² puttānaṃ bhūtānaṃ dharapī-r-iva¹³

asmākaṃ adhipannānaṃ khamassu rājakuṇḍarā¹⁴ 'ti. 181.

Ta. atisāraṇaṃ ti pakkhalāṇaṃ¹⁵, vegena¹⁶ 'ti ahaṃ etaṃ kathaṃ kathento¹⁷
vegena sahasā katthesiṃ, dukkhaṃ ti cetasikadukkhaṃ mama vipulaṃ abosi,
tasmā kodhavasena yaṃ¹⁸ mayā vuttaṃ taṃ me khaṃ¹⁹ mahārājā²⁰ 'ti, puttānaṃ
ti tvaṃ amhākaṃ puttānaṃ pitā viya, dharapirivā²¹ 'ti [pāpabhūtānaṃ paṭhavi
viya ca tvaṃ amhākaṃ avassayo, adhipannānaṃ ti dosena aparādhena ajjhot-
thaṇānaṃ, khamassu²² 'ti idaṃ so āsanaṃ oruṃha pakkhehi añjalāṃ katvā ā. 20

Atha naṃ rājā āliṅgitvā ādāya suvaṇṇapīṭhe²³ nisidāpetvā
accayena²⁴ desanaṃ paṭigāhanto ā.:

94. Etaṃ te anumodāma yaṃ bhāvaṃ na nigūhasi,

khilaṃ pabbindasi pakkhi, ujuko si vihaṇḍama²⁵ 'ti. 182.

Ta. anumodāma²⁶ 'ti etaṃ te dosaṃ khamāma, yaṃ ti yasmā tvaṃ attano²⁷
cittam paṭicchannabhāvaṃ na gūhasi, khilaṃ ti cittaḥhānukaṃ.

Idaṃ vatvā pana rājā M-assa dhammakathāya Sumukhassa
ca ujubbhāve pasāditvā „pasannena nāma pasannākāro kātabbo“
ti ubbinnam pi tesam attano rajjasiriṃ niyyādento ā.:

95. Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi Kāsirājādīvesane

rajataṃ jātārūpaṃ ca muttā veluriyā bahū 183.

¹ B² akodho, C² adhikkodho. ² C² guṇaṃ-. ³ B² vijjanti. ⁴ B² tasmā mama.

⁵ C² himaya. ⁶ C² semeke, C² seme. ⁷ C² va. ⁸ B² -niviya. ⁹ B² addo

kathaṃ. ¹⁰ C² taṃ. ¹¹ B² khamatha, C² tasmā khaṃ. ¹² C² puttapiṭhe,

C² puṇṇapiṭhe. ¹³ B² -ya.

96. Maṇayo¹ saṅkhamuttaṇ ca vattbakaṃ² haricandanam
ajinaṃ³ dantabhaṇḍaṇ ca lohaṃ kālāyasaṃ⁴ bahuṃ⁵,
etaṃ dadāmi vo vittaṃ, issaraṃ vissajjāmi vo ti. 184.

Ta. attahīti nidahitaṃ, muttā ti viddhāviddhamuttā, maṇayo⁶ ti
5 maṇibhaṇḍakāni, saṅkhamuttaṇcā 'ti dakkhīnavattasamkharatanaṃ⁷ ca
āmalavattamuttaratanaṃ⁸ ca, vattbakaṃ⁹ ti sukhamakāsiyavattāṇi, ajinaṃ ti
ajinamigacamaṇaṃ, lohaṃ kālāyasaṃ¹⁰ ti tambaloḥaṇ ca kālaloḥaṇ ca, issaraṃ
ti kaṭṭhanamālena setacchattena saddhiṃ dvādasayojanike Bārānasinagare rajjaṇa.

Evaṃ ca pana vatvā ubho pi te setacchattena pūjetvā r.
10 paṭicchāpesi. Atha M. raṇṇā saddhiṃ sallapanto ā.:

97. Addhā apacitā ty-amhā sakkatā ca rathesabha,
dhammesu vattamānānaṃ¹¹ tvaṃ no ācariyo bhava. 185.

98. Ācariya samanūñātā tayā anumatā mayaṃ,
taṃ padakkhipato katvā ñātī passem' Arindamā¹² 'ti. 186.

15 Ta. dhammesu 'ti kusalakammaphadhammesu, ācariyo ti tvaṃ amhehi
vyattatāro tasmā no¹³ ācariyo bohi, api ca dasannaṃ rājadharmānaṃ aka-
thitattā¹⁴ Sumukhassa dosaṃ dassetvā accayapaṭiggahaṇassa¹⁵ katattāpi tvaṃ
ambhākaṃ ācariyo va¹⁶, tasmā idāni pi no ācārasikkhōpadena¹⁷ ācariyo bhavā 'ti a.,
passemarindamā¹⁸ 'ti passemu Arindama.

20 So tesam saṃgamanam anujāni. B-ttassāpi dh. kathen-
tass' eva aruṇam utthahi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

99. Sabbarattim cintayitvā mantayitvā yathātatham
Kāsirajā anuñāsī haṃsānaṃ pavaruttaman¹⁹ ti g. ā. 187.

25 Ta. yathātathan ti yaṃ kīlci attham²⁰ tehi saddhiṃ cintetabbaṃ ca
mantetabbaṃ ca sabbaṃ taṃ cintetvā ca mantetvā cā 'ti a., anuñāsīti
gacchathā 'ti anuñāsī.

Evaṃ tena anuñāto B. rājānaṃ „appamatto dhammena
r. kārehīti²¹ vatvā²² paṭicasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Rājāpi tesam

¹ Bā iyo. ² Ck -ikaṃ. ³ Ck apītaṃ, Bā ajinaṃ. ⁴ Ck kālāṃ-, Bā kālā-.
⁵ Ck Bā -u. ⁶ Bā -iyo. ⁷ Bā dakkhīnavattam-. ⁸ Bā āmalakavattam-. ⁹ Ck
-iyan Bā ikaṃ. ¹⁰ Ck kālā-, Bā kālāyaṃ. ¹¹ Bā vu-. ¹² Bā -murind-. ¹³ Ck sa-
māno tattha in the place of tasmā no. ¹⁴ Ck -mmākathī-. ¹⁵ Ck parigg-, Ck
periggahaṇassa, Bā paṭiggahaṇassa. ¹⁶ Ck ca. ¹⁷ Ck -patena, Bā ācariya-. ¹⁸
Ck -mo. ¹⁹ Ck atthī. ²⁰ Bā ovaditvā.

kañcanabhājanehi madhulāje madhurodakaṃ¹ ca upanetvā²
 niṭṭhitāhārakicce gandhamālādīhi pūjetvā B-am suvaṇṇa-
 caṅgoṭakena sayam ukkhipi³, Khemā devī Sumukhaṃ ukkhipi,
 atha ne sīhapañjaraṃ ugghāṭāpetvā suriyuggamanavelāya „gac-
 chatha sāmino“ ti vissajjesuṃ. 5

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

100. Tato ratyā vivasane suriyuggamanam pati
 pekkhato Kāsirājassa bhavanā te² vigāhisuṃ ti g. ā. 188.

Tattha vigāhisuṃ ti ākāsaṃ pakkhandiṃsu.

Tesu M. suvaṇṇacaṅgoṭakā³ uppatitvā ākāse thatvā „mā 10
 cintayī mahārāja, appamatto amhākaṃ ovāde vatteyyāsīti“
 rājānaṃ samassāsetvā Sumukhaṃ ādāya Cittakūṭam eva gato,
 tāni pi kho navutihaṃsasahassāni Kañcanaguḥato nikkhamitvā
 pabbatatale nisinnāni⁴ te āgacchante disvā paccuggantvā pari-
 vāresuṃ, te nātiganaparivutā Cittakūṭatalaṃ pavisīṃsu. 15

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

101. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
 keke ti-m-akarūṃ⁷ haṃsā, puthusaddo ajāyatha. 189.

102. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
 samantā parikarīṃsu⁸ añḍajā laddhapaccayā. 190. 20

Ta. parame ti uttame, akarun ti mahāsaddaṃ nicchāresuṃ, keke ti
 attano¹ sabbhāvena keke ti saddam akāṃsu, bhattugāravā parikarīṃsū 'ti
 bhattuno pamuttabhāvena gantvā attānaṃ (bhattāraṃ?) samantā parivārayiṃsu,
 laddhapaccayā ti laddhapatiṭṭhā.

Evam parivāretvā ca pana te haṃsā „kathaṃ mutto si 25
 mahārājā“ 'ti pucchīṃsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvaṃ
 Saṃyamarājaputtehi katakammaṃ ca kathesi, taṃ sutvā tuṭṭhā
 haṃsagaṇā „Sumukho pana senāpati ca rājā ca luddo ca
 sukhitā niddukkhā naciraṃ jīvantū“ 'ti āhaṃsu.

¹ Ck² madhudakāṃ. ² B² -nāmetvā. ³ B² ukkhipetvā. ⁴ B² bhavanato. ⁵
 B² -kato. ⁶ B² -nnā, B² nipannā. ⁷ Ck² -ti samakarūṃ. ⁸ Ck² -kīresuṃ.

Tam attham pakāsento Satthā āha¹:

102. Evañ mittavatañ atthā sabbe honti padakkhiṇā
hamisā yathā² dhataratthā ātisamgham upāgamun ti. 191.

Tam Cullahamsajātaka viṭṭhāritam³ eva.

5 S. i. d. ā. j. s.: „Tadā luddo Channo ahosi, Khemā devī
Khemā bhikkhunī, rājā Sāriputto, parisā Buddhaparisā, Sumukho
Anando, dhatarattho aham evā⁴“ ti. Mahāhamasajātakam.

3. Sudhābhojanajātaka.

Naguttame⁵ ti. Idam S. J. v. ekam dānājñāsayaṃ bhik-
10 khū ā. k. So kira Sāvatthiyaṃ eko kulaputto Satthu dhamma-
katham sutvā pasannacitto pabbajitvā silesu paripūrākārī⁶ dhutaṅga-
guṇasamannāgato sabrahmacāriṇu pavattamettacitto divasassa tikkat-
tum Buddhadhammasamghapattbhāne appamatto ācārasampanno dāna-
jñāsayo ahosi, sārāṇiyadhammapūrako attanā laddham paṭiggāhakesu
15 vijjamānesu chinnaḥatto hutvā deti yeva, tassa⁷ so dānājñāsayo
dānābhiratabhāvo bhikkhusamgha pākaṭo ahosi. Ath⁸ ekadivasaṃ dh.
k. s. „āvuso asuko nāma bhikkhu dānājñāsayo dānābhirato attanā
laddham pasatamattaṃ⁹ pāṇiyam pi lobham chinditvā sabrahmacāriṇaṃ
deti, Bodhisattass¹⁰ ev¹¹ assa ajñāsayo“ ti. S. tam katham dibbāya
20 sotadhātuyā sutvā Gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „ayaṃ bhikkhave bhikkhu pubbe adānasilo
maccharī tiṇaggena telabindum pi adātā ahosi, atha tam aham dametvā
nibbisevanam katvā dānaphalam vaṇṇetvā dāne paṭiṭṭhāpesim, so
pasatamattaṃ udakam pi labhitvā ‘adatvā na pivissāmīti’ mama santike
25 varaṃ aggaheṣi, tassa phulena dānājñāsayo dānābhirato“ ti vatvā¹² ā. ā.:

A. B. Br. r. k. eko gahapati aḍḍho ahosi asītikoṭivibhavo.
Ath¹³ assa rājā seṭṭhittānaṃ adāsi. So rājanapūjito nagara-
janapadapūjito hutvā ekadivasaṃ attano sampattiṃ oloketvā
cintesi: „ayaṃ yaso mayā atṭṭabhaven¹⁴ eva¹⁵ niddāyantena
30 kāyaduccāritādīni karontena“¹⁶ (add: na) laddho sucaritāni pana

¹ tattha parama - - - - āha wanting in Cks. ² Bds add pi. ³ Bds vuttattham.

⁴ so Cks; Bds neva nīgami o: neva kīpāmi, Bds na guttame girivare. ⁵ Bds paripūri-, Cks paripūra-. ⁶ Bds tasmā. ⁷ Bds pasāsa-. ⁸ Bds add tuṇhi ahosi tehi yāceto. ⁹ Cks atibhāveneva, Bds atitaveneva. ¹⁰ Cks -to na.

pūretvā laddho¹, anāgate pi mayā mama patiṭṭhaṃ kātuṃ
vattatīti² so rañño santikaṃ gantvā „deva mama ghare asīti-
koṭṭidhanaṃ atthi, taṃ gaṇhā³ ‘ti vatvā „na mayhaṃ tava
dhanena attho, bahum me dhanam, tato⁴ pi yad icchasi gaṇhā⁵
‘ti vutte „kin nu deva mama dhanam dānaṃ⁶ dātuṃ labhā- 5
mīti⁷ ā. Atha raññā „yathārucim karohīti⁸ vutte catūsu
nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cā ‘ti cha dāna-
sālā⁹ kāretvā devasikaṃ chasatasahassapariuccāgaṃ karonto
mahādānaṃ pavattesi. So yāvajjivaṃ dānaṃ datvā „imaṃ
mama dānavamsaṃ mā ucchinditthā¹⁰ ‘ti putte anusāsivā¹¹ 10
jīvitapariyosāne Sakko hutvā nibbatti. Putto pi ‘ssa tath’ eva
dānaṃ datvā Cando hutvā nibbatti, tassa putto Suriyo hutvā¹²
tassa putto Mātali hutvā¹³ tassa putto Pañcasikho hutvā nib-
batti. Tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhi¹⁴ Maccharikosiyō nāma
ahosi asītikoti vibhavo yeva, so „mama pitupitāmahā jālā 15
ahesuṃ, dukkhena sambhataṃ dhanam chaḍḍesuṃ, ahaṃ pana
dhanam rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmīti¹⁵ cintetvā
dānasālaṃ viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamacchari
ahosi. Ath’ assa gehadvāre yācakā sannipatitvā bāhā pag-
gayha „mahāseṭṭhi mā attano pitipitāmahanāṃ vamsaṃ nāsayi, 20
dānaṃ dehīti¹⁶ mahāsaddena paridevimsu. Taṃ sutvā mahā-
jano „Maccharikosiyena attano vamsa¹⁷ ucchinno¹⁸ ti naṃ
garahi. So lajjito vivesanadvāre yācakānaṃ¹⁹ thānaṃ nivāre-
tuṃ ārakkhaṃ ṭhapesi, ṭe nippaccayā hutvā puna tassa geha-
dvāraṃ na olokesuṃ, so tato paṭṭhāya dhanam eva saṃ- 25
gharati²⁰, n’ ev’ attanā paribhuñjati na puttadārādīnaṃ deti,
kañjikadutiyaṃ²¹ sakunḍakabhattaṃ bhuñjati, mūlaphalamatta-
tantāni²² thullavattāni nivāseti, paṇṇachattaṃ matthake kāretvā
jaragonāyuttajajjararathakena²³ yāti, iti tassa asappurissassa

¹ Cks -ā. ² Bđ ito. ³ Bđ omits dā-. ⁴ Bđ -āyo. ⁵ Bđ -dathā. ⁶ Cks
-sāritvā. ⁷ Bđ adds nibbatti. ⁸ Bds laddhe seṭṭhiṭṭhaṃ in the place of
seṭṭhi. ⁹ Cks -e, Bđ dānavamso. ¹⁰ Bds add āgatānaṃ. ¹¹ Bđ samhari. ¹²
Bđ kiñciyaṃ balaṅgadutiyaṃ. ¹³ so Cks; Bđ dhūlakapamatta-. ¹⁴ Bđ Jaragga
yuttana jajjara-.

tattakam dhanam sunakkena laddhanāḷikeram viya ahosi. So ekadivasam rājupatthānam gacchanto „anuseṭṭhim ādāya gamissāmiti“ tassa geham agamāsi, tasmīn ca khaṇe anuseṭṭhi puttadhītāhi parivuto navasappipakkamadhurasakkharacunnehi
 5 saṁkhataṁ pāyāsaṁ bhuñjamāno nisinnu ahosi¹, so Macchariyakosiyam disvā āsanā vutthāya „ehi mahāseṭṭhi imasmim pallamke nisīda“ pāyāsaṁ bhuñjissāmā² „ti“ ā. So³ tassa pāyāsaṁ disvā va mukhe kheḷo uppajji, bhuñjitakāmo ahosi, evaṁ pana cintesi: „sac' āham bhuñjissāmi seṭṭhino⁴ mama geham
 10 āgatakāle paṭisakkāro katabbo bhavissati, evaṁ me dhanam nassissati, na bhuñjissāmiti“ ā., atha⁵ punappuna yāciyamāno pi „idāni me bhuttaṁ, suhito smiti“ na icchi, anuseṭṭhimhi⁶ bhuñjante pana⁷ olokeno mukhe sañjāyamānena⁸ kheḷena nisi-ditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhim rājanivesanaṁ
 15 gantvā⁹ puna¹⁰ attano geham anuppatto pāyāsatanhāya pīḷiyamāno cintesi: „sac' āham 'pāyāsaṁ bhuñjitukāmo 'mhi' vakkhāmi mahājano bhuñjitukāmo bhavissati bahutaṇḍulādayo nassissanti, na kassaci kathessāmiti“ so rattindivaṁ pāyāsaṁ eva cinto vītināmetvāpi dhananāsanabhayena kassaci akathetvā va pipāsaṁ adhivāsesi, anukkamena adhivāsetum asak-
 20 konto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahosi, evaṁ sante pi dhananāsa-bhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā seyyam¹¹ upagūhitvā nipajji. Atha naṁ bhariyā upasaṁkamitvā¹² hatthena piṭṭhim parimajjānā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi, „tav' eva sarīre aphāsukaṁ karoḥi“. „Mama aphāsukaṁ n' atthīti“. „Sāmi, panduvaṇṇo si jato, kin nu te kaci cintā atthi, udāhu raja kupito, ādu¹³ puttehi avamāno kato, atha vāpi kāci tanhā uppanā¹⁴ ti. „Āma¹⁵ tanhā¹⁶ uppanā¹⁷ ti, „kathehi sāmi¹⁸, sakkhissasi nam rakkhitun“ ti. „Rakkhitabbayuttakāme rakkhissāmiti.“ Evam

¹ Bā hoti. ² Cks -di. ³ Bā -mīti. ⁴ Cks omit so. ⁵ Bā anuse-. ⁶ Bā adds naṁ. ⁷ Cks omit an-. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā sajjā-. ¹⁰ Bā adds rājanam rājanivesanaṁ otaritvā. ¹¹ Bā omit puna. ¹² Bā sayanam. ¹³ Bā -gantvā. ¹⁴ Bā a-. ¹⁵ Bā kama. ¹⁶ Bā add me. ¹⁷ Cks omit ti kathehi sāmi.

pi dhananāsabbhayena kathetum na ussahi, tāya pana punap-
 puna pīliyamāno kathesi: „bhadde ahañ ekadivasañ anu-
 setthiñ sappimadhusakkharacunñehi saṃkhatañ pāyasañ bhuñ-
 jantañ disvā tato paṭṭhāya tādisañ pāyasañ bhuñjitukāmo
 jāto“ ti. „Asappurisa, kiñ tvañ duggato, sakala-Bārāṇasi- 5
 vāsinañ pahonakañ pāyasañ pacissāmi.“ Ath' assa sise
 daṇḍena paharaṇakālo viya ahosi. So tassā kujjhivā „jānañ'
 ahañ tava mahaddhanabhāvañ, sace te kulagharā ābhatañ'
 atthi pāyasañ pacitvā nāgarānañ dehīti“ ā. „Tena hi eka-
 vīthivāsinañ pahonakañ katvā pacāmi.“ „Kin te tehi“, 10
 attano santakañ khādanti“ ti. „Tena hi ito c' ito ca satta-
 gharavāsinañ² pahonakañ katvā“ ti. „Kin te tehi“³. „Tena
 hi imasmiñ gehe pariṇassā“ ti. „Kin te tenā“ ti.
 „Tena hi bandhujanass' eva' pacāmi.“ „Kin te etenā“ ti.
 „Tena hi tuyhañ ca mayhañ ca pacāmi sāmīti“. „Kāsi tvañ, 15
 tuyhañ na vaṭṭatīti“. „Ekakass' eva' te pacāmi sāmīti“⁴.
 „Mayhañ ca mā paci, gehe“⁵ pacante bahū paccāsiṃsanti,
 mayhañ pana patthañ⁶ taṇḍulānañ ca catubhāgañ khirassa
 accharaṃ sakkharāya karaṇḍakañ⁷ madhussa ekañ ca pacana-
 bhājanañ⁸ dehi, araṇṇaṃ pavisitvā tattha pacitvā bhuñjissāmi“. 20
 Sā tathā akāsi. So tañ sabbañ ceṭakena⁹ gāhāpetvā gaccha¹⁰
 „asukaṭṭhāne tiṭṭhā“ ti¹¹ tañ purato pesetvā ekako va
 oguṇṭhikañ katvā aṇṇātakavesena¹² tattha gantvā nadītīre
 ekasmiñ gacchamūle uddhanañ kāretvā dārudakañ āharāpetvā
 „tvañ gantvā ekasmiñ¹³ magge ṭhatvā kañcid¹⁴ eva disvā 25
 mama saññañ dadeyyāsi, mayā pakkositakāle āgaccheyyāsi“¹⁵
 tañ pesetvā aggiñ katvā pāyasañ paci. Tasmiñ khane Sakko
 devarājā dasasahassayojanañ alaṃkaṭṭhadevanagarañ¹⁶ saṭṭhi-

¹ Ck Bā āha-. ² Bā kinte etehi. ³ Cks sattasatta-. ⁴ Bā adda pacāmi. ⁵
 Bā ete-. ⁶ Bā et-. ⁷ Bā add pahonakañ katvā. ⁸ Bā tena hi ekasseva
 pahonakañ katvā. ⁹ Bā adda vutte. ¹⁰ Bā adda pana. ¹¹ Bā piṭṭhañ. ¹²
 Bā add sappiassa karaṇḍikañ. ¹³ Cks panabhā-. ¹⁴ Cks -ke. ¹⁵ Cks omīti
 gaccha. ¹⁶ Bā -nañ tiṭṭhāhīti. ¹⁷ Cks aṇṇātara-. ¹⁸ so all three MSS for
 etasmiñ? ¹⁹ Bā ki-. ²⁰ Cks -taṃdeva-.

yojanaṃ Suvannavithiṃ¹ yojanasahassussitaṃ² Vejayantaṃ
 pañcayojanasatikaṃ Sudhammaṃ³ saṭṭhiyojanaṃ Paṇḍukambala-
 silāsaṇaṃ pañcayojanāvattaṃ⁴ Kañcanaṃ mālaśeṭṭhaṃ addha-
 teyyakoṭisaṃ khādevaccharālaṃ katapaṭiyattaṃ⁵ attabhāvan ti
 5 imaṃ attano siriṃ oloketvā „kin nu kho katvā mayā ayaṃ
 yaso laddho“ ti cintetvā Bārāṇasīyaṃ seṭṭhibhūtena pavattita-
 dānaṃ addasa, tato „mama puttādayo kuhiṃ nibbattā“ ti
 olokeno⁶ „putto me Cando devaputto hutvā nibbatti tassa
 putto Suriyo“ ti⁷ sabbesaṃ nibbattiṃ disvā „Pañcasikkhassa
 10 putto kīdiso“ ti olokeno attano vaṃsassa ucchinnabhāvaṃ
 passi, atha⁸ assa etad ahoṣi: „ayaṃ asappuriso maccharī hutvā
 n' ev' attanā paribhuñjati na paresaṃ deti, mama tena vaṃso
 ucchinno, kālaṃ katvā niraye nibbattissati, ovādam assa datvā
 mama vaṃsaṃ paṭiṭṭhāpetvā etassa imasmiṃ devanagare nib-
 15 battanākāraṃ karissāmi“ so Candādayo pakkosāpetvā „etha
 manussapathaṃ gacchissāma“, Maccharikosikena⁹ ambhakaṃ
 vaṃso ucchinno: dānasālā jhāpitā n' ev' attanā paribhuñjati na
 paresaṃ deti, idāni pana pāyāsaṃ paribhuñjītukāmo¹⁰ hutvā
 ghare paccante aññassāpi pāyāso¹¹ dātabbo bhavissatīti araṇṇaṃ
 20 pavisitvā ekako va pacati, etaṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpetvā
 āgamissāma, api¹² kho pana amhehi sabbehi¹³ ekato yāciya-
 māno tattha¹⁴ eva mareyya¹⁵, mama paṭhamāṃ gantvā pāyāsaṃ
 yācitvā nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyā āgantvā
 yāceyyāthā¹⁶ „ti vatvā sayāṃ tāva brāhmaṇavesena¹⁷ taṃ upa-
 25 saṃkamitvā „bho kataro Bārāṇasigamamaggo“ ti pucchi. Atha
 naṃ Maccharikosiyo „kiṃ ummatto si“, Bā-maggaṃ pi na
 jānāsi, kiṃ¹⁸ ito esi etto yāhīti¹⁹ ā. Sakko tassa vacanaṃ²⁰
 asuṇanto viya „kiṃ kaṭhesīti“ taṃ upagacchat²¹ eva. So pi

¹ Ck -vithiṃ, C -vithi, B² vithiṇaṃ. ² B² -ssubbedham. ³ B² -asabham. ⁴
 B² -ttam. ⁵ B² -khātā-. ⁶ B² -etvā. ⁷ B² adds tassa putto mātali tassa
 putto pañcasikkho ti. ⁸ B² gami-. ⁹ B² -yena. ¹⁰ B² omits pari. ¹¹ Ck²
 omits pāyāso. ¹² B² api ca. ¹³ Ck² savehi, B² omits sabbehi. ¹⁴ so Ck²; B²
 mareyya, read: vāreyya? ¹⁵ B² -vaṇṇena. ¹⁶ Ck² ti, B² omits si. ¹⁷ B² ti.
¹⁸ B² adds sutvā.

„are badhirabrāhmaṇa kiṃ ito esi parato yāhiti“ viravi. Atha
 naṃ Sakko „bho kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi
 paññāyati, pāyāso paccati, brāhmaṇanimantanatṭhānena“ bha-
 vitabbaṃ², aham pi brāhmaṇānaṃ bhojanakāle thokaṃ labhis-
 sāmi³, kiṃ mam nicchubhasīti⁴“ vatvā „n' atth' ettha brāh- 5
 maṇanimantanānaṃ, parato⁵ yāhiti“ vutte „tena hi kasmā kujjhasi,
 tava bhojanakāle thokaṃ labhissāmi“ ā. Atha naṃ so
 „aham te ekasittham“ pi na dassāmi, thokaṃ idaṃ⁷ mama
 yāpanamattam eva, mayāpi c' etaṃ⁸ yācitvā va laddhakaṃ⁹,
 tvaṃ aññato¹⁰ tavāhāraṃ pariyesa“ 'ti¹¹ bhariyaṃ¹² yācitvā¹⁰
 laddhabbhāvaṃ sandhāy' evaṃ vatvā:

1. N' eva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi,
 na cāpi me sannicayo ca atthi,
 sukiccharūpaṃ vat' idaṃ parittam,
 patthodano nālam ayaṃ duvindaṃ¹³ ti g. ā. 192. 15

Taṃ sutvā Sakko „aham pi te madhurasaddena ekaṃ
 silokam kathessāmi¹⁴, suṇāhīti“ vatvā „na me tava silokena
 attho“ ti tassa¹⁵ vārentassa vārentassa

2. Appamhā appakaṃ dajjā anumajjhato majjhakaṃ,
 bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ na upapajjati. 193. 20
 3. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca¹⁶
 ariyaṃ¹⁷ maggaṃ samāruha¹⁸,
 n' ekāsi¹⁹ labhate sukhaṃ ti 194.

gāthadvayam āha.

Ta. anumajjhato majjhakaṃ ti appakam pi majjhe chetvā {dve koṭ- 25
 thāse karitvā ekakoṭṭhāsaṃ datvā tato avasesato anumajjhato pi puna majjhe
 chetvā eko koṭṭhāso dātabbo yeva, adānaṃ na - - ti appaṃ vā bahuaṃ vā dāna-
 naṃ hotu²⁰, adānaṃ nāma na hoti, tam pi dānaṃ eva mahapphalaṃ evā 'ti.

¹ Bā -pānāsi-. ² Bā -anti. ³ Bā -mitti. ⁴ Bā niecharāyasīti. ⁵ Bā pū-. ⁶
 Bā -sītham. ⁷ Bā imaṃ. ⁸ Bā mayāpacitāni. ⁹ so Cks; Bā va me laddham
 kiṃ. ¹⁰ Bā aññam. ¹¹ Bā adda vatvā. ¹² Cks yā. ¹³ so Bā for duvinnam?
 Cks vidunnaṃ. ¹⁴ Bā adda taṃ. ¹⁵ Cks omit tassa. ¹⁶ Bā tha. ¹⁷ Cā -yā,
 Ca -ya. ¹⁸ Bā -yha. ¹⁹ Cks -si, Bā nekūlapī. ²⁰ Bā hoti.

So tassa vacanaṃ sutvā „manāpan te brāhmaṇa kathitaṃ, pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdā“¹ 'ti ā. Sakko ekamante nisīdi. Tasmīṃ nisinne Cando ten' eva nayeṇa² upasaṃkamitvā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

4. Moghañ c' assa hutāṃ hoti moghañ cāpi samīhitaṃ atithismiṃ yo nisinnasmiṃ³ eko bhuñjati bhojanaṃ. 195.
5. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca⁴, ariyamaggaṃ samārūha⁵,
- 10 n' ekāsi⁶ labhate sukhaṃ ti g. ā. 196.

Tattha samīhitaṃ ti dhanuppādanavīriyaṃ.

- So tassa vacanaṃ sutvā⁷ kicchena kasireṇa „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“⁸ ā. So gantvā Sakkassa santike nisīdi. Tato Suriyo ten' eva nayeṇa upasaṃkamitvā tath' eva
- 15 kathaṃ pavattetvā⁹ tassa¹⁰ vārentassa vārentass' eva
 6. Saccaṃ tassa hutāṃ hoti saccañ cāpi samīhitaṃ atithismiṃ yo nisinnasmiṃ n' eko bhuñjati bhojanaṃ. 197.
 7. Taṃ taṃ vadāmi etc. gāthadvayaṃ¹¹ āha. 198.

- 20 Tassa pi vacanaṃ sutvā kicchena kasireṇa „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“¹² ā. So gantvā Candassa santike nisīdi. Atha naṃ Mātali ten' eva nayeṇ¹³ upasaṃkamitvā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva
9. Sarasañ ca yo juhati¹⁴ bahukāya Gayāya ca
- 25 Done Timbarutitthasmiṃ sīghasote mahāvahe 199.
- 10-16. Atra c' assa hutāṃ hoti atra c' assa samīhitaṃ atithismiṃ yo - - sukhaṃ ti imā gāthā abhāsi. 200- 201

Tāsaṃ attho: yo puriso nāgayakkhādinaṃ balin¹⁵ karomīti samuddaloḍipokkharanīdisu¹⁶ yaṃ kiñci saraṃ upagantvā juhati¹⁷ tattha balikkammaṃ

¹ Bā nīyāmena. ² Ckz - amhi. ³ Bā tha. ⁴ Bā - rūya. ⁵ Ckz - si, Bā - pi. ⁶ Bā add tatheva kathaṃ pavattetvā. ⁷ Ckz kathetvā. ⁸ Ckz omit tassa. ⁹ Bā gātham. ¹⁰ Bā add poṇa. ¹¹ Bā phalikkammaṃ. ¹² Bā - pādisu. ¹³ Bā - tti.

karoti tathā bahukāya nadiyā Gayāya¹ pokkharaniyā Donanāmake ca Tim-
barūnāmake ca titthe, sīghasote mahante vāriyahe², atra cassā 'ti yaḍi atrāpi
etesu³ sarāḍḍisu assa purisassa butaṇ c' eva samūhitaṇ ca hoti saphalaṇ sukhū-
drayaṇ⁴ sampajjati, atthiṇṇiṇ yo nisinnasmiṇ neko bhuñjati bhojanaṇ ettha
vattabbam eva n' atthi, tena taṇ vadāmi Kosiya dānāni ca dehi sayāṇ ca⁵
bhuñja ariyānaṇ dānābhīratānaṇ Buddhādīnaṇ maggaṇ abhirūha na hi⁶
ekāsi⁷ eko va bhuñjamāno sukhaṇ nāma⁸ labhatī⁹

So tassāpi⁹ vacanaṇ sutvā pabbatakūṭena otthaṇ¹⁰ viya
kicchena¹¹ „tena hi nisīda, thokaṇ labhissasīti“ ā. Mātali
gantvā Suriyassa santike nisīdi. Tato Pañcasikho ten' eva¹²
nayena upasamkamitvā tath' eva [kathaṇ pavattetvā tassa
vārentassa vārentass' eva

11-12. Balisaṇ hi so niggilati¹³ dīghasuttaṇ sabandhanaṇ
atthiṇṇiṇ yo nisinnasmiṇ eko¹⁴ - - sukhaṇ ti 202-3.
gāthadvayam āha.

Maccharikosiyo taṇ sutvā dukkhayogena nitthunanto
„tena hi nisīda, thokaṇ labhissasīti“ ā. Pañcasikho gantvā
Mātaliassa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu ni-
sinnamattessv-eva¹⁵ pāyāso pacci¹⁶. Atha naṇ Kosiyo ud-
dhanā otāretvā „tumbhākaṇ pattāni āharathā“ 'ti ā. Te¹⁷
yathānisinnā¹⁸ va hatthe¹⁹ pasāretvā Himavantato māluva-
pattāni āharimṇsu. Kosiyo tāni disvā „tumbhākaṇ etesu pattesu
dātābapāyāso n' atthi, khadirādīnaṇ pattāni āharathā“ 'ti.
Te tāni āharimṇsu, ekekapattaṇ yodhaphalakappamānaṇ²⁰ ahosi.
So sabbesaṇ dabbiyā pāyāsaṇ adāsi, sabbantimassa dānakāle²¹
pi ukkhaliyā ūnaṇ²² na paññāyi²³. Pañcannam pi datvā
sayāṇ ukkhalim gahetvā nisīdi. Tasmim khane Pañcasikho
uṭṭhāya attabhāvaṇ jahitvā sunakho hutvā tesam purato pas-
sāvaṇ karonto āgamāsi²⁴, brāhmaṇā attano pāyāsaṇ pattena
pidahimṇsu, Kosiyaassa hatthapiṭṭhe passāvabindu²⁵ pati, brāh-³⁰

¹ B^d gatāya. ² C^k nujīvahe, B^s vārasahe ³ B^d ekesu. ⁴ B^d sukhindriyaṇ.
⁵ B^d -rūhanti. ⁶ B^d ekāpīti, C^k ekāsi. ⁷ B^d add na. ⁸ C^k -sīti. ⁹ B^d
tassa. ¹⁰ C^s ottharo, B^d ottako. ¹¹ B^d add kasirena. ¹² C^k yo, B^d nigī-
¹³ C^k neko. ¹⁴ C^k -ttheyeva. ¹⁵ B^d pael. ¹⁶ C^k tathā. ¹⁷ B^d -am. ¹⁸ B^d
yāvapha- ¹⁹ B^d talaṇ. ²⁰ B^d paññāpiyi, C^k paññāsi-. ²¹ C^k ag-. ²²
C^k -am.

maṇā kuṇḍikāhi udakaṃ gahetvā pāyasaṃ abbhukkiritvā bhuñ-
 jamānā viya ahesuṃ. Kosiyo „mayham pi udakaṃ detha,
 hatthaṃ dhovitvā bhuñjissāmi“ ā. „Tava udakaṃ āha-
 ritvā hatthaṃ dhovā“ ¹ti. „Mayā tumhākaṃ pāyaso dinno,
 5 mayham thokaṃ udakaṃ dethā“ ²ti. „Mayaṃ piṇḍapatipinḍa-
 kammaṃ nāma na karomā“ ³ti. „Tena hi imaṃ ukkhalim
 oloketha, hatthaṃ⁴dhovitvā āgamissāmi“ nadiṃ otari. Tasmim
 khaṇe sunakho ukkhalim passāvena ⁵pūresi, so taṃ passāvaṃ
 karontaṃ disvā mahantaṃ daṇḍam ādāya tajjento āgacchi, so
 10 assājāṇiyamatto hutvā taṃ anubandhanto ⁶nānāvanno ahoṣi,
 kāḷo pi hoti seto pi suvaṇṇavaṇṇo pi kabaro pi ucco pi nīco
 pi, evaṃ nānāvanno hutvā Maccharikosiyaṃ anubandhi, so
 maraṇabhayaabhīto brāhmaṇe upasaṃkami, te pi uppatitvā ākāse
 15 13. 12. Uḷāravaṇṇā vata brāhmaṇā ime,
 ayaṃ ca vo sunakho kissa hetu
 uccāvacāṃ vaṇṇanībhaṃ vikubbati,
 akkhātha no brāhmaṇā: ko¹ nu tumhe ti. 204.
 Taṃ sutvā Sakko devarājā:

20 14. Cando ca Suriyo ca ubho idhāgatā,
 ayaṃ pana Mātali devasārathi,
 Sakko 'ham asmi tidasānam indo,
 eso ca kho² Pañcasikho ti vuccatīti g. vatvā 205.
 tassa yasaṃ vaṇṇento:

25 15. Pāṇissarā mutiṅgā ca muraḷālambarāni ca
 suttaṃ etaṃ pabodhenti, paṭibuddho ca ⁴nandatīti g. ā. 206.
 So tassa vacanaṃ sutvā ⁵„evarūpaṃ dībbasampattiṃ kinti
 katvā labhantīti“ pucchī⁶. „Adānasīlā tāva pāpadhammā mac-
 charino devalokaṃ na gacchanti, niraye nibbattantīti“ das-
 30 sento:

¹ B⁴ vassa. ² C⁴ ambandhato. ³ C⁴ so. ⁴ C⁴ va. ⁵ B⁴ add sakka. ⁶
 B⁴ add sakko.

16. Ye kec' ime maccharino kadariyā
paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ
idh' eva' nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajantitī 207.

imaṃ gāthaṃ vatvā dhamme t̥hitānaṃ devalokapaṭilābhaṃ s
dassetuṃ:

17. Ye kie' ime suggatiṃ āsasānā²
dhamme t̥hitā saṃyame saṃvibhāge,³
idh' eva nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ sugatiṃ vajantitī g. ā. 208. 10

Ta. āsasānā² ti āsimsantā, ye keci sugatiṃ āsimsanti sabbe te saṃ-
yamasamkhāte dasasīladhamme saṃvibhāgasamkhāte dānadhamme ca t̥hitā
hutvā idha sarīrasamkhātaṃ dehaṃ nikkhipitvā tassa kāyassa bhedaṃ sugatiṃ
vajantitī a.

Evaṃ vatvā ca „Kosiya, no mayaṃ tava santike pāyā- 15
sathāya āgatā, kāruṇṇena pana taṃ anukampamānā āgat'
amhā“ 'ti tassa pakāsetuṃ:

18. Tvaṃ no si⁴ ñāti purimāsu jātisu
so maccharī rosako⁵ pāpadhammo,
tav' eva atthāya idhāgat' amhā 20
mā pāpadhammo nirayaṃ apatthā 'ti āha. 209.

Ta. so ti so tvaṃ mā pāpadhammo ti ayaṃ amhākaṃ ñāti pāpadhammo
mā nirayaṃ agamā ti etadatthaṃ āgat' amhā 'ti a.

Tam sutvā Kosiyo „atthakāmā kira me ete, maṃ nirayā
uddharitvā sagge patiṭṭhāpetukāmā“ ti tuṭṭhacitto: 25

19. Addhā [hi] maṃ vo⁶ hitakāmā yaṃ maṃ samanūsāsatha⁷,
so 'haṃ tathā karissāmi sabbaṃ vuttaṃ⁸ hitesihi. 208.
20. Esāham⁹ ajj' eva upāramāmi¹⁰,
na cāp' ahaṃ¹¹ kiñci kareyya¹² pāpam

¹ Ck² add te. ² Ck² assānā, B² āsīyamānā. ³ Ck² assānā, C² āssānā, B² āsisa-
mānā, B² āsimsamānā. ⁴ Ck² omit si. ⁵ B² kosiyo. ⁶ Ck² te. ⁷ B² samanu-
bhāsatha. ⁸ Ck² utto, C² vutto. ⁹ B² eso-. ¹⁰ B² upa-. ¹¹ B² cāpā-. ¹²
B² -yyaṃ.

na cāpi me kiñci-m-adeyyam atthi
na cāpi datvā udakaṃ p' ahaṃ piye'. 211.

21. Evañ ca me dadato sabbakālaṃ²
bhogā ime Vāsava khīyissanti³,
5 tato ahaṃ pabbajissāmi Sakka
hitvāna kāmāni yathodhikāniti āha. 212.

Ta. man ti mama, vo⁴ ti tumhe. yaṃ man ti yena maṃ samanussātha
tena me tumhe hitakāmā, tathā ti⁵ yathā vadatha tath' eva karissāmi, upāra-
māmiti⁶ maccharibhāvato upāramāmi⁶, adeyyamatthīti ito patthāya mama
10 ilopato upaḍḍham pi adeyyaṃ nāma n' atthi, na cāpi datvā ti udakapasatam
pi cāham labbitvā adatva na pivissāmi, khīyissanti⁷ti vikkhīyissanti⁷, yatho-
dhikāniti vatthukāmakilesakāmasena yathāhitakotthāsāni yeva.

Sakko Maccharikosiyam dametvā nibbisevanam katvā
dānaphalam jānāpetvā dhammadesanāya pañcasu sīlesu pa-
15 titṭhāpetvā saddhiṃ tehi devanagaram eva gato. Macchari-
kosiko pi nagaram pavisitvā rājānam anujānāpetvā gahita-
gahitabhājānāni pūretvā gaṇhantū ti yācakānam dhanam datvā
tasmiṃ khape nikkhamma Himavato⁸ dakkhiṇapāsse Gaṅgāya
c' eva⁹ ekassa jātassarassa (add ca?) antare pañnasālam katvā
20 pabbajitvā vanamūlaphalāhāro tattha ciraṃ vihāsi jaraṃ pāpuṇi.
Tadā Sakkassa Āsā Saddhā Siri Hirīti catasso dhītaro honti, tā
bahudibbagandhamālā¹⁰ ādāya udakakīlanatthāya Anotatta-
dham gantvā tattha kīlitvā Manosilātale nisīdimsu. Tasmiṃ
khape Nārado nāma brāhmaṇatāpaso Tāvatiṃsabhavanam
25 divāvihāratthāya gantvā Nandavana-Cittakūṭalatāvanesu¹¹ divā-
vihāram katvā pārīcchattakapuppham chattam viya chā-
yatthāya dhārayamāno Manosilātalamatthake¹² attano vasa-
natthānam¹³ Kañcanagḍham gacchati. Atha tā tassa hatthe
tam puppham disvā yācimsu.

¹ Bde pivāmi in the place of pahaṃpiye, C² pahaṃpiye. ² Bde -le ³ so all three MSS. for -yisanti. ⁴ Cke te. ⁵ Cke -kāmattā ti. ⁶ Bde upa-. ⁷ Cke omit vi. ⁸ Bde -vantato. ⁹ Cke -yameva. ¹⁰ Bde bahum-. ¹¹ Bde omit kūta. ¹² Bde -kena. ¹³ Cke omit thānam.

Tam attham pakāsento Sattā āha :

22. Naguttame girivare¹ Gandhamādane
modanti tā devavarābhīpālītā²,
athāgamā isivaro sabbalokagū³
supupphitaṃ dumavarasākhā ādiya 213. 5
23. Suciṃ sugandhaṃ tidasehi sakkataṃ
pupphuttamaṃ amaravarehi sevitāṃ
aladdha maccehi⁴ vā dānavehi vā
aññatra devehi tadārahaṃ h⁵ idaṃ. 214.
24. Tato catasso kanakattacūpamā 10
utthāya nariyo⁶ pamadādhipā⁷ munin
Aśā ca Saddhā ca tato Sirī Hiri
icc-abravuṃ⁸ Nārada devabrāhmaṇaṃ⁹ : 215.
25. Sace anuddiṭṭhaṃ tayā mahāmuni
pupphaṃ imaṃ pāricchattassa brahme 15
dadāhi no. sabbagatī te ijjhantu¹⁰,
tvam pi no hohi¹¹ yath¹² eva Vāsavo. 216.
26. Tam yācamānābhisamekkha¹³ Nārado
icc-abravī saṃkalahaṃ udīrayi :
na mayham atth¹⁴ atthi imehi koci naṃ. 20
yā yeva vo seyyasi sā piḷayhathā¹⁵ 'ti. 217.

Ta. girivare ti purimassa vevacanaṃ, devavarābhīpālītā¹² ti Sakkena
rakkhitā, sabbalokagū ti deva-loke ca manussaloke ca sabbattha gamana-
samatto, dumavarasākhā ādiyā 'ti sakhāya jātattā dumavarassa Sākhā ti
laddhanāmapupphaṃ¹¹ gahetvā, sakkataṃ ti katasakkāraṃ, amaravarehi 25
Sakkaṃ sandhāya vuttaṃ, aññatra devehi ti thapetvā deve ca iddhimante ca
aññehi manussehi vā yakkhādīhi vā aladdhaṃ, tadārahaṃ hidaṃ ti tesam
yeva hidaṃ¹⁶ arahaṃ anucchavikaṃ, kanakattacūpamā ti kanakūpamattacā,
utthāya 'ti ayyo mālagandhavilepanādi paṭivirato¹⁴ pupphaṃ na piḷandhissati
ekasmin padese chaḍḍessati, etaṃ yācitvā pupphaṃ piḷandhissamā 'ti hatthe¹⁷ 30
pasāretvā yācamānā ekappahāren¹⁸ eva utthahitvā, pamadādhipā¹⁹ ti pama-
dānataṃ uttamā, munin ti isin, anuddiṭṭhaṃ ti asukassa nāma dassamiti an-
uddiṭṭhaṃ¹⁹, sabbagatī te ijjhantū 'ti sabbā te cittagatī ijjhantu patthita-

¹ C^k hirivāre. ² C^k varāhi-. ³ B^d omits sabba-. ⁴ B^d maññehi. ⁵ B^d nā-

⁶ B^d pamudādhipā, B^e pamadāyipā, C^k -paṃ, ⁷ C^k -vaṃ, B^d -vu. ⁸ B^d -
-dathde-. ⁹ C^k ijjha. ¹⁰ C^k B^d hoti, C^e hosi. ¹¹ C^k -nāhisam-. ¹² B^d

piḷaddheyatha, B^e yā piḷandhetha. ¹³ C^k -rāhi-. ¹⁴ B^d -nāmad-. ¹⁵ C^k hitaṃ.

¹⁶ C^k -panāchavirato. ¹⁷ vāyakkhā --- hatthe wanting in C^e. ¹⁸ B^d pamu-

¹⁹ B^d -ā.

paribhāṭassa lābhī bhohī¹ assa² maṅgalaṃ vadanti, yatheva vāsavo ti yathā
 ambhākaṃ pitā Vāsavo icchitīchitaṃ deti tath' eva no tvam pi bhohī, tan ti
 taṃ pupphaṃ, abhisamekkhā 'ti diṣvā, saṃkalahan ti nānāgāhaṃ kalaha-
 vaddhanaṃ kathaṃ udiresi, imehīti imehi pupphehi nāma mayhaṃ attho n'
 5 atthi, paṭivirato ahaṃ mālādhāraṇato ti dīpeti, yā yeva vo seyyasīti yā tumhākaṃ
 antare jetthikā, sā pi|aybathā³ 'ti sā etaṃ pīlandhatū 'ti a.

Tā catasso pi tassa vacanaṃ sutvā gātham āhaṃsu⁴:

27. Tvaṃ no 'ttamo vābbisamekkha⁵ Nārada
 yass' icchasi tassam anuppavecchasu,
 10 yassā hi no Nārada tvaṃ padassasi
 sā yeva no hohiti seṭṭhasammata⁶ ti⁷. 218.

Ta, tvaṃ nettamo⁸ ti uttamamahāmuni tvaṃ eva no upadhārehi.

Tāsaṃ vacanaṃ sutvā Nārado tā ālapanto:

29. Akallam etaṃ vacanaṃ sugatte,
 15 ko brāhmaṇo ko⁹ kalahaṃ udīraye,
 gantvāna bhūtādhipam eva pucchatha
 sace na jānātha idh' uttamādhaman ti g. a. 219.

T. a. : bhaddhe¹⁰ sugatte, idaṃ tumhehi vuttam vacanaṃ mama ayuttam,
 evaṃ hi satī mayā tumhesu ekaṃ seṭṭhaṃ sesā hīnā¹¹ karontena¹² kalaho vad-
 20 dīto bhavissati, ko ca bāhitaṭāpo brāhmaṇo kalahaṃ udīreyya¹³ vaddheyya,
 evarūpassa hi kalahavaḍḍhanaṃ nāma ayuttam, tasmā ito gantvā attano pītaṃ
 bhūtādhipam Sakkaṃ eva pucchatha sace attano uttamaṃ vā adhamam vā na
 jānāthā 'ti.

Tato Satthā:

- 25 29. Tā Nāradena paramappakopitā
 udīritā vaṇṇamadena mattā¹⁴
 sakāse¹⁵ gantvāna Sabassacakkhuno
 pucchimsu bhūtādhipaṃ: kā nu seyyasīti g. ā. 220.

Ta, paramappakopitā ti pupphaṃ adentena ativiya kopitā tassa kupitā
 30 hutvā, udīritā ti bhūtādhipam eva pucchathā 'ti vuttā, sahaṃsa -- ti Sakkaṃ
 santikaṃ gantvā, kā nū 'ti ambhākaṃ antare katarā uttamā ti pucchimsu.

¹ Cks lābhī hohī. ² Bds tassa thuti. ³ Bd pīlandheyyatā, Bs pīlandheyyatā. ⁴
 Cks omit g. ā. ⁵ Bds -mevā-. ⁶ Cks add g. ā. ⁷ Bds -mevā-. ⁸ Bds omit ko.
⁹ Bd sadde. ¹⁰ Ck hīnā, Cs bhīna, Bd hīnāti, Bs bhīti. ¹¹ Bd kathentena. ¹²
 Bd uddiseyya, Bs udisseyya. ¹³ Bd pattā. ¹⁴ Bds -saṃ.

Evam pucchitvā ñhitā:

30. Tā disvā¹ āyattamanā Purindado
icc-abravī devavaro katañjali:
sabbā va vo² hotha sugatte³ sādīsī,
ko n⁴ eva⁵ bhadde kalaham udīrayīti. 221.

Ta. tādisvā ti bhikkhave catasso pi attano santikam āgatā disvā, āyat-
tamanā ti ussukkamanā⁶ vyāvācittā, katañjalīti namassamānāhi devatāhi
paggahitañjali, sādīsīti sabbā va⁷ tumhe sādīsīyo, konevā⁸ 'ti ko nu eva
kalaham udīrayīti imam nānāgēham viggaham kathesi vajjhesī.

Ath⁹ assa tā kathayamānā:

31. Yo sabbalokam carako¹⁰ mahāmuni
dhamme ñhito Nārado saccanikkamo¹¹
so no bravī girivare Gandhamādane:
gantvāna bhūtādhipam eva pucchatha
sace na jānātha idh¹² uttamādhaman ti g. āhamsu. 222. 15

Tatha saccanikkamo¹³ ti tathaparakkamo.

Tam sutvā Sakko „imā catasso pi mayham dhītaro, sac¹⁴
āham etāsu ekā guṇasampannā uttamā ti vakkhāmi sesā kujjhis-
santi, na sakkā ayaṃ aṭṭo vinicchinitum, imā Himavante
Kosiyatāpasassa santikam pesessāmi, so etāsam aṭṭam vinicchi- 20
nissatīti“ cintetvā „aham tumhākam aṭṭam na vinicchīnāmi,
Himavante Kosiyatāpaso nāma atthi, tassāham attano sudhā-
bhojanam pesessāmi, so parassa adatvā na bhuñjati dadanto¹⁵
ca vicinitvā guṇavantānam deti, yā tumhesu tatth¹⁶ assa hatthato
bhattam labhissati sā uttamā bhavissatīti“ ācikkhanto: 25

32. Asu brahāraṇṇacarō mahāmuni
nādatvā¹⁷ bhattam varagatte bhuñjati,
viceyya dānāni dadāti Kosiyo;
yassā hi so dassati sā va seyyasīti¹⁸ g. ā. 223.

¹ so all three MSS. for disva. ² Ck va vo, Bā ev vo. ³ Ck -ena. ⁴ Bā nedha.
⁵ Ck ussukkamanā, Cc ussukkamanā. ⁶ Ck ca. ⁷ Bā nedhā. ⁸ Bā -lokarato.
⁹ Ck -tikka-. ¹⁰ Ck -tikka-. ¹¹ Ck bhuñjanto. ¹² so all three MSS. for
-iva. ¹³ Ck sā nu-.

Ta. brahāraṇṇācāro ti mahāraṇṇāvāsī.

Iti so tāpasassa santikaṃ pesetvā Mātaliṃ pakkosāpetvā
tassa santikaṃ pesento anantaraṃ g. ā.:

23. Asū hi yo¹ sammati dakkhiṇaṃ disaṃ
5 Gaṇḍāya tīre Himavantapasmani²
sa³ Kosiyo dullabhapānabhojano,
tassa sudham⁴ pāpaya devasārathitī. 224.

Ta. sammattī ti vasati, dakkhiṇaṃ ti Himavantassa dakkhiṇāya disāya,
pasmanitī⁵ passe.

- 10 Tato Satthā āha:

24. Sa Mātali devavarēna pesito
sahassayuttaṃ abhirūyha sandannaṃ
sa khippam eva upagamma assamaṃ
adissamāno munino sudham adā⁶ ti. 225.

- 15 Ta. adissamāno ti bhikkhave so Mātali devarājassa vacanaṃ sampāṭṭe-
chitvā taṃ assamaṃ gantvā adissamānakiyo hutvā tassa sudham adā, dadamāno
ca rattinṃ padhānaṃ anuyuñjitvā paccūsasamaye agginṃ paricaritvā vibhātāya rattiyā
udantaṃ suriyaṃ namassamānassa thitassa, tassa hattho sudhābhojanam patitthāpesi.

Kosiko taṃ gahetvā thitako va gāthadvayam ā.:

- 20 25. Udaggihuttam upatitthato⁷ hi me
pabhamkaraṃ lokatamonud⁸ uttamaṃ
sabbāni bhūtāni aticca⁹ Vāsavo,
ko n¹⁰ eva me pāpīsu kiṃsudh¹¹ odahi. 226.
26. Saṃkhūpamaṃ setam atulyadassanaṃ
25 sucim sugandham piyarūpaṃ abbhutaṃ
aditthapubbaṃ mama jātacakkhuhi
kā devatā pāpīsu kiṃsudh¹² odahitī. 227.

- Ta. udaggihuttan ti udaaggihuttaṃ paricaritvā udaaggisālato nik-
khamma patnasāladvāre thitvā¹³ pabhamkaraṃ lokatamonudam uttamaṃ ādiccaṃ
20 upatitthato mama sabbāni bhūtāni aticca¹⁴ atikkamitvā vattamāno Vāsavo nu
kho evaṃ [mama pāpīsu kiṃsudham¹⁵ kiṃ nām¹⁶ etaṃ odahi, saṃkhūpamaṃ
ti ādithi thitako sudham vanneri.

¹ Bds so. ² Bds -tupasminī, Bs -tapasminī. ³ Bds so. ⁴ Bds sukham, Cks sudam.

⁵ Bds pasmi-. ⁶ Cks padā. ⁷ Cks -tthito, Bds upatthato. ⁸ so Cks; Bds adhicca.

⁹ Bds adhicca. ¹⁰ Cks sudhāvā.

Tato Mātali āha:

37. Ahañ Mahindena mahesi pesito
sudh' ābhihāsīm¹ turito mahāmuni,
jānāsi mañ Mātali² devasārathi³,
bhuñjassu bhuttuttamañ, mā vicārayi⁴. 228. 5
38. Bhuttā ca sā dvādasa hanti pāpake:
khudañ pipāsañ aratim duraklamañ⁵
kodhūpanāhañ ca vivādapesañ
sītuphatandiñ ca rasuttamañ idan ti. 229.

Ta. sudhābhihāsīm¹ ti idam sudhābhojanañ toyhañ abhiharim, jānā- 10
sīti jānāsi mañ tvañ, ahañ Mātali nāma devasārathi² a., mā vicārayīti³
na bhujjāmi appaṭikkhipitvā bhuñja, mā papañcam kara⁴, pāpake ti ayam
sudhā bhuttā dvādasa pāpadhamme hanti⁵, khudañ ti paṭhamāñ tva chāta-
bhāvañ hanti⁶ dutiyañ pāṇiyapipāsañ tatiyañ ukkaṇṭhitañ catutthañ kāya-
darathañ pañcamañ klamañ⁷, khilantabhāvañ chaṭṭhañ kodhañ sattamañ upa- 15
nāhañ aṭṭhamañ vivādañ pesaṇa⁸ ti dasamañ sītañ ekādasamañ uṇhañ dvā-
dasamañ tandiñ ālasiyabhāvañ, idam rasuttamañ uttamaṇaṇa sudhābhojanañ
ime dvādasa pāpadhamme hanti.

Taṃ sutvā Kosiyo attano vatasamādānañ āvikaronto:

39. Na kappatī⁹ Mātali mayha bhuñjitum 20
pubbe adatvā iti me vatuttamañ,
na cāpi ekāsanam ariyapūjitañ,
asañvibhāgi ca sukhañ na vindatīti g. vatvā 230.
- „bhante tumhehi parassa adatvā bhojane kañ dosañ disvā
idañ vatañ samādinnañ“ ti Mātalinā puṭṭho āha: 25
40. Thighātakā ye c' ime¹² pārādārikā¹³
mittadduno ye ca sapanti¹⁴ subbate
sabbe ca¹⁵ te maccharipaṇḍcamādhama¹⁶,
tasmā adatvā udakam pi nāsmiye¹⁷. 231.

¹ Cks -bhāsīm. ² so all three MSS for -lū? ³ B4 mābhivārayi. ⁴ B4 dara-
thakkhamañ, B* darathakkamañ. ⁵ Cks -bhāsīm. ⁶ Ck picā-, B4 habbhivārayiti.
⁷ Bds -ri. ⁸ B4 hanati. ⁹ Bds omitt klamañ. ¹⁰ Ck -nañ. ¹¹ all three MSS.
-ti. ¹² Cks came. ¹³ all three MSS. pa-. ¹⁴ Cks sapanti. ¹⁵ B4 va. ¹⁶
B4 -māgamā. ¹⁷ Bds nāsmi.

11. So¹ 'h' itthiyā vā purisassa vā pana
dassāmi dānaṃ vidusam pavannaṃ,
sabbā vadaññū idha vītamaccharā
bhavanti h' ete sucisaccasammatā ti. 232.

5 Ta. pubbe ti paṭhamam adatvā², athavā iti me pubbe vatuttamaṃ, idam
pubbe va mayā vataṃ³, samādinnaṃ ti dasseti, na cāpi ekāsanān ti ekakassa
āsanam na ariyehi [Buddhādīhi] pūjitaṃ, sukhaṃ ti dībbamānusakasukhaṃ na
labhati, thīghātakā ti itthighātakā⁴, ye cime⁵ ti ye ca ime, sapaṇṭitī⁶
akkosanti, subbate ti dhammikasamaṇasabrāhmaṇe, maccharipaṇṇamā ti
10 maccharipaṇṇamo etesaṃ ti maccharipaṇṇamā, adbhama ti ime pañca adhamā
nāma, ta'amāti yasmā⁷ ahaṃ pañcamasādhamaṃbhāvabhayena⁸ adatvā udakam
pi nāsmiya na paribhuñjissimīti imaṃ vataṃ samādiyim⁹, so¹⁰ hitthiyā vā
ti so¹⁰ ahaṃ itthiyā vā, vidusampavannaṃ ti vidūhi paññitehi Buddhādīhi
vannaṃ, sucisaccasammatā ti ete okappanīyasaddhāya samannāgatā
15 vadaññū vigatamaccherā purisā suci c' eva¹¹ uttamasammatā ca hontīti a.

Tam sutvā Mātali dissamānakāyena atthāsi. Tasmīn khaṇe
tā catasso devakaññā catuddisaṃ atthāṃsu: Siri pācīnadisāya
atthāsi, Āsā dakkhiṇadisāya atthāsi, Saddhā pacchimadisāya,
Hiri uttaradisāya.

20 Tam atthāṃ pakāseṇa Satthā āha:
12. Ato mutā¹² devavarena pesitā
kaññā catasso kanakattacūpamā:
Asā ca Saddhā ca Siri Hiri tato
tam assamaṃ āgamuṃ yattha Kosiyo. 233.
25 13. Tā disvā¹³ sabbo paramappamodito
subhena vappena sikhā-r-iv¹⁴ aggino
kaññā catasso caturo¹⁵ catuddisā
icc-abravī Mātalinō ca sammukhā: 234.
44. Purimaṃ disaṃ kā tvaṃ pabbhāsi devate
30 alamkatā tāravarā ca osadhī,
pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahē¹⁶,
ūcikkha me tvaṃ katamāsi devatā. 235.

¹ Cks yo. ² Cks sutvā. ³ Bā tava in the place of vataṃ, Cks catam. ⁴ Cks -ke.
⁵ Cks came. ⁶ Ck suvan-, Cs savan-. ⁷ Cks tasmā. ⁸ Cks -maṃ adhammi-,
Bā pañcamasādhama-. ⁹ Bā -dayi. ¹⁰ Cks yo. ¹¹ Bā suci-, Cks suclimeva.
¹² Bā ma-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Bā caturo. ¹⁵ so Cks; Bā -vella-.

43. Sir' āham¹ devī manujesu² pūjitā
 apāpasattūpanisevinī sadā
 sudhāvivādena tav' antim āgatā,
 tam maṁ sudhāya varapaṇṇa bhājaya. 236.
44. Yassāham icchāmi sukham mahāmuni³
 sa⁴ sabbakāmehi naro pamodati,
 Sirīti maṁ jānāhi⁵ jūhat' uttama,
 tam maṁ sudhāya varapaṇṇa bhājaya⁶ 'ti. 237.

5

Ta. ato ti tato, mutā⁷ ti anumatā, atha devavarena anumatā c' eva
 pesitā cā 'ti a., sabbo- - to ti anavasseso⁸ hutvālatipamudito, sāman ti pi pāṭho, 10
 tā devatā sūmaṁ disvā ti a., caturō⁹ ti caturā¹⁰, ayam eva vā pāṭho cāturiyena
 samannāgatā ti a., tāravarā ti tāraṇaṁ varā, kaṇcana- - gabe ti kaṇcanarū-
 pakasadiśasārīre, Sirāhan ti Sirī aham, tavantimāgatā ti tava santikaṁ
 āgatā, bhājaya¹¹ 'ti yathā maṁ sudhā bhajati¹² tathā karohi, sudham me dehiti
 a., jānāhīti jāna¹³, jūhatuttamā¹⁴ 'ti agghā jūhantānaṁ uttama. 15

Tam sutvā Kosiyo āha:

47. Sippena vijjācaraṇena buddhiyā
 narā upetā paṇṇā sakammanā¹⁵
 tayā vihinā na labhanti kiñcanaṁ,
 tay-idaṁ na sādhu yadidaṁ tayā kataṁ. 238. 20
48. Passāmi posaṁ alasaṁ mahagghasaṁ
 sudukkullinaṁ pi arūpimaṁ naraṁ,
 tayānugutto Siri jātimaṁ api
 peseti¹⁶ dāsaṁ viya bhogavā sukhī. 239.
49. Tan tam asaccaṁ avibhajjaseviniṁ
 jānāmi mūlhaṁ vidurānupātiniṁ¹⁷,
 na tādisi arabati āsanūdakam
 kuto sudhā¹⁸, gaccha na mayha ruccasīti. 240. 25

Ta. sippenā 'ti hatthiassarathatharusippādina¹⁹ vijjācaraṇenā 'ti vedattaya-
 samkhātāya vijjāya c' eva silena ca paṇṇā, sakammanā²⁰ ti attano purisākārena 30
 padhānugaṇasamannāgatā, kiñcanaṁ ti kiñci appamattakam pi yasaṁ vā sukhaṁ
 vā na labhanti, yadidaṁ ti yam etaṁ issariyathāya sippādini uggahetvā²¹

¹ so all three MSS. ² Bds -ebhi. ³ Bds so. ⁴ Bds jānā-. ⁵ Bds ma-. ⁶ Cks
 -sā. ⁷ Bd cā-. ⁸ Ck bho-. ⁹ Bds bhā-. ¹⁰ Bds jānātu. ¹¹ Bd -unā. ¹² Bd -si.
¹³ Cks -nipā-, Bd vidurā-. ¹⁴ Bds dhanu in the place of tharu. ¹⁵ Bds -unā.
¹⁶ Bd uggahīti.

carantānaṃ tayā vekallaṃ kataṃ taṃ¹ te na sādhu, arūpimaṃ ti virūpaṃ, tayānugutto ti tayā anurakkhito, jātimāma pīti jātisampannam pi sippavijjācaraṇa-
buddhikamhehi sampannam pi², peseti ti pesanākāraṃ³ karoti, taṃ taṃ ti
tasmā taṃ, asaṇṇaṃ ti sabbhāvaśākhāte saṇṇe avattanaṭṭāya⁴ asaṇṇaṃ uttama-
5 bhāvarābitaṃ, avibhajjasevinin ti avibhajjivā yuttāyuttam ajānitvā sippādī-
sampanne pi itare pi sevamānaṃ, vidurānupātīnin ti paṇḍitānupātīnin
paṇḍite⁵ pāṭetvā⁶ pothetvā⁷ vihetthetvā eśamānaṃ, kuto sudhā ti tādīsāya
niggunāya kuto sudhābhojanaṃ, na me ruccati gaccha mā idha tiṭṭhā⁸ ti.

Sā tath' ev' antaradhāyi. Tato so Āsāya saddhim salla-
10 panto ā.:

20. Kā sukkadāṭhā paṭimuttakunḍalā
cittaṅgaḍā⁹ kambuvimaṭṭhadhārīnī,
osittavaṇṇaṃ paridayha sobhasi¹⁰
kusaggirattaṃ aṭṭāyha mañjarīṃ. 241.
15 31. Migiva bhantā¹¹ saracāpadhārīnā¹²
virādhitā mandam iva udikkhasi,
ko te dutiyo idha mandalocane,
na bhāyasi ekikā kānane vane ti. 242.

Ta. cittaṅgaḍā¹³ ti citrehi aṅgaḍehi samantāgatā, kambu--nīti karaṇa-
20 parinīṭṭhānena¹⁴ vimaṭṭhasuvappālaṃkāradhārīnī, osittavaṇṇaṃ ti avasitta-
udakadhāraṇaṃ dibbadukūlaṃ, paridayhā¹⁵ ti nivāsetvā ca pārupitvā ca,
kusaggirattaṃ ti kusattipaggisābhāvaṇṇaṃ, aṭṭāyha mañjarīṃ ti sapallavaṃ
asokakaṇṇikāṃ haṇṇe piṇḍitvā ti vuttaṃ botti, saracāpadhārīnā¹⁶ ti luddhena,
virādhitā ti virāddhapahārā, mandamivā¹⁷ ti yathā sū migi bhītā¹⁸ vanante¹⁹
25 thatvā taṃ mandam oloketi evaṃ olokesi.

Tato sā:

22. Na me dutiyo idha-m-atthi Kosiya,
Masakkasārappabbhav' amhi devatā,
Āsā sudhāsāya tav' antim āgatā,
30 taṃ maṃ sudhāya varapaṇṇa bhājayā²⁰ ti g. ā. 243.

Ta. Masakkasārappabbhavamhīti²¹ Tāvattīsabbhāvaṇe sambhavā.

¹ Cks -omit taṃ. ² Bd omits sippa - - pi. ³ Ck -pa-, Bd -rakaṇ. ⁴ Cks avat-
tāya. ⁵ Bds -ehi. ⁶ Ck pāpe - - ⁷ Bd omits po-. ⁸ Cks jā. ⁹ Bd -ti. ¹⁰
Cs hantā, Bd sandā. ¹¹ Bd -no. ¹² Cks -jā. ¹³ Bd -niṭṭhānena. ¹⁴ Cks -no.
¹⁵ Cks hitā, Bd bhi-. ¹⁶ Bd -tare. ¹⁷ Cks -vatt.

Taṃ sutvā Kosiyo „tvam kira yo te ruccati tassa āsā-phalanipphādanena āsam¹ desi, yo te na ruccati tassa na desi², n' atthi tayā samāpatti tattha vināsakārīti³“ dīpento ā.

22. Āsāya yanti, vāṇijā dhanesino,
nāvaṃ samāruyha parenti appave, 5
te tattha sīdanti atho pi ekadā
jīnāḍhanā enti vinatṭhapābhatā. 244.
23. Āsāya khettāni kasanti kassakā,
vāpanti bījāni, karonti 'pāyaso, 10
Itinipātena avuṭṭhikāya vā
na kiñci vindanti tato phalāgamaṃ. 245.
24. Ath' attakārāni karonti bhattusu
āsam purakkhatvā narā sukhesino,
te bhattur atthā atigāḷhitā puna
disā panassanti aladdha kiñcanaṃ. 246. 15
25. Jahitva⁴ dhaññaṃ ca dhanaṃ ca nātake
āsāya saggādhimaṇā sukhesino
tapanti lūkham pi tapam cirantaram,
kummaggam āruyha parenti duggatim. 247.
26. Āsāvisaṃvādikasammata ime, 20
Āse sudhāya⁵ vinayassu attani,
na tādisi arahati āsanūdakam
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 248.

Ta. parenti¹ti pakkhandanti, jīnāḍhanā ti jīnāḍhanā, iti tava vasetta eke sampajjanti eke vipajjanti n' atthi tayā sadisā pāpadhammā ti vadati, 25
karonti pāyaso ti taṃ taṃ kiccaṃ upāyena karonti, Itinipātenā² ti visavā-
tamūsikasaḷabhasukapānukasetaṭṭhikarogādinam sassupaddavānam aṇṇataranipātena
vā, tato ti tato sassato te³ kiñci phalaṃ na vindanti⁴, tesam pi āsacchedaka-
kammaṃ tvam eva karosīti vadati, atthattakārāniti yoddhabhūmisu purisākāre,
Āsam purakkhatvā ti issariyāsam⁵ purato katvā, bhatturatthā ti sāmīno 30
atthāya, atigāḷhitā ti paccatthikehi atipīlītā viluttasāpateyyā viddhastavāhanā
hutvā, panassanti⁶ti⁷ palāyanti, aladdha kiñcanaṃ ti kiñci issariyam

¹ Cks āsā. ² Cks dehi. ³ Bds -sikāti. ⁴ Bds panayanti. ⁵ Bd -tvā. ⁶ Cks
sudhā sam. ⁷ Ck kenna. ⁸ Cks vindati. ⁹ Bd -yā āsam, B³ -ya āsam. ¹⁰
Bds panayanti.

alabbhitvā, iti etesaṃ pi issariyālābhaṃ tvameva karosīti vadati, saggādhimanā
 ti saggam adbhigantumanā¹, lūkhan ti nirojam pañcatapādikaṃ kāyakila-
 matham, cirantaran ti cirakālam, āsavisaṃvādikasammata ime ti evaṃ ime
 satta saggāsaya² duggatim gacchanti tasmā tvaṃ Asā nāma visamvādikasammata
 5 visamvādikā ti sammham gatā, Āse ti taṃ ālapati.

Sāpi tena paṭikkhittā tatth' ev' antaradhāyi. Tato Sad-
 dhāya saddhim sallapanto g. ā.:

10 28. Daddallamānā yasasā yasassinī
 dighaññanāmvahayanā³ disaṃ pati,
 pucchāmi taṃ kañcanavelliviggabe
 ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā ti. 249.

Ta. daddallamānā ti jalamānā, dighaññanāmvahayanā⁴ ti aparā
 ti ca pucchāmi ti ca evaṃ dighaññena lāmakena nāmena vuccamānaṃ disaṃ
 pati daddallamānā tiṭṭhasi⁵.

15 Tato sā gātham āha:

29. Saddhāham⁶ devī manujesu pūjitā
 apāpasattūpanisevinī sadā
 sudhāvivādena tav' antim āgatā,
 taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājayā⁷ ti. 250.

20 Ta. Saddhā ti yassa kassaci vacanapattiyāyanā⁸ sā⁹ sāvajjāpi hoti an-
 vajjāpi, pūjitā ti anavajjakotthāsavasena¹⁰ pūjitā, apāpasattūpanisevi-
 nīti anavajjasaddhāya¹⁰ ca ekantapattiyāyanasabbhāvāya paresu pi pattiyāya-
 navidahanasamattihāya devatāy' etarā nāmaṃ.

Atha naṃ Kosiyo „ime satta tassa tassa¹¹ vacanaṃ
 25 saddahitvā taṃ taṃ karontā¹² kattabbato akattabbam eva
 bahutaraṃ karonti, taṃ sabbam tayā kāritaṃ nāma hotīti¹³
 vatvā evaṃ āha¹³:

30. Dānaṃ damaṇ cāgam athero pi saṃyamam
 ādāya saddhāya karonti h' ekadā.

¹ all three MSS. -tuhmanā. ² Bds -sāya. ³ Cks dighamñā-; Bd dissaññe-.
⁴ C² jighamñā-, Bd dighaññe-. ⁵ Bds -ti. ⁶ so all three MSS. lor -ha. ⁷
 Ck² -sayanā, C² -sāyanā, Bd vacanumattiyāyanā. ⁸ Bd omits sā. ⁹ Bd -jjākot-
 thāsa-, Cks² -sevasena. ¹⁰ Bd -ddhā. ¹¹ Bd yassa kassaci in the place of
 tassa tassa. ¹² Bd -to. ¹³ in Bd imesatta - - evaṃ āha come after v. 62 and
 before tattha dānanti

'tathūpamā mañ paṭibhāsi devate,
acikkha me tvañ katamāsi accharā. 254.

44. Kālā nidāghe-r-iva aggijāt' iva'
anileritā lobitapattamālini
5 kā tiṭṭhasi mandam ivāvalokayañ',
bhāsesamānā va' girañ na muñcasīti. 255.

Ta. dīghaññarattin ti paccimarattin, rattipariyosāne ti a., ūbate ti aruṇe uggate, yā ti yā puranthimā disā rattasuvannatāya uttamarūpadharā hutvā dissati, kālā nidāgherivā 'ti nidāghasamaye kālavallī viya, aggijāti va' 'ti
10 aggijā' iva sāpi navajjhāmakkhette' paṭhamajātā viyā 'ti a., lobitapattamālinīti lobitavannehi pattehi parivutā, kā tiṭṭhasīti yatthā sā taruṇakālavallī vāteritā vilāsamānā sobhamānū tiṭṭhati evaṃ kā nāma tvañ tiṭṭhasi, bhāsesamānā vā' 'ti mayā saddhīm bhāsītukāmā viya hosi' na ca girañ muñcasī.

Tato sā gātham āha:

- 15 45. Hir' āha' devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
sā tañ¹⁰ na sakkomi sudham pi yācitum,
kopīnarūpā viya yācan' itthiyā¹¹ ti. 256.

20 Ta. hirāhan¹² ti Hiri ahañ, sudhampītīsā ahañ sudhābhojanānā tañ yācitum pi na sakkomi, kimkāraṇā¹³ ti, kopīnarūpā viya yācanitthiyā¹⁴ yaśmā¹⁵ itthiyā yācanā [nāma kopīnarūpā viya rahassaavivaraṇasaddisā¹⁶ hoti, nillajjā¹⁷ viya hotīti a.

Taṃ sutvā tāpaso dve gāthā abhāsi:

- 25 46. Dhammena nāyena sugatte lacchasi,
eso hi dhammo na hi yācanā sudhā,
tañ tañ ayācantim¹⁸ ahañ nimantaye,
sudhāya yam p' icchasi tam pi dammi te. 257.

¹ Bā aggijālāriva, B² -jāriva, C² -jānīca? ² Bā igā-. ³ Bā bhāsesamānāriva, C² bhāsevimātāva. ⁴ C² agga-, Bā aggijālārīvā, B² -jāriva. ⁵ C² agga-, Bā aggijātā, B² -jāte. ⁶ Bā nījāma-. ⁷ C² bhāsesimanācā, C² bhāsesimānāvā, Bā bhāsesamānārīvā. ⁸ Bā ahoṣi. ⁹ C² Bā -hañ. ¹⁰ Bā hañ. ¹¹ Bā -nitthiyā, C² yācanatthikā. ¹² 40 all three MSS. ¹³ C² -nan. ¹⁴ C² -natthiyā, omīting ti. ¹⁵ Bā taśmā. ¹⁶ Bā rahassaṅgavi-. ¹⁷ Bā -jja-. ¹⁸ Bā nayā-.

67. Sā tvaṃ mayā ajja sakamhi assame
nimantitā kañcanavelliviggahe,
tvaṃ hi me sabbarasehi pūjīyā,
taṃ pūjayitvāna sudham pi asmiye¹ ti. 258.

Ta dhammenā 'ti sabhāvena, nāyena 'ti kārāṇena, na hi yācanā²
sudhā ti na hi yācanāya sudhā labbhati. ten' eva kārāṇena itarā tisso na
labbhimsu, taṃ taṃ ti tasmā taṃ, yamicchasi³ ti na kevalaṃ nimantemi⁴ yeva
yaṃ ca sudham icchasi tam pi dammi te, kañcanavelliviggahe ti kañca-
narāśasasīrikasārīre⁵, pūjīyā ti na kevalaṃ sudhāya aññehi pi sabbarasehi
tvaṃ mayā pūjetabbayuttikā⁶ va, asmiye¹ ti taṃ² pūjetvā sace sudhāya⁴ 10
avasesaṃ bhavissati aham pi bhuñjissāmi.

Tato aparā abhisambuddhagāthā⁷:

68. Sā Kosiyeṇaumatā jutimatā
addhā Hiri rammaṃ pāvīsi-y-assamaṃ⁸
udaññavantaṃ⁹ phalaṃ ariyapūjitam
apāpasattūpanisevitam sadā. 259. 15
69. Rukkhaggahāṇā¹⁰ bahuk' ettha pupphitā
ambā piyālā panasā ca kiṃsukā
sobhañjanā lodda-m-atho pi padmakā
kekā ca bhāṅgā tilakā ca pupphitā. 260. 20
70. Sālā kareri bahuk' ettha jambuyo
assatthanigrodhamadhukā ca vedisā¹¹
uddālakā pāṭali sindhuvāritā
supuññagandhā¹² mucalindaketakā. 261.
71. Hareṇukā vefukā venutindukā
sāmākanivāra-m-atho pi cīnakā
mocā kadali bahuk' ettha sāliyo
pavīhayo ābhujino pi¹³ taṇḍulā. 262. 25
72. Tassa ca uttare passe jātā pokkharāṇi sivā
akakkasā apabbharā sādu appaṭṭigandhikā¹⁴. 263. 30
73. Tattha macchā sanniratā khemino bahubhojanā
siṅgusavakkā sakulā¹⁵ satavamaṃkā ca rohitā
āligagarakākiṇṇā pāthinā¹⁶ kākamacchakā. 264.

¹ Cks -ise. ² Bđ -esi. ³ Bds -sadise. ⁴ Cks pūji-. ⁵ Cks tvaṃ. ⁶ Cks omit
su-. ⁷ Cks omit tato -. ⁸ Cks pāvīsiya as-, Bđ pāvīsiyas-, read: pāvīsi
ramma assamaṃ? ⁹ Bđ udakāhvantaṃ. ¹⁰ Cks -ggahāṇā, Cks -ggahanā, Bđ
rukkhaggahāṇā. ¹¹ so Bds; Cks -dhukacetasā. ¹² Bds manuṇṇa-. ¹³ Bds ca.
¹⁴ Bđ sādumapp-. ¹⁵ Bđ siṅgupavaṇṇā vaṇkulā. ¹⁶ Cks pāthinā, Bđ pāṭhā.

74. Tattha pakkhī sanniratā khemino bahubhejanā
hamṣā koṇḍā mayūrā ca cakkavākā ca kukkuhā
kuṇḍalakā babucitrā sikkhaṇḍijjivāvakā. 265.
75. Tattha pānāya-m-āyanti nānānigagaṇā bahū
5 sīhā vyagghā varāhā ca acchakokataracchayo. 266.
76. Palāsādā¹ ca gavaṇā mahisā rohitā rurū
eṇeyyā varāhā c' eva gaṇino nikaṣūkarā²
kadalimigā bahū c' ettha bilārā sasakappikā³. 267.
77. Chamāgiri pupphavicitrāsanthatā
10 diḷabhighuṭṭhā diḷasaṅghasevitā ti. 268.

Ta. jutimattā ti ānubbāvasampanna, pāvīsiyassaman ti pāvīsi assa-
man, yakāro vyaṭṭjanasandhikaro, udaṇṇāvantā⁴ ti tesu tesu thānesu uda-
kasampannaṃ, phalaṇ ti anekaphalasampannaṃ, ariya-- ti nīvaraṇadosa-
rahitehi jhānalābhīhi ariyehi pūjitaṃ pasatthaṃ, rukkhaggaṇā⁵ ti pup-
15 phūpagaphalūpagarukkhaggaṇā⁶, sabbhaṇṇā⁷ ti siggurukkhā⁸, loddamatho
pi padmakā⁹ ti loddarukkhā ca padmarukkhā¹⁰ ca, kekā ca bhaṇḍā cā 'ti
evannūmakā rukkhā eva, karerīti¹¹ karerirukkhā, uddāḷakā ti vātaghātakā,
mucalindaketakā ti mucalindā ca pañcavidhaketakā ca, hareṇukā ti apa-
rannajā ti, velukā ti vamsacorakā, veṇū¹² ti araṇṇiāṃsā timbarurukkhā, ci-
20 nakā ti khuddakarājamāsā, mocā ti aṭṭhikadali, sāliyo ti nānappakāra-
jātassaraṇaṃ upanissāya jītā nānāsāliyo, pavīhayo ti nānappakāra vihayo,
ābhujino ti bhūjapattā, taṇḍulā ti nikkunḍakathusā sayāṇ jātataṇḍulasāṇi,
tassa cā 'ti bhikkhave tassa ca assamaṃsa uttaradāsābhāge, pokkharāṇi ti
pañcavidhapaḍumassaṇchannajātassaraṇapokkharāṇi, akakkasā ti macchapittasevā-
25 lādikkassarahitā, apabbharā ti acchinnaṭṭa¹³ samatittā¹⁴, appaṭṭigan-
dhiyā ti appaṭṭikkūlagandhena sugandhena udakena samannāgatā, tatthā 'ti
tassā pokkharāṇiyā, khemino ti¹⁵ abhaya sīṅgū ti ādini tesam macchānaṃ
nāmāni, kuṇḍalakā ti kokilā, citrā ti citrapattā, sikkhaṇḍi ti utṭhisikkhā
morā aṇṇe pi vā matthake jātassikkhā pakkhino, pānāyamāyanti ti pānāya
30 āyanti, palāsādā ti khaggā gavaṇā, gaṇino ti gokanṇā, kappikā¹⁶ ti
kappikamigā¹⁷, chamāgiriti¹⁸ bhūmiyam patthataṃ piṭṭhipāsāṇā, puppha--
tā ti vicitrappupphasanthatā, diḷabhighuṭṭhā ti madhurassarehi diḷehi abbi-
ghuṭṭhā, evarūpā yattha bhūmipabbatā¹⁹ ti.

Evam Bh. Kosiyassa, assamaṇi vaṇṇesi. Idāni¹⁹ Hirideviyā

35 ta. pavisaṇādini dassetuṃ āha:

¹ Cks palāsājā, Bd palasādā, Bs pallasadā. ² so Cks; Ck nika-, Bd niṅga-. ³ Cks
-akā. ⁴ Bd udakavantaṇ. ⁵ Cks -nā. ⁶ Ck pupphāpagarukkhaggaṇā ti, Cks
-ggaṇā ti. ⁷ Cks -a, Bd sīṅgarukkhā. ⁸ Bd -padukā. ⁹ Bd paduru. ¹⁰ Cks
karotiti. ¹¹ Bd keṇu. ¹² Bd -taḷā. ¹³ Bds supatthā. ¹⁴ Cks add khemino.
¹⁵ Cks -akā. ¹⁶ Cks -aka-. ¹⁷ Cks ja-. ¹⁸ Bd tattha. ¹⁹ Cks imāni.

78. Sā suttacā nīladumābhilambitā
vijjumaḥamegha-r-ivānupajjatha
tassā susambandhasīraṃ kusāmayāṃ
sucīm sugandhaṃ ajinūpasevitaṃ
atricchakocchaṃ, Hirim etad abravi: 5
nīsīda kalyāṇi sukha-y-idam¹ āsanaṃ. 269.
79. Tassā tadā kocchagatāyā Kosiyo
yad icchamānāya jaṭṭajinaṃdharo²
navehi pattehi sayāṃ sahūdakaṃ
sudh³ ābbhihāsi turito mahāmuni. 10 270.
80. Sā taṃ patiggayha ubbohi pāṇihi
icc-abravi attamaṇā jaṭṭadharaṃ:
bandāham etarahi pūjitā tayā
gaccheyya⁴ brahme tidivaṃ⁵ jītāvinī. 271.
81. Sā Kosiyeṇānumatā jutimatā 15
udīritā vaṇṇamadena mattā
sakāse gantvāna saḥassacakkhuno:
ayaṃ sudhā Vāsava, dehi me jayaṃ. 272.
82. Taṃ ena⁶ Sakko pi tadā apūjayi
sahindā ca devā surakaññaṃ uttamaṃ 20
sā pañjali devamanussapūjitā
navamhi kocchamhi yadā upāvisīti. 273.

Ta. suttacā ti suchavi. nīladumābhilambitā ti nīlesu dumesu abhi-
lambitā hutvā, taṃ taṃ¹ nīladumasākkhaṃ parāmasantīy-attho, mahāmegha-
rivā² 'ti tena nīmantitā mahāmeghavijju viya tassa taṃ assamaṃ pāvīsi, tassā 25
ti tassā Hiriyā, susambandhasīraṃ ti susambandhasīraṃ³, kusāmayāṃ
ti usirādimissakakusatipamayāṃ, sugandhaṃ ti usīrena c⁴ eva aññena ca
sugandhatipena missakattā sugandhaṃ, ajinūpasevitaṃ ti upari atthaṭṭena
ajinena upasevitaṃ, atricchakocchaṃ ti evarūpaṃ kocchāsanaṃ paṇṇasāla-
dvāre attharitvā, sukha-yidam āsanaṃ ti sukhaṃ nīsīda idam āsanaṃ, yaṃ ti 30
yāvadatthaṃ, icchamānāya⁵ 'ti sudhaṃ icchantiyā, navehi pattehi ti taṃ
khaṇaṃ ōeva pokkharāṇito ābbatehi allapaduminipattehi, sayāṃ⁶ ti sahathena,

¹ so all three MSS. read sukhedam. ² Bds -jutimādharo. ³ Bd -am. ⁴ Cks
te-. ⁵ Bds enaṃ. ⁶ Cks ti. ⁷ Bd suthusampannasīsaṃ. ⁸ Cks sāyaṃ.

sahūdaken ti dakkhinodakasahitam, sudhābhihāsiti sudham abhihari,
turito ti somanassavegena turito, handā 'ti vavassagatthe¹ nipāto, jītāvi-
niti jāyappattā hutvā, anumatā ti idāni yathāruccim gacchā 'ti anuññatā, udā-
ritā ti tidasapuram gantvā Sakkassa santike ayaṃ sudhā ti udīrayi, sura-
5 kaññan ti devadhitarā, uttaman ti pavaraṃ, sāpañj -- tā ti pañjalihi²
devehi ca manussehi ca pūjitā, yadā ti yadā nīśidanatthāya Sakkena dāpīte
nave kañcanapīṭhasamkhāte kocche sū upāvisi tadā tam ta. nīśinnath Sakko ca
sesadevatā ca paricchattakapupphādīhi pūjayissu.

Evam Sakko tam pūjetvā cintesi: kena nu kho kāraṇena
10 Kosiyo sesānaṃ adatvā imissā va sudham adāsiti. So tassa
kāraṇassa jānanatthāya puna Mātalim³ pesesi.

Tam attham āvikaronto Satthā:

32. Tam eva saṃsī punar⁴ eva Mātalim
śahassanetto tidasānam indo:
15 gantvāna vākyam mama brūhi Kosiyaṃ
[Āsāya Saddha-Siriya ca Kosiyaṃ] (cfr. v. 32)
Hiri sudham kena-m-alattha⁵ hetunā ti g. ā. 274.

Ta. saṃsī 'ti abbāsi⁶, vākyam mama 'ti mama vākyam Kosiyaṃ brūhi,
Āsāya Saddha-Siriya ca 'ti Āsāto ca Saddhāto ca Siriyo ca Hiri yeva
20 kena hetunā sudham alattha.

So tassa vacanam sampaticchitvā Vajayantaratham āruya
agamāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

34. Tam suplavattham⁷ udatārayi ratham
25 daddallamānam upakiriyasādisam
jamboundisam tapaneyyasannibham
alamkataṃ kañcanacittasantikam⁸, 275.
36. Suvannacaud⁹ ettha bahū nipātītā
hatthigavassā kikiyyagghadīpiyo¹⁰
30 epeyyakā laṃghamay¹¹ ettha pakkhiyo
mig¹² ettha velurīyamayā¹³ yudhāyutā. 276.
38. Tatth¹⁴ assarājaharayo ayojayaṃ
dasasatāni susunāgasādise¹⁵

¹ Bā upasagg-. ² Cks añj-. ³ Cē -ji, Ck Bā -li. ⁴ Bā -nad. ⁵ Bā aladdhā.
⁶ Ck āhāsi. Ck āhāsi. ⁷ Bā sulabbhavatthum. ⁸ so Cks; Bā -sannibham. ⁹
Bā kimpurisa in the place of kiki. ¹⁰ Cks -yā-. ¹¹ Cks -sā.

alamkate kañcanajāluracchade
āveḷine saddagame¹ asaṃgite. 277.

27. Tam yānaseṭṭham abhiruyha Mātali
dasa dīsā imā abhinādayittha
nabhañ ca selañ ca vanaspatinī ca
sasāgarāṃ pavyathayittha medinīm. 278.

28. Sa khippam eva upagamma assamañ
pāvāramekaṃsakato katañjali
bahussutañ vaddham vinītavantam
icc-abravī Mātali devabrāhmaṇaṃ: 279.

29. Indassa vākyaṃ nisāmehi Kosiya,
dūto ahañ, pucchati taṃ purindado:
Asāya Saddhā- Sīriyā ca Kosiya
Hiri sudham kena-m-alattha hetunā ti. 280.

Ta, tam suplavatthan² ti tam Vejayantaratham sukkena plavanattham, 15
udatārāyīti uttāresi, ukkhipitvā gamanasajjam akāsi, upakīriyasādīsan
ti upakaranabhañḍehi sadīsam, yathā tassa aggisikhāsamānavaggaṇi³ jalanti tattha
eva jalitan ti a., jambunadīsan ti jambunadāsamkhātaraṭṭasuvaggaṇamayaṃ
īsam, kañcanacittasantikaṃ⁴ ti kañcanamayaṃ sattaratanaḍḍitena aṭṭha-
maṅgalena samannāgataṃ, suvaṇṇacandettā⁵ 'ti suvaṇṇamayā candakā 20
ettha rathe, hatthīti suvaṇṇarajastamapimayā hatthī⁶, gavādisu pi e⁷ eva nayo,
laṃghimayettha pakkhiyo⁸ ti ettha rathe laṃghamayā nānāratanaṃmayā
pakkhiyo⁹ paṭipāṭiyā ca thitā, yuddhāyutā ti attano attano yūdhena¹⁰ saddhim
yutta hutvā dassitā, assarājaharayo¹¹ ti harivaṇṇamanomayaassarājāno, su-
sunāgasādise¹² ti balasampattiya taruṇanāgasādise¹³, kañcanajāluracchade 25
ti kañcanajālamayena uracchadālamkāreṇa samannāgate. āveḷine ti āveḷasam-
khātehi¹⁴ kaṇṇālamkārehi yutte, saddagame ti patodappahāraṃ vinā sadda-
matten¹⁵ eva gamanasile, asaṃgite ti nissāṅge sīghajave, evarūpe assarāje
tattha yojeruṃ ti a., abhinādayitthā¹⁶ ti yānasaddena ekaninnādam akāsi,
vanaspatinī e¹⁷ 'ti vanaspatinī ca vanasaṇḍe e¹⁸ 'ti a., pavyathayitthā¹⁹ ti 30
kampayittha, ta. akāsaṭṭhaviṃśakampanena nabhakampanaṃ vedittabbaṃ, pā-
vāramekaṃsakato ti ekamaṣakatapavaradibbavattho, vaddham ti gūṇavuddham,
vinītavantam ti vinītena ācāravattena samannāgataṃ, icc-abravīti ratham
ākāse ṭhapetvā otarivā evam abravī, devabrāhmaṇaṃ ti devasamañ²⁰
brāhmaṇaṃ. 35

¹ Cks -hame. ² Bds -tthun. ³ Bā adds upakaranāṇi. ⁴ Bds -sannibhan. ⁵
so all three MSS. ⁶ Bā -ino. ⁷ Bā pakkhigaṇāpi. ⁸ Cks Bā yu-. ⁹ Cks
rājā-. ¹⁰ Bds -sā. ¹¹ Cks -||-. ¹² Bā seṭṭha.

So tassa vacanaṃ sutvā:

90. Addhā Sirī maṃ paṭibhāti Mātali

Saddhā aniccā pana devasārathi

Āsā visaṃvādikasammatā hi me

Hirī ca ariyamhi guṇe paṭiṭṭhitā ti g. ā. 281.

5 Ta. addhā ti sippādisampanne pi asampanne pi bhojanato addhā ti maṃ paṭibhāti, aniccā ti Saddhā pana taṃ taṃ p'ettha¹ [vatthum pahāya aññasmim aññasmim² uppajjamānato³ hutvā abhāvākārena⁴ aniccā ti maṃ paṭibhāti, visaṃ - - matā ti Āsā pana yasmā dhanatthikā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā
19 vinasāpābhata⁵ enti tasmā visaṃvādikā ti maṃ paṭibhāti, ariyamhi guṇe ti Hirī pana hirōtappabhāvasamkhāte⁶ parisuddhe ariyaguṇe paṭiṭṭhitā ti.

Idāni tassā guṇaṃ vaṇṇento āha:

91. Kumāriyo yā c' imā gottarakkhitā

jinnā ca yā yā ca sabhattuitthiyo

13 tā chandarāgaṃ purisesu uggaṭaṃ

hiriṃ nivārenti sacittam attano. 282.

92. Saṃgāmasise sarasattisaṃyutte

parājītānaṃ patataṃ palāyinaṃ

hiriṃ nivattanti jahitva⁷ jīvitaṃ

20 te sampatīcchanti punā hirīmanā. 283.

93. Velā yathā sāgaravegavārini⁸

hir' āyaṃ hi⁹ pāpajanaṃ nivāraṇī,

taṃ sabbaloke Hirim ariyapūjitaṃ

Indassa taṃ vedaya devasārathīti. 284.

25 Ta. jinnā ti vidhava¹, sabhattū 'ti sassamikhā tarpoitthiyo, attano ti tā sabbāpi parapurisesu attano chandarāgaṃ uggaṭaṃ viditvā ayuttam etaṃ amhākaṃ ti hiriṃ sacittam nivārenti, hiri pāpakammaṃ na karoti¹⁰, patataṃ palāyinaṃ ti patantānaṃ ca palāyantānaṃ ca antare, jahitvā jivitaṃ ti ye hirimanto bhonti attano jivitaṃ ca jivitvā hiriṃ nivattanti, te ti evaṃ nivattā¹¹
30 ca pana te hirīmanā puna attano sāmikaṃ sampatīcchanti amittahatthato mocetvā gaṇhanti, pāpajanaṃ nivāraṇīti pāpato janaṃ nivāriṇī, āyaṃ eva vā

¹ Bde omitt pettha. ² Bd only one aññ-. ³ Bde uppajjanato. ⁴ Bd -va-, B abhūta-. ⁵ Cde -tthā-. ⁶ Bde -ppasabhāva-. ⁷ Bd -tvā. ⁸ Bd -dhārini. ⁹ so Cde; Bd omits hi; read -ya hi? ¹⁰ omits hiri, and reads karonti. ¹¹ Bd te hi evaṃ nivattā, Cde te ti evaṃ ti vatvā.

pāṭho, taṁ ti taṁ Hirin, ariyapūjitaṁ ti ariyehi Buddhādhi pūjitaṁ.
Indassa taṁ vedayā 'ti yasmā evaṁ mahāgunā ariyapūjita c' esā tasmā taṁ
evaṁ uttamā nāṁ' esā ti Indassa kathehi.

Taṁ sutvā Mātali.

94. Ko te imaṁ Kosiya diṭṭhiṁ odahi 5
Brahmā Mahindo atha vā Pajāpati,
Hir' āyaṁ devesu hi seṭṭhasammatā
dhītā Mahindassa mahesi jāyathā 'ti g. ā. 285.

Ta. diṭṭhaṁ¹ ti Hiri mahāgunā ariyapūjita ti laddhiṁ, odahitī hadaye
pavesesi, seṭṭhasammatā ti tava santike sudhāya laddhakālate peṭṭhāya 10
Indassa santike kañcanāsanaṁ labhivā sabbadevatāhi pūjyamānā uttama-
sammatā jāyatha.

Evaṁ tasmīṁ kathente yeva Kosiyaṁ taṁ khaṇaṁ
ñeva cavanadhammo² jāto. Atha naṁ Mātali „Kosiya āyu-
saṁkhāro te³ ossaṭṭho dānadhammo⁴ pi samatto⁵, kin te ma- 15
nussalokena, devalokaṁ gacchāmā⁶“ 'ti ta. netukāmo hutvā

95. Hand' ehi dāni tidivaṁ samakkama⁷
rathaṁ samāruyha mamāyitaṁ imaṁ⁸,
Indo ca taṁ Inda-sagotta kaṁkhati,
ajj' eva tvaṁ Indasahavyataṁ vajā 'ti g. ā. 286. 20

Ta. mamāyitaṁ ti piyaṁ manāpaṁ, Indasagottaṁ ti purimabhaye
Indena sagottaṁ⁹, kaṁkhatī ti tavāgamanāṁ lochanto kaṁkhati.

Iti tasmīṁ Kosiyaena saddhiṁ kathente yeva Kosiyo ca-
vitvā opapātiko devaputto hutvā āruyha dibbarathe atṭhāsi.
Atha naṁ Mātali Sakkassa santikaṁ nesi. Sakko taṁ diṁvā 25
tuṭṭhamānaso attano dhītaraṁ Hirideviṁ tassa aggamahesiṁ
katvā adāsi, aparimāṇaṁ assa issariyaṁ ahosi.

Taṁ atthaṁ viditvā „anoma-sattānaṁ kammaṁ nāma evaṁ vi-
sujjhatīti“ S. osānagātham āha:

96. Evaṁ samijjhanti apāpakammino, 30
attho suciṇṇassa phalaṁ na nassati,

¹ so all three MSS. ² B^d nassanadham-. ³ C^k no? B^d omits te. ⁴ B^d ca-
vanadham-. ⁵ B^d sampatto. ⁶ B^d apakkama. ⁷ B^d idam. ⁸ B^d samānago-.

ye keci-m-addakkhu sudhāya bhojanam
sabbe va te Indasahavyatam gatā ti. 287.

Ta. apāpakammīno ti apāpakammā¹ sattā evaṃ visuḷhanti, ye keci-m-addakkhun ti ye keci sattā tasmīn Himavantapadesa tadā Kosiyena Hiriyā
5 diyyamānam sudhābhojanam addasamsu, sabbeva te ti sabbe pi tam dānam anumoditvā cittaṃ pasādetvā Indasahavyatam gatā ti.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' etam adānābhiratam
thaddhamacchariyam² samānam aham dāmesim evā³ 'ti vatvā j. s.:
„Tadā Hiridevatā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Kosiyo dānapati bhikkhu,
10 Pañcasikho Anuruddho, Mātali Ānando, Suriyo Kassapo, Cando
Moggallāno, Nārado Sāriputto, Sakko aham evā⁴ 'ti. Sudhābho-
janajātakaṃ⁵.

4. Kuṇālaajātaṇa.

Evamakkhāyatīti. Idam S. Kuṇāladahe v. anabhiratipīḷite
15 pañcasate bhikkhū ā. k. Tatrāyam anupubbikathā: Sākiya-Koliyā⁶
kira Kapilavatthunagarassa ca Koliyanagarassa ca antare Rohiṇīm
nāma nadīm eken' eva āvaragena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha
Jeṭṭhamūlamāse sassesu nīlāyantesu ubhayanagaravāsinaṃ⁷ pi kamma-
karā⁸ sannipatiṃsu. Tattha Ko-vāsino vadimsu: „idam udakam ubhato⁹
20 nihariyamānam¹⁰ n' eva tumhākaṃ na amhākaṃ pahossati¹¹, amhākaṃ
pana sassam ekaudaken' eva nippajjissati, idam udakam amhākaṃ
dethā¹² 'ti. Ka-vāsino vadimsu: „tumhesu koṭṭhake pūretvā ṭhitesu
mayam rattasuvapaṇṇilamaṇṇikālakahāpaṇe gahetvā na sakkhissāma
pacchipasibbakādihatthā tumhākaṃ gharadvāre vicaritum, amhākaṃ pi
25 sassam eken' eva udakena nippajjissati, idam udakam amhākaṃ dethā¹³
'ti. „Na mayam dassāmā¹⁴ 'ti. „Mayam pi na dassāmā¹⁵ ti. Evaṃ
katham' vaḍḍhetvā eko utthāya ekassa pahāram adāsi so pi aññassā
'ti evaṃ aññamunānam paharivā rājakulānaṃ jātīm ghaṭetvā¹⁶ kalahaṃ
vaḍḍhesuṃ¹⁷. Koliyakammakarā vadanti: „tumhe Ka-vāsike¹⁸ gahetvā

¹ Bā -a. ² Bā -ri. ³ Bā -kaṃ, asīti nipātavanānā nīhitā. 4. K. = Kuṇālo, s. = sakuṇo. Ka. = Kapilavatthu. Ko. = Koliyanagara. Bhi. = bhikkhave. P. = Puṇṇamukho, ph. = phussakekilo. * cfr. Dhammapada p. 351. Weber's Ind. Studien Bd. 5 p. 412. Senart's Mahāvastu T. 1 p. 338. ⁵ Bā -vāsikānam. ⁶ Bā kassikamma-. ⁷ Bā -yato. ⁸ C^k niha-, C^s tiha-, Bā har-. ⁹ Bā pahoti. ¹⁰ Bā kalahaṃ. ¹¹ Bā ghaṭetvā ghaṭetvā. ¹² Bā pavatte-. ¹³ Bā -vāsino sākiyadāsake.

gacchatha, ye soṇasigālādayo viya attano bhaginīhi saddhim vasiṃsu
 etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā ambhākāṃ kiṃ karissan-
 titi¹. Sākiyakammakārā vadanti: „tumbe dāni kutṭhino dārake
 gahetvā gacchatha, ye anāthā niggaṭikā² tiracchānā viya kolarukkhe
 vasiṃsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā ambhākāṃ kiṃ
 karissantiti. Te gantvā tasmīṃ kamme niyuttaamaccānaṃ kathesuṃ,
 amaccā rājakulānaṃ kathesuṃ, tato Sākiyā „bhaginīhi saddhim saṃ-
 vāsikānaṃ³ thāmaṃ ca balaṃ ca dassessāma⁴“ ti yuddhasajjā nikkha-
 miṃsu. Koliyāpi „kolarukkavāsānaṃ⁵ thāmaṃ ca balaṃ ca dasses-
 sāma⁶“ ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Apare panācariyā: Sākiya-
 Koliyānaṃ dāsīsu odakathāya nadiṃ gantvā cumbaṭāni bhūmiyaṃ
 nikkhipitvā sukhakathāya⁷ nisinnāsu ekissā cumbaṭaṃ ekā saka-
 sūnāya gaṇhi. taṃ nissāya „tava cumbaṭaṃ mama cumbaṭaṃ“ ti
 kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsīno dāsakammakārā c’ eva
 sevakabhojakāmaccauparājāno⁸ cā ti sabbe yuddhasajjā nikkhamiṃsū
 ti vadanti, imambā pana nayā purimanayo va bahūsu atṭhakathāsu
 āgato yuttarūpo cā ti sv-eva⁹ gahetabbo. Te pana sāyanhe¹⁰ yuddha-
 sajjā nikkhamissantiti. Tasmīṃ samaye Bh. Sāvatthiyaṃ¹¹ viharanto
 paccūsasamaye lokāṃ volokento ime evaṃ yuddhasajje nikkhamante¹²
 addasa, disvā¹³ „mayi gate esa kalaho vūpaṇissati nu kho no“ ti
 upadhārento „aṃha ettha gantvā kalahavūpasamatthaṃ tīṇi jātakāni
 kathessāmi, tato kalaho vūpaṇissati, aṃha sāmaggidīpanatthāya dve
 jātakāni kathetvā Attadāṇḍasuttaṃ dessessāmi¹⁴, desanaṃ sutvā
 ubhayanagaravāsīno addhateyyāni addhateyyāni kumārāsātāni dasses-
 santi¹⁵, aṃha te pabbajessāmi, mahanto samāgamo bhavissantiti“ san-
 nitṭhānaṃ katvā¹⁶ sarīrapaṭijagganaṃ katvā Sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā
 piṇḍapātapaṭikkanto sāyaṇhasamaye Gandhakuṭṭo nikkhamitvā kassaci
 anārocetvā¹⁷ sayam eva pattacīvaraṃ ādāya dvīnaṃ seṇānaṃ antare
 ākāse pallaṃkaṃ ābhujitvā¹⁸ tesāṃ saṃvegajananatthaṃ disvā andha-
 kāraṃ kātuṃ kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi, aṃha tesāṃ saṃvigga-
 mānasānaṃ attānaṃ dassento chabbannabuddharasmiyo vissajjesi.
 Ka-vāsīno Bh-taṃ disvā „ambhākāṃ nātisettho S. āgato, diṭṭho nu
 kho ambhākāṃ kalabakaraṇabhūro¹⁹, ti cintetvā „na kho pana sakkā
 S-ri āgate amhehi parassa sarīre satthaṃ pātetuṃ. Ko-vāsīno amhe

¹ Bđ -thā ti niggaṭitā. ² Cks vasiṭakānaṃ. ³ Bđ kolyarukkhanagaravāsīnaṃ

⁴ Ck sukhatāya ⁵ Bđ sevakagāmahho-. ⁶ Bđ so va. ⁷ Bđ -hasamaye. ⁸ Cks
 -ithiṃ. ⁹ Bđ nikkhante. ¹⁰ Bđ adda es. ¹¹ Suttanipāta p. 173, Cks dass-

¹² Cks dassanti. ¹³ Bđ add pātova. ¹⁴ Cks -ci-. ¹⁵ Bđ ābhujj-. ¹⁶ Cks -ham-

- hanantu vā pacantu vā" ti āyudhāni chaḍḍesuṃ. Ko-vāsino pi tath' eva akaṃsu. Atha Bh. otaritvā ramaṇīye padese vālikāpūline paṇṇattavarabuddhāsane nisīdi anopamāya Buddhasiriyā virocamaṇo, te pi rājāno¹ Bh-taṃ vanditvā nisīdiṃsu. Atha ne S. jānanto va „kasmā
- 5 āgat' attha mahārājā" ti pucchitvā „n' eva bhante nadidassanattāya na² kiṇanattāya³ imasmiṃ pana tḥāne saṃgāmaṃ paccupatthāpetvā āgat' amhā" ti. „Kiṃ nissāya vo kalaho mahārājā" ti. „Udakaṃ nissāya⁴ bhante" ti. „Udakaṃ kiṃ agghati mahārājā" ti. „Appaṃ⁵ bhante" ti. „Paṭhavi nāma kiṃ agghati m." ti. „Anagghā bh." ti.
- 10 „Khattiyā kiṃ agghantīti". „Khattiyā nāma anagghā bh." ti. „Appagghaṃ udakaṃ nissāya kasmā mahagge khattiye nāsetha m." ti „kalahasmim hi assādo nāma n' atthi, kalahavasena hi mahārāja ekāya rukkhadevatāya kāḷasihena saddhiṃ baddhāghāto⁶ sakalam pi imaṃ kappam anuppatto yevā" ti vatvā Phandanajātakaṃ kathesi.
- 15 Tato „parapattiyena nāma mahārāja na bhavitabbaṃ, parapattiyā⁷ hutvāpi ekassa sasassa⁸ kathāya tiyojanasahassavittḥate Himavante catuppadaṇaṇā⁹ mahāsamuddaṃ pakkhandino ahesuṃ, tasmā parapattiyena na bhavitabbaṃ" ti vatvā Daddabhaj. kathesi. Tato „kadāci mahārāja dubbalo pi mahabbalassa randhe¹⁰ passati, kadāci mahabbalo
- 20 pi dubbalassa¹¹, laṭukikāpi sakunikā hatthināgaṃ ghātesīti" vatvā Laṭukikaj. kathesi. Evaṃ kalahavūpasamanattāya tiṇi jātakāni kathetvā sāmaggiparidīpanattāya dve jātakāni kathesi: „sāmaggānaṃ hi mahārāja koci otāraṃ¹² nāma passituṃ na sakkotīti" vatvā Rukkha-dhammaj. kathesi, tathā „sāmaggānaṃ mahārāja koci vivaraṃ¹³ passituṃ nāsakkhi, yadā pana aṇṇamaṇṇaṃ vivādaṃ akaṃsu atha ne eko¹⁴
- 25 pesādaputto jīvitakkhayaṃ pāpetvā ādāya guto, vivāde assādo nāma n' atthīti" vatvā Vaṭṭakaj. kathesi. Evaṃ imāni pañca jātakāni kathetvā avasāne Attadaṇḍasuttaṃ kathesi. Rājāno pasannā „sace S. nāgamiṃsa mayam aṇṇamaṇṇaṃ vadhitvā lobitanadiṃ pavattayissāma,
- 30 S-ran nissāya no jīvitaṃ laddhaṃ, sace pana S. āgāraṃ ajjhāvasissa dvīpasahassadvayaparivāraṃ¹⁵ catumahādīparajjāṃ¹⁶ hatthagataṃ abhaviṃsa atirekasahassā¹⁷ khā paṇ' assa puttā abhaviṃsaṃsu¹⁸ tato khattiyaparivāro abhaviṃsa¹⁹, taṃ kho paṇ' esa sampattim pahāya nikkha-

¹ Cks rājā. ² Cks omit na. ³ Bds add api ca kho pana. ⁴ Cks omit nī-. ⁵ Bds appagghaṃ. ⁶ Bds bandhū-. ⁷ Bds -yo. ⁸ Bds sasakassa. ⁹ Bds -pādayo. ¹⁰ Bds anattḥu. ¹¹ Bds adda anattḥam passati. ¹² Bds okāraṃ. ¹³ Bds vivādaṃ. ¹⁴ Cks omit ne eko. ¹⁵ Bds dvīpasahassadvayaparivāraṃ. ¹⁶ Bds dvīpasahassadvayaparivāraṃ. ¹⁷ Bds adda assa. ¹⁸ Bds -am. ¹⁹ Cks abhaviṃsa. ²⁰ Bds -ro ca ācāriṃsa.

mitvā sambodhim patto, idāni pi khattiyaparivāro va vicaratū¹ 'ti
 ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni² kumārasatāni adāmsu.
 Bh. te pabbājetvā mahāvanam agamāsi, punadivasato patthāya tehi
 parivuto ekadā Kapilapure³ ekadā Koliyanagare ti dvīsu nagaresu
 piṇḍāya carati, ubhayanagaravāsino mahāsakkāram karimsu. Tesam
 garugāravena na attano ruciya pabbajitānam anabhirati uppajji,
 purāṇadutiyaikāyo pi tesam anabhiratijānanatthāya tam tam vatvā
 sāsanaṃ pesesi⁴, te atirekataram ukkaṇṭhimsu. Bh. āvajjanto tesam
 anabhiratibhāvaṃ ūatvā „ime bhikkhū mādisena Buddhena saddhim
 ekato vasantā ukkaṇṭhanti, kathamrūpā nu kho tesam dhamma-
 kathā⁵ sappāya“ ti upadhārento Kuṇḍaladhammadesanaṃ passi. Atha
 assa etad ahoṣi: „aham⁶ ime bhikkhū Himavantaṃ netvā Kuṇḍa-
 kathāya tesam mātugāmadosaṃ pakāsetvā anabhiratiṃ baritvā⁷ sotā-
 pattimaggaṃ dassāmiti“ so pubbaṇhasamayāni nivāsetvā pattacivaraṃ
 ādāya Kapilavatthuṃ piṇḍāya caritvā pācchābhantaṃ piṇḍapāṭapaṭik-
 kanto bhattakiccaveiāyam eva te⁸ pañcasate bhikkhū āmantetvā
 „dīṭṭhapubbo vo bhī. ramaṇīyo Himavantapadeso“ ti pucchi. „No
 h' idam⁹ bhante“ ti. „Gacchissatha pana Himavantacārikam“ ti¹⁰.
 „Bhante aniddhimantā¹¹ mayam, katham gamissāmā“ ti. „Sace pana
 vo koci gahetvā gaccheyya gaccheyyāthā“ ti. „Ama bhante“ ti.
 S. sabbe pi ne attano iddhiyā gahetvā ākāse uppatitvā Himavantaṃ
 gantvā gaganatale tthito va ramaṇīye Himavantapadeso Kaṇḍanapabba-
 tam¹² Maṇip. Hīṅgulap. Añjanap. Sānup. Phalikapabbatan ti nānāvidhe
 pabbate pañca mahānadiyo¹³ Kaṇḍamunḍakam Rathakāram Sīhappa-
 pātām Chaddantaṃ Tiyaḅgalam¹⁴ Anotattam Kuṇḍaladahan ti sattadahe
 dassesi. Himavanto nāma mahā¹⁵ pañcayojanasatubbedho tiyojanasa-
 hassavitthato, tassa imam ramaṇīyam ekadesam¹⁶ attano ānubhāvena
 dassesi, ta. kutanivāsāni¹⁷ sīhavyagghahatthikulādīni catuppādāni pi
 ekadesato dassesi¹⁸, ta. āramarāmaṇeyyakādīni pupphaphalūpage ruk-
 khe nānāvidhe sakuṇasaṃghe jalathalajapupphāni Himavantaṃ pu-
 ratthimāpasse suvaṇṇatalam pacchimāpasse hīṅgulatalam dassesi,
 imesaṃ rāmaṇeyyakādīnam¹⁹ dīṭṭhakālato patthāya tesam bhikkhūnam
 purāṇadutiyaikāsu chandarāgo pahīno²⁰. Atha S. te bhikkhū gahetvā

¹ Cks only one adj. ² Bd -lavatthupure. ³ Cks -sum. ⁴ Bds dhammi-. ⁵
 Cks omit aham. ⁶ Bds vinodetvā. ⁷ Cks omit te. ⁸ Bd hetam. ⁹ Bd adds
 vutte. ¹⁰ Bd -to. ¹¹ Bd adds ratanap. ¹² Bd adds satta mahāsara. ¹³ Bd
 kiyaṅgalam. ¹⁴ Bds add pathavīto. ¹⁵ Bd ekam-. ¹⁶ Bd -vāsanaṇi. ¹⁷ Bd
 -ti. ¹⁸ Bd -ṇiyakānam. ¹⁹ Bd bahino.

- ākāsato otaritvā Himavantassa pacchimapasse satthiyojanike silātale¹
 sattayojanikassa kappatthikasālarukkhassa heṭṭhā tiyojanāya² manosi-
 lāya³ tehi bhikkhūhi parivuto chabbannabuddharasmiyo vissajjento
 annavakucchiṃ khobhetvā jalamāno suriyo viya nisīditvā madhurassa-
 raṃ nicchārento te bhikkhū āmantesi: „bhi, imasmiṃ Himavante tum-
 behi adiṭṭhapubbaṃ pucchathā“ ti. Tasmīṃ khane dve citrakokilā
 ubhosu koṭisu daṇḍakam mukhena ḍasitvā⁴ majjhe attano sāmikam
 nisīdāpetvā attha cittakokilā purato attha paccato attha dukkhiṇato
 attha vāmato attha heṭṭhato⁵ attha upari chāyam katvā evaṃ taṃ
 citrakokilam parivāretvā ākāsenāgacchanti. Te bhikkhū taṃ sakuna-
 saṃgham diṣvā S-raṃ pucchimsu: „ke nāṃ“ ete bhante sakunā“ ti.
 „Bhi, mama esa“⁶ porāṇako vāṃso, mayā ṭhapitapaveṇi⁷ maṃ pubbe
 evaṃ parivārimsu⁸, tadā paṇ⁹ esa sakunagaṇo mahā ahoṣi, addhū-
 ḍhāni dijakāṇṇāsahassāni maṃ¹⁰ parivārimsu, anupubbena¹¹ parihāyitvā
 idāni ettako jāto“ ti. „Kathamrūpe“¹² pana bhante vanasaṇḍe etā
 dijakāṇṇā tumhe paricarimsu“ ti. Atha nesam S. „tena hi bhi, su-
 nāthā“ ti satim upaṭṭhapāpetvā atītam āharitvā dassento āha:

- Evam akkhāyati evam anusūyati: sabbosadhadharanidhare
 nekapupphamalyavitate¹³ gajagavajamahisarurucamarapasada-
 khaggagokannasihavyagghadīpiacchakokataracchaudārakākada-
 limigabilārasasakannikānucarite¹⁴ ākinnanelamaṇḍalamahāvarā-
 hanāgakuḷakaneṇesaṃghādhivutthe¹⁵ issammigasākhāmmigasa-
 rabhammigaṇimigavātammigapasadamigapurisallukimpurisa-
 yakkharakkhasanisevite¹⁶ amajjamañjaridharabrahmaṭṭhapup-
 phapuphitaggaṇekapāḍapagaṇavitate¹⁷ kuraracakoravāraṇa-
 mayūraparābhūtajīvajīvakacelāvakabhiṃkāraḥaravīkamattavihaṇ-
 gasatasampaghuṭṭhe¹⁸ añjanamanosilaharitalahiṇḍulakahemara-
 jatakanakadhātusatavinaddhapatimaṇḍitappadesa¹⁹ — evarūpe
 khalu kho ramme vanasaṇḍe Kuṇālo nāma sakuno paṭivasati

¹ B^d mano. ² B^d -nikāya. ³ B^d -silatalāya. ⁴ B^d gaḥetvā. ⁵ B^d heṭṭhā.

⁶ C^k eka, B^d esa mama. ⁷ C^k pameṇi. ⁸ C^k -cār-. ⁹ C^k mama. ¹⁰ B^d adda pana. ¹¹ B^d katham evarūpe. ¹² C^k -malyā-, B^d -malla-. ¹³ B^d -cāma-
 ri-taracchasyo-udārīkadall-, C^k kannakā-. ¹⁴ B^d -nānākulakareṇu-ruthe. ¹⁵ B^d -pūrisalū-. ¹⁶ B^d -pahatthapupphapussitaggā-vitate. ¹⁷ B^d -kurura-, C^k -
 cakura-, B^d -sarabhūta-, C^k -karavīra-, B^d satatamsam-. ¹⁸ B^d -kanakāne-
 kadhātusata.

ativiya citto ativiya cittapattacchadano, tass' eva khalu bho
 K-assa s-assa addhuddhāni itthisahassāni paricārikā dijakañṇāyo.
 Atha khalu bho dve dijakañṇāyo kaṭṭhaṃ mukhena ḍasitvā
 taṃ K-aṃ s-aṃ majjhe nisīdāpetvā udḍenti, „mā naṃ K-aṃ
 s-aṃ addhānapariyāyapathe kilamatho nbbāhetthā“¹ 'ti. Pañ- 5
 casatadijakañṇāyo² heṭṭhato heṭṭhato ḍenti³, „sac' āyaṃ K. s.
 āsanā paripatissati⁴ mayan taṃ pakkhehi paṭiggaheṣṣāmā“⁵ 'ti⁶.
 Pañcasatā dijakañṇāyo uparūpari⁷ ḍenti, „mā naṃ K-aṃ s-aṃ
 ātapo paritāpiti“⁸. Pañcasatā dijakañṇāyo ubhatopasse ḍenti⁹
 „mā naṃ K-aṃ s-aṃ sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā 10
 vāto vā ussāvo vā upapphusīti“¹⁰. Pañcasatā dijakañṇāyo purato
 purato ḍenti¹¹, „mā naṃ K-aṃ s-aṃ gopālakā vā pasu-
 pālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhabārakā vā vanakammikā vā
 kaṭṭhena vā kaṭhalena¹² vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā
 satthena vā sakkharāhi¹³ vā pahāraṃ adamsu¹⁴, māyaṃ K. s. 15
 gacchehi vā latahi vā rukkehi vā¹⁵ thambhehi vā pāsānehi vā
 balavantehi vā pakkhihi saṃgāmesīti“¹⁶. Pañcasatā dijakañṇāyo
 pacchato ḍenti¹⁷ saṃhāhi sakkhihi mañjūhi¹⁸ madhurāhi vā-
 cāhi samudācarantiyo, „māyaṃ¹⁹ K. s. āsane pariyukkaṇṭhīti“²⁰.
 Pañcasatā dijakañṇāyo²¹ disodisaṃ ḍenti²² nekarukkhavividha- 20
 vikatiphalam āharantiyo, „māyaṃ K. s. khudāya parikilamitthā“²³
 'ti. Atha khalu bho dijakañṇāyo taṃ K-aṃ s-aṃ ārāmen'
 eva ārāmaṃ uyyānen' eva uyyānaṃ naḍḍitthen' eva n-aṃ
 pabbatasikharen' eva p-aṃ ambavanen' eva a-aṃ jambuvanen'
 eva j-aṃ labujavanen' eva l-aṃ nālīkerasañjādiyen' eva²⁴ 25
 n-iṃ²⁵ khippam eva abhisambhonti ratatthāya²⁶. Atha khalu
 bho K. s. tāhi dijakañṇāhi divasaṃ²⁷ paribbālho²⁸ evam apa-

¹ Bds -ethā. ² Bd adds mukhe. ³ Ck naccenti, Bd heṭhako ḍenti. ⁴ Cks -tis-
 sati. ⁵ Bd -mī, omitting ti. ⁶ Cks evarūpari. ⁷ so Cks for -tāpayīti? Bd
 -tāpeti. ⁸ Cks naccenti, Bd naḍḍenti. ⁹ Ck naccenti. ¹⁰ Bd kaṭhalāya. ¹¹ Cks
 -āyā. ¹² Cks addamsu. ¹³ Bd adds sakkhehi vā. ¹⁴ Cks -messasīti. ¹⁵ Ck
 naccenti. ¹⁶ Bd mañjūhi. ¹⁷ Cks mā saṃ, Bd yā maṃ. ¹⁸ Cks omīti di-
¹⁹ so Cks; Bds -sañcāriyeneva. ²⁰ Bds -sañcāri. ²¹ Bd rati-. ²² Cks -se
²³ Ck -he.

khippaṃ ñeva ratatthāya¹ pāpuṇanti, divasaṃ² paribbūḷho ti sakaladivasaṃ
vūḷho³, apasādeti⁴ tā kira taṃ evaṃ divasaṃ pi paricaritvā nivāsaruḷḷhe
otāretvā parivāretvā rukkhasaḷḷhāsu nisīditvā app-eva nāma madhuravacanāṃ
labheyyāma⁵ 'ti patthayantiyo iminā uyyojitakāle attano vasanaṭṭhānaṃ gami-
sāma⁶ 'ti vasaṃti, Kuṇḍarājā⁷ pana tā uyyojento nassathā⁸ 'ti ādi vacanehi
apasādeti, ta,⁹ vīnassathā¹⁰ 'ti sabbatobhāgena nassatha gehe dhanadhaññādināṃ
nāsanena coriyo bahumāyatāya dbuttiyo naṭṭhasatitāya¹¹ āsatiyo anavaṭṭhitacitta-
tāya lahucittāyo katavināsanena mittadōbbhitāya appatikāriyo ti.

Evaṃ ca pana vatvā „iti kho bhi, ahaṃ tiracchānagato pi
itthīnaṃ akataññutaṃ bahumāyatam anācāratam¹² dussilataṃ ca jānāmi, 10
tadā p' ahaṃ¹³ tāsāṃ vase avattitvā tā yeva attano vase vattemi¹⁴“
imāya kathāya¹⁵ tesāṃ bhikkhūnaṃ anabhiratiṃ haritvā S. tuṇhi ahoṣi.
Tasmiṃ khaṇe dve kālakokilā sāmikaṃ daṇḍakena ukkhipitvā heṭṭhā-
bhāgādisu catasso catasso hutvā taṃ padesaṃ āgamiṃsu, tāpi disvā
te S-raṃ pucchīṃsu. S. „pubbe bhi, mama sahāyo Puṇṇamukho 15
nāma phussakokilo¹⁶ ahoṣi, tassāyaṃ vāṃso“ ti vatvā purimanāyen¹⁷
eva tehi bhikkhūhi pucchito āha:

Tass' eva¹⁸ khalu bho Himavato pabbatarājassa puratthima-
disābhāge susukhumasunipunaḡirippabhavā¹⁹ haritupayantiyo²⁰ ti.

Ta. suṭṭhusukhumasanaḡasakḷḷatāya²¹ susukhumasunipunaḡ²² giri²³ etā- 20
saṃ pabhavā²⁴ ti girippabhavā²⁵ Himavantaṃ sandamānā, haritūṭṭhamissa-
oghatāya harita-Kuṇḍaladaḡaṃ upagamanena upayantiyo ti sukhumasunipuna-
girippabhavā²⁶ haritupayantiyo²⁷ evarūpā nadiyo yasmiṃ santīti a. Idāni yaṃ
Kuṇḍaladaḡaṃ tā upayanti ta,²⁸ pupphāni vaṇṇento āha:

Uppalakumudapadumanaḡinasatapattasogandhikamandālaka- 25
sompattivirūḷhasucigandhamanuñṇapāvakappadese²⁹ ti.

Ta. uppalaṃ ti ulluppalaṃ, naḡinaṃ ti setapadumaṃ, satapattan ti
paripunaḡasatapattapadumaṃ, sampattiti etehi sampattivirūḷhehi abhinavajātehi
sucigandhena c' eva manuñṇena ca hadayaḡandhanasamattatthāya pāvakena³⁰ ca 30
padesena samannāgato ti a. Idāni tasmiṃ dāhe rukkhādayo vaṇṇento āha:

¹ B^d rati. ² C^k -sa. ³ B^d paribbūḷho. ⁴ B^d adda nassathā ti gacchatha. ⁵
C^k -ra. ⁶ B^d pāhaṃ. ⁷ B^d gāthāya. ⁸ C^k B^d pu-. ⁹ C^k evaṃ. ¹⁰ C^k
-ppahāvā, B^d -patava. ¹¹ C^k bhari-. C² bharitūpasantiyo, B^d tassa susukhuma-
sunipunā in the place of tattha. ¹² B^d -salliatāya. ¹³ C^k -go. ¹⁴ C^k giri,
B^d giri. ¹⁵ C^k pabhāvo, B^d pabhavo. ¹⁶ C^k -bhāvā. ¹⁷ C^k -bhāvā. ¹⁸ C^k
haritūlayantiyo, C² haritūlayantiyo. ¹⁹ B^d -yantiyo tāni. ²⁰ C^k -dālava-
²¹ B^d māva-.

Kuravakamucalindaketakacetasavajulapunnāgavakulatilaka-
piyakahasanasālasalācampaḥāsoka-nāgarukkhatirītibhūjapatta-
loddacandanoghavane kālāgalupadmakapiyaṅgudevadārukacoca-
gahane¹ kakudhakūṭajaamkolakaccikārakaṇṇikārakāṇaverako-
5 raṇḍakovilārakimsukayodhivana-mallikamānāṇaṇamanavajja-
bhaṇḍisurucirabbaginimālādīmalyadhare jātisumanamadhugan-
dhikadhanukārikatālisatagarausīrakotṭhakacchavitate atimuttaka-
samkusumitalatāvitatapati-maṇḍitappadese haṁsapilavakādamba-
kāraṇḍavābhinadite vijjādhara-siddhasamānatāpasagaṇādhivutthe
10 varadevayakkharakkhasadānavagandhabbakinnaramahoragānu-
cinnappadese² —

Evarūpe khalu bho ramme vanasaṇḍe Puṇṇamukho nāma
phussakokilo pativasati ativiya madhuragi-ro vilasitanayana-
mattakkho, tass' eva khalu bho P-assa ph-assa adḍhuddhāni
15 itthisatāni paricārīkā dijakaṇṇāyo. Atha khalu bho dve dija-
kaṇṇāyo kaṭṭham mukhena ḍasitvā taṁ P-am ph-am majjhe
nisidāpetvā udḍenti, „mā naṁ P-am ph-laṁ addhānapariyāya-
pathe kilamatho ubbāhetthā“³ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo heṭṭhato
ḍenti,⁴ „sac' āyaṁ P. ph.⁵ āsanā paripatissati⁶ mayāṁ taṁ
20 pakkhehi paṭiggahessāma“⁷ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo uparūpari-
ḍenti,⁸ „mā naṁ P-am ph-am ātāpo paritāpīti“⁹. Paṇṇāsa
dijakaṇṇāyo ubhatopasse ḍenti,¹⁰ „mā naṁ P-am ph-am sītaṁ
vā uṇhaṁ vā tiṇaṁ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphu-
sīti“¹¹. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo purato¹² ḍenti,¹³ „mā naṁ P-am
25 ph-am gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭha-
hārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭṭhalena¹⁴ vā pāṇinā
vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi vā pabāraṁ
adāmsu, māyaṁ P. ph. gacchehi vā latahi vā rukkhehi vā
thambhehi vā pāsānehi vā balavantehi vā pakkhihi¹⁵ saṁ-
30 gāmesīti“¹⁶. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo pacchato¹⁷ ḍenti saṇḥāhi sa-

¹ Bā kurā-ketakavidisa-maṇṇūlapuṇṇāgavahūla-piyanāḥasanasalācampaḥāsoka-
kālagulupaduka-dāruṇatecagahane. ² Bā tatthevayakkha-. ³ Bā -ethā. ⁴ C^{ks}
naccenti. ⁵ Bā adde sakūṇo. ⁶ C^{ks} -paṭi-. ⁷ C^{ks} repeat pu-. ⁸ C^{ks} naccenti.
⁹ C^{ks} kalena, Bā kathalāya. ¹⁰ C^{ks} -ehi, Bā -lhi. ¹¹ C^{ks} repeat pa-.

khilāhi mañjūhi¹ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyaṃ
P. ph. āsane pariyukkaṇṭhīti“². Paññāsa dijakaṇṇāyo di-
disaṃ ḍenti nekarukkhavividhaviakatiphalaṃ āharantiyo, „mā-
yaṃ P. ph. khudāya parikilamitthā“³ ti. Atha khalu bho dija-
kaṇṇāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ ārāmen⁴ eva ārāmaṃ uyyānen⁵ eva
uyyānaṃ nadītutthen⁶ eva n-aṃ pabbatasikharen⁷ eva p-aṃ
ambavanen⁸ eva a-aṃ jambuvanen⁹ eva j-aṃ lambujavanen¹⁰
eva l-aṃ nāḷikerasañjādiyen¹¹ eva¹² n-iṃ¹³ khippam eva abhi-
sambhonti¹⁴ ratatthāya¹⁵. Atha khalu bho P. ph. tāhi dija-
kaṇṇāhi divasaṃ paribbūho¹⁶ evaṃ pasamsati: „sādhū sādhū¹⁷
bhaginiyo, etaṃ kho bhaginiyo tumbhākaṃ patirūpaṃ¹⁸ kula-
dhītānaṃ¹⁹ yaṃ tumhe bhattāraṃ paricareyyāthā²⁰“ ti. Atha
khalu bho P. ph. yena Kuṇḍalo s. ten²¹ upasaṃkami, addassuṃ²²
kho K-assa s-assa paricārikā dijakaṇṇāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ,
dūrato āgacchantāṃ disvāna yena P. ph. ten²³ upasaṃkamimsu²⁴,
upasaṃkamitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ etad avocaṃ: „ayaṃ samma
P-kha Kuṇḍalo s. ativiya pharuso ativiya pharusavāco, app-eva
nāma tavam²⁵ pi āgamma piyavācaṃ labheyyāma²⁶“ ti. „App-
eva nāma bhaginiyo“ ti vatvā yena K. s. ten²⁷ upasaṃkami,
upasaṃkamitvā K-ena s-ena saddhiṃ paṭisammoditvā eka-
mantaṃ nisinno kho P. ph. taṃ K-aṃ s-aṃ etad avoca:
„kissa tvaṃ samma K-la itthīnaṃ sujātānaṃ kuladhītānaṃ
sammāpaṭipannaṇaṃ micchāpaṭipanno²⁸, amanāpabhāṇinaṃ pi
kira samma K-la itthīnaṃ manāpabhāṇinā bhavitabbaṃ ki-
maṅga pana manāpabhāṇinan²⁹“ ti. Evaṃ vutte³⁰ K. s. taṃ³¹
P-aṃ ph-aṃ evaṃ apasādesi: „nassa tvaṃ samma jamma
vasala, vinassa tvaṃ samma jamma vasala, ko nu tayā viyatto
jāyāyācitenā³²“ ti, evaṃ apasādito va³³ pana P. ph. tato h³⁴

¹ Bđ mañjūhi. ² Cks pariu-. ³ Ck -jātādiyeneva, Cc -jādiy-, Bds -sañcāri-
keneva. ⁴ Ck -sañjātādi, Bds -sañcāraṃ. ⁵ Bđ -bhenti. ⁶ Bđ rati. ⁷ Cks
divasapari-, Bđ divasampari-. ⁸ Cks -pa. ⁹ Ck -dhitā. ¹⁰ Bđ pati-. ¹¹ Ck
addassu, Cc addasāsu, Bđ addasāsum. ¹² Bđ omits upa-. ¹³ Bđ taṃ. ¹⁴ Bđ
adds si. ¹⁵ Bđ -o. ¹⁶ so Cks; Bđ jāyājīnenā. ¹⁷ Bđ ca.

parehi puttḥatāya phussakokilo, vilasitanayano¹ ti vilasitanetto, mattak-
kko ti yathā mattānaṃ akkhini rattāni honti evaṃ rattakkho pamāṇayuttanetto
vā, bhagīniyo ti ariyavohārena ālapanāṃ, paricareyyāthā² 'ti sakaladivasaṃ
gahetvā vicareyyātha, iti so piyakathaṃ kathetvā uyyojeti³, kadāci pana K. s.
saparivāro P-mukhaṃ dassanāya gacchatī kadāci P. K-lassa santikaṃ gacchatī, 5
tenāha: atha khalu bho ti, sammā 'ti vayassa, āgammā 'ti paṭicca upanissāya,
labheyyāmā 'ti K-assa' santikaṃ piyavacanāṃ labheyyāma, appevanāmā 'ti
api nāma labheyyāma, vakkhāmiṃṇu ti, sujātānaṃ ti samānajatikhānaṃ, nassā
'ti palāya, jammā 'ti lāmaka, vyatto ti ko nu⁴ sadiso añño vyatto nāma
atthi, jāyāyācitenā⁵ 'ti jāyājītena⁶, ayaṃ vā pāṭho, evaṃ itthiparājītena tayā 10
sadiso ko nāma vyatto atthi, taṃ puna evarūpassa vacanassa ābhaṇanattḥāya⁷
apasādesi, tato heva⁸ 'ti kuddho m. K. ti cintetvā tato yeva paṭinivatti, so
nivattitvā saparivāro attano vasaṇatṭhānaṃ eva agamāsi, appeva nāmā 'ti
saṃsaya-parivittakko imamaḥ ābādhaṃ vuttḥaheyya vā na vā ti evaṃ cintetvā taṃ 15
ohāya pakkamiṃṇu, tumhaṃ⁹ ti tumhākaṃ, app-eva nāmā 'ti tamhā ābādhaṃ
vuttḥaheyya vā na vā, amhākaṃ āgatakalē mato bhavissati, mayam hi idāṃ' esa
marissatīti ātvā tumhākaṃ pādapari-carikā bhavitum āgatā ti, ten' upasaṃ-
kamīti imā itthiyo sāmikassa matakālē āgatā paṭikkulā bhavissāmā 'ti taṃ pahāya
āgatā¹⁰ gantvā mama sabāyaṃ pupphaphalādini nūnābhesajjāni samharitvā āro-
gaṃ¹¹ karissāmi ti cintetvā nāgabalo M. ākāse¹² uppatitvā yena so ten' upa- 20
sāmkami, haṃ ti nipāto, jivasi sammā 'ti pucchanto evaṃ āha, itaro pi 'ssa
jivāmi ti vadanto haṃ sammā 'ti āha, pāyāpesi ti pāyesi, paṭippassambhīti
vūpasanto.

Tāpi dijakaṇṇāyo tasmim aroge jāte āgatā. K. pi P-khaṃ
katipāhaṃ phalāphalāni¹³ khādāpetvā tassa balappattakālē 25
„samma tvam idāni ārogo¹⁴, attano paricārīkāhi saddhim vasa,
aham pi attano vasaṇatṭhānaṃ gamissāmi¹⁵“ ā. Atha naṃ so
„imā¹⁶ maṃ bālhagilānaṃ pahāya palātā¹⁷, na me etāhi dhut-
tīhi¹⁸ attho¹⁹“ ti ā. Taṃ sutvā M. „tena hi te samma itthiṇaṃ
pāpabhāvaṃ ācikkhissāmi²⁰“ P-aṃ gahetvā Himavanta-passe 30
manosilātalaṃ netvā sattayojaniyasālamūle manosilāsane²¹ nisīdi,
ekasmiṃ passe P. saparivāro nisīdi. Sakala-Himavante deva-
ghosana-carī²²: „ajja K. sakuna-rājā Himavati²³ manosilāsane
nisīditvā Buddhalīhāya dh. desessati, taṃ sunāthā²⁴“ ti param-

¹ Bā -nā. ² Bā -zi. ³ Bā adds tayā. ⁴ Bā jāyājītenā. ⁵ C² Bā jāyā-. ⁶
C² āhanattḥāya, C² ābhanat-, B² abhaṇat-, B² abhaṇanatt-. ⁷ Bā yevā. ⁸ C²
tiyahan, C² tuyhan. ⁹ Bā adds ti ahaṃ, B² ahaṃ. ¹⁰ Bā a-. ¹¹ Bā -ena.
¹² Bā -lena. ¹³ Bā adds samma. ¹⁴ Bā palāyanti. ¹⁵ Bā vasallhi. ¹⁶ Bā
-lātale. ¹⁷ Bā devatā-. ¹⁸ Bā -vante.

parāghosena chakāmāvacarā devā nātvā¹ yebhuyyena² sannipatiṃsu, bahū nāgasupannagijjhā aṭaviyam pi³ devā⁴ taṃ atthaṃ ugghosiṃsu. Tadā Ānando nāma gijjharājā dasasahassagijjhaparivāro Gijjhapabbate paṭivasati, so pi taṃ kolāhalaṃ sutvā „dh. supissāmīti“⁵ saparivāro jāgantvā ekamantaṃ nisīdi. Nārado pi pañcābhinnātāpaso dasasahassatāpasapari-
 5 vuto Himavantapadese viharanto taṃ devaghosanaṃ sutvā „sahāyo kira me K. itthiṇaṃ agunaṃ kathessati“, mayāpi taṃ desanaṃ sotuṃ vaṭṭatīti⁶ tāpasasahassena⁷ saddhiṃ iddhiyā
 10 ta. gantvā ekamantaṃ nisīdi. Buddhānaṃ desanāsannipātasadiso mahāsamāgamo ahoṣi. Atha M. jātissaraññāpēna itthidosapaṭisamyuttaṃ atītabhave diṭṭhakāraṇaṃ P-aṃ⁸ kāya-sakkehiṃ katvā kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

15 Atha khalu bho K. s. taṃ P-aṃ ph-aṃ gilānavuṭṭhitaṃ acira-
 vuṭṭhitaṃ gelaṇṇā⁹ etad avoca: „diṭṭhā mayā samma P-kha K aṇḍā¹⁰
 dvepitikā¹¹ pañcapatikā ya¹² chaṭṭhe purise cittaṃ paṭibuddhaṃ ti¹³
 yā yadidāṃ kavandhe piṭhasappimhīti“¹⁴. Bhavati ca paṇ’ uttar’
 ettha¹⁵ vākyam:

20 1. Ath’ Ajjuno Nakulo Bhīmaseno
 Yudhiṭṭhilo Sahadevo¹⁶ ca rājā
 ete paṭi pañca-m-aticca¹⁷ nārī
 akāsi¹⁸ khujjavāmanena pāpaṇ ti. 288.

„Diṭṭhā mayā samma P-kha Saccatāpāvi nāma samaṇī su-
 25 sānamajjhe vasantī¹⁹ catutthabhattaṃ pariṇāmayamānā, sā²⁰ tulāputta-
 kena²¹ pāpam akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kākāti²² nāma devī
 samuddamañjhe vasantī bhariyā Venateyyassa²³ Naṭakuverena²⁴ pāpam
 akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kuraṅgavi²⁵ lomasundarī²⁶ Eja-

¹ Bā sutvā. ² Bā adds tattha. ³ Bā -pañāvijjādhārādīnaṃ pi, Bā -vijjātāṭavisa-
 yampl. ⁴ Bā devatā. ⁵ Cā supissāmīti. ⁶ Bā adds mahāsamāgamo bhavissati.
⁷ Bā -dasasahassena. ⁸ Bā -khassa. ⁹ Bā gelaṇṇātaṃ, Cā gelaṇṇātaṃ. ¹⁰ Bā
 adds devī. ¹¹ Bā dvī-. ¹² so Cā for yassā? Bā yo, Bā rañ. ¹³ so Cā;
 Bā -bandhi. ¹⁴ Bā piṭha-, Cā piṭṭha-. ¹⁵ Cā pha-, Bā ma-. ¹⁶ Bā sīha-.
¹⁷ Bā paticca. ¹⁸ Bā akārī. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cā omit sā. ²¹ so C;
 Cā tulāputtaṃkena, Bā sūravuttakena, Bā surādhu-. ²² Bā kākavanti; so III
 p. 90. ²³ Bā nevati-. ²⁴ -kupparena. ²⁵ Bā kuraṅgadevī. ²⁶ Cā -sudarī.

kamāraṃ¹ kāmāyamānā Chalaṅgākumāra-dhanantevāsina² pāpam akāsi, Evaṃ h' etaṃ³ mayā nātāṃ: Brahmaḍattassa mātaraṃ ohāya Kosalarāja⁴ Pañcālacaṇḍena⁵ pāpam akāsi. Etā ca aññā ca akāmsu pāpam, tasmāhaṃ itthinaṃ na vissase na-ppasaṃse, mahi yathā jagati-samānarattā vasundharā itaritarāpatitthā sabbasahā⁶ aphaṇḍanā⁷ 5 akuppā tath' itthiyo⁸, tāyo na vissase naro

3. Siho yathā lohitamaṃsabhojano
vālmigo⁹ pañcahattho¹⁰ suruddho
pasayhakhādī parahimsane rato
tath' itthiyo¹¹, tāyo na vissase naro. 289.

10

Na khalu¹² 3. P-kha vesiyo nāriyo gamaniyo¹³, na h' etā bandha-kiyo¹⁴ nāma, vadhikāyo nāma etāyo yadidaṃ vesiyo nāriyo gamaniyo ti, corā viya veṇikatā madir' iva diddhā¹⁵ vāṇijā¹⁶ viya vācāsanthutiyo¹⁷ issasiṅgam iva parivattāyo uraga-m-iva dujjivhāyo sobbham iva pañcechannā pātālam iva duppurā rakkhasi viya duttosā¹⁸ Yamo 15 v' ekantahāriyo sikhī-r-iva¹⁹ sabbabhakkhā nadī-r-iva sabbavāhi²⁰ anilo viya yenakāmaṃcarā²¹ Neru viya avisesakārā visarukkho²² viya nicca-phalitāyo²³ ti. Bhavati ca paṇ' uttar' ettha vākyam:

3. Yathā coro yathā diddho²⁴ vāṇijo va²⁵ vikatthani²⁶
issasiṅgam ivāvattā²⁷ dujjivhaurago yathā²⁸ 290.
4. Sobbham iva pañcechannā pātālam iva duppurā
rakkhasi viya duttosā Yamo v' ekantahāriyo²⁹ 291.
5. Yathā sikhī nadī vāto Neru nāvāsamākātā³⁰
visarukkho viya pañcadhā³¹ nāsanti ghare bhogaṃ
ratanān' antakaritthiyo³² ti. 292.

25

Ta. glānāvutthitan ti paṭhamam glānaṃ paccāhvutthitaṃ³³, dīṭṭhā mayā ti attē kira Brahmaḍatto Kāsirājā sampannabalavāhanatōya Kosalarājānaṃ gaheṭvā Kosalarājānaṃ māretvā tassa aggaṃmahesinā sannisinnaḥabbhaṃ gaheṭvā

¹ Ck² e|amārakaṃ, B² e|akakumāraṃ. ² C² B² -raṇḍha-. ³ B² evaṃhi-. ⁴ so Ck²; B² -jaṃ. ⁵ C² sabbāsaha, Ck² sabbāsahā. ⁶ Ck² athanānā. ⁷ Ck² tali-, tathi-, B² dati-. ⁸ C² vajā-. ⁹ B² pañcāvuddho, B² -vudho, Ck² pañcahattho. ¹⁰ Ck² ratitthiyo, C² tithiyo, B² tattitthiyo. ¹¹ B² adā kho. ¹² so all three MSS. ¹³ Ck² na hetāvakaṃvadhakiyo. ¹⁴ so C²; Ck² madirā viya visagiddhā, B² madirā varitthā. ¹⁵ B² -o. ¹⁶ Ck² vācāyasatthutiyo. ¹⁷ Ck² dutto, C² dhutto. ¹⁸ all three MSS. sikhī-. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Ck² -māvacarā. ²¹ B² -ā. ²² Ck² -liniyo. ²³ B² ritho. ²⁴ B² ti. ²⁵ Ck² vitatthati, B² vikattani. ²⁶ B² isiṅgamiva parivattā. ²⁷ B² dujjivhā. ²⁸ aviseṣa - - - wanting in C². ²⁹ so C²; Ck² -samāpakā ti, B² -samāgatā. ³⁰ so C²; Ck² pañcadā, B² niccephalo. ³¹ Ck² ratanattakaritthiyo, B² ratanānantaritthiyo. ³² Ck² pañcā-, B² paccānuvu-.

- Bārāṇasim gantvā tam attano agramahesim akāsi, sā¹ aparabhāge dhītaram vijāyi, rañño pana² pakatīyā dhītā vā putto vā n' atthi, so tussitvā: bhadda³ varaṇ gaṇhā⁴ 'ti ā., sā gahitakam katvā thapesi, tassā pana kumārīkāya Kaṇhā ti nāmaṇ karimāsu, ath' assā vayappattāya mātā⁵: amma pitārā te varo dīnoo, tam ahaṇ gahetvā thapesim, tava ruccanakaṇ varaṇ gaṇhā 'ti ā.⁶, sā: mayhaṇ⁶ avijjamaṇaṇ⁷ n' atthi, patim gahaṇatthāya⁸ me sayamvaraṇ karehiti kilesa-bahulatāya hīrottappaṇ bhinditvā mātaram ā., sā rañño ārocesi, rājā: yathā-rucim⁹ patigaṇhātū 'ti vatvā sayamvaraṇ ghesāpesi. rajaṇṇaṇe sabbālaṇhākāra-patimaṇḍitā bahupurisā sannipatimsu, Kaṇhā pupphaśamuggaṇ ādāya uttara-sihapaṇḍare thitā olokeṇti ekam pi na rocesi, tadā Paṇḍurājagottato¹⁰ Ajjuno Nakulo Bhūmaseno Yuddhiṭṭhilo Sahadevo¹¹ ti ime pañca Paṇḍurājaputtā¹² Takkaṣiṭṭhāya dīśāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṇ gahetvā¹³ desacārittaṇ jānissāmā 'ti vīcāranta Bārāṇasim pattā¹⁴ antonagare kolāhalaṇ survā pucchitvā tam atthaṇ ṇatvā mayam pi gamissāmā 'ti kañcanarūpasamānarūpā pañca¹⁵ pi ta. gantvā paṭipāṭiyā aṭṭhaṇsu, Kaṇhā te diāvā pañcasu thitesu paṭibaddha-cittā hutvā pañcannam pi sīsasu mālācumbatākāni khīpitvā: amma ime pañca jane vāremīti¹⁶ ā., sā rañño ārocesi, rājā varassa dinnattā na labhissasīti¹⁷ avatvā anattamaṇo va kiṇḍitvā kassa puttā ti pucchitvā Paṇḍurājaputtabhāvaṇ¹⁸ ṇatvā tesam sakkāraṇ katvā tam pūdaparicārikam adāsi, sā sattabhūmakapāsāde te¹⁹ kilesavasena saṇḍaṇḍi, eko paṇ' assā paricāriko khujjo piṭṭhaṇḍappi atthi, sā pañca rājaputte kilesavasena saṇḍaṇḍitvā tesam bahiṭṭakkhantakāle okāsaṇ labhitvā kilesena anudāyhamānā khujjena saddhiṇ pāpaṇ karoti, tena ca saddhiṇ kathenti: mayhaṇ tayā sadiso piyo n' atthi rājaputte māretvā tesam galalohitena tava pāde makkhāpessāmi²⁰ vadati, itaresu pi jeṭṭhabhātikena missibhūtakāle: imehi catūhi jamehi tvam eva mayhaṇ piyataro mayā jīvitam pi tav' atthāya pariccattaṇ mama pītu accayena tuyhaṇ yeva r. dāpessāmi²¹ vadati, itarehi saddhiṇ missibhūtakāle pi es' eva nayo, te ayaṇ²² amhe piyāyati issariyaṇ ca no etaṇ nissāya jātaṇ ti tassa ativiya tussanti, sā ekadivasam ābūdhikā abosi, atha naṇ te parivāretvā eko sīsaṇ sambāhanto nisīdi sesā ekekam hatthaṇ ca pūdaṇ ca, khujjo pana pādamaṇe nisīdi, sā sīsaṇ sambāhamānassa jeṭṭhabhātikassa Ajjunakumārassa: mayhaṇ tayā piyataro n' atthi jīvamānā tuyhaṇ jīvissāmi pītu accayena tuyhaṇ r. dāpessāmi²³ sīsena saṇḍaṇḍi dadamānā tam saṇḍaṇḍi, itaresam pi hatthapādehi tath' eva saṇḍaṇḍi adāsi, khujjaṇa pana: tvam ūeva mama piyo tav' atthāya ahaṇ jīvissāmi²⁴ jīvāya saṇḍaṇḍi adāsi, te sabbe pi pubbe kathitabhāvena tāya saṇḍāya tam atthaṇ jānimsu, tesu sesā attano dīnnesaṇḍāyo²⁵ jānimsu, Ajjunakumāro pana tassā

¹ Bā tā, C² omīti sū. ² C² omīti pana. ³ Bā -bāhi. ⁴ Bā adds tam āha. ⁵ Bā omīti āha. ⁶ Bā adds aṇḍaṇḍi. ⁷ so C²; Bā adds dhanam. ⁸ Bā gaṇhana-. ⁹ Bā -jtaṇ. ¹⁰ C² paṇḍarājā bhoggaṇo, C² paṇḍarāja bho. ¹¹ Bā sīha-. ¹² C² paṇḍa-. ¹³ Bā ugga-. ¹⁴ Bā patvā. ¹⁵ Bā adds paṇḍurājaputtā. ¹⁶ Bā jane va me dehiti. ¹⁷ C² -titi. ¹⁸ C² -da ti. ¹⁹ Bā -māti. ²⁰ Bā pāpessā-miti. ²¹ C² te sath. ²² Bā -āyeva.

batthapādaajivhāvīkāre diṣvā: yathā mayhaṃ evaṃ sesānaṃ pi imāya saññāya
 dinnāṃ¹ bhavissati khujjena cāpi saddhiṃ etissā santhavena² bhavitabban ti
 cintetvā bhātaro gabetvā bahi nikkhamitvā pucchī: dīṭṭhā vo pañcapatīkā mama
 sīsavīkāraṃ dassentīti, āma dīṭṭhā ti, kāraṇaṃ jānāthā³ 'ti, na jānāma⁴ 'ti, idam
 nāma⁵ ettha kāraṇaṃ: tumhākaṃ batthapādehi dinnasaññāya kāraṇaṃ jānāthā⁶ 'ti⁷ 5
 amhākaṃ pi ten⁸ eva kāraṇena adāsīti, khujjassa jivhāvīkāreṇa saññādānassa
 kāraṇaṃ jānāthā⁹ 'ti, na jānāma¹⁰ 'ti, atha nesaṃ ācikkhitvā iminūpi saddhiṃ
 etāya pāpakammaṃ katan ti¹¹, tesu asaddhabantesu khujjaṃ pakkosivā pucchī,
 so sabbhaṃ pavattin¹² kathesi, te tassa vacanaṃ sutvā tassā vīgatachandarāgā: aho
 mātugāmo nāma pēpo dussilo, amhādisse nāma jāṭisampanne sobbaggappatte pa- 10
 hāya evarūpeṇa jeguechapatīkkūleṇa khujjena saddhiṃ pāpakammaṃ karoti, ko
 nāma paṇḍitajātiko evaṃ nillajjāhi pāpadhammāhi itthihi saddhiṃ ramissatthi
 anekapariyāyena mātugāmaṃ garahitvā alaṃ no gharāvāsena¹³ 'ti pañca janā
 Himavantam pavisitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā āyupariyosāne yathākammaṃ
 gatā, K. sakugārājā Ajjunakumāro aho, tasmā¹⁴ attanā dīṭṭhakūraṇaṃ dassento 15
 dīṭṭhā mayā ti adīṭṭhā ā.

Ta. dveptīkā¹⁵ ti Kosalarāñño¹⁶ Kāsīrāñño ca vasaṇ¹⁷ etahi vuttam,
 pañcapatīkā yā 'ti pañcapatīkā, yakāro nipātamatto, paṭibaddhantīyā¹⁸ ti
 paṭibaddhamānā¹⁹, kavandhe²⁰ ti²¹ tassa kira gīvāya²² onamitvā²³ uraṃ
 allīnā tasmā chinnaśīso viya khāyati, pañcamaticcā²⁴ 'ti ete pañca atikka- 20
 mitvā, khujjavāmanenā²⁵ 'ti khujjena vāmanakena²⁶, aparāni pi dīṭṭhapubbāni
 dassento puna dīṭṭhā ti adīṭṭhā āha, ta. paṭhamavattusmiṃ tava ayaṃ vibhāvanā:
 attē kira Bārāṇasīṃ nissāya Saccatapāvī²⁷ nāma setasamaṇi sāsāne paṇḍa-
 sūlaṃ karetvā ta. vasamānā cattārī²⁸ bhattāni atikkamitvā bhuñjati, sakalana-
 gare Cando viya Suriyo viya ca pākāṭā aho, B-sivāsīno khipitvāpi²⁹ khalī- 25
 tvāpi namo Saccatapāvīyā³⁰ ti vadanti, ath' ekasmiṃ cānakāle paṭhamadivase
 tava suvaṇṇakārā gaṇabandhane³¹ ekasmiṃ padese maṇḍapaṃ karetvā³² maecha-
 mathasasurāgandhamālādīni netvā³³ surāpānaṃ brāhminsu, ath' eko suvaṇṇakāro
 surādhiṭṭhako³⁴ chaḍḍento: namo Saccatapāvīyā³⁵ ti vatvā ekena paṇḍitena: ambho
 andhabāla calacittīya itthīyā namo karosi aho bālo sīti vutte: samma mā evaṃ 30
 avaca mā nīrayasadhvattanikaṃ kammaṃ³⁶ karīti ā, atha naṃ so: dubbuddhi
 tuṇhī hohi³⁷ sāsassaṇa abbhutaṃ kara³⁸ ahan te³⁹ Saccatapāvīm⁴⁰ ito sattame
 divase alaṃkatapattiyattam imasmiṃ thāne nisīno suravittam⁴¹ gāhāpetvā suram

¹ so B₂; C₂ -ā. ² B₂ santhavena. ³ B₂ add āma jānāma ti. ⁴ B₂ add
 vatvā. ⁵ B₂ tattha. ⁶ B₂ add ca. ⁷ B₂ dvi-. ⁸ so C₂; B₂ paṭibandhiyā,
 C₂ paṭibaddhantibaddhayā. ⁹ C₂ paṭibaddhamānā, B₂ -bandhamānā. ¹⁰ C₂
 tav-, B₂ kaphante. ¹¹ C₂ pi. ¹² B₂ givā. ¹³ B₂ -etvā. ¹⁴ C₂ pañcapatīma-
 ticcā, C₂ pañcapatīmaticcā, B₂ pañcapaticcā. ¹⁵ B₂ add idam vatvā. ¹⁶ C₂
 -pāpi, C₂ -pāci, B₂ -pāvi. ¹⁷ B₂ add divasāni. ¹⁸ C₂ omit pi. ¹⁹ all
 three MSS. pāpiyā. ²⁰ B₂ gaṇabandhena. ²¹ B₂ katvā. ²² B₂ āharetvā. ²³
 C₂ -vittako for vittako? ²⁴ C₂ -pāciyā? B₂ -pāpiyā. ²⁵ C₂ omit ka-. ²⁶
 B₂ add ti. ²⁷ B₂ karoti. ²⁸ B₂ tam. ²⁹ B₂ -pāpi, ³⁰ so C₂ for -vittakam?
 B₂ -dhiṭṭhakam.

- pivissāmi mātugāmo dhuvasālo n' atthīti ā, so na sakkhissasīti vutvā tena saddhīm sabhassena abbhutaṃ akāsi, so¹ aññesaṃ suvaṇṇakārānaṃ śrocetvā punaḍivase pāto va tūpasavesena susūnaṃ pavisitvā [tassā vasaṇatthānassa avi-
dūre suriyaṃ namassanto atthāsi, sā bhikkhūya] gacchamānā taṃ diāvā: mahid-
5 dhiko tūpaso bhavissati ahaṇ tava susūnapasse vasāmi ayaṃ majjhe susūnassa bhavitabbam ass' antarena² santadhammena vandissāmi naṇ ti upasatikamitvā vandi, so n' eva olokesi na pi ālapi, dutiyadivase pi tath' eva akāsi, tatiya-
divase pana vanditakāle adhomukho va gacchā 'ti ā, catutthadivase kacci³ bhikkhūya na kilamasīti paṭisanthāram akāsi, sā paṭisanthāro me laddho ti
10 totthā pakkāmi, pañcamadivase bahutarāṃ paṭisanthārāṃ labhītvā thokaṃ nisi-
ditvā gaṭā, chaṭṭhadivase pana taṃ āgantvā vandītvā nisīnnaṃ: bhaginī kin nu kho ajja Bārānasiyaṃ mahāgītavāditaśaddo ti vatvā: ayya tumhe na jānātha nagare chaṇo ghuṭṭho ta kilāntānaṃ esa saddo ti vutte: ettha naṃ esa saddo ti ajānanto viya hutvā: bhaginī katibhattāni atikkamasīti pucchī, cattāri ayya⁴
15 tumhe pana kati atikkamethā 'ti, satta bhaginīti, idaṃ so musā abbhāsi⁵, deva-
sikaṃ h' esa⁶ rattim bhuñjati, so⁷: kati te⁸ bhaginī vassāni pabbajjītyā 'ti pucchītvā taya dvādasā vassāni vutte tumhākaṃ kati hīti vutto⁹ idaṃ¹⁰ chaṭṭhaṃ vassan ti ā, aha naṃ: atthi pana te bhaginī santadhammādhigamo ti pucchītvā n' atthi ayyā 'ti¹¹ tumhākaṃ pana¹² atthīti vutte mayam pi n' atthīti vatvā: bhaginī mayam n' eva kāmasukhaṃ labhāma na nekkhammasukhaṃ
20 kiṃ amhākaṃ yeva upho nirayo mahājanassa kiriyam karoma ahaṇ gihī¹³ bha-
vissāmi atthi me¹⁴ mātu santakaṃ¹⁵ dhanam na sakkomi dukkhaṃ anubhavītuṃ ti ā, sā tassa vacanaṃ sutvā attano calacittatāya¹⁶ tasmīm paṭibaddhacittā hutvā: ayya ahaṃ pi ukkaṇṭhitā sace maṃ na chaḍḍetha¹⁷ ahaṃ pi gihini bhavissā-
25 miti ā, aha naṃ so pi: ehi na taṃ chaḍḍessāmi bhariyā me bhavissasīti taṃ nagaraṃ pavesetvā samvasitvā surāpānamaṇḍapaṃ gantvā taya surāvitthaka-
kaṃ¹⁸ gāhpetvā suram pivi, itaro sabassajito¹⁹, sā taṃ paṭoca puttadhītāhi vajjhi, tadā K. putto²⁰ aho si, so taṃ kārānaṃ āharitvā dassento diṭṭhā ti ādim ā.
- 30 Dutiyavattusmim²¹ atitakathāya catukkanīpāte Kākatijātakavannaṇāya²² vittharītā, tadā pana K. Garuḷo aho si, tasmā attanā diṭṭham pakāseno diṭṭhā mayā ti ādim ā, tatiyavattusmim²³ atite Brahmaḍatto Kosalarājānaṃ vadhitvā r. gahetvā tassa aggamaheśiṃ gabbhinim²⁴ ādāya Bārānasiṃ paecāgantvā tassa gabbhinibhāvaṃ jānanto pi taṃ aggamaheśiṃ akāsi, sā paṭipakkagabbhā²⁵ su-
vaṇṇarūpakasālessaṃ puttāṃ vijāyitvā: vuddhippattam pi naṃ Bārānasafrājā esa

¹ Bā adds taṃ. ² C^s -tare, Bā^s -passabbhantare. ³ Bā kiñci. ⁴ Bā ayyāni.
⁵ C^s bhāsi. ⁶ Bā so sadā. ⁷ Bā adds taṃ. ⁸ C^s omīti te. ⁹ Bā kati vassāni
ti vutte. ¹⁰ Bā adds me. ¹¹ C^s omīti natthi and ti. ¹² Bā pi. ¹³ C^s -i,
Bā gihī. ¹⁴ Bā adds na. ¹⁵ C^s -ti. ¹⁶ Bā bāla-. ¹⁷ Bā -essatha. ¹⁸ C^s
-cittakam, Bā -dhiṭṭhakam. ¹⁹ C^s -mijito, Bā -ssena jito. ²⁰ Bā surādhuttako.
²¹ Bā^s tatiya-. ²² cfr. III p. 90, Bā kākavati-. ²³ Bā^s catukka-. ²⁴ Bā^s
ag-. ²⁵ Bā paṭipunnā-.

me paccāmittassa putto kiṃ iminā ti mārāpessatī mā me putto parahatthena
maratū 'ti cintetvā: amma imaṃ mama¹ dārakaṃ pilotikaṃ attharitvā āmakasūṇe²
nipajjāpetvā ehi ti ā, dhātī³ tathā katva nahātvā⁴ paccāgami, Kosalarājāpi ma-
ritvā puttassa ārakkhadevatā hutvā nibbatti, tassānubhāvena ekassa elapālāssa
tasmīn padese elakā varentassa⁵ ekā elikā taṃ kumārān diṣvā sinehaṃ uppā- 5
detvā khīraṃ pāyevā thokaṃ caritvā puna gantvā dve tayo⁶ cattāro vāre pā-
yesi, elakapālo tassā kiriyān diṣvā taṃ thānaṃ gantvā taṃ dārakaṃ diṣvā
puttasinehaṃ paccupatthāpetvā attano bhariyāya adāsi, sū pana aputtikā, ten'
assā thaṇṇaṃ n'atthi, atha naṃ elikā khīraṃ eva pāyesi, tato patthāya devasikāṃ
dve teso elikā maranti, elakapālo: imasmīn patijaggīyamāne sabbā elikā marissanti 10
kiṃ nojjuṃtū ti taṃ ekasmīn mattikabhājane nipajjāpetvā aparena pidahitvā māsa-
cuppāna mukhaṃ nibbivaraṃ himpitvā⁷ nadiyā viṣajjesi, tam enaṃ vuyhamānaṃ
heṭṭhātitthe rājanivesane jīṇapaṭisaṃkhārako eko caṇḍālo sapajjāpatiko mukhaṃ⁸
dhovanto diṣvā vegena gantvā āharitvā tīre thāpetvā kiṃ etthā 'ti vivaritvā
olokento dārakaṃ paesi, bhariyāpi 'ssa aputtikā, tassā⁹ tasmīn puttāsineho 15
nibbatti, atha naṃ gehaṃ netvā patijaggi, taṃ sattaṭṭhavassakālo patthāya
mātāpitāro rājakulaṃ gacchantā ādāya gacchanti, soḷasavassakālo patthāya so
ca¹⁰ bahulaṃ gantvā jīṇapaṭisaṃkhāraṇaṃ¹¹ karoti, rañño ca aggamaheṣiṇyā
Kuraṅgavī¹² nāma dhītā ahoṃ uttamarūpadharā, sā tassa diṭṭhakālo pa-
tthāya tasmīn paṭibaddhacittā hutvā aññattha anabhiratā tassa kammakaraṇaṭṭha- 20
naṃ eva āgacchati, tesaṃ abhiṇhadassanena¹³ aññamaññaṃ paṭibaddhacittānaṃ
antaṛajākule yeva paticchannokāse ajjhācāro pavatti, gacchante kule paricāri-
kāyo¹⁴ rañño ārocesuṃ, rājā kujjhātvā amacce sannipādetvā: iminā caṇḍāla-
puttāna imaṃ¹⁵ nāma kataṃ imassa kattabbhaṃ jānāthā 'ti ā, amaccā: mahā-
parādho esa nānāvidhā¹⁶ kammakaraṇā¹⁷ karetvā paccā naṃ māretuṃ vaṭṭa- 25
tīti vadāsu, tasmīn khāne kumārassa pitā ārakkhadevatā tass' eva kumārassa
mātu sarīre adhimucci, sā devānubhāvena¹⁸ rājānaṃ upasaṃkamitvā: mahārāja
nāyaṃ kumāro caṇḍālo esa mama kucchismīn nibbatto Kosalarañño putto ahaṃ
putto me mato ti tumbhākaṃ musā avacaṃ ahaṃ etaṃ tumbhākaṃ paccāmittassa
putto ti dhātīyā¹⁹ datvā āmakasūṇe chaḍḍāpesiṃ atha naṃ eko elapālako 30
patijaggi so attano elikāsu marantiṃ nadiyā pavāhesi atha naṃ vuyhamānaṃ
amhākaṃ²⁰ gehe jīṇapaṭisaṃkhārako caṇḍālo diṣvā poseṃ sace na saddahatha
te sabbe pakkosūpetvā pucchathā 'ti, rājā dhātīn²¹ ādāya katvā sabbe pakkosā-
petvā pucchitvā tath' eva taṃ pavattiṃ sutvā jātisampanno kumāro ti tuṭṭho
taṃ nahāpetvā alaṃkāropetvā tass' eva dhītaraṃ adāsi, tassa pana elakānaṃ 35

¹ C² B² omīti mama. ² B² āgamaka-. ³ C² cāti? C² dhātī, B² jāti. ⁴ B² netvā.
⁵ B² -ke varentassa. ⁶ C² tatiye in the place of dve tayo. ⁷ B² vili-. ⁸
B² makacī. ⁹ B² tasmā. ¹⁰ B² sava. ¹¹ B² gehajīṇapaṭisaṃkhā. ¹² B²
kuruṅgadevī. ¹³ B² abhinnaṃvad-. ¹⁴ B² adāya sutvā, B² ādatvā. ¹⁵ B² idān.
¹⁶ B² -a. ¹⁷ B² -ṇaṃ. ¹⁸ B² devatā-. ¹⁹ B² -yo. ²⁰ B² tum-. ²¹ C²
dhātī, B² -tiyo.

māritattā¹ Eḷakamūro² ti nāmaṁ karimṣu³, ath' assa rājā sasenavāhanath dātvā: gaccha attano pitu santakaṁ r. gaṇhā 'ti tam⁴ uyyojesi, so hi Kuraṅgaviṇ⁵ ādāya gantvā rajje paṭiṭṭhāsi, ath' assa Bārāpasirājā anuggahitasippa ayan ti sippasikkhāpanattham Chalaṅgakumārān nāma ācariyaṁ⁶ katvā pesesi, so tassa
 5 ācariyo me ti senāpatiṭṭhānam adāsi, aparabhāge Kuraṅgavi⁷ tena saddhīm anācāram akāsi. senāpatino pi paricūrako⁸ Dhanantevāsi nāma atthi, so tassa hatthe Kuraṅgaviyā⁹ vatthālanakārādini pesesi, sā tenāpi saddhīm pāpam akāsi, K. tam kārānam āharitvā dassento diṭṭhā mayā ti ādim āha.

Ta. Iomasundarīti romarājīyā maṇḍitasudarā¹⁰, Chalaṅgakumārā-
 10 dhanantevāsinā ti Eḷakamārakaṁ¹¹ paṭṭhayaṁnāpi Chalaṅgakumārāsenā-
 patiṇā¹² ca tassa¹³ eva¹⁴ paricūrīkena dhanantevāsiṇā ca saddhīm pāpam akāsi, evaṁ anācārā¹⁵ itthiyo dussilā pāpadhammā, tenāham tū¹⁶ na-ppasamsāmiti, idam M. atītam āharitvā dassesi, so hi tadā Chalaṅgakumāro ahoṣi, tasmā attanā diṭṭhakārānam āhari.

15 Pañcamavattḥusmim pi atīte Kosalarājā Bārāpasirajjān gahetvā B-siraṇṇo
 aggamaheṣiṇ gabbhinim pi aggamaheṣiṇ katvā sakanagaram eva gato, sā aparā-
 bhāge puttān vijāyi. rājā aputtakattā tam puttasiṇheṇa posītvā¹⁷ subbasippāni
 sikkhāpetvā vayappattān attano pitu santakaṁ r. gaṇhā 'ti pesesi, so tattha
 gantvā r. karesi, ath' assa mātā puttān passitukāṁ¹⁸ ambhīti Kosalarājānam
 20 āpuccchitvā mahāparivārā Bārāpasīn gacchanti¹⁹ dvinnam raṭṭhānam antare
 ekasmiṇ nīgame nivāsaṁ ganhi, ta. eko Pañcālacaṇḍo nāma brāhmaṇakumāro
 atthi abhirūpo, so tassa paṇṇākāraṇ upanesi²⁰, sā tam disvā va paṭṭadḍha-
 cīttā tena saddhīm pāpakammathā²¹ katvā katipāham tatth' eva vitṭanametvā
 B-siṇ gantvā puttān disvā khīppaṇ nīvattitvā puna tasmīn yeva nīgame ni-
 25 vāsaṁ gahetvā katipāham tena saddhīm anācārān caritvā Kosalanagarān gatā,
 sā tato paṭṭhāya natītase²² eva tam tam kārānam vatvā puttassa santikaṁ gac-
 chissāmīti²³ rājānam āpuccchitvā gacchanti ca āgacchanti ca tasmīn nīgame
 addhamāsamattān tena saddhīm anācārān caritvā, sampunnamukhahitthiyo nāma²⁴
 dussilā musāvādiniyo ti, idam pi atītam dassento²⁵ evaṁ h' etan ti²⁶
 30 ādim āha.

Ta. Brāhmadattassa mātaram ti Bārāpasirajjān karentassa Brahma-
 dattassa kumārāssa mātaram, tadā kira K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi, tasmā tam
 attanā nītam kārānam dassento evaṁ ā. Etācā 'ti samma Punnamukha etā
 ca pañca itthiyo pāpam akāṁsu, na aṇṇā ti saṇṇān mā kari, atha kko etā ca
 35 aṇṇā ca bahū pāpakammakārīkā ti, imasmiṇ thāne thātvā loke aticārīnān
 vatthūni kathetabbāni, jagatīkaṁ yathā jagatīsamukhātā mahā samānarattā ti
 paṭighābhāvena sabbesu samarattā²⁷ hutvā sā vasundharā itaritarāpatiṭṭhā

¹ Bds eḷakakumāro. ² Bd akāṁsu. ³ Ck^s omīti tam. ⁴ Bds kuraṅgadevi. ⁵ Ck^s ādā. ⁶ Ck^s Bd -iko. ⁷ Bd kuraṅgadeviyā. ⁸ Ck^s -udārā. ⁹ Bds eḷakumārakaṁ. ¹⁰ Ck^s -kumārāṁse-. ¹¹ Bd -aseva. ¹² Ck^s -ra. ¹³ Ck^s tam. ¹⁴ Bds -etvā. ¹⁵ Ck^s -ati, Bd -anto. ¹⁶ Bds -nāmesī. ¹⁷ Bd pāpam. ¹⁸ Bds gacchissāmīti. ¹⁹ Bds nāmetā. ²⁰ Bds add mahāsatto. ²¹ Ck^s hetanattā, C^s hetananti. ²² Bds samāna-.

ti¹ uttamānaṁ ca adhamānaṁ ca paṭiṭṭhā hoti tathā² itthiyo pi kilesavasena
 sabbesam uttamādhamaṇaṁ paṭiṭṭhā honti, itthiyo hi okāsaṁ labhamānā³ ke-
 nae⁴ saddhīm pāpaṁ⁵ karonti nāma, sabbasaṁhā ti yathā ca sā⁶ sabbam eva
 sabati na phandati⁷ na kuppati⁸ tathā itthiyo sabbe pi purise⁹ lokassa-
 dāvasena¹⁰ saṁhanti, sace tāsāṁ koci puriso citte paṭiṭṭhito va hoti tassa¹¹ rak- 5
 khaṇatthaṁ na phandanti¹² na kolāhalaṁ karonti¹³ nāma, yathā ca sā na
 kuppati na calati evaṁ itthiyo methunadhammena na kuppanti na calanti na
 sakkā tena pūretum, vālamigo ti duṭṭhamigo, pañcāhattho¹⁴ ti mukhassa
 c' eva catunnaṁ ca caragānaṁ vassen' etaṁ vuttam, suruddho ti suluddo su-
 pharuso, tath' itthiyo ti yathā siḥassa mukhaṁ c' eva¹⁵ cattāro hatthapāda 10
 ti pañcāvudhāni tathā itthiṇaṁ rūpasaddagandharasaporthabbāni pañcāvudhāni,
 yathā so attano bhakkhaṁ gaṇhanto tēhi pañcahi pi gaṇhāti tathāpi¹⁶ kilesa-
 bhakkhaṁ gaṇhamānā rūpādīhi āvudhehi paḥaritvā gaṇhanti, yathā so kakkhaḷo
 pasayha khādāti evaṁ etāpi kakkhaḷā pasayha khādika¹⁷, tathā h' etā thīrasāle
 pi purise¹⁸ attano balena pasayhakāraṁ katvā silavināsaṁ pāpenti, yathā so 15
 parahiṁsane rato evaṁ tāpi kilesavasena parahiṁsane¹⁹ ratā, tāyo²⁰ ti tā
 evaṁ agūpasamannūgatā, tūsu²¹ na vissase naro, gamaniyo²² ti gaṇikāyo,
 i. v. h.: samma P-kha yān' etāni itthiṇaṁ vesiyo ti ādini nāmāni na etāni
 tāsāṁ sabhāvato vuttāni²³, na h' etā vesiyo nāma nāriyo nāma na²⁴ gamaniyo
 nāma na vandhakiyo²⁵ nāma, sabhāvanāmato pana vadhiḷkiyo²⁶ nāma etāyo yā 20
 etā vesiyo nāriyo²⁷ gamaniyo ti vuccanti²⁸, vadhiḷkiyo ti²⁹ sāmikaghatikāyo,
 sv-āyam attho Mahūhamsajātakena dipetabbo, vuttam h' etaṁ:

Māyā c' eṣā mariciva soko rogo c' upaddavo (supra p. 327)

kharā ca bandhanā c' etā maccupāso³⁰ guhāsāyo³¹

tāsu yo vissase poṣo so naresu narādhamo ti, 25

venikatā ti kataveniyo, yathā hi molīm bandhītvā aṭaviyaṁ thītacoro janaṁ
 vilumpati evaṁ etāpi kilesavasāṁ³² netvā dhanāṁ³³ vilumpanti, madiriva
 diddhā³⁴ ti viśamissasurā vīya, yathā sū³⁵ vikāraṁ dasseti evaṁ eva tāpi
 aññesu purisesu sārattā klecāklecāṁ ajānantiyo aññasmiṁ kattabbe aññaṁ eva
 karonti vayo vikāraṁ³⁶ dassenti, vācāsanthutiyo³⁷ ti yathā vāṇiyo attano 30
 bhaṇassa vaṇṇam eva bhaṇati evaṁ etāpi attano agūpaṁ paṭicchādetvā gūpaṁ
 eva pakāsetti, parivattāyo³⁸ ti yathā issamigassa³⁹ siṅgaṁ parivattitvā
 thītam evaṁ lahucittatāya pi⁴⁰ parivattā yeva honti, uragamivā 'ti urago

¹ Ck² omitt ti. ² B⁴ katham. ³ Ck² -naṁ. ⁴ Ck² na kenae. ⁵ Ck² add na.

⁶ Ck² omitt sā. ⁷ Ck² pandati, B⁴ omitt ph-. ⁸ B⁴ add na calati. ⁹ B⁴

sabbesu purisesu. ¹⁰ Ck² nalo-. ¹¹ B⁴ tassa, Ck² omitt tassa. ¹² B⁴ -ati.

¹³ B⁴ -oti. ¹⁴ B⁴ pañcāvudho. ¹⁵ Ck² mukhe ceva. ¹⁶ B⁴ tathā tāpi. ¹⁷

B⁴ -itā. ¹⁸ B⁴ -sāya. ¹⁹ Ck² ta-. ²⁰ B⁴ omitt tā-. ²¹ so B⁴; Ck² gamani.

Ck² gamatiyo. ²² B⁴ sabhāvanāmāni. ²³ Ck² vess-. ²⁴ B⁴ ba-. ²⁵ B⁴ vadhitāyo.

²⁶ Ck² add na. ²⁷ Ck² -antiti. ²⁸ Ck² omitt ti. ²⁹ B⁴ -ā. ³⁰ B⁴ -vanam. ³¹

B⁴ jansm. ³² B⁴ -rāvaritthā. ³³ B⁴ yathassa. ³⁴ Ck² yovi-, B⁴ viparitākāraṁ.

³⁵ Ck² -satthu-, B⁴ -saṇha-. ³⁶ B⁴ vipa-. ³⁷ B⁴ isimi-. ³⁸ B⁴ vi.

viya musāvādītāya dūjjivhā nāma, sobbhamivā 'ti yathā paṭicchanno¹ gūṭha-
 kūpo evaṃ vatthūlāṃkārapaṭicchannā hutvā vicaranti, yathā ca² kacavarādi-
 paṭicchanno āvāto akkanto pādadukkhān janeti evaṃ etāpi vissāseṇa upasevi-
 yamānā, pātālamivā 'ti yathā mahāsamudde pātālaṃ duppūraṃ evaṃ etāpi
 5 metbunena vijāyaneṇa alaṃkārenā 'ti tīhi duppūrā, ten' evāha: tinnāṃ bhī.
 dhammānaṃ atitto mātagāmo ti ādi, rakkaṃsā viyā 'ti yathā rakkaṃsā nāma
 māṃsagiddhatāya dhanena na sakkā tosetum bahum pi dhanāṃ paṭikkhipitvā
 māṃsam eva pattheti evaṃ etāpi methunagiddhatāya bahunāpi dhanena na
 tussanti dhanāṃ agatvā methunam eva patthenti, Yamo vā 'ti yathā Yamo
 10 ekantaharo³ na kiñci pariharati evaṃ etāpi jātisaṃpannādīsu na kiñci pariharanti
 sabbaṃ kilesavasena silavināsaṃ pāpetvā dutiyacittavāre nirayaṃ upanenti,
 sikkhivā 'ti yathā sikkhi sucim pi asucim pi sabbaṃ bhakkhayaṃ tath' eva
 tāpi hīnuttama sabbe sevanti, nādīupamāya pi es' eva nayo, yenakā māṃsacarā
 ti bhūmmatthe karapavacanāṃ, yathā etāsaṃ kāmo hoti tatth' eva dhāvanti,
 15 Nerū 'ti Hīmavati eko suvaṇṇapabbato tam upagatā⁴ kākāpi suvaṇṇavaggaṇāpi⁵
 honti, yathā so evaṃ etāpi nibbisesakarā⁶ attānaṃ upagataṃ ekasadiṣaṃ katvā
 passaṃti, visarukkho ti ambasadiso kimpakkarukkho, so niceṇa eva phalati
 vaṇṇādisampanno ca⁷ hoti, tena tam nirāsaṃkā paribhūñjitvā maranti, evaṃ
 etāpi⁸ rūpādivasena⁹ niccaphalitā¹⁰ ramanīyā viya khāyanti, seviyamānā pa-
 20 mādaṃ uppādetvā¹¹ apāyesu pārenti, tena vuttaṃ:
 Ayatiṃ¹² dosaṃ nāññāya¹³ yo kāme paṭisevati
 vipākante hananti naṃ kimpakkam iva bhakkhitaṃ ti
 yathā vā visarukkho niccaphalito¹⁴ sadā anattā va¹⁵ hoti evaṃ etāpi silādivi-
 nāsavasena¹⁶ yathā visarukkhaṃ mūlam pi 'aco pi pattam pi puppham pi
 25 phalam pi viṣam evā 'ti niccaphalo tath' etāsaṃ¹⁷ rūpaṃ pi -pe- potṭhabbaṃ
 pi viṣam evā 'ti visarukkho viya niccaphalīti¹⁸ ti, punaruttaran¹⁹ ti
 gāthabandhanena tam uttham pākajataṃ²⁰ kātuṃ evaṃ āha, ta. rataṇā nta-
 karitthiyo²¹ ti sāmikehi dukkhasambhatānaṃ ratanānaṃ antarāyakaṃ līthiyo
 tāni paresaṃ datvā anācāraṃ caranti.

30 Itoparaṃ nācappakāreṇa attano dhammakathāvilāsaṃ dassento
 āha, cattār' imāni samma P-kha yāni kicce jāte anattacarāni²² bha-
 vanti tāni²³ parakule na vāsetabbāni: goṇaṃ dhenum yānaṃ bhariyaṃ
 cattāri etāni paṇḍito yāni gharā vippavāsaya²⁴

¹ Bds padarapaṭi-. ² Cks omit ca. ³ Bd -māro. ⁴ Ck -a. ⁵ Bd -āva. ⁶ Bd -kārā. ⁷ Cks va. ⁸ Bd ekāpi, omitting evaṃ. ⁹ Bds -dīdassanavasena. ¹⁰ Bd -latāya. ¹¹ Cks apū-. ¹² Ck ayati, Bd āyati. ¹³ Cks na añ-. ¹⁴ Bds -lattā. ¹⁵ Ck anattā va, Ck anattā vaho, Bd an attā ca. ¹⁶ Bd -sanavasena. ¹⁷ Bd tatthevatāsu. ¹⁸ Bds punamaru-. ¹⁹ Bd -tāni. ²⁰ Bd -nantika-. ²¹ Bd anattakārī. ²² Cks omit kicce jāte anattakārī tāni. ²³ Cks gharāni nippa-.

6. Goṇaṃ dhenunā ca yānaṃ ca¹
bhariyaṃ nātikule na vāsaya,
bhajanti² rathaṃ ajānakā³,
ativāhena hananti puṅgavaṃ, 293.
7. Dohena hananti vacchakam,
bhariyā nātikule padussatīti. 294.

5

Cha imāni samma P-kha yāni⁴ kicece jāte anattacarāni bhavanti:
agūṇaṃ dhanuṃ nātikule⁵ ca bhariyā cāraṃ⁶ nāvā⁷ akkhabhaggaṃ
ca⁸ yānaṃ dūremitto pāpasahāyako⁹ ca kicece jāte anattacarāni¹⁰
bhavanti. Aṭṭhahi khalu samma P-kha ṭhānehi itthi sāmikaṃ ava- 10
jānāti¹¹: daliddatā āturaṭṭa jīṇakatā surasaṇḍakataṃ muddhatā¹² pa-
mattatā sabbakiceesu anuvattanatā sabbadhammaṃ¹³ anuppādanena¹⁴,
imehi khalu s. P-kha aṭṭhahi ṭhānehi itthi sāmikaṃ avajānāti. Bha-
vati ca pan' uttar' ettha¹⁵ vākyam:

8. Daliddaṃ āturaṃ cāpi jīṇakaṃ surasaṇḍakaṃ 15
pamattatā muddhapattāṃ ca¹⁶ rattam¹⁷ kiceesu¹⁸ hāpanam
sabbakāmapādanena¹⁹ avajānanti sāmikaṃ ti. 295.

Navahi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi padosaṃ āharati²⁰: ārāmagu-
manasilā ca hoti uyyānasilā²¹ ca hoti naditittthagamanasilā ca hoti
nātikulagamanasilā ca hoti parakulagamanasilā ca hoti adāsadussa- 20
maṇḍanānuyogam²² anuyuttasilā ca hoti majjapāyini ca hoti nillokanasilā
ca hoti padvārathāyini²³ ca hoti. imehi khalu s. P-kha navahi ṭhānehi
itthi padosaṃ āharatīti. Bhavati ca pan' uttar' ettha²⁴ vākyam:

9. Arāmasilā²⁵ uyyānam²⁶ nadi nātiparakulam²⁷
dussamaṇḍanam²⁸ anuyuttā yā c' itthi majjapāyini²⁹ 296. 25

10. yā ca nillokanasilā yā ca padvārathāyini³⁰
navahi eteḥi ṭhānehi padosaṃ āharat' itthiyo³¹. 297.

Cattālisāhi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi purisaṃ accāvadati³² vijam-
bhati vinamati vilasati vilajjati nakhena nakham ghaṭṭeti pādena
pādam akkamati³³ kaṭṭhena paṭhaviṃ likhati dārakam ullamgheti 30

¹ read: gavaṇ ca - yāna ca? ² B^d bhuñjanti, C^k bhajanti for bhañj-? ³ B^d ayā, ⁴ B^d adds vatthūni. ⁵ C^k -lā. ⁶ so C^k for cāra? B^d vāraṃ, C^e pāraṃ
⁷ C^k nāvāṃ. ⁸ B^d arikkha bhāgaṇa. ⁹ C^e pāpasahāyako. ¹⁰ B^d -karāni.
¹¹ B^d add bhavati ca manuttareṭṭha vākyam. ¹² B^d muddhatā, B^e muddatā. ¹³
B^d sabbadhane. ¹⁴ so B^d; C^k anuppāpadena, C^e anuppapāna. ¹⁵ C^k panu-.
¹⁶ B^d -titarāṇa. ¹⁷ C^k rathanam. ¹⁸ B^d sabbaki-. ¹⁹ so C^k; B^d panidhānena.
²⁰ B^d -anti. ²¹ B^d -gamanasilā. ²² B^d ādāya-. ²³ C^e pañcadvā-, B^d padvārāyini.
²⁴ B^d ma-. ²⁵ B^d add ca hoti. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ B^d ādāyadu-. B^e adā-
sadu-. ²⁸ B^d -na-. ²⁹ C^k -tthā-, ³⁰ B^d -rant-. ³¹ B^d ajjharati. ³² B^d -mi.

olaṃgheti¹ kilāti kilāpeti cumbati cumbāpeti bhuñjati bhuñjāpeti²
 dadāti³ āyāceti⁴ katam anukaroti uccam bhāsati nīcam bhāsati avic-
 cam bhāsati vivīcam bhāsati naccena gītena vāditena roditena vilasi-
 tena vibhūsitena jagghati pekkhati paṭicāleti gūyhabhaṇḍakam saṇ-
 5 cāleti ūrum vivarati ūrum pidahati thanam dasseti kaccham dasseti
 nābhīm dasseti akkhim nikhanati⁵ bhamukam ukkhipati oṭṭham pali-
 khati⁶ jivham palikkhati⁷ jivham nillāleti⁸ dussam muñcati dussam
 bandhati⁹ sirasam muñcati sirasam¹⁰ bandhati, imehi khalu s. P-kha
 cattālīsāhi¹¹ ṭhānehi itthi purisam accāvadati¹². Pañcaviśāhi khalu
 10 s. P-kha ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhavati: sāmikassa pavāsam
 vaṇṇeti pavuttham¹³ na-ssarati āgutam nābhinandati avaṇṇam tassa
 bhaṇati vaṇṇam¹⁴ taasa na bhaṇati anattham tassa carati attham
 tassa na carati akiceam tassa karoti kiceam taasa na karoti parida-
 hitvā sayati parammukhī nipajjati parivattakajātā¹⁵ kho pana hoti
 15 kumkumiyajātā¹⁶ dīgham assasati dukkham vediyati uccārapassāvam
 abhiṇham gacchati vilomam ācarati parapurisasaddam sutvā kaṇṇu-
 sotam vivarati tam odahati¹⁷ nihatabhogā kho pana hoti paṭivissakehi
 santhavam karoti nikkhantapādā kho pana hoti visikhānucārīnī ati-
 cārīnī kho pana hoti sāmike agāravā paduṭṭhamanasamkappā¹⁸, imehi
 20 khalu s. P-kha pañcaviśāhi¹⁹ ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhava-
 titi²⁰. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam:

11. Pavāsam assa [vaṇṇeti] gataṃ nānusocti,
 disvā paṭim āgutam nābhinandati,
 bhattāra²¹ vaṇṇam na kadāci bhāsati,
 25 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 298.

12. Anattam tassa²² carati²³ asaṇṇatā,
 atthañ ca hāpeti akiceakārīnī,
 paridahitvā sayati²⁴ parammukhī,
 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 299.

¹ B^d olaṃghapesu. ² C² bhojā-, C³ bhojā-. ³ C² dadati. ⁴ B^d yā-. ⁵ C²
 -nati, B^d nikkhanati. ⁶ B^d palikkhati. ⁷ B^d omits jivham pa-. ⁸ B^d nille-
 lati. ⁹ B^d paṭib-. ¹⁰ C² sirasam. ¹¹ B^d -sehi. ¹² B^d aghācarati. ¹³ B^d
 -ṭṭham, C² pavussam. ¹⁴ C² pavuccasam. ¹⁵ C² omits tassa bh. v. ¹⁶ C² pari-
 16 B^d kukupya-, B² kukummiya-. ¹⁷ C² omits tita. ¹⁸ B^d adds abhiṇham
 dvāre tiṭhati kaccham aṅgāni thanāni dasseti disodisam gantvā pekkhati. ¹⁹
 B^d -vīsatī. ²⁰ B^d -antī. ²¹ so all three MSS. ²² so C² for anattamassa,
 B^d anattam tassaeva. ²³ all three MSS. -ti.

13. Parivattakājatā¹ ca bhavati² kuṅkumī,
dīghāṇ ca assasati dukkha veditī³,
uccārapassāvaṃ abhinha⁴ gacchati, etc etc. 300.
14. Vilomam ācarati akicecakārinī⁵,
saddaṃ nisāmeti parassa bhāsato.
nīhatabhogā ca karoti santhavam, etc etc. 301. 8
15. Kicchena laddhaṃ kasirābhaṭaṃ dhaṇaṃ
vittaṃ vināseti dukkhena sambhaṭaṃ,
paṭivissakehi ca karoti santhavaṃ, etc etc. 302.
16. Nikkhaṇṭapādā visikhānucārinī
niccaṃ sasāmimhi paduṭṭhamānasā
aticārinī hoti tath' ev' agāravā⁶, etc etc. 303. 10
17. Abhikkhaṇaṃ tiṭṭhati dvāramūle
thanāni kacchāni ca⁷ dassayanti,
disodisaṃ pekkhati bhantacittā, etc etc. 304. 15
18. Sabbā nadi vaṃkagati⁸ sabbe kaṭṭhamnyā vanā
sabbattiyo kare pāpaṃ labhamāne⁹ nivātake. 305.
19. Sace labbheṭha khaṇaṃ vā raho vā
nivātakam¹⁰ vāpi labbheṭha tādisaṃ
sabbā ca itthi kareyyuṃ no¹¹ pāpaṃ
aṇṇaṃ aladdhā¹² pīṭhasappināpi [saddhiṃ]. 306. 20
20. Narāṇaṃ āramakarāsu nārisu
anekacittāsu aniggahāsu ca,
sabb' attanā¹³ pīṭikarāpi vesiya¹⁴,
na vissase, tiṭṭhasamā hi nāriyo ti. 307. 25

Ta, goṇaṃ dhenun ti lūgavipallāsena vuttaṃ, ūṭikule padussatīti
ta, sā nibbhayā hutvā tarunakālato paṭṭhaya viessākehi dāsādīhi saddhiṃ anā-
cāraṃ carati, ūṭakā ūṭavāpi niggaṇaṃ na karonti attano akittiṃ parihamānā
ajānantā viya honti, anattacārinīti¹⁵ anāsīnāsittabbaṇṭhā¹⁶, akicecakārinīti¹⁷,
ngūṇaṃ ti jlyārahitaṃ, pāpasahāyako ti dummitto, daliddatā ti dalidda-
tāya, seṇapadesu pi es' eva nayo, ta daliddo alaṇṅkārādīnaṃ abhāvato kilesena
saṃgaṇhituṃ na sakkotīti taṃ avajānātīti¹⁸, glāṇo pi¹⁹ vatthukūmakilesakāme²⁰
saṃgaṇhituṃ na sakkotīti, jarājiṇṇo kāyikavācāsikakkhijjaratisamattho na hoti,

¹ C² parivattaka-, C³ parivattaka-. B² parivattaka-. ² read: hoti. ³ B² vedayati.
⁴ read: -ha. ⁵ C² B² atikicca-. ⁶ B² apetaḡā. ⁷ C² vi. ⁸ C² -ta, B² -nati.
⁹ C² -nā. ¹⁰ C² -kā ¹¹ so B²; C² omit no. ¹² C² alattiha. ¹³ B²
-tthānā. ¹⁴ B² cesiya. ¹⁵ so all three MSS. for anattacārinī-? ¹⁶ so C²
for -attānī?; C² -attānī. B² anacaritabbānī anattānī. ¹⁷ so all three MSS.
for -karānīti? ¹⁸ B² -nāti. ¹⁹ B² ti, C² piya. ²⁰ B² add: hi

- surāsoṇḍo tassā hatthe¹ pīlandhanādīni pi surāgharam ōva paveseṭi, muddho²
 andhabālo ratikusalo³ na hoti, pamatto dāsasoṇḍo⁴ hutvā gharadāsīhi⁵ saddhiṃ
 samivasati, bhariyaṃ pana akkosati paribhāsati tena taṃ⁶ avajānāti⁷ sabbakiccesu
 anuvattantaṃ ayaṃ nittejo mam eva anuvattaṭṭi taṃ akkosati paribhāsati, yo pana⁸
 5 sabbadhamāṃ anuppādeti kuṭumbaṃ pañcchāpeti tassa bhariyā sabbaddhana-
 sāraṃ hatthe katvā taṃ dāsaṃ viya avajānāti icchamānā ko tayā attho ti
 gharato pi taṃ nikkāḍḍhissati⁹, muddhapattanti muddhabbhāvappattaṃ, rattan
 ti pamattaṃ, padosaṃ māharatīti sāmike padosaṃ āharati dussati pāpakammaṃ
 karotīti a., āramagamanaṃ siḷā ti sāmikaṃ¹⁰ anāpucchā va abhiḥhaṃ pupphā-
 10 rāmadīsu aññataraṃ gantvā ta. anācāraṃ caritvā ajja mayā āramarukkhadeva-
 tāya¹¹ balikkammaṃ katan ti ādīni vatvā bālasāmikaṃ saññāpeti, paṇḍito pana
 addhā eṣā ta. anācāraṃ caratīti puna tassā gantum na deti, evaṃ sabbattha
 attho vedittabbo, parakulan ti sandiṭṭhasambhattādīnaṃ gehaṃ, taṃ eṣā¹²
 asukakule me vaddhi payojitā atthi tāvakūlikāṃ dinnāṃ¹³ atthi taṃ sode-
 15 miti ādīni vatvā gacchati, nillokanasīlā ti vāṭapānatarādīhi olokanasīlā¹⁴,
 padvāṇṭṭhāyiniṭi attano aṅgapaccāṅgaṇi dassenti padvāre tiṭṭhati, accāva-
 datīti¹⁵ atikkamma carati atikkamma vadati¹⁶ sāmikassa santike ṭhitā ca¹⁷
 aññassa nimittāṃ dassetīti a., vijambhatīti¹⁸ ahaṃ taṃ diṣvā vijambhissāmi¹⁹
 tāya saññāya okāsaṃ atthitāṃ vā natthitāṃ vā²⁰ jāneyyāssīti paṭhamam eva
 20 kataṃ sāmiketā vā hutvā akataṃ sāmiketā vāpi evaṃ eṣā mayi bajjhissatīti sāmikassa
 passe ṭhitā vā vijambhatī²¹ vijambhanaṃ²² dasseti, vinamatiṭi kiṇciḍ eva
 bhūmiyaṃ pāṭetvā taṃ ukkhipanti viya onamitvā piṭṭhiṃ dasseti, vilasatīti
 gamanādīhi iriyāpāṭhehi alaṃkāreṇa vilāsaṃ dasseti, vilajjatiṭi vilajjanti viya
 vatthena sariraṃ chādeti kavāṭaṃ vā bhittāṃ vā alliyati, nakhena²³ ti pādāna-
 25 khena pādānakhaṃ hatthanakheṇa hatthanakhaṃ²⁴ ghaṭṭeti, kaṭṭheṇā²⁵ ti
 dāṇḍakena, dārakaṃ ti attano vā puttāṃ aññassa vā puttāṃ gahetvā ukkhi-
 pati vā ukkhipāpeti vā, kiṭṭatīti sayāṃ kiṭṭati dārakaṃ kiṭṭāpeti, cumbanādīsu pi
 es²⁶ eva nayo, dadātīti tassa kiṇciḍ eva phalaṃ vā pupphaṃ vā deti, yāca-
 tīti taṃ eva paṭiyāceti, anukarotīti dārakena kataṃ anukaroti, uccan ti
 30 mahāsaddavasena vā thomaṇavasena²⁷ vā uccāṃ, nīcan ti mandasaddavasena²⁸
 vā amanāpavacanena vā²⁹ paribhavavacanavasena³⁰ vā nīcāṃ, avīccan ti
 bahujanamajjhe apañcchāne³¹, vīvicean ti raho pañcchannāṃ, naccenā³² ti
 etehi naccādihi nimittāṃ karoti, ta. roditena nimittakaraṇena³³ rattim deve vas-
 35 vatthum kathetabbaṃ, jagghatīti mahāhasitāṃ hasati³⁴, evaṃ pi nimittāṃ

¹ B^d -a. ² C^k -e, B^d adds ti. ³ C^k -le. ⁴ B^d -su soṇḍo. ⁵ C^k -am-. ⁶ B^d
 nam. ⁷ B^d -jānāni. ⁸ C^k so, omitting pana. ⁹ B^d nam nikkāḍḍhati. ¹⁰ B^d adds
 āpucchā vā. ¹¹ B^d -me-. ¹² B^d tassā. ¹³ B^d dvinnakaṃ. ¹⁴ B^d ullo-. ¹⁵ B^d
 accācaratīti. ¹⁶ B^d omits a. vadati. ¹⁷ B^d vā. ¹⁸ C^k vijambh-. ¹⁹ B^d atthi-
 bhāvaṃ vā in the place of atthitāṃ --. ²⁰ C^k vijambh-. ²¹ B^d omits hattha --.
²² C^k thomaṇavasana. ²³ C^k mandasavavacanena. ²⁴ C^k omits amanāpa --. ²⁵
 C^k -bhavanavasana, B^d -bhāsavacana-. ²⁶ B^d -am. ²⁷ C^k -kāraṇe. ²⁸ C^k -anti.

karoti, kacchan ti upakacchakam, palikkhatiti¹ dantehi lakkhi siraṣaṇ ti
 kesavattim eva, kesānaṃ mocanabandhane pi² parapurisānaṃ nimittam karoti³
 anyāmetvā vā⁴ kociḍ eva sārājjhesatitī pi karoti⁵ yeva⁶, veditabbā bhavati ti⁷
 ayaṃ mayi paduṭṭhā kuddhā kujjhivā pana micchā caratitī paḍḍitena veditabbā
 bhavati⁸, pavāsaṇ ti asukagāme payuttadhaṇaṃ nassati gaccha taṃ sādhehi
 vyavahāraṃ⁹ karohīti ādini vatvā tasmim gate anācāraṇ caritukāmā pavāsaṇ
 vappeti, anatthan ti avaddhīm, akicecaṇ ti akattabbayuttakam, paridāhitvā
 ti gūḷhaṃ nivāsetvā, parivattakajātā¹⁰ ti ito e' ito ca parivattamānā, kuṇḍa-
 kumiyajātā ti kolāhalajātā pādamaḷe nīpanne upatthāpeti dīpaṃ jālāpeti nānappa-
 kārakam kolāhalam karoti tassa kilesaratitā nāseti dukkhaṃ vedayatitī sīsaṃ
 me rujjatitī ādini vadati, vilōmamācaratitī āhāraṃ sītaṃ lechantassa unhaṃ
 detitī ādinaṃ vasena paccanikavutti hoti, nihatābhogū ti sāmikena dukkhaṃ¹¹
 sambhatānaṃ bhogaṇaṃ surāloḷatādīhi viṇāsikā, santhavaṇ¹² ti kilesavasena
 santhavaṇ¹³ karoti, nikkhantapādā ti jārassa upadhāraṇatthāya nikkhanta-
 pādā, sūmike patimbi agāraven' eva ca paduṭṭhamānāsātāya ca aticārini hoti,
 sabbiṭṭhiyo ti thapetvā vipassanāya tanukatakilēsaṃ sesū sabba itthiyo pāpaṃ
 kareyyuṃ, labhamāne ti¹⁴ labhamāne samvijjamāne ti a., nivātake ti raho
 mantanake paribhedake khaṇaṃ¹⁵ vā raho vā ti pāpakaraṇatthāya okāsaṃ vā
 paticchannaṇṭhānaṃ vā kareyya¹⁶, no ti ettha no ti nipātamaṭṭhaṃ, alatthā¹⁷
 ti aladdhā ayaṃ eva vā pāṭhe, aññaṃ sampannaṇapurisaṃ¹⁸ alabhivā pīṭhasappi-
 nāpi tato patikkīṭhatarenāpi¹⁹ pāpakam kareyy' eva, āramakārāsū ti²⁰ abhi-
 ratikīrikāsu²¹, aniggahāsū ti niggaheṇa vinetuṃ asakkhūneyyāsu, tittḥa-
 samā ti yathā tittḥam uttamādhameṣu na kiñci²² nahīyantaṃ vāreṭi tathā
 etiāpi raho vā khaṇe vā nivātake vā sati na kiñci²³ patikkhīpanti.

Tathā hi: Atīte pana Bārāṇasīyaṃ Kaṇḍari²⁴ nāma rājā uttama-
 rūpadhara, tassa devasikam amaccā²⁵ gandhakarandakasahassaṃ āha-
 ranti, ten' assa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakarandake phāletvā
 gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti²⁶, bhariyā paṇ' assa²⁷ abhirūpā
 ahoṣi nāmena Kinnarā²⁸ nāma, purohite pi 'ssa samavayo Pañcāla-
 caṇḍe nāma buddhisampanno²⁹ ahoṣi, raṇṇo pana pāsādaṃ missāya
 antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākḥā pākāramatthake olam-
 banti, tassa chāyāya jegucche dussanṭhāno pīṭhasappi vasati, ath'
 ekadivasaṃ Kinnarā devī vātapānena olokenti taṃ dīsvā patibaddha-

¹ B^d upalikkh-. ² B^d hi. ³ B^d omīti nīyāmetvā vā. ⁴ C^k piyakaroti. ⁵ B^d
 add paduṭṭhā. ⁶ B^d -antitī. ⁷ B^d -anti. ⁸ B^d voh-. ⁹ C^k parā-. ¹⁰ C^k B^d
 -a. ¹¹ B^d sanṭha-. ¹² C^k -no pi, C^k -no ti. ¹³ C^k mattanakkhataṃ, C^k man-
 taṇakkhataṇa. ¹⁴ B^d -yyuṃ. ¹⁵ B^d aladdhā. ¹⁶ C^k B^d -nnaṃ. ¹⁷ B^d patik-
 kūlata-. ¹⁸ C^k add āramakārāsu, C^k -karāsu. ¹⁹ B^d anabhi-. ²⁰ so all three
 MSS. for kañci? ²¹ B^d kinnarā. ²² B^d -ccasahassaṃ. ²³ B^d paccati. ²⁴ B^d
 piṣa. ²⁵ B^d -ri. ²⁶ C^k vuddhi-.

- cittā hutvā rattim rājānam ratiyā saṅganhivā tasmim niddam okkante
 saṅkam utthāya nānaggarasabhojanam suvaṇṇasake pakkhipitvā
 ucchaṅge¹ katvā sātakarajjuyā vātapānena otaritvā jambum āruya
 sākāya oruya pīṭhasappim bhojetvā pāpam katvā āgatamaggen²
 5 eva pāsādam āruya gandhehi sarīram ubbaṭṭetvā raṇṇā saddhim ni-
 pajji, eten' upāyena nibaddham ten' eva saddhim pāpam karoti, rājāpi
 na jānāti. So ekadivasam nagaram padakkhiṇam katvā nivesanam
 pavisanto jambucchāyāya sayitam paramakāruṇṇappattam pīṭhasappim
 disvā purohitam āha: „pass' etam³ manussapetan“ ti. „Āma devā“
 10 'ti. „Api nu kho samma evarūpaṃ paṭikkulāṃ kaci itthi chandarā-
 gavasena upagaccheyyā“ ti. Tam katham sutvā pīṭhasappi mānam
 janetvā „ayaṃ rājā kiṃ katheṃ, attano deviyā mama santikam
 āgamanam na jānāti maṇe“ ti jamburakkhassa añjalim paggabevā
 „supa sāmi jamburukkhe nibbattadevate, ṭhapetvā tam⁴ aṇṇo etam
 15 kāraṇam na jānātīti“ ā. Purohito tassa kiriyaṃ disvā cintesi: „addhā
 raṇṇo aggamahesi jamburukkhenāgantvā⁵ iminā saddhim pāpam karo-
 titi“ so rājānam puechi: „mahārāja deviyā te rattibhāge sarīrasam-
 phasso kīdiso hotīti“. „Samma aṇṇam na passāmi, majjhimayāme
 pan' assā sarīram sīṭalam hotīti“⁶. „Tena hi deva tiṭṭhatu aṇṇā
 20 itthi, aggamahesi te Kinnarā devī iminā saddhim pāpam karotīti“.
 „Samma kiṃ vadesi, evarūpā paramavilāsappattā⁷ kiṃ iminā parama-
 jegucchena saddhim abhiraṃsati“⁸. „Tena hi naṃ deva parigaṇhā-
 hiti“. So „sādhū“ ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhim nipajjitvā
 „parigaṇhissāmi tan“ ti pakatiyā niddūpagamanavelāya niddupagato
 25 viya ahosi, sāpi utthāya tath' eva akāsi, rājā tassā anupadam yeva
 gantvā jambucchāyaṃ nissāya atthāsi. Pīṭhasappi deviyā kujjhivā
 „tvam⁹ aticirāyitvā āgatā“ ti¹⁰ batthena kaṇṇasakkhaliyaṃ¹¹ pabari,
 atha naṃ „mā¹² kujjhi sāmi, raṇṇo niddūpagamanam olokesin“ ti
 30 vtvā tassa gehe pādapariṇāṇikā viya ahosi, tena¹³ pan' assā pahā-
 rena sihamukhakūḍalam kaṇṇato galitvā raṇṇo pādamūle pati, rājā
 „vaṭṭissati“¹⁴ ettakan¹⁵ ti tam gahetvā gato, sāpi tena saddhim ati-
 caritvā purimaniyāmen' eva gantvā raṇṇā saddhim nipajjitum ārabhi.
 Rājā paṭikkhipitvā punadivase „Kinnarā devī mayā dīnnam¹⁶ sabbā-
 lamkāram alamkaritvā etū“ ti ānāpesi, sā „sihakūḍalam me suvaṇṇa-
 35 kāraṇassa santike“ ti vatvā nāgami, puna pesite pana ekakūḍalā va

¹ all three MSS. ucca-. ² Bā ekam. ³ Bā hitam. ⁴ Bā -na-. ⁵ Cks hoti. ⁶ Bā -sasampannā. ⁷ Bā adds aṭṭa. ⁸ Bā āgacchati. ⁹ Bā -saṅkhā-. ¹⁰ Bā adds maṇi. ¹¹ Cks te. ¹² Bā vatti-. ¹³ Cks -a.

āgamāsi, rājā pucchī „kahan te kuṇḍalan“ ti „suvanṇakārassa sa-
 n-
 tike“ ti suvanṇakārāṃ pakkosītvā¹ „kiṃkāraṇā imassā“ kuṇḍalaṃ na
 desīti² ā. „nāhaṃ gaṇhāmi devā“ ti, rājā kuṇḍhitvā „pāpe caṇḍālī“
 mādisena te suvanṇakārena bhavitabban“ ti vatvā „taṃ kuṇḍalaṃ
 purato khipitvā purohitaṃ ā. „samma saccaṃ tayā vuttaṃ, gaccha
 sisam assā chedāpehīti“. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese tha-
 petvā rājānaṃ upasankamitvā „deva mā Kinnarādeviyā³ kuṇḍhi“, sabbā
 itthiyo evarūpā yeva, sace pi itthinaṃ dussilabbhāvaṃ passitukāmo⁴
 dassessāmi te etāsaṃ pāpakaṃ c' eva bahumāyābhāvāṃ ca, ehi aññā-
 takavesena janapadaṃ carāma“ ti. Rājā „sādhū“ ti mātaraṃ r. 10
 patiechāpetvā tena saddhīṃ cārikaṃ pakkāmi, te saṃyojanamaggaṃ
 gantvā mahūmagge nisinnānaṃ eko kuṭumbiko puttass' atthāya māṇ-
 galaṃ katvā ekaṃ kumārikaṃ patiechannayāne nisīdāpetvā mahantena
 parivārena gacchati, taṃ disvā purohito⁵ ā. „sace icchasi imaṃ ku-
 mārikaṃ tayā saddhīṃ pāpaṃ karetuṃ sakkā“ ti, „kiṃ kathesi, 15
 mahāparivārā na sakkā sammā“ ti, purohito „tena hi passa devā“
 'ti purato gantvā¹⁰ maggaṭo avidūre sāṇiṃ¹¹ parikkhipitvā rājānaṃ anto-
 sāṇiyaṃ katvā sayam maggapasse rodanto nisīdi, aha naṃ kuṭumbiko
 disvā „tāta kasmā rodasīti“ pucchī, „bhariyā me garubbhārā, taṃ kula-
 gharaṃ netuṃ maggapatiṇno smi, tassā antarāmagge yeva gabbho 20
 cali, esā antosāṇiyaṃ kilamati, kāci 'ssā itthi santike n' atthi, mayāpi
 ta, gantuṃ na sakkā, na jānāmi kiṃ bhavissatīti“. „ekaṃ itthiṃ
 ladhuṃ vaṭṭatīti, mā rodi, bahū itthiyo, ekā gamissatīti“, „tena hi
 ayaṃ eva kumārīkā gacchatu, etissāpi māṇgalam bhavissatīti“, so
 cintesi: „saccaṃ vadati, sunisāya pi māṇgalam eva imiṃ nimittena, sā 25
 puttadhītāhi vaḍḍhissatīti“ taṃ eva pāpesi¹², sā ta, pavasitvā rājānaṃ
 disvā paṭibaddhacittā hutvā pāpaṃ akāsi, rājāpi 'ssā aṅgulimuddikaṃ
 adāsi, aha naṃ katakiecaṃ nikkhamitvā āgataṃ pucchimsu: „kiṃ
 vijātā“ ti, „suvanṇavaṇṇaṃ puttan“ ti, kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi,
 purohito pi rañño santikaṃ gantvā „ditthā¹³ te deva kumārīkāpi evaṃ 30
 pāpā kimaṅga pana aññāpi, api pana te kiñci dinnan“ ti, „āma aṅguli-
 muddikā dinnā“ ti, „nāssa taṃ dassāmi“ vegena gantvā yānakaṃ
 gaṇhitvā „kiṃ etan“ ti vutte „ayaṃ me“¹⁴ brāhmaṇiyaṃ ussisa-
 kethapitamuddikaṃ gaṇhitvā āgatā¹⁵ ti „dehi amma muddikan“ ti, sā taṃ

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā imassā. ³ Bā detīti. ⁴ Bā -le. ⁵ Cks -im. ⁶ Bā -ittha.

⁷ Bā nātukāmo. ⁸ Bā adda rājānaṃ. ⁹ Bā sakkomi. ¹⁰ Bā gaṇhitvā, Cks omit
 gantvā. ¹¹ Ck sāṇiṃ, Bā sādhaṇa. ¹² Bā pesesi. ¹³ Cks -an. ¹⁴ Bā ayameva.

dadamānā brāhmaṇaṃ hatthe¹ nakkena vijjhivā „gaṇha corā“² ti
adāsi. Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aññā bahū aticāriniyo
rañño dassetvā „idha tāva ettakaṃ hoti“³, aññattha gamissāma devā“⁴
ti ā. Rājā sakala-Jambudīpe carī, te pi „sabbā itthiyo evarūpā bha-
vissanti, kin no etāhi, nivattāma“⁵ ti⁶ Bārāṇasim eva paccāgantvā
„evaṃ“⁷ mahārāja itthiyo nāma, evaṃ pāpadhammā pakati etāsaṃ,
khama⁸ deva Kinnarādeviyā“⁹ ti purohitena yācito khamitvā rājanive-
sanato naṃ¹⁰ nikkadḍhāpesi, tñanato pana taṃ¹¹ apanetvā aññāṃ
uggamahesim akāsi, taṃ ca pīṭhasappim nikkadḍhāpetvā jambusākhāṃ¹²
chedāpesi. Tadā K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi, iti attanā ditṭhakāraṇam eva¹³
āharitvā dassento

21. Yaṃ ve¹⁴ divā Kaṇḍari-Kinnarānaṃ¹⁵

sabbitthiyo na ramanti agāre

taṃ tādīsaṃ maccam cajitvā bhariyā¹⁶

15 aññāṃ divā purisaṃ pīṭhasappin ti g. ā. 308.

T. a.: Yaṃ ve Kaṇḍarissa¹⁷ rañño Kinnarāya ca deviyā ti imesaṃ
Kaṇḍari-Kinnarānaṃ virāgakāraṇam ahoṣi taṃ divā jānitabbam sabbitthiyo
attano sūmikkānaṃ na ramanti agāre, tathā hi aññāṃ pīṭhasappipurisaṃ divā
taṃ rājānaṃ tādīsaṃ ratikusalaṃ maccam cajitvā¹⁸ bhariyā tena manussapetena
20 saddhūṇ pūpaṃ akāsi.

Aparo: atīte Bako nāma Bārāṇasirājā dhammena r. kāresi, tadā
Bārāṇasiyā pācinadvārāvāsino ekassa daliddassa Pañcapāpā nāma
dhītā ahoṣi, sā kira pubbe pi ekā daliddadhītā mattikaṃ madditvā gehe
bhittim līmpati, ath' eko pacceka-buddho attano pabbhāraparibhaṇḍa-
25 karaṇattham „kahaṃ mattikaṃ labhissāmiti“¹⁹ cintetvā „Bārāṇasiyaṃ
laddhum sakkā“²⁰ ti²¹ pārupitvā pattahattho nagaraṃ pavisitvā tassā
āvidūre atṭhāsi, eā kujjhivā oloketi²² „samaṇa mattikam pi na
labhasīti“²³ vatvā²⁴ mahantaṃ mattikāpiṇḍam āharitvā patte tṭhapesi, so
tāya mattikāya pabbhāre paribhaṇḍam akāsi²⁵, tassā mattikāpiṇḍa-

¹ Bđ - pahattham. ² Bđ hotu. ³ Ck² nivattitvā. ⁴ C² imā, Bđ omits evam. ⁵ Bđ - atha. ⁶ Ck² omits naṃ. ⁷ Ck² omits taṃ. ⁸ Ck² add agge. ⁹ Ck² - kaṭheva, C² - kameva, B² - karaṇameva. ¹⁰ Bđ yaṃca. ¹¹ Bđ kinnari-. ¹² read: -ttha bhariyā. ¹³ Bđ yaṃca kinnarikassa. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bđ adds ci-
varaṃ. ¹⁶ Bds add paduṭṭhena manasā mattikampi bhikkhatiti avoca pacceka-
buddho niccālo va ahoṣi atha sā pacceka-buddham niccalitam divā puna cittaṃ
pasādetvā oloketvā. ¹⁷ Bđ adds sukhumaṃ. ¹⁸ Bds add sā nacirasseeva tato
cavitvā tasmiṃ yeva nagare bahidvārāgāme duggatitṭhiyā kucchimhi patisandhim
gaṇhi sī dassamāsaccayena mātukuccheho nikkhami.

phalena sarīraṃ phassasampannaṃ ahoṣi, kujjhivā olokitattā pana
 hatthapādamukhaakkhināsāni pāpāni virūpāni ahesuṃ, tena naṃ Pañ-
 capāpā t' eva¹ sañjānimsu. Ath' ekadivasam Bārāṇasirājā rattim
 aññātakavesena nagaraṃ parigaṇhanto taṃ padesaṃ gato, sāpi gāma-
 dārikāhi saddhiṃ kilānti ajānitvā va rājānaṃ hatthe gaṇhi, so tassā
 hatthasamphassena sabbhāvena saṇṭhātum² nāsakkhi, dibbaphassena³
 puṭṭho viya ahoṣi, so phassarāgaratto tathārūpaṃ⁴ pi taṃ hatthe ga-
 hetvā „kassa dhītāsiti“ pucchivā „dvāravāsino“ ti vutte assāmika-
 bhāvaṃ pucchivā „ahan te sāmiko bhavissāmi, gaccha mātāpitāro
 anujānāpehīti“ ā., sā mātāpitāro upagantvā „eko maṃ puriso iccha-
 tīti“ vatvā „so pi duggata bhavissati“ sace tādisaṃ pi icchati, sādhu⁵
 'ti vutte gantvā mātāpitūhi anuññātabhāvaṃ ārocesj, so 'tasmim yeva
 gehē tāya saddhiṃ vasitvā pāto va rājanivesanaṃ pāvisi, tato puṭṭhāy'
 eva rājā aññātakavesena nibaddhaṃ ta. gacchati aññaṃ itthim olo-
 ketum na icchati. Ath' ekadivasam tassā pitu lohita-pakkhandikā⁶
 uppajji, asambhinnakhīrasappimadhusakkharāyutto pāyāso tassā⁷ bhe-
 sājjaṃ, taṃ te daliddatāya uppādetum na sakkonti, tato Pañcapāpāya
 mātā dhītaraṃ ā.: „kiṃ anima tava sāmiko pāyāsaṃ uppādetum
 sakkhissatīti“, „amma mama sāmikena ambehi pi duggatatarena bha-
 vitabbaṃ, evaṃ sante pi pucchissāmi naṃ, mā cintayīti“ vatvā tassā⁸
 gamanavelāya dummanā⁹ hutvā nisīdi, atha naṃ rājā āgantvā „kiṃ
 dummanāsīti“ pucchivā taṃ atthaṃ sutvā „bhadde idaṃ atissara-
 bbhesajjaṃ kuto labhissāmīti“ vatvā cintesi: „na sakkā mayā nicca-
 kālaṃ evaṃ caritum, antarāmagge parissayo pi dattabbo, sace kho
 pana etaṃ antepuraṃ nessāmi etissā phassasampadaṃ ajānantā 'am-
 hākaṃ rājā yakkhiṇim gahevā āgato' ti kelim karissanti, sakala-
 nagaravāsino etissā samphassaṃ jānāpetvā garahaṃ mocessāmīti“,
 atha naṃ ā.: „bhadde mā cintayi, āharissāmi te pitu pāyāsaṃ“ ti
 vatvā tāya saddhiṃ abhiramivā rājanivesanaṃ gantvā punadivase
 tādisaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā paṇṇāni aggahetvā¹⁰ dve puṭe katvā eka-
 sim¹¹ pāyāsaṃ pakkhipivā ekasim cūlāmaṇiṃ ṭhapetvā bandhivā
 rattibhāge gantvā „bhadde mayaṃ daliddā, kiccheṇa sampāditāṃ,
 tava pitaraṃ 'ajja imamhā puṭā pāyāsaṃ bhuñja¹² sve imamhā' ti
 vadeyyāsīti“ ā.: sā tathā akāsi, ath' assā pitā ojasampannattā
 pāyāsassa thokaṃ eva bhuñjitvā titto jāto, sesaṃ mātu datvā sayam¹³

¹ B^d treva. ² B^d sandhāretum. ³ B^d -samphassena. ⁴ B^d tathāvīru. ⁵ B^d -tīti. ⁶ B^d va etassa. ⁷ C^h -no. ⁸ B^d -harāpetvā. ⁹ C^h omīti ek-. ¹⁰ B^d -atu.

- pi bhuñji, tayo pi sukhitā ahesuṃ, cūlāmaṇiputāṃ punadivasatthāya
 1 phapesuṃ, rājā nivesanaṃ gantvā mukhaṃ dhovitvā „cūlāmaṇiṃ me
 āharathā“ 'ti vatvā „na passāma devā“ 'ti vutte „sakalanagaram
 vicinathā“ 'ti ā., vicinitvā na passāsu, „tena hi bahinagare dalidda-
 5 geḥesu bhattapaṇṇapute upādāya vicinathā“ 'ti vicinitvā¹ tasmim
 ghare cūlāmaṇiṃ disvā „tassā mātāpitaro corā“² ti bandhitvā na-
 yāsu, ath' assā pitā „sāmi na mayā corā, aññenāyaṃ maṇi ābhato“
 ti vatvā „kenā“ 'ti vutte „jāmatarā me“³ ti ācikkhitvā „kahaṃ so“
 ti pucchite „dhītā me jānātīti ā., tato tāya saddhiṃ kathesi: „amma
 10 sāmikan“⁴ te jānāsīti“⁵, „na jānāmi“⁶, „evam sante ambhakaṃ jīvitam
 n' atthīti“⁷, „tāta so andhakāre āgantvā“ andhakāre yeva yāti, ten'
 assa rūpaṃ na jānāmi, hatthasamphassena pana naṃ jānitum sakko-
 miti“, so rājapurisānaṃ ārocesi, te pi rañño ārocesuṃ, rājā ajānanto
 viya hutvā „tena hi tam itthiṃ rājāṅgane“ antosāpiyaṃ 1 phapetvā
 15 sāpiyā hatthappamāṇaṃ chiddaṃ katvā nagaravāsino sannipātetvā
 hatthasamphassena coraṃ gaṇhathā“ 'ti ā., rājapurisā tathā kātuṃ
 tassā santikaṃ gantvā rūpaṃ disvā va vipphaṇṇasārino hutvā āhāsu⁸:
 „ayaṃ“⁹ piśācīti¹⁰, jigucchitvā phusituṃ¹¹ na ussahāsu, ānetvā
 pana¹² rājāṅgane antosāpiyaṃ 1 phapetvā sakalanagaravāsino sannipāte-
 20 suṃ, sā āgatāgatassa chiddena pasārituṃ hatthaṃ gaḥetvā va „no
 eso“ vadati, purisā tassā dibbaphassasadiṣe phasse bajjhivā apa-
 gantuṃ na sakkhāsu, „sac' āyaṃ daṇḍarāhā daṇḍaṃ datvāpi dāsa-
 kammakarabhāvaṃ upagantvāpi etaṃ ghare karissāmā“ 'ti cintayāsu,
 atha te rājapurisā daṇḍehi koṭṭetvā pabbājesuṃ¹³, uparājam ādikatvā
 25 sabbe ummattakā viya ahesuṃ, atha¹⁴ rājā: „kiñci“¹⁵ nahaṃ bha-
 veyyan“ ti hatthaṃ pasāresi, tam hatthe gaḥetvā va „coro me
 gaḥito“ ti mahāsaddaṃ kari, rājā te purise pucchi: „tunhe etāya
 hatthe gaḥitā kim cintayitthā“ 'ti, te yathābhūtaṃ ārocesuṃ, atha
 ne rājā ā.: „ahaṃ“¹⁶ attano geḥaṃ ānetuṃ evaṃ kāresim¹⁷, etissā
 30 phassuṃ¹⁸ ajānantaṃ maṃ paribhaveyyun¹⁹, ti vatvā²⁰ „tasmā“²¹ mayā
 sabbe tunhe jānāpitā, vadatha²² idāni kass' esā geḥe bhavituṃ yuttā“
 ti, „tumbhakaṃ devā“ 'ti, aṭha naṃ abhiññitvā aggamaheṣiṃ aññāsi²³,

¹ Bđ C* -nantā, ² Bđ -ro, ³ Ck* -ro, Bđ me jānamātarā, ⁴ Ck* yan, ⁵ Ck*
 natthi, ⁶ Ck* āgañjivā, C* agañchivā, ⁷ Ck* addā sā, C* sa, ⁸ Ck* ahaddhi,
⁹ Bds dhihi, ¹⁰ Ck* jitsā-, C* piśāmiti, Bđ piśācīti, ¹¹ Ck* phusitāṃ, Bđ
 phassā-, ¹² Bds add naṃ, ¹³ Bds palāpessuṃ, ¹⁴ Bđ addā naṃ, ¹⁵ Ck* kañci,
¹⁶ Bds add etaṃ, ¹⁷ Bds evamākāsī, ¹⁸ C* -ā, C* omits ph-, ¹⁹ Ck* -bhā-,
²⁰ Bds cintetvā, ²¹ Ck* tassa, ²² Bđ -etha, ²³ Bđ akāsi.

mātāpitunnam pi 'ssā issariyaṃ dāpesi, tato paṭṭhāya pana¹ sammatto
 n' eva vinicchayaṃ paṭṭhapesi na aññaṃ itthiṃ oloketi, tā tassā²
 antaraṃ pariyesimsu, sā ekadivasam dvinnam³ aggamahesibhāvassa
 supine nimittam disvā raṇṇo ārocesi, rājā supinapāṭhake pakko-
 sāpetvā „evarupe supine diṭṭhe kiṃ hotīti“ pucchi, te itarāsam⁴ 5
 itthinaṃ santikā lañcam gaheṭvā „mahārāja deviyā sabbasetahatthino
 khandhe nisinnabhāvo tumhākaṃ maraṇassa pubbanimittam hatthik-
 khandhagatāya candaparāmasanaṃ tumhākaṃ paccāmittarājānaya-
 nassa⁵ pubbanimittan“ ti vatvā „idāni kiṃ kātābhan“ ti rutte
 „deva imam māretum na sakkā, nāvāya pana nam ṭhapetvā 10
 nadiyaṃ vissajjetum vaṭṭatīti“ vadimsu, rājā āhārvatthālānikārehi
 saddhiṃ rattibhūge⁶ nam nāvāyaṃ ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjāpesi, sā
 nadiyā vuyhamānā heṭṭhānadiyā nāvāya udakakilaṃ kilantassa Pā-
 vāriyaraṇṇo abhimukham⁷ pattā, tassa senāpati nāvam disvā „ayaṃ
 nāvā mayhan“ ti ā, rājā „nāvāya bhaṇḍam mayhan“ ti vatvā āga- 15
 tāya nāvāya tam disvā „kā nāma tvaṃ piśācisadisā“ ti pucchi, sā
 sitam katvā Bakassa raṇṇo aggamahesibhāvam kathetvā tam⁸ sabbam
 pavattim tassa kathesi, sā pana Pañcapāpā ti sakala-Jambudīpe pā-
 kaṭā⁹, atha nam rājā hatthe gaheṭvā ukkhipi, saha gahapen' eva
 phassaṭāgaratto aññāsu itthiṃsu¹⁰ itthisaññaṃ pi akatvā tam agga- 20
 mahesitṭhāne ṭhapesi, sā tassa pānasamā ahoṣi, Bako tam pavattim
 sutvā „nāhaṃ tassa aggamahesiṃ“ kātuṃ dassāmiti¹¹ senam sam-
 kaddhitvā¹² tassa paṭitṭhe¹³ nivesanam katvā paṇṇam pesesi: „bhari-
 yaṃ vā me detu yuddham vā“ ti, so¹⁴ yuddhasajjo ahoṣi, ubhinnaṃ
 amaccā „mātugāmaṃ nissāya maraṇakiccaṃ n' atthi, purimasānikattā¹⁵
 esā Bakassa pāpuṇāti nāvāya laddhattā Pāvāriyassa¹⁶, tasmā eke-
 kassa gehe sattasattadivasāni hotū“ ti mantetvā dve pi rājāno saññā-
 pesum, te ubbo pi attamanā hutvā tiṭṭhapaṭitṭhe¹⁷ nagarāni māpetvā
 vasiṃsu, sā dvinnam pi tesam mahesittam¹⁸ kāresi, dve pi tassā sam-
 mattā¹⁹ ahesum, sā pana ekassa ghare sattāham vasitvā nāvāya 30
 itarassa gharam gacchati²⁰, nāvam pājetvā nentena ekena mahallaka-
 khañjakena²¹ vattena saddhiṃ nadimajjhe pāpam karoti. Tadā K.

¹ Bds add tīya. ² Cs tātassam, Cks tā yassā. ³ Bds add rājūnam. ⁴ Bd -rā-
 jassa. ⁵ Cks -gāya. ⁶ Bd -kathānam. ⁷ Bd -ca-. ⁸ Cks omit tam. ⁹ Cks
 add ahesum. ¹⁰ Cks omit itthiṃsu. ¹¹ all three MSS. -si. ¹² Bds -dḍhi. ¹³
 Bds tassa pana naditṭhe. ¹⁴ Bds add yuddham dassāmi na bhariyaṃ ti vatvā.
¹⁵ Ck -riyayassa, Bds riyasāti. ¹⁶ Bds tiṭṭhapaṭitṭhe. ¹⁷ Bd aggamahesittam.
¹⁸ Cks samaggā. ¹⁹ Bd ghare gacchanti. ²⁰ Cks -ke, Bds -khujjakena.

sakuṇarājā Bako ahosi, tasmā idaṃ attanā dīṭṭhakam¹ āharitvā dassento ā,:

22. Bakassa ca² Pāvārikassa raṇṇo

accantakāmānugatassa bhariyā

5 avācarī³ baddhavasānugassa⁴,

kaṃ vā itthi⁵ nāticare tadaññan ti. 309.

Ta. accantakāmānugatassā 'ti accantaṃ kāmāṃ anugatassa, avācarīti² anūcāraṃ carī, baddhavasānugassā³ 'ti baddhassa⁴ attano vasānugatassa attano pesanākārassa santike ti a., karaṇatthe vā⁵ sāmivacanaṃ, tena
10 saddhīm pāpam akāsi⁶ vuttaṃ hoti, tadaññan ti katarāṃ⁷ aññaṃ purisaṃ nāticareyyā⁸ 'ti a.

Aparam⁹ pi: atīte Brahmāḍḍattassa bhariyā Piṅgiyāni¹⁰ nāma¹¹ siḥapañjaraṃ vivaritvā oloketi māṅgalassagopakam¹² disvā raṇṇo niddokkamanakāle¹³ vātapāneṇa oruyha tena saddhīm aticaritvā puna
15 pāsādaṃ abhiruya gandhehi sarīraṃ ubbatṭetvā raṇṇā¹⁴ saddhīm nipaṇṇi, ath' ekadivasaṃ rājā „kin nu kho deviyā adḍharattasamaye niccaṃ sarīraṃ sitalaṃ hoti, parigaṇbissāmi naṃ“ ti ekadivasaṃ niddūpagato viya hutvā taṃ utthāya gacchantiṃ anugantvā assabandhena saddhīm aticarantiṃ disvā nivattitvā sayanaṃ abhirūhi¹⁵, sāpi aticaritvā
20 āgantvā cullasayane¹⁶ nipaṇṇi, punadivase rājāmaccamajjhe yeva taṃ pakkosāpetvā taṃ kiccaṃ āvīkaritvā „sabbā va itthiyo pāpadhammā“ ti tassā vadhābandhanachejjabhejjārahaṃ dosaṃ¹⁷ khamitvā tñānā cāvetvā aññaṃ aggamahesiṃ akāsi. Tadā Kuṇḍalarājā Brahmāḍḍatto ahosi, tena taṃ attanā dīṭṭhakam āharitvā dassento pi:

23. Piṅgiyāni¹⁸ sabbalokissarassa

raṇṇo piyā Brahmāḍḍattassa bhariyā

avācarī baddhavasānugassa¹⁹,

taṃ vāpi sā nājjhaga kāmakāminīti g. ā. 310.

Ta. taṃ ti sā evaṃ aticaranti taṃ va assabandhaṃ taṃ vā¹⁸ aggamahesiṃ
30 siḥhānaṃ ti ubhayaṃ pi na ajjhaga¹⁹, ubhayato bhaṭṭhā ahosi, kāmakāminīti kāme patthayamānā, evaṃ pāpadhammā itthiyo ti.

¹ Bā dīṭṭhaṃ. ² Bā anūcāri. ³ Bā paṭṭhavasānugata-. ⁴ so C²; C² kaṃ vāsi itthi, Bā kaṃ vāpi itthi, read: kaṃ vāpi thi? ⁵ Bā anūcāriti. ⁶ Bā paṭṭhassa. ⁷ Bā taṃ. ⁸ Bā adda taṃ. ⁹ id - rā. ¹⁰ C² piṅgiyāni, C² piṅgiyāni, Bā piyāyāyāni. ¹¹ Bā adda aggamahesi. ¹² so C²; Bā niddupagamana-. ¹³ Bā - ruyhi. ¹⁴ C² tulla-, Bā cūlasayanaṃ. ¹⁵ C² -bandhanaṃ bhejjārahaṃ dosaṃ, Bā -bandhachajjabhejjā-, C² -raharaṃ-. ¹⁶ Bā piyāyāyāni. ¹⁷ Bā anūcāri paṭṭhavasānugatassa. ¹⁸ C² omīti assa -. ¹⁹ Bā nājjhagāni.

Atitavattumhi itthinaṃ dosam kathetvā aparena pi pariyāyena
tāsam dosam eva kathento āha:

24. Khuddānaṃ labucittānaṃ akataññuna dūbhinā¹
nādevasatto puriso thinaṃ saddhācūm arahati. 311.
25. Na tā² pajānanti kataṃ na kiccaṃ 5
na mātarāṃ pitarāṃ bhātaraṃ vā,
anariyā samatikkantadhammā
sasa³ eva⁴ cittaṃ vasaṃ vajanti. 312.
26. Ciraṇuvuttham⁵ pi piyaṃ manāpaṃ
anukampakaṃ⁶ pāpasamam pi santam⁷ 10
āvāsu⁸ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmāham itthinaṃ na vissasāmi. 313.
27. Thinaṃ hi cittaṃ yathā vānarassa⁹
kaṇṇappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
calācalaṃ hadayaṃ itthiyānaṃ¹⁰ 15
cakkassa¹¹ nemi viya¹² parivattati. 314.
28. Yadā tā passanti samekkhamānā¹³
ādeyyarūpaṃ¹⁴ purisassa vittaṃ¹⁵
saṇhāhi vācāhi nayanti-m-etaṃ¹⁶
kambojakā jalajenēva assaṃ. 315. 20
29. Yadā na passanti samekkhamānā¹⁷
ādeyyarūpaṃ¹⁸ purisassa vittaṃ¹⁹
samantato naṃ parivajjayanti
tiṇṇo nadipāragato va kullaṃ. 316.
30. Silesūpamā sikhī-r-iva²⁰ sabbabbhakkhā 25
tikkhāmayā²¹ nadi-r-iva²² sīghasotā
sevanti h²³ etā piyaṃ appiyaṃ ca²⁴
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 317.
31. Na tā²⁵ ekassa na dvinnāṃ āpaṇo va²⁶ pasārito.
yo tā mayhan ti maññeyya vātaṃ jālena bādhaye²⁷. 318. 30

¹ B^d -naṃ mittadubbināṃ. ² C^{ks} taṃ. ³ C^{ks} sassaṃ. ⁴ C^k -nnuttam,
B^d -vuttham. ⁵ B^d -kammam. ⁶ B^d bhataṃ, C^k santa, C^s santim. ⁷ C^s B^d
avāsu. ⁸ B^d bārāssa, B^s vāra-. ⁹ B^d itthinaṃ. ¹⁰ C^{ks} omī ca-. ¹¹ so
B^d; C^k nevīva, C^s nemīva. ¹² B^d supekkha-. ¹³ C^{ks} a-. ¹⁴ C^{ks} ci-. ¹⁵
C^s B^d enaṃ. ¹⁶ C^s a-. ¹⁷ read: sikhīva? ¹⁸ so C^k; C^s tikkhāmayā, B^d
tikkhāmanā. ¹⁹ C^s B^d nadiriva; read: nadīva? ²⁰ so C^s; C^k yamappiyaṇa,
B^d yamappiyanti. ²¹ B^d etā. ²² C^{ks} so. ²³ B^d bandhaye.

22. Yathā padī ca pantho ca pānāgārāṃ sabhā papā
evam lokitthiyo nāma. velā tāsāṃ na vijjati¹. 319.
23. Ghatāsanāsamā h² etā kaṇhasappasirūpamā.
gāvo bahitṭhassēva³ omasanti varaṃ varaṃ. 320
24. Ghatāsanāṃ kuṇjarāṃ kaṇhasappamā
muddhābhisittāṃ pamadā ca sabbā
ete na so⁴ niccayatto bhajetha.
tesāṃ bhavē⁵ dubbīdu sabbabhāvo. 321.
25. Nāccantavannā na bahūna⁶ kantā
nā dakkhiṇā pamadā sevītabbā.
na parassa bhariyā na dhanassa hetu
et⁷ itthiyo paūca na sevītabbā ti. 322.

- Ta. khuddānaṃ⁸ [ti khuddānaṃ⁹, Kanavara-jātaka¹⁰ viya baddhacore pi
sārajjanaṃ sandhū¹¹ etaṃ vuttaṃ, lahu¹² cittaṇaṃ ti taṃ muhuttaṃ eva [ari-
13 vattanacittānaṃ, Culladahanuggaha-jātakaṃ¹³ etaṃ kathabbam¹⁴, akatuṇṇatā pana
etāsāṃ Ekanipāte Takkāriyājātakaṃ dipetabbā, nādevasatto ti na adevasatto
devena asatto anāsatto¹⁵ ayakkhagahitako abhūtāva¹⁶ [tito¹⁷ puriso thīnaṃ sila-
vantataṃ¹⁸ saddhātum¹⁹ nārahati²⁰ bhūtāva²¹ [tito²² pana saddaheyya, katan ti
attano katan upakāraṃ, kiccaṃ ti attanā kātābbakiccaṃ, na mātaraṃ ti
20 sabbe pi nūtake chuddetvā yasmāṃ paṭibaddhacittā honti taṃ ōva anubandha-
nato ete matādayo na jānanti²³ nēma mahāpanthakamūtā²⁴ viya. anaryā ti
nīlajjā, sassa²⁵ 'ti sakassa, avāsū²⁶ 'ti āpadāsū²⁷, kiccesū²⁸ 'ti tesu tesu karatū-
yesu, kannappakannaṃ ti otinnotiggaṃ, yathā hi visame padese rukkhac-
chāyā ninnam pi orohati thalam pi abhīrūhati²⁹ tathā etāsāṃ pi cittaṃ na
25 kiñci uttamādhamāṃ vajjeti, calācāṇa ti ekasmiṃ yeva apatiṭṭhitaṃ, nemiṭi
sahajassa gacchato cakkānemi viya, ādeyyarūpan³⁰ ti sahetabbajātikaṃ,
vittaṃ ti dhanam, nayanti³¹ attano vasaṃ nenti, jalajenā³² 'ti jalajāta-
sevalena, Kambojakaraṭṭha-vāsino kira yadā aṭavito asse gaṇhitukāmā honti tadā
ekasmiṃ thāne vatiṃ parikkhipivā dvārāṃ yojetvā assānaṃ udakapānatitthe
30 sevālāṃ madhunā makkhetvā sevālasambuddhāni³³ tīre³⁴ tipāṇi³⁵ ādīṃ katvā yāva
parikkhepadvārā makkhenti, assā pānīyaṃ pīritvā rasagadhena madhumakkhītāni
tipāṇi carantā³⁶ anukkamena taṃ thīnaṃ pavisanti, iti te³⁷ yathā jalajena

¹ in B^d the second hemistich comes before the first. ² C^k bahu-. ³ C^k B^d ro, B^e yo. ⁴ B^d have. ⁵ C^k babunā, B^d bahuuna. ⁶ B^d luddā-. ⁷ C^k -ru-, B^e kajavedā-. ⁸ B^d dipetabbam. ⁹ so C^k; B^d na devasattoti na devasatto devena anāsatto. ¹⁰ so C^k; C^k abhūtāva¹⁶ [tito. ¹¹ B^d -vantatavādam. ¹² B^d sandhā-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k -, B^d bhūta vitta. ¹⁵ B^d -āti. ¹⁶ C^k -patthaka-? B^d -panhaka. ¹⁷ C^k B^d apa-. ¹⁸ B^d -rūyhati. ¹⁹ C^k a-. ²⁰ C^k -savaddhāni, C^e -samvaddhāni, B^d sambandhāni, B^e -sambandhanā. ²¹ B^d omits tīre. ²² B^d khūdanā. ²³ C^k se, B^d yathā te.

palobhetvā asse¹ vasaṃ² nenti tathā etāpi dhanam diṣvā tassa gahaṇatthāya
 saṃbhūhi vācāhi purisaṃ vasaṃ nentitī a., kullaṇ ti taraṇatthāya gahitaṃ yaṃ
 kiñci, silesūpamā ti purisaṇaṃ cittabandhanena silesasadisā, tikkhāmāyā
 ti tikkhāmāyā³, siḅhasotā nadirivā⁴ ti yathā pabbateyyā nadi siḅhasotā⁵
 ti a., āpano ti yathā ca pasāritāpano yesaṃ mūlaṃ atthi tesam yeva upakāro
 tath' etāpi, yo tā ti yo puriso tā itthiyo, bādḥaye⁶ ti yo vātam pi jālena
 bādḥeyya⁷, velā tāsam na vijjati ti yathā etāsam nadīnaṃ asukavelāyāṃ ev'
 ettha gantabban ti velā n' atthi rattim pi divāpi iecchītechhitakkhaṇe upagantabbā
 n' eva asuken' evā⁸ ti pi mariyādā n' atthi atthikathikena upagantabbā n' eva
 (-?) tathā etāpiti a., ghatāsanaśamā ti yathā aggi indhanena tappati etāpi
 kilēsaratiyā, kaṇḥa -- ti kodhanatīya upanāhītiyā ghoravisatīya dūjivhatīya
 mittadūbhītiyā ti pañcahi kāraṇehi kaṇhasappaśirasadisā, tattha bahulārūḍḍatīya
 ghoravisatā piṣaṇatīya dūjivhatā⁹ aticārītīya mittadūbhīti veditabbā, gāvo
 bahūtīpasaṃ¹⁰ ti yathā gāvo khāditaṭṭhānaṃ chaḍḍetvā bahūmanāpessa¹¹
 tīnaṃ varaṃ varaṃ omasanti khādanti evaṃ etāpi niddhanam chaḍḍetvā
 aññaṃ sadhanaṃ eva gacchantīti¹² a., muḍḍhābhisittan ti rājānaṃ, pa-
 mādā ca sabbā ti sabbā tā itthiyo, etc¹³ ti etc pañca jane, niceṇayatto¹⁴
 ti niceṇa saṃhāto upaṭṭhitasati, appamatto va hutvā ti a., dubbīdū ti dūjjāno,
 sabbabhāvo ti ajjhāso, ciraparicipo pi hi aggi dahati ciravissāsiko pi
 kuñjaro ghāteṭi ciraparicito pi sappo dasati ciravissāsiko pi rājā anattakāro¹⁵
 hoti, evaṃ ciraparicīṇāpi itthiyo vikāraṃ dassenti, naccantavaṇṇā ti
 abhīrūpavati, na bahūna¹⁶ kantā ti aḍḍhakāṣiganikā viya na bahunnaṃ piyā
 manāpā, na dakkhiṇā ti naccagītakusālā, tathārūpā hi¹⁷ bahumittā honti
 tasmā na sevītabbā, na dhanassa hetū ti yā dhanahetu yeva bhajati sā
 apariggahāpi na sevītabbā, sā hi dhanam alabhamānā kuñjhati.

Evaṃ vutte mahājano M-assa „aho sukathitan“ ti sādhu-
 kāraṃ adāsi, so etehi kāraṇehi itthīnaṃ aḅḅaṇaṃ kathetvā
 tuṇhi ahoṣi.

Taṃ sutvā Ānando giṇṇharājā „samma Kuṇḍalarājā aham
 pi attano nānabalena itthīnaṃ aḅḅaṇaṃ kathessāmīti“ vatvā
 aḅḅakathaṃ ārabhi.

Taṃ dassento Bhagavā¹⁸ āha: Atha khalu bho A. giṇṇharājā
 K-ssa sakuṇṇssa ādimajjhakathāpariyosānaṃ¹⁹ viditvā tāyaṃ velāyaṃ
 imaṃ gāthāyo abhāsi:

¹ Ck -ā, Cc -a, Bc -am. ² Bc -e. ³ all three MSS. tikkhāmāyā ti tikkhīṇa-
 māmāyā. ⁴ Ck siḅhamāyā, Bc Cc add evaṃ siḅhamāyā. ⁵ Bc bandh-. ⁶ Ck
 baddh-, Bc bandh-. ⁷ Cc -kenavā. ⁸ Cc -tāya. ⁹ Cc bahu-. ¹⁰ Cc -manā-
 pamanāpessa. ¹¹ Bc bhaj-. ¹² Cc etā. ¹³ Cc -yanto, Ck niceṇa yatto, Bc
 -yato. ¹⁴ Cc Bc -karo. ¹⁵ Ck bahu, Bc bahunnaṃ. ¹⁶ Cc Bc add bahūhi pat-
 thitā. ¹⁷ Bc saṭṭhā. ¹⁸ Bc -gāthā pari-.

30. Puṇṇam pi ce 'maṃ paṭhavim dhanena
dajjī¹ itthiyā puriso sammataṭṭāya
laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tam pi.
tāsaṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche. 323.
- 5 31. Uṭṭhāhakaṇ ce pi alīnavuttiṃ
koṃārabbhattāraṃ piyaṃ maṇāpaṃ
āvāsu² kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmā hi itthīnaṃ na vissasāmi. 324.
- 10 32. Na vissase icchatī maṃ ti poṣo,
na vissase rodati me sakāse,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 325.
- 15 33. Na vissase sākhapurāṇasanthataṃ,
na vissase mittapurāṇacoraṃ,
na vissase rājā sakkhā³ mamaṃ ti,
na vissase itthi dasanna mātaraṃ. 326.
- 20 34. Na vissase rūmakarāsu nārisu
accantasīlāsu asaṇṇatāsu,
accantapemānugat' assa bhariyā
na vissase, tittasamā hi nāriyo. 327.
- 35 41. Haneyyu⁴ chindeyyum pi chedayeyyum⁵
kaṇṭham⁶ pi chetvā⁷ rudhiraṃ pipeyyum⁸,
mā dīnakāmāsu⁹ asaṇṇatāsu
bhāvaṃ kare Gaṅgatitthūpamāsu. 328.
- 25 42. Musā tāsaṃ yathā saccaṃ saccaṃ tāsaṃ tathā¹⁰ musā,
gāvo bahitīṇassēva¹¹ omasanti varaṃ varaṃ. 329.
- 30 43. Gaten¹² etā palobhenti pekkhiteṇa mūhiteṇa¹³ ca
atho pi dunnivatthena mañjūnā bhaṇiteṇa ca. 330.
- 35 44. Coriyo kaṭhinā h' etā vājā ca lapasakkharā¹⁴,
na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vaḍḍanaṃ. 331.
45. Asā lokitthiyo nāma, velā tāsaṃ na vījati,
sārattā ca pagabbhā, ca sikkhī sabbaghaso yathā. 332.
46. N' atthi¹⁵ itthīnaṃ piyo nāma appiyaṃ pi na vījati,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 333.

¹ Cks apassu. ² Cks rāja-, Bd rājā sakkhā. ³ Cks -um, Bds -umpi. ⁴ Bds chinda-
peyyumpi. ⁵ Bds -e. ⁶ Cks jatvā. ⁷ Bds piveyyum. ⁸ Bds dīnna-. ⁹ Bds
yāthā. ¹⁰ Cks bahu-. ¹¹ Bd miteva, read: amiteva or mūhiteva. ¹² Bds capala.

47. N' atth' itthinaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati.
dhanattā pativellanti latā va dumanissitā. 334.
48. Hatthibandhaṃ assabandhaṃ gopurisaṃ ca caṇḍālāma¹
chavaḍḍhakaṃ [pupphachaddakam]
sadhanam anupatanti nāriyo. 335.
49. Kulaputtam pi jahanti akiñcanaṃ chavakasamaṃ²
sadisam api³ gacchanti [anupatanti] dhanahetu⁴ nāriyo ti. 336.

5

15

20

25

30

35

Ta, ādimajjhakathāpariyosānaṃ⁵ ti kathāya⁶ ādimajjhapiyosānaṃ,
laddhā khaṇaṃ ti okāsaṃ labhivā, icchatī man ti maṃ esā icchatīti pi
puriso itthinaṃ na vissaseyya, sakkhapurāṇasanthataṃ ti hīyo vā pare vā¹⁰
santhataṃ purāṇapaṇasanthataṃ⁷ na vissase, appoṭhetvā⁸ apaccavekkhivā na
paribhuḍḍeyya, tatra hi dīghajātiko vā pavisitvā tittheyya paccāmito vā satthaṃ
nikkhiṇeyya, mittapurāṇacoraṃ ti panthadūbhanaṭṭhāne ṭṭhitaṃ coraṃ
purāṇamitto me ti⁹ na vissaseyya, corā¹⁰ hi ye¹¹ saṃjānanti te yeva mārenti,
sakkā mamaṃ ti so hi khippam eva kuṇḍhati, taṃ rājānaṃ sakkā me ti na¹⁵
vissase, dasannamātarāṃ ti ayaṃ mahallikā idāni maṃ na aticarissati attā-
naṃ rakkhissati¹² na vissasitabbā, rāmakarāsū 'ti bālānaṃ ratikarāsū,
accantaṣiḷāsū 'ti atikkantaṣiḷāsū, accanta--gatassāpīti sace pi accanta-
anugatapemā assa tathāpi naṃ na vissase, kikkāraṇā: titthasamā hi nāriyo
ti sambandho, titthaṃ viya sabbasādhāraṇā ti a., haneyyūn ti kuḍḍhā vā²⁰
aḍḍhapurissasāratā vā hutvā sabbesaṃ taṃ hananādikaṃ kareyyūṃ, mā dīna-
kāmaṃ¹³ 'ti hīnajjhāsayaṃ¹⁴ kilittāṃsayāsu, bhāvaṃ ti evarūpaṃ sinehaṃ
mā kari¹⁵, Gaṅgātittthūpamāsū 'ti sabbasādhāraṇaṭṭhena Gaṅgātittthasadisū,
musū ti musāvādo tasmaṃ saccasādiso va, gatenā 'ti ādisu pekkhitena palo-
bhanena¹⁶ Ummadantijātakaṃ dunnivatthena Naḷinijātakaṃ mañjunā bhaṇitena²⁵
'tutaṃ kho ayyaputta āgaceheyyāsi¹⁷ Nandattherassa vatthuṃ kathetabbam,
coriyo ti sambhatassa¹⁸ vināsanena coriyo, kaṭhinā ti thaddhahadaya, vāḷā
ti dutṭhā appaken¹⁹ eva kuṇḍhanasīlā, lapasakkharā²⁰ ti nīratthakalapānena
sakkharā viya madhurā, asā ti asatiyo lāmikā, sārattā ti sabbasārattā²¹, pa-
gabbhā ti kāyapagabbhīyādhi pagabbhā, yathā ti yathā sikkhī sabbaghaso evaṃ
tāpi sabbaghasā, pativellanti²² parissajanti upagūhanti veṭhenti, latā vā 'ti³⁰
yathā latā rukkanissitā rukkhaṃ veṭheti evam etā purisaṃ parissajantiyo pi
dhanam²³ parissajanti nāma, hatthibandhadisu gopuriso ti vuccati gopālako,
chavaḍḍhakan ti chavānaṃ ḍhakaṃ susānagopānaṃ²⁴ ti vuttam hoti, puppha-
chaddakan ti vaccaṭṭhānasodhakaṃ, sadhanaṃ ti etesu pi sadhanaṃ anu-³⁵

¹ so all three MSS. ² so B²; B⁴ chavakasama, C² caṭaka. ³ read: abhi? ⁴
add va? ⁵ B² -gāthāpari-. ⁶ B² gāthāya. ⁷ B² sakkā in the place of paṇṇa.
⁸ so C²; B² -ṭetvā. ⁹ B² add taṃ. ¹⁰ B² -o. ¹¹ C² yena, B² yeva? ¹²
C² -sīti. ¹³ C² B² dīna-. ¹⁴ C² līta-, C² līna-, B² hīna-. ¹⁵ C² tare. ¹⁶
C² -ne. ¹⁷ B² adds dhanassa. ¹⁸ B² lapānassa-. ¹⁹ C² -dārattā. ²⁰ B²
omits pari-. ²¹ B² susānapāna.

gacchanti yeva, akiñcanan ti adhanañ, chavakasaman¹ ti sunakhamañ-
sakhāḍakacapaññāna samañ sadisañ tena nibbisesam pi purisañ bhajanti gac-
chanti², kasinā³: yasmā anupatanti dhanahetu nāriyo.

Evam attano nāṇe thatvā Ānando giṃḃharājā itthinañ
5 agunañ kathetvā tuñhi ahosi. Tassa vacanañ sutvā Nārado
pi attano nāṇe thatvā tasma agunañ kathesi.

Taṃ dassento Satthā āha: Atha khalu bho Nārado deva-
brāhmaṇo Ānandassa g-assa ādimajjhakathāpariyosānañ⁴ viditvā tāyañ
velāyañ imā gāthāyo abhāsī:

- 10 20. Cattāro 'me na pūrenti, te me sunātha⁵ bhāsato:
samuddo brāhmaṇo rājā itthi cāpi diḃampati. 337.
21. Saritā sāgarañ yanti yā kāci pathaviñ sitā⁶
tā samuddaṃ na pūrenti, ūnattā⁷ hi na pūراتي. 338.
22. Brāhmaṇo ca adhiyānañ vedam akkhānapaṇḍamañ⁸
15 bhīyyo pi sutam iccēyya, ūnattā hi na pūراتي. 339.
23. Rājā ca pathaviñ sabbam sasamuddaṃ sapabbatañ
ajjhāvase vijjīnitvā anantaratanocitañ,
pārañ samuddaṃ pattheti, ūnattā hi na pūراتي. 340.
24. Ekaṃekāya itthiyā aṭṭhattha patino siyā
20 sūrā ca balavanta⁹ ca sabbakāmarasāharā,
kareyya nāvame chandañ, ūnattā hi na pūراتي. 341.
25. Sabbatthiyo sikhi-r-iva sabbabhakkhā,
sabbatthiyo nadi-r-iva sabbavāhī,
sabbatthiyo kaṇṭhakānañ¹⁰ pasākhā,
sabbatthiyo dhanahetū vajanti. 342.
26. Vātañ jalena¹¹ paro¹² parāmase
osiñciyā¹³ sāgarañ ekapāṇinā
sakena tālena¹⁴ haneyya ghoṣanañ
yo sabbabhāvañ pamadāsu ossajeyya¹⁵. 343.
27. Corīnañ bahubuddhīnañ yāsu saccañ sudullabhañ (⁹⁴/₂₅)
30 thīnañ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatañ. 344.

¹ C² caṭakasan, C³ vaṭakasadisañ, B⁴ chavakasama sadisañ. ² C² bhaga-, read: abhig-? ³ C² tasmā. ⁴ B⁴ gāthāpariyosāne. ⁵ B⁴ sunātha mama. ⁶ B⁴ -vissitā. ⁷ C² ūnattā. ⁸ B⁴ -ānañ-, C² -kkhāma-. ⁹ B⁴ -to. ¹⁰ C² kaṇṭa-. ¹¹ B⁴ jā-; read: jaleneva? ¹² B⁴ nara. ¹³ B⁴ -ceyya, C² -ciyasa. ¹⁴ B⁴ hatthena. ¹⁵ C² bhassajeyya, B⁴ uyoyje; read ossaje.

56. Analā mudusambhāsā duppūrā tā nadīsamā (II ²²⁶/₁₂, IV ⁴⁷¹/₂₁)
 sīdanti. nam viditvāna ārakā parivajjaye. 345.
59. Avatṭani mahāmāyā brahmacariyavikopānā (II ²²⁰/₁₀, IV ⁴⁷¹/₁₉)
 sīdanti. nam viditvāna ārakā parivajjaye. 346.
60. Yam etā upasevanti chandasā vā dhanena vā
 jātavedo vā saṇ ṭhānaṃ khīppaṃ anuḍahanti nan ti. 347.

Ta. diḷampatitī diḷaseṭṭhakam¹ Kunāḷam ālapati, saritā ti ādi ṭha-
 pītamātikāya bhājanattaṃ vuttaṃ, ūnattā ti udakapattīṭṭhānassa hi mahantattā
 ūnā yeva, adhiyānaṃ ti sajjhāyitvā, vedamakkhānapañcamaṇ² ti
 itihāsapañcamaṇaṃ vedacatukkam, ūnattā ti so hi ajjhāsaya mahantatāya sikkhi- 10
 tabbassa na pūraṭi, ratanocittaṃ ti nūnāratanehi eṭṭaṃ paripunnāṃ, ūnattā
 ti so hi taṇhāmahantatāya na pūraṭi, siyā ti siyūṇa. ayam eva vā pāṭho,
 sabbakāmarasāharā ti sabbesaṃ kāmarasānaṃ āharanākā, navame ti aṭṭhaḥ
 atittibhāvadasaanatthaṃ vuttaṃ, sā pana dasame pi³ tato uttaritare pi chandaṃ
 karot⁴ eva, ūnattā ti sā hi kāmataṇhāmahantatāya na pūraṭi, kaṭṭakānaṃ 15
 p'asākhā ti sambādhamagge⁵ kaṭṭakasākhāsaddhā, yathā hi sākhā laggitvā ākaḍ-
 dhati evaṃ etāpi rūpādīhi kaḍḍhanti, yathā sākhā hatthādāsu vijjhittvā dukkhaṃ
 uppādeti evaṃ etāpi puttāhamattā va sarīrasamphassaena vijjhittvā mahāvīnāsaṃ pā-
 penti, vajjantīti parapurisaṃ vajjanti, parāmasa ti ganheyya, osiñciyā ti
 nahāyitūṃ oṭṭho-ekena pāṇinā sakalasamudde⁶ udakaṃ osiñceyya⁷ gahetvā chaḍ- 20
 deyya, sakenā 'ti ekena attano hatthena tam eva hatthaṃ hanitvā⁸ ghoṣaṃ
 uppādeyya, sabbabbhāvaṃ ti tvaṃ me⁹ itṭho kanto piyo manāpo ti vucca-
 māno yo¹⁰ puriso evaṃ ev¹¹ etan ti saddahanto attano ajjhāsayaṃ pamādaṃ
 ossajjeyya¹² so jālādīhi vātagabaṇādīni kareyyā 'ti a., gataṃ ti gamanāṃ,
 analā ti tīhi dhammehi alaṇa ti vacanarahitā, duppūrā ti yathā mahānadi 25
 udakena evaṃ kilesaratīyā duppūrā, sīdanti nam--nā ti tattha¹¹ nan ti
 nīpātamatthaṃ, itthiyo allhā-cātūsu apāyesu sīdantīti viditvā, avatṭanīti yathā
 avatṭani mahājanassa hadayaṃ mohetvā attano vasa vatteti evaṃ etāpīti¹² a.,
 vikopānā ti nāsanatṭhena ca garahanatṭhena ca brahmacariyassa kopikā,
 chandasā vā¹³ ti piyasamvāsavasa vā, dhanena vā ti dhanahetu vā, 30
 saṇṭhānaṃ ti yathā jātavedo attano ṭhānaṃ yaṃ yaṃ padesaṃ alliyati taṃ
 taṃ¹⁴ ḍahati tathā etāpi yaṃ yaṃ purisaṃ kilesavasaena alliyanti taṃ taṃ
 anuḍahanti mahāvīnāsaṃ pāpentī.

Evam Nāradena itthīnaṃ aguṇe *pakāsite puna M. vise-
 setvā tāsāṃ aguṇāṃ pakāsesi.

¹ B^d -jethakam. ² B^d bedamakkhāna-, C^k devakkhāmanap-. ³ B^d add vīsa-
 time pi. ⁴ C^k sakhādhā-, B^d sampāva-. ⁵ B^d -a. ⁶ C^k -eyyā, B^d -eyyūṇa. ⁷
 B^d haritvā. ⁸ B^d tvaṃ eva. ⁹ B^d so. ¹⁰ B^d uss-. ¹¹ B^d ettha. ¹² C^k s-
 -pi attho. ¹³ C^k chandasavāsā. ¹⁴ C^k only one tath.

Taṃ dassetuṃ Satthā āha: Atha khalu bho K. s. Nāradaṣṣa
devabrāhmaṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ
imā gāthāyo abbāsi:

- 5 51. Sallape nisitakhaggapāṇinā
paṇḍito api piṣācadosinā,
uggatejauragam¹ pi āside,
eko ekapamadaṃ² hi nālape³. 348.
- 10 52. Lokacittamathanā hi nāriyo
naccagītabhaṇitamihitāvudhā⁴,
bādhayanti anupaṭṭhitāsati
dīpe rakkhasigaṇo va⁵ vāpije. 349.
- 15 53. N' atthi tāsāṃ vinayo na saṃvaro,
majjamaṃsaniratā asaṇḍatā
tā gilanti purisassa pābhataṃ
sāgare va makaran timiṅgilo. 350.
- 20 54. Pañcakāmaguṇasātagocarā
uddhatā aniyatā asaṇḍatā
osaranti pamadā pamādināṃ
loṇatoyavatiyaṃ va āpakā⁶. 351.
- 25 55. Yaṃ naraṃ uparamanti⁷ nāriyo
chandasā ca⁸ ratiyā dhanena vā
jātavedasadisam pi tādisaṃ
rāgadosavatiyo⁹ dahanti naṃ. 352.
- 30 56. Aḍḍhaṃ¹⁰ ātvā purisaṃ mahaddhanaṃ
osaranti sadhanaṃ sah¹¹ attanā,
rattacittaṃ ativeṭhayanti naṃ¹²
sāla¹³ māluvalatā kānane. 353.
- 35 57. Tā upenti vividhena chandasā
citrabimbamukhiyo alaṃkatā,
ūhasanti palhasanti nāriyo
Saṃvaro va sati¹⁴ māyakovidā. 354.
58. Jātarūpamaṇiṇuttabhūsitā
sakkatā patikulesu nāriyo

¹ B^d -am ura-. ² C^k ekam-, B^d ekāya-. ³ C^k pamadā hi-, B^d ekāya pamudāya
nālape, B^s ekāya pamadā hi-. ⁴ so C^s for -tamhi- or -tasmi-, C^k -haṇitamhi-
hita uddhā, B^d -tapita-. ⁵ C^k gaṇeva? B^d gaṇāva. ⁶ B^d āpagam, B^s āpagā. ⁷
B^d upalāpenti. ⁸ B^d va. ⁹ B^d -vadhīyo. ¹⁰ B^d uddhaṃ, read: aḍḍha ātvā?
¹¹ C^k nā. ¹² B^d -am. ¹³ so C^k; C^s e sati? B^d va samtataṃ.

- rakkhitā aticaranti sāmikaṃ
dānavāṃ va hadayantarassitā¹. 355.
89. Tejavāpi hi naro vicakkhaṇo
sakkato bahujanassa pūjito
nārinaṃ vasagato na bhāsati
Rāhunā upagato va candimā. 356. 5
90. Yaṃ kareyya kupito diso disaṃ
duṭṭhacitto vasam āgataṃ ari
tena bhiyyo vyasanaṃ nigacchati
nārinaṃ vasagato apekkhavā. 357. 10
91. Kesalūnanakhachinnatajjitā
pādapaṇīkasadaṇḍatājjitā²
hīnaṃ eva³ upagatā hi nāriyo
tā ramanti kuṇape va makkhikā. 358. 15
92. Tā kulesu visikhantaresu vā
rājadhāniniigamesu vā puna
odḍitaṃ Namucipāsavākaraṃ
cakkhumā parivaḷḷe sukkhatthiyo⁴. 359. 20
93. Ossajjitva⁵ kusalaṃ tapogūḍaṃ
yo anariyacaritaṇi-m-ācari⁶
devatāhi nirayaṃ nimissati
chedagāminaniyaṃ va vāṇijo. 360. 25
94. So idha⁷ garahito parattha ca
dummatī⁸ upagato sakammunā
gacchati aniyato gaḷāgaḷaṃ
duṭṭhagadrabharatho va uppathe. 361. 30
95. So upeti nirayaṃ Patāpanaṃ
sattisimbavannaṃ ca-m-āyasaṃ⁹
āvasitvā[na] tiracchāyayoniyaṃ¹⁰
petarājavisaṃyaṃ na muṇcati¹¹. 362. 35
96. Dibbakkhiddharatiyo ca¹² Nandane
caḅkavatticaritaṇ ca mānuse
nāsayanti pamadā pamādināṃ
duggatiṇ ca paṭipādayanti naṃ. 363.

¹ Bds -yantaniṣitā. ² all three MSS. -kaśā-. ³ read: ev'. ⁴ Bds -jjeyya su-
khattiko, C^s -jje sukhanayo. ⁵ all three MSS. ossajjitvā. ⁶ C^s omī yo, Bds
have yo anariyesu ca-. ⁷ read: idhā. ⁸ Bds dummedho. ⁹ Bds āyasaṃ, B^s
āyasaṃ, C^s mānasayaṃ, C^s māsayam. ¹⁰ C^s -yo. ¹¹ C^s muccati. ¹² C^s va

77. Dibbakkhiḍḍaratiyo na dullabhā
cakkavattacaritaṃ ca mānuse
sovaṇṇavyamhanilayā¹ va² accharā
ye caranti pamadāh' anattikā. 364.
78. Kāmadhātusamatikkamā gati
rūpadhātuyā bhāvo na dullabho
vitarāgavisayūpapattiyā
ye caranti pamadāh' anattikā. 365.
79. Sabbadukkhāsamattikkamāṃ siṃham
accantaṃ acalitaṃ asaṃkhataṃ
nibbuthehi sucihi³ na dullabhaṃ⁴
ye caranti pamadāh' anattikā ti. 366.

Ta sallape ti sace mayā saddhīm sallapessasi aisaṃ te pāṭessamīti⁵
vatvā khaggaṃ ādāya thitenāpi⁶ sallapitamatte yeva taṃ khādītva jīvitavināsaṃ
15 pāṭessamīti doṣṇā hutvā thitena piṣācenāpi saddhīm sallape, upagataṃ jasi-
tvā⁷ nāṭessamīti thitaṃ⁸ uggatejaṃ uragaṃ⁹ āside va, eko pana hutvā raho
ekāya¹⁰ pamadāya na hi sallape¹¹, lokacittamathanā ti lokassa cittaghā-
tikā¹², dīpe rakkhasaṃgano¹³ ti yathā yakkhadīpe rakkhasaṃgano¹⁴ manussena¹⁵
vesena¹⁶ vāpije palobhetvā¹⁷ attano vasagata katvā khādanti evaṃ imāpi kama-
20 guṇehi attano vasa katvā satte mahāvināsaṃ pāpentīti a., vinayo ti ācāro,
sathvaro ti mariyādā, pābhatan ti dukkhasambhataṃ dhanam; gilanti nāṭenti,
anīyatā ti anīyaticittā, lonatoyavatiyaṃ ti lonatoyavantaṃ samuddaṃ¹⁸
ti a., āpakā¹⁹ ti āpaga, ayam eva vā pātho, yathā samuddaṃ nadiyo osa-
ranti evaṃ pamāḍinaṃ pamadā ti a., chandasā ti pemena, ratiyā ti pañca-
25 kāmāgūparatiyā, dhanena vā ti dhanahetu vā, jātavedasādisaṃ ti guṇa-
sampattiyā aggim iva jalantaṃ²⁰ pi. rāgadosavatiyo ti rāgadosahi vadhikā,
rājadosagatiyo²¹ ti pi pātho, osarantīti madhuravacanaṃ taṃ bandhantiyo
upagacchanti, sadhanaṃ²² ti sadhanā²³, ayam eva vā pātho, vatthālamkāraṭṭhāya
kiñci attano dhanam datvāpi osarantīti a., sahattana²⁴ ti attabhāvena sad-
30 dhīm attano²⁵ bhāvam pi tass' eva paricajantiyo viya honti, ativejha-
yanti ti dhanagahapaṭṭhāya ativiya vejhenti piṇenti, vividhena chandasā ti
nānāvīdhena ākāreṇa, citrabimbamukhiyo ti alamkārapavaseṇa citrasarīrā
vicitramukhiyo va hutvā, ūhasanti mahāhasitaṃ hasanti, paḥasanti ti
mandahasitaṃ hasanti, Sathvaro vā²⁶ ti mājākarapuriso viya asurinda viya

¹ Ck -vyamhi-, B4 suvaṇṇavyamhi-. ² Bds ca. ³ Cks -lhi, B4 -lbbi, B5 -lhi. ⁴ Cks -ā, ⁵ Bds phālo-, Ck pātho-. ⁶ B4 adda sallape. ⁷ Ck tadāyitvā, * B4 taṃ. ⁸ Cks omīti uragaṃ. ⁹ Cks ekāya. ¹⁰ Cks ālape. ¹¹ B4 lokacittassa-ghātikā. ¹² B4 -ā. ¹³ Cks manussena. ¹⁴ B4 vesena. Cks omīti vesena. ¹⁵ Bds upalāpetvā. ¹⁶ Ck vatta-. ¹⁷ Bds āpagaṃ, Cks -kan. ¹⁸ Bds jalitaṃ. ¹⁹ Cks -dosavā. ²⁰ Cks -nā. ²¹ Cks -nam. ²² B4 Ck attā. ²³ Cks cā.

ca¹, dānavam va hadayantarassitā² ti yathā kuto nu āgacchatha bho tayo
 janā ti Karandakajāṭake³ hadayantarassitā⁴ antoudaragatāpi⁵ dānavam aticāri
 evam aticaranti, arakkhīyo⁶ h' etā ti dipeti, na bhāsatīti na virocati Hārīta-
 Lomasakassapa-Kusa-rājāno viya, tenā⁷ ti tato⁸ amittena katayyasānā atirekatara-
 vyasanā ti a., apekkhāvā ti sataṇho, kesa--tajjītā ti ākaḍḍhivā lūna-
 kesa⁹ nakkehi chinnaḡattā¹⁰ tajjītā pādsāhi ca tālitā va hutvā yo¹¹ kelivasena¹² 5
 ete pi vippakāre karoti¹³ tādisam hīnam eva upagatā nāriyo ramanti na¹⁴ ete
 vippakāre pariharanti madhurasamācāre¹⁵, kiṇḡkaraṇū: ramanti kuṇḡape va
 makkhikā ti yasmā jegucche hatthikuṇḡapādimhi makkhikā viya tā hīne yeva
 ramantīti a., oḍḍitan ti na etā itthīyo nāma atha kho lmesu thānesu Na- 10
 mucino Kilesamāraassa migapakkhigabhaṇṇattham luddakehi oḍḍitam pāsā ca vā-
 karaṇ ca¹⁶ ti¹⁷ maññamāno paññācakkhunā ca¹⁸ cakkhumā¹⁹ dibbamānusakena²⁰
 sukhena atthiko parivajjeyya, ossajjītvā ti devamanussesu mahāsampattidā-
 yakam tapogūḡam chaḍḍetvā²¹ yo puriso anariyesu²² pañcasu kāmagūḡesu
 kāmaraṭṭeṇarītāni ācarati, devatāhi nīrayam nīmīssatīti²³ so sadevalokena 15
 parivattetvā²⁴ nīrayam gaṇhīssati, chedagāmimaṇiyam va vāpiyo ti yathā
 bālāvāṇiyo mahagghabhaṇṇam datvā chedagāmīlāmakaṇ maṇikaṇ gaṇhati tathā-
 rūpo ayam hotīti a., so ti so itthīnam vasaṇ gato, aniyato ti ettakam kāmam
 apāyesu paḡcissati, gaḡḡaḡaṇ ti devalokā ca²⁵ manusalokā ca²⁶ galitvā apā-
 yam eva gacchatīti²⁷ a., yathā kiṇ: duṭṭha--uppathe ti yathā kūṭagadra- 20
 bhayuttaratho maggā okkamītvā uppathe yeva gacchatī tathā, sattisimbali-
 vanan ti sattisādīhehi kaṇṭakehi yuttam āyasaṇimbaliṇam, petarājavisayan
 ti petavisayaṇ ca kākasaṇṇakasaṇuravisayaṇ ca²⁸, pamāḡinan ti pamattānam,
 te hi pamāḡḡsu pamattā tāsam sampattīnam mūlabhūtam kusalam na karonti,
 iti tesam pamadā sabbā tā nāsanti nāma, paṭipādayanti nan ti tathā- 25
 vidham purisaṇ tā pamāḡvasen' eva akusalam kāretvā duggathā paṭipādeṇi
 nāma, sovaṇṇavyamhanīlayā ti suvaṇṇamayavimānavāsīniyo, pamadā-
 hanaṭṭhikā ti ye²⁹, purisā pamadāhi anattikā hutvā brahmaḡariyam caranti, sa-
 matikkamā ti kāmādhātusamatikkamena yā gāti, rūpadhātuyā bhāvo ti
 yo kāmādhātusamatikkamagātiṇamkūto rūpadhātusambhavo³⁰ tesam na dullabho, 30
 vitarāgavisayūpapattiyā ti yā³¹ vitarāgavisaye suḡḡhāvāsaloḡe ūpatti
 sāpi tesam na dullabbā ti a., accantan ti anattīnam³² avināśadhammakam³³,
 acalītan ti kilesehi akampitam, nibbutehīti nibbutakilesehi, sucihīti
 parisuddhehi evarūpaṇ nibbānam pi na dullabham.

¹ Ck² yeva vā. ² B² -yantanissitā. ³ = Samugga- Vol. III p. 577. ⁴ Ck² attano.

⁵ B² -itā. ⁶ B² tamhā. ⁷ Ck² -sa. ⁸ Ck² jīṇṇa-. ⁹ Ck² ye. ¹⁰ B² kilesa-.

¹¹ Ck² -onti. ¹² so Ck²; B² nam. ¹³ B² add ti. ¹⁴ Ck² vākarajjāṇicāti, B² vākuḡce. ¹⁵ Ck² ma, B² omits paññā-. ¹⁶ B² adds puriso. ¹⁷ B² omits dibba

¹⁸ B² adds yo ti. ¹⁹ B² add aparīsuddhesu. ²⁰ Ck² -ati. ²¹ B² nīva-. ²² B²

vā. ²³ B² -tssatīti. ²⁴ B² asurā ca petaṇca. ²⁵ Ck² yo. ²⁶ B² -tuyā bhāvo

²⁷ Ck² sā, B² omits yā. ²⁸ Ck² antātītam. ²⁹ B² -tam.

Evañ M. amatamahānibbānam pāpetvā desanañ niṭṭha-
pesi. Himavante kinnaramahoragādayo ākāse tṭitadevatā ca
„aho Buddhalīhāya kathitaṇ“ ti sādhuakāram adamsu. Ānando
gijjharājā Nārado devabrāhmaṇo Puṇṇamukho ca phussakokilo
15 attano attano parisāñ ādāya yathāthāṇam eva gamimsu. M.
sakatṭhānam eva gato. Itare pana antarantarā¹ āgantvā² Ma-
hāsattassa santike ovādañ gahetvā tasmim ovāde tṭatvā sagga-
parāyanā ahesuñ.

S. i. d. ā. j. samodhānento osānagāthā abbāsi:

- 10 „Kuṇālo 'hañ tadā āsiñ, Udāyi phussakokilo,
Ānando gijjharājāsi, Sāriputto ca Nārado,
evañ dhāretha jātakañ ti. 367.

Te pana bhikkhū gamanakāle Satthu ānubhāvena gantvā āgama-
kāle attano attano ānubhāvena āgatā, tesam S. mahāvane kammaṭṭhānañ
15 kathesi, te tañ divasam eva arahattañ pāpuñsu. Mahā devatā-
samāgamo aho, aha³ Bh. Mahāsamayasuttañ kathesi. Kuṇāla-
jātakañ. Asītinipātañ⁴.

5. Mahāsutasomajātaka.

Kasmā turan ti. Idam S. J. v. Aṅgulimālattheraṇ
20 ā. k. Tassa uppatti ca pabbajjā ca⁵ Aṅgulimālasuttavaṇṇanāya vutta-
nayaena vitthārato veditabbā. So pana saccakiriyaṇa mūlhagabbhāya
itthiyā sotthibbhāvañ katvā tato paṭṭhāya sulabbhapiṇḍo hutvā vivekam
anubrūhanto aparabhāge arahattañ patvā abhiññāto asītimahātheraṇaṇ
abbhantaro⁶ aho. Tasmim kāle db. k. s.: „āvuso aho Bhagavatā
25 tathārūpañ luddaṇ lohitapāṇiñ mahācoraṇ Aṅgulimālañ adaḍḍena
asatthena dametvā nibbisevanañ karontena dukkarañ katañ, aho
Buddhā nāma dukkarakārikā⁷ ti. S. Gandhakuṭiyañ nisinnō⁸ va
dibbasotena kathañ sutvā „ajja mama gamanañ bahūpakārañ bha-
vissati, mahādharmadesanā⁹ pavattissati“¹⁰ natvā anopamāya Buddha-
30 līhāya dhammasabhañ¹¹ gantvā poṇṇattāsane nisiditvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „anacechariyañ bhi. idāni paramābhisam-

¹ Bā antarantā. ² Bā gantvā. ³ Bā athesa. ⁴ Cā omīti asīti-. 5. Cfr. Morris,
B. & Cariyā-Piṭaka p. 100. ⁵ Bā add upasampadā ca. ⁶ Bā -ro yeva. ⁷ Bā
tṭito. ⁸ Bā -bhāya.

bodhim pattaṇa mayā etaṣṣa vinayanam, sv-āham pubbacariyaṃ caranto padesañāpe tthito pi etaṃ dāmesin¹ ti vatvā² a. ā.

A. Kururaṭṭhe Indapattanagare Koravyo nāma rājā dhammena r. kāresi³. B. tassa aggamahesiyā kucchismiṃ nibbatti⁴, sutavittakatāya⁵ pana taṃ Sutasomo ti sañjānimsu, 5
tam enaṃ rājā vayappattaṃ⁶ disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ gahaṇatthāya Takkaṣilaṃ pesesi, so ācariyabhāgaṃ ādāya nikkhamitvā maggaṃ paṭipajji. Bārāṇasiyaṃ⁷ Kāsirañño putto Brahmaḍattakumāro pi tath' eva vatvā pitarā pesito, nikkhamitvā tam eva maggaṃ paṭipajji. Sutasomo⁸ maggaṃ 10
gantvā nagaradvāre sālāya phalake vissamanatthāya nisīdi. Brahmaḍattakumāro pi gantvā tena saddhim ekaphalake nisīdi. Atha naṃ Sutasomo paṭisanthāraṃ karonto „samma magga-kilanto kuto āgacchasi⁹“ pucchitvā „Bārāṇasito“ ti vutte „kassa putto“ ti¹⁰, „Brahmaḍattassā“ ti¹¹, „konāmo“ ti¹², „Brah- 15
maḍattakumāro nāmā“ ti¹³, „kena kāraṇena āgato sīti“ pucchi. So „sippagahaṇāyā“ ti¹⁴ vatvā tam pi maggakilanto ti ten' eva nayena itaraṃ pucchi. So pi sabbaṃ ācikkhi. Te ubho pi „mayāṃ khattiyā ekācariyass' eva santike sippagahaṇāyā“ 20
gacchāmā“ ti aññamaññaṃ mittabhāvaṃ katvā nagaraṃ pavisitvā ācariyakulaṃ gantvā ācariyaṃ abhivādetvā attano jātiṃ āvikatvā sippagahaṇāyā¹⁵ āgatabhāvaṃ kathesuṃ. So „sādhū“ ti sampañiechi. Te ācariyabhāgaṃ datvā sippaṃ paṭṭha-
pesuṃ, na kevalaṃ ca te yeva aññe pi tadā Jambudīpe ekasatamattā rāja-puttā tassa santike sippaṃ gaṇhanti¹⁶. Suta- 25
somo tesāṃ jeṭṭhantevāsiko¹⁷ hutvā sippaṃ upadisanto nacirass' eva nipphattiṃ pāpuṇi, so aññesaṃ¹⁸ saṅtikaṃ agantvā¹⁹ „sa-

¹ Bds add tuṃhi ahoṣi tehi yacito. ² Bds add tadā ambhākaṃ. ³ Bds add dasamāse atikkante suvaṇṇavannaṃ puttāṃ vijāyi. ⁴ Bds -vittatāya. ⁵ Bds add disvā nikkhasasassāṃ datvā. ⁶ Bds tadā Bā-. ⁷ Bds aṭṭha Su-. ⁸ Bds sīti. ⁹ Cks -assa, omitting ti, Bds read: kāsirañño putto ti. ¹⁰ Bds nāma, omitting ti. ¹¹ Cks -nayā, Bds sippagahaṇatthāya. ¹² Bds sippagahaṇatthāya. ¹³ Bds -tā āgacchanti. ¹⁴ Cks jeṭṭhācariyo. ¹⁵ Bds -assa. ¹⁶ Cks āg-.

hāyo me¹ ti vatvā Brahmaḍattakumāraṃ eva gantvā² tassa
 piṭṭhiācariyo hutvā khippaṃ sikkhāpesi, itaresaṃ pi kamena³
 sippaṃ niṭṭhitaṃ. Te anuyogaṃ datvā ācariyaṃ vanditvā
 Sutasomaṃ parivāretvā nikkhamiṃsu, atha ne Sutasoma mag-
 5 gadhure⁴ ṭhatvā uyyojento „tumhe attano attano pitunnaṃ sip-
 paṃ dassetvā rajjesu patiṭṭhahessatha⁵, patiṭṭhitā pana maṃ⁶
 ovādaṃ kareyyāthā“⁷ 'ti ā. „Kiṃ ācariyā“⁸ 'ti. „Pakkha-
 divasesu uposathikā hutvā mā ghātaṃ⁹ kareyyāthā“¹⁰ 'ti. Te
 „sādhū“¹¹ ti sampaticchiṃsu. B. hi aṅgavijjāpāṭhakattā¹² „anā-
 10 gate Bārāṇasikumāraṃ¹³ nissāya mahābhayaṃ uppajjissatiti“¹⁴
 ṇatvā ca te evaṃ¹⁵ ovaditvā uyyojesi. Te sabbe pi attano
 attano janapadaṃ gantvā pitunnaṃ sippaṃ dassetvā rajje
 patiṭṭhāya patiṭṭhitabhāvaṃ c' eva ovāde vattanabhāvaṃ ca
 jānāpetuṃ paṇṇākarena saddhiṃ paṇṇāni paṇiṃsu. M. taṃ
 15 pavattiṃ ṇatvā „appamattā hothā“¹⁶ ti paṇṇāni paṇiṃ. Tesu
 Bārāṇasirājā maṃsena vinā bhattaṃ na bhuñjati, uposatha-
 divasatthāya pi 'ssa maṃsaṃ gaḥetvā ṭhapenti¹⁷, ath' ekadiva-
 saṃ evaṃ ṭhapitamāsaṃ bhattakāraḥkaṃ pamādena rāja-
 gehe koleyyasunakhā khādiṃsu, bhattakārako maṃsaṃ adisvā
 20 kahāpaṇamuttāhiṃ ādāya caranto maṃsaṃ uppādetuṃ asak-
 konto „sace amaṃsakabhattaṃ upanāmessāmi jīvitāṃ me n'
 atthi, kiṃ nu kho karissāmi“¹⁸ cintetvā „atth' eso upāyo“¹⁹ ti
 vikāle²⁰ āmakasusānaṃ gantvā taṃmuhuttamatassa²¹ purisassa
 ūramaṃsaṃ āharitvā supakkaṃ pacitvā bhattaṃ upanāmesi,
 25 rañño maṃsakhaṇḍaṃ jivhagge ṭhapimattam eva sattarasaharaṇi-
 sabassāni phari, sakalasarīraṃ khobhetvā atṭhāsi, kiṃkāraṇā:
 pubbe²² sevitatāya²³, so kira atītānantare attabhāve yakkho
 hutvā bahuṃ manussamāsaṃ khādi²⁴, ten' assa taṃ piyaṃ

¹ Cks omīti gantvā, Bds read brahmaḍattassa kumāraṃseva santikaṃ gantvā. ²
 Bds anukka-. ³ Bds maggantare. ⁴ Bds patiṭṭhahissanti. ⁵ Bds ghāṇaṃ. ⁶
 Bds -pātakusalattā, Bds -pākaṭattā. ⁷ Bds -paṇiṃsaṃ brahmaḍattakumāraṃ. ⁸
 so Cks; Bds tesaṃ in the place of ca te evaṃ. ⁹ Cks hontū. ¹⁰ Bds -eti. ¹¹
 Bds kile. ¹² Cks -mattassa, Bds muhuttaṃ matassa. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ Bds sevana-
 tāya. ¹⁵ Bds khāditapubbo.

ahosi, so „sac¹ āhaṃ tuṇhi yeva paribbuñjissāmi na me ayaṃ
 imaṃ maṃsaṃ kathessati“ cintetvā saha khelena bhūmiyaṃ
 pātesi², „niddosaṃ deva khādāhīti“ ca vutte manusse paṭikka-
 māpetvā „aham etassa niddosabbhāvaṃ jānāmi, kiṃ maṃsam
 etan“ ti „purimadivasesu paribhogamaṃsaṃ eva devā“ ti 5
 „nanu aññasmim kāle ayaṃ raso n' atthīti“ „ajja supakkaṃ
 devā“ ti „nann pubbe pi evam eva pacasīti“, atha naṃ tuṇhi-
 bhūtaṃ Ňatvā „sabbhāvaṃ vā kathehi³ jīvitaṃ vā te n' atthīti“
 ā., so abhayaṃ yācivā yathābhūtaṃ kathesi, rājā „mā saddam
 akāsi, pakatiyā pacanamaṃsaṃ tvaṃ⁴ khādītva mayhaṃ manussa- 10
 maṃsaṃ eva pacāhīti“ ā., „nanu dukkaraṃ devā“ ti, „mā bhāyi,
 na dukkaran“ ti, „nibaddhaṃ⁵ kuto labhissāmiti“, „nanu ban-
 dhanāgāre bahumanussā“ ti, so tato paṭṭhāya tathā akāsi, apara-
 bhāge bandhanāgāre manussesu khīsesu „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „antarāmagge sahasasabhaṇḍikaṃ khipitvā yo taṃ gaṇhati⁶ 15
 taṃ 'coro' ti gaṇetvā mārehīti“, so tathā katvā⁷ aparabhāge
 sahasasabhaṇḍikaṃ oloketam pi adisvā „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „yāmaḥherivelāya⁸ nagaraṃ ākulaṃ hoti, tvaṃ ekasmim
 gharasandhimhi vā⁹ catukke vā ṭhatvā manussaṃ paharitvā¹⁰
 maṃsaṃ gaṇhā“ ti, so tato paṭṭhāya thūlamaṃsaṃ ādāya 20
 gacchati, tesu tesu ṭhānesu kaḷebarāni dissanti, „mama mātā
 na paññāyati, pitā na paññāyati, bhātā bhaginī na paññāyati“
 manussānaṃ paridevanasaddo suyyati, nāgarā bhītatasiṭa hutvā
 „ime manusse sīho nu kho khādāti vyaggho nu kho yakkho
 nu kho“ ti oloketā pahāramukhaṃ disvā „eko manusso khā- 25
 datī maññe“ ti¹¹ mahājano rājāṅgaṇe sannipatitvā upakkosi¹²,
 rājā „kiṃ tātā“ ti pucchi, „deva imasmim nagare manussa-
 khādako coro atthi, gaṇhāpethā“ ti, „āhaṃ kathaṃ jānissāmi,
 kiṃ ahaṃ nagaraṃ rakkhanto carāmiti“, mahājano „rājā

¹ Bd padesi. ² Bds add no ce kathehi. ³ Ck taṃ. ⁴ Ck khaṇḍaṃ, Bd
 uibandhaṃ. ⁵ Bd -hissati. ⁶ Bds akāsi. ⁷ Bds pathamapacchīmayāme yadā
 majhīmayāme-. ⁸ Bds add vīthiyaṃ vā. ⁹ Bds -sse māretvā. ¹⁰ Bd -titi
 paññanti. ¹¹ Bd -sisu.

nagarena anattiko, Kālabatthisenāpatissa ācikkhissāmā¹ 'ti
 vatvā² tassa kathetvā „coraṃ pariyesitum vaṭṭatīti“ vadiṃsu,
 so „sattāhaṃ āgametha, pariyesitvā coraṃ dassāmiti“ mahā-
 janaṃ uyyojetvā purise ānāpesi „tātā nagare kira manussa-
 5 khādako coro atthi, tumhe tesu tesu thānesu nilīyitvā taṃ
 gaṇhathā“ 'ti, te „sādhū“ 'ti vatvā tato paṭṭhāya nagaraṃ
 parigaṇhanti, bhattakārako pi ekasmiṃ gharasandhimhi paṭi-
 channo hutvā ekaṃ itthiṃ māretvā ghanaghanamaṃsaṃ ādāya
 pacchiṃ pūretum ārabhi, atha naṃ te purisā gahetvā pothetvā³
 10 pacchābāhaṃ bandhitvā „gahito manussakhādako coro“ ti
 mahāsaddaṃ kariṃsu, mahājano⁴ parivāresi, atha naṃ suṭṭhu
 vadhitvā⁵ maṃsapacchiṃ gīvāya bandhitvā senāpatissa dasse-
 suṃ, senāpati⁶ disvā „kin nu kho esa imaṃ maṃsaṃ khādati
 udāhu aññena maṃsena missetvā vikkīṇāti udāhu aññassa
 15 vacanena māretīti“⁷ cintetvā taṃ atthaṃ pucchanto⁸ paṭha-
 maṃ gātham āha:

1. Kasmā tuvaṃ rasaka edisāni
 karosi kammāni sudārunāni,
 hanāsi⁹ itthi purise ca mūlho
 20 maṃsassa hetu adu¹⁰ dhanassa kāraṇā ti. 368.

Ta. ra'sakā 'ti bhattakārakaṃ ālapati, itoparaṃ uttānasambandhāni va-
 canapāṭivacanāni Pāḷivasen¹¹ eva veditabbāni¹².

2. Na attahetu na dhanassa kāraṇā
 na puttadārassa sahāyañātināṃ,
 25 bhattā ca me bhagavā bhūmipālo
 so khādati¹³ maṃsaṃ bhadante¹⁴ edisaṃ¹⁵. 369.
3. Sace tuvaṃ bhattur atthe payutto
 karosi kammāni sudārunāni

¹ Bā gaṇitvā. ² Ck^s poth-. ³ Bā atha naṃ mahū-. ⁴ Ck^s vadi-, Bā bandhi.
⁵ Bā add taṃ. ⁶ Bā -siti. ⁷ Bā add sutasomajātako. ⁸ C^s hanāti, Bā
 hanasi. ⁹ Ck^s ā-. ¹⁰ Bā add bhattakārako āha. ¹¹ all three MSS. -ti. ¹²
 C^s bhante, Bā bhaddante. ¹³ Bā -santi atha naṃ senāpati āha.

pāto va antepuraṃ pāpuṇivā
lapeyyāsi me rājino sammukhe taṃ¹. 370.

4. Tathā karissāmi ahaṃ bhadante²
yathā³ tuvaṃ bhāsasi Kālahatthi,
pāto va antepuraṃ pāpuṇivā
vakkhāmi te rājino sammukhe taṃ ti. 371.

Ta. bhagavā ti gāravādivacanam etaṃ, sacce tuvaṃ ti saccaṃ nu kho
bhaṇati⁴ udāhu maraṇamukkena⁵ musā ti⁶ vīmaṇsanto evaṃ ā., ta. su-
dāruṇāniti manussaḡhātakammāni, sam mukhetan ti sammukhe tathā evaṃ
vadeyyāsīti so sampaticchanto g. ā.

16

Atha naṃ senāpati gāḡhabandhanam eva sayāpetvā vi-
bhātāya rattiyaṃ amaccehi ca saddhiṃ mantetvā sabbesu eka-
vādesu⁷ jātesu sabbatṡhānesu ārakkhaṃ tṡapetvā nagaram
hatthagataṃ katvā rasakassa pi gīvāya maṃsapacchiṃ ban-
dhitvā ādāya rājanivesanaṃ pāyāsi, sakalanagaraṃ viravi⁸, 15
rājā hiyyo⁹ bhutta-pātarāso sāyamāsam pi alabbhitvā „rasako
idāni āgacchissati idāni āgacchissatīti“ nisinno va rattiṃ vīti-
nāmetvā „ajjāpi rasako nāgacchati“¹⁰, nāgarānaṃ ca mahāsaddo
suyyati, kin nu kho etan¹¹ ti vātapānena oloken-to taṃ tathā-
rūpaṃ anīyamānaṃ disvā „pākaṡaṃ idaṃ kāraṇaṃ jātan“ ti 20
cintetvā dhitiṃ¹² upatṡhapetvā pallaṃke nisīdi, Kālahatthi pi
naṃ upasaṃkamitvā anuyūñji, so pi 'ssa kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

5. Tato ratyā vivasane¹³ suriyass¹⁴ uggamanam pati
Kālo rasakam ādāya rājānaṃ upasaṃkamī,
upasaṃkamitvā rājānaṃ idaṃ vacanam abravi¹⁵: 372.
6. Saccaṃ kira mahārāja rasako pesito tayā
hanāti¹⁶ itthi purise tuvaṃ maṃsāni khādasi¹⁷. 373.-

25

¹ B² taṃti atha naṃ rasako āha. ² B⁴ bhadd-. ³ C² yameva, C⁴ yame. ⁴ C² bhaṇeti, C⁴ bhaṇi, B⁴ bhaṇasi. ⁵ B² -bhayena. ⁶ B⁴ musā bhaṇasīti. ⁷ B² -chandesu. ⁸ B⁴ vīvari. ⁹ B² hiyo, C⁴ bhiyo. ¹⁰ B⁴ -tīti. ¹¹ B⁴ sati.
¹² C² rattā-. ¹³ B⁴ -vīti tattha bhikkhave tato tadā kāle ratyāvivassāne suriyugga-
manam pati kālo rassakam ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā idaṃ vacanam abravi
avoca. ¹⁴ B⁴ hanati. ¹⁵ B⁴ -sīti tattha mahārāja kira rassako tayā pesito
saccaṃ ayaṃ rassako itthi ca purise ca hanati tvaṃ maṃsāni manussaṃmaṃsāni
khādasi saccaṃ kira tato rājā āha.

7. Evam eva¹ tathā Kāla rasako pesito mayā.

mama atthaṃ karontassa kim etaṃ paribhāsaṃ. 374.

Ta. Kālā 'ti Kālahatthi, evameva¹ ti tejavantena senāpatinā anuyutto² musā vattuṃ asakkonto evam āha, ta. tathā ti idaṃ purimass³ eva vevacanāṃ, 5 mamatthan ti mama vadḍhim, karontassā 'ti karontāṃ, kimetan ti kasinā evaṃ paribhāsaṃ aho dukkaraṃ kareṃ vaṃ nāma aññaṃ coraṃ agahetvā mama pesanākarakāṃ⁴ gahāsīti tassa bhayaṃ janento kathesi⁵.

Taṃ sutvā senāpati „ayaṃ saken' eva mukhena paṭijānāti, aho sāhasiko, ettakaṃ nāma kālaṃ manussā⁶ etena khādītā⁷, 10 vāressāmi na⁸ ti cintetvā āha: „mahārāja mā evaṃ kari, mā' manussamaṃsaṃ khādīti⁹. „Kālahatthi kiṃ kathesi, nāhaṃ ito viramituṃ sakkomīti¹⁰. „Mahārāja¹¹ sace na viramissasi attānaṃ ca paṭṭhaṃ ca nāsessasīti¹². „Evaṃ nassante¹³ pi ahaṃ n' eva viramituṃ sakkomīti¹⁴. Tato senāpati tassa 15 saññāpanāya¹⁵ vatthuṃ āharitvā dassesi¹⁶: atītasmiṃ hi mahāsamudde cha mahāmacchā abesuṃ, tesu Ānando Timando¹⁷ Ajjhohāro¹⁸ ti ime tayo janā¹⁹ pañcayojanasatikā, Titimīti²⁰ Miṅgalo Timirapiṅgalo²¹ ti ime²² saḥassayojanikā²³, te sabbe pi pāsāṇasevālabhakkhā²⁴ abesuṃ, tesu Ānando samuddassa 20 ekapasse vasati, taṃ²⁵ bahū macchā dassanāya upasaṃkamanti, ekadivasāṃ „sabbesaṃ dipadacatuppādānaṃ rājā paññāyati, amhākaṃ rājā²⁶ n' atthi, mayam p' etaṃ²⁷ rājānaṃ karissāmā²⁸ ti cintetvā sabbe ekacchandaṃ hutvā Ānandaṃ rājānaṃ kariṃsu, macchā tato paṭṭhāya tassa sāyapātaṃ²⁹ 25 upaṭṭhānaṃ gacchanti. Ath' ekadivasāṃ Ānando ekasmiṃ pabate pāsāṇasevālaṃ khādanto ajānitvā sevālo³⁰ ti saññāya eka-

¹ B^d eva. ² C^s -e. ³ C^s -ga-. ⁴ B^d tattha bho kālahatthi evameva tathā rassako me mayā pesito maṃha atthaṃ karontassa rassakassa etaṃ rassakaṃ kiṃ paribhāsaṃ in the place of tattha - kathesi. ⁵ B^d -ssamaṃsaṃ. ⁶ B^d -taṃ. ⁷ C^s omīti mā. ⁸ B^d khādasiṃ. ⁹ C^s -mi. ¹⁰ C^s omīti ma-. ¹¹ C^s -titi, B^d nassessasīti. ¹² B^d -o. ¹³ B^d -natthāya. ¹⁴ B^d add mahārāja. ¹⁵ B^d panando. ¹⁶ C^s ajjhoro, C^s ajjhāro. ¹⁷ B^d macchā. ¹⁸ C^s timīti. ¹⁹ B^d piṅgalo timirapiṅgalo mahātīrapiṅgalo. ²⁰ B^d adda tayo macchā. ²¹ B^d add honti. ²² C^s -na-. ²³ C^s omīti taṃ. ²⁴ C^s omīti rājā. ²⁵ C^s pekati. ²⁶ B^d sāyaṃ pāto. ²⁷ B^d -laṃ.

macchaṃ¹ khādi, tassa taṃ maṃsaṃ chādesi, so² „kin nu kho
 idaṃ ativiya madhuraṃ“ ti nīharitvā oloken-to macchakhaṇḍaṃ
 disvā „ettakaṃ kālāṃ ajānitvā na khādiṃ“³ ti cintetvā „sā-
 yam pi pāto pi macchānaṃ upatṭhānaṃ katvā⁴ gamanakāle
 ekadve⁵ macche khādissāmi, pākataṃ katvā khādiyamānesu⁶
 hi⁷ eko pi maṃ na upasaṃkamissati, sabbe palāyissantīti“⁸
 paṭicchanno hutvā pacchā⁹ osakkito sakkitaṃ paharitvā¹⁰ khādi,
 macchā parikkhayaṃ gacchantā¹¹ cintayim-su: „kuto nu kho
 nātīnaṃ bhayaṃ uppajjissati“, ath' eko paṇḍitamaccho¹²
 „mayhaṃ Ānandassa kiriyāṃ¹³ na ruccati, parigaṇhissāmi“¹⁴
 nan¹⁵ ti macchesu upatṭhānaṃ gatesu Ānandassa kaṇṇapattena
 paṭicchanno atṭhāsi, Ānando macche uyyojetvā¹⁶ pacchato gac-
 chante¹⁷ khādi, so maccho taṃ disvā itaresaṃ ārocesi, te
 sabbe pi bhītā¹⁸ palāyim-su, Ānando tato patṭhāya maccharasa-
 lobhena¹⁹ aññāṃ gocaṃ na gaṇhāti, so jighacchāya²⁰ kila-
 manto²¹ „kahaṃ nu kho gatā“ ti²² te macche pariyesanto
 ekaṃ pabbataṃ disvā „mama bhayena imaṃ pabbataṃ nissāya
 vasanti maññe“²³, pabbataṃ parikkhipitvā upadhāressāmiti²⁴
 naṅgutṭhena sīsena ca ubho passāni²⁵ parikkhipitvā gaṇhi,
 „sace idha vasissantī“²⁶ palāyissantīti²⁷ pabbataṃ parikkhipantaṃ²⁸
 attano naṅgutṭhaṃ disvā „ayaṃ maccho maṃ vañcetvā pabba-
 taṃ nissāya vasatīti“²⁹ kuddho paṇṇāsaya-jojanamattaṃ naṅgutṭhaṃ
 gaṇhi³⁰, aññāṃ macchan ti³¹ saññāya³² gahetvā murumurā-
 yanto³³ khādi, dukkhā³⁴ vedanā uppajji, lohitagandhena macchā
 sannipatitvā luñcitvā luñcitvā³⁵ khādantā³⁶ yāvasīsam āgamim-su,³⁷

¹ B² ekaṃ-. ² B² khādantassa in the place of ch. so. ³ B² khādāmi. ⁴
 B² āgantvā. ⁵ B² ekaṃ-. ⁶ B² -ne, omitting hi. ⁷ B² macchaṃ. ⁸ B²
 add khādissāmiti tathā katvā. ⁹ B² viditvā. ¹⁰ B² -to-. ¹¹ B² kārāṇaṃ,
 B² karanāṃ. ¹² C² omīti pari. ¹³ B² -taṃ. ¹⁴ B² bītasatīti. ¹⁵ B² -rassa-
 giddhena. ¹⁶ C² tigacchāsāyaṃ, C² jigacchāsāyaṃ. ¹⁷ C² kilento. ¹⁸ C² kilanto.
¹⁹ B² adda jigacchāya pīlito. ²⁰ B² adda ti taṃ. ²¹ B² passesu, B² ubhosu
 passesu. ²² B² vasanti. ²³ B² khaṇḍaṃ. ²⁴ C² maccha, omitting ti. ²⁵
 B² adda dalhaṃ. ²⁶ B² murummurāpento. ²⁷ B² dukkha. ²⁸ B² omīti l. l.
²⁹ B² adda bhuñjetvā.

Tam sutvā rājā „Kālahatthi tvam eva upamañ jānāsi aham pi jānāmīti“ manussamañsagiddhatāya porāṇakavatthum āharitvā dassento āha:

11. Sujāto nāma nāmena tassa atrajaoraso¹
jambupesim aladdhāna mato so tassa² saṃkhaye. 378. 5
12. Evam eva ahañ Kāla bhuttā³ bhakkhañ rasuttamañ
aladdhā mānusañ mañsañ maññe hassāmi⁴ jīvitañ ti. 379.

Ta. taasā 'ti tassa Sujātassa⁵; atite kira Bārāṇasīyañ Sujāto nāma kuṭṭimbiko loṇambīlasevanatthāya Himavanti⁶ āgatāni pañca isisatāni attano uyyāne vasūpetvā upatthahi⁷, ghaṇe niccapaṇḍattā⁸ va bhikkhā ahoṣi, te pana 10 tāpasā kadāci janapade pi bhikkhūya caranti⁹, mahājambupesi pi āharitvā khādanti, tesam jambupesim āharitvā khādanakāle Sujāto elutesi: ajja bhadantānañ tayo cattāro divasā anāgacchantañnañ kahañ nu kho gatā ti so puttakañ aṅguliyā¹⁰ gāhāpetvā tesam bhattakiccakāle tattha agamāsi, tasmim samaye mahallakānañ mukhavikkhālanandakam¹¹ datvā sabbanavako¹² jambupesim khādati, Sujāto tāpase 15 vanditvā nisinnu: kñhi bhante khādathā 'ti pucchā, mahājambupesim āvuso ti, tam sutvā kumāro pipāsam uppādesi, ath' assa gaṇajettihako¹³ thokañ āpesi, so tam khādītva vararase bajjhītva: pesim me detha pesim me dethā 'ti punappuna yāci, kuṭṭimbiko dhammañ supanto¹⁴; mā viravi¹⁵ gehañ gantvā khādisasitī¹⁶ nañ vañcetvā imañ nissāya bhadantā ukkaṇṭheyyuñ ti tam samassāsento 20 tam isiganāñ āpucchitvā¹⁷ va gehañ gato, gatakālo patthāy' eva c' assa putto: pesim me dethā 'ti paridevi, isayo pi¹⁸ cirañ vutth' amhā¹⁹ 'ti vatvā Himavantañ eva gatā, ārame isayo apassantā²⁰ tassa ambajambupanasamocādināñ pesiyo sakkharācūppasasmyuttā²¹ adāmisu, tā tassa jivhagge thapitamattā balāhalavissasādisā honti, so sattāhañ nīrahāro hutvā²² jīvitaṃ khayañ pāpuñi; rājā idañ 25

mañsañ khādanachando, vigetū ti vigacchatu viramatu, mā bhakkhayi mahā-rāja manussamañsañ mā bhakkhayi mā khādi, mā tvañ imañ kevalanti mahā-samuddañ suññañ karonto vārijo ānando maccho idha, dvipadāhipā ti bho dhipa-dādhīpa dvipadānañ manussānañ issara mā tvañ kevalañ saccato imañ tvañ kāsikaraṭṭhañ nagarañ suññañ mā akā-vitī attho. ¹ Bds oraso tassa atrajo. ² Bds -ā. ³ so Cks; Bds bhuttañ. ⁴ Bds hessāmi. ⁵ Bds tattha kālahatthi kuṭṭumpiko nāmena sujāto nāma tassa atrajo putto oraso jambupesi aladdhā na alabhetvāna, mato ti tassā jambupesiyā saṃkhayā so kuṭumpikaputto mato yathā ahañ evameva rasuttamañ aññarasānañca uttamañ manussānañ mañsañ bhutvā bhuñcetvā aladdhā manussamañsañ jīvitañ hessāmiti maññe maññāmi. ⁶ Bds -tato. ⁷ Bds upatthāsi. ⁸ Bds niccapaṇḍasatamattā. ⁹ Bds adds kadāci. ¹⁰ Bds -yañ. ¹¹ Bds -nakāle u-. ¹² Bds saṃghana-. ¹³ Bds adds tāpaso. ¹⁴ Bds adds putto. ¹⁵ Bds viravi. ¹⁶ so all three MSS. for -siti? ¹⁷ Bds anāp-. ¹⁸ Bds add idha. ¹⁹ Cks vutthāya, Cds vatthumhā, Bds vatthamhā. ²⁰ Bds -o. ²¹ Bds -e. ²² Cks omit hu-.

kāraṇaṃ āharitvā dassento evaṃ āha, tassa saṃkhaye ti tassa jambupesiyā khaye aññaṃ āhuraṃ anāharitvā mato, bhakkhaṇ ti khādaniyaṃ, rasuttamaṃ ti uttamaṃ rasaṃ, haṣṣāmīti jahissāmi, haṣṣāmīti pi pātho¹.

Tato Kālahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, aparāṇi²
 5 udāharapāṇi āharissāmīti“ cintetvā „mahārāja viramā“³ ‘ti ā.,
 „na sakkomīti“⁴, „sace na viramissasi nātimaṇḍalato c’ eva
 rajjasirito ca paribhāyissasi“; — atītasmin pi⁵ idh’ eva Bārā-
 ṇasiyaṃ paṭcasīlarakkhakaṃ sotthiyakulaṃ⁶ ahosi, tassa ku-
 lassa eko puttako ahosi, so mātāpitunnaṃ piyo manāpo paṇ-
 10 ḍito⁷ tiṇṇaṃ vedānaṃ pārāgū, so samavayehi taruṇehi saddhīm
 gaṇabandhanena vicari, sesagaṇabandhā macchamaṃsādīni khā-
 dantā suraṃ pivanti, māṇavo maṃsādīni na khādati suraṃ pi
 na pivati, te cintayimsu⁸: „ayaṃ surāya apivanato amhākaṃ
 mūlaṃ na deti, upāyena naṃ suraṃ pāyessāmā“⁹ ‘ti¹⁰ te sanni-
 15 patitvā „samma chaṇaṃ kilissāmā“¹¹ ‘ti āhaṃsu, „tumhe“¹² su-
 raṃ pivatha ahaṃ na pivāmi, tumhe va gacchathā“¹³ ‘ti,
 „samma tava pānatthāya“¹⁴ khīraṃ gaṇhāpessāmā“¹⁵ ‘ti, so
 „sādhū“¹⁶ ‘ti sampatiṇcehi, dhuttā uyyānaṃ gantvā padumini-
 paṇṇesu tikkhiṇaṃ suraṃ bandhāpetvā ṭhāpayimsu, atha nesaṃ
 20 pānakāle māṇavassa khīraṃ upanayimsu¹⁷, eko dhutto „pok-
 kharamadhuṃ bho āharā“¹⁸ ‘ti āharāpetvā paduminipatte puṭaṃ
 heṭṭhā¹⁹ chiddaṃ katvā²⁰ mukhe ṭhāpetvā ākaḍḍhi, evaṃ itare
 pi āharāpetvā pivimsu, māṇavo „kīm etan“²¹ ti pucchi, „pok-
 kharamadhusaṇṇāya suraṃ pivi, ath’ assa aṅgāre pakkamaṃsaṃ
 25 adaṃsu, tam pi khādi“²², evaṃ assa punappunaṃ pivantassa
 mattakāle „na etaṃ pokkharamadhu, surā esā“²³ ti vadiṃsu, so
 „ettakaṃ kālāṃ“²⁴ madhurarasaṃ na jāniṃ²⁵, āharatha bho
 suraṃ“²⁶ ti ā., āharitvā²⁷ gūṇa pi adaṃsu, pipāsā mahatī ahosi,

¹ Ck jahessaṃ, C² jahessāmi, tassa saṃkhaye --- pātho wanting in B². ² B² add piṣsa. ³ B² -māhi. ⁴ B² adds so manussamaṃsaṃ viramitūna. ⁵ B² -m hi. ⁶ C² sotti-. ⁷ B² adds byatto. ⁸ B² mantayisu. ⁹ B² adds vatvā. ¹⁰ samma tu-. ¹¹ B² pivana-. ¹² C² -pesaḥi, C² -pehī, B² -pema. ¹³ B² add atha. ¹⁴ so C²; B² -pattapuṭaṃ gaḥetvā. ¹⁵ B² adds aṅguli, B² aggaṃ? ¹⁶ B² -dati. ¹⁷ B² add evaṃ. ¹⁸ B² jānāmi. ¹⁹ C² omit ā-.

ath' assa puna yācentassa¹ „khīṇā“ ti vadiṃsu, so „handa
taṃ bho² āharāpethā“³ 'ti aṅgulimuddikaṃ adāsi, tato⁴ sakala-
divasaṃ tehi saddhiṃ pivtvā matto rattakkho kampanto⁵
vippalapanto gehaṃ gautvā nipajji, ath' assa pitā surāya
pītabhāvaṃ⁶ nātvā vigate made⁷ „tāta ayuttan te kataṃ⁸
sotthiyakule jātena suraṃ pivantena⁹, mā puna evaṃ akāsīti“
ā., „tāta ko mayhaṃ doso“ ti, „surāya pītabhāvo“¹⁰, „tāta kiṃ
kathesi, mayā evarūpaṃ madhurarasaṃ ettakaṃ kālaṃ aladdha-
pubban“ ti, brāhmaṇo punappuna yāci, so pi „na sakkā¹¹
viramituṃ“ ti ā., atha brāhmaṇo „evaṃ sante ambhākaṃ kula-
vaṃso ca ucchijjissati dhanaṃ ca nassissatīti“ cintetvā:

13. Mānava abhirūpo si, kule jāto si sotthiye,
na tvam arahasi tāta abhakkhaṃ bhakkhayetave ti g. ā. 380.

Ta. abhakkhaṃ -- ti abhakkhitabbayuttakaṃ bhakkhituṃ¹².

Evaṃ ca pana vatvā „tāta virama sace na viramasi¹³
ahaṃ vā¹⁴ ito gehā nikkhamissāmi tava vā¹⁵ ratthā pabbā-
janiyakammaṃ karissāmiti“ ā., mānavo „evaṃ sante pi ahaṃ
suraṃ jahitum na sakkomīti“ vatvā gāthādvayam ā.:

14. Rasānaṃ aññatarāṃ etaṃ yasmā¹⁶ maṃ tvaṃ nivāraye,
so 'haṃ tattha gamissāmi yattha lacchāmi edisaṃ. 381. 20
15. So vāhaṃ nippatissāmi, na te vacchāmi santike
yassa me dassanena tvaṃ nābhinandasi brāhmaṇā 'ti. 382.

Ta. rasānaṃ ti loṇambhātittakaṭṭhakābhārikamadhurakasāvēnaṃ¹⁷ sattana-
naṃ¹⁸ aññatarāṃ, uttamarasabhūtaṃ etaṃ majjan nāma, so vāhaṃ ti so
ahaṃ eva, nippatissāmiti nikkhamissāmi. 25

Evaṃ ca pana vatvā „nāhaṃ surāpānā viramissāmi, yan
te ruccati taṃ karohīti“ ā., atha¹⁹ brāhmaṇo „tāyi amhe
pariccajante mayam pi taṃ pariccajissāmā“²⁰ 'ti vatvā

¹ Bā yāca-. ² Ck^s tha, omitting bho. ³ Bā so. ⁴ Ck^s -ento. ⁵ Bā pivita-.
⁶ Bā matte. ⁷ Bā add na vatthati. ⁸ Bā pivitabhāvenāti. ⁹ C^s Bā -o. ¹⁰
Bā -ayitum. ¹¹ Bā tāta. ¹² Bā taṃ ca. ¹³ Bā kasmā. ¹⁴ Bā -kasāva-
saṅkhātānaṃ. ¹⁵ Bā add rasānaṃ.

18. Addhā aññe¹ pi dāyāde putte lacchāma māṇava,
tvañ ca jamma vinassasu
yaththa pattañ na [tañ] suṇomā 'ti g. ā. 383.

Ta. yaththa pattañ ti yaththa gatañ tañ² asukaṭṭhāne nāma vasatīti na
5 suṇāma tattha gaecchā 'ti a.

Atha nañ vinicchayañ netvā aputtabhāvañ katvā nīharā-
pesi, so aparabhāge nippaccayo kapaṇo pilotikam³ nivāsetvā
kapālahattho piṇḍāya caranto aññatarañ kuḍḍaṃ nissāya
kālam akāsi. — Idañ kāraṇaṃ āharitvā Kālahatthi rañño dassetvā
10 „mahārāja sace tvañ amhākañ vacanañ na karissasi pabbā-
janiyakamman te karissantīti“ vatvā g. ā.:

17. Evam eva tuvañ rāja⁴ dipadinda suṇohi me:

pabbājessanti tañ ratṭhā soḍḍamāṇavakañ yathā ti. 384.

Evam Kālahatthinaṃ upamāya ābhatāya pi rājā tato viramituṃ
15 asakkonto aparam pi udāharaṇaṃ dassetuṃ ā.:

18. Sujāto nāma nāmena bhāvitattāna sāvako

accharaṃ kāmayaṇto va na so bhuñji na so pivi. 385.

19. Kusagge udakaṃ⁵ ādāya samudde udakañ mine
evañ mānusakā kāmā dibbakāmāna santike. 386.

20 20. Evam eva abañ Kāla bhutvā bhakkhañ rasuttamañ
aladdhā mānusañ maṃsañ maññe hessāmi jīvitañ ti. 387.
Vatthuñ hetṭhāvuttanayen⁶ eva.

Ta. bhāvitattānañ ti bhāvitacittānañ tesañ paṭcannañ isisatānañ,
accharaṃ kāmayaṇto ti, so kira⁷ isīnañ mahājambupesikkhādanakāle⁸ anāga-
25 manañ viditvā⁹ kena nu kho kāraṇena na¹⁰ āgacchanti sace katthaaci gatā jānissāmi
noce atha nesañ santike dhammañ suṇissāmiti uyyānañ gantvā¹¹ gaṇaṇeṭṭha-
kassa santikā dhammañ suṇanto¹² suriya atthaṃgate uyyoḷiyamāno pi ajja idh'
eva vasissāmiti vatvā isigapañ vanditvā paṇḍasaṃsaṃ pavasitvā nipajji, rattibhāge
Sakko devarāja devasaṃghaparivuto saddhimañ attano paricārikāhi isigapañ van-
30 dituṃ āgato, sakalārāmo ekobhāso ahoṣi, Sujāto kin nu kho etañ ti utṭhāya
paṇḍasaṃsaṃlacchiddena oloketvā Sakkañ isigapañ vandituṃ āgatañ devaccharā-

¹ C^{ks} -am. ² B^d omits tañ. ³ B^d jāṇapī. ⁴ B^d mahārāja, C^{ks} tuvañ rājā.
⁵ so C^{ks} for dakañ, B^d kusaggeudakañ. ⁶ B^d add tesañ. ⁷ C^s -sīm-, B^d
-siyā-. ⁸ B^d diṣvā. ⁹ B^d kinu kāraṇaṃ na, C^{ks} omits na. ¹⁰ B^d add isayo
vanditvā. ¹¹ B^d add nisīnno va.

parivutām diṣṣā accharāṇaṃ sahadassanen¹ eva rāgaratto ahoṣi, Sakko nīḍitvā
dhammakathaṃ sutvā sakattāṇaṃ eva gato, kuffimbiko punadivase isigaṇaṃ
vanditvā pucehi: bhante ko nāṃ² esa rattibhāge tumbhakaṃ vandanatthāya āgato
ti, Sakko āvuso ti, taṃ parivāretvā nisinnā katamā³ ti, devaccharā nāṃ⁴ etā ti, so
isigaṇaṃ vanditvā gehaṃ gantvā gatakālato patthāya accharaṃ me dethā accharaṃ me
dethā ti vilapi, āṭṭakā parivāretvā bhūtapaviṭṭho⁵ nu kho ti accharaṃ paharāṇu, so
nāhaṃ etaṃ⁶ accharaṃ kathaṃ devaccharaṃ kathaṃ eti vatvā ayaṃ accharā ti
alaṃkaritvā ānītaṃ bhariyaṃ pi gaṇikaṃ pi oloketvā⁷ nāyaṃ accharā yakkhiṇi
esā ti devaccharaṃ me dethā⁸ 'ti vippalapanto nirāhāro⁹ jīvitakkhayaṃ pāpuṇi,
tena vuttaṃ: accharaṃ kāmaganto va na so bhuñji na so pivīti, samudde
udakaṃ mine ti samma Kāḷahatthi yo kusaggena udakaṃ gahetvā ettakaṃ
siyā¹⁰ samudde udakaṃ ti tena saddhīṃ upamāya mineyya so kevaḷaṃ mineyyā¹¹
eva kusagge¹² udakaṃ pana jātiya parittam eva yathā taṃ evaṃ mānussa kā
kāṃ dibbakāmānaṃ santike, tasmā so Sujāto aññaṃ itthiṇi na olokesi, accharaṃ
eva patthento mato, evameva¹³ 'ti yathā so dibbakāmāṃ alabhanto jīvaṃ jaḥi
evaṃ ahaṃ pi uttamarassaṃ manussamaṇasaṃ alabhanto jīvaṃ¹⁴ jahissā-
mīti vadati.

Tam sutvā Kālahatthi „ayam rājā ativiya rasagiddho, saññāpessāmi nan“ ti, „sakajātimaṃsaṃ“ khāditvā ākāśacara-suvannahamaṃsāpi tāva natthā“ ti dassetum gāthādvayam āha: 20

21. Yathâpi te dhataratthâ hamsā vehāsayaṅgamā¹⁰

avuttiparibhogena¹¹ sabbe abbhatthataṃ gatā 388.

३३. Evam eva tuvaṁ rāja dipadinda suṇohi me:

abhakkhaṃ rāja bhakkhesi tasmā pabbājayanti taṃ ti. 389.

Ta. avuttiparibhogena¹² 'di attano anājivabhūtena¹³ paribhogena, 25
 abbhathathan ti sabbe maraṇaṃ eva pattā: atīte kira Uttakūṭe Suvanna-
 guhāya navutthihamasahaasāni vasaṃti, te vassike cattāro māse na nikkhamanti,
 sace nikkhameyyuṃ udakapuppho pakkhehi¹⁴ āhīdetuṃ¹⁵ asakkontā samudde
 yeva pateyyuṃ¹⁶, tasmā na nikkhamanti, upakaṭṭhe pana vassakāle jātasarato
 sayañjātasālini āharitvā guhaṃ¹⁷ pūretvā sālini khādaṃti vasaṃti, tesaṃ pana 30
 guhaṃ pavittakāle gubhāvare eko rathacakkapamāṇo uṇṇanābhimakkaṭṭako¹⁸
 ekekasmim māse ekekaṃ jālaṃ¹⁹ bandhati²⁰, tassa ekekaṃ suttāṃ gorajjuppa-
 māṇaṃ²¹, haṃsā naṃ²² jālaṃ chindissatīti²³ ekassa taruṇaḥaṃsaṃsā dve

1 Ck¹ nisinnō, Bds nisinnā kū nāmētā. 2 Ck² bhūtavāṭṭho, B¹ -avāṭṭo. 3 Bd¹ evaṃhi. 4 Bds -ento. 5 Bds add hutvā tattheva. 6 Bds mahā. 7 Bd¹ -ena. 8 Ck¹ omīti ji-. 9 Bds -jātikānāṃ māṃsāṇāṃ. 10 Bd¹ vehāyasaṃ. 11 Ck¹ ā-, Bd¹ atutta-, B¹ abhutta-. 12 Bds abhutta-. 13 Bds sajjātibhū-. 14 Ck¹ sapatteti. 15 Bds uppatitum. 16 Ck¹ pā-. 17 Bds guhāyāṃ. 18 Bds uppā-. 19 Bd¹ adds na. 20 Ck¹ vīnaṃ vinamātī?. 21 Bds add hoti. 22 Bd¹ tam. 23 Bds -ssantitī.

koṭṭhāse denti, so vigate deve purato hutvā¹ jālaṃ chindati, ten' eva maggena
 sesā gacchanti, ath' ekasmiṃ kūle pañca mīse vassāratto² ahoṣi, haṃsā khīṇa-
 gocarā kin nu kho kattabban ti mantetvā³ jīvanta aṇḍāni labhissāmā⁴ 'ti paṭha-
 man aṇḍāni khādīṃsu tato potake tato jīṇṇaṃse, pañcamāsaccayena vassam
 5 apagataṃ, makkakaṇḍa pañcajālāni vibandhati⁵, haṃsā sakajātikanāṃ manisaṃ
 khādītvā appatthāmā jātā, dvigupakoṭṭhāsalaḥbhitarunahamso⁶ jālaṃ⁷ paharītvā
 cattāri bhīndī⁸, pañcamāṃ bhīnditum⁹ nāsakkhi, tatth' eva laggi, ath' assa sīsam
 chīndītvā¹⁰ makkaka lohitam pīvi, aṇḍo pi aṇḍo pi āgantvā jālaṃ pahari, so pi
 tatth' eva laggo ti evam¹¹ sabbesam makkaka lohitam pīvi, tadā dhātaraṭṭha-
 10 kulaṃ ucchinna ti vadanti¹², tena vuttam: sabbe abbatthataṃ gatā ti, evam-
 eva¹³ ti yathā te haṃsā abhakkaṃ saṇḍatimāsam khādīṃsu tathā tvam pi
 khādasi sakalanagaram bhayappattaṃ virama mahārājā¹⁴ 'ti, tasmā pabbā-
 jayanti taṃ ti yasmā abhakkaṃ saṇḍatimāsam bhakkesi tasmā¹⁵ nagara-
 vāsino taṃ raṭṭhā pabbājenti.

15 Rājā aparam pi upamaṃ vattukāmo ahoṣi, nāgarā pana
 utṭhāya „sāmi senāpati kiṃ karosi¹⁶, kiṃ manussamaṃsa-
 khādakacoram gahetvā carasi¹⁷, sace na viramati raṭṭhato
 naṃ pabbājehīti¹⁸ nāssa kathetum adamsu, rājā ba-
 hunnaṃ katham sutvā bhīto pana¹⁹ vattum nāsakkhi, puna
 20 pi naṃ senāpati „kiṃ mahārāja viramītum sakkhissasīti²⁰ va-
 tvā „na sakkomīti²¹ vutte sabbam²² orodhajanaṃ ca²³ putta-
 dhītaro ca sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitaṃ²⁴ passe ṭhapetvā „ma-
 hārāja imam āṭimaṇḍalam eva amaccaganaṃ ca rajjasirīṃ ca
 olokehi, mā nassi, virama manussamaṃsato²⁵ ti ā., rājā „na
 25 mayham etaṃ²⁶ manussamaṃsato piyataran²⁷ ti vatvā „tena
 hi mahārāja imamhā nagarā ca raṭṭhā ca nikkhamathā²⁸ 'ti
 vutte²⁹ „Kālahatthi, na me rajjen' attho³⁰, nikkhamāmi, ekaṃ
 pana³¹ khaggaṃ ca rasakaṃ ca³² dehīti³³ ā., ath' assa khaggaṃ
 ca manussamaṃsapacanabhājanaṃ ca pacchiṃ ca ukkhipāpetvā
 30 rasakaṃ ca datvā raṭṭhā, pabbājaniyakammaṃ karīṃsu. So³⁴

¹ Bds gantvā. ² B² -vuttho, B⁴ -vuttho. ³ Bds add mayam. ⁴ B² vinandhati, Ck² vīni. ⁵ B² -naṃkoṭṭhāsam. ⁶ Bds -le. ⁷ B² -ati. ⁸ B² vijhītvā. ⁹ B² omīti va-. ¹⁰ Ck² -etan. ¹¹ Bds add 'ime. ¹² Bds -oma. ¹³ B² vicarissasi. ¹⁴ Bds add vutte. ¹⁵ C² B² pu-. ¹⁶ Bds sabbesam. ¹⁷ Bds -dhānaṇḍa. ¹⁸ so Ck²; B² -te, B² -to. ¹⁹ Bds etc. ²⁰ B² -rā. ²¹ Bds add rājā āha. ²² Bds add nagarā. ²³ Bds add me. ²⁴ Bds add bhājanaṇḍa. ²⁵ Bds add khaggaṇḍa.

rasakam' ādāya nagarā nikkhamitvā araṇṇaṃ pavasiṭvā ekas-
 miṃ nigrodhamūle vasanaṭṭhānaṃ katvā ta. vasanto aṭavimagge
 ṭhatvā manusse māretvā āharitvā rasakassa deti, so pi 'ssa
 maṃsaṃ pacitvā² upanāmeti, evaṃ ubho pi jīvanti'. „ahaṃ
 are³ coro porisādo“ ti vatvā tasmīṃ pakkhante koci saka- 5
 bhāvena saṇṭhātum⁴ na sakkoti, sabbe bhūmiyaṃ patanti, tesu
 yaṃ icchati taṃ uddhapādaṃ vā⁵ adhopādaṃ⁷ vā katvā⁶ rasa-
 kassa deti, so ekadivasaṃ araṇṇe kañci manussaṃ alabhitvā
 āgato rasakena „kiṃ devā“ 'ti vutte „uddhane ukkhalim ārope-
 hīti“ ā., „maṃsaṃ kahaṃ devā“ 'ti, „labhissāṃ' ahaṃ maṃ- 10
 saṃ“ ti, so „n' atthi dāni me jīvitā“ ti kampamāno uddhane
 aggim katvā ukkhalim āropesi, atha naṃ porisādo jasinā pa-
 haritvā māretvā maṃsaṃ pacitvā khādi. Tato paṭṭhāya ekako
 jāto sayam eva pacitvā khādi'. „Porisādo maggaṃ paṭipanne¹⁰
 hanatīti“ sakala-Jambudīpe pākataṃ¹¹ ahosi. Tadā eko sam- 15
 pannaṃ vibhavo brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehi vohāraṃ karonto
 pubbantato aparantaṃ sañcarati, so cintesi: „porisādo nāma
 kira coro magge¹² manusse māreti, dhanāṃ datvā¹³ aṭaviṃ
 atikkamissāmīti“ so aṭavimukhavāsinaṃ manussānaṃ¹⁴ „maṃ
 aṭaviṃ¹⁵ atikkamethā“ 'ti sahaṃsaṃ datvā tehi saddhiṃ mag- 20
 gaṃ paṭipajji, gacchanto ca¹⁶ sabbasatthaṃ¹⁷ purato katvā
 nahātānulitto sabbālaṃkārapatimaṇḍito setaṇḍayutte sukha-
 yānake nisinno tehi ativāhikapurisehi parivuto¹⁸ sabbapacchato
 agamāsi¹⁹, porisādo rukkaṃ āruya purise upadhārento „se-
 samanussesu kim imesu²⁰ khāditabbaṃ atthīti²¹“ vigatacchando 25
 hutvā brāhmaṇaḍiṭṭhakālato²² paṭṭhāya taṃ khāditukāmatāya
 upaḷāṭakhele²³ ahosi, so tasmīṃ attano santikaṃ āgate²⁴

¹ Bds -aṭṭa. ² Bds add rājānaṃ. ³ Bds add manussagabaṇakāle. ⁴ Ck māre,
 Bd araṇṇa, B araṇṇaṃ. ⁵ Bd sandhāretum. ⁶ Bds omit vā. ⁷ Bd adhosasāṃ,
 B -siraṃ. ⁸ Bds add āharitvā. ⁹ Bds -atī. ¹⁰ Cks omit pa-, Bd reads magge
 maggapaṭipanne, B maggapanne. ¹¹ Bds -o. ¹² Bds antarāmagge. ¹³ Bd
 adds taṃ. ¹⁴ Bds add āha tumhe. ¹⁵ Bd -ito. ¹⁶ Bds add brahmaṇo. ¹⁷
 Bd -sakaṭaṃ. ¹⁸ Bds add sayam. ¹⁹ Ck Bd ā-. ²⁰ Bds add mayā. ²¹ Bds add
 sabbesu. ²² Cks omit brāhmaṇa. ²³ Bds paggharita-. ²⁴ Bds add rukato oruya.

- „aham are¹ coro porisādo“ ti nāmaṃ² sāvetvā khaggaṃ parivattento vālukāya akkhini pūrento viya pakkhandi, eko pi utthātum³ samattho nāma nāhosi, sabbe urena bhūmiyaṃ nipajjimsu, so sukhayānake nisinnaṃ brāhmaṇaṃ pāde gāhetvā
- 5 piṭṭhiyaṃ adhosiśakaṃ olambetvā sīsaṃ gopphakehi paharanto ukkhipitvā pāyāsi⁴, purisā utthāya „bho purisa cara⁵, mayāṃ brāhmaṇassa batthato sabassaṃ⁶ gaṇhimha, ko nāma ambhākaṃ purisākāro⁷ sakkonto vā asakkonto vā, thokaṃ anubandhāmā⁸“
- 10 saṇikaṃ pāyāsi, tasmim̐ khane eko sūrapuriso vegena taṃ pāpuṇi, so taṃ disvā ekaṃ vatim̐ lamghento⁹ khadirakhānukaṃ akkamitvā khānum piṭṭhipādena nikkhami, so¹⁰ lohiteṇa gaḷantena¹¹ lamghamaṇo yāti, atha naṃ so puriso disvā „kho mayā esa viddho, kevalaṃ tumhe pacchato etha, gaṇhissāmi naṃ“
- 15 ti ā., te dubbalabhāvaṃ ñatvā taṃ anubandhimsu, so tehi anubandhanabhāvaṃ ñatvā brāhmaṇaṃ vissajjetvā attānaṃ sotthim akāsi, ativāhikā¹² brāhmaṇassa laddhakālato patthāya „kiṃ ambhākaṃ coreṇā“¹³ ti tato nivattimsu, porisādo pi attano nigrodhamūlaṃ gantvā pārohanaraṃ¹⁴ pavisitvā nipaṇno „ayyo
- 20 rukkhadevate, sace me sattāhabbhantare yeva vaṇaṃ phāsukaṃ kātum sakkhissasi sakala-Jambudīpe ekasatakhattiyānaṃ gala-lohiteṇa te khandhaṃ dhovitvā¹⁵ antehi parikkhipitvā¹⁶ pañcamadhuramaṃsena balikkammaṃ karissāmiti¹⁷ āyācanaṃ akāsi¹⁸, tassa pana annapānaṃ alabbhantassa sarīraṃ sukkhi¹⁹, anto-
- 25 sattāhe yeva vaṇo phāsuko ahosi, devatānubhāvena²⁰ tassa phāsukabhāvaṃ sallakkhesi, so katipāhaṃ manussamaṃsaṃ khāditvā bale²¹ gahetvā cintesi: „bahūpakārā me devatā, āyācanā²² muccissāmiti²³“ • so khaggaṃ ādāya rukkhamaḷato

¹ C^k ahaṃ māre, C^s āmare, B^d ahaṃ hare. ² B^d add tikkhattum. ³ B^d thātum. ⁴ B^d add tadā. ⁵ so B^d; C^s bho tissa pussa. ⁶ B^d kaḷāpaṇa. ⁷ so C^k; B^d azappurisakaro. ⁸ B^d add vatvā. ⁹ B^d -anto. ¹⁰ C^k omīti so. ¹¹ B^d paggharantena. ¹² B^d -kapurisa. ¹³ so C^s; C^k pa-, B^d po-. ¹⁴ B^d dhovissūmi. ¹⁵ B^d -pāpetvā. ¹⁶ B^d karī. ¹⁷ B^d sussetva. ¹⁸ B^d so deva-. ¹⁹ B^d -am. ²⁰ B^d -namassā. ²¹ B^d muñe.

nikkhamitvā „rājāno ānessāmīti“ pāyāsi, atha naṃ purimabhaye
 yakkhakāle ekato manussamaṃsakhādako sahāyako yakkho
 anuvicaranto taṃ disvā „ayaṃ mama atītabhave sahāyo“ ti
 ūatvā „samma maṃ sañjānāsīti“ pucchi, „na jānāmīti“, ath'
 assa purimabhaye katakārāpaṃ² kathesi, so³ sañjānitvā paṭi-
 santhāram akāsi, „kuhiṃ⁴ nibbatto sīti“ putṭho nibbattaṭṭhānaṃ
 ca raṭṭhato⁵ pabbājita-kārāpaṃ ca idāni vasanaṭṭhānaṃ ca⁶
 khānuviddhakārānaṃ ca⁷ devatāya āyācanamocanattaṃ⁸ ga-
 manakārāpaṃ ca ārocetvā⁹ „tayāpi 'mama taṃ¹⁰ kiccaṃ
 nittharitaṃ, ubho pi gacchāma sammā“ 'ti ā., „samma“¹¹
 gaccheyyāma¹², ekaṃ pana me kammaṃ atthi, ahaṃ kho pana
 agghapadalakkhaṇaṃ¹³ nāma mantaṃ jānāmi, so balaṃ ca
 javaṃ ca tejussattaṃ ca¹⁴ karoti¹⁵, taṃ mantaṃ gaṇhā¹⁶ 'ti ā.,
 so „sādhū“ 'ti sampatiṇṇi, yakkho pi 'ssa taṃ datvā pak-
 kāmi, porisādo mantaṃ uggahetvā tato paṭṭhāya vātajavo¹⁷
 atisūro ahoṣi, so sattāhabbhantare yeva ekasatarājāno uyyānā-
 dīni gacchante disvā vātavegena pakkhanditvā¹⁸ nāmaṃ sāvetvā
 vagganto nadanto bhayappatte katvā pāde gaṇetvā adhosire¹⁹
 katvā paṇhiyā sīsaṃ pabaranto vātavegena netvā batthatalesu
 chiddāni katvā rajjuyā²⁰ nigrodharukkhe olambesi, agga-pādaṃ-
 gulhi bhūmiyaṃ phusaṃnāhi²¹ vāte pabarante milāta-karaṇḍa-
 kadāmāni²² viya parivattantā²³ olambimsu, Sutasomaṃ pana
 „piṭṭhiācariyo me“ ti ca „Jambudīpo mā tuccho ahoṣīti“ pi nānesi,
 so²⁴ „balikammaṃ karissāmīti“ aggim katvā sūlaṃ tacchento²⁵
 nisīdi, rukkhadevatā²⁶ disvā „mayhaṃ kir' esa balikammaṃ²⁷
 karoti, vaṇo pi 'ssa mayā²⁸ phāsukaṃ kataṃ n' atthi, idāni

¹ Bā sañjā-, Bc mayam jānāmīti. ² Bā kataṇṇ. ³ Bā add taṃ. ⁴ Bā ka-
⁵ Bā raṭṭhā. ⁶ Cā adda devatānaṃ. ⁷ Bā khānuṇā-. ⁸ Bā āyācanā-. ⁹ Bā add
 samma. ¹⁰ Bā mametaṃ. ¹¹ Bā add na. ¹² Bā -maham. ¹³ Bā Cā anag-
 ghaṇṇ-. ¹⁴ so Cā; Bā tejussadattaṃ. ¹⁵ Bā -hi. ¹⁶ Bā add ahaṃ are porisādo ti.
¹⁷ Bā -sise. ¹⁸ Bā adda ānupetvā, Bā ādhunetvā. ¹⁹ Cā Bā -nehi; Bā add
 te. ²⁰ Bā -kor-. ²¹ Cā -entā. ²² Bā sutasoma pana mama piṭṭhi ācariyo
 hoti sace gaṇhissāmi sakulajambudīpe tuccho bhavissatīti taṃ nānesīti so imehi.
²³ Bā sūle tacchanto. ²⁴ Bā add taṃ kiriyaṃ. ²⁵ Bā add kiñci.

mahāvināsaṃ karissati, kin nu kho kattabban¹ ti cintetvā „ahaṃ
 etam vāretuṃ na sakkhissāmi²“ cātummahārājikānaṃ santikaṃ
 gantvā³ kathetvā „nivāretha naṃ“ ti ā., tehi⁴ „na mayaṃ⁵
 sakkhissāma⁶“ ti vutte⁷ Sakkaṃ upasaṃkamitvā tam atthaṃ
 5 kathetvā „nivārehi naṃ“ ti ā., so pi „nāhaṃ sakkomi nivāre-
 tuṃ, samatthaṃ pana ācikkhissāmi⁸“ vatvā „ko nāma⁹“ ti
 vutte „sadevake loke¹⁰ añño n’ atthi, Kururaṭṭhe pana Inda-
 pattanagare Korabyarājaputto Sutasomo nāma, taṃ nibbiseva-
 naṃ damessati rājūnaṃ ca jīvitāṃ dassati, taṃ ca manussa-
 10 maṃsā¹¹ oramaṇessati, sakala-Jambudīpe amataṃ¹² abhisin-
 cissati, sace pi rājūnaṃ¹³ jīvitāṃ dātukāmo Sutasomaṃ ānetvā
 balikammaṃ kātuṃ vadehiti¹⁴, so „sādhū“ ti¹⁵ khippaṃ
 āgantvā pabbajitavesena tassa avidūre pāyāsi, so padasaddena
 „rājā nu kho koci palāto“ ti¹⁶ olokento taṃ disvā „pabbajitā
 15 nāma khattiyā va, imaṃ gahe tvā ekasataṃ pūretvā balikammaṃ
 karissāmi¹⁷“ utthāya asihattho¹⁸ anubandhi, tiyojanaṃ anu-
 bandhitvāpi pāpuṇituṃ nāsakkhi, gatthehi¹⁹ sedā muccimsu²⁰,
 so cintesi: „ahaṃ pubbe hatthim pi assam pi ratham pi dhā-
 vantaṃ anubandhitvā gaṇhāmi, ajj’ imaṃ pabbajitāṃ sakāya
 20 gatiyā²¹ gacchantaṃ sabbatthāmena dhāvanto pi gaṇhituṃ na
 sakkomi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti, tato „pabbajitā²² nāma va-
 canakārakā hontīti²³ tiṭṭhā²⁴“ ti naṃ²⁵ vatvā „ṭhitāṃ gahe ssā-
 mi²⁶“ cintetvā „tiṭṭha samaṇā“ ti ā., „ahaṃ tāva ṭhito, tvaṃ
 pana ṭhātum vāyamā“ ti ā.²⁷, atha naṃ „bho pabbajitā²⁸ nāma
 25 jīvitahetu pi alikaṃ na bhaṇanti²⁹, tvaṃ pana musā kathe-
 sīti³⁰“ vatvā g. ā.:

¹ Bds add tamatthaṃ. ² Cks te. ³ Bds add porisādaṃ kammaṃ nivāretuṃ.
⁴ Bds add ko sakkhissasīti pucchitvā sakko devarājā ti sutvā. ⁵ Bds add sadiso.
⁶ Cks -saṃ. ⁷ Bds add viya dhammaṃ. ⁸ Cks -ānaṃ. ⁹ Bds vattatīti vadehiti
 āha. ¹⁰ Bds add sampālechitvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bds āvudha-. ¹³ Cks
 gatthe. ¹⁴ Bds muñe-. ¹⁵ Bds pakatīyā. ¹⁶ Bds so p-to. ¹⁷ Bds -karo hoti. ¹⁸
 Bds vacanaṃ. ¹⁹ Bds dhāvituṃ vāyamamakāsatī. ²⁰ Bds -to. ²¹ Bds -atī.

22. Tīṭṭhāhīti mayā vutto so tvaṃ gacchasi yammukho',
 aṭṭhito ṭhito 'mhīti' lapasi
 brahmacāri³ idaṃ te samaṇa ayuttaṃ,
 asiṇ ca me maññasi kaṃkapattan ti⁴. 390.

Tattha sammukho ti parammukho⁵.

5

Tato devatā gāthadvayam āha:

24. Ṭhito 'ham asmi saddhammesu rāja,
 na nāmagottaṃ parivattayāmi,
 coraṇ ca loke aṭṭhitaṃ vadanti
 apāyikaṃ nerayikaṃ ito cutaṃ⁶. 391.

10

26. Sace pi sahasi⁷ rāja sutam gaṇhāhi khattiya,
 tena yaññaṃ yajitvāna evaṃ saggaṃ gamissasīti. 392.

Ta. saddhammesū 'ti sakesu kusalakammapathesu', na nāmagottan
 ti yathā tvaṃ pubbe⁸ Brahmadatto hutvā¹⁰ taṃ nāmaṃ jahitvā porisādo hutvā
 idāni kammāsapādo jāto khattiyakule¹¹ jāto¹² abhakkhaṃ¹³ bhakkhesi nāmaṃ 15
 tathā nāmagottaṃ parivattayāmi, coraṇcā 'ti akusalakammapathesu ṭhitaṃ
 coraṃ aṭṭhitaṃ nāma vadanti, ito cutan ti ito cutaṃ hutvā apāye niraye
 nibbattamaṇaṃ, so hi niraye patauto na patitṭhānaṃ labhati nāma, sutan ti¹⁴
 bho porisāda musāvādi tayā mayhaṃ sakala-Jambudīpe rājāno ānetvā bali-
 kammaṃ karissāmi¹⁵ ti patissutāni idāni ye vā te vā dubbalarājāno ānesi Jambudī- 20
 patale jeṭṭhakaṃ Sutasomārājānaṃ sace tvaṃ nānessasi vacanan te musā nāma
 hoti tasmā Sutasomaṃ gaṇhāhīti.

Evaṃ vatvā devatā pabbajitavesaṃ antaradhāpetvā sakena
 vaṇṇena ākāse suriyo viya jalamānā aṭṭhāsi, so tassā kathaṃ
 sutvā rūpaṃ ca oloketvā „kāsi tvaṃ“ ti ā., „imaṃ rukkhe 25
 nibbattadevatā“ ti, so „dīṭṭhā me attano devatā“ ti tussitvā
 „sāmi devarāja, mā Sutasomassa kāraṇā cintayi, attano ruk-

¹ Bds pammu-. ² so Cks; Bds aṭṭhito tvaṃ ṭhito smā. ³ so Cks; Bds -rini. ⁴ Cks asīlūca
 me vaññāhāsi-, Bds kaṇkha-. ⁵ Bds tattha samaṇa tīṭṭhāhīti tīṭṭhāhi idaṃ vacanaṃ
 mayā vutto so tvaṃ pamukho, parammukho hutvā gacchasi brahmacarinā aṭṭhito
 tvaṃ ṭhito amhi iti lapasi me asīlūca kaṇkhaṃ pattaṃ maññasi. ⁶ Bds -o. ⁷ Bds
 sace tvaṃ saddahasi. ⁸ Bds dasaku-, adding ṭhito asmi bhavāmi. ⁹ Bds add
 daharakāle. ¹⁰ Bds adds pitari kālāṅkate bārāṇasīrajāṇaṃ labhitvā bārāṇasīrajā
 jāto. ¹¹ Cks omīti khattiya. ¹² Bds adds pi. ¹³ Bds manussamaṇasaṃ. ¹⁴ the
 wording of the previous passages is quite different in Bds.

- khaṃ pavisa¹ "ti ā., devatā tassa passantass' eva rukkhaṃ pāvisi, tasmim̐ khaṇe suriyo atthaṃgamito cando uggato, porisādo vedavedaṇṇakusalo nakkhattacāraṃ jānāti, so nabhaṃ oloketvā „sve Phussanakkhattaṃ bhavissati, Sutasomo nahā-
- 5 yitum̐ uyyānaṃ gamissati, tattha taṃ gaṇhissāmi, ārakkho pana² mahā bhavissati, samantā tiyojanaṃ sakala-Jambudīpavāsino rakkhantā carissanti, asaṃvihite ārakkhe paṭhamayāme yeva Migāciruyyānaṃ³ gantvā maṇḍalapokkharaniṃ otarivā ṭhassāmīti⁴ cintetvā⁵ gantvā pokkharaniṃ oruyha
- 10 paduminiṃpattena⁶ sisāṃ paṭicchādetvā atthāsi, tassa tejena macchakacchapaḍāyo osakkivā udakapariyante vaggavaggā hutvā vicariṃsu, „kuto pan' assāyaṃ tejo“ ti pubbayogato, so hi Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabbattaṃ upatthāpesi⁷, tena mahāthāmo ahosi, aggisālaṃ kāretvā bhikkhusaṃghaṃ
- 15 sītavinodanattaṃ aggiṃ ca dārūni ca dāruccedanavāsīpharasuṃ ca adāsi, tena tejavā ahosi, evaṃ tasmim̐ antouyyānaṃ⁸ gate yeva balavapaccūse⁹ samantā tiyojane ārakkhaṃ gaṇhiṃsu, rājāpi pāto va bhuttaṃpātaraṃso alaṃkatahatthikkhandhagato caturaṅginiyā senāya¹⁰ nagarā nikkhami, tasmim̐ khaṇe¹¹
- 20 Takkasilato Nando nāma brāhmaṇo catasso satārahagāthā¹² ādāya vīsaṃyojanasataṃ¹³ maggaṃ atikkamma taṃ nagaraṃ patvā dvāragāme vasitvā suriye uggate nagaraṃ pavisanto rājānaṃ pācīnadvārena nikkhamantaṃ disvā hatthaṃ ussāpetvā¹⁴ jayāpesi, rājā disācakkhuko hutvā gacchanto unna-
- 25 tappadese ṭhitassa brāhmaṇassa pasāritahatthaṃ disvā hatthinā taṃ¹⁵ upasaṃkamitvā evaṃ āha¹⁶:

26. Kasmin nu ratṭhe tava jātibhūmi,
atha kena attheṇa idhānupatto,

¹ Bds panassa. ² Bds migājīnaṃ. ³ Bds vasissāmīti. ⁴ Bds adda tattha. ⁵ Bds paduma-. ⁶ Bds paṭhapest. ⁷ Bds -ne. ⁸ Bds -sasamaye. ⁹ Bds add pari-vuto. ¹⁰ Bds tadā in the place of t. kh. ¹¹ Bds -āyo. ¹² Bds vīsati-, Bds vīsaṃti-. ¹³ Bds pasāretvā. ¹⁴ Bds hatthināgaṃ. ¹⁵ Bds puechi, omitting evaṃ.

akkhāhi me brāhmaṇa etam atthaṃ,
kim icchasī demi tay-ajja patthitan ti¹. 393.

Atha naṃ so² āha:

27. Gāthā catasso dharaṇīmahessara³
sugambhiratthā varasāgarūpamā,
tav' eva⁴ atthāya idhāgato⁵ 'smi,
suṇohi gāthā paramatthasamhitā ti⁶ 394.

vatvā⁷ „mahārāja imā Kassapadasabalena desitā catasso satā-
rahā gāthā⁸, tumhe sutavittakā ti sutvā tumhākaṃ desetum
āgato mhitī⁹ āha, rājā tuṭṭhamānaso hutvā „ācariya sutthu te
kataṃ¹⁰, mayā pana nivattitum na sakkā¹¹, ajja Phussayogena
sīsam nahāyitūdivaso¹², āgantvā sossāmi, tvaṃ mā ukkaṇ-
ṭhīti¹³ vatvā „gacchatha brāhmaṇassa asuke gehe sayanaṃ
paññāpetvā ghāsacchādanam samvidahathā¹⁴ ti amacce āpā-
petvā uyyānaṃ pāvisi, taṃ atthārasahatthena pākārena pa-
rikkhittaṃ ahosi, taṃ aññamaññaṃ ghaṃsantā¹⁵ hatthī pa-
rikkhipiṃsu, tato assā tato rathā tato dhanuggahādayo pattiti
khubhitamahāsamuddo¹⁶ viya uttiṇṇabalakāyo¹⁷ ahosi, rājā
olārikāni ābharaṇāni muñcitvā¹⁸ massukammaṃ karetvā ubbaṭṭi-
tasarīro pokkharāṇiyā¹⁹ rājavibhavana nahātvā paccuttaritvā²⁰
udakagahaṇasāṭake²¹ nivāsetvā atthāsi, ath' assa gandhamālā-
lankāre²² upahariṃsu²³, so porisādo cintesi: „rājā alamkata-
kāle bhāriko bhavissati, sallahukakāle yeva naṃ gaṇhissāmīti²⁴

¹ Bā adds tattha bho brahmaṇa tava jātibhūmi kismi rathe atthi, yena atthena
tvaṃ payojanena hetubbhūtena idha imasmim nagare anuppatto bho brahmaṇa
mayā pucchito so tvaṃ etamatthaṃ etaṃ payojanaṃ me mayhaṃ akkhāhi,
kathehi tayā patthitaṃ vatthum te tuyhaṃ dadāmi kim vatthum icchasīti taṃ
bhagavantaṃ pucchāmi. ² Bā adds gātham. ³ Bā C⁴ mahi-. ⁴ C⁵ tameva. ⁵
Bā add tattha dharaṇī mahissara bhūmipāla kassapadasabalena desitā catassa-
rahā catasso gāthā kimbhūta sugambhīraatthavarā saagarūpamā tava eva atthāya
idha thīne anuppatto asmi bhavāmi suṇohīti kassapadasabalena desitā para-
matthasamhitā imā satārahā gāthāyo suṇohīti attho. ⁶ Bā adds ca pana. ⁷
Bā -āyo. ⁸ Bā agataṃ. ⁹ Bā sakkomi. ¹⁰ Bā nahāyitum āgatamhiti ahaṃ
punadivase. ¹¹ Bā saṅghaṭṭantā asanta. ¹² Bā sammā. ¹³ Bā unnā-
detvā ba-. ¹⁴ Bā om-. ¹⁵ Bā add auto. ¹⁶ Bā -ena. ¹⁷ Bā upanayīṃsu.

- so nadanto vagganto vijju¹ viya matthakupari khaggaṃ parivattento² „aham are³ coro porisādo“ ti nāmaṃ sāvetvā añguliṃ nalāṭe ṭhapetvā udakā nikkhami⁴, tassa saddaṃ sutvā va hatthārohā hatthīhi assārohā assehi rathikā⁵ rathehi⁶ bhas-simsu, balakāyo gahitāni⁷ āvudhāni chaḍḍetvā udarena⁸ nipajji, porisādo Sutasomaṃ ukkhipitvā gaṇhi, sesarājāno pāde ga-hetvā adhosiraṃ⁹ katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto gacchati, Bodhisattaṃ pana upagantvā onato ukkhipitvā khandhe nisi-dāpesi¹⁰, so „dvārena gamanaṃ papañco“ ti¹¹ sammukhaṭṭhā-nen¹² eva¹³ atthārasahatthaṃ pākāraṃ lamghitvā purato pi gaḷitamadamattavāraṇakumbhe¹⁴ okkamitvā¹⁵ pabbatakūṭāni pātento viya vātajavāni¹⁶ assaratanāni¹⁷ piṭṭhe akkamanto pātetvā rathavare¹⁸ rathasīse¹⁹ akkamitvā bhamarikam bha-manto viya nīlaphalakāni²⁰ nigrodhapattāni maddanto viya ekavegen²¹ eva²² tiyojanamattaṃ²³ gantvā „atthi nu kho koci Sutasomass²⁴ atthāya pacchato āgacchanto“ ti avaloketvā kañci²⁵ adisvā saṇikaṃ gacchanto Sutasomassa kesehi uda-bindūni attano upari patantāni²⁶ disvā „maraṇassa abhāyanto nāma n²⁷ atthi, Sutasomo pi maraṇabhayena rodati maññe²⁸“
 20 ti cintetvā āha:

22. Na ve rudanti matimanto sapaññā
 bahussutā ye bahuṭhānacintino, (cfr. IV $\frac{497}{812}$)
 dīpaṃ hi etaṃ paramaṃ narānaṃ
 yaṃ paṇḍitā sokanudā bhavanti. 395.

- 25 23. Attānaṃ ñāti²⁴ uda²⁵ puttadāraṃ
 dhaññaṃ²⁶ dhanaṃ rajataṃ jātarūpaṃ

¹ Cks maccham. ² Bā matthak* khaggaṃ paribhamanto. ³ Bā hare. ⁴ Bds uttari. ⁵ Bā rathārohā. ⁶ Bā adds sabbe. ⁷ Bds gahitagahitāni. ⁸ Bds urena, adding bhūmiyam. ⁹ Bā -sisakam. ¹⁰ Cks -petvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bā -neyeva. ¹³ Bā paggalitapāde matta-. ¹⁴ Bds ak-. ¹⁵ Bds -nath. ¹⁶ Bds -dhure. ¹⁷ Bā -sesu. ¹⁸ Cks -hā. ¹⁹ Bā ekañ-. ²⁰ Bā adds maggaṃ. ²¹ Bā ki-. ²² Bds ure patitāni. ²³ Bā omits maññe. ²⁴ so all three MSS. for attāna ñāti? ²⁵ Bds udāhu.

kimo nu¹ tvañ Sutasomānutappe,
Koravyasetṭha vacanañ suṇoma te² ti. 396.

Ta. yañ paññitā ti yañ tumbhādisā paññitā aññesam pi sokanudā
bhavanti evaṃ sokavinodanañ aññesam pi dīpañ samudde bhinnanāvānañ dīpo
viya patiṭṭhā hoti tasmā tumbhādisā matimantā (add na) rudanti a., kimo nu
tvañ ti samma Sutasoma tumbhādisa maraṇabbhayaena rodante aññe andhabālā kiñ
karissanti api ca tañ pucchāmi imesu puttādīsu kimo nu tvañ Sutasomānu-
tappe ti kiñ eva anusocasi kiñ cintesiti a.³

Sutasoma āha:

30. Na⁴ vāham attānañ anutthunāmi⁵
na puttadārañ na dhanañ na raṭṭhañ,
satañ ca dhammo carito purāṇo,
tañ saṅgaram⁶ brāhmaṇassānutappe. 397.
31. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhitena,
tañ saṅgaram⁷ brāhmaṇassa-ppadāya⁸ (supra p. 24.¹¹)
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 398.

Ta. anutthunāmiti ahañ na⁴ te⁵ rudāmi, imesam pi puttādīnañ
attāya na anutthunāmi na socāmi, api ca kho satañ paññitānañ carito purāṇa-
dhammo atthi, saṅgaram⁶ katvā saddhānupattañ nā⁷ etañ saṅgaram⁸ brāh-
maṇassa ahañ anusocāmi a., saccānurakkhīti saccam anurakkhanto¹⁰, so
brāhmaṇo Takkaṣilato Kassapadasabalena¹¹ desitā catasso gūthāyo ādāya āgato,
tassāhañ āgantukavattañ kuretvā nabhātvā āgato suplessāmi, yāva mamāgamañā
āgamehīti saṅgaram⁷ katvā āgato, tvañ tā gūthā sotuñ adatvā va mañ gaṇhi,
sace mañ vissajjesi tañ dhammañ sutvā saccānurakkhī punar āvajissan
ti vadati.

Atha porisādo āha:

32. Na vāham¹² etañ abhisaddahāmi:
sukhī naro maccumukhā pamutto
amittahatthañ punar āvajeyya¹³,
Koravyasetṭha na hi mañ upehi. 399.

¹ B^d kiñivā. ² B^ds -metan. ³ so C^ks; the comment in B^d is more diffuse and quite different from the above. ⁴ B^d nevā-, C^k tīvā-. ⁵ B^ds anuttarāmi. ⁶ B^ds saṅkaram. ⁷ B^d -pañ sampadāya. ⁸ C^e tā va. ⁹ C^e ne. ¹⁰ The comment in B^d is quite different. ¹¹ B^s -lassa. ¹² B^d nevā-. ¹³ C^k -deyya.

33. Mutto tuvaṃ porisāḍassa hatthā (cfr. supra p. 25₂₇.)
gantvā sakam mandiraṃ kāmakāmi
madhuraṃ piyaṃ jīvitam laddha rāja
kuto tuvaṃ ehisi me sakāsan ti. 400.

5 Ta. sukhīti sukhaṇṇatto hutvā, maccumukhā pamutto ti mādisassa corassa hatthato muttatiya maraṇamukhā pamutto nāma hutvā, na hi maṃ upehiti¹ na hi maṃ upagamissasi, mandiraṃ ti rājadhānigeḥaṇṇaṃ gantvā, kāmakāmiti ālapanam etaṃ, kāmam kāmayaṃṇo ti a, kuto ti kena nāma kāraṇena².

10 Tam sutvā Mahāsatto siho viya asambhito āha:

34. Mataṃ vareyya³ parisuddhasiḷo
na⁴ jīvitam garaḥito pāpadhammo,
na hi tam naram tātate duggatīhi⁵
yassāpi hetū alikaṃ bhaṇeyya. 401.

15 35. Sace pi vāto giriṃ āvaheyya (IV ⁴⁰⁰/₁₆)
canda ca suriyō ca chamā pateyyuṃ
sabbā va najjo paṭisotaṃ vajeyyūṃ
na tv-ev' ahaṃ rāja musā bhaṇeyyan ti. 402.

Ta. mataṃ vareyyā 'ti maraṇam iccheyya, icchatu⁶ patthetū 'ti a, na
20 hi jīvitam ti pāpadhammo pana garaḥito jīvitam na vareyya mā icchatu,
jīvitam hi tassa anāyatabhadrakattā⁷ duggatīhi nāma, yassā 'ti yassa attādino
attāya dussiḷo alikaṃ bhaṇeyya etaṃ attādivatthuṃ na tam purisaṃ duggatīhi
na tātate⁸ na rakkhati, giriṃ āvaheyyā 'ti samma porisāḍa mayā saddhima
ekācariyakule sikkhito evarūpo sahāyako hutvā ayaṃ⁹ jīvitahetu musā na ka-
25 thetīti¹⁰, kim pana na saddahasi: sace hi puratthamādivhedo vāto utthāya ma-
hantaṃ pabbataṃ tulapicu viya ākāse āvaheyya tam saddhātappaṃ ahaṃ ca
musā na bhaṇeyyan ti idaṃ pana na tv-eva saddhātappaṃ¹¹.

Evam vutte pi so na saddhahi yeva, atha¹² Bodhisatto
„ayaṃ mayhaṃ na saddahati¹³, sapathena¹⁴ pi naṃ saddahā-
30 pessāmiti¹⁵ cintetvā „samma porisāḍa, khandhato tāva maṃ
otārehi, sapatham pi katvā tam saddahāpessāmiti¹⁶ vutte tena¹⁷
otāretvā bhūmīyaṃ ṭhapito sapatham karonto āha:

¹ C² upesiti. ² The comment in B⁴ very different. ³ C² -yyam. ⁴ C² add hi. ⁵ B⁴ -tibhi. ⁶ C² icchetu. ⁷ C² -ti-. ⁸ C² nānārayate, C² natārayate. ⁹ B⁴ ahaṃ. ¹⁰ B⁴ emiti. ¹¹ The comment quite different in B⁴. ¹² B⁴ add kho. ¹³ B⁴ -hi. ¹⁴ C² -tha. ¹⁵ B⁴ adda tam.

36. Asiñ ca sattiñ ca parāmasāmi,
sapatham pi te samma ahañ karomi,
tayā pamutto anaṇṇo¹ bhavitvā
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 403.

Tass' attho: sace tcehasi² evarūpehi āvudhehi susamvihitārakkhe khatti-⁵
yakule nibbatti nāma mā botū 'ti asiñ vā sattiñ vā parāmasāmi aññam vā yañ
tcehasi tañ sapatham pi te samma ahañ karomi yathā ahañ tayā mutto gantvā
brāhmaṇassa anaṇṇo hutvā saccam anurakkhanto punāgamissan³ ti.

Tato porisādo „ayañ Sutasomo khattiyehi akattabbañ
sapatham karoti, kim me iminā, etambā⁴ ahañ pi khattiya-¹⁰
rājā, mam' eva bāhulohitañ⁵ gahetvā devatāya balikammañ
karissāmi, ayañ ativiya kilamatiti⁶ cintetvā āha:

37. Yo⁷ te kato saṅgaro⁸ brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhitena
tañ saṅgaram⁹ brāhmaṇassa-ppadāya¹⁰
saccānurakkhī punar āvajassū 'ti g. ā. 404.

Ta. punarāvajassū 'ti puna āgaccheyyāsi.

Atha nañ Mahāsatto „samma mā cintayi, catasso satā-
rahā gāthā sutvā dhammakathikassa pūjañ katvā pāto vāga-
missan¹¹ ti vatvā g. ā.:

38. Yo¹² me kato saṅgaro¹³ brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhitena
tañ saṅgaram¹⁴ brāhmaṇassa-ppadāya
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 405.

Atha nañ porisādo „mahārāja tumhe¹⁵ khattiyehi akattab-²⁵
bañ sapatham karittha, tañ¹⁶ anusareyyāthā¹⁷ 'ti vatvā „samma
porisāda, tvañ mañ daharakālato paṭṭhāya jānāsi¹⁸, hassena¹⁹
pi me musā na kathitapubbañ, sv-āhañ²⁰ idāni rajje ṭhito²¹
dhammādhammañ jānanto kim musā kathessāmi, saddaha

¹ all three MSS. an-. ² B^d -asāmi. ³ so C^k; B^d esa etu gāmā, B^e esa etu
vā mā vā. ⁴ so C^k; B^d bahu-. ⁵ C^k so. ⁶ B^d sañka-. ⁷ B^d -nañ sap-.
⁸ C^e so. ⁹ C^k tvañ. ¹⁰ C^k -ritvā tvañ. ¹¹ C^k B^d ja-. ¹² B^d hāsenā.
¹³ C^k suvāhañ, B^d sohañ. ¹⁴ B^d pati-.

- mayhaṃ, ahaṃ te balikammaṃ pāpuṇissāmiti¹ saddahāpito
 „tena hi gaccha mahārāja, tumhesu anāgatesu balikammaṃ na
 bhavissati, devatāpi tumhehi vinā na sampatiṇṇhatī, mā me
 balikammassa [antarāyaṃ karitthā² 'ti M-am uyyojesi, so
 5 Rāhumukhā pamuttacando viya nāgabalo thāmasampanno
 khippam eva nagaraṃ pāpuṇi, senāpi 'ssa „Sutasomārājā paṇḍito
 madhuradhammakathiko ekadvekkathā kathetuṃ labhanto porisādaṃ
 dametvā sihamukhā muttamattavāraṇo³ viya āgamiṣsatiti⁴ ca⁵
 10 „rājānaṃ porisādassa datvā āgatā ti no⁶ garahissatiti⁷“
 ca cintetvā bahinagare yeva nivīṭṭhā⁸ naṃ⁹ dūrato va āgacchan-
 taṃ disvā paccuggantvā vanditvā „kiñciṭṭha¹⁰ mahārāja porisādena
 na kilamitthā¹¹“ 'ti paṭisanthāraṃ katvā „porisādena
 mayhaṃ mātāpītūhi pi dukkarataraṃ kataṃ, tathāraṇo nāma
 caṇḍo sāhasiko mama dhammakathaṃ sutvā maṃ vissajjesīti¹²“
 15 vutte rājānaṃ alaṃkaritvā hatthikkandhaṃ āropetvā parivāretvā¹³
 nagaraṃ pavasiṃsu¹⁴, taṃ disvā sabbe nāgarā tussasiṃsu,
 so pi dhammasaṇḍatāya mātāpitaraṃ adisvā va „pacchāpi ne¹⁵
 passissāmiti¹⁶“ rājanivesanaṃ pavasitvā rājāsane nisajja¹⁷
 brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā massukammāni 'ssa āṇāpetvā taṃ
 20 kappitakesamassuṃ nahātānulittaṃ vatthālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā ānetvā dassitakāle¹⁸ sayāṃ pacchā nahātvā tassa attano
 bhojanaṃ dāpetvā tasmīṃ bhutte sayāṃ bhuñjitvā taṃ mahārahe
 pallamaṃke nisīdāpetvā dhammagarukatāy' assa¹⁹ gandhamālādīhi
 pūjaṃ katvā sayāṃ nīcāsane²⁰ nisīditvā „tumhehi
 25 mayhaṃ ābhataṃ gāthā supāma²¹ ācariyā²² 'ti yāci.

Tam atthaṃ dīpento Satthā āha:

29. Mutto ca so porisādassa hatthā

gantvāna taṃ brāhmaṇaṃ etaṃ avoca²³:

¹ B¹ -pattam va-. ² B² ime. ³ B³ mahājano. ⁴ B⁴ yeva khandhavāraṃ karvā atthāsi. ⁵ B⁵ taṃ. ⁶ so C⁶; B⁶ kiñci. ⁷ B⁷ -ito. ⁸ B⁸ omits pari-. ⁹ B⁹ pavasi. ¹⁰ B¹⁰ tesam. ¹¹ B¹¹ nisīditvā. ¹² so C¹²; C¹² assita-. B¹² deṭṭa-. ¹³ B¹³ -gurutā. ¹⁴ B¹⁴ nivesane. ¹⁵ B¹⁵ supo-. ¹⁶ so all three MSS. for et' avoca?

suṇoma gāthāyo satārahāyo
yā me sutā assu hitāya brahme ti. 406.

Ta. etadavocā 'ti etaṃ avoca.

Brāhmaṇo Bodhisattena yācitakāle gandhehi hatthe ub-
battetvā pasibbakā manoramam potthakam nīharitvā ubhoḥi 5
hatthehi gahetvā „tena hi mahārāja Kassapadasabalena desitā
rāgamadādinimadanā¹ ālayasamugghātavatṭupacchedatanhak-
khayatthāya² virāgaṇirodhaamatamahānibbānasampāpikā³ ca-
tasso satārahā gāthā suṇāhīti⁴ vatvā potthakam olokento āha:

40. Sakid eva⁵ Sutasoma sabbhi hotu⁶ samāgamo, 10
sā nam⁷ saṅgati pāleti nāsabbhi bahusamāgamo. 407.

41. Sabbhir eva samāsetha
sabbhi kubbetha santhavam, (Saṃyuta-N. I p. 17.)
sataṃ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 408.

42. Jiranti ve rājarathā sucittā, (Dhp. v. 151; Saṃyutta-N. I. p. 21.) 15
atho sarīram pi jaram upeti,
sataṃ ca dhammo na jaram upeti,
santo have sabbhi pavedayanti. 409.

43. Nabhā⁸ ca dūre paṭhavī ca dūre, 20
pāram samuddassa tad āhu dūre,
tato have dūrataram vadanti
sataṃ ca dhammam⁹ asataṃ ca rājā 'ti. 410.

Ta. sakidevā⁵ 'ti ekavāram eva, sabbhīti saṅgahisehi, sā nam ti sā
sabbhi saṅgati samāgamo ekavāram¹⁰ pavatto¹¹ pi tam puggalam pāleti rak-
khatī, nāsabbhīti saṅgahisehi pana bahum¹² suciram pi kato saṅgamo 25
ekatthāne nivāso¹³ na pāleti, na thāvaro hotīti a., samāsethā 'ti saddhīm
nīśideyya, sabbe pi iriyāpathe paṇḍiten¹⁴ eva saddhīm pavatteyyā 'ti a., san-
thavan ti mittasanthavam, sataṃ saddhamman ti paṇḍitānam Buddhā-
dīnam sattatīdasabodhapakkhiyadhammasambhūtam saddhammam seyyo hoti¹⁵,
etaṃ dhammam ūtvā vadāhi yeva hotīti, hāni nāma n' atthīti a., rājarathā 30

¹ so C² B²; C² -nimadanā, B² -nippīdanā. ² C² omits tthāya. ³ ālaya -
nirodha wanting in B². ⁴ B² -no-. ⁵ B² sakid deva. ⁶ B² -ti. ⁷ C² sa
tam. ⁸ B² -am. ⁹ B² -o. ¹⁰ C² -ra. ¹¹ B² pavattento. ¹² C² -g. ¹³ B²
-a. ¹⁴ B² ti.

ti rājūnaṃ ārohaniyarahā, suetiṣṭā ti¹ suparikammakatā, sabbhi pave-
dayānti² Buddhādayo santo sabbhiti saṃkham gataṃ sobhanaṃ uttamaṃ
nibbānaṃ pvedaṇṭi³, so nibbānasaṃkhāto sentadhammo⁴ jaraṃ na upeti na
jirati, nabbhā⁵ ti ākāso, dūre ti paṭhavi hi sappatiṭṭhā⁶ saṅgahaṇā⁷ ākāso
5 nirālambo appatiṭṭho, iti ubho ete ekā baddhāpi⁸ viśaṃyogaṭṭhena anupallit-
thena ca⁹ dūre nāma honti, pāraṇ ti orimatirato paraṭiraṇ, tadāhū ti
taṃ āhu.

Iti brāhmaṇo catasso satārahā gāthā Kassapadasabalena
desitaniyāmena desetvā tuṇhi ahoṣi, tā¹⁰ sutvā M. „saphalaṃ
me āgamanā¹¹ ti tuṭṭhacitto „imā gāthā n' eva sāvaka-
bhāsitā na isibhāsitā na kavikatā¹², sabbaññunā va bhāsitā,
kin nu kho agghantīti¹³ cintetvā „imāsaṃ sakalam pi cakka-
vālaṃ yāva Brahmaloḷā sattaratanaṇṇaṃ katvā dadamāno
n' eva anucchavikaṃ kātuṃ sakkoti, ahaṃ kho paṇ' assa tiyo-
15 janasate Kururaṭṭhe sattayojanike Indapattanaṅgare rajjam
dātuṃ pahomi, atthi¹⁴ khv-assa rajjam kāretuṃ bhāgyaṇ¹⁵ ti
aṅgavijjānubhāvena olokento nāddasa, tato senāpatiṭṭhānādīni¹⁶
cintetvā¹⁷ ekagāmabhojanam pi tassa¹⁸ bhāgyaṃ adisvā dhana-
lābhassa olokento koṭidhanato paṭṭhāya oloketvā catunnaṃ
20 kahāpaṇasaḥassānaṃ bhāgyaṃ disvā „ettakena naṃ pūjessā-
mīti¹⁹ catasso saḥassatthavikā dāpetvā „ācariya tumhe aññe-
saṃ khattiyānaṃ imā gāthā desetvā kiṃ²⁰ labhathā²¹ ti pucchi,
„ekekāya²² sataṃ sataṃ mahārāja, ten' eva²³ satārahā nāma
jātā²⁴ ti āha, atha naṃ Mahāsatto „ācariya tvaṃ attanā²⁵ ga-
25 hetvā vicaraṇapabhaṇḍassa²⁶ anagghaṃ²⁷ na jānāsi, ito paṭṭhāya
tā²⁸ saḥassārahā nāma hontū²⁹ ti vatvā gātham āha:

„ Sahassiyo imā gāthā na imā gāthā satārahā,

cattāri tvaṃ saḥassāni khippaṃ gaṇhāhi brāhmaṇa³⁰ ti³¹. 411.

Ath' assa ekaṃ sukkayānakaṃ datvā „brāhmaṇaṃ sotthinaṃ

¹ Cks omitt ti. ² Bd adds thomeṇti. ³ Bds sataṃdh-. ⁴ Bds -anu. ⁵ Bd sampa-. ⁶ so Bds. ⁷ Cks yagaganam, Cs yagahanam. ⁸ Bd bandh-. ⁹ Cks vi. ¹⁰ Bd tam. ¹¹ Bd na kenaci bhāsitā. ¹² Bd agghanti, Cks agghanti. ¹³ Bds add nu. ¹⁴ Ck -dinam. ¹⁵ Bds olokento. ¹⁶ Bd -bhojanassāpi. ¹⁷ Bd kitta-
kam dhanam. ¹⁸ Bd adds gāthāya. ¹⁹ Bd add tā. ²⁰ so Cks; Bd -no dhanam
²¹ so Cks; Bd vikkāpitaḥ-. ²² so Cks; Bd aggham. ²³ Bd ekekā gāthā. ²⁴
Bds add an explanation of this verse.

geham pavesethā¹ "ti purise ānāpetvā tam uyyojesi, tasmīn
 khaṇe Sutasomena raṇṇā satārahā yathā sahaśsārahā katvā
 pūjitā², sādhu sādhu "ti mahāsādhukārasaddo ahosi, tassa
 mātāpitaro tam saddam sutvā „kiṃsaddo nām' eso" ti puc-
 chitvā yathābhūtam sutvā³ dhanalolatāya⁴ Mahāsattassa⁵ kuj-
 jhimsu, so pi brāhmaṇam uyyojetvā tesam santikam gantvā
 vanditvā aṭṭhāsi, ath' assa pitā⁶ „tāta evarūpassa sāhasika-
 corassa hatthato mutto sīti" paṭisanthāram pi akatvā attano
 dhanalolatāya⁷ „saccam kira tāta tayo catasso gāthā sutvā
 cattāri sahaśsāni dinnānīti" pucchitvā „saccan" ti vutte 10

13. Asītiyā⁸ navutiyā ca gāthā,
 satārahā cāpi bhaveyyu⁹ gāthā,
 paccattam eva Suttasoma jānāhi
 sahaśsiyo nāma kuth' atthi¹⁰ gāthā ti āha. 412.

Ta. paccattamevā "ti attanā jānāhi, kuddhatthīti kuhim atthi¹⁰. 15

Atha nam Mahāsatto „nāham tāta dhanena vaddhim
 icchāmi sutena icchāmi" saṇṇāpento āha:

14. Icchāmi vo 'haṃ sutavuddhim attano,
 santo ca maṃ suppurisā bhajeyyūṃ,
 ahaṃ savantihi mahodadhīva 20
 na hi tāta tappāmi subhāsitena. 413.

17. Aggi yathā tinakattham dahanto
 na tappatī sāgaro vā nadihi¹¹
 evam pi te paṇḍitā rājasatthā
 sutvā na tappanti subhāsitena 414. 25

18. Sakassa dāsassa yadā suṇomi
 gāthā ahaṃ atthavatī janinda.

¹ Bā sampādetthā, B' sampāpethā. ² Bā add ti nagaravāsino. ³ Bā adds attano.
⁴ Bā -lobbatāya. ⁵ Cā mahāsaddantassa. ⁶ Bā adds kutham. ⁷ Cā add vā.
⁸ Cā -uṃ, Bā -yya. ⁹ Cā kuthāhi, Bā kā atthi. ¹⁰ Cā hatthi; Bā tattha
 tāta sutasoma gāthā asitārahā navutārahā satārahā cāpi gāthā bhavēyya, tāta
 sutasoma paccattameva attanā va jānāhi, sahaśsārāhā nāma gāthā kā kassa
 puggalassa santike atthīti. ¹¹ Cā nadihi, Bā nadibhi.

tam eva sakkacca nisāmayāmi,
na hi tāta dhammesu mam' atthi tittiti. 415.

Ta vo ti nīpātamattāṃ, santo ti ete ca maṃ bhajeyyūti ti icchāmi,
savantīhīti nadīhi, sakassā 'ti tiṭṭhatu Nandabrāhmaṇo yadā ahaṃ attano
5 dāsasāpi¹ supomī².

Evaṃ ca pana vatvā „mā maṃ tāva³ dhanahetu pari-
bhāsi⁴, ahaṃ 'dhammam sutvā āgamiṣṣāmīti' sapatham katvā
āgato, idān' ahaṃ porisādassa santikaṃ gamiṣṣāmi⁵, idaṃ vo
rajjam gaṇbathā⁶ 'ti niyyādentō

- 19 10. Idaṃ te ratṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ (⁹⁸⁹/₁₀)
sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ,
kiṃ kāmahetu paribhāsase maṃ,
gacchāṃ' ahaṃ porisādassa kante⁷ ti g. ā. 416.

Ta. kante⁸ ti santike.

- 15 Tasmiṃ samaye pitu raṇṇo hadayaṃ uṇham ahosi, so
„tāta Sutasoma kin nāṃ' etaṃ kathesi, caturaṅginiyā senāya
coraṃ gaheṣṣāmīti⁹ vatvā g. āha:

- 20 20. Attānurakkhāya bhavanti h' ete
hatthārohā rathikā pattikā ca
20 assārohā yeva dhanuggahāse,
senāṃ payuñjāma, hanāma sattun ti. 417.

Ta. hanāma 'ti sace evaṃ payojitā¹⁰ senā taṃ gaheṭum na sakkontī
atha naṃ sakalaratṭhavāsino gaheṭvā gantvā hanāma sattun mārema¹¹ taṃ
attano¹² paccāmittan ti a

- 25 Atha naṃ mātāpitaro assupunnāṃ mukhā „tāta mā¹³ gan-
tum¹⁴ labbhā¹⁵ ti yācimsu, soḷasasahassā nāṭakitthiyo pi sesa-
parijano pi „amhe anāthe katvā kuhiṃ gacchasi devā¹⁶ 'ti
parideviṃsu, sakalanagare koci sakabhāvena saṇṭhātum¹⁷
asakkonto „porisādassa kira¹⁸ paṭiññaṃ datvā āgato, idāni

¹ Bds add santike. ² Bds add tāta dhammesu mama titti na hi atthi. ³ Bds
tāta. ⁴ Bds -sasi. ⁵ Ck -iti. ⁶ so Cks for ṭatte? cfr. p. 26. e; Bds ante, Bds
ante? ⁷ Ck -kath, Ck -kā. ⁸ Bds hanema. ⁹ Bds amhākaṃ. ¹⁰ Bds adda gaccha.
¹¹ Bds add na. ¹² Bds sandhāretum. ¹³ Bds pana kira ahaṃ.

catasso satārahā¹ gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ
katvā mātāpitāro vanditvā puna kira corassa santikaṃ ga-
missatīti² sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi, so mātāpitunnaṃ
vacanaṃ sutvā

51. Sudukkaraṃ porisādo akāsi:

jīvaṃ gaheṭvāna avassajī maṃ,

taṃ tādisaṃ pubbakiccaṃ saranto

dubbhe ahaṃ tassa kathaṃ janindā 'ti g. ā. 418.

Ta. jīvaṃ gaheṭvāna³ 'ti jīvagāhaṃ⁴ gaheṭvā, taṃ tādisaṃ ti taṃ
tena kataṃ tathārūpaṃ⁵, pubbakiccaṃ ti purīmaupakāraṃ, janindā 'ti 10
pitaraṃ ālapati.

So mātāpitāro assāsetvā⁶ „amma tāta tumhe mayhaṃ mā
cintayittha, katakalyāṇo ahaṃ, chakāmaggiṣṣariyaṃ⁷ na dulla-
bhaṃ⁸ ti mātāpitāro vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā pakkāmi.

Taṃ atthaṃ pakāseṇto Satthā gātham āha:

52. Vanditvā⁹ so pitaraṃ mātaraṃ ca

anusāsetvā negamaṃ [ca] balaṃ ca

saccavādī saccānurakkhamāno¹⁰

agamāsi so yena¹¹ so porisādo ti. 419.

Ta. saccānurakkhamāno ti saccāṃ anurakkhamāno, agamāsi¹² ti taṃ 20
rattinā nivesane yeva sayitvā¹³ punadivase aruṇaggamanavelāya mātāpitāro
vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā aasumukhena nānappakāraṃ paridevanta itthā-
gārāḍḍhanena anugato nagarā nikkhamma taṃ janaṃ nivattetuṃ asakko
mahāmagge daṇḍakena tīriyaṃ lekhaṃ katvā „imaṃ¹⁴ mayī sasneha¹⁵ mā¹⁶
atikkamissu¹⁷ 'ti āha, mahājano tejavato silavantassa āṇaṃ atikkamituṃ asak- 25
ko mahāsaddeha paridevamāno taṃ sīhaviḍḍambhītena gacchantam olokeno¹⁸
ṭhatvā tasmān dassanūpacāraṃ atikkamante ekarāvaṃ ravanto nagaraṃ pāvīsi,
so pi āgataṃ maggaṃ¹⁹ eva tassa santikaṃ gato, tena vuttaṃ: agamāsi so yattha
so porisādo ti.

Tato porisādo cintesi²⁰: „sace, mama sahāyo Sutasomo 30
āgantukāmo āgacchatu vā mā vā²¹ rukkhadevatā me yaṃ²²

¹ B² sahasārahā. ² B² jīvamānaṃ. ³ C² tathānuru-. ⁴ B² anusāsetvā. ⁵
B² -maggiṣṣariyaṃ. ⁶ so all three MSS. ⁷ read: saccānurakkhamāno saccavādī?

⁸ B² yattha. ⁹ B² vasiṭvā. ¹⁰ B² adds sace. ¹¹ B² sineho atthi. ¹² C²
maṃ. ¹³ B² -etvā. ¹⁴ C² gacchanto paṇa in the place of tato porisādo cintesi.

¹⁵ B² omits vā mā vā. ¹⁶ B² yaṃ mayhaṃ.

icchatu taṃ karotu, ime rājāno māretvā pañca madhuramaṃsena
balikammaṃ karissāmīti¹ citakāṃ katvā aggim jāletvā „am-
gāraṃ tāva hotū²“ ti tassa sūlaṃ tacchantassa nisinnakāle³
āgato⁴, aha naṃ porisādo disvā tuṭṭhacitto „samma gantvā
5 kattabbakiccaṃ te katan⁵“ ti pucchi, Mahāsatto „āma mahārāja
Kassapadasabalena desitā me gāthā sutā⁶, dhammakathikassa
sakkāro ca kato, tasmā gantvā kattabbakiccaṃ nāma hotīti⁷
dassetuṃ gātham āha:

13. Kato mayā saṃgato brāhmaṇena
10 ratṭhe sake issariye ṭhiteṇa,
taṃ saṃgaram brāhmaṇassa-ppadāya⁸
saccānurakkhī punar āgato⁹ smi,
yajassu yaññaṃ hantvāna mama maṃsaṃ¹⁰
khādāhi vā maṃ samma porisādā¹¹ ti. 420.

15 Ta. yajassū¹² ti maṃ māretvā devatāya vā yaññaṃ yajassu maṃsaṃ vā
me khādāhi¹³ a.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ rājā na bhāyati, vigatama-
raṇabhayo hutvā katheti, kissa nu kho esa ānubhāvo¹⁴“ ti
cintetvā „aññaṃ n¹⁵“ atthi: ayaṃ ‘Kassapadasabalena desitā
20 me gāthā sutā’ ti vadati, tasmaṃ etenānubhāvena bhavitabbaṃ,
aham p’ etaṃ kathāpetvā tā gāthā sossāmi, evaṃ aham pi
nibbhayo bhavissāmīti¹⁶ sannitṭhānaṃ katvā gātham āha:

24. Na hāyate khāditaṃ¹⁷ mayhaṃ pacchā,
citakā ayaṃ tāva sadhūmikā va¹⁸,
25 niddhūmake pacitaṃ sādhu pakkam,
supāma¹⁹ gāthāyo satārahāyo ti. 421.

Ta. khāditaṃ²⁰ ti khādanam, tava khādanam²¹ mayhaṃ pacchā vā
pure vā na pariḥāyati, pacchāpi²² hi tvaṃ mayā khāditaṃ va, pacitaṃ ti
niddhūmake nijjāle aggimhi pakkamaṃsaṃ sādhu pakkam nāma hoti.

¹ Bds add sutasomo. ² Cks gato. ³ Bds autvā. ⁴ Bds -nasampadāya. ⁵ so Bds;
Cks omitt hantvāna mama maṃsaṃ; read: hantvāna me maṃsaṃ yajassu yaññaṃ?
⁶ Cks khāda maṃ porisādā. ⁷ Bds -taṃ. ⁸ Bds ca. ⁹ Bds -no. ¹⁰ Bds -tan.
¹¹ Bds tāva khādeyyaṃ. ¹² Cks paccāya pi.

Taṃ sutvā Mahāsatto „ayaṃ porisādo pāpadhammo, imaṃ
thokaṃ niggahetvā lajjāpetvā kathessāmiti“ cintetvā āha:

89. Adhammiko tvaṃ porisāda¹ āsi
raṭṭhāto bhaṭṭho udarassa hetu,
dhammaṃ c' imā abhivadanti gāthā,
dhammo adhammo ca kuhiṃ sameti. 422. 5
90. Adhammikassa luddassa niccaṃ lohitapāṇino
n' atthi saccaṃ kuto dhammaṃ¹, kiṃ sutena karissasīti. 423.

Ta. dhammañcā 'ti imā ca gāthā navalokuttarādhammaṃ abhivadanti,
kuhiṃ sameti² kattha samāgacchati³, dhammo hi sugatiṃ vā agatiṃ⁴ vā 10
pāpeti adhammo duggatiṃ, kuto dhammaṃ¹ ti vacissacramattam⁵ pi n' atthi
kuto dhammo, kiṃ sutena⁶ 'ti tvaṃ etena sutena kiṃ karissasī, mattikābhā-
janaṃ viya sīhavasāya abhajanath tvaṃ dhammasa.

So evaṃ kathite n' eva kujjhi, kasmā: Mahāsattassa
mettānubhāvena⁷ mahantena, atha naṃ „kiṃ puna samma 15
Sutasoma aham eva adhammiko“ ti vatvā gātham āha:

97. Yo maṃsahetu migavaṃ careyya
yo cāhane⁸ purisaṃ attahetu
ubho pi te pecca samā bhavanti,
kasmā no adhammikaṃ brūsi⁹ maṃ tvaṃ ti. 424. 20

Ta. kasmā no ti ye Jambudīpatale rājāno alaṃkatapaṭṭiyattā mahābala-
parivārā rathavaragatā migavaṃ carantā tikkinehi sarehi mige vijjhittvā mārenti
te avatvā kasmā tvaṃ maṃ yeva adhammikaṃ vadesi¹⁰, yadī te niddosa aham
pi niddoso yevā 'ti dīpeti.

Taṃ sutvā Mahāsatto laddhiṃ bhindanto gātham āha: 25

98. Pañca pañca na khā¹¹ bhakkhā khattiyena pajānatā,
abhakkhaṃ rāja bhakkhesi, tasmā adhammiko tuvaṃ ti. 425.

Tass' attho: samma porisāda¹⁰ khattiyādhammaṃ jānantena pañca pañca
'ti hatthiādayo das' eva sattā maṃsamayena¹¹ na kho¹² bhakkhā na kho¹³ 30
khāditaḥṣayuttakā, na kho t' eva vā pātho, aparō nayo: khattiyena khattiya-
dhammaṃ jānantena pañcanakhesu sattesu sakkā sallako godho¹⁴ sāmi¹⁵ kummo

¹ B^d -o. ² C^ks -si. ³ B^ds nibbānaṃ. ⁴ C^k -saccaṃ tampi. ⁵ B^ds mettā-
bhāvanāya. ⁶ B^d gāhane. ⁷ C^ks brūhi. ⁸ B^d -asi. ⁹ so all three MSS. ¹⁰
B^ds add khattiyena nāma. ¹¹ so C^ks; B^d maṃsavaṣaṇa. ¹² B^d omits kho. ¹³
C^ks -ā. ¹⁴ so C^ks; B^ds sāci.

ti ime pañc' eva sattā bhakkhitabbayuttakā na aññe, tvañ pana abhakkhañ purisamañesañ bhakkhesi, tenāpi adhammiko ti.

Iti so niggahañ patvā aññañ nissaraṇaṃ adisvā attano pāpañ paṭicchādentō gāthaṃ āha:

- 5 49. Mutto tvañ porisādassa hatthā
 gantvā sakañ mandirañ kāmakāmī
 amittahatthañ punar āgato si,
 nakkhattadhamme kusalo si rājā 'ti. 426.

10 Ta. nakkhattadh'amme ti tvañ nakkhattadhammasaṃkhāte nūti-
 satthe¹ na kusalo si², attano atthūnatthañ na jānāsi, akāraṇeñ' eva te loke
 paññito ti kitti patthaṃ³, ahañ pana te paññitabhāvañ na passāmi⁴, atibālo
 siti vadati.

Atha nañ Mahāsatto „samma khattadhamme kusaleṇa
 nāma mādisen' eva bhavitabbañ, ahañ tañ jānāmi, na puna
 tathattāya⁵ paṭipajjāmi⁶“ vatvā gāthaṃ āha:

- 20 50. Ye khattadhamme kusalā bhavanti
 pāyena⁷ te nerayikā bhavanti,
 tasmā ahañ khattadhammañ pahāya
 saccānurakkhī punar āgato 'smi,
 yajassu yaññañ khāda mañ porisādā⁸ 'ti. 427.

Ta. kusalā ti tathattāya paṭipajjanakusalā, pāyena⁷ ti yebhuyyena nera-
 yikā, ye pana tattha na nibbantañti te sesūpāyena nibbantañti.

Porisādo āha:

- 25 51. Pāsādavāsā paṭhavigavāssañ⁹
 kāmitthiyo kāsikacandanañ ca
 sabbāñ tahiñ labbhati sāmitāya¹⁰,
 saccena kiñ passasi ānisaṃsañ ti. 428.

30 Ta. pāsādavāsā ti samma Sutasoma tava tūpañ utūnañ anuechavikā
 dibbavimānakappū tayo nivāsapāsādā, paṭhavigavāssañ⁹ ti paṭhavi ca gāvo
 ca assā ca bahū, kāmitthiyo ti kāmavattubbhūtā itthiyo, kāsikacandanañ

¹ Bā natti-. ² Bā yo. ³ Cks -patthavā, Bā patthaṃ. ⁴ Bā adda na jānāmi.

⁵ Cks only tāya. ⁶ Cks pāse. ⁷ read: mañ khāda passāmi yajassu yaññañ?

⁸ Bā -ā. ⁹ Bā labhasi sāmitāya. ¹⁰ Bā -assā.

cā 'ti kāsikavattānā ca lohitacandanaṃ ca. sabbaṃ taṃ ti etaṃ¹ ca aññaṃ
ca upabbhoga-paribhogāṃ sabbaṃ taṃ² attano nagare sāmītiya labhasi, sāmī
butvā yathā lechasi tathā paribbuñjitum labhasi, so tvaṃ sabbaṃ etaṃ paḥaya
saccānurakkhī idbhāgacchanto saccena kim ānisaṃsaṃ³ passasi.

Bodhisatto āha:

62. Ye kec' ime atthi rasā pathavyā
saccaṃ tesāṃ sādhutaraṃ rasānaṃ,
sacce tthitā samapabrāhmaṇā ca
taranti jātimaṇassa pāraṇ ti. 429.

Ta. sādhutaraṇ ti yasmā sabbe pi rasā sattānaṃ saccakūle yeva paṇitā⁴
honti tasmā saccaṃ tesāṃ sādhutaraṃ⁵, yasmā vā viratisaccavacīsacce tthitā
jātimaṇassaṃkhātassa tebhūmakavattassa pāraṇ amatamahānibbānaṃ taranti
pāpupanti tasmā taṃ sādhutaraṇ ti.

Evam assa Mahāsatto sacce ānisaṃsaṃ kathesi, tato
porisādo vikasiṭapadumapunnacandasassirīkam ev' assa mu-
khaṃ oloketvā „ayaṃ Sutasoma⁶ aṅgārakitakaṃ maṃ sasūlaṃ⁷
taecchantaṃ passati, cittutrasamattam pi 'ssa n' atthi, kin nu
kho esa⁸ satārahānaṃ gāthānaṃ ānubhāvo udāhu saccassa
aññass' eva vā kassacitī⁹ cintetvā „pucchissāmi tāva naṃ¹⁰
ti pucchanto gātham āha:

63. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmi
amittahatthaṃ punar āgato si,
na ha¹¹ nūna te maraṇabhayaṃ janinda,
alinacitto c' asi¹² saccavādīti. 430.

Mahāsatto pi 'ssa ācikkhanto āha:

64. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yitthā¹³ ye vipulā pasatthā,
visodhito paralokassa maggo,¹⁴
dhamme tthito ko maraṇassa bhāye. 431.
65. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yitthā ye vipulā pasatthā,

¹ Ck² evaṃ. ² Ck² taṃhi, B² hi. ³ Ck² -anusamsaṃ. ⁴ B² add rasānaṃ. ⁵
Ck² omit oloketvā ayaṃ sutasoma. ⁶ B² matheasulā. ⁷ B² assa. ⁸ B² hi.
⁹ B² asi. ¹⁰ B² dīthā.

- anānutappaṃ paralokaṃ¹ gamissaṃ,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisāda. 432.
66. Pitā ca mātā ca upatṭhitā me,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
5 visodhito paralokassa maggo,
dhamme tṭhito ko maraṇassa bhāye. 433.
67. Pitā ca mātā ca upatṭhitā me,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
10 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādo. 434.
68. Nāṭisu mittesu katā me kārā²,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ -pe-. 435.
69. Nāṭisu mittesu katā me kārā³,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
15 anānutappaṃ -pe- 436.
70. Dinnaṃ me dānaṃ bahudhā bahunnaṃ,
santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
visodhito paralokassa maggo -pe- 437.
71. Dinnaṃ me dānaṃ bahudhā bahunnaṃ,
20 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā⁴ 'ti. 438.

Ta. kalyāṇā ti kalyāṇakammā, anekarūpā ti dānādivasena⁵ neka-
vidhā, yañña ti dasavidhadānavatthupariccāvasena ativipulā pañcītapasatthā
25 yaññāpi yitṭhā pavattitā, dhamme tṭhito ti evaṃ dhamme patitṭhito mādiso ko
nāma maraṇassa bhāyeyya, anānutappaṃ ti ananuttappamāno, dhammena me
issariyaṃ pasatthan ti dasavidharājadharmāṇaṃ akopetvā dhammen⁶ eva mayā
rajjāṃ pasasāntaṃ⁷, kārā⁸ ti nāṭisu nāṭikānaṃ mittesu ca mittakiccāni,
dānaṃ ti savatthukacetanā, bahudhā ti bahūhi ākārehi, bahunnaṃ ti na
30 pañcannaṃ na dasannaṃ satassa pi sahasassa pi⁹, dinnaṃ eva, santappitā
ti gahitagahitabhājanāni pūretvā suttu tappitā¹⁰.

¹ so all three MSS. ² B^d katūpakārā. ³ B^d annādi-. ⁴ B^d pasāsi-. ⁵ B^d
katūpakārā, C^e karo. ⁶ C^e sahasam pi, B^d adda satasahasassa pi. ⁷ B^d santa-

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ Sutasomarājā sappuriso nāna-sampanno¹, sac' āhaṃ² etaṃ khādeyyaṃ muddhā me sattadhā phaleyya paṭhavi vā pana me vivaraṃ dadeyyā“³ ti bhittatasito „samma na tvaṃ mayā khāditaḥḥayuttarūpo“⁴ ti vatvā gātham āha:

72. Visaṃ pajānaṃ puriso adeyya
āśīvisaṃ jalitaṃ uggatejaṃ,
muddhāpi tassa vipateyya sattadhā
yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā 'ti. 439.

Ta. visaṃ ti tatth' eva māraṇasamattarā⁵ halāhalavisaṃ, jalitaṃ ti 10
attano visatejaṃ' eva jalitaṃ tena uggatejaṃ aggikkhandhaṃ viya vicarantaṃ
āśīvisaṃ vā pana so gīvāya gaṇheyya.

Iti so Mahāsattaṃ „halāhalavisasadiso me tvaṃ, ko taṃ khādissatīti“⁶ vatvā tā gāthāyo sotukāmo taṃ yācitvā tena dhammagāravajananattitaṃ „evārūpānaṃ anavajjadhammānaṃ“⁷ 15
gāthānaṃ tvaṃ abhājanan“ ti paṭikkhitto pi „sakala-Jambudīpe iminā sadiso paṇḍito n' atthi, ayaṃ nāma mama hatthā muñ-citvā gantvā tā gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā nalāṭena maccuṃ ādāya punāgato, ativiya sādthurūpā gāthā bhavissantīti“⁸ suṭṭhutarāṃ sañjātasavanādaro hutvā yācanto 20
gātham āha:

73. Sutvā dhammaṃ⁹ vijānanti narā kalyāṇapāpakāṃ,
api gāthā supitvāna dhamme me ramatī mano ti. 440.

Tass' attho: samma Sutasoma narā nāma dhammaṃ sutvā kalyāṇaṃ pi 25
pāpaṃ pi jānanti, app-eva¹⁰ tā gāthā sutvā mama pi kusalaṭṭhaḥḥadhamme¹¹ mano
rameyyā 'ti.

Atha Mahāsatto „sotukāmo dāni porisādo, kathessāmi 'ssa nan“¹² ti cintetvā „tena hi samma sādhukaṃ suṇāhīti“¹³
taṃ ohitasotaṃ katvā Nandabrāhmaṇena kathitaniyāmen' eva
gāthānaṃ thutiṃ katvā chakāmāvacaradevesu¹⁴ ekakolāhalaṃ 30

¹ Bds add madhuradhammakathiko. ² Cks svāhaṃ. ³ Cks Bds ma-. ⁴ Bds omits dhammānaṃ. ⁵ Cks -a. ⁶ Bds add nāma. ⁷ Bds kusalakammāpatha. ⁸ Bds chasu - - vesu.

katvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamanāsu¹ Mahāsatto porisā-
dassa dhammaṃ kathesi:

74. Sakideva Sutasoma sabbhi hotu² samāgamo,
sā naṃ saṃgati pāleti nāsabbhi bahusaṃgamo. 441.
75. Sabbhir eva samāsetha sabbhi kubbetha santhavaṃ,
sataṃ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 442.
76. Jīranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīram pi jaraṃ upeti,
sataṃ ca dhammo na jaraṃ upeti,
santo have sabbhi pavedayanti. 443.
77. Nabhā³ ca dūre paṭhavi ca dūre,
pāraṃ samuddassa tad āhu dūre,
tato have⁴ dūratarāṃ vadanti
sataṃ ca dhammaṃ asataṃ ca rājā⁵ 'ti. 444.
78. Tassa tena sukathitattā⁶ c' eva attano paṇḍitabhāvena ca
„gāthā sabbaññūbuddhakathitā viyā“⁷ 'ti cintentassa sakala-
sarīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā phari⁸, Bodhisatte muducittaṃ
ahosi, setacchattadāyakaṃ pitaram viya naṃ amaññi, so „ahaṃ
Sutasomassa“⁹ dātabbahiraññasuvanne¹⁰ na passāmi, ekekāya
20 pan' assa¹¹ gāthāya ekekaṃ¹² varaṃ dassāmiti“ cintetvā
gātham āha:
79. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā ($\frac{151}{10}$)
subhāsītā tuyhaṃ janinda sutvā
ānandicitto¹³ sumano patito,
25 cattāri te samma vare dadāmiti. 445.

Ta. ānanditī ānanda-jāto¹⁴, sesāni tass' eva vevacchāni, cattāro pi h'
ete tuṭṭhākārā jeva.

Atha naṃ Mahāsatto „kiṃ nāma tvaṃ varaṃ dassasitī“
apasādentō āha:

¹ C^s Bd -deve. ² Bds hoti. ³ Bds -ari. ⁴ C^s bhava. ⁵ C^s pūri, Bds pari-
pūri. ⁶ C^s sutasomo massa. ⁷ Bds dātabbhaṃ kiñci hīvaṇṇaṃ. ⁸ Bd pana.
⁹ C^s -kū. ¹⁰ Bd ānantivitto, C^s ānandacitto. ¹¹ C^s -di.

19. Yo n' attano maraṇaṃ bujjhasi tvaṃ
hitāhitaṃ vinipātāṃ ca saggāṃ
giddho rase duccarite nivittṭho
kiṃ tvaṃ¹ varaṃ passasi pāpadhamma². 446.

20. Ahaṃ ca taṃ dehi varan ti vajjaṃ
tvaṃ cāpi datvāna avākareyya,
sandittṭhikaṃ kalahaṃ imaṃ vivādaṃ
ko paṇḍito jānaṃ upabbajeyyā³ 'ti. 447.

Ta. yo ti yo tvaṃ maraṇadhammo ahaṃ asmīti attano maraṇaṃ na
jānāsi⁴ na bujjhasi⁵ pāpadhammam eva kareṣi, hitāhitaṃ ti idaṃ me kam- 10
maṃ hitaṃ idaṃ ahitaṃ idaṃ vinipātāṃ nassati⁶ idaṃ saggan ti na jānāsi,
rase ti manussamaṃsaraso, vajjan ti vadēyyaṃ⁷, avākareyyā⁸ 'ti vācīya
datvā dehi me varan ti vuccamāno⁹ avākareyyāsi¹⁰ na dadeyyāsi¹¹, upabba-
jeyyā¹² 'ti ko imaṃ kalahaṃ paṇḍito upagaccheyya.

Tato porisādo „nāyaṃ mayhaṃ saddahati, saddahāpessāmi 15
naṃ“ ti gātham āha:

21. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātum
yaṃ vāpi datvāna avākareyya,
varassu samma avikampamāno,
pāṇaṃ cajitvāna pi dassam evā¹³ 'ti. 448.

Ta. avikampamāno ti anoliyamāno

Atha Mahāsatto „ayaṃ ativiya sūro hutvā kathesi“, ka-
rissati me vacanaṃ gaṇhissāmi¹⁴, sace pana 'manussamaṃsaṃ
na khāditaḥ' ti paṭhamam eva varaṃ varissam¹⁵ ativiya
kilamissati, paṭhamam aññe tayo vare gahetvā pacchā etaṃ 20
gaṇhissāmi¹⁶ cintetvā āha:

22. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹⁷
paññassa paññāṇavatā¹⁸ sameti,
passeyya taṃ vassasataṃ arogaṃ,
etaṃ varānaṃ paṭhamam varāmīti. 449.

¹ B² taṃ. ² B⁴ -o, B⁵ -e. ³ C² omits na, B⁴ omits jānāsi. ⁴ B⁴ adds na
jānā. ⁵ B⁴ omits nassati. ⁶ B⁴ add na. ⁷ B⁴ adds na. ⁸ B⁴ omits na da-
⁹ B⁴ -eti. ¹⁰ B⁴ -mīti. ¹¹ B⁴ vācīyassam. ¹² B⁴ sakkhi. ¹³ C² -avatā.

Ta. ariyassā 'ti ācāriyassa, sakkhīti¹ ekkhidhammo ti² mitta-
dhammo, paññāpavatā³ ti ñāṇasampannena⁴, sametīti Gaṇḍodakāṇ viya
Yamunodakena saṁsandati dhātuso⁵ hi sattā saṁsandanti, passeyya taṁ ti
porisāḍassa ciraṁ jīvitaṁ icchanto⁶ paṭhamam aṭṭano jīvītavaraṁ yācati paṇḍi-
5 tassa hi pana⁷ mama jīvitaṁ dehīti vattum ayuttam api ca so mayham eva⁸
ārogyaṁ icchatīti cintetvā tussissatīti⁹ pi evam āha.

So taṁ sutvā va „ayaṁ issariyā dhamsetvā¹⁰ idāni maṁ-
saṁ khāditukāmassa evaṁ mahāanattakārassa mahācorassa
mayham eva jīvitaṁ icchati, aho mama hitakāmo“ ti tuṭṭha-
10 mānaso taṁ¹¹ vañcetvā varassa gahitabhāvaṁ ajānitvā va taṁ
varaṁ dadamāno gātham āha:

33. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹²
paññassa paññāpavatā sameti,
passe pi¹³ maṁ vassasataṁ arogaṁ¹⁴,
15 etaṁ varānaṁ paṭhamam dadāmiti. 450.

Ta. varānaṁ ti catunnasam varānaṁ paṭhamam.

Tato Bodhisatto āha:

34. Ye khattiyā ye¹⁵ idha bhūmipālā
muddhābhisittā katanāmadheyyā
20 na tādise bhūmipatī adesi,
etaṁ varānaṁ dutiyaṁ varāmiti. 451.

Ta. katanāmadheyyā ti muddhāni abhisittatā¹⁶ va muddhābhisittā
katanāmadheyyā ti, na tādise ti tādise khattiye na adesi mā khādīti.

Iti so dutiyaṁ varaṁ gaṇhanto parosātānaṁ khattiyānaṁ
25 jīvītavaraṁ gaṇhi, porisādo pi 'ssa dadamāno āha:

35. Ye khattiyā ye¹⁶ idha bhūmipālā
muddhābhisittā katanāmadheyyā
na tādise bhūmipatī ademi¹⁷,
etaṁ varānaṁ dutiyaṁ dadāmiti. 452.

¹ Bđ sakkhīti. ² Bds omit ti. ³ Bđ āna-. ⁴ Bđ -yo. ⁵ Bđ aḍḍa viya. ⁶ Ck
pi, Bđ omits pana. ⁷ Bds add esa. ⁸ Cks -siti. ⁹ Bds -yam thapetvā. ¹⁰
Cks omit taṁ. ¹¹ Bđ sakkhīti. ¹² Bđ passapi. ¹³ Bđ ārogyaṁ. ¹⁴ Bđ se. ¹⁵
Cks -ttatā. ¹⁶ Bds se. ¹⁷ Cks adesi.

Kiṃ pana te tesaṃ saddaṃ suṇanti na¹ suṇantīti na² sabbaṃ suṇanti, porisādena hi rukkhassa dhūmajālupaddava-bhayena³ paṭikkamitvā aggi kato, aggino ca rukkhassa ca antare nisīditvā Mahāsatto tena saddhiṃ kathesi, tasmā sabbaṃ asutva upaḍḍhupaḍḍham sunimsu, te „idāni Sutasomo⁴ porisādaṃ damessati, mā bhāyathā“⁵ ti aṇṇamaññaṃ samassāsesuṃ, tasmīṃ khaḇe Mahāsatto imaṃ gātham āha:

46. Parosataṃ khattiyā te gahitā
talāvutā assumukhā rudantā,
sake te⁶ raṭṭhe paṭipādayāhi,
etaṃ varānaṃ tatiyaṃ varāmīti. 453.

10

Ta. parosatan ti atirekasataṃ, te gahitā ti tayā gahitā, talāvutā ti batthatalesu āvutā.

Iti Mahāsatto tatiyaṃ⁷ varaṃ gaṇhanto tesaṃ khattiyānaṃ sakaraṭṭhaṃ⁸ niyyātanavaraṃ gaṇhi, kiṃkāraṇā: so⁹ akhādanto pi verabhayena¹⁰ sabbe te dāse katva araṇṇe yeva vāsāpeyya¹¹ māretvā vā chaḍḍeyya paccantaṃ vā netvā vikkiṇeyya, tasmā tesaṃ sakaraṭṭhaniyyātanavaraṃ gaṇhi, itaro pi 'ssa¹² dadamāno imaṃ¹³ gātham āha:

47. Parosataṃ khattiyā me gahitā
talāvutā assumukhā rudantā,
sake te⁶ raṭṭhe paṭipādayāmi,
etaṃ varānaṃ tatiyaṃ dadāmīti. 454.

20

Catutthaṃ pana gaṇhanto Bodhisatto imaṃ gātham āha:

48. Chiddan te raṭṭhaṃ vyādhitaṃ¹⁴ bhayāhi,
puthū narā lenam anuppaviṭṭhā,
manussamaṃsaṃ viramehi rāja¹⁵,
etaṃ varānaṃ catutthaṃ varāmīti. 455.

25

¹ C² omits suṇanti na. ² C² taṃ. ³ C² -lā-. ⁴ C² na. ⁵ B^d -ya. ⁶ B^d -e, ⁷ B^d veri-. ⁸ B^d vāseyya. ⁹ C² omits ssa. ¹⁰ C² jdaṃ. ¹¹ C² vya-, B^d byādhikāya. ¹² C² B^d -jā.

Ta. chiddan ti na¹ ghanāvāsam², tattha gāṃhādīnam utthittatā savivaram;
vyādhitam³ bhayābhīti porisādo idāni āgamissatīti tava bhayena kampamānā⁴,
leṇamanuppavittihā ti dārake hatthesu gahetvā tinagahanādīnīlīyanatthānam⁵
pavittihā, manussamānsaṃ ti duggandhajegucchapatikkūlaṃ manussamānsam
5 pajaha nissakkatthe⁶ vā upayogam, manussamānsato viramāhīti aṭṭho.

Evam vutte porisādo pāṇim paharitvā hasanto „samma
Sutasoma, kin nām⁷ etaṃ kathesi, kath⁸ āhaṃ tuyhaṃ⁹ etaṃ
varam dadēyyāmi¹⁰, sace pi gaṇhitukāmo aññaṃ gaṇhā¹¹ ‘ti
vatvā¹² gātham āha:

10 99. Addhā hi so bhakkho mamaṃ manāpo,
etassa hetum pi¹³ vanaṃ pavittḥo,
so ‘haṃ kathaṃ etto upārameyyaṃ,
aññaṃ varānaṃ catutthaṃ varassū ‘ti. 456.

Ta. vanaṃ ti rajjaṃ pahāya īmaṃ vanaṃ pavittḥo.

15 Atha naṃ Mahāsatto „tvaṃ manussamānsassa piyattā¹⁴
‘tato viramituṃ na sakkomīti’ vadasi, yo hi piyaṃ nissāya
pāpaṃ karoti ayaṃ bālo¹⁵ ti vatvā gātham āha:

99. Na ve piyaṃ¹⁶ me ti janinda tādiso (III ²⁸⁰/₃)
attāṃ¹⁷ niraṃkatvā piyāni sevati,
20 attā va seyyo paramā va seyyo,
labbhā piyā ocitatthēna pacchā ti. 457.

Ta. tādiso ti janinda tādiso yuvā abhirūpo mahāyaso idam nāma me
piyaṃ ti piyavattūh¹⁸ ālaggo¹⁹ attānaṃ niraṃkatvā sabbasugatīhi c’ eva sukha-
visesehi ca nūditvā²⁰ nīraye pūtetvā na va piyāni sevati, paramā va seyyo
25 ti purisassa hi paramhā²¹ piyavattumhā attā va varataro²², labbhā piyā ti
piyā nāma visayavasena²³ c’ eva puññaṃ ca ocitatthēna vadḍhitatthēna dīṭṭha-
dhamme c’ eva paratthā ca devamanussasampattīhi patvā sakkū laddhum.

Evam vutte porisādo bhayappatto hutvā „āhaṃ²⁴ Suta-
somena gaṇhitavaraṃ viśajjāpetum pi manussamānsato vira-

¹ Bds omīti na. ² Bds gharā-. ³ Bd byādhitā, Cks vyādhitam. ⁴ Bd kampitā.

⁵ all three MSS. gahanā-. ⁶ Cks nissakkantthe. ⁷ Bd tumhākaṃ. ⁸ Bds dassāmi.

⁹ Ck pavātvā, Bd gaṇhīhi ti vatvā. ¹⁰ Bds hetumhi. ¹¹ Bds piyatarattā. ¹²

Ck navesiyaṃ. ¹³ Bds attānaṃ. ¹⁴ Cs -ūhi laggo, Bd -vatthulo tena tattha. ¹⁵

Bd cavetvā. ¹⁶ Bd omīti pa-. ¹⁷ Bds add kīṃkāraṇā. ¹⁸ Cks visayāvasena.

¹⁹ Cs Bd add hi.

mitum pi na sakkomi, kin nu kho karissāmīti¹ assupunnehi
nettehi gātham āha:

61. Piyaṃ me mānusaṃ māṃsaṃ
Sutasoma vijānāhi²,
n' amhi sakko nivāretum
aññaṃ tuvaṃ³ samma varaṃ varassū 'ti. 458. 5

Ta. vijānāhīti tvam pi jānāhi⁴

Tato Bodhisatto āha:

62. Yo ve piyaṃ me ti piyānukamkhī⁵
attaṃ niraṃkatvā piyāni sevati
soṇḍo va pītvāna visassa⁶ thālaṃ
ten' eva so hoti dukkhī parattha. 459. 10
63. Yo e' idha saṃkhāya piyāni hitvā
kicchena pi⁷ sevati ariyadhammaṃ
dukkhito va pītvāna yathosadhāni
ten' eva so hoti sukhī paratthā 'ti. 460. 15

Ta. yo ve ti samma porisāda yo idam me piyaṃ ti pāpakiriyāya attānaṃ
niraṃkatvā yāni vatthūni sevati so surāpemaṇa visamissaṃ suraṃ pītvā⁸ soṇḍo
viya tena pāpakammaṇa parattha nirayādisu dukkhī hoti, saṃkhāyā 'ti jānitvā
tuletvā piyāni hitvāpi⁹ aḍhammapaṭisaṃyuttāni piyāni chaḍḍetvā. 20

Evaṃ vutte porisādo kapaṇaṃ paridevanto¹⁰ gātham āha:

64. Ohāy' ahaṃ pitaraṃ mātaraṃ ca
maṇāpīke kāmagaṇe ca pañca
etassa hetumhi vanaṃ pavittṭho,
tan te varaṃ kin ti-m-ahaṃ dadāmiti. 461. 25

Ta. etassā 'ti manussaṃmaṇsaṃ dasseti¹¹, kintimahaṃ ti kin katvā¹²
ahaṃ taṃ varaṃ demī.

Tato Mahāsatto imaṃ gātham āha:

65. Na paṇḍitā diguṇaṃ¹³ āhu vākyāṃ,
saccappaṭiñṇā ca¹⁴ bhavanti santo, 30

¹ B^d -nāhi. ² C^k tvam. ³ C^k jānāsi. ⁴ B^d -nuraṃkhī. ⁵ B^d visamissa. ⁶
so all three MSS. ⁷ C^k pītvā, B^s pīvitvā. ⁸ B^d hitvāti. ⁹ B^d kalunam. ¹⁰
C^k dassa, B^d manussaṃmaṇsaṃ. ¹¹ B^d kinti vatvā. ¹² B^d dvi-. ¹³ C^k -ññāya.

varassu samma iti mañ avoca,
 icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇaṇ¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekañ vatvā puna tañ
 visarhivādentō dutiyañ vacanañ na vadanti², iti mañ avocā³ ti samma Suta-
 5 soma varassu varan ti evañ mañ avocā³ ti³, icc-abravīti tasmā⁴ yañ tvañ
 iti abravī te idāni na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññalābhañ ayasañ akittiñ
 pāpañ bahuñ duccaritañ kilesañ
 10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
 tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpañ ti kammaṭṭhañ apattañ⁶, duccaritañ ti kammaṭṭha-
 pattañ, kilesañ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
 sassa hetu, upāgā ti upagato⁷ mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath⁸ āhañ varañ
 15 demī, mā mañ mārayī, anukampañ kārūññañ mayī karobī, aññañ varañ
 gaṇhā⁹ ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahatī jantu dātuñ
 yañ vāpi datvāna avākareyya,
 20 varassu samma avikampamāno,
 pāpañ jahitvāna¹⁰ pi dassam evā¹¹ ti. 464.

Evañ tena paṭhamañ vuttagātham āharitvā dassetvā vara-
 dāne ussāhañ janento¹² gātham āha:

98. Pāṇaū cajanti santo nāpi dhammañ¹³,
 25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
 datvā varañ khippam avākarohi¹¹
 etena sampajja surājaseṭṭha. 465.
 99. Caje dhanam yo pana aṅgahetu¹²
 aṅgañ caje jīvitam rakkhamāno,

¹ B^d dvi-. ² B^d kathenti. ³ B^d abbāsī, B^e abbāsasi. ⁴ B^d kasmā. ⁵ B^d
 bhavo. ⁶ so C^{2s}; B^d appattañ. ⁷ C^{2s} jahe-, B^d cajitvāna. ⁸ B^d ussāhento.
⁹ C^{2s} sata nesa dhammo. ¹⁰ B^d va. ¹¹ B^d khippamevāk-. ¹² B^d dhanam
 aṅgavarassa hotu, C^e omīti yo pana.

aṅgadhaṇaṃ¹ jīvitaṃ cāpi sabbaṃ
caje naro dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pānan ti jīvitaṃ, santo taṇ ca² api jīvitaṃ cājanti, na dhammaṃ
khippamavākarohīti idha khippaṃ mayhaṃ dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapanno bho, surāja-
setthā 'ti taṃ saṃganhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda pa-
ḍīto puriso hatthapādādimhi aṅge chejjamāne⁴ tassa rakkhanatthāya⁵ bahum
pi dhanam cajeyya, dhammam anussaranto ti aṅgadhaṇajīvitaṃ pariccajanto
pi satam dhammaṃ na vitikkamissāmīti evaṃ dhammaṃ anussaranto.

Evam Mahāsatto imehi kāraṇehi taṃ sacce patitthāpento
idāni attano garubbhāvaṃ dassetuṃ

100. Yassāpi⁶ dhammaṃ puriso vijaññā

ye c' assa kaṃkhaṃ vinayanti santo

taṃ hi 'ssa dīpaṃ ca parāyanaṃ ca

na tena mittiṃ jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yamhā purisā, dhammaṃ ti kusalākusalaññātakaṃ kāraṇaṃ, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, taṃ hissā 'ti taṃ ācariyakulaṃ etassa puggalassa
patitthānaṃ⁹ dīpaṃ uppanne bhaye gantabbatthānaṃ¹⁰ parāyanaṃ ca,
na tena mittiṃ ti tena ācariyapuggalena saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
metthiṃ na jarayetha¹² na vināseyya.

Evam ca pana vatvā „samma porisāda guṇavantassa 20
ācariyassa vacanaṃ nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahaṃ ca ta-
ruṇakāle pi tava piṭṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesiṃ,
idāni Buddhahitthāya satārahā gāthā kathesiṃ, tena me va-
canaṃ kātuṃ arahasīti¹⁴ āha, taṃ sutvā porisādo¹⁵ „Sutasomo
mayhaṃ ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁶, varo c' assa mayā dinno, 25
kiṃ sakkā kātuṃ, ekasmiṃ attabbhāve maraṇaṃ nāma dhuvaṃ,
manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan¹⁷ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utthāya Sutasomanarindassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imaṃ gātham āha:

¹ C^k aham dhanam. ² Bds nāma in the place of tañca. ³ B^d pagganhanto.

⁴ B^d chijji-. ⁵ C^k -hatthāya. ⁶ C^k yassāhi. ⁷ B^d ji-. ⁸ B^d vijā-. ⁹ C^k -
tthāna. ¹⁰ C^k gantabbatthāna, B^d gandhappatthāna-. ¹¹ C^k sahāsaha, B^d sa-
haso. ¹² B^d jīyaretha, B^s jīrayetha. ¹³ B^d adda sikkhū, B^s sikkhaṃ. ¹⁴
B^d adda ayaṃ. ¹⁵ C^k omīti paṇḍito ca.

101. Addhā hi so bhakkho mamañ manāpo,
etassa hetum pi vanañ pavittṭho,
sace vā' mañ yācasi etam atthañ
etam pi te samma varañ dadāmi. 468.

- 5 Atha nañ Mahāsatto „evam atthu” samma, sīle patitṭhi-
tassa maraṇam pi nāma varañ, gaṇhāmi mahārāja tayā di-
nañ varañ, ajja¹ patṭhāya ācariyapathe² patitṭhito³ 'si, eva-
sante pi tañ yācāmi: sace te mayi sineho atthi pañcasilāni
gaṇha mahārāja“ 'ti āha, „sādhū samma dehi me silāni”⁴,
10 „gaṇha mahārāja“ 'ti, so Mahāsattañ pañcapatitṭhitena van-
ditvā ekamantañ nisīdi, Mahāsatto pi tañ sīle⁵ patitṭhāpesi,
tasmiñ khaṇe tattha sannipatitā bhummadevā „Mahāsatte
pitin janento” Avicito yāva bhavaggā añño porisādañ ma-
nussamañsato nivāretuñ samatto nāma n' atthi, aho Suta-
15 somena dukkarañ⁶ katañ⁷ ti mahantena saddena vanaghaṭa-
unnādeto sādhu-kāram adāṃsu, tesañ saddaṃ sutvā cātumma-
hārājikā ti evaṃ yāva Brahmalo-kā ekakoḷāhalañ ahosi, rukkhe
laggitārājāno pi tañ devatānañ sādhu-kārasaddaṃ suṇiṃsu,
rukkhadevatāpi vimāne⁸ ṭhitā va sādhu-kāram adāsi, iti deva-
20 tānañ saddo sūyati rūpañ na dissati, devatānañ sādhu-kāra-
saddaṃ sutvā rājāno cintayiṃsu: „Sutasomañ nissāya” jīvi-
tañ laddhañ, dukkarañ katañ Sutasomena porisādañ da-
mento“ ti Bodhisattassa thutim karimṃsu, porisādo Mahāsat-
tassa pāde vanditvā ekamantañ atṭhāsi, atha nañ Mahāsatto
25 „samma khattiye mocehi”⁹ āha, so cintesi: „ahañ etesañ
paccāmitto, ete mayā mocitā 'gaṇhatha no paccāmittan' ti
mañ himseyyum pi, mayā jivitañ cajantenāpi na sakkā Su-
tasomassa hatthato gahitañ silaṃ bhindituñ, iminā saddhim
yeva gantvā mocessāmi, evaṃ me abhayañ bhavissati”¹⁰, atha
30 Bodhisattañ vanditvā „Sutasoma ubho pi gantvā khattiye
mocessāmā”¹¹ ti¹² gātham āha:

¹ Bā C² ca. ² Bā āha. ³ Bā ajjato. ⁴ Bā bhariya. ⁵ Bā nañ sīlesu. ⁶ Bā
-etvā. ⁷ Bā -ratarañ. ⁸ Bā sakavi. ⁹ Bā add no. ¹⁰ Bā adda vatvā.

102. Sattā ca me hosi sakhā ca me si,
vacanam pi te samma ahaṃ akāsiṃ,
tuvaṃ¹ pi me samma karoḥi vākyam,
ubho pi gantvāna pamocayāma² 'ti. 469.

Ta. sattā ti saggamaggassa desitattā sattā, tarunakālato paṭṭhāya 5
sakhā³ ca.

Atha naṃ Bodhisatto

103. Sattā ca te homi sakhā ca ty-amhi,
vacanam pi me samma tuvaṃ akāsi,
ahaṃ pi te samma karomi vākyam,
ubho pi gantvāna pamocayāma² 'ti³ vatvā 470.

te upasamkamitvā āha:

104. Kammāpādena viheṭṭhitattā⁴
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhetha imassa raṇṇo,
saccappaṭiñṇam me paṭissuṇāthā⁵ 'ti. 471.

Ta. kammāpādenā 'ti idaṃ Mahāsatto ubho pi gantvāna pamoca-
yāma⁶ ti sampatiechitvā khattiyā nāma mānathaddhā honti muttamattā iminā
viheṭṭhit⁷ amhā 'ti porisādam potheyyum pi haneyyum pi na kho pan⁸ esa tesu
dubbhissati ahaṃ ekako va gantvā paṭiñṇam tava nesaṃ gāṇhāmīti cintetvā 20
tattā gantvā te hatthatale āvūṭtvā aggapādaṅgulīhi⁹ bhūmīyam¹⁰ phusamānaṃ
rukkhāsikkhāsu olambite¹¹ vāṭappahāraṇakāle nāgadantesu¹² olambitakaraṇḍakadu-
māni¹³ vā samparivattante addassa, te pi tathā divā idāni 'mha aroga¹⁴ ti ekappa-
hāren¹⁵ eva mahāravaṃ ravimsu, aha te Mahāsatto mā bhāyathā¹⁶ ti assāsetvā
mayā porisādato¹⁷ tumhākaṃ abhayaṃ gahitaṃ tumhe pana me vacanam karoṭhū 25
'ti vatvā evam āha, tattā na¹⁸ jātū 'ti ekaṃsen¹⁹ eva na dubbhetha.

Tato te āhaṃsu:

105. Kammāpādena viheṭṭhit¹ amhā
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhema imassa raṇṇo,
saccappaṭiñṇam te paṭissuṇāma¹² 'ti. 472.

¹ all three MSS. tvam. ² Cks -āya. ³ Bds add evam. ⁴ so Cks for viheṭṭhit¹
attha? Bds vibedhitambhā, Bds viheṭṭhayitthambhā. ⁵ Bds -isu. ⁶ Bds bhūmī. ⁷ Cks
-tesu, Bds olaggite. ⁸ Bds -danta. ⁹ Bds olaggitakor-. ¹⁰ Bds -yitthā. ¹¹ Bds
-do damīto. ¹² Cks pana. ¹³ Bds paṭissuṇomā.

Ta. paṭissuṇāma¹ 'ti evaṃ paṭiññaṃ adhivāsema sampaticchāma api ca kho pana mayāṃ kilantā kathetuṃ na sakkoma tumhe sabbasattānaṃ saraṇaṃ tumhe va kathetha mayāṃ vo vacanaṃ sutvā paṭiññaṃ dassāmi² 'ti.

Atha naṃ³ Bodhisatto „tena hi me⁴ paṭiññaṃ dethā⁵
5 'ti vatvā⁶

106. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no⁷ hotu ayaṃ ca rājā,
tumhe ca vo hotha yath' eva puttā⁸ ti. 473.

10 Te pi sampaticchamānā imaṃ gātham āhaṃsu:

107. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no hotu ayaṃ ca rājā,
mayam pi hessāma tath' eva puttā ti. 474.

15 Ta. tumhe ca vo ti vokāro nipātamattaṃ.

Iti Mahāsatto tesam paṭiññaṃ gahetvā porisādaṃ pakko-
sitvā „ehi⁹, khattiye mocehiti¹⁰“ āha, so khaggaṃ gahetvā ekassa
rañño bandhanaṃ chindī, rājā sattāhaṃ nirāhāro vedanāmatto¹¹
sahabandhanacchedā mucchito bhūmiyaṃ pati, taṃ disvā Ma-
20 hāsatto kāruṇṇiaṃ katvā „samma porisāda, mā evaṃ chindīti“
ekam rājānaṃ ubho hi hatthehi daḷhaṃ gahetvā ure katvā
„idāni bandhanaṃ chindā“ 'ti āha, atha porisādo khaggena
chindī, Mahāsatto pi thāmasampannatāya taṃ ure nipajjāpetvā
orasaputtaṃ viya muducittena otāretvā bhūmiyaṃ nipajjāpesi,
25 evaṃ sabbe pi te bhūmiyaṃ nipajjāpetvā vaṇe dhovitvā dāra-
kānaṃ kaṇṇato suttaṃ viya saṇikaṃ rajjuyo nikkadḍhitvā
pubbalohitaṃ dhovitvā vaṇe niddose katvā „samma porisāda,
ekam rukkhatacaṃ pāsāṇe ghaṃsitvā āharā“ 'ti āharāpetvā
saccakiriyaṃ katvā tesam hatthatalāni makkhesi, taṃ khaṇaṃ
30 yeva vaṇo phāsukaṃ¹² ahoṣi, porisādo taṇḍule¹³ gahetvā vāra-

¹ B^d paṭissuṇāma. ² B^d ne. ³ B^d omits me. ⁴ B^d adda gāthamāha. ⁵ B^d no.

⁶ B^d mayāṃ pi hessāma yatheyateva puttā in the place of tumhe - -. ⁷ B^d add samma. ⁸ B^d -patto. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ B^d -lam.

nam¹ paci, ubho janā parosataṃ khattiye vāraṇaṃ² pāyesuṃ³,
 iti te sabbe santappitā, suriyo pi atthaṃgato, punadivase pi pāto
 ca majjhantike cā sāyaṃ ca vāraṇaṃ⁴ eva pāyetvā tātiyādivase
 sasitthakaṃ yāguṃ pāyesuṃ, tāvatā⁵ arogā⁶ ahesuṃ, atha te
 Mahāsatto „gantuṃ sakkhissathā“⁷ 'ti pucchitvā „gacchāmā“⁸ 5
 'ti vutte „ehi samma porisāda, sakaraṭṭhaṃ gacchāmā“⁹ 'ti
 āha, so rodamāno tassa pādesu patitvā „tvaṃ samma rājāno
 gahetvā gaccha, ahaṃ idh' eva mūlaphalāni khādanto vasissā-
 mīti“ āha, „samma idha kiṃ karissasi, ramaṇiyan te raṭṭhaṃ,
 Bārāṇasiyaṃ rajjaṃ karohīti“¹⁰, „samma kiṃ kathesi, na sakkā 10
 mayā tattha gantuṃ, sakalanagaravāsino pi¹¹ me verikā¹², te
 'mayhaṃ iminā mātā khādītā mayhaṃ pitā' ti maṃ paribhā-
 bissantī, 'ganhath' imaṃ coraṇ' ti ekaledḍunā¹³ va¹⁴ maṃ jīvītā
 voropessanti, ahaṃ ca tumbhakaṃ santike sīle patiṭṭhito, jīvita-
 hetum pi na sakkā mayā paraṃ māretuṃ, nāhaṃ gacchāmi, 15
 ahaṃ manussamaṃsato viratattā¹⁵ kittakaṃ jivissāmi, idāni
 mama tumbhakaṃ dassanaṃ n' atthīti“ roditvā „gacchatha
 tumhe“ ti āha, ath' assa Mahāsatto piṭṭhiṃ parimajjitvā¹⁶
 „samma¹⁷ Sutasomo nāmāhaṃ, mayā hi tādiso kakkhaḷo¹⁸ vi-
 nūto, Bārāṇasivāsikesu kiṃ vattabbaṃ¹⁹ atthi, ahaṃ taṃ tattha 20
 patiṭṭhāpessāmi²⁰, attano rajjaṃ dvidhā bhinditvā dassamīti“,
 „tumbhakaṃ pi nagare mama verino atthi yevā“ 'ti vutte „iminā
 mama vacanaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, yena ten' upāyena
 porāṇakayase patiṭṭhāpetabbo esa mayā“ ti cintetvā tassa palo-
 bhanatthāya nagarasampattiṃ vaṇṇento āha:

108. Catuppadam sakupaṇ cāpi maṃsaṃ
 sūdehi randhaṃ sukataṃ suniṭṭhitaṃ
 sudhaṃ va Indo paribhuñji²¹ āna²²
 hitvā kath' eko ramaṇi araṇṇe. 475.

¹ Ck² taraṇaṃ. ² so Ck²; Bā pāyesuṃ. ³ Bā yāvatā. ⁴ Ck² -ā. ⁵ Ck² kare-.
 Bā kare-. ⁶ Bā hi. ⁷ Bā verino. ⁸ Bā ekeka-. ⁹ Cā Bā vā. ¹⁰ Bā -math-
 sassa viramittattā. ¹¹ Ck² -manditvā, Cā -madditvā. ¹² Bā adda porisāda mā
 cintayī. ¹³ Bā add pharuso. ¹⁴ Ck² omīti vattabbaṃ. ¹⁵ Bā add sacc. ¹⁶
 Ck² -sāna, Bā -yāni.

100. Tā khattiyā vellivilākamajjhā¹
alamkatā samparivārayitvā
Indaṃ va deveṣu pamodayiṃsu
hitvā kath' eko ramaṣi araṇṇe. 476.
101. Tambūpadhāne² bahuggaṇakamhi
suciṃhi³ sabbasayanamhi saṇṇate⁴
sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā
hitvā kath' eko ramaṣi araṇṇe. 477.
102. Pāṇissaraṃ kumbhathūnaṃ nisīthe
atho pi ve⁵ nippurisam hi turiyaṃ
bahuṃ sugitaṃ ca suvāditaṃ ca
hitvā kath' eko ramaṣi araṇṇe. 478.
103. Uyyānasampannaṃ⁶ pahūtamalyaṃ⁷
migācirūpetapuraṃ⁸ surammaṃ
hayehi nāgehi ratheh' upetaṃ
hitvā kath' eko ramaṣi araṇṇe. 479.

Ta sukataṃ ti nānappakārehi suṭṭhukataṃ, suṇiṭṭhitaṃ ti sambhāra-
yojanena² taṃ¹⁰ suṭṭhuyojitaṃ, katheko ti kathaṃ eko, ramaṣi ti mūla-
phalāni khādanto kathaṃ ramissaṃ, ehi mahārāja gamissāma¹¹ 'ti, vellivilāka-
majjhā¹² ti ettha velliti¹³ rāsi¹⁴ viākamajjhā ti viaggamajjhā uttattaggaṇa-
suvannarāsiṃpabbhā¹⁵ c' eva¹⁶ tanudighamajjhā¹⁷ ca¹⁸ 'ti dasseti, deveṣu¹⁹ 'ti
devaloke accharā Indaṃ va ramaṇiye Bārāṇasīnagare pubbe taṃ pamodayiṃsu
'ti, tā hitvā idha kiṃ karissaṃ, ehi samma gacchāma²⁰ 'ti, tambūpadhāne²¹
ti rattupadhāne sabbasayanamhi²² sabbattharapaṭṭhate sayane, saṇṇate²³
ti anekabhūmike²⁴ dassetvā attharatālaṃkatayutte²⁵ tuvaṃ²⁶ pubbe sayāti attho,
sukhaṃ ti tādissaṃ sayanassa majjhamhi²⁷ sukhaṃ sayitvā idāni kathaṃ araṇṇe
ramissaṃ, ehi gacchāma²⁸ sammā²⁹ 'ti, nisīthe ti rattibhāge³⁰, hitvā ti eva-
rūpaṃ sampattin³¹ chaddetvā, uyyānasampannaṃ³² pahūtamalyaṃ³³ ti
mahārāja tava uyyānasampannaṃ nānāvidhapuppham³⁴, migācirūpetapuraṃ³⁵

¹ B² vell-. ² B² kambupadāne. * ³ B² subhamhi. ⁴ B² saṇṇigo. ⁵ B² atho
nisīve, P² nisīpe. ⁶ C² -nna. ⁷ C² pahuta-, B² bahūta-, B² bahuta-. ⁸ B²
B² migājinūpetam-. ⁹ B² nānāsambh-. ¹⁰ B² omīti taṃ. ¹¹ B² vell-. ¹²
so B²; C² rāsi. ¹³ C² -bhāvova, B² -suvannarāsiṃpabbhā ceva. ¹⁴
C² vā. ¹⁵ B² kampu-. ¹⁶ B² saṇṇigo. ¹⁷ C² -kā. ¹⁸ so B²; C² atthattattā-
māyutte, C² attharatālaṃkatayutte, B² addharatālaṃkata-. ¹⁹ B² tatthatuvaṃ.
²⁰ B² add nisīde ti pi pātho. ²¹ B² bahuta-, B² uyyānam-. ²² C² nānā-
vidhehi puppham.

suramman ti tam uyyānaṃ Migāciraṃ¹ nāma nāmena upetaṃ puram pi te
sutthu rammaṃ hitvā ti evatūpaṃ manoramaṃ chaḍḍetvā.

Iti Mahāsatto „app-eva nāma esa pubbe upabhuttaupa-
bhogarasam² saritvā gantukāmo bhaveyyā“ 'ti paṭhamam bho-
janena palobhesi dutiyaṃ kilesena³ tatiyaṃ sayanena catuttham⁵
naccagītavādītena pañcamam uyyānena c' eva nagarena cā 'ti
imehi ettakehi palobhetvā „ehi mahārāja, aham tam ādāya
gantvā Bārānasiyaṃ patiṭṭhāpetvā pacchā sakarattṭham gac-
chāmi⁴, sace Bārānasirajjaṃ na labhissāma⁵ upaḍḍharajjan te
dassāmi, kiṃ te araṇṇavāsena, mama vacanaṃ karohīti“ āha, 10
so tassa katham⁶ sutvā gantukāmo hutvā „Sutasoma⁷ mayham
atthakāmo anukampako paṭhamam kalyāṇe patiṭṭhāpetvā 'idāni
porāṇakayase⁸ patiṭṭhāpessāmi⁹ vadati, sakkhissati c' esa
patiṭṭhāpetum, iminā saddhiṃ yeva gantum vaṭṭati, kiṃ me
araṇṇenā¹⁰“ 'ti cintetvā tutṭhacitto tassa gomaṃ nissāya vannaṃ 15
kathetukāmo „samma Sutasoma kalyāṇamittasaṃsaggato sādhu-
taram pāpamittasaṃsaggato ca pāpataram nāma n' atthīti“
vatvā āha:

113. Kālapakkhe yathā cando hāyat' eva suve suve
kālapakkhūpamo rāja asataṃ hoti samāgamo. 480. 20
114. Yathāham rasakam āgamma¹⁰ sūdakaṃ¹¹ purisādhamaṃ¹²
akāsiṃ pāpakaṃ kammaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 481.
115. Sukkapakkhe yathā cando vaḍḍhat' eva suve suve
sukkapakkhūpamo rāja sataṃ hoti samāgamo. 482.
116. Yathāham tavam āgamma Sutasoma vijānāhi¹³ 25
kāhāmi kasalaṃ kammaṃ yena gacchāmi suggatiṃ. 483.
117. Thale yathā vārijanindavaṭṭam¹⁴
anaddhaneyyaṃ acirattṭhitikam¹⁵

¹ B^d migājiraṃ. ² B^d -paribhoga-. ³ B^d -savasena. ⁴ B^d gamhissāmi. ⁵
B^d labhissasi. ⁶ B^d vacanaṃ. ⁷ C^k -ma. ⁸ B^d add ca. ⁹ B^d -avāsena. ¹⁰
C^k yathā bhārasmā gamma, B^d yathā harassakam-. ¹¹ B^d suddhamkā. ¹² C^k
purisāda-. ¹³ B^d pajānāhi. ¹⁴ B^d vutṭham. ¹⁵ C^k B^d -itikaṃ, C^k -itikaṃ.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale va. 484.

118. Sare yathā vārijaniodavaṭṭaṃ¹

ciraṭṭhittikaṃ² naraviriyaṣeṭṭha

5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhittiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,

yāvaṃ pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,

khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,

10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

15 Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti naaddhānakkamaṃ,
sare ti samudde, naraviriyaṣeṭṭhā 'ti nareṣu viriyena seṭṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ viya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvaṃ
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālaṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālaṃ tath' eva
hoti, na firati sappurisehi mittabbāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṇ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhiṃsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yīṃsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahoṣi, tena saddhiṃ Bārāṇasiṃ sampāpupi,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpatī Kālahatthi yeva,
nāgarā rañño ārocayīṃsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaraṃ assa⁶ pavisitum na
dassāmā“ 'ti sīghaṃ nagaṛadvārāni pidahitvā āvudbahaṭṭhā
atṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ūtvā porisādaṇ ca
parosataṇ ca rājāno ohāya kaṭṭhi ca amaccehi saddhiṃ āgantvā
„ahaṃ Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā rañño ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvīsi, rājā ca Kālahatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vuttāṃ. ² Ck Bd -ikaṃ. ³ Bds add amaccānaṃ. ⁴ Bd adds bodhisattassa.

⁵ Ck -mīṃsu, Bd gacchiṃsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bd -ma. ⁸ Bd cassa.

gamanam katvā ādāya pāsādam āropayimāsu, so rājāsane nisi-
 ditvā porisādassa aggamahesiñ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
 Kālahatthim āha: „Kālahatthi kasmā rañño nagaram pavisitum
 na dethā“ ¹ti, „so rajjam karonto imasmim nagare bahumanusse
 khādi, khattiyehi akattabham kari, sakala-Jambudīpam chiddam ⁵
 akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā ²ti, idāni so eva-
 rūpam karissatīti“, „mā cintayittha, aham tam dametvā silesu
 patitthāpesim, jīvitahetu pi kañci ³ na vihetthessati, n' atthi
 vo tato bhayam, evam mā karittha, puttehi nāma mātāpitaro
 patijaggitabbā, mātāpitiposakā ⁴ hi saggaṃ gacchanti, itare ¹⁰
 nirayam“, evam so nīcāsane nisinnassa puttārājassa ovādam
 datvā „Kālahatthi tvaṃ rañño sahāyo c' eva sevako ca, rañ-
 ñāsi ⁵ mahante issariye patitthāpito, tayāpi rañño atthañ cari-
 tum vaṭṭatīti“ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvaṃ pi kula-
 gehā āgantvā tassa santikā ⁶ mahesiṭṭhānam ⁷ patvā puttadhītāhi ¹⁵
 vuddhippattā, tayāpi tassa attham caritum vaṭṭatīti“ deviyā
 ovādam datvā tam eva vatthum matthakam pāpetum dham-
 maṃ desento āha:

120. Na so rājā ⁸ yo ajeyyam jināti,
 na so sakhā yo sakhāram ⁹ jināti, 20
 na sā bhariyā ¹⁰ yā patino vibhethi ¹¹,
 na te puttā ¹² ye na bharanti jinṇam. 487.
121. Na sā sabhā yattha na santi santo,
 na te santo ¹³ ye na bhaṇanti dhammam,
 rāgañ ca dosañ ca pahāya moham 25
 dhammam bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
122. Nābhāsamānam ¹⁴ jānanti missam bālehi paṇḍitam,
 bhāsamānam ca jānanti desentam amataṃ padaṃ. 489.
123. Bhāsaye jotaye dhammam, paggaṇhe isinaṃ dhajam,
 subhāsita dhajā isayo, dhammo hi isinaṃ dhajo ti. 490. 30

¹ B⁴ kiñci. ² B⁴ -tuposakā. ³ B⁴ raññāpi. ⁴ B⁴ -ke. ⁵ B⁴ agga-
 read: rājā na so? ⁶ B⁴ sakhāna. ⁷ read: bhariyā na sū? ⁸ B⁴ viroti, C⁴
 pihoti. ⁹ read: puttā na te? ¹⁰ read: santo na te? ¹¹ C⁴ nabh-.

Ta, ajeyyan ti ajeyyā nāma mūtāpitaro, te jīnanto rājā nāma na hoti, sace tvaṃ pītu santakaṃ rājāṃ labhivā tassa paṭisattu hosi¹ akīceakāri nāma bhavissasi, sakkhāraṃ² jīnātīti kuṭṭajena jīnāti, sace tvaṃ Kūlahatthi rañño saddhīm mittadhammaṃ na pūresi adhamme hutvā nīraye nibbattissasi, na
 5 vibhēṭīti³ na bhāyati⁴, sace tvaṃ rañño na bhāyasi ariyadhamme⁵ thitā nāma na hosi⁶, jīnān ti mahallakam, tasmīm kāle abharantā⁷ puttā nāma na honti, santo ti paṇḍitā, ye na bhāṇanti dhamman ti ye pucchitā sabhā-
 vam na vadanti na te paṇḍitā nāma, dhammaṃ bhāṇantā ti ete rāgādayo pahāya parassa hitānukampakā hutvā sabhāvaṃ bhāṇantā paṇḍitā nāma honti,
 10 nābhāsamānan⁸ ti na abhāsamānaṃ, amataṃ padan ti amatamahā-
 nibbānaṃ desentaṃ paṇḍitan ti jānanti, ten' eva porisādo maṃ ūtvā pasanno⁹ cattāro vare datvā pañcasu silesu paṭiṭṭhito, bhāsaye ti paṇḍito puriso dham-
 maṃ bhāseyya jeteyya¹⁰, Buddhādayo hi īsayo, yasmiṃ dhammo tesāṃ dhaḷo subhāsītadhajā nāma, subhāsītāṃ gaḇhanti¹¹, bālā pana subhāsītāṃ gaḇhantā
 15 nāma n' arhīti.

Imassa dhammakathaṃ sutvā rājā ca senāpati ca tuṭṭhā
 „gacchāma mahārājānaṃ¹² ānessāma¹³“ ti¹⁴ nagare bheriṃ
 cārāpetvā nāgare sannipādetvā „tumhe mā bhāyathā¹⁵, rājā
 kira dhamme paṭiṭṭhito, etha¹⁶ naṃ ānemā¹⁷“ ti mahājānaṃ
 20 ādāya Mahāsattaṃ purakkhatvā¹⁸ rañño santikam gantvā van-
 dītvā kappake upaṭṭhāpetvā kappitakesamassuṃ nahātapaśā-
 dhitāṃ¹⁹ rājānaṃ ratanarāsīmhi paṭiṭṭhāpetvā abhiśiñceitvā na-
 garaṃ pavesesum, porisādarājā parosātānaṃ khattiyānaṃ Ma-
 hāsattassa ca mahāsakkāraṃ kāresi, „Sutasomanarindena kira
 25 porisādo²⁰ dametvā rajje paṭiṭṭhāpito²¹“ ti sakale-Jambudīpe
 mahākolāhalaṃ udapādi, Indapattanagaravāsino „rājāno āgac-
 chantū²²“ ti dūtaṃ pahipiṃsu, so tattha māsamattaṃ vasitvā
 „samma gacchāma mayāṃ, tvaṃ appamatto hohi²³, nagara-
 dvāre²⁴ ca nivesanadvāre²⁵ cā“ ti pañca dānasālā²⁶ kārehi²⁷,
 30 dasarājadhamme²⁸ akopetvā agatigamaṇaṃ parihaṛā²⁹“ ti porisā-
 sādāṃ ovadi, parosatāhi •rājadhānihi balakāyo yebhuyyena

¹ Bā ahoṣi. ² Bā uakkhānaṃ. ³ Cks viheti. ⁴ Cks bhāsatī. ⁵ Cks bhari-. ⁶ Bā hoti, adding akīceakāri nāma bhavissati. ⁷ Ck arahantā. Ck aharantā. ⁸ Bā -acitto. ⁹ Bā kathēyya. ¹⁰ Bā paggaḇhanti. ¹¹ Bā -ja, omitting naṃ. ¹² Bā ānemā. ¹³ Bā adda vatvā. ¹⁴ Bā -ītha. ¹⁵ Bā atha. ¹⁶ Bā purato katvā. ¹⁷ Ck -dītaṃ, Bā nhātānūlittā pasobhitaṃ. ¹⁸ Bā -dām. ¹⁹ Bā -atū. ²⁰ Bā hohīti. ²¹ Bā -resu. ²² Ck nivāsana-. ²³ Bā -lāyo. ²⁴ Ck -esi. ²⁵ Bā -esu.

sannipatī, so tena balakāyena parivuto Bārāṇasīto nikkhamī,
 porisādo pi nikkhamitvā upadḍhupathā nivatti, Mahāsatto avā-
 hanānaṃ rājūnaṃ vāhanāni datvā sabbe uyyojesi, te pi¹ tena
 saddhiṃ sammoditvā yathārahaṃ² vandānālīṅganādīni katvā
 attano attano janapadaṃ³ gamiṃsu, Mahāsatto pi nagaraṃ
 patvā mahantena issariyena Indapattavāsīhi devanagaraṃ viya
 alaṃkatanagaraṃ pavisitvā mātāpitāro vanditvā paṭisanthāraṃ⁴
 katvā mahātalaṃ abhirūhi⁵, so dhammena rajjaṃ karento⁶
 cintesi: „rukkhadevatā mayhaṃ bahūpakārā, balikammalābham
 assā⁷ karissāmīti“ so tassa nigrodhassa avidūre mahantaṃ taḷā- 10
 kaṃ karetvā bahūni kulāni pesetvā gāmaṃ nivesesi, gāmo mahā
 ahoṣi asitīmattaāpanasahassapatimaṇḍito, tam pi rukkhamaḷaṃ
 sākhantatato paṭṭhāya samatalaṃ karetvā parikkhittaṃ vedikaṃ
 toraṇadvārayuttaṃ akāsi, devatā paṣīdi⁸, kammāsapādassa da-
 mitaṭṭhāne niviṭṭhattā pana so gāmo Kammāsadammanigamo⁹ 15
 nāma jāto, sabbe pi rājāno Mahāsattassa ovāde ṭhatvā dānādīni
 puññāni katvā saggapadaṃ¹⁰ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā „nāhaṃ bhikkhave idāṃ
 eva Aṅgulimālaṃ damemi, pubbe p¹ esa mayā damito yevā“ ti vatvā
 jātaṃ samodhānesi: „Tadā porisādarājā Aṅgulimālo ahoṣi, Kālahatthi 20
 Sāriputto, Nandabrāhmaṇo Anando, rukkhadevatā Kassapo, Sakko
 Anuruddho, sesarājāno Buddhapaṇisa, mātāpitāro mahārājakulāni, Suta-
 somarājā kira ahaṃ evā“ ti. Mahāsutasomajātakaṃ¹¹. Asī-
 tinipātavaṇṇanā niṭṭhitā¹².

¹ B^d adds rājāno. ² B^ds mahāsattam. ³ B^ds -de. ⁴ B^ds madhurapa-. ⁵ B^d
 -rūyhi. ⁶ B^d karento. ⁷ Ck^s assa. ⁸ B^ds abhippasidati. ⁹ Ck^s -dhamma-.
¹⁰ B^d saggapūram. ¹¹ B^d omits mahā and adds niṭṭhitam. ¹² C^s adds paṭi-
 sandhimānuṣiḷho bhogavāsānupīṭakattaye dānasīlamayā puññaṃ mama hotu bhavā-
 bhavā, imiṇā puññaṃ kammāna yāva Buddho bhavāmahāṃ mahosadho va nānena
 jotissetthiva bhoginā vessantaro va dānena hotu mayhaṃ bhāvabhavā. B^d adds
 an index of all the Jātakas contained in Visatīnipāta — Asitīnipāta.

Formerly published :

Dhammapadam, Ex tribus codicibus hauniensibus palice edidit, latine vertit, excerptis ex commentario palico notisque illustravit V. Fausbøll. Hauniae 1855. 8 Danish crowns.

Five Jātakas, containing a Fairy Tale, a Comical Story, and Three Fables. In the Original Pāli Text, with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1861. 3 Danish crowns.

Two Jātakas. The original Pāli Text, with an English Translation and Critical Notes. By V. Fausbøll. 1870. (From the Journal of the R. A. S.). 1 Danish crown.

The Dasaratha-Jātaka, being the Buddhist Story of King Rāma. The Original Pāli Text with a Translation and Notes by V. Fausbøll. Copenhagen 1871. 1 crown 33 orer Danish.

Ten Jātakas. The Original Pāli Text with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1872. 4 Danish crowns.

The Sutta-Nipāta, being a collection of some of Gotama Buddha's dialogues and discourses. Edited by V. Fausbøll. Part 1. Text. London. Published for the Pāli Text Society. 1885.

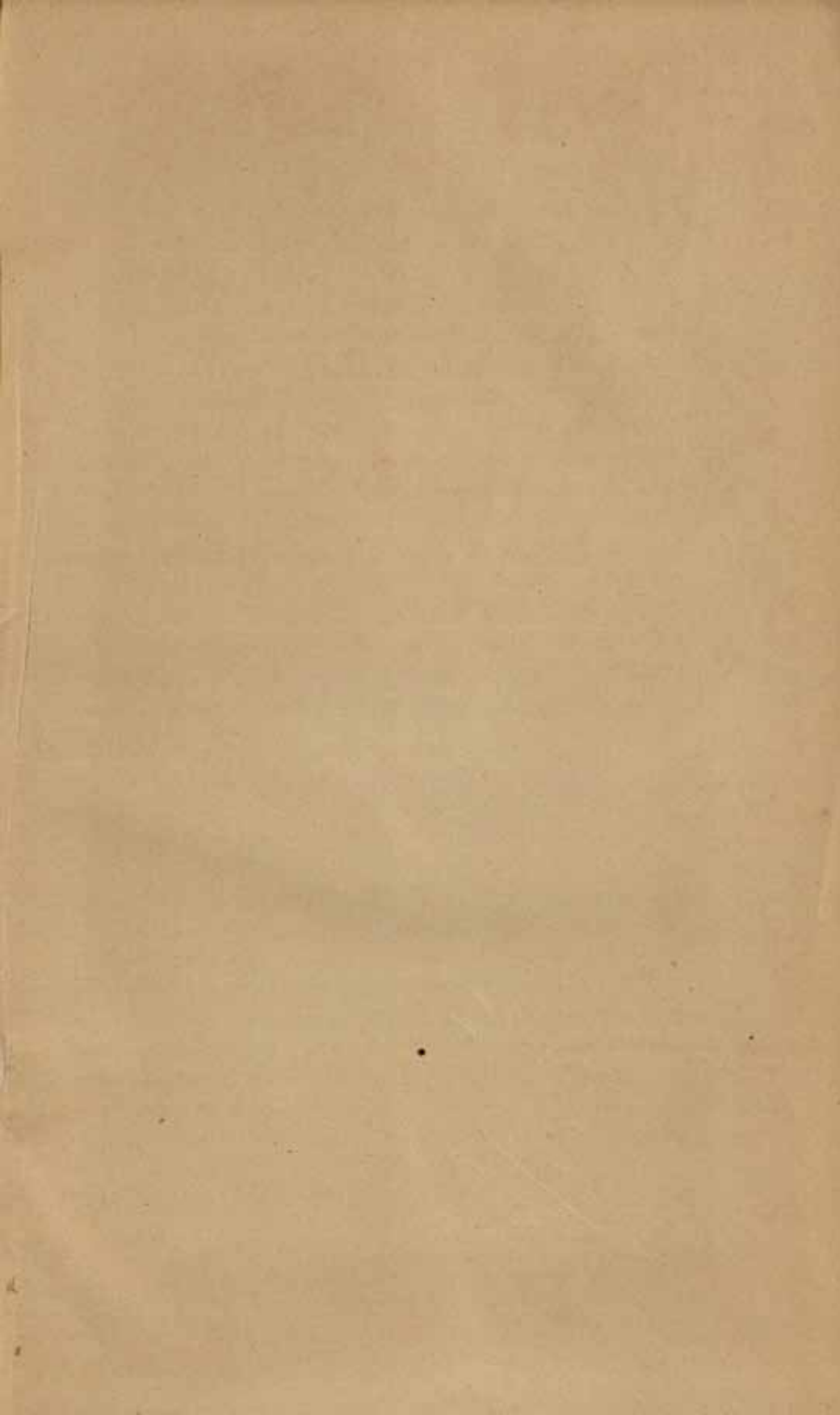
Smaa-historier fra Østerland. Efter det Persiske ved V. Fausbøll. Kbh. 1852. 50 Orer.

Vægter-Versene i deres ældre og yngre Skikkelse, udgivne af V. Fausbøll. Med Afbildninger af Vægtere fra forskellige Tider. Kbh. 1862. 2det Oplag. ibidem, eodem. 20 Orer. (Med Melodier).

Beretning om de vidtbekjendte Molboers vise Gjerninger og tapre Bedrifter. Ved V. Fausbøll. Kbh. 1862. 3dje Udgave. Kbh. 1887. (Illustreret.)

Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale, oplyst med over 5000 Exempler, hentede fra trykte Kilder, og med Henviisning til beslægtede Ord og Talemaader i andre Sprog. Ved V. Kristiansen. Kbh. 1866. 2 Kroner.

See Vol II .

3. Col
2/2/77

MC

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.